هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆڵەکان

١٠٥

ساڵی/ ٢٠١٥ – بەرگی سەدو پێنج

چاپی یەکەم/ ساڵی ٢٠١٩

له بڵاوكراوەكانی پەرلەمانی كوردستان - عێراق

ناوی كتێب: پرۆتۆكۆلەكانی ساڵی(٢٠١٥)ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق
بەرگی: ١٠٥
چاپی یەكەم: ٢٠١٩
تیراژ: ٢٥٠
نەخشەسازی: سنوبر صابر حسن
ئینصـات كـردن: سـروە هـادی، شـەرمین خضـر، نەورۆز شـێرزاد، دلێـر اكـرم، شـوان محمـد، نەهـلە اسـعد. كۆڤـان خسـرو، مـروان ابـراهیم، اسـكندر غریـب، نشوان سلیمان، ندا جبرائیل، تارا رشاد

پێرِیست

پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژماره (١٢) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە ٢٠١٥/٥/٢٦ ل ٥
پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژماره (١٣) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە ٢٠١٥/٦/٢ ل ١٠٣
پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژماره (١٤) ی خولی چوارەمی هەڵبژاردن – چوارشەممە ٢٠١٥/٦/٩ `ل٢١٧
پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژماره (١٥) ی خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/١٦ `ل٢٤٧
پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی (١٦) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – چوارشەممە ٢٠١٥/٦/١٧ ل ٢٨٣
پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژماره (١٧) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/٢٣ ل ٣٢٩
پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژماره (١٨) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/٢٩ ل ٣٧٧
پرۆتۆكۆڵی دانیشتنی ژماره (١٩) خولی چوارەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە ٢٠١٥/٦/٣٠ ل ٤٨٣

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە ١٢

چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥\٤\٢٦

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٢)

شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٥/٢٦

کاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٥/٢٦ پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدين قادر سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (١٢)ی خولی چوارەمی, ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (١٢)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٥/٢٦ دا بەم شێوەیە بێت:

١- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٢- گفتوگۆ کردن سەبارەت بە کێشەی زیادە ڕەوی لە هەرێمی کوردستان بە ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و هەردوو بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و وەزیری شارەوانی و گەشت و گۆزار و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان بەپێی خاڵی دوو لە بڕگەی دووەم لە ماددەی (٥٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١) ی هەموار کراوی ساڵی (١٩٩٢).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٢)، ڕۆژی داینشتن (٢٠١٥/٥/٢٦)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی بڕگە یەکی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (١٢) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان لە کاتژمێر (١١) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٥/٢٦) بەم شێوەیە بێت:

١- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٢- گفتوگۆ کردن سەبارەت بە کێشەی زیادە ڕەوی لە هەرێمی کوردستان بە ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و هەردوو بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و وەزیری شارەوانی و گەشت و گۆزار و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان بەپێی خاڵی دوو لە بڕگەی دووەم لە ماددەی (٥٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١) ی هەموار کراوی ساڵی (١٩٩٢).

سەرەتا بەخێرهاتنی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان و بەڕێزان ڕاوێژکارانی سەرۆکایەتی حکومەت و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ئەکەین بۆ هۆڵی پەرلەمان، ئێستا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشوو بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدين قادر-سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە (١١) لە بەرواری (٢٠/٥/٢٠١٥) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

٣- پەسند کردنی هەڵبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ئامادە کردنی پرۆژە دەستووری کوردستانی عێراق بۆ ڕاپرسی.

٤- پەسند کردنی گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای باری کەسی ژمارە (١٨٨) ی ساڵی (١٩٥٩).

٥- خوێندنەوەی یەکەم بۆ شەش پرۆژە یاسا و بڕیار لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا لە داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و دانیشتنی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدين قادر-سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (١١) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠/٥/٢٠١٥) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:

لە دانیشتنی یەکەم:

١- ابراهيم احمد (مۆڵەت). ٢- بەیار طاهر (مۆڵەت) ٣- زۆزان صادق (مۆڵەت) ٤- سهراب میکائیل (مۆڵەت) ٥- شێرکۆ جودت (مۆڵەت) ٦- شرين حسنى (مۆڵەت) ٧- صالح بەشار (مۆڵەت) ٨- عبدالله محمود (مۆڵەت) ٩- عبدالله جاسم (مۆڵەت) ١٠- عزت صابر (مۆڵەت) ١١- قادر ئۆتمان (مۆڵەت) ١٢- یروانت نيسان (مۆڵەت).

له دانیشتنی دووه‌م:

١- ابراهیم احمد (مۆڵه‌ت) ٢- ادریس علی (ئاماده نه‌بووه) ٣- انس محمد (ئاماده نه‌بووه) ٤- ئاری محمد (ئاماده نه‌بووه) ٥- به‌یار طاهر (مۆڵه‌ت) ٦- به‌شار مشیر (مۆڵه‌ت) ٧- بێگه‌رد دڵشاد (مۆڵه‌ت) ٨- جمال عثمان (مۆڵه‌ت) ٩- جودت جه‌رجیس (ئاماده نه‌بووه) ١٠- خلف احمد (ئاماده نه‌بووه) ١١- دلێر مصطفى (ئاماده نه‌بووه) ١٢- ڕابوون تۆفیق (ئاماده نه‌بووه) ١٣- زۆزان صادق (مۆڵه‌ت) ١٤- زیاد حسین (مۆڵه‌ت) ١٥- سهراب میکائیل (مۆڵه‌ت) ١٦- شێرکۆ جودت (مۆڵه‌ت) ١٧- شرین حسنی (مۆڵه‌ت) ١٨- صالح به‌شار (مۆڵه‌ت) ١٩- گۆران ئازاد (ئاماده نه‌بووه) ٢٠- عادل عزیز (ئاماده نه‌بووه) ٢١- عبدالله محمود (مۆڵه‌ت) ٢٢- عبدالله جاسم (مۆڵه‌ت) ٢٣- عزت صابر (مۆڵه‌ت) ٢٤- قادر ئۆتمان (مۆڵه‌ت) ٢٥- محمد صادق (ئاماده نه‌بووه) ٢٦- محمد علی (ئاماده نه‌بووه) ٢٧- مه‌ردان خدر (ئاماده نه‌بووه) ٢٨- وحیده یاقو (مۆڵه‌ت) ٢٩- یراونت نیسان (مۆڵه‌ت)

به‌ڕێز سه‌رۆکی په‌رله‌مان، ڕاپۆرتی به‌دواداچوونی کۆبوونه‌وه‌ی لیژنه هه‌میشییه‌کانی په‌رله‌مانی کوردستان له (٢٠١٥/٥/٢٠) تا (٢٠١٥/٥/٢٦) به‌م شێوه‌یه بوو:

١ لیژنه‌ی ده‌ستپاکی له (٥/٢٠) کۆبوونه‌وه‌ی کردووه

سه‌رجه‌م ئه‌ندامانی ئاماده بوون

٢- لیژنه‌ی کاروباری ته‌ندروستی و ژینگه له (٥/٢٤) کۆوونه‌وه کردووه

١ سهراب میکائیل- مۆڵه‌ت

٣- لیژنه‌ی دارایی و کاروباری وه‌به‌رهێنان له (٥/٢٥) کۆبوونه‌وه‌ی کردووه

١ عیزت صابر- مۆڵه‌ت

٤- لیژنه‌ی پیشه‌سازی و وزه و سه‌رچاوه سروشتییه‌کان له (٥/٢٥) کۆبوونه‌وه‌ی کردووه

١ صالح به‌شار -مۆڵه‌ت

٢- عزت صابر -مۆڵه‌ت

٣- فائق مصطفى- مۆڵه‌ت

٤- به‌یار طاهر- مۆڵه‌ت

٥- لیژنه‌ی کۆمه‌ڵایه‌تی و منداڵ و خێزان له (٥/٢٥) کۆبوونه‌وه‌ی کردووه

سه‌رجه‌م ئه‌ندامانی ئاماده بوون

٦- لیژنه‌ی ڕۆشنبیری و ڕاگه‌یاندن و هونه‌ر له (٥/٢٥) کۆبوونه‌وه‌یان کردووه

١ زانا عبدالرحمن- مۆڵه‌ت

لیژنه‌ی کاروباری یاسایی به شێوه‌ی به‌رده‌وام کۆبوونه‌وه‌ی خۆی هه‌فتانه به ئه‌نجام ئه‌گه‌یه‌نێ

به‌ڕێز د. یوسف محمد صادق/ سه‌رۆکی په‌رله‌مان:

سوپاس، پێش ئه‌وه‌ی ده‌ست بکه‌ین به به‌رنامه‌ی کار پێشنیارێك هه‌یه که برگه‌ی یه‌که‌م و دووه‌م له به‌رنامه‌ی کار ئاڵوگۆڕ پێ بکه‌ین، واته برگه‌ی دووه‌م ببێته یه‌که‌م، یه‌که‌م ببێته دووه‌م، ئه‌وه

ئەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە بڕگەی یەکەم و دووەم لە بەرنامەی کار ئاڵوگۆڕ پێ بکەین؟ (٦٩) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (٤) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، بۆیە دەست ئەکەین بە بەرنامەی کار، برگەی یەکەم بریتییە لە (گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو) بە ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و هەردوو بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار بەپێی خاڵی دوو لە بڕگەی دووەم لە ماددەی (٥٤) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو، لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان یاداشتێك واژوو کرابوو بۆ بانگ کردنی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، لەگەڵ وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار، و سەرۆکی دەستەی وەبەرهێنان، بۆ قسە کردن لەسەر بابەتی نیشتەجێ بوون و زێدە ڕەویی لە دانیشتنێکی پەرلەمان، دوای قسە کردنمان لەگەڵ بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان و سکرتێری ئەنجومەنی وەزیران، ئەوان پێیان ڕاگەیاندین کە ئەم بابەتە لە ئەنجومەنی وەزیران دوو مەلەفی لێك جیاوازن، بابەتی زێدە ڕەوی لیژنەیەك تایبەتمەندە پێی، و بەپێی جێ بەجێ بوونیش لیژنەیەکی تر لە ئەنجومەنی وەزیران تایبەتە پێی، ڕاستە لێك نزیکیەك لە نێوان ئەو دوو بابەتە هەیە، بەڵام لە ئەنجومەنی وەزیران لەلایەن دوو لیژنەی جیاوازەوە ئیش و کاری لەسەر ئەکرێ، بۆیە بڕیارماندا ئەوە بکەینە دوو کۆبوونەوەی پەرلەمان، کۆبوونەوەیەکیان بە ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کە سەرۆکی لیژنەی زێدە ڕۆییە لە ئەنجومەنی وەزیران، و وەزیرە پەیوەندیدارەکان، و لە دانیشتنێکی تریش بابەتی نیشتەجێ بوونیش ئەخەینە بەرنامەی کارەوە بە ئامادە بوونی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیر و دەستە پەیوەندیدارەکان کە پەیوەندیدارن بە بابەتی نیشتەجێ بوونەوە هەیە، وەکو بڕیارمان لەسەر داوە ئەو بابەتە لە دانیشتنەکانی پەرلەمان کە بڕیارمانداوە ئەندامانی پەرلەمان هەر یەکە (٣) دەقە قسە بکەن، بەڵام پێم وابێ بەڕێز سەرۆکی لیژنەی شارەوانی و گەشت و گوزار ڕاپۆرتێکی ئامادە کردووە لەسەر ئەو بابەتە کە بەڕێزیان ڕاپۆرتەکە ئەخوێننەوە، دواتر ئەگەر بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران قسەیەکی هەبێ ئەتوانی بیکات، دوایی دەرگای گفتوگۆ ئەکەینەوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان کە هەر یەکە (٣) خولەك قسەی هەیە لەسەر ئەو بابەتە، فەرموو کاك عومەر عینایەت سەرۆکی لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاریەکانی شارەوانی و گەشت و گوزار فەرموو بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکەت، فەرموو بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وا تێگەیەندرا بووین کە ئێمە وەکو نوێنەرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان کورتەیەك پێشکەش بە پەرلەمانی بەڕێز بکەین سەبارەت بە کارەکانی کابینەی هەشت لەسەر کێشەی زیادە ڕەوّیی، پێش ئەوەی لیژنەی موختەس ڕاپۆرتی خۆی پێشکەش بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لەبەر ئەوەی ئەم بەڕێزانە داوایان کردووە، خۆزگە پێش وەخت ئەوەت بە ئێمە بوتبایە، بەڵام ئەوەش دیسان بابەتێکی ئەوتۆ نییە، دوای خوێندنەوەی ڕاپۆرتی لیژنەی پەیوەندیدار بەڕێزیشت ئەتوانی ئەگەر هەر بابەتێکتان هەیە لەم ڕووەوە بیخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێز جەنابی کاك قوباد و وەزیری کشتوکاڵ و وەزیری شارەوانی و وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان و شاندی یاوەریان ئەکەین، بەڕێزان ئێمە یاداشتەکەمان وا پێشکەش کردبوو کە نیشتەجێ و زێدە ڕەوی دوو شتی تێکهەڵکێشن، یەعنی لێکجیاناکرێنەوە، لەبەر ئەوە داوامان کردبوو، چونکی کەسێك کە زێدە ڕەوی ئەکات کە خانووی نییە، لەبەر ئەوە وابوو یاداشتەکەمان، بەڵام دەستەی سەرۆکایەتی وای پێ باشتر بوو، ئێمەش دواتر ئەتوانین لەسەر کێشەی نیشتەجێش ڕاپۆرت ئامادە بکەین، بەڵام لەم ڕاپۆرتەی من هەر تێکهەڵکێش دروست ئەبێ، چونکە ناچارین، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، کێشەی زیادە ڕەوی لە دوای (١٩٩١) بەردەوام ڕوو لە زیاد بوونە، بە تایبەت لەو چەند ساڵەی دوایی کە چەند حاڵەتێك بوو، بۆتە دیاردە لەسەر سنووری گشتی شارەوانییەکان و لە دەرەوەی سنووری شارەوانییەکان سیمای شار و دەرەوەی شارەکان تێك چووە، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ئەو دیاردەیە ڕوو لە زیاد بوونە، زۆرن ئەوانەی بەهۆی داگیرکردنی زەوییەوە بوونە ملیارد دێرو زۆریشن یەك هۆدەیان نییە شەوی تێدا ڕۆژ بکەنەوە، لە ڕاستیدا داگیرکردنی زەوی هیچی کەمتر نییە لە قاچاخچیەتی بە نەوت و پاڵاوگەی بێ مۆڵەت، پێم خۆشە جۆرەکانی زیادە ڕەوی لەم وڵاتە بۆ بەڕێزتان ڕوون بکەمەوە، زیادە ڕوی چییە و چەند جۆرە؟ ئەو زیادە ڕەوییانە هاووڵاتیانی بێ خانە و لانە ئەیکەنە سەر مۆڵکی گشتی بۆ دروست کردنی خانوو بۆ خۆیان، ئەوە جۆرێکە، ئەو زیادە ڕوویانەی خەڵکانی دەست ڕۆیشتوو بە سوود وەرگرتن لە پلە و پۆست و حیزبیان ئەیکەنە سەر مولْکی گشتی بۆ بازرگانی کردن بەو زەوییانەی قۆرخی ئەکەن و بە خەڵکانی کەم دەرامەت ئەیفرۆشنەوە، سێیەم، زیادە ڕەوی لەسەر مولْکی گشتی سنووری شارەوانییەکان بۆ مەبەستی بازرگانی، هەیە بینا دروست ئەکات، مەخزەن دروست ئەکات بۆ مەبەستی بازرگانی، یەعنی بۆ سەکەن نییە، زیادە ڕەوی بۆ سەر مۆڵکی گشتی بۆ زەوی کشتوکاڵ و بەردەڵان بە مەبەستی بازرگانی و شوێنی تایبەت، ئەو جۆرە لە لایەن کەسانی خاوەن دەستەڵات ئەکرێ بە سوود وەرگرتن لەو مافە عورفییەی دانیشتوانی گوندەکان هەیانە، بە نایاسایی فرۆشتیانەتەوە بە سەرمایەدارەکان، ئەوانیش باخ و ڤیلایان لەسەر دروست کردووە، زیادە ڕەۆیۆهی لەسەر کەناری ڕووبارەکان و شوێنە گەشتیاریەکان، ئەوەی کە غەساڵە و کارگەکانی لێ دورست ئەکرێ، ئەوەی پەیوەندی بە چەگل و لم و کانزاکانەوە هەیە، زیادە ڕەوی لە

دەرەوەی سنووری شارەوانی بۆ دروست کردنی کارگە و پاڵوگەی نەوت، زیادە ڕەوی لەسەر ئەو زەویانەی کە مۆڵەتی وەبەرهێنانیان هەیە و سايد پلانی وەبەرهێنەر زیادە ڕەوی سنووری ڕێ پێدراو بەپێی سايد پلانێك كە پرۆژەکە ئەبەزێنێ ز زەوی ڕووکن و خزمەتگوزاری بە ویستی خۆی ئەفرۆشێت و تەنانەت مەتروکەکانیش کە مولکی شارەوانین یان ئەیانکات بە پرۆژەی بچووك، یان ئەیفرۆشێتەوە بە کڕیاری خانوەکان، یەعنی وەبەرهێنەرکانیش زیادە ڕەوی ئەکەن لە ناو پرۆژەکانی خۆیان، زیادە ڕەوی کاتی لەسەر شەقامەکانی شار کە بۆتە دیاردەیەك لە شارەکانی کوردستان بە تایبەت پاش تەواو بوونی دەوامی فەرمی شەقامەمان سیمای شاربوون لە دەست دەدەن، نەك هات و چۆی ئۆتۆمبێل، بگرە لە زۆر شەقام پیادەش ئەستەمە بتوانێ هات و چۆ بکات، زیادە ڕەوی لەسەر ئاستی پارێزگاکان و شار و شارۆچکەکان، پارێزگای هەولێر زیاتر لە چەند شوێن زیادە ڕووی هەیە، لەسەر ڕێگەی هەولیر و مەسیف و لە کەرتی تارین بە بەرامبەر بە ئوتێل خانزاد کە زیاتر لە (١٨٠٠) پارچە زەوی وەکو قەرەبوو بۆ هەندێ هاووڵاتی جیا کرابوویەوە، بەڵام ئێستا کەسانی سەرمایەدار و دەست ڕۆیشتوو بە پێنج دۆنم و شەش دۆنم شوورایان کردووە و کراوە بە ڤیلا، گەرەکەکانی قەتەوی و مامزاوە بە زیادە ڕەوی دروست کراوە، خزمەتگوزاری بۆ براوە، تا ئێستا سەر و شوێنی دیاری نەکراوە، زیادە ڕەوی لە سنووری شەقلاوە بە شێوەك تەشەنەی سەندووە و لە پەرەسندن دایە لە ئەژمار نایەت، بە ئاراستەی هیران و نازەنین سەر پردو قەنتەرەکانیش زیادە ڕەوی لەسەر ئەکرێ، لە خەباتیش بە شێوەیەکی بەرچاو زیادە ڕەوی هەیە، لە کۆیە (١٧) پارچە زەوی بە دوو دۆنم و زیاتر تەلبەند کراوە، (١٠) بینای بازرگانی و (٣٥) خانوو بە زیادە ڕەوی دروست کراوە، من هەندێ لە شارەکانم هەڵبژاردووە، تەبعەن هەمووی فریا نەکەوتین، پارێزگای سلێمانی، لە سنووری ماستەر پلاندا بە شوێنە جیاجیاکانی ناو شارەوە نزیکەی (٣) هەزار خانووی زیادە ڕەوی هەیە، زیاتر لە (٥٠٠) عەنبار و بینای بازرگانی کە ڕووبەری هەریەکە لە هەزار مەتر دووجا کەمتر نییە، ئەم زیادە ڕەوییە تەنیا ئەوە نییە لە خیلالی خولی چوارەم کرابێ، بۆ زانیاری بەڕێزتان ئەوە دەر ئەنجامی زیادە ڕەوویەکە بە تایبەتی لە دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس، پارێزگای هەڵەبجە، (٣) هەزار خانوو لەگەڵ (٧٠) بینای بازرگانی، سەباری ئەوەی زۆربەی خانووەکانی ناو شار نهۆمی ژێزەوی کراوە بە عەنبار و لە ١٠٠% ڕووبەرەکەی کراوە بە بینا، بێ گوێدانە ڕووبەری سەوزایی و جیاوازی نرخ بەپێی تەحەسوونی مەوقع، ئیدارەی گەرمیان، کەلار (٢٧٠٠) خانووی زیادە ڕوی لەگەڵ (٣) بینای بازرگانی هەیە، ئیدارەی ڕاپەرین و ڕانیە (٣٠٠) خانوو لە شوێنی ناوچە خزمەتگوزرایە گشتیەکان کراوە، لە قەڵادزەش لە سنووری شارەوانی بە سەدان دۆنم زەوی شوورا کراوە، لەسەر ڕووبەری (٣٧) دۆنم زەوی (١١٠) خانوو بە زیادە ڕەوی دروست کراوە، ئەوانە هەندی زیادە ڕەووی بوون، بەڵام هەندێ شارەوانی توانیویانە سنوور بۆ زیادە ڕووی دابنێن، ئەمەوێ ناوی هەندێکیان بێنم، ئەوانەی سەرەوە نموونەنە بوون لە خەرواری ئەو هەموو زیادە ڕەوییەی لە هەرێمی کوردستان ئەکرێ، بەڵام هەندێ قەزاو ناحیەش هەیە کە جێگەی دەست خۆشیە، سوپاسی بەپرسەکان ئەکەین کە تا ڕادەیەکی باش جڵەوی زیادە ڕەوویان گرتووە و ڕێگەیان نەداوە زۆر تەشەنە بکات، لەوانە قەزای شارەزوور، قەزای دوکان، ناحیەی پیرەمەگرون، قەزای چۆمان، قەزای چەمچەمال، تەنیا (١٧) خانوو زیادە ڕەوی هەیە، دەربەندیخان تەنیا (٥٠) خانوو هەیە، لەگەڵ (١٣) کارگە، ئەوە هەندێ لەو شارەوانیەن کە توانیوویانە سنوور بۆ زیادە ڕەوی دابنێن، ئێمە پرسیار ئەکەین، ئای بۆ هەندێ نەیانتوانیوە؟ ئەوە جێگەی پرسیارە، پێویستە بەڕێزان نوێنەرانی حکومەت وەڵامی بدەنەوە،

ئێمە چارەسەرمان دۆزیوەتەوە بۆ ئەم زیادە ڕۆیە کە ئەکرێ وەکو لیژنەی شارەوانی ئەو ڕاپۆرتە لەلایەن لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانیەوە ئامادە کراوە، بە ئیتیفاقی هەموو لایەك گەشتینە ئەوەی ئێمە پێمان باشە ئەو چارەسەرانە بکرێ، بۆ ئەوەی لەمەودوا حکومەت دیراسەی بکات و سوودی لێ ببینێ، بۆ ئەوەی سنوور بۆ زیادە ڕەوی دابنێ، یەکەم، نەبوونی یاسایەك کە بێ پێچوو پەنا سنوور بۆ زیادە ڕەوی دابنێ، ڕەدعی بکات لە دەستدرێژی کردن بۆ سەر ماڵ و موڵکی گشتی، تا ئێستا بەپێی ئەو بڕیار و یاسایانە مامەڵە لەگەڵ زیادە ڕەوی ئەکرێت کە بە هەموویان ناتوانن سنوور بۆ زیادە ڕەووی دابنێن، دەستی سەرۆك شارەوانی و یەکەی ئیداری و داواکاری گشتی و دادوەرکان بەم یاسا و بڕیارە ستۆکانە ئاواڵە نابێت، ئەو یاسا و بڕیارانەش ئەوانن، قەراری مەجلیسی قیادەی سەوری ڕەقەم (٥٤٨) ی ساڵی (٧٩)، قەراری مەجلیسی (١٦٥)ی ساڵی (٨٠)، (١١٨١) ساڵی (٨٢)، (٣٩٨) ی ساڵی (٨٧)، و قانونی ڕەقەم (٦)ی ساڵی (١٩٩٢) ماددەی (٢٩) بڕگەی (٣)، ئەو یاسایانە ستۆك بوون، کارێکیان کردووە دەستی نە سەرۆك شارەوانی، نە سەرۆکی یەکەی ئیداری، نە قائیمقام و نە داواکاری گشتی و نە دادوەرەکانیش ناتوانن وەکو پێویست بتوانن بەرامبەر بەو زیادەڕوی کەرانە بوەستنەوە و کاردانەویان هەبێ، دووەم، وەستانی دابەش کردنی زەوی، لە (٢٠٠٦/٦/٨) بە فەرمانی ئەنجومەنی وەزیران تا ئێستا بۆ هاووڵاتی ئاسایی و کارمەندانی حکومەت لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەرچەندە بە بەڵگە لامانە کە بۆ هەندێ کارمەندی نزیك لە بەرپرسەکان کراوە و بە فەرمیش ئاگاداری سەرۆکایەتی پەرلەمانمان کردووە، بۆ هەندی کەس ئەکرێ کە نزیکە لە بەرپرسەکان، بەڵام هاووڵاتی ئاسایی لێی بێ بەشە، سێیەم، وەستانی دورست کردنی پرۆژەی نیشتەجێ بوون بۆ کەمدەرامەت و هەژاران لە (٢٠٠١٢/٦/٢٨) بە نووسراوی ژمارە (١٠٦) لە ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنان، زەوی دابەش ناکرێ، کاتێکیش شوقە دابەش ناکری بۆ هاووڵاتی، ئەویش پەنا بۆ کێ ببات؟ خۆ پرۆسەی هاوسەرگیری بەردەوامە، کەواتە ئەبێ هاووڵاتی چی بکات؟ بە ناچاری ئەچێت زیادە ڕەوی ئەکات، وەستانی دروست کردنی پرۆژەی نیشتەجێ بوون بۆ کەمدەرامەتەکان، چوارەم، دروست کردنی ڤێلا و شوقەی گرانبەها لەلایەن هەندێ لە وەبەرهێنەران کە لە توانای خەڵکی هەژار نییە بیانکڕێ، هەمووی فرۆشرا بە سەرمایدار و بەرپرسەکان، ئەوانەی خانووی کۆنیان هەبوو لە شارەکان، خانووەکانیان فرۆشت و شوقە و ڤێلایان پێ کڕی، پارەی زیادەشیان بۆ مایەوە، پێنجەم، لێ سەندنەوەی دەستەڵاتی حەبس کردنی زیادەڕۆکار لە سەرۆکی یەکەی ئیداری و ڕووبەڕوو کردنەوەی سەرپێچی کار بە دادگای لێکۆڵینەوە و سزادانی سەرپێچیکار بە هۆی یاسایەکی مونکەر، بەم شێوەیە ئەوەندە ڕۆتین درسوت بووە بۆ ڕێگری کردن لە سەرپێچیکار، وەکو سەرۆکی شارەوانی سلێمانی وتی تا ئێمە خانەووەکە ئەڕوخێنین لەوانەیە ئەوان مناڵێکیشیان هەبێت، شەشەم، نەبوونی نەخشەی بنەڕەتی بۆ هەندێ لە شارۆچکەکان، حەوتەم، تەسویە نەکردن و نەکوژاندنەوەی ڕووبەرێکی زۆر (یەعنی ئیتیفاق) ئەکەونە سنووری شارەوانی و بەمەش خاوەنداریەتی زەوییەکە بە تەواوی ساخ نابێتەوە، لەلایەك بە ناوی وەزارەتی دارایی یان وەزارەتی بەرگری گرێبەستی کشتوکاڵی لەسەرە، لەلایەك ئەکەوێتە سنووری شارەوانی و شارەوانی ناتوانێ ڕێکاری یاسایی بەرامبەر سەپێچیکار بگرێتە بەر، بەهۆی ئەوەی زەویەکە بە ناوی نییە، وەزارەتەکانی تریش خۆیان ناکەن بە خاوەنی، چونکە لە سنووری شارەوانی دایە، هەشتەم، دیاری نەکردنی سنووری شارەوانی و سنووری مەحەڕەمات و شارەوانی بە دانانی هێمای ئاشکرا لەسەر نەخشە و لەسەر زەوی بە هەرچوار دەوری شار، نۆیەم، قۆستنەوەی هەلی کاتی

هەڵبژاردن و چاوپۆشی کردن لە زیادەڕەوی کار یەکێکە لە هەرە فاکتەرە کاریگەرەکانی زۆربوونی زیادە ڕەوی، بەداخەوە لە سەروبەری هەڵبژاردنەکان و دوای کۆتایی ماوەی هەڵبژاردنەکان کاربەدەستانی شارەوانی و ئیدارەی شارەکان هەندێکیان لە ژێر کاریگەری هەندێ لە بەرپرسەکان نەك هەر چاوپۆشی بەڵکو هانیان ئەدەن بە مەرجی دەنگدان، زۆرجاریش زیادەڕەوی کەر لەگەڵ زیادەڕەویەکە دەنگیشیان نادەنێ، سەرباری ئەوەش گەندەڵی هەندێ لە بەرپرسان بەرامبەر سەرپێچیکار خۆرەی سەرەکی زەوییە لە کوردستان، دەیەم، نادادپەروەری لە دابەش کردنی زەوی بە پشت بەستن لە خاڵ و حیساب کردنی کارمەند بوونی دەوڵەت وەکو یەکەم مەرج بۆ ئەوەی ببیتە خاوەنی زەوی ئەوەش هەڵەیەکی کوشندەیە، بۆ نموونە لە شارەوانی هی وا هەیە (٤٠٠) پارچە زەوی دابەش کراوە کە (٣٠٠) کەس لەوانە لە خانووی خۆیان بوون، لەولاشەوە هەزارن کور و کچ کە تازە بوونەتە هاوسەر لە کرێچی دان، ئاوڕنەدانەوە لە گوندەکان و ڕەوی بەرچاوی گوندنشینان و ڕێژەی گوندنشین لە چاو شارنشین لە ١٣% بۆ لە ٨٩% یە ئەوەش وای کردووە خەڵکی گوند بە لێشاو ڕوو لە شارەکان کەن، ئەگەر بۆیان لوا زیادە ڕەوی بکەن، دوانزە، دروست کردنی جادەی قیر بۆ هەندێ ناوچەی گەشتیاری بێ ئەوەی پێش وەخت حیساب بۆ ئەوە بکرێ کە ناوچانەی جادەکەی بۆ دروست ئەکرێ بە تەحەسوونی مەوقیع ئەکەوێت و ئەبێت پێش وەخت سەرچاوە خۆجێییەکان بۆ ئەم حاڵەتانە خۆیان ئەمادە کردبایە، بۆ نموونە ناوچەی سیتەك هۆکاری سەرکی زیادە ڕەویەکان دروست کردنی هوتێلی ئەزمەر بوو، ناوچەی مێرگەپان و دروست کردنی جادەی قیر، ناوچەی سماقولی و دروست کردنی جادەی هیزۆب بوو، و دروست کردنی بەنداوەکانیش کاریگەریان لەسەر زیادەڕەوی هەیە، بەهای ئەو زەویانە زایاد ئەکەن کە ئەکەونە سەر بەنداوەکە، یان نزیك بەنداوەکە، دوانزە، ساغ نەبوونەوەی موڵکداری زەوییە کشتوکاڵییەکان و دەستاودەست کردنی گرێبەستە کشتوکاڵیەکان لە باوکەوە بۆ کوڕ و هاوسەر لە کاتێکدا باوك جوتیار بووە کاتێ کۆچی کردووە گریبەستەکە کراوە بە ناوی خێزان و یان کوڕی بێ ئەوەی جوتیار بن، ئەوەش هانی داوە بیفرۆشن بە سەرمایەدار، چواردە، هەرزانی لێدانی بیری قوڵ و هاتنی بە لێشاوی ئامێری هەڵکەندنی نیمچە میکانیکی کە با ئامێری سووری ناسراوە لە سەروبەندی ڕووخانی ڕژێم هۆکاری سەرکی بوون بۆ زیادە ڕەوی لەسەر زەوی لە دەوروبەری سنووری شارەوانی و شورا کردنی زەوییەکان، پانزە، کرێکاری بندیوار، یەکێ لەو هاندەرانە بوو کە بەپرسەکان بەکاری ئەهێنێ بۆ دروست کردنی باخ و ڤێلا و مەزرەعەکانیان، کێ بوون ئەو کرێکارە بندیوارانە؟ ئەوانەی حیمایەی بەرپرسەکانن کە ژمارەیان ئەوەندە زۆرە بە مەمنوونیشەوە باخی بەپرسەکانیان ڕوواند و خانووەکانیان بۆ دروست کردن و پاسەوانەکانیشیان بۆ ئەکەن و ئاوی دارەکانیشیان بۆ ئەدەن، ئەوە چ لۆژیکێکە؟ پەرپرسێك نەماوە فەرزی کردووە (١٠) کەس خزمەتی بکات، بەرپرسێك خانەنیشین بووە بە پلەی وەزیر یان وەکیل وەزیر دوو شوقە و چوار حیمایەی هەبێ، لە بێ ئیشیدا ئەیان کات بە باخەوان، ئەوانە هەمووی ئەسەلمێنم، کێن؟ ئێستا پێویست ناکات ناویان بێنم، گەڕان بە دوای نەوت چانسی بوونی نەوت لە زەوییەکانی کوردستان هۆکارێکن بۆ داگیر کردنی زەویەکانی میری و شوراکردنیان بە ئومێدی قەرەبووی گەورە، حەڤدە، خەرج نەکردنی دەرماڵەی پێویست و کاری سەرەڕایی بۆ کارمەندانی شارەوانی و بەشی زیادە ڕەوی و کەمی ستافی ئەو بەشە و دوورە پەرێزی کارمەندان لەو بەشە بەهۆی هەڕەشە و گورەشەی هەندێ لە بەرپرسان و دەستەڵاتدارانی ئەمنی و سەربارزی، چارەسەرەکان، دانانی نەخشەی بنەڕەتی هەموو شار و

شارۆچەکان و ڕووپێو کردنی هەموو زەوییەکان، بە تایبەتی ئەو زەوییانەی نزیك لە سنووری شارەوانیەکانن و ساغ کردنەوەی خاوندارێتی زەوییەکان، دووەم، وازهێنان لە دابەش کردنی زەوی لەسەر، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەوە زۆر گرنگە، کەسێك کارمەندی دەوڵەتە و مووچە لە دەوڵەت وەرئەگرێ مافی هەیە زەوی وەرگرێ، بەڵام کەسێك عەرەبانەیەکی هەیە مافی نییە زەوی وەرگرێ، ئەوە چ مەنتیقێکە، ئەو هاووڵاتییە، ئەویش هاووڵاتییە، وازهێنان لە دابەش کردنی زەوی لەسەر بنەمای خاڵبەندی و کارمەند بوون، هەموو هاووڵاتی کوردستان لەم قۆناغە بە کارمەند و ناکارمەندەوە مافی ئەوەیان هەیە بنە خاوەنی یەکەیەکی نیشتەجێ لە ناوەندی قەزا و پارێزگاکان ئەگەر پرۆسەی هاوسەگیریان کردبوو بە مەرجێ هیچ جۆرە شوێنێکی نیشتەجێیان نەبێ، لە ئایندە پلان بۆ ئەوە دابڕێژرێت بۆ دابین کردنی یەکەی نیشتەجێ بۆ هەر هاووڵاتیەکی کوردستان کە مافی ئەوەی هەبێ یەکەیەکی نیشتەجێی هەبێت ئەگەر تەمەنی گەشیتە (١٨) ساڵ و ئەگەر ژنی نەبێت یان شووی نەکردبێت، وەکو ئەوەی لە هەموو ئەوروپا پیادە ئەکرێت، ئایا لەسەر چ بنەمایەك کەسێك کارمەند بێت و مووچەی حکومەت وەرگرێ و مافی زەویشی هەبێ؟ بەڵام کەسێك بە عارەبانەیەك بژیەت و مووچەی نەبێت لە زەوی بێ بەش بکرێت، ئەوە چ دادپەروەریەکە؟ سێیەم، بنەماسەرەکییەکان بۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجی بریتییە لە زەوی، بودجە، دەستی کار، خزمەتگوزاری، ئەم چوار بنەمایە لای حکومەتی هەرێم هەیە، ئەکرێ (١٠) کۆمپانیای سەر بە وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە یان دەستەی وەبەرهێنان پێکبهێنرێت لەماوەی (٥) ساڵدا سەدان هەزار شوقەی مامناوەند بۆ ئەوانە دروست بکەین کە شوێنی ژیانیان نییە و ئەچنە پرۆسەی هاوسەر گرییەوە، یان زەویان پێ بدرێ، خۆیان بەپێی پلانی شارەوانی دروستی بکەن، ژمارەی کرێچیەکانی هەرێم دیاری بکرێ و بە ڕێژەی لە ٥% ساڵانە دیاری بکرێ بۆ هاوسەرگیری نوێ، ڕێگەدان بە دابەش کردنی زەوی لە ناحیەکان و لە هەندێ لە قەزاکانی دوور لە سەنتەری شار، شەشەم، بۆ وەستانی ئەم زیادەڕوویانە کە ئێستا لە زۆربەی شار و شارۆچکەکانی کوردستان ڕۆژانە ڕوودەدات، ئێمە تەنیا ویستمان بیوەستێنین، ئێمە وەکو لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی و فەرمانگەی داواکاری گشتی سلێمانی و سکرتێری ئەنجومەنی وەزیران پاش چەند کۆبوونەوە پرۆژە یاسایەکمان بە واژووی ژمارەی یاسایی پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کردوو خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، داوای ڕەوشی بەپەلەمان کرد و تێمانپەڕاند، پەسند کرا، و لە ڕۆژی (٢٠١٥/٤/٨) ەوە ڕاپۆرتی کۆتایی لیژنەکەمان ئارستەی سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی کردووە، بەداخەوە بە بیانووی بوونی پرۆژەیەکی هاوشێوە لە حکومەتەوە لیژنەی یاسایی تا ئێستا ڕاپۆرتی کۆتایی پێشکەش نەکردووە، داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەکەم ئەو پرۆژەیە کاری لەسەر بکرێ و بخرێتە بەرنامەی کار بۆ ئەوەی لەوە زیاتر دوا نەکەوێت، بەڕای ئێمە ئەو یاسایە سنوورێك بۆ زیادە ڕەوی دائەنێت، پرۆژەیەکی دیش ئامادەیە بۆ ڕێکخستن و لابردنی ئەو زیادەڕەویانەی کە پێشتر کراوە، بەو زیادە ڕەویانەش کە لە دەرەوەی سنووری ماستەر پلان کراوە، حەوتەم، زیاد کردنی کارمەندانی زیادە ڕەوی لە فەرمانگەکان و خەرج کردنی دەرماڵەی تایبەت و کرێی کاری سەرەرایی و خەرج کردنی هاندانی مانگانە بە شێوەیەك کە هانی کارمەندان بدات لەم بەشە کاربکەن و چاو لە دەستی زیادەڕەوی کار نەبن، بۆ نموونە جادەی مەولەوی یان بەر مزگەوتی گەورە لە سلێمانی تا سەعات (٤) زۆر ئاساییە،

دوای (٤) کەس ناتوانێ هاتوچۆی لێ بکات، من لێم پرۆسی لە موراقیب، وتیان ئێمە پارەی کاری سەرەرابیمان بۆ خەرج ناکرێ، ستافەکەشمان کەمە، لەبەر ئەوە...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عومەر ڕاپۆرتەکەت تەواو بکەی باشترە لەوەی کە قسەی زیادەی لەسەر بکەی.

بەڕێز عمر عینایەت:

داوای لێبوردن ئەکەم، گرنگیدان بە ئاوەدانی گوندەکانی کوردستان و پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری پێویست بە گوندیەکان بۆ وەستانی ڕەوی گوندنشینان پرۆژەیەکمان بە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان بۆ ئاوەدانی گوندەکانی کوردستان پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کرد، بەداخەوە پرۆژەکەمان لەلایەن لیژنەی ئاوەدان کردنەوە ڕەت کرایەوە بە بیانووی ئەوەی بارگرانی لەسەر حکومەت زیاد نەکەین، لیژنەی یاسایی پەرلەمان بە سوپاسەوە داوای لە دەستەی سەرۆکایەتی کردووە کە جارێکی تر لە هۆڵی پەرلەمان گفتوگۆی لەسەر بکرێ، بەڵام تا ئێستا بێ ئەنجامە، داوا ئەکەین ئەو پرۆژە بهێندرێتەوە بۆ هۆڵی پەرلەمان، یان داوا لە حکومەت بکرێ بۆ هەڵسەنگاندن و دەربڕینی ڕای خۆیان لەو بارەوە، نۆیەم، دەرکردنی بڕیار لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە لەسەر شێوەی بڕیاری (٢٤١) بۆ تەملیك کردنی ئەو خانوانەی کە دەیان ساڵە دروست کراون، بە بیانووی پێشێلکردنی سنووری لەسەردەمی بەعس بۆیان تاپۆ نەکراوە، ئەو بڕیارە تەنیا بۆ ئەو خانوو و زەویانە بێت کە پێش (١٩٩١) بووە، بینا کروان یان زەوین لە سەنتەری شارە و گەورەکەکان، دەیەم، دەرکردنی ڕێنمایی بۆ یاسای ژمارە (١٢) ی ساڵی (٢٠١٢) دەربارەی ڕێکخستنی سنووری ئەو گوندانەی ئەکەونە سنووری شارەکان، بەداخەوە تا ئێستا ئەنجومەنی وەزیران کە پێویست بوو ڕێنمایی دەربکات ئەو کارەی ئەنجام نەداوە، یانزە، ڕووپێو کردن و دیراسە کردنی ژمارەی ئەو بازاڕ و دوکانانەی کە پێش (١٩٩١) دروست کراون و تاپۆ نەکراون، ئەگەر لە ڕووی یاساییەوە ڕێگری نەبێت لەسەریان تاپۆ بکرێ، ببێتە سەرمایە بۆ شارەوانییەکان، بۆ نموونە لە شاری کەلار (٤٠٠٠) هەزار دوکان هەیە، ئەگەر تەملیك ناکرێ بەپێی یاسای ژمارە (٣٢) بخەملێنرێ، پێیان بفرۆشێت یان بە کرێ پێیان بدرێ، ئەم دوکانانە بوونەتە ئەمری واقیع و بە فیعلی موڵکی ئەو کەسانە کە تێیاندا ئەژین، دوانزە، بۆ ئاسانکردنی پرۆسەی فراوانکردنی سنووری شارەوانیەکان بڕیارێك لە ئەنجومەنی وەزیران دەربچێ بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو جوتیارانەی زەوییەکانیان بەدەستەوە بووە، نەمافی بەکارهێنانیان هەیە، نە گرێبەستی وەزارەتی کشتوکاڵ بە ڕێژەی نیوەی شایستەی ئەوانەی گرێبەستیان هەیە، یان هەر ڕێژەیەکە حکومەت و لایەنە پەیوەندیدارەکان پەسندە، ستەم لە جوتیاران نەکرێت، دوانزە، پێکهێنانی بەڕێوەبەرایەتی ڕێگری زیادەڕەوی لە وەزارەتەکانی کشتوکاڵ و دارایی بە مەبەستی چاودێری ئەو زایادە ڕەویانەی موڵکی وەزارەتەکانن لە

دەرەوەی سنووری شارەوانیەکانن، لەگەڵ ڕێزی لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، باشتر بوو ئەو ڕاپۆرتە کۆپی بکرابایە و بدرابایە بە هەموو ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام ئێستاش کۆپی بکەن، خاتوو بێگەرد نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز بێگەرد دلّشاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەمەوێ ڕوون کردنەوەیك لەسەر ئەو ڕاپۆرتەی جەنابی كاك عومەر بدەم، دیارە ئەمڕۆ مایەی خۆشحاڵییە حكومەتی هەرێمی كوردستان لیژنەیەك بۆ نەهێشتنی زیادە ڕەوی لەسەر موڵكی گشتی لە هەرێمی كوردستان دروست ئەكات، بە خۆشحاڵیەوە جێگری سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران بۆخۆی ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی ئەم لیژنەیە ئەكات، پێم وایە ئەوە جدیەتی حكومەتی هەرێمی كوردستان و شەخسی كاك قوبادە لەم مەسەلەیە، بەڵام ئەوەی ئەمەوی ئاماژەی پێ بدەم و پرسیار بكەم بەڕێز كاك عومەر كە سەرۆكی لیژنەكەی منە لە پەرلەمانی كوردستان ئایا ئەو ڕاپۆرتەی خوێندیەوە ئێستا و تەوزیع نەكراوە بەسەر هیچ یەكێك لە هاوكارەكانم لە پەرلەمانی كوردستان، ڕای شەخسی خۆیەتی؟ یان ڕاپۆرتی لیژنە بوو؟ چونكە ئێمە لە لیژنەكە هەموومان ڕاوێژمان كردووە لەگەڵ یەكتری، ئاگامان لە نووسینی ئەو ڕاپۆرتە نەبووە، لەگەڵ ئەوەی لایەنی زۆر باشی تێدا بوو، دەست خۆشی لێ ئەكەم، بەڵام پێم وایە ئەو ڕاپۆرتە ئەكرێ بڵێین تایبەتمەند كراوە بۆ چەند ناوچەیەك لە هەرێمی كوردستان، ئەكرا ئەو پرسە لە ناو لیژنەكە باس كرابایە، هەر لە بادینان تا ئەگاتە ناوچەی گەرمیان هەمووومان دڵنیام خەمخۆرین، و هەڤاڵەكانم خەڵكی ناوچەی بادینانن، دڵنیام ئەوانیش دونیایەك خەمی ئەو ناوچەیان هەڵگرتووە، حەزیان ئەكرد پشكیان هەبێ لە نووسینەوەی ئەو خەمانەی بادینان، لە هەولێر بە هەمان شێوە، نەك تەنیا لە سنووری پارێزگای سلێمانی، و لە ڕاستیشدا ئەم ڕاپۆرتە نە لە بەرنامەی كاردا بوو، نە تەوزیع كرابوو، و ڕەخنە ئاراستەی بەڕێزت ئەكەم، نە ئەبوو دەرفەت بدرێ بەو شێوەیە، هیچ نەبووایە ئەگەر ڕاپۆرتی لیژنەیە هەڤاڵەكانیشم ئەتوانن قسە بكەن، ئەبوایە ئێمەش بماندیتبایە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دوێنێ بەڕێز كاك عومەر سەرۆكی لیژنە بەڕێز سكرتێری پەرلەمانی ئاگادار كردبوویەوە كە ڕاپۆرتیان هەیە لەو بارەوە، كاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر داوای لێبوردن ئەكەم، برگەی حەووتم بیر چووە دەربارەی پارێزگای دهۆك، دوو، عەفوو دهۆك، كاتێ گواستمەوە لەوبەر بۆ ئەو بەر، برگەی سێ پارێزگای دهۆك، سنووری شارەوانی دهۆك حەوت هەزار، لە سنووری شارەوانی زاخۆ (٥٣٠٠)، لە قەزای ئاكرێ (٢٦٠٠)، بۆ ئەوەی بە

حەساسیەت وەرنەگرێ، زۆر داوای لێبوردن لە بێگەرد خان ئەکەم، زۆربەی هاوڕێکانم دوێنێ تەلەفونم بۆ کردوون، زۆربەی ژمارەکان ئەوان پێیان داوم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا کێشەیەك نییە، ئاگاداری بەڕێز سکرتێری پەرلەمان کراوە کە ڕاپۆرتی لیژنە هەیە لەو بوارە، با بەرنامەی کار وەکو خۆی بڕوات، بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجەمەنی وەزیران فەرموو بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکەت.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، زۆر سوپاستان دەکەم بۆ دەرخستنی خەمخۆریتان دەربارەی کێشەیەك کە ئێمە لە کابینەی (٨)ی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە یەکێك لە ئەولەویەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانمان داناوە ئەویش کێشەی زیادەڕەویە لە هەرێمی کوردستان، بۆ بەرچاو ڕوونی بەڕێزتان ئێمە لە مانگی (٢٠١٤/١١)وە یەکەم کۆبوونەوەی خۆمانمان ئەنجام دا سەبارەت بەم پرسە گرینگەیە و، لە وکاتەوە تاکو ئێستا چەندین کۆبوونەوەی ترمان ئەنجام داوە بە ئامادە بوونی وەزیرە پەیوەندیدارەکان و، کەی پێویستی کردووە بە ئامادە بوونی بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران لەبەرئەوەی کە ئەم کێشەیە تەنیا پەیوەندی بە دەسەڵاتی جێبەجێ کاریش نییە، بە خۆشحاڵیەوە سوپاسی سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەریش دەکەین کە جەنابی حزوری هێناوە و بەشداریش بووە لە کۆبوونەوەکەمان، لە لیژنەکەشمان بەشدارە، لەگەڵ موحافیزە بەڕێزەکانیش کە بە شێکن لەو لیژنە باڵایەی کە پێکهێنراوە بۆ بە دوادا چوونی ئەم کێشەیە و بۆ ڕێگرتن لەم کێشەیە و بۆ دۆزینەوەی چارەسەر بۆ ئەم کێشەیە، ئەم کێشەیە کێشەیەکی گرینگە، کێشەیەکی مەترسیدارە و کێشەیەکیشە کە هی ئەمڕۆ و دوێنێ نییە، کێشەی زیادەڕەوی لە کوردستان کێشەیەکە کە چەندین ساڵە بەردەوام بووە و هەموو حکومەتێکیش کە تا ئێستا هاتووەتە سەر کار بە گرینگی زانیوە، بەس من دەتوانم بڵێم بە شاهیدی هاوکارانم لە ئەنجومەنی وەزیران ئەم کابینەیە دەتوانم بڵێم لە کابینەکانی تر بە جدیتر ئەم مەلەفەی وەرگرتووە و کاری جدیشمان لەسەری کردووە و ئیجارائاتیشمان کردووە لەسەر ئەم بابەتە هەر ئەمڕۆ لەسەر خەت بووم لەگەڵ قایمقامێك لە کوردستان ناوی شوێنەکە ناهێنم، بەڵام لەسەر مەسەلەی زیادەڕەوی کە کێشەیەکی گرینکی هەبووە و، ئێمە بە هاوکارانی لایەنە پەیوەندیدارەکان توانیومانە تەجاوزەکە ڕابگرین، ئێمە چەندین جۆر تەجەوزاتمان هەیە بەڕێز کاك (عمر) ئاماژەی بە تەفاصیلێکی زۆری دا جا من نایەم لێرە خاڵ بە خاڵ وەڵامی ڕاپۆرتەکەی بەڕێزیان بدەمەوە ئەگەر ئەمە بە فیعلی ڕاپۆرتی لیژنەیە ئەو ڕاپۆرتە پێشکەش حکومەت بکرێت بە فەرمی و ئێمەش دەتوانین وەڵام بدەینەوە، بەڵام، ئەگەر ڕای بەڕێزیشی بێت ئێمە ئامادەشین گفتو گۆی لەسەر بکەین و، پێموایە ئەگەر دەرفەتێکیش بدەین بە هاوکارانم وەزیری (کشتوکاڵ) و وەزیری (شارەوانی) ڕەنگە ئەوانیش هەندێك مولاحەزەیان هەبێت لەسەر بابەتەکان، بەڵام چەند جۆرێك تەجاوزات هەیە لە کوردستان و چارەسەر کردنیشیان پێویستی بە بڕیاری جۆراو جۆرە، خانوو هەیە لەسەر عەردی شارەوانی بینا کراوە، هەندێك گەڕەك هەیە کە ئێستا دروست بوونە کە (٢٠) تا (٣٠) ساڵ کۆنن بوونە بە ئەمرێکی واقیع خەڵکی تێدا دەژیت

مناڵی تێدا لە دایك بووە، چارەسەری ئەم كێشانە ئاسان نابێت تۆ ناتوانی بچیت دۆزەر بنێری گەڕەكەكان برووخێنی، پێویستی بە چارەسەرێكی ئیدارییە، پێویستی بە چارەسەرێكی یاساییە، هەندێك مەنتەقەی تازە دروست بووە لە گوندەكاندا ئێستا بۆ نموونە لە (مێرگەپان) و لە (سیتەك) چارەسەری ئەمە چۆن دەكەین؟، ئەمە تەجەوزاتە نا قانونییە ئەگەر بێیت بە حەقیەت بە قانون تەماشای بكەی ئەمە نا قانونییە، بەڵام چارەسەری ئەم جۆرە كێشانە كە (١) خانوو، (٢) خانوو و ڤیلایەك و مەزرەعەیەك نیین پێویستیان بە هەما هەنگی هەموو لایەنە پەیوەندیدارەكانە، بۆیە ئێمە لێرە دیسان بە ناوی حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە دەست خۆشی لە پەرلەمان دەكەین كە ئەم بابەتەی بە هەند وەرگرتووە و، ئێمە تەواوی یەكە بە یەكەی ئێوەی بەڕێز دڵنیا دەكەینەوە، كە ئێمەش وەكو دەسەڵاتی جێبە جێكار كەم تەرخەم نابین لە ڕوو بە ڕوو بوونەوەی ئەم خەتەرە، هەندێك تەجەوزاتی تریش هەیە كە یان باخە یان ڤیلایە كە دروست كراوە لەسەر عەردی زیراعی، كە ئەمە نەك هەر نا عەدالەتی یەكە، بەڵكو كاریگەریەكی راستەو خۆی هەیە لەسەر پلانی حكومەت بۆ گەشە پێدانی كوردستان، تەئسیری راستەو خۆی هەیە لەسەر ماستەر پلانەكانی موحافزەكانی سلێمانی و، هەولێر و، دهۆك و، گەرمیان و، هەڵەبجە ون شوێنەكانی تریش، بۆیە ئەمانەش دەبێت بە هەند وەربگرین و بە هەند وەرمان گرتووە و لە حكومەتی هەرێمی كوردستان نەك هەر لیژنەی باڵامان پێكهێناوە بەڵكو لیژنەی لاوەكیشمان پێكهێناوە لەسەر ئاستی شارەوانییەكان، لەسەر ئاستی وەزارەتەكان بۆ دیراسە كردنی ئەم كێشەیە، بۆ پێشكەش كردنی پێشنیارەكانیان و، بۆ موافەقە دان بە هەندێك ئیجرائات بەرامبەر بەم كێشانە، هەندێك تەجەوزاتیش هەیە با بڵێین لەسەر كەناری ڕووبارەكاندا ئەنجام دەدرێت، جا چی غەسالەیە جا هەندێك جۆرە كارگەی ترن، كە راستەو خۆ تەئسیریان هەیە لەسەر ڕێڕەوی ڕووبارەكە یان خراپتر تەئسیری راستەو خۆی هەیە لەسەر ژینگەی كوردستان كە دەبێت بە خەتەرێكی تر لەسەر كوردستانەكەمان، كە ئەمەش پێویستی بە هاوكاری و هەماهەنگی هەموو لایەنەكانە بۆ چارەسەر كردنی، وەكو لە بیدایەتی قسەكانم ئاماژەم پێدا بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئەندامانی بەڕێز، ئەمە ئەولەویەتی حكومەتی هەرێمی كوردستانە و ئەولەویەتی كابینەكەشمانە، سەرەڕای ئەو كۆمیتانە و لیژنانەی كە پێك هێنراون ئەوەی كە پێمان وابوو كە نوقسان بوو لە بیدایەتدا داتا بوو، چونكە ئێمە ناتوانین بە میزاج ئیش بكەین و ناتوانین لەبەرئەوەی كە ئەمە شەخسێك لێرەیە بە دڵمان نییە ئیجرائاتی لەگەڵ بكەین و كەسانێكی تر ڕەنگە دۆستمان بێت ئیهمالی بكەین، بۆیە ئێمە لە یەكەم كۆبوونەوەو لە كۆبوونەوەكانی دواتریش دا داوامان لە وەزیرە بەڕێزەكان كردووە كە پەیوەندیدارن بەم بابەتە داتا كۆبكەنەوە كە داتامان كۆكردووتەوە، ئێمە ئێستا لە پرۆسەی تەصنیف كردنی ئەم داتا نەداین، لەكوێن؟، چۆنن؟، كەی كراون؟، بە موافەقەتی كێ كراون؟، هیچ ئیجرائاتێك كراوە بەرامبەریان یان نا؟، چونكە دووبارە ئێمە ناتوانین هەڵەیەك بە هەڵەیەكی تر چارەسەر بكەینەوە، مادام ئەم كێشانە هەن ئێمە دەمانەوێت بە دیراسەت، بە عیلم، بە سیاسەت و، پشت بە یاسا چارەسەریان بكەین، بۆیە هەنگاوی یەكەمان كۆكردنەوەی داتایە و ڕاگرتنی ئەو تەجاوزاتانەیە كە تاكو ئێستا ئەنجام دەدرێن یان بەنیازن ئەنجام بدرێن، دەست پێ كراوە لە هەولێر دەست پێ كراوە، لە دهۆك دەست پێ كراوە، لە ڕانییە دەست پێ كراوە، لە كۆیە دەست پێ كراوە لە

سلێمانیش ئیجرائات کراوە، ئیجرائات زۆر کراوە، بەس ئیجرائات بە دەستێك نا کرێت چەپڵە بە دوو دەست لێ دەدرێت، لەم حاڵەتە پێموایە بە سێ دەست لێ دەدرێت، پێویستمان بە هەماهەنگیەکی بەهێزترە لە بەینی دەسەڵاتی جێبە جێکار کە حکومەتە، دەسەڵاتی تەشریعی کە ئێوەی بەڕێزن لە پەرلەمان و، دەسەڵاتی دادوەری کە ئەنجومەنی دادوەریە، چونکە بە یەك کەسەوە ئەم کێشە چارەسەر ناکرێت، بۆیە ئەم دانیشتنە پێموایە دانیشتنی داهاتووش زەرورن بۆ بەدی هێنانی ئامانجە سەرەکیەکەمان کە ڕاگرتنە، کە چارەسەرە و، کە نەهێشتنە، تا کو ئێستا زیاتر لە (١٠٠٠) هەزرا حاڵەت، هەزار سکاڵا تۆمار کراوە لەسەر ئاستی کوردستان لەسەر تەجاوزکاران، ئەمە هەنگاوێکی گرینگە، بەڵام دائیرە حکومییەکان تەنیا دەتوانن سکاڵاکە تۆمار بکەن وەکو بزانم بەڕێز کاك (عمر)ش ئاماژەی پێدا، پێشتر یەکە ئیداریەکان دەسەڵاتی گرتنی خەڵکیان هەبوو، دەسەڵاتی جێبە جێ کردنی ئیجرائاتی توندیان هەبوو بەرامبەر ئەو کەسانەی کە تەجاوزاتیان دەکرد، بەڵام بە پێی چەند یاسایەك کە دوای ئەوە دەرچوونە ئێستا ئەو دەسەڵاتەیان لێ سەندراونەتەوە، بۆیە ئێستا یەکە ئیداریەکان هیچ دەسەڵاتێکیان نییە بۆئەوەی بەرامبەر بەو کەسانە بوەستن، ئەگەر بێینە سەر حەقیقەت ئەوانەی کە تەجاوزاتە زەقەکان دەکەن کەسی فەقیر و ئاسایی نین، خەڵکی بە قوەتن، خەڵکێکی کە لە مەنتەقەکانی خۆیان رەقەمن، خەڵکن کە یان وەختی خۆی پێشمەرگەی ئازا و قارەمان بوونە و یان ئێستاش ڕەنگە هەر پێشمەرگەبن، کەسی سیاسین، کەسی دەوڵەمەندن هەموو لایەنێکیش تێدایە و لە هەموو کوردستانیش دا ئەنجام دراوە، بۆیە دەسەڵات دەبێت بگەڕێنرێتەوە بۆ یەکە ئیداریەکان بۆئەوەی بتوانن جورئەتیان هەبێت پشت بە یاسا، پشت بە دام و دەزگاکانی حکومەت ببەستن، ئیجرائاتی پێویست بەرامبەر ئەو کەسانە ئەنجام بدەن، بۆیە لێرەدا ئێمە ئامادەین هەما هەنگ بین لە گەڵ ئێوەی بەڕێز بۆ چارەسەر کردنی ئەم کێشەیە، بەڵام کێشەکەش وەکو وتم، وەکو عەرزم کردن جۆراو جۆرە و هەر جۆرێك پێویستی بە حەلێکی گونجاوە، پێویستی بە حەلێکی عادلە، پێویستی بە حەلێکە کە بە یاسایەك ئەگەر کەم و کوڕی هەیە لە یاساکانمان فەرموو ئێرە باشترین شوێنە بۆ موناقەشە کردنی ئەو کێشەیە و یاسای گونجاو پەسەند بکرێت بۆئەوەی حکومەت پشت بە یاسا و پشت بە پەرلەمانی خۆی بتوانێت ئیجرائاتی خۆی بکات و، ئەگەر حکومەتیش کەم تەرخەم بوو بێت یان کەم تەرخەم بێت لە وەزیرێکی بەڕێزەوە بگرە تا کو ئاستێکی خوارەوە لە ناو حکومەتەکە، ئێمە قبوڵ ناکەین ئەو کەسە کەم تەرخەم بێت و، ئێمە خۆمان ئیجرائاتی خۆمان بەرامبەر ئەو کەسە ئەنجام دەدەین، بۆیە دوو بارە دەمەوێت پێتان بڵێمەوە کە ئەم مەسەلەیە ئێمە بە هەندمان وەرگرتووە و بە هەندیشی وەردەگرین و ئەمە ئەولەویەتێکی کابینەکەی خۆمانە و سوپاسی پەرلەمانی بەڕێز دەکەین کە ئێوەش وەکو ئێمە خەمخۆری ئەم مەسەلەیەن کەس لە کەسێکی تر خەمخۆر تر نییە بۆ پاراستنی موڵك و خاك و زەوی و بیئەی کوردستان، پێکەوە ئەگەر ئێمە بتوانین کار بکەین پێکەوە ئەگەر بتوانین سیاسەتی گونجاو دابڕێژین، یاسای گونجاو پەسەند بکەین و ئیجرائاتی گونجاو و عادل جێبە جێ بکەین ئەم کێشەیە ڕادەگرین، چارەسەری دەکەین و، لە ئایندەش دا نایهێڵین، ئەگەر ئەم پەرلەمانە بەڕێزە و بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەگەر ئیجازە بدات بەڕێزان وەزیری (کشتوکاڵ) و بەڕێز وەزیری (شارەوانی) کورتەیەك پێشکەش بکەن لەسەر ئەو بەشەی کە پەیوەندی ڕاستەو

خۆی بە خۆیانەوە هەیە، وەلەو دوو وەزارەتـی تـریش هەیە کە پێمـوایە دەبـوایە نوێنەرایەتیـان هەبـوایە لەم مەجلیسـەدا یەکێکیـان بەڕێـز وەزیـری (نـاو خـۆیە) کە موختەصـە لە ئیجرائـات و، وەزیــری ســامانە (سروشــتییەکانیش) کە دیســان موختەصــە بەم ئێشــە، بەڵام ئــێمە خۆمــان نوێنەرایەتی هەموویان دەکەین، بە ئیجـازەی بەڕێزتـان ئەگەر ئەم وەزیـرە بەڕێـزانەش هەنـدێك قسەی خۆیان پێشکەش بکەن مەمنوونی دەبین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سـوپاس، بـۆ بەڕێـز جێگـری سـەرۆکی ئەنجـومەنی وەزیـران، فەرمـوون وەزیـری کشـتۆکاڵ فەرموو.

بەڕێز عبدالستار مجید/ وەزیری کشتوکاڵ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بســم الله الــرحمن الــرحيم)، بەڕێــز ســەرۆکی پەرلەمــان، بەڕێــزان، خۆشەویســتان، ئــێمەش خۆشحاڵین کە لێرە بە دیداری بەڕێزتان دەگەین وبەراسـتی سوپاسـیش بـۆ بەڕێـز کـاك (عمـر) و خوشکان و برایانی تر کە بەخەمەوە دەڕواننە کشتوکاڵ و وەزارەتی کشتوکاڵ یان شـارەوانی کە زیـادەڕەوی نەخـرێتە سـەر زەویەکانیـان و، ئەو زەویـانە بەتـایبەتی ئەوەی کە مەبەسـتمە زەویە کشـتوکاڵیەکان بە زەرەر نەبرێـت، چـونکە بەراسـتی کشـتوکاڵ کە دەگـات زەویەکە بەتـایبەتی سـامانێکی گـرینگە و دەکرێـت بەشـدارێکی گرینـگ بێـت لە پێکهێنـانی ژێرخـانی ئـابووری و پێکهێنانی بەرێژەیەکی زۆر لە بودجەی هەرێمی کوردستان، بەڵام بەداخەوە دیارە ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکـانی حکـومەتی عێراقـی شـوێنەوار و ئاسـاری کشـتوکاڵی زۆر بە توونـدی لە بەیـن بـردووە بەوێـران کردنـی زیـاتر لە (٤٠٠٠) هەزار گونـد و ڕاگواسـتنی جوتیـار بـۆ ئۆردوگـا زۆرە ملییەکــان و دامەزرانــدنیان بەشــێوەیەك لە شــێوەکان و، بــۆ بە گــژدا کــردنەوەی شۆڕشــی پێشمەرگایەتی نەك هەر دامەزراندنیان، من پێمـوایە ئێسـتا ئەم کـابینەیە کـابینەی (٨) یەکێـك لە خەمەکانی بریتی بووە لە چۆنیەتی گرینگی دان بە کشتوکاڵ و گێڕانەوەی جوتیار بـۆ کشـتوکاڵ کـردن و ڕێگـری کـردن لە هەر جـۆرە زیـادەڕەوییەك کە دەکـرێتە سـەر زەوی کشـتوکاڵ، هەقـی خـۆیەتی بەراسـتی سوپاسـی حکـومەتی هەرێمـی کوردسـتان بکرێـت کە دوای ئەوەی ئـێمە ڕاپۆرتێکمـان پێشـکەش کـرد و باسـی ئەوەمـان کـرد کە زەوی کشـتوکاڵی چـۆن پـارچە پـارچە دەکرێت و دەفرۆشـرێت و ئەم سـامانە گـرینگە زۆر بە ئاسـانی لە بەیـن دەبرێـت، لە کاتێـك دا لە وڵاتانی تر، یەعنی زۆر بە زەحمەت و ئارەق و بە جوهدێکی زۆرەوە هەوڵیان داوە زەویان پەیـدا کردووە، ئێمە لە وڵاتی (بیلا روسیا) بووین (٩) ملیۆن هێکتار زەویـان هەیە (٣) ملیـۆن هێکتـاری زەوی کشوکاڵیان هەبووە (٦) یان بە زەحمەت و بە ئارەق وبە پر کردنەوەی ئاو و لابردنی زونگاو و تەخت کردنی پەیـدا کـردووە، بەداخەوە ئـێمە باشـترین زەوی لە ڕۆژهەڵاتـی ناوەراسـت دوای (سودان) باشترین زەوی کشـتوکاڵی زەویەکـانی هەرێمـی (کوردسـتانە)، بەڵام بەداخەوە یەعنـی ئـێمە چـۆن ئەوانەی کە زیـادەڕەوی دەکەن لـێ بگەڕێـن ئەم زەویە، ئەم داهـاتە، بەراسـتی ئەم سەرمایە بەنرخ و گرینگە بە زەرەر ببرێت، من سوپاسی بەراستی بە تایبەتی بەڕێـز کـاك (قوبـاد) جێگــری ســەرۆکی حکــومەت و ســەرۆکی حکــومەتیش بــۆ خۆشــی لە کۆبــوونەوەیەك لە کۆبوونەوەکان بەشدار بووە کە گرینگیان بەم قەزیە داوە و، تا ڕادەیەکی بـاش ئێسـتا خەریکین

کە ڕێگری لەوە دەکەین کە زەوی کشتوکاڵی زیاتر زیادەروی بخرێتە سەر، قۆناغ بەندی کراوە، تەبعەن دیارە زیادەڕەویەکان ئەوانەی کە دەکرێتە سەر زەوی کشتوکاڵی بەگشتی ئەمانەن تەبعەن زەوی کشتوکاڵیە، زەوی بەردەڵانە و، زەوی پاوان و دارستانە، لێدانی بیری بە پایری (سووری) کە ئەویش هەر زیادەڕەویە بۆ سەر زەویە کشتوکاڵیەکە بێجگە لە زەرەری تر، کە هەیەتی دامەزراوەی پاڵاوگەیە و لە هەمان کاتدا کانگاکانی چەو لم و بەردە کە (مەقالعی) پێ دەگوترێت، ئێمە لەم ڕووەوە دەستمان پێ کردووە هەنگاوی یەکەمان بریتی بووە لە ڕاگرتنی ئەو زیادەڕەویە کە ئێستا دەکرێت، وەکو کاك (قوباد)ش ئاماژەی پێ کرد لەم ڕووەوە بەراستی زۆر ئیش کراوە و زۆر کێشەش دروست بووە و خەڵکیش گیراوە و، خەڵك بریندار بووە و خانوو، کارگە و شوێنیش هەیە تێکدراوە ئەمە یەك، لە هەمان کاتدا ڕێگری هەبووە لەوەی کەوا ئێمە بتوانین ئیجرائاتی باش لەگەڵ زیادەڕەویەکان بکەین ئەوانەی کە زیادەڕەوی دەکەن، ئێمە لەکاتی خۆیدا داوامان کردووە کە دادگایەکی تایبەت بە ڕێگرتن لە زیادەڕەوی دروست بکرێت، بەڵام بەراستی ئەمەمان بۆ تا ئێستا سەری نە گرتووە، تا ئێستا بەدەستمان نە هاتووە، ئێمە داوامان کردووە دەسەڵات بە یەکە ئیداریەکان بدرێت کە دیارە هەندێك یەکەی ئیداری زۆر بە گورج و گۆڵی، زۆر بە ڕێك و پێکی ڕێگریان کردووە و هەیە لەسەر ڕێگری کردن لە زیادەڕەوی کوژڕاوە، هێرش لەسەر زیادەڕەوی ئێستا ئەو دراوەتە دادگا بەداخەوە، یەعنی ئەمە قەزیەکی یاساییە پەیوەندی بە قەزاوە هەیە، بۆ مەعلوماتان ئێمە وەکو وەزارەت تا ئێستا زیاتر لە (٧٠٠) سکاڵامان لەسەر خەڵکی زیادەڕو تۆمار کردووە، بەڵام یان بە کەفالەت بەربووە یا ئەوەتا هەر نە گیراوە، لەوەشدا بەراستی جیاوازی نەکراوە لە نێوان فەقیر و دەوڵەمەند، دەسەڵاتدار و بێ دەسەڵات، بەڵام ئەمە کێشەیەکە بە حەقیقەت تا دێ مەسەلەن لە ڕووی یاساییەوە سکاڵا تۆمار کراوە داوای شاهید دەکات دووبارە بانگی دەکاتەوە، بانگی ئەوکەسەی کە زیادەڕەوی کردووە دەکات، دەبێت شاهید حازر بێت ڕەنگە (٦) مانگی پێ بچێت، ئەمە کاری خۆی تەواو دەکات بەراستی وەکو (بەرزەکی بانان) بۆی دەر دەچێت، بۆیە ئێمە ئەوەشمان داوا کردووە کە دەسەڵات بە یەکە ئیداریەکان بدرێت، یەعنی بەڵێ هەندێکیان زۆر بە باشی ئیشی خۆیان کردووە دەزانم هەیە کەم تەرخەمە و ئەو کەم تەرخەمییەشی لێشی پرسیییەتەوە، بەڵام بەداخەوە ڕێگریشیان لەبەردەمیان زۆرە، ئێمە وەکو حکومەت با بڵێین ئەوە باش هاتووینەتە سەر هێڵ، بەڵام پێدانی دەسەڵات بە یەکە ئیداریەکان بە گرینگی دەزانین کە لە لایەن قەزاوە دەبێت ئەمە بکرێت، هێزێکیش بەراستی دروست کراوە بۆئەوەی کە ڕێگری لەم زیادەڕەویانە بکرێت، هەندێك کێشەشە هەیە بەراستی کە پێویستی بە چارەسەری هەیە فیعلەن ئەگەر چارەسەر بکرێت ڕەنگە وردە وردە ئەم زیادەڕەویانەش کەم بێتەوە، مەسەلەن بۆ نموونە لە کاتێك دا کە یاسا هەیە باسی ئەوە دەکرا کە کاتێك زەویەکی کشتۆکاڵی (ئیتفا) دەکرێت ئەو جوتیارە بە زەوی نیشتە جێبوون قەرەبوو دەکرێتەوە، ئەمە بەراستی ڕێگە دەکاتەوە بۆ زیادەڕەوی کە دیارە کاتی خۆی وا بوو کە بە پارە قەرەبووی بکرێتەوە، ئەمە بە حەقیقەت بەشێك لە زەویان بۆ دەگەڕێتەوە، چونکە ئەو زەویەی کە دەشدرێت وەك یەکەی نیشتە جێبوون بەوەی کە (ئیتفا)ی بۆ کراوە هەر زەوی کشتوکاڵییە و کەمتر وایە سەخەری بێت، ئێمە چیمان کردووە؟، ئێمە لە یەکەم کۆبوونەوەی خۆماندا لە ئەنجومەنی ڕاوێژکاری لە (٢٠١٤/٩/٢٥)

بڕیارماندا کە ڕێنمایەکمان دەرکرد بۆ ئەو جوتیارانەی کە زەویان بە شێوەیەکی شەرعی بەدەستەوەیە بۆ ئەوەی کە نەچێتە بەشی زیادەڕەوی ئێمە عەقدیان بۆ بکەین بۆئەوەی کە ئەم زەویە ببێتە زەویەکی کشتوکاڵی و عەقدی بۆ بکرێت، فیعلەن ئێمە ئێستا بەردەوامین و دووبارە هەندێك هەمواری ئەم ڕێنماییە دەکەین کە هەندێك ڕێنمایی ژمارە (٥)ی (٢٠١٤)، دووەم: ئێمە لە ئەنجومەنی ڕاوێژکاری لە (٢٠١٤/٩/٢٥) بڕیارماندا پڕۆژەیەك بۆ هەموار کردنی ڕینمایی لێدانی بیر، کە ئەویش هەردیسان زەرەری هەیە بۆ زەوی کشتۆکاڵی و هەموارمان کردووە و هەموارەکەش لە (وەقائعی کوردستان) لە (٢٠١٥/٢/٢٤) بڵاو کراوەتەوە کە ئەمەش دیسانەوە بەشێك لە زەویە کشتوکاڵیەکان ڕێگری لێ دەکرێت کە تەجاوزیان بکرێتە سەر، ئێمە لە (٢٠١٤/١٢/٢)دا لە کۆبوونەوەی هاوبەشی وەزارەتمان لەگەڵ وەزارەتی ناوخۆ و شارەوانی و گەشت و گوزار و پارێزگاکانیش و سەرپەرشتیاری ئیدارە سەربەخۆکان تاو توێی ئەم بابەتەمان کردووە هاتینە سەر ئەوەی کە کۆمەڵێك بڕیارمانداوە، ئەمەش هەنگاوێکی تر بووە بۆ ڕێگرتن لە زیادەڕەوی، ئیمە راپۆرتێکمان لەسەر زیادەڕەوی بە دوکیۆمێنتەوە لە ڕێکەوتی (٢٠١٥/١/١٥) بەرز کردووە بۆ ئەنجومەنی وەزیران تاکو لە ڕێکەوتی (٢٠١٥/١/٢٨) ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری ژمارە (٣٥)ی دا کە وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو ڕاسپێردرا بۆ پێشکەش کردنی راپۆرتێکی تێر و تەسەل بۆ سەرجەم گرفت و کێشەکانی پەیوەندیدار بە زیادەڕەوی سەرزەوی کشتوکاڵ، ئێمە ئەوەشمان ئەنجامداوە و، لە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٤/٢١) لە کۆبوونەوەی لیژنەی باڵای لا بردنی زیادەڕەوی لە ئەنجومەنی وەزیران بابەتەکان بە تێر و تەسەلی خراوەتە ڕوو، ئەوەش دیارە بڕیاری پێویستی لە بارەوە دراوە، لە دواین کۆبوونەوە کە باسی قانونێکمان کردووە مەشروعی قانونی ((المنع وازاله التجاوزات على اراضي الدولة)) کە دیارە وەزارەتی شارەوانی پێشکەشیان کردووە و، بەشی زۆریشی باسی زیادەڕەوی سەر زەوی کشتوکاڵ دەکات، کەئەمەش ئێستا خەریکە تەواو بکرێت، ئەگەر ئەمە پەسەند بکرێت بەراستی هەندێك لە کێشەکان چارەسەر دەکات و ڕێگریەکی باش دەبێت لە زیادەڕەویەکان، ئەوە بەراستی هەوڵەکانمانە و، ئیجرائاتەکانمانە و دەستمان پێ کردووە و ئۆمێد دەکەین کە ئەنجامی باشی لێ بکەوێتەوە و، ئێمە بتوانین ڕێگری لە زیادەڕەوی سەر زەوی کشتوکاڵی بکەین و، پاشانیش ئێمە پڕۆژەمان هەیە بۆ چۆنیەتی چارەسەر کردنی ئەو زیادەڕەویانەی کە لە کاتی خۆیدا کراوە چۆن تەعامولی لەگەڵ بکرێ ئەوە دەمێنێتەوە سەر ئەو لیژنەیەی کە بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت سەرپەرشتی دەکات و ئێمەش پێشنیاری خۆمان پێشکەش دەکەین، دووبارە سوپاس بۆ هەموو لایەك دەستتان خۆش بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و ئاودێری، بەڕێز وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار فەرموو.

بەڕێز نەورۆز مولود/ وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، بەڕێزان سەرۆکی پەرلەمان و جێگران و ئەندام پەرلەمانەکان، بەڕێزان جێگری سەرۆکی حکومەت و وەزیرە بەڕێزەکان، زۆر سوپاسی ئەم خەمخۆریە دەکەین کەوا تایبەتە بە سەر پێچیەکانی هەرێمی کوردستان کە ئەمڕۆ نییە ئەم سەرپێچیە هەیە، سەردەمانێکە هەیە،

بەڵام ئەوەی ئێمە کە مەسئولین تێدا وەکو کابینەی (٨) و بەرپرسیارەتی وەزارەتەکەی خۆمان بە سوپاسەوە ئەرکەکەی تۆزێك سووك كردین، بەڕێزان جێگری سەرۆکی حکومەت و وەزیری کشتۆکاڵ، کە باسی ئەو کۆبوونەوەیان کرد کەوا حکومەت بە خەمخۆریەوە ئەم دۆسیەی بە دەستەوە گرتووە لەگەڵ راپۆرتی کاك (عمر عينايەت) کە زۆر شتی تێدا هەبوو، کە ئێمەش لەگەڵ ئەوان بە هەما هەنگی زۆر شتمان کردووە، من کارەکانی وەزارەت و ئەنجومەنی وەزیران ئەوانی کە کراوە بۆ ڕێگرتن لە سەر پێچیەکان لە کابینەی (٨) بە کورتی باسیان دەکەم بۆئەوەی کەوا بزانن حکومەت بە پەرۆشەوە ئەم ئەرکەی گرتووەتە ئەستۆی خۆی بەتایبەتی وەزارەتەکەی ئێمە، یاسای تەجاوزات کە پێشوو هەبوو لە سەردەمانی پێشوو (قرار مجلس قيادة الثورة)مان هەبوو زۆر یاسامان هەیە تا ڕادەیەك تا ساڵی (٢٠٠٥) ئەمانە کاری خۆیان کردبوو، دەسەڵاتیان دابوو بە یەکە ئیداریەکان کە هەقی گرتنی هەر موتەجەوزاتێکیان هەبێت و غەرامە کردن و عقوبە دانیشیان هەبێت، بەڵام دوای ئەوەی کە دەستوور گۆڕاو هەمووان ئاگادارن کە سوڵتەی قەزائی جیا کراوە و دەسەڵاتی گرتن و ئیجرائاتی یاسایی لە سەرۆکی یەکەی ئیداریەکان وەرگیراوە و لەوانەیە کەوا ئەوە بووە هۆی زیاد بوونی سەرپێچی، بۆ ئەم بابەتە ڕەشنووسێکی یاسایمان ئامادە کردووە لەگەڵ وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان و بە هەما هەنگی لەگەڵ ئەنجومەنی وەزیران و بەدەست خۆشییەوە لەگەڵ بەڕێزانی لیژنەی شارەوانی و هەموو ئەندامانی لیژنەی شارەوانی پەرلەمان، ڕەشنووسە یاساکە ئەم ئیجرائاتانەی هەمووی لە خۆی گرتووە کە دادگایەکی تایبەت دابنرێت بۆ ئیجرائات کردن لەگەڵ سەرپێچی کاران، هەروەها ئێمە وەختی خۆی تەبعەن (٢) یاسا هەبووە، بەڵام یاسایەکیان بۆ تەملیك کردنی موتەجاوزەکان بووە یاسایەکیشیان بۆ (المنع وازالة التجاوزات) کانە، ئێمە وەکو ئەنجومەنی وەزیران پێمان باش بوو کەوا بڕیار لە ئەنجومەنی وەزیران درا کەوا پێشتر مەنع و ئیزالەکە بکرێت ئینجا بچینە سەر ئەوەی کەوا پێشوو کراوە و تەملیکیان بۆ بکرێت، ئێستا خۆش بەختانە یاساکەی (المنع وازالة التجاوزات) لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەسەند کراوە و ناردراوە بۆ مەجلیسی شوورا، لە مەجلیسی شوورا تەواو بێت دێتە بەردەم پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان پەسەند بکرێت ئەو کێشانەی کەوا زۆربەی باسی دەکەین دەتوانین بڵێین هەمووی حەل دەکرێتن، دووەم خاڵ کە ئەمە بە بەردەوامی لەگەڵ شارەوانییە پەیوەندیدارەکان لەسەر خەتین کەوا چەندین نووسراومان کردووە هەر سەر پێچی کارێك بڕیارە بدرێتە دادگا، تا ئێستا سەرووی (١٠٠٠) هەزار داواکاریمان هەیە لەسەر سەرپێچی کاران لە ئیدیعا عامەکان و لە مەحکەمە پەیوەندیدارەکانەوە، تایبەت بەو خاڵانەی کە لە راپۆرتەکەی کاك (عمر)دا هات بوو سەبارەت بەوەی کە موخەسەساتی، فیعلەن ئەو برادەرانەی کەوا دەچن تەجاوزات هەڵدەگرن، بەڵام کەس ناتوانێت حیمایەیان بکات تووشی کێشە دەبنەوە لەگەڵ ئەوانەی کە سەرپێچیەکان ئەنجام دەدەن بە پێی ڕێنمایی دوایین ڕێنماییەکانی دارایی زۆربەی ئەو ئیجرائاتانە لەبەر ئەوەی موخەسەسات ڕاگیراوە ئەمەشیان ڕاگیراوە، ئێمە لە لایەن خۆمانەوە وەکو وەزارەت داوامان کردووە ل وەزارەتی دارایی کەئەم موخەسەساتەیان بۆ بگەڕێنێتەوە، ئێمە ستافەکانی شارەوانیشمان وا لێ کردووە کە بکرێنە (٢) (شیفت)، (شیفتی) ئێواران و (شیفتی) بەیانیان لەبەرئەوەی تا سەعات (٤) لەوانەیە تەجاوزاتەکان کۆنترۆڵ بکرێت پاش ئەوەی یا خود

بەڕۆژانی پشووەکان، ئیستیغلالی پشووی دەکەن، کە نوێنەری موراقبی شارەوانییەکان لەوێ نین زیاتر پەرە بسێنێت، بەڵام بۆ ئەمەش وامان کردووە کەوا ببنە (٢) (شیفت) و بە بەردەوامی چاودێریان بکرێتن، ئەمەش کارێکە کە وەزارەت بە ئەرکێکی خۆی زانیوە و ئیشمان لەسەری کردووە، ئامادە سازیشمان کردووە بۆ کردنەوەی بەڕێوەبەرایەتی سەرپێچیەکان کەسەر بە خودی وەزیر بێتن لەبەرئەوەی ئێمە دەزانین سەرپێچیەکان لە زۆر شار و شارۆچکەکان زۆر پەرەی سەندووە، بەڵام کە موباشیر موراقەبەی دائیرەیەکت نەبێ لەوانەیە (تلکأ) هەبێت یا خود هەندێ لە بەرپرسەکان کاری خۆیان ئەنجام نەدەن، ئێمە وەکو وەزارەت پێشنیارمان کرد کە بەڕێوەبەرایەتی گشتی بێت، بەڵام بەڕێوەبەرایەتی گشتی پێویستی بە یاسا گۆڕینە و، پێویستی بە موافەقەی ئەنجومەنی وەزیران و پەرلەمانە، بۆیە کردوومانە بە بەڕێوەبەرایەتی سەر پێچیەکان کە سەر بە وەزیر بێتن و بتوانێت ئیجرائات و بەدوادا چوون لەگەڵ هەموو شارەوانییەکان بکرێتن بۆ بەدوادا چوونی جدی ئەو سەرپێچیانەی کە دەکرێت، بابەتێکی تر وا بزانم زۆر گرینگ بۆ کاك (عمر) ئاماژەی پێدا، ئەوەی کە هۆی ڕاگرتنی پڕۆژەی نیشتە جێبوون بوو، دابەش کردنی زەوی نیشتە جێبوون بوو بۆ هاووڵاتیان، کە ئەمە دەبێتە هۆیەکی سەرەکی بۆ زیادەڕەوی، بەڵام ئەمەی کە ڕاگیراوە و ئەنجومەنی وەزیران و حکومەت بە پەرۆشەوە ئەم بڕیارەی ڕاگرت بۆئەوەی خزمەتی زیاتری کەم دەرامەتان بکات لەبەرئەوەی پڕۆژەی نیشتە جێبوون و وەبەرهێنان هەموومان دەزانین ئاراستەکەی گۆڕاو خەڵکی کەم دەرامەت لێی سوودمەند نەبوون، بۆیە ئەنجومەنی وەزیران بە پەرۆشەوە ڕایگرت بۆئەوەی دەستەی نیشتە جێبوون دروست بکات، بۆئەوەی سەندووقی نیشتە جێبوون دروست بکات، بۆئەوەی بتوانێت شوقە یا خود خانوو بۆ کەم دەرامەتان دروست بکات، نەك تەنیا پێدانی زەوی، هەموومان دەزانین پێدانی زەوی هیچ جارێك کێشەی هاووڵاتی چارەسەر ناکات لەرئەوەی زەویەکەی کە وەرگرت یا دەیفرۆشێت بەبێ خزمەتگوزاری هیچ سوودی لێ وەرنەگرتووە، ئێمە بە پێی تەجروبەی ڕابردووی حکومەتەکانی پێشوو و حکومەتی هەرێمی کوردستان و کابینەکانی یەك لە دوای یەك کێشەی نیشتە جێبوونمان بۆ حەل نەبوو، لەبەرئەوەی زەوی کە دابەش دەکەی زەوی خەدەماتی نییە، حکومەت ناتوانێت خزمەتگوزاری بۆ بگەیەنێت، هاووڵاتی دەیفرۆشێتن و ئیستیفادەی لێ ناکات، بەڵام ئەوە حکومەت بەرنامەی گۆڕی کەوا بکاتە شوقە یا خود خانوو دروستی بکات بە خزمەتگوزاریەکانەوە بۆ هاووڵاتی کەم دەرامەت و، زەوی حکومەتیش لە داهاتوو بە فیڕۆ نەچێتن بۆ ئەوانەی کەوا بۆ مام ناوەندی و سەرووی مام ناوەندی دەکەن بابڵێین بۆ دەوڵەمەندەکان دروست دەکرێتن پێویستە حکومەت زەویان پێ بفرۆشێت نەك بە خۆڕایی بیانداتێ، کە ئێستا وامان لێ هاتووە کەوا دەڵێین زەوی حکومەت نەماوە و هەمووی بە فیڕۆ چووە و، ئەوە بەرنامەی حکومەتە و، بەرنامەکانی وەزارەتە و ئێمە بە پەرۆشەوە وامان کردووە ئەم دیاردەیە (انشأ الله) بتوانین چارەسەری بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ وەزیری شارەوانی و گەشت و گۆزار، ئێستا ئەندامانی پەرلەمان دەتوانن ناوی خۆیان بنووسن، هەندێك لە ئەندامان ناوی خۆیان نووسیوە کە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان دەیخوێنێتەوە دوایی ئەوانی تریش مافی قسە کردنیان هەیە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ گفتو گۆ کردن لەسەر کێشەی زیادەڕەوی لە هەرێمی کوردستان، ئەم بەڕێزانە پێشتر ناوی خۆیان تۆمار کردووە (مامۆستا ابو بکر هەڵەدنی، سۆران عمر، عبدالرحمن علی، ماجد عثمان، گۆران ئازاد، بەهزاد دەروێش، فرست صۆفی، حیات مجید، علی حەمە صالح، سروود سلیم، مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی، باپیر کامەلا).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەندامانی تریش ناوی خۆیان بنووسن هەر یەکە و (٣) دەقە بە پێی ئەو دەنگدانەی کە پێشتر لە پەرلەماندا کرا دەتوانن قسە بکەن جگە لەوانەی کە ناوی خۆیان نووسیوە، ئەولەویەت دەدرێت بە لیژنە پەیوەندیدارەکان لیژنەی شارەوانی و لیژنەی کشتوکاڵ بۆ قسە کردن.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بەڕێزانە ناوەکانیان تۆمارە بۆ گفتو گۆ کردن لەسەر کێشەی زیادەڕەوی (خلف احمد، ڕێواز فائق، سالار محمود، قادر ئۆتمان، تەلار لطیف، ئاواز جەنگی، مەردان خدر، تحسین اسماعیل، نجات محمد، علی هالۆ، فیرۆز طه، عباس غزالی، ئاواز حمید، برزۆ مجید، بەهار عبدالرحمن، ایوب عبدالله، انور قادر، بەهار محمود، پەروا علی، سهراب میکائیل، حسن صالح، محمود حاجی، فائق مصطفی، کەژاڵ هادی، عمر کۆچەر، حاجی کاروان، یروانت نیسان، غریب مصطفی، کمال یلدا، عبدالله جاسم، مریم صمد، کاك عباس، عبدالله محمود، بێگەردخان، شێرکۆ حەمە امین، شکریه اسماعیل، زۆلفا محمود).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. شێرکۆ نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتریش لای (کاك هاوکار) ناوم نووسیبوو، ویستم ئەمەش بیری بەڕێز سکرتێری پەرلەمان بخمەوە، خۆم چوومە ژوورەکەی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ناوی کاك عبدالله بنووسن، کاك بەهزاد فەرموو،

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابێ تە بەحس کر ئەو لیژنێت پەیوەندیدار ئەولەویەت بۆ وانە، ئایا سکرتێرێ پەرلەمانێ دزانیت کی ئەندامێ لیژنا شارەوانیێ یە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، ناوەکان لەبەر دەستماندایە، کاك ابوبکر فەرموو،

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله (ابوبكر هەڵەدنی):
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا پشتگیری تەواوی راپۆرتەكەی بەڕێز سەرۆكی لیژنەی شارەوانی دەكەم، پێشتر من ئاگاداری كارنامەی ئەو كۆبوونەوەیە نەبووم بیرۆكەیەكم نووسیبوو، لەبەرئەوە هیوادارم یەك دەقە كاتی زیاترم پێبدەن، لە راپۆرتەكەدا ئاماژە بە جۆرێكی تر لە تەجاوزات نەكراوە، ئەویش دەستدرێژی و تەجاوزاتی حزبە بۆ سەر مۆڵكی گشتی، كە دەیان مۆڵكی گشتی لە لایەن حزب و دام و دەزگاكانی حزب داگیر كراون، دووەم، ئایا ئیجرائات چییە بەرامبەر ئەو حیزبانەی كە هۆكارێكن بۆ تەجاوزات و زیادەڕەوی بۆ چنینەوەی كۆمەڵێك دەنگی ناڕەوا و دەنگی ناحەق لە كاتی هەڵبژاردنەكان چاوپۆشی دەكەن؟ ئەمە هۆكاری سەرەكی تەجاوزاتەكانە، بە جەنابی وەزیری كشتوكاڵ رادەگەیەنێم كە تاكو ئێستا لێدانی بیری سووری بەردەوامە لە (مێرگە پان و سیتەك) تا دوێنێ هەندێك لە بەرپرسی یەكە ئیدارییەكان تەواتوئیان هەیە لەگەڵ ئەو خاوەن بیرانە، لەبەرئەوە ئیجرائاتەكان هیچ رانەگیراوە، سێیەم: لە راپۆرتی بەڕێز جێگری سەرۆكی حكومەت و هەر دوو وەزیری پەیوەندیدار هەر دەڵێن دیراسە دەكەین و یاسا دادەنێین و بەهەندیان وەرگرتووە و ئاماژەیان بەوەنەداوە كە چەند ئیجرائاتیان كردووە بە داتا و ژمارە بە پەرلەمانی بەڕێز بڵێن تا چەند توانیویانە دیاردەی زیادەڕەوی رابگرن؟ بیرۆكەكەم دەخەمە روو كە ئەو دیاردە ناشارستانییە لە شار و شاروچكەكانی كوردستان سەری هەڵداوە كە بریتییە لە دەست بەسەردا گرتن بەسەر زەویە كشتوكاڵییەكان لە لایەن كەسانی دەست رۆیشتوو و فرست هێن كڕین و فرۆشتنی پێوە دەكرێت و بۆ بەرژەوەندی تایبەت بەكار دەهێنرێت، بە تایبەتی لە ناوچەی سلێمانی كە من خۆم خەڵكی ئەو ناوچەیەم لە هەر دوو ناوچەی سیتەك و میرگە پان بە شێوەیەكی ناڕەوا هەر هەمووی داگیر كراوە، ئێستا ئاژەڵ و پەلەوەری كێوی ناتوانێت لەو بەر بۆ ئەو بەری شاخەكە بپەڕێتەوە كە ئەمە لە كاتێكدا مۆڵكی هەموو خەڵكی كوردستانە، دوایین هەوڵی ناشارستانی لەم روویەوە راكێشانی جادە و بەش بەش كردن و نیشانەكردنی شاخی سەربەرزی پیرەمەگرونە، ئەو شاخەی كە مامۆستا (تۆفیق وەهبی بەگ) لە وەسفیدا دەڵێت: (هەزار تۆپ و كلاشینكۆف، نادەم بە شاخی پڕ لە لۆف، چونكە پشت و پەنای كوردە، ملی دوژمنی تێدا وردە)، پێشمەرگە دێرینەكان لێرەن (كاك دلێر ماوەتی و كاك فەرهاد و كاك ئاری و كاك محمود) بەعسیەكان دەستیان نەگەیشتە ئەم شاخە، بەڵام كۆمەڵێك دەوڵەمەند و هەڵتۆقیو كە خوا نەبێت كەس نازانێت ئەو سامانەی لە كوێ هێناوە؟ دەستیان گەیشتووە بەم شاخە سەركەشە، بۆیە پێویستە وەزارەتی ناوخۆ و كشتوكاڵ بۆ ئەم یاسا شكێنیە و داگیر كردنی مولكی گشتی یاسا دابنێن و بەپەلە كار بكەن، با ئەمەش بە مەرەزی سیتەك و مێرگەپان نەچێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سۆران فەرموو،

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی شاندی حکومەت دەکەم، بەڵام ئومێد دەکەم پەرلەمانی کوردستان تەنیا گفتوگۆ نەکات، چونکە گفوگۆ لە هۆڵەکان و زانکۆ کان و شوێنە پەیوەندیارەکان هەیە، دەبێت لەسەر ئەو پرسە کە حکومەت و پەرلەمان بە گرنگی دەزانن بە بڕیار دەرچین و ئەگەر تەنیا دەردەشە بێت و نیگەرانی بێت و حکومەت بڵێت بە ئێمە ناکرێت، بە سێ دەست دەکرێت و ئێمەش بڵێین دەبێت حکومەت بیکات، هاووڵاتیان ڕوو لە کوێ بکەن؟ کێ بەر لەم کارەساتە بگرێت کە ڕووبەڕووی ئەم زەویەی کردووە؟ بۆیە بە ڕاستی دەبوو وەزیری ناوخۆ و وەزیری سامانە سروشتییەکان لێرە بن و پەیوەندی ڕاستەوخۆی بەوانەوە هەیە، دەبوایە سەرۆکی لیژنەی پەیوەندیدار لە حکومەت هەر دوو وەزیری لەگەڵ خۆی بهێنایە، کێشەی زیادەڕۆیی سەرەتا لە بازرگانی کردن بە زەوی دەستی پێکرد کە حکومەت لێی بەرپرسیارە و لە هیچ شوێنی دونیا ئەو حاڵەتەی لێرە هەیە بوویتە بازرگانی کردن و لە هیچ شوێنی دونیا زەوی بازرگانی پێوە ناکرێت، بە داخەوە لە هەرێم لە سەرەتاوە دابەشکردنی زەوی و بازرگانی پێوە کردن تا ئێستا بەردەوامی هەیە و کارەساتی بەرهەم هێناوە، حاڵەتێکی تر ئەو تەجاوزەیە کە حکومەت بۆ خۆی دەیکات، وەزارەتی شارەوانی لە یەکێك لەو پرسانەی کە ئێستا لەبەر دەستانە ئاراستەی حکومەت کراوە بۆ پرساندن (٣٠١) دۆنم زەوی وەزارەتی دارایی دوای (٤) ساڵ مامەڵە پێوەکردن و پەخشان و تەخشان کردنی دانی بە حزب و تاپۆ کردنی لەسەر حزب دوای چوار ساڵ، دەزانرێت ئەمانە زەوی وەزارەتی دارایە و هەر زەوی کشتوکاڵ نییە زەوی وەازارەتی دارایی، هەر هەمووی بە دەستی وەزارەتی کشتوکاڵ تەجاوزی کراوەتە سەر و تەسەروفی پێکراوە بە ناوی ماستەر پلان و کە ماستەر پلان تەنیا بۆ ئەوە جێ بە جێ دەکرێت کە زەوی کشتوکاڵ بکەن بە زەوی نیشتەجێ بوون بە شوێنی تەوزیع کردن، وەزارەتی شارەوانی زەوی داوەتە خەڵکێك لەم شاری هەولێرە، فرۆشتوویەتی بە (١٦) ملیۆن دۆلار و تەخشان و پەخشان دەفرۆشێت لە کاتێکدا بۆ پرۆژەی خێرخوازی دراوە لە موساتەحە و لە وەبەرهێنان لە هەموو بوارەکان تەجاوز هەیە و تەجاوزی مەترسیدار کراوە، حکومەت لێی بەرپرسە و بە پێش چاوی حکومەت ڕوودەدات جگە لەمە وەزارەتی شارەوانی و حکومەت گاڵتە بە مەشاعری خەڵك دەکات لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن، هەزاران پارچە زەوی بە ناوی هەوایی داوە بە خەڵك و خەڵك ئێستا گیرۆدەی بووە و بووە بە مەلەفێکی گەورە، ئەمە بە ڕاستی وەزارەت لێی بەرپرسە و دەبێت چارەسەر بکرێت، یەعنی چی بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن ڕەقەمێك دەدەی بە خەڵك کە هیچ زەوی نییە و بوونی نییە؟ تا ئێستا ئەو خەڵکە گیرۆدەیە، ئەگەر تەماشا بکەین لێرە لە شاری هەولێر لە نێوان (شاوێس و بنەسڵاوە) چەند گۆندێك هەن/ بڕۆ سەیری بکە بزانە چۆن بە گەنم هەڵدەگەڕێتەوە و کۆمەڵێك بەرپرسی حکومی بە قەتعە دەیفرۆشن و زەمانەتی بە خەڵك دەدەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاتت تەواو بوو، کاك عبدالرحمن فەرموو،

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك مولاحەزەم هەیە بە حوکمی ئەوەی ئێمە لیژنەی کشتوکاڵین، کاتی ئێمە ئەگەر چەند خولەکمان بدەنێ رەنگە هەموومان ئەوەندە قسەش نەکەین، سوپاستان دەکەین و بەخێرهاتنی مێوانە بەڕێزەکان دەکەین، بەداخەوە زیادەڕۆیی لە هەرێمی کوردستان لە حاڵەت تێپەڕبووە و بووە بە دیاردەیەکی ترسناك، جاران لە سەردەمی رژێمی بەعس ئەگەر هەندی ناوچەیان ناو نابوو ناوچەی قەدەغەکراو (موحەرەمە) کەسێك بۆی نەبوو بچێت، بەڵام ئێستا دەچێت، بەڵام بۆت نییە هەر دەتوانی لە دوورەوە سەیری کەی لەبەر سیاج و تەلبەندی جۆراوجۆر، من تەنیا داتاکانی ئەو دوو وەزارەتە کە وەزیرەکانیان لێرەن، وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی کشتوکاڵ بۆ خۆیان کە بە رەسمی رایانگەیاندووە و دڵنیام زۆر لەوە زیاترە، لە شارەکانی هەرێمی کوردستان بە پێی داتاکانی وەزارەتی شارەوانی (٤٨٨٩٤) حاڵەتی زیادەڕەوی کراوەتە سەر زەوی شارەوانییەکان، کە ئەمە زۆرینەی (٣٢) هەزا بەرەو ژوور لە سنووری شارەوانی پارێزگاکانی هەولێر و دهۆکە، وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو بە پێی رووپێوی خۆیان تا ساڵی (٢٠١٢)، نێزیکەی (٢٤٨٧) تەجاوزات کراوە لەسەر زەوی کشتوکاڵی و لەو کاتەوە تا ئێستا چوار ئەوەندە زیادی کردووە بە وتەی خۆیان کە دەکاتە (٩٩٤٨)، کە ئەمانە حاڵەتی خراپن و تەنانەت تەجاوزات و زیادەڕەوی کراوەتە سەر ژێرزەوی نەك رووی زەوی، لە کوردستان بە پێی داتاکان (٤١)هەزار بیر لێدراوە کە (٢١) هەزار بە زیادەڕۆیی کراوە بەداخەوە، زیادەڕۆیی تەنیا هاووڵاتی نەیکردووە، بەڵکو حکومەت بۆ خۆی پشکی شێری بەردەکەوێت لە زیادەڕۆیی بۆ سەر زەویەکانی هەرێمی کوردستان، من نموونەیەك دێنم، لە ساڵی (١٩٩٨)ەوە تا ئێستا بە هۆی ماستەر پلان و فراوان بوونی شار و شارۆچکەکان لە هەرێمی کوردستان زیاتر لە (١) ملیۆن و (٦٥١) هەزار و (١٩٩) دۆنم زەوی کشتوکاڵی بەکار هێنراون بۆ فراوان کردنی شار و شارۆچکەکان کە ئەمە لە هەموو دونیا شتی وا لە تاریخ نەبووە، تا ئێستا (٤٥) هەزار دۆنم بۆ پرۆژەکانی وەبەرهێنان بەکار هاتووە کە لە راستیدا کارەساتی بەدوادا دێت، من چەند پرسیار ئاراستەی ئەو بەڕێزانە دەکەم، هەماهەنگی نێوان وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی شارەوانی تا چەندە؟ چونکە کێشەکان زۆربەی پەیوەستە بە هەردووکیان، دووەم، وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار بڕیارێك هەیە بە قەرەبووکردنەوەی دوو دۆنم بە پارچەیەك زەوی، کە ئەم بڕیارە بڕیاری تایبەتە و شەخسییە و لە هەندێك ناوچە جێ بە جێ کراوە و لە ناوچەکانی دیکە ئیشی پێناکرێت، تکایە ئەگەر بڕیارەکە رەسمی یە و لە لایەن حکەمەتی هەرێمی کوردستانەوەیە با بۆ هەموو ناوچەکان و شوێنەکان رابگیرێت و پێشنیار دەکەم رووپێوی ورد لەسەر زەوی کشتوکاڵی بکرێت، لەبەر ئەوەی زەوی هەیە لە هەولێر زەوی کشتوکاڵییە بە زەوی بەردەڵان هەژمار کراوە، فەرمانی ئەوەی (کاك ابوبکر) وتی، فەرمانی ژمارە (٢٤١٨) لە رێکەوتی (٢٠١١/٢/٢٧) کە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران تایبەت بووە بە دروستکردنی لیژنە بۆ گەڕاندنەوەی مۆڵکە گشتییەکان چی بەسەر هات؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك ماجد فەرمووە،

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی بەخێرهاتنی بەڕێز جێگری سەرۆكی حكومەت و مێوانە بەڕێزەكان دەكەم، راپۆرتەكەی هاوڕێم (كاك عمر) راپۆرتی تێروتەسەل بووە، بەڵام بە جۆرێك لە جۆرەكان بابەتەكانی تێكەڵ كردبوو، ئەوەی گرنگە ئەمڕۆ ئێمە تاوتۆی زێدەڕۆیی كردن لەسەر زەویەكانی حكومەت بكەین، لە سنووری شارەوانی بێت یان كشتوكاڵی، وەك ئەو شارەزاییەی هەمانە هەموو وەزارەت و لایەنە پەیوەندیدارەكان بەرپرسن لەو دیاردەیە بە تایبەتی وەزارەتی كشت كاڵ و وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی ناوخۆ، ئێمە سەردانی چەندین قەزا و ناحییەمان كرد وەك لیژنەی شارەوانی بە تایبەتی لەگەڵ كاك (كمال یلدا) لەگەڵ قایمقامەكان و بەڕێوەبەری ناحیەكان كۆبووینەوە و گفتوگۆمان كرد و سەردانی چەند شوێنێكمان كرد، بە داخەوە بینیمان بوورن لە هەندێ شوێن زەوی دەڵەت فەرهود دەكرێت، چیا بە جەك هەمەر و شۆفل و بۆلدوزەر دەروخێنرێت و دارستانەكان لەناو دەبردرێت و دەسوتێنرێت تا سیفەتی غاباتی لەسەر لا بچێت، قەتنتەرەی ئاو پڕ دەكرێت بۆ ئەوەی بكرێت بە قەتعەی نیشتەجێ بوون و رێگەی هاتووچۆ ئیفراز دەكرێت موحەرەماتی جادە نەماوە و بە دەیان بیری سووری و پایل لە یەك ناوچەدا كار دەكەن، لەبەر چاوی حكومەت و لایەنی پەیوەندیدار، خەڵكانێكی دەسەڵاتدار بە تایبەتی عەسكەری بە ئۆتۆمبێلی عەسكەری لەگەڵ چەند كەسێك كە نووسینگەی عەقاراتیان هەیە لە قەزا و ناحییەكان بەیەكەوە زەوی كشتوكاڵی ئیفراز دەكەن و بیر لێدەدەن و دەفرۆشن، شوێنە گەشتیارییەكان و تاڤگەكان لە لایەن چەند كەسێكەوە ئیحتیكار و ئیستیغلال كراوە، چ قایمقام، چ مودیر ناحییە، یان سەرۆك شارەوانیەكان، قسەیان ناڕوات و هیچیان پێناكرێت و تەحیدیش دەكرێن ئەگەر ئیجرائات بكەن و ئەمەش ئەو بەڵگانەیە كە دوێنێ لە قەزای شەقڵاوە دەستمان كەوتووە كە چەند كەسیان دەستگیر كردووە و ئیجرائاتیان بۆ نەكراوە و دادوەریش نەیتوانیوە بیانگرێت و هەموویانی بەڕێ كردووە، بە دەیان خەڵك گیراون و لە لایەن حاكم بەردەدرێن، بۆیە پێویستە دادگایەكی تایبەت هەبێت بۆ رێگری كردن لەم زێدەڕۆییانە، تا ئەو بڕیارە دەردەچێت داوا دەكەم سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران، بۆ ئەوەی زوو بە زوو ئیجرائات وەربگرێت، پێویست دەكات كە ئەو ئەركە وەك بەشێك لە قایمقامەكان داوایان كرد بسپێردرێت بە لایەنی سەربازی ناوچەكان و هێزی پێشمەرگە بە هەماهەنگی لەگەڵ پارێزگاكان لەگەڵ قەزاكان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی بە یاداشت ئاراستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەكانی بكەی، كاك گۆڕان فەرمووە،

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی شاندی حكومەتی هەرێمی كوردستان دەكەین، بەشی زۆر قسەكان كرا و هەم قسە و هەم لە شێوەی پرسیار ئاراستەی نوێنەرانی حكومەتی هەرێمی كوردستانی دەكەین، ئێمە لە

ساڵی (٢٠٠٦) خۆیـان ئاماژەیـان پێـدا کە بە فەرمـانی ئەنجـومەنی وەزیـران زەوی دابەشـکردن ڕاگیراوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەی کە زەوی نەماوە کە دابەش نەکـراوە، کیشـەی ئەوەش هەبـووە کە کارتیان هەبووە ڕاستە ئێسـتا وەزیـری شـارەوانی کـاری کـردووە بـۆ تـاپۆکردن، بەڵام نەکـراوە و ئەمە وایکردووە تەجاوزات زۆر بکرێت و ئەوانەی قەرەبوویـان وەرگرتـووە کە لە ڕاپـۆرتی (کـاك عمـر) هـاتووە وەك ئەوانەی لای تـارین هـاتووە تەجـاوزی کـراوتە سـەر، تـاوەکو ئێسـتا عەقـدی موسـاتەحەیان بـۆ نەکـراوە و دابەشـکردنی بـۆ وەسـتاوە؟ ئەمە یەکـێکە لە کێشـەکان، چـونکە هاوکات لەساڵی (٢٠١٢) تـا ئێسـتا پـرۆژەی نیشـتەجێ بـوون مـۆڵەتی پێـنەدراوە، کەواتە لە لایەك زەوی نیشتەجێ بوون وەستاوە و کارتەکانیش تـاپۆ نەکـراوە و پـرۆژەی نیشـتەجێ بـوونی تـازە ناکرێ، کەواتە هاووڵاتیان لە کوێ نیشتەجێ بن؟ ئەمە وای کردووە حاڵەتی تەجاوز زیاد بکـات و ئەوەی گـرفتە لە حـاڵەتی تەجـاوز کە ئەو ئیجرائاتـانەی ئـێمە دەبینـین دەکـرێ بە زۆری لەگەڵ ئەوانەیە کە زەویەکە دەکڕن، نەك لەگەڵ ئەوانەیە کە زەویەکە دەفرۆشن، لە کاتێك ئەو کەسـەی زەویەکە دەفرۆشێت سەرمایەدار و دەسەڵاتدار و خاوەن پشتن نەك ئەو هـاووڵاتیەی زەویەکەی دەکڕێت، بـۆیە لە ئیجرائـات بەر لەوەی خـانووەکەی تێـك بـدرێت دەبێـت ئەو کەسـە بگیرێـت و ئیجرائاتی لەگەڵ بکرێت کە هەڵدەستێت بە گوریز لێدان لەسەر زەویەکـان و فرۆشـتنی کە ئەمە یەکێکە لەکێشـەکان و ئـێمە لە پەرلەمـانی کوردسـتان سـاڵی (٢٠١١) قانونێکمـان دەرکـرد بە نـاوی یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵکی کەمدەرامەت و لەم یاسـایە هەڵمەتێـك کـرا بـۆ دروسـتبوونی یەکەی نیشـــتەجێ بـــوون بـــۆ خەڵکـــی کەم دەرامەت، کە لەم یاســـایەدا هەڵمەتێـــك کـــرا بـــۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێ بوون و لەو کاتە تا ئێستا ئەگەر باسی کـۆیە بکەیـن (١٠٧) یەکەی نیشــتەجێ بــوون دروســت کــراوە، بەڵام تەواو نەبــووە جــێگە لەوەی لە زۆربەی شــارەکان ئەم پرۆسەیە هەر نەچووە، بۆیە ئەگەر ئەو پـلانە ڕەبتـی بە حکـومەت هەبێـت، لەبەر ئەوەی بـودجە نییە بە تەئکید ئەم پلانە لە ئایندەدا سـەرکەوتوو نابێـت، بـۆیە دەبێـت بیـر لە پلانێـك بکەیـنەوە حکــومەت هاوکــاری جــێ بە جــێ کردنــی پــلانەکە بێــت، نەك ئەرکە دارایــیەکەی بکەوێــتە سەرحکومەت، چونکە لەم حاڵەتەدا ئێمە مەرحەلەیەك لە مەرحەلەکان دەوەستێ و کارێکی باش بۆ ئەم یەکە نیشتەجێ بوونانە دروست بکـردایە، لەسـەر مەسـەلەی زەوی کشـتوکاڵی بە ڕاسـتی ئەو ئامـارەی بەدەسـتی ئـێمە گەیشـتووە (٤٥٠) هەزار دۆنـم زەوی کەمتـر بە هـۆی فروشـتنی بـۆ شوێنی گەشتیاری یـان مەزرەعە کەمتـر زەوی کشـتوکاڵی لەسـەر کـراوە، ئەگەر وا بێـت سـاڵ بە ساڵ ئاسایشی خۆراکیمان لە مەترسیدا دەبێـت، لەبەر ئەوە ئەو هەمـوو زەویە بفروشـرێت ئەمە گرفتە و حکومەتی هەرێمی کوردستان لە هەموو ئەساستر مەسەلەی ئیفـراز و ئیتفـای زەویە کە هەندێ شت هەیە ڕاستە ڕەبتی بە قەراراتی ئەمنی هەیە ئاسان بکات،

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك بەهزاد فەرموو،

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بخێرهاتنا جێگرێ سەرۆکێ ئەنجومەنا وەزیران و وەزیرێن بەڕێز دکەم، ئێك ژ ئەگەرێن سەرەکی تەجاوزاتا ڕوئیە و ئیستراتیژە، بەڕێز جێگرێ سـەرۆکێ حکـومەتێ دپرسـم ئایـا چ پـلان هەیە بـۆ

پەرەپێدانا گوندان؟ ئەگەر تەجاوزات لسەر ئەردێن زیراعی و شارەوانی بێتە کرن هەتا نووکە مە گرنگی ب گوندا نەدایە، بەرهندێ دبێژم ڤێ گاڤێ زۆر پارچە ئەرد گرانن، مولکێ شارەوانی تەجاوز لسەر دهێتە کرن و رەخەکی َدی گوند چول دبن و کشتوکاڵ ناهێتە کرن و ئەو کێشە دروست دبیت، خاڵەکا دی ئەو یاسایا سیفە ئیستیعجال پێدای ژمارە (٨٤)، کاك عمر ئاماژە پێکر هەتا نوکە دەبیت لیژنا یاسایی کۆتایی پێ هێنابا، خاڵەکا دی یا گرنگ جێگرێ سەرۆکێ حکومەتێ ژی بەحس کر، هندەك کەس ل هەرێما کوردستانی َ باڵادەستن، دێ گەڕەکەکێ تەجاوز چێ کەن و قەتعا دێ فرۆشن و دێ بۆ هێنە تاپۆ کرن و نموونە ژی مە یێل بەردەست، بەلێ کەسەکێ هەژار لەوانەیە تەجاوزەکا دیر ژی لسەر بکەت لەوانەیە بۆ نەهێتە تاپۆ کرن ئەڤە جیاوازییەکا زۆر ل ڤێ چەندێ دا یا هەی، زەفت کرنا بینایەتێن دەولەتێ نەوعەکێ دی یێ تەجاوزاتایە، خاڵەکا دی یا محەرەماتێت رێکا، چونکی ئەم ل لیژنا ئاڤەدانگرنێ داین، چەندین پرۆژێن حکومەتێ یێن راوستای بەر تەجاوزات لسەر حەرەماتێت سەر رێکێ، تایبەت رێکێن سەرەکی (٥٠) مەتر دڤێت هێڤەتر بیت، جۆرەکێ دی یێ تەجاوزاتا کو موساتحاتایە و چەندین پرۆژە بناڤێ موساتحە دەنە کەسانێن باڵا دەست و ئیحتیمالە ل دویف یاسایێ ئیجرائات گەل نەهێتە کرن، خاڵەکادی جیاوازی نێوان کەسێن باڵادەست و هەژار مەسەلا تەجاوزاتا، بۆ نموونە هندەك کەس ب عەلەنی و جلکێن عەسکەری و تەنانەت ب قومبەلە ئالیاتێت شارەوانی خراپ کرنە ئەڤە نموونە وەزیر ژی دزانیت، خاڵەکا دی ئەو کەسێت کو زەرەرمەندن بەر پرۆژێت حکومی هندەك تێنە قەربووکرن و هندەك یێن بێ واستە و هەژار ناهێنە قەرەبوو کرن، خاڵەکا دی ل دویف بڕیارا ئەنجومەنێ وەزیران ئەوا ل (٢٠١٥/٤/٥) دەرچووی کو نوسخەك بۆ لیژنا مە هاتییە ب ژمارە (٢٦٠١)، هەتا ڤێ گاڤێ بڕیار دایە ئەنجومەنێ وەزیران ل ماوێ (١٤) رۆژان هەمی داتا بگەنە سەرۆکایەتیا ئەنجومەنێ وەزیران و ئەوە (٣٥) رۆژ بسەر ڤەچوون چ داتا دەست مە نەکەفت، خاڵەکا دی، هندەك جوتیار وەختێ ئەردێ وان تێتە ئیتفا کرن (٣%) ناهێتە قەربووکرن، بەلێ هندەکێت دی تێتە کرن، نیسبەت سزا، سزادان ئەگەر نەبێت تەجاوات دێ بەردەوام بیت، ئەز دبێژم تەسنیف بهێتە کرن و ئەوێن هەژار و کێم دەرامەت بۆ بهێتە تەملیك کرن و ئەوێن موستەفید ئیجرائات گەل بهێتە کرن، مە دوو ماددە یێن هەی ماددێ عقوبات سزادانێت عێراقی ماددێ (٤٥٧).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی بە نووسراو بۆ لیژنە پەیوەندیدارەکان بنێری، کاك فرست فەرموو،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتە بابەتێکی زۆر گرنگە، زۆریش حەساسە و بە راستی زۆر تەشەنەی سەندووە، ئەوەی گرنگە هەنگاوی جدی بهاوێژین بۆ ئەوەی رای بگرین، چونکە تەشەنەی کردووە بە تایبەتی دوای قەیرانی داعش دەرفەت دروست بووە و زیاتر پەرەی سەندووە، ئەوەی لە هەرێمی ئێمە روودەدات بڕوا ناکەم لە هیچ شوێنێك روویدات، بۆ نموونە ئەمە هەمووی تاپۆی خەڵکە لە لام و تاپۆی زەویە و ئەمە خەریتەیە و هەمووی داگیرکراوە، تاپۆ لە قانون حەقێکی موقەدەسە، لەبەر چاوی حکومەت هەمووی داگیر کراوە و چەند دەستی کردووە و فرۆشراوە، لە راستیدا لە هیچ

شوێنی دونیا روونادات کە تۆ تاپۆت هەبوو لە تەسجیل عەقار تەسجیل کرا، چۆن رێگە دەدرێت خەڵکی تر داگیری بکات؟ بۆیە بە راستی حەدیقە و سەوزایی و تەنانەت ترافیك لایت گۆڕاوە شوێنی، ئەوەندە تەجاوزات زۆر بووە، بۆیە ئەوەی گرنگە لە رەگەزی زەوی لە گۆڕینی شوێنە کە بوویتە سیاحە و دوایی بوویتە سەکەنی، ئێمە ئێستا هەموو ئەو لیژنانەی کە پێك دێن و هەموو ئەو وەزیرانەی لێرەن هیممەت بکەن رابیگرن، ئەوەی من لە وەزیری کشتوکاڵ گوێم لێبوو وەکو ئێمە گلەیی دەکات، جاری رابردووش لە خزمەت جەنابی ئەوەم عەرز کرد و ئێمە چاوەڕوانی ئیجرائات دەکەین نەك لەگەڵ ئێمە رەخنە بگرن، بۆیە بە تەسەوری من بە پرەنسیپی ئەمری واقع تەعامول بکرێت و هاووڵاتی گەیشتە سەقف ئیتر تەواو، شەو ئیش بکات بگاتە سەقف ئیتر تێك نادرێت، بێتە ئەمری واقع بە راستی ئەو تیمەی تەجاوزات موعاناتی زۆریان هەیە و بێ ئیمکانیاتن، مودیر ناحییەکان وەك وەزیری شارەوانی باسی کرد و قایمقامەکان موشکیلەی گەروەیان هەیە، رەنگە خەلەل لای ئێمە بێت وەك پەرلەمان دەستمان بەستووە ناتوانن پێنج دەقە حیجزی ئەو کەسانە بکەن کە تەجاوز دەکەن، بۆیە بە تەسەوری من ئێمە تۆزێك بە قانونیش بێت دەستیان بکەینەوە، چونکە خەڵك بە ناوی پێشمەرگە و شەهید کە بە راستی ئەوان نین و خەڵکی تاجرن و ئیستیغلالی ئەو ناوە دەکەن و تەجاوز دەکەن، زەوی کشتوکاڵی نەما، زەوی سیاحی نەما، هەمووی سیم کرا بە راستی کێشەی گەورەیە و بە جدی لەسەری بوەستین، بە پێك هێنانی لیژنە بەس نییە دەبێت ئیجرائاتی فیعلی بکەین و کێشەی گەورەی ئێمە ئیجرائاتی ئێمە هەموو کەس ناگرێتەوە، تەئکید دەکەم مەشمولە بە خەڵکی فەقیر و خەڵکی تر ناگرێتەوە، ئاخیر قسەم ئەوەیە پشتگیری بەشی زۆر راپۆرتی (کاك عمر) دەکەم، بەڵام ناکرێت شەرعیەت بدەین بە تەجاوزات، کە جەنابت دەڵێی مادام زەوی نادرێتە فەقیر دەبێت تەجاوزات بکات، نابێت ئێمە لە پەرلەمان قسەیەکی وا بکەین، دەبێت پێداچوونەوەی لەسەر بکرێت، نابیت شەرعیەت لە ژێر هیچ ناوێك بدەین بە تەجاوزات و فەقیر بێت یان دەولەمەند هەر تەجاوزە، دەبێت رێگەی لێ بگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، حیات خان فەرموو،

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی شاندی حکومەت دەکەم، خاڵەکانم زۆرن، بەڵام هەوڵ دەدەم بە شێوەی خوێندنەوەی بە پەلە بڵێم، بۆ ئەوەی لە کاتی خۆی تەواو بەم، خاڵی یەکەم زیادەڕەوی لەسەر کەناری رووبارەکان دەکرێت بۆ دروستکردنی چەو و لم ئەمەش بوویتە هۆی زیادەڕەوی لەسەر رووبارەکان تەنانەت لە هەندێ شوێنی رووبارەکان رێڕەوییەکەیان لە مەترسیدایە تکایە بۆ ئەمە چی کراوە؟ بە پێی زانیارییەکانی ئێمە لە کاتی ئەنجامدانی زێدەڕەوی بڕیاری دەست بەسەردا گرتنی کەل و پەلەکان هەیە، بەڵام بڕیاری دەست بەسەرداگرتنی کەسەکان نین، پێویستە بڕیاری گرتنی کەسەکان دەربکرێت بە بێ جیاوازی نێوان دەسەڵات و بێ دەسەڵات، ژمارەیەك سەرکردەی سەربازی هەیە زیادەڕەویان لەسەر زەوی شارەوانی و کشتوکاڵ کردووە بۆ رێگەگرتن لەم کارە بەڕێزان چییان کردووە؟ داواکارم لە حکومەتی هەرێم دەسەڵات بدات بە

سەرۆكی یەكە ئیدارییەكان بۆ هەڵگرتنی زیادەڕەوی كە بەپێی بڕیاری دادگای تەمیز ڕاگیراوە و جێگری سەرۆكی حكومەتیش ئاماژەی بەوەدا، حكومەت بە بێ جیاوازی دەسەڵات و بێ دەسەڵات، هەڵمەتی ڕووخاندنی ئەو زیادەڕەوییانە دەست پێ بكات كە دەبنە هۆی ڕێگری كردن بۆ ماستەر پلانی شار و شاروچكەكان بە مەرجێك شوێنی نیشتەجێ بوون بۆ ئەوانە دابین بكات كە خەڵكی كەم دەرامەت و پێشمەرگە و خانەوادەی شەهیدانن، بە پێی فەرمانی ژمارە (٣٥٤٣)لە (٢٠١٥/٤/٣٠) بە واژووی بەڕێز سەرۆكی حكومەت لە سەر ڕۆشنایی لیژنەی تایبەت بە قەدەغەكردن و لابردنی زیادەڕەوی لەسەر زەوی و زاری گشتی كۆمەڵێك بڕیاری گرنگ دراوە، یەكێكیان كە لە ئاخر خاڵدایە باس لەوە دەكات كە هەر دوو وەزارەتی ناوخۆ و پێشمەرگە و دەزگای ئاسایشی هەرێمی كوردستان هێزێكی هاوبەش ئامادە بكەن بۆ جێ بە جێ كردنی بڕیاری لادان و تێكدانی زیادەڕەوییەكان، بۆ پێكهێنانی ئەو هێزە گەیشتوونەتە كوێ؟ چەند خاڵێكم هەیە بۆ قەزای سەیدسادق، كە یەكێكیان لەم قەزایە لە ساڵی (٢٠٠٦)ەوە تاپۆ كردن لەو قەزایە هەیە و تائێستا دوو گەڕەك تاپۆ كراون، ئایا وەستانی ئەو ئیشە بۆچی دەگەڕێتەوە؟ یەكێكی تر لە كێشەكان كێشەی مۆڵكەكانی محموودبەگە، كە كەس و كاری ئەم بەڕێزە بە ئارەزووی خۆیان زەویەكان دەفرۆشن و هیچ حساب بۆ شارەوانی ناكەن و دۆسییەكەیان لە شارەوانییە و ناجۆلێنرێت و دەستی بۆ نابرێت، هۆكاری ئەم بە لارێدا بردنی ئەم دۆسیە بۆچی دەگەڕێتەوە؟ لە شاری سەید سادق لە ساڵی (٢٠٠٦) دا پرۆژەی بۆڕی ئاو دروست كراوە لە لایەن كۆمپانیای ئادەمەوە، بەڵام ئەو كۆمپانیایە بۆری بەكارهاتوو جارێكی تر لەو پرۆژەدا بەكارهێنراوەتەوە و بوویتە هۆی نەخۆشی شێرپەنجە لەو شارە و بە ڕێژەیەكی زۆر ئەم نەخۆشییە تەشەنەی كردووە و ئەمە یەكێكە لە كێشە زەقەكان سەید سادق، پلانیان چییە بۆ گۆڕینی ئەو بۆڕییانە؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك علی فەرموو،

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە ناوی خوای گەورە، بەخێرهاتنی بەڕێزەكان دەكەم، دیارە ئەم بابەتە تێكەڵی زۆری تێدا كرا لە نێوان ئەو هاووڵاتیانەی تەجاوزیان كردووە لەگەڵ تەجاوزە گەورەكان، من بە بەڵگە، بە ڕەقەم دەیخەمە ڕوو، هەموو ئەو تەجاوزاتانەی كراوە لە كفری تا زاخۆ بە ڕووبەڕی زەوی لێكبدەیەوە بەقەدەر كۆمەڵێك تەجاوزی گەورە نییە كە سێ كەس كردوویانە و (٥٠٠) دۆنم بە مەتر، مەتر دەفرۆشنەوە ئێستا، بۆ نموونە لە پشتی قەڵاتی نوێ لە نێوان بنەسلاوە و كەسنەزانەوە زیاتر لە (١٠٠) دۆنم زەوی كشتوكاڵی داگیر كراوە بە مەتر و (١٠٠) مەتر و (١٠٠٠) مەتر دەفرۆشرێتە خەڵك و تەنانەت بیریش بۆ خەڵك لێدەدەن و كارەباش بۆی ڕادەكێشن، من وەزیری شارەوانیم لەمە ئاگاردار كردەوە، بەڵام وتیان پەیوەندی بە ئێمە نییە، پەیوەندیم بە وەزارەتی كشتوكاڵ كردووە وتیان كاكە كیتابمان كردووە چی بكەین؟ خۆ ئێمە پۆلیسمان نییە، قایمەقام و وەزارەتی ناوخۆ ئیجرائات ناكات، بۆ نموونە لای تەوسكەوە بۆ قەراسنج كە لە بناری مەسیف دێیتە خوارەوە، زیاتر لە هەزار دۆنم زەوی دەبێت، (٣٠) ساڵ دەبێت ئەمە غاباتە و دارەكان بە شۆفڵ و حەفارە

تەخت دەكرێت، بە دۆنم بە هەزار مەتر و یەك دۆنـم و دوو دۆنـم دەفرۆشـرێت بە پـارەی زۆر كە زەوی كشتوكاڵین، حكومەت زۆر باشتر لە من ئاگای لێیە، وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی كشـتوكاڵ زۆر لە من باشتر ئاگای لێیە، ئێستا من قسە دەكەم ئەم حـاڵەتە بەردەوامە و رێـگەی لێنەگیـراوە، پێویستە رابگیرێت یەك نموونە دێنم لای قەراسنج و تەوسكە جارێـك هێـزی زێرەڤـانی رۆیشـت رێی لێی بگرێت، هێزەكەیان بە زۆر گەڕاندەوە و بەردەوامن لە تەجـاوزاتی خۆیـان، گەورەتـرین تەجاوز لە كوردستان كە بە دەیان هەزار دۆنمە لە مەنتیقەی شەقڵاوە رووبەرێـكی زۆرە، لەسـەر رێگای مەسیف، لە نێوان كەسنەزان و بنەسـلاوەیە، لە بەحـركە و خەبـات و لە سـیتەك و مێـرگە پان، ئەمانە چەند كەسێكی دیاری كراون كەسی ئاسایی نین و هاووڵاتی ئاسایی بێ پشت و پەنا دەفتەرێكی كۆكردۆتەوە و (٤٠٠) مەتر زەوی لەمانە دەكرێت، دیـارە چەنـد كەسـێكی دیـاریكراون رێگایان پێ مەدەن ئەو زەویانەیان داگیر كردووە و دەفروشن، زۆرتر لەمەی تێپەڕاندوە، من كاتم نییە ئەگەر نا ناوی هەموو گۆندەكانم تۆمار كـردووە، بـۆ نمـوونە لە غاباتەكـان نەوت دەكەنە بـن دارەكان و دەیسوتێنن و پاشان شوفەلێ لێ دەدەن و بە مەتركـاری دەیفرۆشـن، بـۆیە ئەو بـابەتە وەزیـرە بەڕێزەكـان بە داخەوە رەخـنەی جـدیم لێیـانە كە نەیـان وت، بـا وەزیـری شـارەوانی و وەزیری كشتوكاڵ بڵێت ئێمە فلان فلان و كتابمان كرد، موحافەزە و وەزارەتی نـاوخۆ ئیجرائـات ناكەن لەبەر ئەوەی فلان و فلان پشتیوانیان لێ دەكەن، بۆیە ئەمە نەخرێت بەسەر هـاووڵاتییەك لە بەحـــركە چـــووە (٢٠٠) مەتـــر زەوی كرِیـــوە و خـــانووەكەی بەســـەردا دەرووخێـــنن، بەڵام ئەم هاووڵاتییە دوو دەفتەری داوە، بە كەسێكی تر كە دەسەڵاتدارە، (ئەگەر كات تەواو بووە ناچـارین لە ئیعلام قسە بكەین)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك سروود فەرمووو،

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهـاتنی جێگـری سـەرۆكی ئەنجـومەنی وەزیـران و شـاندی یـاوەری دەكەم و هیـوادارم بە سینگی فراوان قسەكانم قبول بكرێت، بابەتی زیادەڕۆیی بابەتێكی گرنگ و حەساسـە بە تـایبەت بۆ ئێمە وەك پێكهاتەی كلد و ئاشووری بە تـایبەت لە پارێزگـای دهـۆك، ئەم بـابەتە لە مـاوەی (٢٠) ساڵی رابردوو باس كراوە، بەڵام بێ چارەسەر مـاوە و زیـاتر ئـاڵۆز كـراوە و تـا ئێسـتا بەردەوامە، ئێمە لەم خـولە وەك نـوێنەرای پێكهـاتەی كلـد و ئاشـووری مەلەفێكمـان تەقـدیم كـرد بە هەزاران دۆكیۆمێنت لەسەر زیادەڕەوی لە (٥٣) گۆند لە گۆندەكانی كلد و ئاشووری لە دهـۆك، ئەم مەلەفە تەقدیمی سـەرۆكایەتی پەرلەمانمـان كـرد كە بە سوپاسـەوە رەوانەی سـەرۆكایەتی ئەنجـومەنی وەزیرانـی كـرد، ئەمە هەنگـاوێكی مێژوویـی بـوو بـۆ ئـێمە، لە هەنگـاوی دیـكە پێمـان كـرا و بە هاوكاری گشت ئەندامانی پەرلەمان بابەتی چارەسەركردنی زێدەڕۆیی بیكەین بە خـاڵێكی گرنـگ لە یاسای ژمارە (٥) لە سـاڵی (٢٠١٥) ئەوەش كە یاسـای پاراسـتنی مـافی پێكهاتەكـانە لە هەرێمـی كوردستان كە لە ماددەی سێیەم هاتووە، (معالجة التجاوزات الحاصـلة علـى منـاطق اي مكـون و اعـادة الحـال الــى مــا كــان علیــە قبـل حصــول التجــاوز الــى اخــره) و پــاش ئەم هەنگــاوانە بەرپرسیارەتییەكە دەكەوێتە ئەستۆی ئەنجومەنی وەزیران، پێویستە بە زووترین كـات رێنمـایی

و بڕیار دەربكات بۆ جێ بە جێ كردنی یاسای ژمارە (٥) بۆ چارەسەر كردنی كێشەی زیادەڕۆیی لەسەر گۆندەكانی كلد و ئاشووری لە دهۆك، بابەتی دووەم، تایبەتە بە عەنكاوە، رەنگە ئێوە قبوول نەكەن، رەنگە بڵێین حكومەت بە خۆی تەجاوز دەكات بۆ سەر موڵكی خەڵك، بەڵام ئەمە حەقیقەتە و بە بەڵگە بۆتان دەسەلمێنم، لە عەنكاوە كێشەی ئیتفاكردنی زەوی كشتوكاڵیمان هەیە كە ماوەتەوە تاوەكو ئێستا بێ قەربوو، حكومەتی هەرێم لە ساڵی (٢٠٠٤) كوژانەوەی زیاتر لە (١٠٠٠٠) دۆنم كرد بۆ سازدانی فرۆكەخانەی نێودەوڵەتی هەولێر، لە قۆناغێكی دیكە فرۆكەخانەكە فراوانتر كرا بۆ هەمان مەبەست و دیسان زیاتر لە (١٠٠٠) دۆنم ئیتفاكرا و تاوەكو ئێستا (٢٢٣) جوتیار چاوەڕێی ئەوەن كە قەرەبوو بكرێن، لە ساڵی (٢٠٠٤)ەوە خەڵكی عەنكاوە داوا دەكەن ئەم بابەتە حەسم بكرێ، بەڵام بە داخەوە چارەسەر نەكراوە و ئەوەش پێچەوانەی یاسایە، یاسای ژمارە (٢٠) لە ساڵی (٢٠٠٣) كە تایبەت بە فرۆكەخانەی هەولێری مەدەنی كە لە ماددەی (٤) هاتووە (علی وزارة الزراعة والراي في الاقليم تسوية كافة المشاكل الحاصلة بالاراضي المملكة الى المطار)، بەڵام ئەم یاسایە جێ بەجێ نەكرا، هەروەها لە عەنكاوە چەند پرۆژەی وەبەرهێنانی نیشتەجێ بوون دروست كرا لەسەر زەویە كشتوكاڵییەكانی عەنكاوە، راستە حكومەت مافی هەیە ئیتفای زەوی هەیە بۆ مەسڵەحەتی زەوی گشتیی، بەڵاَم لە هەمان كات دەبێ خاوەن زەویەكە قەرەبوو بكرێتەوە، ئەوەش لە یاسای وەبەرهێنان ژمارە (٤) لە ساڵی (٢٠٠٦) بە جوانی باس كراوە، بەڵام دیسان لە عەنكاوە ئەم یاسایە لەلایەن حكومەت تەتبیق نەكرا، ئێمە وەكو ئەندامانی پەرلەمان لە پێكهاتەی كلد و ئاشووری و بە یاداشتی فەرمی هەموو ئەم كێشانە ئاراستەی سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانمان كرد و تاوەكو ئێستا چاوەڕێی ئەوەین ئەم بابەتانە حەسم بكرێت، بەڕێزان، ناكرێ كێشەكانی تایبەت بە نەتەوەكان بە موعەلەق بمێنێتەوە، ئاوەڕی لێ نەدرێتەوە، لە كۆتاییدا داوادەكەم ئەم لیژنەیە گرنگی بدات بە ئەم كێشانەی كە تایبەتن بە ئێمە و بە تەئكید داتامان ئامادەیە لەلای ئەنجومەنی وەزیرانە، یاسا مەوجودە، بەس ماوە جێ بەجێ كردن و تەتبیقی یاسا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا مەڕوان گەڵاڵی فەرموو.

بەڕێز حسین اسماعیل (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پاش بەخێرهاتنی بەڕێزان بەوە دەست پێ دەكەم، پرسیارێك ئاراستەی بەڕێزان دەكەم، ئایا جدین بۆ رێگرتن لەو تەجاوزاتانەی كە دەكرێتن؟ ئەگەر بەراستی ئەو كابینەیە جدی بێتن بۆ رێگرتن دەبێ لە بەرپرسە باڵاكانەوە دەست پێ بكەن، ئەگەر موحاسەبە و بەرپرسە باڵاكان رێگریان لێ كرا كابرای فەقیر و هەژار بەخۆی دەست دەكێشێتەوە و دەڵی بەخوا دیارە ئەو حكومەت جدیە بۆ نەهێشتنی تەجاوزات، پێویست ناكات خۆمان لەگەڵ ئەوان مەشغول بكەین، ئەو قسەیەی كە برای بەڕێزم (كاك د. فرست) كردی پشتگیری تەواوی لێ دەكەم كە راست دەكاتن تاوەكو ئێستاش ئیجرائاتەكە بەس بەرامبەر بە خەڵكی هەژار دەكرێت، خەڵكێكە هیچ پشتێكی نییە ئیجرائاتی بەرامبەر دەكرێت، بەڵام بەرپرسەكان هیچ ئیجرائاتێكیان شمول ناكات، بەداخەوە، پێغەمبەرمان (د.خ) دەفەرموێ نیشانەی لەبەین چوونی هەموو قەوم و میللەتێك

ئەوەیە کە دەسەڵاتدارەکان زێدە ڕەوی بکەن و بەکەیفی خۆیان بەربنە سەروەت سامانی موڵکی خەڵکی و کەس موحاسەبەیان نەکات، بەڵام لێ پرسینەوە، موحاسەبەکردن بۆ خەڵکی فەقیرو هەژار بێتن، هەروەها چەند پرسیارێك ئاراستەی بەڕێزیان دەکەم، پرسیاری یەکەم: هۆکاری جیاوازی قەرەبووی سلێمانی و هەولێر چییە؟ تاوەکو ئێستاکە لەو ئەرزانەی کە هی جوتیارانە کە ئیتفا دەکرێت، کە تاوەکو ئێستاکەش بە مەعلوماتی من ئەو جیاوازیە هەیە، دوو: بەڕێزان لە وەزارەتی شارەوانی پلانیان چییە بۆ ئەو گەنجانەی کە تازە ژن دەهێنن؟ بە تایبەتی بۆ مەسەلەی نیشتەجێ بوونیان، هەروەها پرسیاری دیکەم ئاراستەی وەزارەتی شارەوانی و وەزارەتی زراعەش دەکەم ئەوەیش ئەوەیە کە تاوەکو ئێستاکە زۆرێك لە شار و شارۆچەکەکان ئەو کۆمەڵە زەویانەی کە تەرخان کراون بۆ قوتابخانەکان و بۆ دایەنگەکان، بۆ نەخۆشخانەکان، بۆ سەوزایی، ئێستاکەش زۆربەیان داگیرکراون، خانوویان لەسەر کراوە لەلایەن کۆمەڵە بەرپرسێکی دیار و هەموو خەڵك دەیان ناسێتن، بەڵام تاوەکو ئێستاکەش هیچ ئیجرائاتێکیان لەگەڵ نەکراوە، ئایا پلانیان چییە بۆ وەرگرتنەوەی ئەو شوێنە گشتییانە و ڕووخاندنی ئەو تەجاوزاتەی کە لەسەری کراوە؟ پرسیارێکی دیکەم کە ئەو زەویە کشتوکاڵییانەی کە دەستیان بەسەرداگیراوە ئایا پلانیان چییە بۆ گێڕانەوەی ئەو زەویانە؟ پرسیاری کۆتاییشم ئەوەیە پلانی حکومەتی هەرێم چییە بۆ ڕێگرتن لەو تەجاوزاتەی کە لە کاتی حەملەی هەڵبژاردندا دەکرێتن و ڕێی پێ دەدرێتن؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کامەلا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی شاندی حکومەت دەکەم، من وەکو برادەرەکانم دیارە زۆر ئاماژەیان پێکرد لەسەر ئەو گرفت و کێشانەی کە لەسەر زەوی و زاری کشتوکاڵی و زەوی زاری شارەوانی، ئەگەر بێین پۆلێنی زەوی و زار بکەین چ لە ڕووی جۆرییەوە، چ لە ڕووی پەیوەندیدارییەوە ئەو زەویانەی کە باسی لێ دەکرێت زۆربەی پەیوەندی بە وەزارەتی کشتوکاڵ هەیە و بەشێکیشی پەیوەندی بە وەزارەتی شارەوانییەوە هەیە لە ڕووی پەیوەندیدییەوە، لە ڕووی جۆریشەوە کە باس دەکرێ هەندێکی زەوی کشتوکاڵییە، هەندێکیشیان زەوی نەشیاوی کشتوکاڵیە، بەراستی تێکەڵ و پێکەڵییەك هەم باس کردنەکانی ئێمە هەیە، هەم لە باسەکەش هەیە، بۆیە من دەمەوەێ ئەوەی زیاتر شارەزاییم لێ هەبێت یاخود گرفتەکەی بزانم زەوی کشتوکاڵی بێت، هەموو لایەکمان دەزانین کە هەموو شتێك لە دەرەوەی وڵات بێنین، بەس ناتوانین زەوی لە دەرەوەی وڵات بێنین، چونکە زەوی ئەو پانتاییەی هەیە و ئەو درێژاییەی هەیە لەوە زیاتر ناکرێت، کەواتە دەست پێوەگرتنی ئەرکی هەموومانە، ئەخلاقێکی مرۆییە، پەیوەندی هەر نییە بەوەی کە مەسەلەیەکی ئابووری بێت، ئەوەی من دەیبینیم کێشەکە بە شێوازێکی تری دەبینم (کاك عمر) ئاماژەی بە ڕاپۆرتەکە دا، لە ساڵی (١٩٩١) بەدواوە ئەو تەجاوزانە کراون، ئەو دەست درێژیە کراوەتە سەر زەویەکان، بەڵام من دواتری دەبینم، هۆکارەکە هۆکارێکی مەوزوعییە، زەوی کشتوکاڵی کاتێك دەتوانی پارێزگاری لێ بکەی کە ببێتە سەرچاوەی بژێوی ژیانی خەڵك، یان

سەرچاوەی بژێوی ژیانی جوتیار، بەڵام بەداخەوە کە زەوی کشتوکاڵی لە دوای ساڵی (١٩٩٨) کە نەوت بەرامبەر بە خۆراك هات ئەو ئەهمیەتەی نەما، لەبەر ئەوەی بەرهەمەکانی نەچووە بازاڕەوە بفرۆشێت و ببێتە سەرچاوەی ژیانی خەڵك، بۆیە گوندەکان چۆڵ بوون کە سیاسەتێکی هەڵەی هەم نەتەوەیەکگرتووەکان، هەم ئەو کاتی ئەو رێککەوتنەبوو، کاریگەری هەبوو لەسەر ئەوەی کە زەوی کشتوکاڵی ئەهمیەتی نەبوو، لە ساڵی (١٩٩١) کە ئەهمیەتی هەبوو ببووە سەرچاوەی بژێوی ژیانی خەڵك، خەڵك دەچوو گوندەکانی خۆی ئاوادان دەکردەوە و رێژەی دانیشتوانی دێهات رۆژ بە رۆژ زیاتر دەبوو، ئەوە رەهەندێکی هەیە لە رووی بابەتییەوە، لە روویەکی ترەوە، لە رووی یاساییەوە کۆمەڵێك یاسامان هەیە، یاسای ژمارە (٣٠، ٩٠، ١١٧) یاسای ژمارە (١، ٢)ی ساڵی (٢٠٠٨) تێکەڵییەك لەگەڵ ئەو یاسایانە دروست بووە تەعاروزیشی تێدایە لە هەمان کاتدا فەوزایەکیش لە رووی یاساوە هەیە، ئێستا بێین یاسایەکی تریش دەربکەین من پێموایە بە تایبەتی یاسا تایبەتیەکان کە دەردەکەین تەسادوم یان تەعاروزێکیان دەبێت لەگەڵ یاسا گشتییەکان و کێشە و گرفتی زۆری لێ دەکەوێتەوە، ئەوەی کە هەست پێ دەکرێت لێردە جێ بەجێ نەکردنی یاسایە، نەبوونی یاسا نییە، جێ بەجێ نەکردنی یاسایە، من یەك پێشنیاری ترم هەیە لەبەر ئەوەی کە لە پێشتر لە بواری کشتوکاڵی و ئەوانە پەیوەند بووینە، ئەگەر نیو دەقە دەرفەت بدەن، بە هەر حاڵ من پێشنیار دەکەم بۆ وەزیری کشتوکاڵ بۆ ئەوەی ئەهمیەتی زەیوی کشتوکاڵی بگەڕێتەوە، بە پیشەسازی کردنی بەرهەمە کشتوکاڵییەکان، بۆ ئەوەی زەوی خۆشەویست بێت و ببێتە سەرچاوەی ژیان ئەوە یەك، دوو: پێشنیارێکی ترم هەیە کە کێشەیەکە ئێستا هەیە پەیوەندی بە خەڵکەوە هەیە، لە شارۆچەکەی (بەستەسێن) کە زەویەکان بە ناوی خەڵکەوە بوون زیاتر لە (٢٠٠٠) ماڵن حکومەت بە ناوی خۆی کردووە، کە کارتیان هەیە لە ساڵی (١٩٧٨) راگوێزراون بۆ سێ ماڵ، بۆ چوار ماڵ...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە یاداشت ئاڕاستەی وەزیرە پەیوەندیدارەکانی بکە، کاتت تەواوبوو، فەرموو کاك خلف.

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی وەفدی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم، جێگای دڵخۆشیە لەسەر ئاستێکی باڵا لیژنەیەك بۆ بەرنگاربوونەوە و کۆتایی هێنان بە مەلەفێکی گرنگ لە ناو حکومەتی هەرێمی کوردستان و هەرێمی کوردستان کە تەجاوزە تەشکیل کراوە لە راستیدا ئەوە جێگای دەست خۆشییە، من دەمەوێ ئەو قسانەی کرا دووبارەی نەکەمەوە، هەروەها تایبەت بە لیژنەکەی خۆشم کە لەسەر تەجاوزات قسە بکەم لیژنەی کشتوکاڵە لە راستیدا مەسەلەی تەجاوزات بۆ سەر کەرتی کشتوکاڵ لە مەترسیدارترین تەجاوزاتەکانە کە لە هەرێمی کوردستان ئەنجام دراوە و لە ناو ئەم تەجاوزاتە جگەلەوەی لەلایەن شەخسەوە بە تەفسیلی باس کرا، من ناچمە سەر ئەوە، تەجاوز کراوە سەر کەرتی کشتوکاڵ لەلایەن وەزارەکانی ناو حکومەتی هەرێمی کوردستانیشەوە دیسان تەجاوزات کراوەتە سەر زەوییە کشتوکاڵییەکان، بۆ نموونە وەزارەتی شارەوانی لە کاتی پێدانی زەوی نیشتەجێ بوون کە پێویستە بۆ ئایندە لە بری ئەوەی پشت بە ئاسۆیی دابین کردنی زەوی شوێنی نیشتەجێ بوون بۆ هاووڵاتیان ببەستێ پشتی بە ستوونی

بەستووە، لەلایەکی تر وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە و ڕێگاوبان لە کاتی لێدانی ڕێگاوبانەکان، شەقامەکان، تەجاوزێکی زۆر دەکاتە سەر کەرتی کشتوکاڵی کە بەدیلی ئەمانەش هەیە، من نموونەم لەبەر دەستدایە (٣٧) بۆ (٣٨) کیلومەتر جادە لێ دراوە، دەکرا ئەم ڕێکایە لە شوێنێکی ترەوە بڕوات کە کەمترین زیان بەر کەرتی کشتوکاڵ بکەوێت، تەجاوزاتەکان بۆ سەر کەرتی کشتوکاڵی زیاترە لە (١٠٠٠٠) تەجاوزات لە هەرێمی کوردستان هەیە کە ناچمە سەر ئەو بابەتە بۆ ئەوەی کاتەکە بگێڕمەوە، هەروەها مادام حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی ئەم کەیسە لەسەر ئاستی ئەنجومەنی وەزیران لیژنەی تەشکیل کردووە، زۆر گرنگە، هەر ئەو لیژنەیە بە ناوی ئەنجومەنی وەزیرانەوە ئەگەر تەعدیلی پێویستە، واتە پڕۆژەیەکی هەموار پێویستە لەلایەن حکومەتەوە بگاتە پەرلەمان، مادام ئیشکالەکە ئیشکالی یاساییە، ئیشکالی ئیجرائات کردن و نەبوونی یاسایە پێویستە پڕۆژەیەکی تەعدیل لە یاساکان تایبەت بە تەجاوزات بنێرێ، ئەگەر نا پڕۆژە یاسایەك ئامادە بکرێ بێتە پەرلەمان بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین ئەو فەراغە یاساییە کۆتایی پێ بێنین، گرنگە لە ڕووی یاساییەوە جگەلەوەی کە سەلاحیەت بدرێتە بەڕێوەبەری ناحیە و قایمەقامەکان، جگەلەمە زۆر گرنگە لە پڕۆژە یاساکە یان لە پڕۆژەی تەعدیلەکە ئەوەش جێ بکرێتەوە دوای ئەوەی کە سەلاحیەت درایە ئەو یەکە ئیدارییانە لە هەر جێگایەك تەجاوزات دروست بوو ئیجرائات لەگەڵ یەکە ئیدارییەکانیش بکرێ، لەگەڵ بەرپرسی یەکەمی یەکە ئیدارییەکان بکرێت، چونکە ڕاستە لە ڕووی بەرتیل وەرگرتنەوە کۆمەڵێك حاڵەت ڕووی داوە، هەندێ جار هەیە ناتوانین بەرتیل بسەلمێنرێت، بەڵام خۆ دەتوانین حاڵەتەکە بە بەرچاوە دەبینرێ کە تەجاوزات کراوە، دیارە ئەمە شتێکی تری لە پشتەوەیە، بۆیە گرنگە لە یاساکە ئەوە یەکلا بکرێتەوە، من جارێکی تر دەست خۆشی لە حکومەت دەکەم و ئەوەم لەلا ڕوون نەبوو، لە چ تاریخێکەوە ئەو لیژنەیە تەشکیل کراوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو ئاواز فەرمووە.

بەڕێز ئاواز جەنگی برهان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی بەخێرهاتنی وەفدی حکومەت دەکەم، لە ڕاستیدا من دەمەوێ باس لەوە بکەم ئایا حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانی هەیە بۆ دابین کردنی ئاسایشی خۆراك لە هەرێمی کوردستان؟ چونکە بەراستی دەست درێژی کردنە سەر زەوی کشتوکاڵی لە هەرێمی کوردستان گەیشتۆتە ڕادەیەکی مەترسیدار، ئەگەر وا بەردەوام بێت حکومەت پلانی نەبێت بۆ ڕاگرتنی ئەو دەست درێژیە بەراستی ئاسایشی خۆراکی هەرێم دەکەوێتە مەترسییەوە و نەوەکانی داهاتووش بێ بەش دەبن لە سوود وەرگرتن لەو زەویانە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، من دەمەوێت چەند پێشنیارێك بخەمە بەردەمی وەزیری کشتوکاڵ کە پێویستە زەویە کشتوکاڵییەکانی هەرێمی کوردستان بە یاسایەك ڕێکبخرێتەوە، چونکە تاوەکو ئێستا نا ڕوونییەك هەیە لە خاوەندارێتی زەوی لە هەرێمی کوردستان، بەشێك لەو زەویانە کە موڵکی سرفە، تاپۆیان هەیە، بەشێکی گرێبەستی کشتوکاڵی هەیە، بەداخەوە بەشێك لەو زەویانەی کە گرێبەستی کشتوکاڵییان هەیە بەدەست خەڵکانێکەوەن کە پێویستیان بەو زەویانە نییە،

دانیشتووی لادێکان نین و بەکاری ناهێنن، بەڵام بە کرێی دەدەنەوە بە خەڵکانی تر، کەواتە پێویستیان بە زەویەکە نییە پێویست ناکات گرێبەستەکانیان بۆ نۆی بکرێتەوە، بابەتێکی تر کە دەمەوێ باسی بکەم دارستانەکانە، بەداخەوە دارستانەکانیش کەوتوونەتە بەر هێرشی زیادەڕەوی، بەشێکی زۆر لەو دارە بە تەمانانەی لە کوردستان هەن ئێستا دەبڕدرێتەوە و زەویەکە تەخت دەکرێ بۆ دروست کردنی خانوو لە ناویاندا، لەلایەکی تریشەوە رەئی جائیرمان هەیە کە لە ناو دارستانەکان ئەوانیش چۆن دەڵی دەست درێژیەکی تر دەکەنە سەر دارستانەکانمان، خاڵکی تر کەناری رووبار و ئاوەکانی کوردستانە بەداخەوە ئاوی ژێر زەوی کەوتۆتە ژێر زیادەڕەوی و بە نا یاسایی دەردەهێنرێ و بیری (سوری) لێ دەدەرێت، کە دەبێتە هۆکاری ئەوەی کە کەم بوونەوەی ئاوی ژێر زەوی لە هەرێمی کوردستان، دەبێت حکومەت بە جدی کار لەسەر ئەو بابەتە بکات، چونکە زەنگی ئاو لە هەرێمی کوردستان زەنگێکی خەتەرە و لێی داوە، حکومەت وەکو پێویست کاری بۆ نەکردووە، بابەتێکی تر کە دەمەوێ باسی بکەم لە قەراغی دەریاچەی دوکان کۆمەڵێك خەڵك تەجاوزیان کردۆتە سەر موڵکی دەوڵەت و ئەم زەویانە پێیان دەگوترێت زەوی مەغمورە، کەواتە حکومەت کە بەنداو دروست کراوە پارچەیەك زەوی لە بەینی ئەرزەکانی کە ئێستا هەیە و لە ژێر ئاوە پێی دەگوترێت مەغمورە، لە ساڵانی زۆر باران بارین ئەو زەویانە دەچنەوە ژێر دەریاچەکە، بەڵام کومەڵێك خەڵك دەست درێژیان کردۆتە سەر ئەو زەویانە و بەکاری دەهێنن و حکومەت هیچ خۆی لێ ناکات بە ساحێب، بمبوورە، لە بەینی ئەم زەویانە و زەویەکانی تر زەوی هەیە پێی دەگوترێ ئیستیملاك کراوە لەلایەن دەوڵەت، ئەوەش کۆمەڵێك خەڵکی باڵا دەست و دەست ڕۆیشتوو تەجاوزی کردۆتە سەری و بە موڵکی خۆی دادەنێت، هیودارم وەزیری کشتوکاڵ بەرچاو روونی هەبێ لە دارشتنەوەی ئەو یاسایە، ئەم بابەتە بگرێتە بەرچاو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، بۆیە پێداگرین لەسەر ئەوەی کە سێ دەقەکە تەجاوز نەکەن، چونکە هێشتا (٣٧) کەس ماوە قسە بکات، بەم پێیەبێ نزیکەی دوو کاتژمێرمان پێدەچێ، بۆیە داواتان لێدەکەم پابەندبن بە کاتەوە، نوقتەیەکی نیزامی هەیە؟ کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆرجار وەزیرە بەڕێزەکان دێنە ئێرە لە نەتیجەی ئەو هەموو قسەیە لە ئاخیردا پێنج، شەش دەقەیان بەر دەکەوێت زۆربەی هەرە زۆری وەڵامەکانمان دەست ناکەوێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم بە لایەنی کەم نیوەی ئەم دانیشتنەیە وەڵامی ئەو پرسیارانە بدرێتەوە، یان هەر پەرلەمانتارێکی بەڕێز پرسیارێك دەکات با وەزارەتی پەیوەندیدار ئەو دەقەیە وەڵام بداتەوە، لەوانەیە کاتیشمان زۆر بۆ بگەڕێتەوە و وەڵامەکانمان دەست دەکەوێت، دونیایە وەڵام لە ئاخیردا بزر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانین دوای پشوو وەزیرە پەیوەندیدارەکان هەندێك لە وەڵامی ئەندامی پەرلەمان بدەنەوە، کە رەنگە وەڵامی پرسیاری ئەندامانی تریش بێت، بەڕێز کاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی نوێنەرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم، من هاوڕام لەگەڵ برای بەڕێزم (کاك فرست صۆفی)، بەڵام من ناچمە سەر ئەو بابەتە، چ ئەو بابەتەی زیادەڕەوی دەکەن، چ ئەو بابەتەی ئەوانەی بە ناوی یاسایی ڕەش دەکرێنەوە هەمووی لەسەر کەرتی کشتوکاڵە، لێدانی جادە، فڕۆکەخانە، دروست کردنی یاریگا، کە نموونەی شارستانیەتین لەسەر کەرتی کشتوکاڵن، کە ئەمانە زیان بە کەرتی کشتوکاڵ دەگەیەنێت، من ناچمە سەر ئەو بابەتانە، بابەتێکی تر هەیە بۆ ئاسایشی خۆراك کە باس دەکەن یەکێك لەوانە ڕەوەندەکانن کە ئاسایشی خۆراکمان دابین دەکەن، بەڵام بەداخەوە ئەم ڕەوەندانە کە دەبینین لەسەر جادەکان تا دەڕۆنە کوێستانەکان هیچ ڕێگایەکیان نییە، داوا لە وەزارەتی کشتوکاڵ دەکەین ڕێگایەکیان بۆ بکەنەوە، هەروەها ئەو ڕەوەندانەش خەریکی لەناوچوونن بە هۆی ئەوەی نە ڕێگایان هەیە، نە لەوەرگەکان، بۆ نموونە باسی (سیدەکان) دەکەین ئێستاکە کە ڕەوەندەکان لە کوێستانەکانن بە هۆی ئەو شەڕ و پێکدانانە خەریکن بگەڕێنەوە، تەماتە و خیار و شینایەتیش لەم دەڤەرە ناکرێ بەرەو قەلاچوون دەچێت، ئەگەر ڕێگایەك و چارەسەرێکی گونجاو نەکەن، هەر بۆیە پێشنیار دەکەم هیچ زەویەکی تری کشتوکاڵی تاپۆیەکەی نەگۆڕێت بۆ تاپۆی شارەوانی یان ڕێگاوبان، دوو: لە کاتی یەکەی نیشتەجێ بوون تەئیدی برای بەڕێزم (کاك خلف) دەکەم، نیشتەجێ بوون بە خانوو نەکرێ، بە شێوەیەکی ستوونی و شوقەیی بکرێت بۆ ئەوەی کەمترین عەرزی تێ بچێت، هەروەها قەراغ ڕووبارەکان مەترسیەکی گەورەی لەسەر ژینگەی کوردستان و ڕێڕەوی ئاوەکان گۆڕاوە بە هەموو شێوەیەك ئەو کارگانەی لەوێنە قەدەغە بکرێن، ئەگەر نا ئاسایشی خۆراك کە هیچمان نییە و ئەوەی هەشمانە لە مەترسی دایە بەرەو لە ناوچوونیش دەڕواتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ایوب فەرموو.

بەڕێز ایوب عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی شاندی حکومەت دەکەم، هەرچەندە درەنگە بۆ دەست پێکردنی ئەم ئەرکە و لەبیرچووە و دواکەتووە، بەڵام ئێستاش دەکرێ وەك عەرەب دەڵێ (انقاذ ما یمکن انقاذە) جێ بەجێ بکەین، تەجاوزات بە گشتیی ئەگەر بمانەوێ چارەسەری بکەین دەبێ بە دوای هۆکارەکانیدا بگەڕێین، یەکێك لە هۆکارەکانی تەجاوزات بۆ سەر زەوی نیشتەجێ بوون دابەش نەکردنی زەویە کە هاوڕیکانیشم باسیان لێوە کرد، کە نە دروست کردنی شوقە و ڤیلا گران بەهاکان کێشەکانیان چارەسەر کرد و نە قەیرانی دارایی ئەم هەرێمەش دەتوانێ مژدە بەخشێت بە بێ خانوو و کرێچییەکان کە کێشەکەیان لە داهاتوویەکی نزیکدا چارەسەر دەبێ، بۆیە هەر چەندە دابەشکردنی زەوی بە چارەسەرێکی زانستی نازانم، بەڵام لەم دۆخەی ئێستادا بە یەکێك لە چارەسەرەکانی دەزانم بۆ ئەوەی خەڵك چیتر ناچار نەبێ زەوی نیشەجێ بوون لە بارزگانانی زەوی بکرێت، بەڵام با چاودێری ئەوە بکرێ کە زەوی بەراو و کشتوکاڵییەکان دابەش نەکرێت، بەڵکو زەوی سەخەری دابەش بکرێ لە کاتی دابەشکردندا، خاڵێکی تر ئەو شوێنانەی کە

جێگـای نیشـتەجێ بـوون بـوونە پێشـتر کە کەڵکـی کشـتوکاڵیان نەمـاوە وەکـو ئۆردوگـای (بەستەسێن) کە کاتی خـۆی لە پـێش راپەڕیـن ئۆردوگایەك بـووە زیـاترە لە (٣٠٠٠) خێـزان تێیـدا نیشتەجێ بووە دەکرێ ئەوانە بگەڕێنرێنەوە بۆ خاوەنەکانیان وەکو چۆن حکومەت شـوێنەکانی تری گێراوەتەوە، بۆ نموونە ئۆردوگای (بنگرد)ی گێڕاوەتەوە، یەعنی حکـومەت بەراسـتی دەبێـت بە یەکسـانی و بە عەدالەت بڕیـار بـدات، ناکرێـت لە مەنتـیقەیەك شـوێنێکی نیشـتەجێ بـوون بگەڕێنرێتەوە بۆ خاوەنەکانیان و لە مەنتیقەکانی تر نەگەڕێنرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆ ستا حسن فەرمووو.

بەڕێز حسن صالح محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پـێش وەخـت پشـتیوانی و پشـتگیری تەواو لە راپـۆرتەکەی بەڕێـز سـەرۆکی لیـژنەی شـارەوانیەکان (کـاك عمـر عینـایەت) دەکەم، لەبەر کەمـی مـاوەکە مـن تەنهـا بە کـورتی دەڵـێم زیادەڕەوی لەسەر موڵکی شارەوانی و کشتوکاڵ و هەموو وەزارەتەکانی تریش تەنها لە شـوێنێك نییە تـا نمـوونە بهێنیـنەوە، چـونکە نموونەمـان زۆر لەبەر دەسـتدایە، بەڵکـو لە هەمـوو هەرێمـدا بڵاوە، من ناڵێم لە حاڵەتەوە بۆتە دیاردە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمـان، بەڵکـو لە دیـاردەش تێـپەڕی کردووە بۆتە عورفێك و مۆدێلێك، بەراسـتی تەجـاوز کـردن لەسـەر ئەم موڵکـانە بـۆتە مۆدێـل لە هەرێمـی کوردسـتان، هەر کەسـێك سـووکە لێپرسـراویەتییەکی هەبێـت بەداخەوە لە جیـاتی بـۆ خزمەتی گەلەکەی کار بکات یەکەم شت کە بیری لێ دەکاتەوە ئەم کاتە زێڕینەی چۆن بقۆزێتەوە بـۆ بەرژەوەنـدی خـۆی و خـۆ دەوڵەمەنـدکردنی بە شـێوەیەکی زۆر ناشـەریفانە، بـۆیە مـن بەرپرسـیاریەتی ئەم مـۆدێلە دەگەڕێـنمەوە بـۆ ئەمـانە، یەکەم: بەرپرسـی یەکەمـی یەکە ئیدارییەکان تا ئەو کاتەی دەسەڵاتی گرتنی زیادەڕەوییەکانیان هەبووە کە لە ئێستادا دەگوترێـت دەسـەڵاتی قەزا دەتـوانێ سـەرپێچیکار بگرێـت کە ئەویـش هەر نایکـات، ئەمە مـن بەراسـتی تەبریرێکی زۆر گونجاوە بۆ دەسـەلاتدارانی هەرێمـی کوردسـتان کە دەڵـێن ئەم دەسـەڵاتە لەوان سەندراوەتەوە بۆ دەسەڵاتی قەزا و ئەویش نایکات، ئەوە دەکرێـت حکـومەت وەڵامـان بـداتەوە، دووەم: من دەیگەڕێنمەوە بۆ خودی سەرۆکی حکومەت و جێگرەکەی لە مـاوەی چەنـدین سـاڵی کابینەکانی حکومەتی هەرێم، چونکە لە چەندین ساڵی رابـردوودا ئەم دوو دەسـەڵاتە، سـەرۆك و جێگـرەکەی دەسـەڵاتی هەمـوو کوردسـتانیان هەبـووە و بە ئێستاشـەوە، کە ئێسـتا بە هـۆی هەڵبـژاردنەوە کۆمەڵێـك پێکهـاتەی سیاسـی هـاتوونەتە نـاو گۆڕەپـان لەو مـاوەدا، بەڵام تـاوەکو ئێسـتاش یەکە ئیـدارییەکان لەبەر دەسـتی ئەم دوو حیـزبە دابـووە، بـۆیە وەزیرەکـان هـیچ پەیوەندیدار نین بەوە، وەزیری شارەوانی چ بکات، وەزیری کشتوکاڵ چ بکات کە یەکەی ئیـداری نایکـات، کە سـەرۆکی حکـومەت و جێگرەکەشـی لەگەڵـی نەبێـت، مـن بـۆیە دەیگەڕێـنمەوە بـۆ دووانە، هەروەها تەمەنا دەکەم لەمەودوا ئەم شتە، ئەم دیاردەی تەجاوزە لە سەرۆکی حکومەت و جێگرەکەیەوە کە بە خۆشحاڵیەوە مـن پـێم خۆشـە (کـاك قوبـاد تاڵەبـانی) ئەلیـرەوە بەڵـێن بە خەڵکی کوردستان بدات وەکو سەرۆکی ئەم لیـژنەیەی کە دروسـت بـووە، لەم ئەمـڕۆوە تەجـاوز نەکرێتە سەر ئەم زەویانە، ناشکرێت لە کوردستانی ئێمەدا زۆر سـەیرە لە جیـاتی ئەوەی خەڵکـی

موتەجاوز و خەڵكی تاوانبار بگیرێت، خەڵكێك كە لێ پرسینەوە دەكات بگیرێت، من تەنها بە نموونەیەك كۆتایی پێ دێنم كە سەرۆكی یەكەی ئیداری سەنگەسەر كە ئێستا لە دادگا كەیسی لەسەر كراوەتەوە لە كاتێكدا بۆخۆی چووە كە رۆژێك پێش پشوو بووە بۆخۆی چووە خانووی موتەجاوزی رووخاندووە ئێستا تەجاوزكار وەك بەرزەكی بانان خەریكی دروست كردنی خانووەكەیەتی و بەڕێوەبەری ناحیەكە دراوەتە دادگا و خەریكە لە ماوەیەدا دادگایی دەكرێت، لە كاتێكدا ئەم بەڕێزە داواكاری گشتیشی لێ ئاگاداركردۆتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە ناوی خوای پەخشەندەو میهرەبان، بابەتی زیادەڕەوی ئەو خەمە گەورە و كارەساتە كە نازانم لە كوێوە دەست پێ بكەم، تەنها ئەوەندە دەڵێم بابەتی زیادەڕەوی، گەورە ئاوی رشتووە، بۆیە بچووك پێی تێ دەخات، چونكە ئەگەر حیزبە سیاسییەكان و ئەگەر كەسە دەسەڵاتدارەكان زیادەڕەوی نەكەن یان دەست كۆتا كەن مولّكی گشتیی بگێڕنەوە بەراستی ئەوە روونادات، لەگەڵ مامۆستا عبدالرحمن چووینە ناحیەیەكی پارێزگای سلێمانی لایەنێكی سیاسی خەریك بوو نەخۆشخانەیەكی نۆژەن دەكردەوە بۆ ئەوەی بیكاتە بارەگای حیزبە سیاسییەكەی خۆی، كاتێك پێمان گوتن بۆ وا دەكەن، گوتی سەیری ئەوبەر بكەن ئەو قوتابخانەیە ئالایەك بەسەری دەشەكێتەوە، هەر كاتێك ئەوەتان لەوان سەندەوە ئێمەش ئەمە دەگێڕینەوە، ئەم بابەتە ئەوەند ترسناكە وەكو ئاگر بەربووبێتە پووشی وشك كوردستان بە شووڕی ئیش دەكرێت، من دەپرسم حكومەت لە كوێیە لەم دوخەیەدا؟ ئەمە جگەلەوەی سەرۆكی یەكە ئیدارییەكان دەستیان بە جۆرێك شەتەك دراوە، قایمەقام هەیە كە ئیجرائاتی كردووە (١٠)ملیۆن دینار غەرامەی بۆ هاتۆتەوە لە دادگاوە، تەنانەت فەرمانبەری شارەوانی، لەلایەك زیادەڕەویكار هەڕەشەی لێ دەكات، لەلایەكی تر پۆلیس دێت بە شوێنیدا و دادگا دەیهێنی و دەیبات، ئەمە واقیعەكەیە، ئا لەم ساتە وەختەی كە ئێمە قسەی لەسەر دەكەین لە هەموو كوردستان بە تایبەتی لە دەربەندی گۆمەسپان كە ئەوە چەند رۆژە سكالایان دێتە لیژنەی كشتوكاڵ، لە دۆڵی سماقوڵی، لە چیای پیرەمەگرون، هەمووی بە شووڕی ئیش دەكرێت، من دوو خاڵ بە خێرایی بۆ چارەسەر پێشنیار دەكەم، خاڵی یەكەم: داوابكرێ لەلایەن وەزارەتی ئەوقاف و داوابكرێ لە مامۆستایانی ئاینی بەبێ دوو دڵی فتوایەكی یەكلا كەرەوە بدەن لە گشت مینبەری مزگەوتەكان و میدیاكان بخوێنرێتەوە كە تێیدا نووسرابێ زیادەڕەوی لەسەر مولّكی گشتیی حەرامە و غەسبە و نوێژكردن تێیدا حەرامە، دووەم: پێویستە دەستی بە دەستی بەو پڕۆژە یاسایە نەكرێت بە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشكەش كرا لە پەرلەماندا و سیفەتی ئیستیعجالی پێدرا و نێردرا بۆ ئەنجومەنی وەزیران وەكو باسی دەكەن بەڕێزیان و ئاوا دواكەوتووە، تكایە با ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتەكانی شارەوانی وەزارەتی كشتوكاڵ، وەزارەتی دارایی، رێ لە پەرلەمان نەگرن، ئەو رۆتینە بەس بێت دەستكراوەمان بكەن با یاسای زیادەڕەوی

زیادەڕەویکردن بە تاوان هەژمار بکات، زیادەڕەویکار وەکو تاوانبار لە دادگاکاندا مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت و ئەو دادگەیەی کە ئومێد دەکەین بە دەرچوونی یاساکە دروست بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك کمال فەرموو.

بەڕێز کمال یلدا مرقوز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و شاندی یاوەری دەکەم، راستە ئەم هۆیە هۆیەکی زۆر گرنگە خەڵك چاوی لەسەر بڕیاری حکومەتە و بە شێوەیەکی دائیمی ڕووی لە حکومەت و پەرلەمان دەکات، بەڵام تاوەکو ئێستا چارەسەری زیادەڕەوی نەکراوە، بە شێوەیەکی فیعلی رۆژ بە رۆژ وا زیاد دەبێتەوە، زیاتر دەبێ بەبێ ئەوەی هیچ چارەسەر بکرێتەوە، ئێمە وەکو لیژنەی شارەوانی و گەشت و گوزار لەگەڵ مامۆستا مەلا ماجد سەرەدانی زۆر جێگامان کردەوە لە دهۆك و لە هەولێر، لە سۆران، لە چۆمان، لە عەنکاوە، هەروەها خەبات، کە ئەوەی پێمان زانیووە نە قایمەقام و نە بەڕێوەبەری ناحیە، نە بەڕێوەبەری شارەوانی، کە هیچ سەلاحیەتیان نییە بۆ ئەوەی کە ئیجرائاتەکەی وەربگرن، وەکو جەنابی وەزیری کشتوکاڵ گوتوویەتی کە (٧٠٠) سکاڵا هەیە لەسەر ئەوانەی کە تەجاوزیان کردووە، کە دەگیری حاکم دەری دێنێ بە کەفالەت و دووەمین رۆژ، شەش مانگ، حەفت مانگ کەس لێی ناپرسێتەوە سکاڵاکە، بزر دەبێ و کێشەکەش هەر ماوە، ئەوەی کە (د.سروود) ئاماژەی پێ کردووە پشتگیری دەکەم لەسەر کێشەی شار و گوندەکانی پێکهاتەکانی کلدانی و سریانی و ئاشووری، لە خولی سێیەم دەستمان پێ کردووە هەزاران سکاڵا و هەزاران کۆمێنتمان نووسیووە تاوەکو ئێستا هیچ ئیجرائاتێکی وەرنەگرتووە، ئێستا مەسەلەیەکی بەسیتتان پێ دەڵێم کە لە عەنکاوە هەیە وەختی خۆی زەویەکی زراعی هەبوو ئەو زەویە ئیتفاکراوە بە ناو شوانێك لە ناوی دانیشت بوو، شوانەکە ئێستا برا و مام و نازانم کێی هێناوە و دەرناچێ، (١٥) زەوی کە تاپۆ کراوە بە ناوی خەڵکی عەنکاوە و تاوەکو ئێستا ناتوانن خانووی لەسەر بکەن، ئەوە هەشتەمین ساڵە کەس ناوێرێت دەریان بکات، بەڕێوەبەری ناحیە پێی دەڵێیت دەڵێ سەلاحیەتم نییە دەریان بکەم، کێ سەلاحیەتی هەیە؟ ئەوە هەموو بەرپرسی حکومەتن، دەبێ شتێکی بە جدی وەربگیرێ، قانونێکی ئەوها دەربکرێتن لە دژی ئەوانەی کە جەزایان بدرێتن یان ئیجرائاتیان لێ وەربگیرێت بە جدی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو بێگەرد تاڵەبانی فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد (بێگەرد تاڵەبانی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی قسەکانم کرا، من تەنها بە کورتی چەند خاڵێك دەڵێم، من پێموایە تەشکیل کردنی ئەم لیژنە باڵایە لە ئەنجومەنی وەزیران بۆ خۆی دەستپێکێکی باشە، بەڵام گرنگ ئەوەیە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەر لە هەموو کەسێك ئەوانەی کە زیادەڕەوی دەکەن دەستی بەرپرسە باڵاکان بگرێت، هەر کاتێك ئێمە توانیمان دەستی ئەو بەرپرسانە لە هەموو ناوچە جیاجیاکانی

کوردستان بە شێوازێك دەستیان بگرێن لە مەسەلەی زیادەڕەوی و ئەوەی کە کردووشیانە لە ڕاستیدا بە پێی یاسایەك ئیجرائاتیان لەگەڵدا بکرێ، من پێموایە وردە، وردە هەنگاو بەرەو ئەوە دەنێین کە خەڵکی سادە و هەژاریش ڕێگری لێ بکرێت، لەلایەکی ترەوە بەشێك لەو تەجاوزانەی کە دەکرا ئەوە زۆربەی برادەرانم باسایان کرد، من دەمەوێ لێرە یەك شت بڵێم زۆرجار وەزارەتی شارەوانی بۆ کارێکی خزمەت گوزاری کە ئەنجامی دەدات لە ناوچە جیاجیاکان ئەویش لەوانەیە تەجاوز بکاتە سەر مافی گشتیی خەڵك، یەعنی خەڵکی ئاسایی، لەو نێوەندەشدا بەشێکی زۆر لە خەڵك دەتوانم بڵێم زەرەرمەند دەبێ و لە هەمان کاتیشدا کەمتر هەنگاوی قەرەبووکردنەوە دەنرێ بۆ ئەو خەڵکانە، هیواداریـن وەزارەتی شارەوانی بۆ ناوچە جیاجیاکان ئەو هەنگاوە خێراتر بکات و بە تایبەتیش من کێشەیەکیش هەیە من دەمەوێ بێگەیەنم ئەویش ئەوەیە بەراستی دەڤەری ڕاپەڕین یەکێك لەو ناوچانەی کە گرفتێکی زۆری هەیە لەسەر مەسەلەی تاپۆ، ئومێدەوارم لە ڕێگای وەزیری شارەوانییەوە بتوانن کارێك بۆ ئەو ناوچەیە بکەن و ئیجرائاتەکان بە زووی بخرێتە بواری جێ بەجی کردنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عباس فتاح فەرموو.

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێزان جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و شاندی یاوەری دەکەم، زۆر بەخێربێن، دیارە زۆر لە بابەتەکان لەلایەن ئەندامانی بەڕێزەوە باس کراوە، ئەوەی کە من هەمە پرسیارەکەم زیاتر خاڵی یەکەمم بۆ وەزارەتی کشتوکاڵە، کاری باشیان کردووە بە ڕێگری لە لێدانی بیر، بەڵام بەرامبەر ئەوە بۆ خزمەت کردنی خەڵکی لادێنشین و ئەوانەی کە پێیان دەگوترێت کاری مەرداری دەکەن بێگومان پێویستە بەرامبەرێکی بۆیان هەبێت ئەویش بە ڕێگەی بەراوردکردنی لادێکان و گەیاندنی ئاو بۆ ئەو جێگایانە، چونکە ناکرێت تۆ ڕێگری لە شتێك بکەی، بەڵام بەرامبەرەکەیت نەبێت، پێویستە بیرێك لە چارەسەرکردنی ئەو زەویانە بکەینەوە کە بە کار دابەش کراون، دیارە ئەمەشیان دوای ئەو بڕیارانەی کە زەوی ڕاگرتن ڕاوەستاوە، بێگومان زیاتر لە (١٥٠٠٠) زەوی بە ژمارە دراوە بە خەڵك و ئەم زەویانە مامەڵەیان پێوە کراوە، پێموایە لە نەتیجەی کۆتایی لەوانەیە زۆر کێشەی کۆمەڵایەتیش دروست بکات، هەرچەندە وەزارەتی شارەوانی جەنابی وەزیر باسی لەوەی کرد بەرنامەیان هەیە بۆ تاپۆکردنی و دەستیان پێ کردووە، بەڵام ئەمە زۆرە و پێموایە زیاتر لە (٢) ساڵی دەوێت، لەسەر ڕاپۆرتەکەی کاك عمر عینایەت من زۆر دەست خۆشی لێ دەکەم، ڕاپۆرتێکی زۆر چڕ و پڕ و هەمەلایەنەی نووسی بوو، هەرچەندە پرسیشی پێمان نەکردبوو وەکو لیژنەی شارەوانییەکان، لەوانەیە ئەگەر پرسی پێمان کردایە بۆ ئاوەدانکردنەوە کارێکی باش بوو، باسی لەوە کردبوو کە پرۆژەیەکیان وەکو لیژنەی ئاوەدانکردنەوە من بە حوکمی ئەوەی لە لیژنەی ئاوەدانکردنەوەشم، ئێمە ڕەتی ئەو پرۆژەیەمان کردۆتەوە بۆ ئاوەدانکردنەوەی لادێکان، بەڵکو ڕێگەچارەی ترمان داناوە لەگەڵ وەزارەتیش قسەمان کردووە بۆ ئەوەی کە بتوانین خێراتر خزمەتی خەڵك بکەین، ئەگەر ئێمە دیاریکردنی سنووری شارەوانییەکان لەلایەن وەزارەتی شارەوانییەوە پەلەی لێ بکرێ پێموایە

خۆی كێشەی تەجاوز كەم دەكاتەوە، زیادەڕەوی كەم دەبێتەوە، خاڵێكی تر بە پێویستی دەزانم دابەش كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون و دابەش كردنی زەوی، بەراستی ئێمە زۆر گرنگیمان بە تایبەتی بە ناحیەكان و ئینجا قەزاكان نەداوە، ئەگەر لە ناحیەكان زۆر كەم زەوی دابەش كراوە، ئەگەر زەوی دابەش نەكرێ خەڵك چی بكات؟ یەعنی نە یەكەی نیشتەجێ بوونمان وەكو پێویست دروست كردووە، هەر دروستمان نەكردووە لە زۆربەی ناحیەكان، زەویش دابەش ناكرێت، من خاڵێكی ترم هەیە لەسەر ئەوەی كە زەوی دابەش كردن راگیراوە بەراستی ئێمە و هەموو لایەك و بە تایبەتی حكومەتی هەرێمی كوردستان من بۆخۆم یاداشتێكیشم بۆ ئەنجومەنی وەزیران ناردووە لەسەر ئەم بابەتە، ناكرێ بەراستی زەوی دابەش كردن لەسەر پێشمەرگە رابگرین، پێویستە من یاداشتێك بە سێ خاڵ وەكو پێشنیار داومە بە بەڕێزیان پێویستە هەر چۆنێك بێ ئێمە بیر لەوە بكەینەوە، چونكە هێزی پێشمەرگە مووچەی بۆ زیاد نەكەین و مووچەی كەم بێت و زەویشی پێ نەدەین، یەعنی لێرەوە بە جەنابی جێگری سەرۆكی حكومەت دەڵێم بۆ ئەوەی یاداشتەكە كاری پێ بكرێت، باسی ئەوە كرا كە تەجاوز لە ساڵی (١٩٩١)ەوە دەستی پێ كردووە، بێگومان زۆر لە پێش ساڵی (١٩٩١)ەوە لە زۆربەی شارەكان، لە هەولێرەوە دەستی پێ بكە سەیر دەكەین زۆر لە گەڕەكەكان تاوەكو ئێستاش هەڵبەتە بە تەجاوز دروست كراوە، ئێمە بیرمان لەوە نەكردووە رێگری لەوە بكەین، بۆیەش تەشەنەی كردووە، من لە لیژنەكەمە پێویست بوو (٢) دەقەی زیاترم پێ بدەی، چونكە لە سەرەتا جەنابیشت وات گوت....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەتوانی بە یاداشت ئاڕاستەمان بكەی بۆ ئەوەی ئاڕاستەی وەزیرە پەیوەندیدارەكانی بكەین، بەڵێ، كاك صالح بشار فەرمووە.

بەڕێز صالح بشار صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت زێدەگاڤیا كێشەیەت ئەبینم كێشەیەكی مەزنا بە تایبەت لە زاخۆ، چونكو ئەو پرسیارەی مەژی لە سەرۆكێ باژێرڤانیا زاخۆ كریە بێژیتن ئەو خانییە ل دیڤ داخازیێن ژ لایە خەڵكێ ڤە گەهشتنە باژێرڤانیا زاخۆ گەهشتنا تەقریبەن (٨٨٤٢) خانینە كە زێدەگاڤی، نیزیكی (٤٠٠)قتعەی عەردی هەتا نووكە تاپۆ نەكرینە، ئەدبینین ئەڤە كێشەیەكی مەزنا، نیزیكی (٥٠٠٠) قیتعەی عەردی شارەوانیا زاخۆ یە دەیندارە، بۆ چارەسەر كرنا ڤێ كێشێ ئەز دبینم لیژنەك ئان مدیریەك دروست ببتن پێكهاتیش وەزارەتا ناوخۆ، وەزارەتا شارەوانی و وەزارەتا دارایی ئەز دبینم هەكە ئەڤ لیژنە سەلاحیات هەبن و دێبتە ئێك ژ بۆ دروستكرنا ڤێ لیژنێ ئان ڤێ مدیریەت، دێبتە چارەسەركرنا ڤێ كێشا مەزن ل زاخۆ، چونكە نیزیكی تەقریبەن (٨٨٤٢) خانی مە تەجاوزی هەنە ئان زێدەگاڤی هاتنە كرنێ ئەو ژی هەمی خەڵكی هەژارن، بێدەسەڵاتن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئێمە كاتژمێر(٢) پشوویەك وەردەگرین، پێش ئەوە با بەڕێز جێگری سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران لەگەڵ هەردوو وەزیری بەڕێزی پەیوەندیدار ئەگەر وەڵامێكیان هەیە بۆ ئەو ئەندامانەی پەرلەمان كە ئەندامانی لیژنە پەیوەندیدارەكان ئەوانەی كە ناویان نووسیبوو

هەموویـان قسـەیانکرد پـێش پشـووەکە ئەگەر وەڵامـی ئەنـدامانی پەرلەمانیـان لایە ئەتـوانن، فەرموون.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە سوپاسی بەڕێزتان و هەموو ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێـز دەکەیـن بـۆ ئەو خەمخـۆری و پەرۆشییەی کە نیشانیانداوە بەرامبەر ئەم پرسە گرنگە، من وەڵامی چەنـد پرسـیارێك ئەدەمەوە پرسیارەکانی تر بۆ هاوکارانم بەجێ ئەهێڵم، دوو، سێ بەڕێـز جەختیـانکردەوە لەسـەر ئەوەی کە فەرق و جیاوازی نەکرێ بەرامـبەر ئیجرائاتەکـان، یەعنـی خەڵکـی فەقیـر و هەژار و خەڵکـی بـاڵا دەست و بەرپرس، هەر بۆ زانینی ئەم ئەنجومەنە بەڕێزە ئێمە تەنها ئیجرائاتمان بەرامبەر خەڵکی فەقیـــر و هەژار نەکـــردووە، بە پـــێچەوانەوە لە ســـەرۆکایەتی ئەنجـــومەنی وەزیـــرانەوە و بە بەشداربوونی، سەرپەرشتی بەندەی موخلیستان ئێمە لە چەند شوێنێك کە خەڵکی باڵا دەست چ سەرۆك عەشیرەت بێ یان فەرماندەی سەربازی بێت یان کەسی ناوداری حیزبێکی سیاسی بێـت یـان لایەنگـری حیزبێکـی سیاسـی بێـت یـان کەسـێك بێـت کە لە نـاو بڵێـین کەسـایەتییەك بێـت ئیجرائاتیان بەرامبەرکـراوە، کارمەنـدەکانیان کە کاریـان کـردووە لەسـەر عەردە تەجـاوزەکە یـان ئەوەی ئیشـیان کـردووە دەسـتگیرکراون، هێـز نێـردراوە لە هەنـدێ حاڵەتـا، ئـێمە بە وازیحـی پەیامەکەمان وتووە ئەوەی کە هەیبەتی حکومەت ناپارێزێت و ئەوەی کە زیادە ڕۆی ئەکا لەسەر مـوڵکی گشـتی، مـوڵکی حکـومەت بـێ، هـی کشـتوکاڵ بـێ، هـی شـارەوانی بـێ بەرامـبەر ئەبـێ چاوەڕوانی ئەو ئیجرائاتەی بکا بەرامبەری وەکو ئەم مەجلسە بەڕێزەم ئاگادار کردەوە هەر ئەمڕۆ بەیـانی لەسـەر حاڵەتێـك لەسـەر خەت بـووم لە بەیـانی زووەوە کە لە شـوێنێکی حەساسـدا بەرپرسێکی سەربازی کە کەسێکی تێکۆشەریشە بە حەقیقەت ئەگەر مێژووەکەشی بخـوێنیتەوە کەسێکی تێکۆشەرە، بەڵام تەجاوزاتی کردووە ئەمڕۆ زۆر بەتوندی پێی وتراوە کە ئەو تەجاوزەی لێ قەبوڵناکرێت، ئەتوانم بڵێم ئەمە کەسێك بووە کە سەر بە حزبەکەی خۆشم بووە کە ئـێمە ئەو فەرق و جیاوازییە ناکەین ئێمە تەنها بەرامبەر بە خەڵکی فەقیـر و هەژارا ناوەسـتین تەجـاوزات تەجاوزاتە، ناقانونی ناقانونییە، لەسەر مەسەلەی گوندەکان دوایی ئەگەر مامۆستا عبدالستاریش هەندێ ڕوونکـردنە بـدات پـێم باشـە، بەڵام بەڕێـز کـاك بـاپیر هەنـدێ مەعلومـاتی گرنگـی خسـتە بەردەم ئەنجـــومەنە بەڕێـــزە کە چـــۆن هەم حکـــومەتی پێشـــووی بڵێـــین ڕژێمـــی ســـەدام چ کاریگەرییەکی خراپـی هەبـوو لەسـەر بەروبـوومی نـاوخۆیی کوردسـتان دوای ئەوەی کە ئەوان نەیانکرد بەرنامەی نەوت بەرامبەر خۆراك کردی، ئەمە هەمـوو بـووە سـەبەبێك کە گونـدەکانمان چۆڵکران، خەڵك لە گوندەکانەوە هاتن بەرەو شارو شارۆچکەکان کە پێموایە وەزارەتی کشتوکاڵ دڵنیاشم کە وەزارەتی کشتوکاڵ بەهاوکاری تەواوی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بەرنامەی گەشـەپێدانی گونـدەکانی هەیە، ئەوە بەڕێـز وەزیـری کشـتوکاڵ ئەتـوانێ زیـاتر ئامـاژە بەو خـاڵە بدات، لەسەر دابینکردنی ئاسایشی خۆراك پرسیارێکی زۆر زۆر بە جێبوو، پرسێکی زۆر هەستیار و ستراتیجییە بۆ کوردستان، بەڵام ئەبێ لەبیرمان نەچێ تاکو ئێسـتا ئـێمە بەشـێکبین لە وڵاتێـك کە ناوی عیراقە، تەواوی دەسەڵاتی سیادی بەدەست هەرێمی کوردستانەوە نەبێت ئێمە ناتوانین بە تەنیا ئاسایشـی خـۆراك یـان ئاسایشـی ئـاوی کوردسـتان دابـین بکەیـن، لەبەر ئەوەی کە ئـێمە

هێشتا هەندێ دەسەڵات هەیە دەسەڵاتی حکومەتی فیدراڵە وەکو دانانی باج لەسەر سنوورەکان یان سیاسەتی هەناردەکردن و هاوردەکردن، ئەوە سیاسەتی دەسەڵاتی حکومەتی هەرێم نییە، بۆیە ئێمە چەند بتوانین بەروبوومی خۆمان بپارێزین لە سنوورەکانی ژێردەسەڵاتی خۆمان ئێمە هیچ کۆنترۆڵێکمان نییە لەو سنوورانەی کە لەدەرەوەی هەرێمی کوردستانن، بۆیە ئێمە ئەگەر بۆ نموونە سێو لە سلێمانی ڕابگرین بۆ پشتگیری سێو و بەروبوومی خۆمان لە کوردستان زۆر بە ئاسانی لە جنوبەوە ئەتوانی بێت، زۆر بە ئاسانی ئەتوانێت داخلی کوردستان بێت، بۆیە هەم سیاسەتی ئیقتسادی ئێمەو هەم سیاسەتی ئاسایشی خۆراك و سیاسەتی ئاسایشی ئاوی خۆمان تاکو ئێستا ئێمە بەشێکبین لە عێراق ئێمە تەواوی دەسەڵاتمان نابێ لەسەر دابینکردنی ئەو ئاسایشانە هەرچەندە خۆش بەختانە بەپێی ئەو داتایەی ئەمڕۆ لە وەزارەتی بازرگانی کوردستانەوە وەرمانگرتووە بەروبوومی گەنم لە کوردستان لە زیادەدایە، بەپێی مەعلوماتی وەزارەتی کشتوکاڵیش بەروبوومی ناوخۆی کوردستان زیادی کردووە، بەرەو ئەوە ئەمان بات تاکو بەشی داواکاری هاووڵاتیانی کوردستان دابین بکەین، بەڵام ئەو مەسەلەی بەستنەوەی هەرێمی کوردستان بەعیراق بە هەند وەرگرن کە بێینە سەر مەسەلەی ئاسایشی خۆراك، بەڕێز کاك حسن داوای لێکردین ئەمڕۆ پەیامێك بگەیەنین بە گەلی کوردستان، ئێمە پەیامەکەمان وازیحە کە ئێمە هەموو هەنگاوێك ئەنێین بۆ پاراستنی موڵکی گشتی، بۆ پاراستنی عەرزی زراعی، بۆ پاراستنی موڵکی شارەوانی، بۆ گەشەپێدانی کوردستان بە تەواوی، بەڵام ئەمەش وەکو لە قسەکانی پێشووما حەز ئەکەم دووبارە و سێبارەشی بکەمەوە ئەم چەپڵەیە بەیەك دەست لێنادرێت ئەرکێك لەسەر شانی حکومەتی کوردستانە وەکو دەسەڵاتی جێبەجێکار، ئەرکێکیش لەسەر شانی پەرلەمانی بەڕێزە وەکو دەسەڵاتی تەشریعی، ئەرکێکیش لەسەر دادگایە کە لە ژێر ڕکێفی ئەنجومەنی دادوەری دەبێت، ئێمە پێکەوە وابکەین هەرکەسێ هەستێ بە ئەرکی خۆی، ئیشی خۆی جێبەجێ بکا، پەیامیش ئەوەیە ئەوە ناکرێ تەنها بە شیعارات و سیاسەت و بەدەرکردنی ڕێنماییەك، من حەتا دەڵێم دەبی بیگەینینە ئاستێك پێویستمان بە هەڵمەتێکی نیشتمانییە لەسەر ئەم بابەتە کە شتەکە گەورەبکەین و خەڵکیش بێنین داخلیان بکەین لەم مەسەلەیە، چونکە لە کۆتایدا ئەگەر ئەم زێدەڕەوییە بەردەوام بێت خەڵکی کوردستان زەرەردەکەن، لە هەموو کەسێك زیاتر زەرەرئەکەن، من ئەم چەند وەڵامەم هەبوو بۆ پرسیارەکانی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان ئەگەر هاوکارانم وەڵامی تریان هەبێت، ئەگەر ئیجازەیان پێبدەن مەمنوون ئەبین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و ئاودێری فەرموون.

بەڕێز عبدالستار مجید / وەزیری کشتوکاڵ و ئاودێری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش سوپاسی هەموو ئەو براو خوشکە بەڕێزانە ئەکەم کە سەرنجیان خستەڕوو، تێبینیان باس کرد، ڕەخنەی خۆیان ئاراستەی ئێمەش کرد، پێشنیاریشیان خستەڕوو، ئەوە کە زەروور بێت، پێویست بێت کە قسەی لەسەربکەین ماموّستا (ابوبکر هەڵەدنی) باسی ئەوەی کرد کە

لێدانی بیری سووری هەر بەردەوامە، باسی ئەوەی کرد ئیجارائاتەکان چییە کراوە؟ تائێستا بۆ کەمکردنەوەی زێدەڕۆی هەر هەیە بەردەوامە، ئەمن تەنها چەند ئەرقامێك دەخەمەڕوو:

یەکەمیان" لێدانی بیری سووری تا ئێستا ئێمە (٩١٦) بیری پایلی سووری گیراوە، نەشدراوەتەوە، ڕەوانەی کارگەی شیش کراوە، توێنراوەتەوە، باسی سیتەکی کرد هەر دوێنێ دەزگایەکی بیری پایلی سووری گیراوە، نەك ئەوە پێمخۆشە بیزانن دەزگای بیری پایلی سووری کە قەدەغەیە هی بەرپرسێکی سەربازی ئێستا لە جەبهەکانی شەڕی داعشە گرتوومانە کە ئامر لیوایە پێمخۆشە بیزانن، یەعنی بۆ ئەوەی نەڵێن ئیجرائات بەرامبەر فەقیر دەکرێ بەرامبەر بەرپرس ناکرێ، پێمخۆشە بیزانن ئێمە تا ئێستا زیاتر لە (٧٠٠) سکاڵا تۆمارکراوە، هەندێکیشی ئیجرائاتی لەگەڵ کراوە وەکو باسم کرد ئەمەش هەنگاوە، ئایا ئەمە ئیجرائات نییە؟ ئێمە لە وەزارەت فەرمانمان دەرکردووە کە دەسەڵاتمان بە فەرمانبەرەکانی خۆمان داوە هەموویان مافی ئەوەیان هەیە بچن لە دادگاکان سکاڵا دژی زێدەڕۆی تۆماربکەن وە کراویشە، ئێمە لە پارێزگاکان لیژنە دروستکراوە دوای ئەو کۆبوونەوانەی کە بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت سەرپەرشتی کردووە بڕیار دراوە، لە پارێزگاکان لیژنەی باڵا دروستکراوە، دەستکراویشە بە هەنگاونان بە ڕاگرتنی تەجاوزات، بە ئیجرائاتی یاسایی بەرامبەر بە زێدەڕۆییان، هەر دەمەوێ لێرەوە وەڵامی کاك فرسەت صۆفیش بدەمەوە کە دەڵێ وەزارەتی کشتوکاڵ، دەڵێ جارێکی تریش وتوومانە فلان کەسیش گلەیی هەیە، گلەیم هەیە، بەڵام پێمخۆشە بیزانن یەعنی ئیجرائات عایدی وەزارەتی کشتوکاڵ نییە، وەزارەتی کشتوکاڵ پۆلیسی نییە، وەزارەتی کشتوکاڵ ئاسایشی بەدەست نییە، ئەمن ئەوەی کە پێویستە ئەوە جەنابی کاك قوباد جێگری سەرۆکی حکومەت لەو مەترسییە ئاگادار کراوەتەوە، سوپاسیشی دەکەم باش هاتۆتە سەرخەت، پاڵپشتی باشیشی کردووین، بەڵام ئەمە ئیجرائاتەکەی عایدی وەزارەتی کشتوکاڵە؟ ڕێنمایی، بڕیاردەرکردن، ئەوە عایدی ئێمەیە ئەوش کراوە، نەك ئەوە پێمخۆشە بشیزانن ئێمە لەگەڵ ئەوەدا مۆزەفەکانمان حەزدەکەم بیزانن لێیاندراوە لەسەر ئەم قەزیانە، مۆزەف برینداركراوە، باسم کرد مۆزەف شەهیدکراوە لەسەر ڕێگری کردن لە کاری نایاسایی، ئێ کاکەگیان ئەوە بەشداریکردنە لە ئیجرائات، ئەوە هەنگاو نییە بەوەی کەنراوە بۆ ئەوەی تۆ زێدەڕۆی قەدەغە بکەی؟ مامۆستا عبدالرحمن باسی کرد وتی هەمەئاهەنگی نێوان کشتوکاڵ و شارەوانی چۆنە؟ ئەمن دەڵێم زۆرباشە ئێمە لەگەڵ وەزارەتی کشتوکاڵ لەگەڵ بەڕێز نەورۆزخان ڕێککەوتووین لەسەر قەزییەکی زۆرگرنگ، ئەویش ئەوەیە بڕیارمانداوە کە هەرچی زەوی کشتوکاڵی هەیە کە کاتی خۆی شارەوانییەکان بردویەتی کە ئەمەش یەکێك بووە لە کێشەکان دەگێردرێتەوە بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ مادام سیفەتی کشتوکاڵی لە دەست نەدابێت ئەمە بڕیارێکە داومانەو ئێستا ئیشمان لەسەری کردووە و زۆر زەوی کشتوکاڵیشمان گێڕاوەتەوە، کاتی خۆی شارەوانییەکان بردوویانە بۆ (اطفاء)، باسی ئەوە کرا کە زێدەڕۆی هەیە لەسەر زەوی کشتوکاڵی، بەڵێ زێدەڕۆی هەیە من نازانم باسی (٤٠٠،٠٠٠)هەزار دۆنم کرا ئەو ژمارەیە ڕاست نییە، ئی (٢٠١٢) باسی چوار سەد و قسور دەکا یەعنی ئێستا لەوانەیە نزیکەی مەسەلەن (٩٠٠٠)دۆنمێك ئیحتیماله لەو دەوروبەرەی زێدەڕۆی خرابێتە سەری، بەڵام هەر زۆرە بەڕای من (١)دۆنمیش زۆرە، بەڵام ئەو ژمارەیە هەڵەیە (٤٠٠،٠٠٠) هەزار دۆنم زۆر زۆرە، بەرنامەی پەرەپێدان بۆ گوندەکان کاك قوباد باسی کرد ئێمە گرنگیمان

پێداوە یەك" بەهۆی دانانی باج لەسەر بەروبوومی هاوردە کاتێك کە بەروبوومی خۆماڵی پێدەگا کە ئەمە جوتیاری خۆمان هاندەدا بۆ ئەوی کە بەردەوام بێت لە کشتوکاڵ، فیعلەن بە پێی یەعنی قسەی بەڕێز قائیمقامەکان مودیر ناحییەکان دەڵێن کاکە جوتیارێکی زۆر ئێستا دەست گەرمە، گەڕاوەتەوە سەر کشتوکاڵەکەی خۆی، گەڕاوەتەوە لای گوندەکانی خۆی، کە ئەمە بەڕاستی ئاماژەکەرێکی دڵخۆشکەرە کە ئێمە هەوڵدەین جوتیار بگەڕێتەوە سەر کشتوکاڵی خۆی، پاڵپشتی کشتوکاڵیمان هەیە لە گەنم لە جۆ ئێستا کاتەکەی هەونییە کە باسی بکەم کە لە بنە تۆ وە داشکاندن ئەوەی کە پێمانکرابێت لەم قەیرانی داراییەش ئیشمان کردووە، ساڵی پار ئێمە یەعنی جۆمان کڕییەوە لە جوتیاری خۆمان کە یەعنی پێشتر نەکرابوو، بە ٥٠% داشکاندن داومانەتەوە ئاژەڵدارەکان کە ئەمە پاڵپشتییەکی باشە بۆ جوتیاری خۆمان، گەنمی بنە تۆمان کڕیوەتەوە بە ٣٠% داشکاندن داومانەتەوە جوتیاری خۆمان زۆرمان هەیە، بەڵام باسەکە ئەم باسە نییە، ئەوەی کاك علی حەمە صالح باسی کرد ڕاست دەکا هەیە ئەوا ئەمنیش ئەوە دەڵێم ئەوەی ئەم لیژنەیە بالایە بۆچی دروست بووە لە ئەنجومەنی وەزیران؟، ئایا خوشك و برا بەڕێزەکان ئەمە گرنگیدانی حکومەت نییە بەم قەزیەیە؟ کە لیژنەیەکی باڵا دروست بووە سێ کۆبوونەوەی یەك لە دوای یەکی خۆی کردووە ئجراائاتیش لەگەڵ گچەکە و گەورەکراوە، بەڵام یەعنی سەرەتایەکە دەستمان پێکردووە، هیوادارم کە بگەینە ئەوە کە ئەوەی کاك علی حەمە صالح و غەیری ویش کەهەیە وردە وردە ڕێی لێ بگرین و چارەسەری بکەین، ئەوەی کاك سرووود باسی کرد کێشەی کلد و ئاشوورییەکان هەیە ئەوە لیژنەیەك لە ئەنجومەنی وەزیران هەیە پێکهێنراوە ئومێد دەکەم کە ان شاولله ئەم قەزیەیان بۆ یەکلا بکەنەوەو کێشەی کلد و ئاشوورییەکان چارەسەر بێ، مامۆستا مەڕوان فەرمووی جدین لە ڕێگەگرتن، بەڵی جدین وە باسیشکرا فەرمووی با لە بەرپرسە باڵاکان دەست پێبکەن، والله لە هەمووی دەستمان پێکردووە بەرپرسی باڵا، بەرپرسی خواریش، جیاوازیش ناکەین یەك بە باری خۆم بەڕاستی هیچ کامێکمان لەگەڵ ئەوە نین جیاوازی لە نێوان هیچ کەسێك بکرێ، نە بەناوی ئەوەی کە فەقیرە ڕێی پێبدرێ، نە بەناوێك کە دەسەڵاتدارە ڕێی پێبدرێ بەڵکو ئیجرائات کە بڕیارمانداوە بڕیارەکە چۆنە بەسەر هەردووکی جێبەجێبکرێ، پرسیارەکی دیکە کرا فەرمووی جیاوازی هەیە لە قەرەبووکردنەوەی جووتیارانی هەولێر و سلێمانی، نەخێر ئەوە لە کاتی خۆی لە کاتی دوو ئیدارەیی بووە ئێستا کاتێکە کە زەوی (اطفاء) دەکرێ یەك قەرەبوو هەیە و بۆ هەمووی وەکو یەك وایە، کاك باپیر کامەلا تەبعەن باسی هەندێك شتی کرد کاك قوباد هەندێ تەوزیحاتیدا، بەڵام ئەوەی بەسەر بەستەسێن ئەوە لیژنەیەك دروستکراوە لە وەزارەتی شارەوانی، کشتوکاڵ، ناوخۆ یەعنی خەریکن پێموایە هەندێکیش وەڵامیان داوەتەوە بەڕێوبەرایەتی ئیدارەی گشتی ڕاپەرین، بەڕێز باسی ڕێکخستنەوەی زەوی کشتوکاڵی کرد پێموایە ئاوازخان بوو، ڕاستدەکا تەبعەن پێویستی بە ڕێکخستنەوەی زەوی کشتوکاڵی هەیە بۆ ئەوەی کە زەوی کشتوکاڵی لەبەر دەستی جوتیار بێ، نەك لەبەر دەستی غەیری جوتیار بێ، ئێمەش داوامان کردووە کەڕێنمایی (٤)، (٦)ی یاسای ژمارە (١١٧)ی ساڵی (١٩٧٠) تەبعەن یەعنی خەلەلەکە ئەلە وێیە بەڕاستی، ئێمە داوامان کردووە فیعلەن ئەمە چاوی پێدابخشێندرێتەوە، زەوی کشتوکاڵی تەنها لەبەر دەستی جوتیار بێ، مامۆستا غەریب فەرمووی دوو پێشنیاری کرد، پێشنیاری یەکەمی پەیوەندی زیاتر بە ئێمەوە بوو کە داوا

بکرێ لە وەزارەتی ئاوقاف و مامۆستایان ئێمە بە کتابی ڕەسمی وەزارەت نووسراومان ئاڕاستەی وەزارەتی ئاوقاف کردووە داواکراوە لە مامۆستایان، لێرەشەوە داوادەکەین بە ڕاستی داوادەکەم لە مامۆستایان، زانایانی ئاینی کە لە وتارەکانیان باسی ناشەرعیەتی تەجاوزات بکەن، فیعلەن ناشەرعیشە، چونکە ئەم مۆڵکە مۆڵکی تەنها کەسێك و، دوو کەس نییە مۆڵکی گشت هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستانە، یەکێك و دوو کەس بۆی نییە بەڕاستی بێ مەتر، مەتر، دۆنم، دۆنم پارچە پارچەی بکا بیفرۆشێ، چونکە من پێموایە منیش بەشم هەیە، ئێوەش بەشتان هەیە، هەموو هاووڵاتییەك بەشی هەیە، حەقەتەن خۆی ئەگەر ڕاستیت دەوێ پێویستە هاووڵاتیان هەموویان بێنە دەنگ لەسەر ئەو قەزیەیە نەك تەنها هەر حکومەت و پەرلەمان، چونکە ئەوە موڵکێکی گشتییە، داواشمان کردووە ئومێدیش دەکەین مامۆستایان لێرەوە ئەم پەیامەیان گوێ لێبێ، هیوادارم لە وتارەکانیان ئاماژە بە ئەوە بکەن، من لە کۆتایدا داواکارم پەرلەمانتاران و بەڕاستی لیژنەکان هاوکاربن لە هەموارکردن و دەرکردنی یاسا کە خزمەت بە کەرتی کشتوکاڵ بکا، چ بە ڕێگری کردن بی لە زێدەڕۆییەکان، چ بە هاوکاری بودجە بێ بۆ کەرتی کشتوکاڵ، چونکە بەرەو پێش بردنی کەرتی کشتوکاڵ هەر بۆ ئەوە نییە ئێستا ئەتو ڕێبگری لە زێدەڕۆییەکان، بەڵکو پێویستە بە هەم دەرکردنی هەندێ یاسا هەیە بۆ ئەوەی کی پشتگیر بێ، پاڵپشت بێ بەرەو پێش بردن و گەشەپێکردنی کەرتی کشتوکاڵ، هەم بودجەی شایستە لە کاتی خۆی دابین بکرێ بۆ ئەم کەرتە بۆ ئەوەی کە بتوانین کە باسی ئاسایشی خۆراك و، ئاسایشی ئاوکرا دابینی بکەین، پاشان داواکارم ڕاگەیاندنەکان، بەڕاستی ڕاگەیاندنەکان دەوری باشیان هەبێ لە ڕێگە گرتن لە زێدەڕۆییەکان، هۆشیارکردنەوەی خەڵك، کاتێك کە زێدەڕۆییەك لادەبرێ مەسەلەن خانوویەك دەڕووخێنرێت بە تەجاوز یەعنی دروستکراوە ڕاگەیاندنەکان نەیەن بەڕاستی زۆر گەورەی بکەن و بیکەن بە هەڵاو خەڵك هانبدەن بڵێن کاکە ئەمە فەقیرەو هەژارە و لێی تێکدراوە و مەسەلەن چۆن ئەم زێدە ڕۆییە لابراوە، بەڕاستی ئەمە کاریگەری خراپی هەیە، هیوادارم ڕاگەیاندنەکان لێرەوە داوایان لێدەکەم لە ئی حیزبییەکان لە هەموو لایەك کە بەم ئاڕاستەیە هەنگاوبنێن کە ئەم کەرتە گرنگی پێبدرێ، ئەم کێشەیە چارەسەر بکرێ، پاشان داوا لە حیزبەکانیش دەکەم بەڕاستی لەکاتی ئێستا کە ئەمە دەستمان پێکردووە چۆن کاك قوباد باسی کۆمەڵێك بەرپرسی خۆی کردووە ئەمن ئاگادارم، ئینزاری کردوون، هەرەشەشی لێکردوون کە دەبێ دەست هەڵگرن لە تەجاوزات و لێیان قبوڵناکرێ، ئەمن هیوادارم بەڕاستی هەر حزبێکی تر لێرەوە بەحەقەت ئەم قەزیەیە بە گرنگ وەربگرێت، ئەمن نامەشم بەڕاستی ئاڕاستەی سەرۆکی حزبەکانیش کردووە لە ئەم ڕووەوە، هاوکاربن حزبەکەیان، ئەندامیان، ڕاگەیاندنیان بۆ؟ کاتێك وەزارەتێك بڕیارێك دەردەکا پێویستە بەڕاستی ئەو خەڵکە هەمووی هاوکار و پاڵپشت بێ، ئێمە هەر نموونە لەم ڕۆژانە سەبارەت بە بڵاوبوونەوەی ئەنفلوزای باڵندە لیژنەیەکی باڵا لە ئەنجومەنی وەزیران پێکهێنراوە، بڕیاری دەرکردووە، کە بڕیارەکە لە بەرژەوەندی گشتییە، ناکرێ بەڕاستی خەڵکێك بێ خەڵکێك هاندا یەعنی بچنە سەر سەری حزبێك، یەعنی لە تەمەنی (۲۳)ساڵی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ یەکەم جار حکومەت بڕیاردەدا خەڵك بچنە سەر حزب، یەعنی ئەمە کەی مەنتیقە، بۆیە من دەڵێم پێویستە بەڕاستی یەعنی پێش هەموو کەس دەیکەم دەمانەوێ ئێمە بۆیە باس دەکەم پەرلەمانتارە بەڕێزەکانی ئێرە لە فراکسیۆنەکان

هەریەکە نوێنەرایەتی حزبی خۆی دەکا کاتێك داوا لەمن دەکا ئیجرائات بکەم، کاتێك کە داوا لەمن دەکا یاسا جێبەجێ بکەم، کاتێك کە داوا لەمن دەکا حکومەتێکی رێك و پێکبم، بەجدی بێمە سەر خەت و بەجدی ببمە رێگری، فیعلەن دەبێ ئاگای لە حزبەکەی خۆشی بێ، حزبەکەشی بە ئاڕاستەیەکی خراپ دا نەیبا، خەڵك تیف تیفەنەدا بچنە بن گوێی خەڵك و لە بن گوێی خەڵك بخوێنێ و کاکە واللە وەزیری کشتوکاڵ، واللە نەیان گوتییە وەزیری کشتوکاڵیش بڕوابکەن گوتیتیان ئەوە کۆمەڵی ئیسلامی بڕیاری داوە مریشك قەدەغەبێ، ئەوە چ عیلاقەی بە کۆمەڵی ئیسلامی هەیە، بۆیە هیوادارم بەڕاستی ئەم پرسانە جدین بە حەقیقەت یەعنی هەندێکیانم ئاماژە پێکرد یەعنی پێمخۆشە بەڕاستی، بە جدی لەسەری بووەستن بەمشێوەیە ئێمە دەتوانین چاکسازی بکەین، گۆڕانکاری بکەین نەك ئەوەی کە باسی چاکسازی دەکا، باسی گۆڕانکاری دەکا کە مەسڵەحەت هاتە سەر ئەوەی کە چوار هاووڵاتی چوار برادەری بێبەش دەکرێ لەم قۆناغەدا، مەسەلەن بکەوێتە ئەوەی کە هانیبدا و بەرەو ئاڕاستەیەکی دیکەی ببا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.جعفر ابراهیم حاجی/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو، ئێستا دەرفەرت بە نەورۆزخان دەدەین وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار بۆ ئەوەی تێبینییەکانی خۆی پێشکەش بکاتن دواتر پشووەك وەرئەگرین.

بەڕێز نەورۆز مولود/ وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، هەندێك پرسیار دیارە دووبارە بوو لە نێوان ئێمە و وەزارەتی کشتوکاڵ ئەگەر پێویست بی دووبارەی نەکەمەوە کاك عبدالستار هەندێکی جوابداوە کە پەیوەندی بە هەردوو لایەنەوە هەبوو، ئەوی ئێمە وەکو وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار ئەو سوئالانەی کە ئاڕاستەی ئێمە کرا، ئەوەی کە کاك سۆران عمر ئاماژەی بە (٣٠١) دۆنم زەوی دراوە و وەزارەتی دارایی ئاگای لێنییە، وابزانم ئەوە بابەتێکی قانونییە ئەگەر بەپێی قانونەکان پێدابچینەوە قانونی (تملك العرصات الامیرية) هەموو زەوییەك ئەو قانونە قەدیمە تەبعەن عیراقییە، بەڵام لە کوردستان جێبەجێ دەکرێ، هەموو زەوییەك لە کوردستان تایبەتە بە ناوی وەزارەتی داراییەوە، هەمووی موڵکی وەزارەتی داراییە، بەڵام بە پێی ماستەر پلان و بەپێی سایت پلانی شوێنەکە کە (اطفاء) دەکرێ و داخیلی حدودی بەلەدییە دەبی، بەلەدییە بۆی هەیە تەسەروفی تێدا بکا هەرچەند ئەمەی کە دابەش کراوە کاتی خۆی لەسەر دەمی کابینەی ئێمە نەبووە، بەڵام ئەمە تەوزیحێکی یاساییە بۆ بەرێزیان کەوا بە یاسا ئەم ئیجرائاتانە کراوە دەتوانن بە لائیحەکیش بنێری و بە یاسا جوابیان بدەینەوە کە یاسامان هەیە و بە پێی یاسا ئەو ئیجرائاتانە کراوە، تایبەت بە کارتەکان کە هەوائییە تەبعەن لەبەر ئەوەی زۆر زەوی (أطفاء) دەکرێتن، داخیلی ماستەر پلان دەبیتن، داخیلی حدودی بەلەدییەکان دەبیت، نوقەیدی تەنفیز دەبیتن، بەتەئکید زۆر زەوی دەبی ئیتفا بکرێتن کە ئیتفا دەکرێ بۆ پرۆژەی گرنگ و ستراتیژی و حکومەتە، یاخود بۆ دروستکردنی شەقامە، یاخود بۆ خەدەماتی شار و شارۆچکەکانە بەتەئکید ئەوە پێویستی بەوە هەیە خاوەن زەوییەکان قەرەبوو بکرێنەوە زۆربەیان سەنەدی هەوائیان دراوەتێ بۆ تەعویزکردنەوەیان، بەڵام ئیجرائاتی ئیفرازکردن و تەوحید و گۆڕینی ئەم زەویانە لە کشتوکاڵییەوە بۆ ناوی شارەوانییەوە دوایی خستنە سەر ناوی هاووڵاتیان بە تەئکید ئیجرائاتی

دەویێ، لەسەر ئاستی هەرێمی کوردستان سێ لیژنە پێکهاتووە بۆ ئەنجامدانی ئەم کارانە، بەڵام ئەوەی کە زۆر زەقە لە شاری هەولێر هەیە بە تەئکید لەبەر ئەوەی لە سەرووی (١٠٠٠٠٠) هەزار کارتی هەوائی هەیە بۆ ئەم مەبەستە لیژنەك پێکهاتووە لە چەند مانگی ڕابردوو (٤٥٠٠) سەنەد تەسلیمی هاووڵاتیان کرد لێرەشڕا ئیجرائاتەکانی (١٢٥٠٠) سەنەد دوو هەفتەی داهاتوو هاووڵاتیان دەتوانن بێن وەریبگرن، کە ئەمەش دەبێتە هۆکارێك بۆ جولانەوەی بازاڕ و کەوا حەقی خۆشیانە هاووڵاتیەکان کە سەنەدیان وەربگرن، ئەوەی هەماهەنگی نێوان وەزارەتی شارەوانی و کشتوکاڵ خۆشبەختانە هەماهەنگییەکی زۆرباشمان هەیە بە حکومی ئەوەی یاساکانمان لێك نزیك کردنەوە، ئیجرائاتە یاساییەکان لێك نزیکن، هاوکارن لە هەر ئیجرائاتێك کەوا کرابێت بە هەماهەنگی هەردوولایان لیجانی تایبەتمان هەیە بۆ ئەم بابەتانە، ئەوی پەیوەستە بە هەردوولایەن جێبەجێمان کردبی، بەڕێز مەلا ماجد ئاماژەی بەوەدا کە دەسەڵاتی، فیعلەن ئەوەی ئەمەش ئاماژەمان پێکرد دەسەڵاتی ئیجرائاتی یاسایی بدرێتە سەرۆکی یەکەی ئیدارییەکان زۆر لە کێشەکان حەلدەکا، ئەوەش دووبارە ناکەینەوە کە لە یاساکەی خۆمان کە وەك وەزارەت ئاڕاستەی ئەنجومەنمان کردیەو پەسندکرایەو چوویتە مەجلیسی شوورا بۆ ئەوەی پەسندکرێ، داوای دادگای تایبەتمان کردووە یاخود گەڕانەوەی ئەم دەسەڵاتە ئەمە بەمە چارەسەر دەبی، زۆر لە برادەرانی ئەندام پەرلەمانان ئاماژەیان بەو نوقتەیە دا کە ئەمە زۆر گرنگە سیفەی ئیستعجالی پێبدرێ، زوو چارەسەر بکرێ و بۆ ئەوەی بتوانن ئەو ئیجرائاتانە بکرێ، زۆر سزاشی تێدایە کەوا دەبێتە ڕادعێك بۆ ئەوەی ئەو متەجاوزانەی پێش ئەوەی سەرپێچییەك بکەن یەعنی وەکو ترساندنێك بۆیان کەوا ڕەدعێکە بۆیان کەوا بگەڕێنەوە لەوەی تەجاوزەکە بکەن، بەتەئکید بۆ ئەوانەی کە کراویشە دەبێ یاسایەك و ژینگەیەکی لەبریان بۆ دروست بکرێ بۆ ئەوەی چارەسەریان بۆ بکرێ، بەتەئکید ئەوەی کاك بەهزاد ئاماژەی پێدا کە پەرەپێدانی گوندەکان، هەموومان دەزانین کە ئەوەی زۆربەی گوندنشینەکان وابزانم جێگری بەڕێز سەرۆکی حکومەت جوابی پێبوو کەوا ئەو بەرنامەیەی کە کرا نەوت بەرامبەر خۆراك وای کرد گوندنشینان ڕوو لەشارەکان بکەن ئەوەش کێشەیەکی زۆر گەورەی تەجاوزاتە، سەبارەت بە (مساطحات) هەر وابزانم کاك بەهزاد ئاماژەی پێدا دابینکردنی زەوی بۆ پڕۆژە لە ڕێگای بە کرێدانی مساتەحات تا (٢٠١١) بە بەبێ موزایەدە دەدرا، بەڵام لەگەڵ بەرنامەی چاکسازی سەرۆکایەتی هەرێم کەوا چەند بڕیارێکی لە خۆ گرت یەك لەو بڕیارانە ئەوە بوو هەموو مساتەحەکان دەبێ بە موزایەدەی عەلەنی بگەڕێتەوە سەر یاسای (٣٢)ی ساڵی(١٩٨٦) کە لەسەر ئەو ئەساسەوە بە کرێ بدرێن، واتە هیچ مساتەحەیەك، هیچ بە کرێدانێکی زەوی ماڵ و موڵکی دەوڵەت بەبێ موزایەدەی عەلەنی ئەنجام نادرێ ئەمە لە ساڵی (٢٠١١) تا ئێستاش بەردەوامە هیچ زەوییەك نەدراوە بەبێ موزایەدەی ئاشکرا، هەموو سەرۆك شارەوانییەکان بەپێی سیستەم زەوییەکانیان لەبەر دەستیانە موزایەدەی بۆ دەکرێت ئینجا گرێبەستی مساتەحە لەگەڵ خاوەن پڕۆژەکە ئەنجام دەدەن، سەبارەت بە تەجاوزاتی دهۆك هەروەها وابزانم ئەو بەڕێزە ئاماژەی پێدا ئێمە بەپێی ئەو داتایەی لەبەر دەستمانە تا ئێستا (٣٢٣) تەجاوز هەڵگیرایە لە دهۆك ئەوەی کە لجانی تایبەتی ئێمە ئیشەکانیان لەسەر کردووە (١١٤) تەجاوزیش درایتە دادگا، لە دادگا ئیشی لەسەر دەکەن، ئەوەی بەڕێز کاك فرست ئاماژەی پێکرد فیعلەن ئەوەیە کەوا ئێستا چیبکەین بۆ ئەوەی ڕابگیرێتن، ئەوەش بوو کە ئاماژە بە یاساکان و بە ئیجرائاتەکان کرا کە دەبی پەلەی

لێبکرێتن، حەیات خان ئەوەی بڕیاری دادگای بە نیسبەت یاسای کانزاکانی فلـزی و لافلـزی سـاڵی (١٩٨٨)مان هەیە تایبەت بە ڕووبارەکان و ئەوەی سـەر ڕووبارەکـان کە تەجـاوزاتی لێـدەکەن ئەم یاسایە هەندێ ئیجرائاتی ڕادعی تێدایە، ئەو پرسیارەی لەسەر سەیدسـادق موڵکەکـانی مەحمـود بەگ، ئەوانە ئێسـتا هەمـووی لە دادگـایە تەملیکردنـی وەسـتاوە بەهـۆی ئەوەی بەڕێـوبەری نەخشەدانان تیمەکانی سـەرقاڵی مەسـحکردنەوەی گەڕەکەکـانی سەیدسـادقن کە زۆربەی زۆری تەجاوزن، بەڵام کارەکانیان زۆر بە خاوی دەڕوا لەبەر ئەوەی هـۆی نەبـوونی بـودجە، هەموومـان دەزانین کە نەبوونی بودجە و دابینکردنی سووتەمەنی بۆ ئۆتۆمبیلەکـان و بـۆ ئەو فەرمـانبەرانە تۆزێك بۆتە هۆی سیستی ئەو ئیجرائاتانە کە بکرێتن، ئەوەی کاك علی حەمە صالح ئاماژەی پێـدا وابـزانم یەك، دوو پەرلەمانتـاری بەڕێـزیش ئاماژەیـان پێـدا وەکـو ئەوەی کـاك گـۆرانیش بـوو زەوییەکـانی تـارینە، زەوییەکـانی تـارین ڕاوەسـتا تەجـاوزەکی زۆری لێکـرایە، تەلبەنـد کـراینە، خەڵکانێك ڤیلای لەسـەر دروسـتکردییە، خەڵکانێـك پـارچە پارچەیـان کـردیە فرۆشـتیتیان ئـێمە پێش شەش، حەوت مانگ لە وەزارەت لیژنەیەکی باڵامان دروست کرد بە سوپاسەوە ناردمان بـۆ ئەنجومەنی وەزیران هەموو پێشنیارەکانی لیژنەکە پەسندکرا، یەك لە خاڵەکـان ئەوەبـوو فەوری لیسـتێکمان ئامـادەکرد بەنـاوی موتەجاوزەکـان پەسـندکرا و لە ئەنجـومەنی وەزیـران نـاردرا وەزارەتـی نـاوخۆ، وەزارەتـی نـاوخۆ ئێسـتا ئیجرائـاتی هەڵگرتنـی ئەم تەجـاوزانەی لە ئەسـتۆی خۆیان گرتییە بە هاوکاری تیمەکانی ئێمە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا ئەم زەویانە دابینکرابوو کەوا گرێبەسـتی مسـاتەحە لەبەر ئەوەی تەخسـیس کرابـوو (٨٠٠) مەتـر، (٨٠٠) مەتـر کرابـووە قیـتعە تەوزیعی سـەر چەنـد خـاوەن زەویـیەك کرابـوون ئەمـانە گر ێبەسـتی سیاحیان لەگەڵ ئەنجـام دەدرێ لە خیلالی یەك، دوو حەفتەی داهاتوو پاش ئەوەی کە زەوییەکانمان هەمووی گەڕاندەوە، واتە ئیجرائاتێکی زۆر بە فەوری و سەریع کرایە لەسەر ئەم زەوییانەو دەتوانین بڵێین هەموومان گەڕاندۆتەوە، لەوانەیە سوئالەکان بەرەو ڕووی من زیـاتر کرابـوو بـۆیە تـۆزێ درێـژەی پێـدەدەم، بڕیاری قەرەبووکردنەوەی زەوی کشتوکاڵی دوای کوژانەوەی بۆ ناوچەی ڕانیە و پشدەر بەرامبەر بە دوو دۆنم ئەوە سوئالەکە کاك (عبدالستار) جـوابی داوە، بەڵام مـن زیـاتر تەوزیحـی دەدەمـێ هیچ جیاوازییەك لە نێوان قەرەبووکردنەوەی زەوییە کشـتوکاڵیەکان بە هـیچ یاسـا و ڕێنمـاییەك ناتوانی جیـاوازی بکـرێ، لەبەر ئەوەی یەك یاسـای کوژانـدنەوەمان هەیە و پـاش تەعـدیلاتەکانی تەبعەن بە تەعدیلاتەکانەوە لەگەڵ بڕیارەکانی، بەڵام ئەوەی بەرامبەر بە ڕانیە و پشدەر ئەوە بوو لە بڕیاری ئەنجومەنی وەزیران هاتبوو لەبەر ئەوەی کێشەی تەسویەیان هەبوو شوێنەکان لەوانە هەندێك کێشـەی مـولکییەتی زەوییـان هەبـوو، بـۆیە بـۆ هەر دوو دۆنـم زەوی یەك پـارچە زەوی نیشتەجێبوونیان بەسەر دابەشدەکرا، بەڵام ئەم بڕیارە کۆن بوو لە کاتێك جێبەجێ کرا واتە هیچ جیاوازییەك نییە لە مابەینی قەرەبوو کردنەوەی زەوییەکە، بەڕێز ئەندام پەرلەمـان (عبـدالرحمن علی) ڕای وابوو کە ماستەر پلان هۆکارێکە بۆ زیادەڕۆی و بەفیڕۆدانی زەوی کشـتوکاڵی، بەپێـی ئەو زانیارانەی ئاماژەمان پێدایە ئێمە بە عەکسەوە لە ئەسنای تەحلیلکردن و تەفسیرکردنی هۆی زیادبوونی تەجاوز یەکێکە لە نوقتەکانی کەوا بوویتە هـۆی زیـادبوونی تەجـاوز ئەوەیە ماسـتەر پلانـی هەنـدێ شـار و شـارۆچکەمان تـا ئێسـتا ئەنجـامنەداوە کە خـۆی دەگـرێتەوە لە سـەرووی (١٠)ماستەر پلان کە تائێسـتا لەبەر نەبـوونی بـودجە نەمـانتوانییە پەسـندی بکەیـن و جێبەجێـی بکەین، ئەگەر ماستەر پلان هەبوو ئەو کـاتە سـنووری شـارەوانییەکان دیـاری دەکـرێن و شـوێنی

مەرحەلەی قەیدی تەنفیزیش لەسەر دیاری دەكرێن ناتوان تەجاوزبكەن، بەعەكسەوە ئەم هۆیەكە بۆ ئەوەی كەوا بوویتە تەجاوز لەبەر نەبوونی هەندێ شارو شارۆچكەكان نەبوونی ماستەر پلان، نەك هەبوونی ماستەر پلان ببێتە هۆی تەجاوزكردن بە پێچەوانەوەیە ئەمە......

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ئەگەر دەزانی زۆرماوە دەتوانین دوابێخم، باشتروایە پشووەك وەربگرین .....

بەڕێز نەورۆز مولود/ وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار:

والله ماوەمە، ئەگەر پێنج دەقەم بدەیتێ تەواوی دەكەم، سەبارەت بە سوئالی دكتۆر سروود ئەوەی كە ئیتفاكردنی زەوی كشتوكاڵی مەتاری هەولێرێ، ئەمە تەبعەن دەمێكە كە دەزانین كەوا ئیتفاكرایە و زۆربەی زۆریان قەرەبوویان وەرگرتۆتەوە، بەڵام هەندێك لەوەی لە فراوانكردنەكە لەمەرحەلەی ئیجرائاتی ئیتفاكردنەوە قەرەبووەكانین ئەوەش لیژنەیەك لە ئەنجومەنی وەزیران بە سوپاسەوە پێكهاتیبە نوێنەری وەزارەتی كشتوكاڵیش ئەندامەو ئێمەش و لایەنە پەیوەندیدارەكانیش كەوا قەرەبووی ئەو هاووڵاتیانە بكەین كە تا ئێستا قەرەبوویان وەرنەگرتیتەوە، شارۆچكەی باسێل ئەوەی كاك باپیر تەبعەن ئەوە ئی ڕانیەیە لیژنەیەك بە سەرۆكایەتی وەزارەتی ناوخۆ و ئێمە و وەزارەتی كشتوكاڵ پێكهاتییە هەفتەی جارێك لە ڕانیە كۆبوونەوە دەكرێن لەگەڵ بەڕێز قائیمقام و یەكەی ئیداری ناوچەكەو لە قۆناغی كۆتایینە بۆ ئەوەی كێشەكە و ڕاپۆرتی كۆتایی بخرێتە بەردەم وەزارەتی ناوخۆ و ئەنجومەنی وەزیرانەوە، تەسوییە بابەتی تەسوییەی ئەوەی كەوا بێگەردخان ئاماژەی پێدا لەوانەیە كێشەیەكی زۆر زەق هەیە كەوا بەتایبەتی گوندەكان و شار و شارۆچكەكان گەورەترین كێشە كە لەبەردەمیانە تەسوییە نەكردنی زەوییەكانە، خۆی یاسای تەسوییە لە پەرلەمان دەرچووە، بەڵام لەیاساكە فەقەرەیەك هەیە كە دەڵێتن دەبێ لجانی تایبەت پێكبهێنرێتن بۆ ئەوەی، تۆ تاپۆی شوێنەكەت نەبی ناتوانی لە گوندەكانە یاخود لە شوێنە دوورە دەستەكان پرۆژەی شەقام دروست دەكەی یاخود پرۆژەیەكی ئاو دروست دەكەی، هەر پرۆژەیەك دروست دەكەی ئەكید زەوییەكە دەگەڕێتەوە بە عەشائیری و بە عورفەوە دەگەڕێتەوە بۆ مەجموعە خەڵكێك نەك بە تاپۆوە، ئەوەیە لەبەر ئەوە تەسوییەیان نەكرایە بۆیە بەپێی یاسای تەعویزكردنەوە، قەرەبووكردنەوە ئیلا دەبی تەنها سەنەدی هەبێ كە ئەمەش سەنەدی نییە جیهەتی مەعنی ئەگەر وەزارەتی شارەوانییە یاخود وەزارەتی ئاوەدانكردنەوەیە یاخود هەردوو لایەنەكەن ناتوانی قەرەبووی ئەوانە بكاتەوە، بۆیە چارەسەركردنی تەسوییە كە ئەو لجانانە تەفعیل بكرێ لە دوایین كۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و بەڕێز جێگر تەئكیدیان لەسەر ئەوە كرد ئەو لجانانەی كە بەو یاسایە هاتییە بە زووترین كات تەفعیل بكرێن و ئەو شوێنانە دەست بكرێن بە تەسویەكردن، بۆ ئەوەی بتوانن قەرەبوو ئەو خەڵكانە بكەنەوە كە زەویان لەو شوێنانە هەیە و بەر پرۆژەكانیان دەكەوێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەڕێز وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار، بەڕێزان بە تەئكید گفتوگۆ لەسەر ئەم پرسە گرنگە درێژەی هەیە، بەردەوام دەبین، بەڵام دانیشتنەكە هەڵدەگرین، ئێستا پشووەك وەردەگرین و سەعات (٣) دەگەڕێینەوە.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بەناوی گەلی کوردستانەوە دەست پێ دەکەینەوە، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٢)، کۆبوونەوەی ژمارە (٢)، رۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٥/٢٦)، بەردەوامین لە گفتوگۆ کردن سەبارەت بە کێشەی زیادەڕۆیی لە هەرێمی کوردستان بە ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و هەر هەردوو بەڕێزان وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار و وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان، بەپێی خاڵی (٢) لە برگەی دووەم لە ماددەی (٥٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموار کراو، بەپێی ئەو ریز بەندیەی کە ناوەکان نووسراو بوو، ئێستا بەردەوام دەبین هەر ئەندام پەرلەمانێك بۆی هەیە سێ خولەك قسە بکات، کاك سالار محمود فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا برای بەڕێز کاك عومەر عینایەت ئەو راپۆرتەی تێرو تەسەل بوو، ئەگەر حکومەتی هەرێمی کوردستان لە خیلالی ئەو راپۆرتەوە بەرچاوی روون نەبێتەوە بۆ روو بەڕوو بوونەوەی ئەو دیاردانە، تەسەورم وایە قسەکانی ئێمە زیادە دەبن، بۆیە پشتگیری راپۆرتەکەی جەنابیان دەکەم، تەنها ئیزافەیەکم هەیە ئەویش پرسێکە پەیوەندی بە زیادەڕەوییەوە هەیە کە رەهەندی سیاسی هەیە، جۆرێك لە تەعریب ئێستاکە لە مەنتیقەی ئێمە لە رێگای تەجاوزاتەوە دروست بوون، لە هەندێك لەو گوندانەی گەرمیان و مەنتیقەی کەرکووك و مەخمورو جێگاکانی تریش، ئەو عەرەبانەی کە لێیان قەوماوە هاتوونەتە گوندەکان خانوو دروست دەکەن، لە هەندێك شوێن ئێستا موجەمەعیش دروست بووە، خەڵکی ناوەڕاست و باشووری عێراق و ئەو شوێنانەی تییادا نیشتەجێ بوون، ئەمە کاریگەریان دەبێ و جارێکی تر پرۆسەی تەعریبی مەنتیقەی کەرکووك، گەرمیان هەیە، پێشنیارم بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان هەیە ئەم مەسەلەیە بە مەترسیدارترین جۆری تەجاوز وەربگرێ لە ئاستی تەجاوزات، کە لەسەر موڵك و ماڵ و ئەرزی هەرێمی کوردستان دەکرێت، من خۆشحاڵم کە لیژنەیەکی باڵا لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە دروست بووە، بەڵێ ئەو یاسایانەی کە بەرکارن لە هەرێمی کوردستاندا تاکو ئێستا نەیانتوانیوە وەکو پێویست رەدع دروست بکەن، چونکە یاسا بۆ رەدعەو، پێمانوایە لە کۆمەڵگا پێشکەوتووەکانیشدا صارمی ئەو یاساو بڕیارو رێنمایی و پەیڕەوانەیە وای کردووە کە هەندێك خەڵك تەجاوز نەکاتە سەر موڵکی گشتی، ئەگینا تەبیعەتی بەشەر تەبیعەتێکی ئاسایی نییە، بۆیە ئەم لیژنەیە با دەستپێکێك بێت کە ئێمە بتوانین پیاچوونەوە بەو یاسایانەدا بکەین و، ئەوانیش لە رووی کردارییەوە هەوڵ بدەن ئەوانەی بە تایبەتی باس کرا بەرپرس و پلە باڵان لە ئاستی حکومەت و لایەنەکانی تر رێ لەوانە بگیرێت، ئینجا بۆ خەڵکی تر و، هەڵمەتێکی هەمە لایەنانە لە خیلالی ئەم دانیشتنەی پەرلەمانی کوردستان رابگەیەنرێت لە ئاستی رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، زانایانی ئاینی، زانکۆیەکان، حزبە سیاسییەکان، ناوەندە ئەکادیمییەکان هەموو بێنە

سـەر خەت، ئەمە یەکێکـی تـرە لە مەترسـییە گەورەکـان، ئـێمە ئەمـڕۆ هەزارو پەنجـا کیلـۆمەتر ڕووبەڕووی هێزێکـی تاریکسـتان بـووینەتەوە، کە دەیەوێـت تەجـاوز بکـاتە سـەر خـاك و مـاڵ و موڵکی ئێمە، ئێمە لەناو واقیعی موجتەمەعی خۆمان تەجاوز بکەینە سەر ئەرزو ئـاوی خۆمـان و ئەرزو ئاوی گشتی، ئەم مەعادەلەیە چۆن خوێنـدنەوەی بـۆ دەکرێـت، ئەگەر کەسـێکی بـێ لایەن بێت ئاستی ئینتیمای خەڵکی ئێمە لەم وڵاتە لێك بداتەوە، بەدیـوێکی تـردا بـۆ هەنـدێك جێگا کە هەرچەند کوردستان هەمـووی لە کوێسـتانەوە بـۆ گەرمیـان یەکە، بەڵام لە جـوانترین ڕۆڵەکـانی خۆمان، لە نەزیهترین و نازدارترین ڕۆڵەکانی خۆمان کردە قوربانی بۆ بەرگـری کـردن لەو خـاك و لەو پێ دەشتانە، بەڵام لە بەرامبەریشدا خەڵکانێك دێن بە مەوقیعی جیاجیا لە جـوانترین بـاخ و دەوەن و کوێستانەکانی ئەم کوردستانە تاڵان و داگیر دەکەن و تەجـاوز دەخەنە سـەر، بـۆیە مـن ڕام وایە ئێمە لەو پرۆسەی تەشریعیەدا قورسترین سزا دابنێین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاتەکەت تەواو بوو کاك سالار، بەڕێز کاك مەردان خدر فەرموو.

بەڕێز مەردان خدر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەز حکومەتێ ب ئەگەری سەرەکی ڕێگری نەکرن، یان کـو نەهـێلان و کـۆنترۆل نەکرنـا ڤێ کێشەیێ، کێشا زێدەڕۆییا، ئانکو تەجاوز لە هەرێمـا کوردسـتانێ بیـنم، چونکـو ب حەقـیقەت ئەگەر حکومەت یا جددی با، یا ئەگەر حکومەتێ ئیرادەکا بەهێز هەبا تەئکیـدم دا شـێت حەتـاکو نووکە ئەگەر ١٠٠% سەدا سـەدیش کـۆنترۆلا ڤـێ کێشـە نەکەت بەس ب ڕێژەیەکا زۆر زۆر مەزن شێت ڤێ دیاردێ کو ڤێ کێشە ل هەرێما کوردستانێ کەم بکات، و ئەز دشێم چەنـد نموونـا بیـنم کو حکومەت ئەگەر سەر ئاستێ بالا، سەر ئاستێ ئەنجومەنی وەزیران ئەو ئیرادە هەبوو بەس ل خارێ ئەو ئیرادەیە نەبووە، ل هەموو ئاستێ حکومەت ئەز دشـێم بێـژم هەتـا ئەو ئەفسـەرێ کـو بەرپرسـە ل وێ مەفـرەزا کـو ڕێگـری تەجـاوز بکـات، هەنـدێك جـارا ئەو خـۆ جیـاوازیێ دکەت دەرفەتێ ددەتە هندیەکان و ڕێگـری لە هنـدەکا دەکـات، ئینجـا چ بـۆ وەرگرتنـا پـارەی بیـت، یـان تەلەفۆنێك ب واستەو واستەکاریێ بیت، هەتا دێـتە مـودیر نـاحیەو قائیمقـام هەمـوو ئاسـتا ئەز تەئکید دکەمەوە کو ئەڤ دیاردە دناڤا حکومەتا هەرێما کوردستانێدا یـا، بەنیسـبەت جیـاوازی لە چەندین نموونە بەردەستێ منن کو حکومەت بەلێ جیاوازیێ دکەت، ئیجرائات گەل هەر کەسـێ هەژار وەرگریـت، بەس ل کەسـێ بـالا دەسـت وەرنـاگری، ئەگەر هەنـدەك نمـوونە ل بەر دەسـت حکومەتێ هەبن لێرە ل پەرلەمانێ بەحس بکات، بەس تەئکیدێ دکەمەوە ئەمە دەیان نموونە ل هندەك جهێن دی یان بێژم ئەگەر لە هندەك جها هاتبێتە کرن ل هەندێ جهێن دی نەهـاتینە کـرن، ڕەنگە دە کەس هەبیت ب هەزارەها پارچە زەوی، یان کـو زەوی کشـتوکالی کـربنە پـارچە زەڤـی فرۆت بن حکومەتێ یەك ئیجرائات بەرامبەر وان کەسا نەکریە هەتا حازر نەبووینە کو دەعـوا یـا ئاسـایش لەسـەر تۆمـار بکەن، بەس بەرامـبەر هەژاران کـو ب هەزارەهـا کەسـن ئەوی وێ ڕێکـێ عەلەئەساس کۆنترۆل بـکەن، دیتنـا مـن ئەو ئاسـانتر بـوو کـو ئیجرائـاتە کەسـە وەرگرن ئەوێـت زەوییێـت کشـتوکالی کەنە پـارچە زەوی و دەفرۆشـن کـونترۆل کرنـا وێ دا ئاسـانترە، ئەوی تـر بەنیسـبەت عەردێـت کەرت هـاتینە دابەش کـرن، زۆر هەڤـالان بەحـس لـێ کـر، بەس حەقـیقەت

کێشەیەکا زۆر زۆر مەزنا رۆژانە پەیوەندی مە دێتە کـرن، ئەز تەئکیـدێ وەکـو پرسـیارێ ل بەرێـز وەزیرا شـارەوانی دکەم کا پلانـا وان چیـیە کەنگـی ئەو کێشـە دەهێـتە چارەسـەر کـرن، چـونکە فـیعلەن ئاریشــەیە مەزن و ئاریشـە کـۆمەڵایەتی ئـی ل دویـف خـۆ ئێنـاینە، بەنیسـبەت ئیتفـا سەرەڕاییێ کو کەمو کورتی یێت تێدا هەی، دیسان رۆتینێکە مەزن ئیتفا کرنا عەرد هەی نموونەم هەی موعامەلە ئێتفا کرنـا عەردێ سـنووریێ قەزایەکـی زۆر زۆر پێتقـیە ل ٢٠١٢ هەی ئەڤە ٢٠١٥یە لەناڤ بەینا قەزایا تا موحافەزێ هەتا نووکە نەهاتینە چارەسەر کـرن، خـاڵا ئەخیـرێ کـو زۆر زۆر گرنگە...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاتەکەت تەواو بوو کاك مەردان.

بەڕێز مەردان خدر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند سانییەکم دەرفەتێ بدەیە مـن، ب هەزارەهـا فەرمـانبەرو پێشـمەرگە ل پارێزگاهـا دهـۆکێ ئەڤە چەندین سـاڵە، سـێ چـوار سـاڵە مـوافەقە وەرگرتنـا عەردێ هەی، جهـێ داخـیە پێشـمەرگە هەبوویە بە سێ ساڵە رەزامەندی یا هەی و نووکە شەهید کرن و عەرد وەرنەگرن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش، کاك برزۆ مەجید فەرموو.

بەڕێز برزۆ مجید عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مەســەلەی تەجــاوزە هەم لە رووی یاســایی، هەم لە رووی ئیــداری، هەم لە رووی ئەوەی کە بەشێك لە خەڵك چاوپۆشی کراوە لە بەشێکی نەکراوە، پێمانوایە مەسەلەی تەقصیری ئیـداری و فەسادی ئیداریشی تێپەڕاندووە، پێی دەوترێت کارەسات، سبەی رۆژ لە سیرەی زاتی حکـومەتی هەرێمی کوردستان ئەمە تۆمار بکرێت، پێمانوایە زیانی زۆر دەگەیەنێت.

دوو/ ئەگەر مەسەلەکە یاساو بە یاسا مامەڵە کردنە، یان دەرکردنـی یاسـای نـوێیە، ئـێمە پێمـانوا نییە نەقصی یاسامان هەبێت لەو بارەیـانەوە، بـۆ خۆشـم وا تێگەیشـتووم یەعنـی بـۆ چارەسـەر کردنی کێشەی گەندەڵی، تۆ جارێ گەندەڵیەکە راگرە، ئینجا قسە لەسەر ئەوانەی رابردوو بکەیت، ساڵانی رابردوو و ئێستاش زۆر کەیسی گەنـدەڵی هەڵدەدەینەوەو باسـی دەکەیـن لە رابـردوودا، بەڵام خـۆی ئەسـڵی گەنـدەڵیەکە بـۆ ئەمـڕۆو سـبەیش بەردەوامە، بـۆیە ئەگەر بـتەوێ بەر لەو مەسەلە تەجاوزە بگری، جارێ با بەری لێ بگرین، دوایـی هەنـدێك فـایلی رابـردوو هەڵبـدەینەوە، بۆیە من پێم باشە ئەنجومەنی وەزیران لە ئاستێکی باڵای خۆیدا ئاگاداری نامەیەکی راستەوخۆ بنێرێت بۆ سەرۆکی یەکە ئیدارییەکان، بۆ پۆلیس و هەموو ئەو دەزگا پۆلیسـیانەی بـا بلێـین لەو ناوچانە هەنە، یەعنی وێڕای دەستخۆشیان لێ بکات کە دەستیان هەبووە لەوەی نەهێڵن تەجاوز روو بدات، بەڵام ئاگاداری نامەیەکیش ئەوەی تێدا بێت، کە لە کەس قەبول ناکرێت و بەپێی یاسا مامەڵە لەگەڵ هەر مەسئوولێکی حکومی دەکرێت ئەگەر تۆز قـاڵێکیش ئاسـانکاری کـرد بێـت بـۆ مەسەلەی تەجاوز، ئێمە پێمانوایە ئەو ئاگادارینامە موباشیرە بە جۆرێـك لە جۆرەکـان ئیـنزاریش بێت، ئەگەر خوا نەخواستە کەسانێکی حکومی هەبوو بن تەسهیلاتیان کرد بێت لەو رادەگیرێت.

سێ/ ئێمە خۆمان دەزانین تەرکیبەی سیاسی و تەرکیبەی حزبی و تەرکیبەی عەسکەری لە هەرێمی کوردستان چۆنە، هەندێك جار لەوانەیە هێزی پۆلیسی تەجاوزیش، یاخود بەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی هەر ناوچەیەك هێز دەنێرێت، بەڵام کابرای خاوەن نفوز دەسەڵاتی ئەوەندە زۆرە هێزەکە ناحەقی نییە ئەگەر نەوێرێت، رای بگرێت، یاخود بە یاسا مامەڵەی لەگەڵدا بکات، ئێمە دەبینین هەندێك جار کێشە لەنێوان هەندێك هۆزو تیرەو عەشیرەت بەداخەوە کە روو دەدات، یاخود کێشەیەك لە ناوچەیەکی دیاری کراو روو دەدات گوێمان لەوە دەبێت پۆلیس نەیتوانیوە هیچ بکات، ئاسایش نەتوانیوە هیچ بکات، بەڵام هێزی فڵانە کەس رۆیشت، یاخود لیوای تایبەتی فڵانە کەس رۆیشت حەلی کرد، جا ئەگەر ئێمە موجتەمەعەکەمان کەسانی وای تێدایە کە دەتوانرێت هێزو لیوای تایبەتی لێ دروست بکرێت و دەسەڵاتدار بن، یەعنی مەنتیقی تێدا نییە حکومەتیش نەتوانێت بۆ مەسەلەی تەجاوزو چەندین مەسەلەی تریش هێزێکی تایبەتی بەهێز دروست بکات، بۆیە من پێشنیار دەکەم وێڕای ئەو ئاگادارینامە راستەوخۆ لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بچێت بۆ سەرۆکی یەکەی ئیدارییەکان هێزێکی تایبەتی پۆلیسی زۆر بەهێز دروست بکرێت، ئەو هێزە جیاواز لە هێزەکانی تر، یەعنی لە رووی وەرگرتن و تەعین و دامەزراندن و تەدریبەوە هیچ مەوقیعێکی حزبی پێوە دیار نەبێت لە باڵاترین دەسەڵاتەکانی ئەم هەرێمەش پشتیوانی لەم هێزە بکرێت، بۆ ئەوەی ئەگەر ئەو هێزە بۆ مەسەلەیەکی تەجاوز، بۆ هەر کێشەیەك چوو پشتگیری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، سوپاس، کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بخێرهاتنا شاندێ حکومەتێ دکەین پێشیێ ئەز پشتگریا راپۆرتا کاك عمر عینایەت دکەم ب راستی راپۆرتەکا جهێ خۆدا بوو، ئەز دێ تەجاوزاتا تەصنیف کەم دوویا، تەجاوزاتێن دهێنە کرن هاوڵاتی سەر ملکێ گشتی و تەجاوزاتێن هاوڵاتی ل سەر هاوڵاتیان، ئەوا هاوڵاتی سەر هاوڵاتیان سەر مە کریستیانا دهێتە تەتبیق کرن ئەڤە دەف مە تشتەکێ گەڵەك بزەحمەتە بێتە چارەسەر کرن ئەم حەس دکەین چارەسەریا وێ بهێتە کرن یا دی ئەوا هاوڵاتی سەر ملکێ گشتی دهێتە کرن ئەو ژی دهێتە تەصنیف کرن سەر بەلەدیا ماددی و زیراعە یێ بەلەدیێ سەکەنی و تیجاری موشکیلا سەکەنی فەقیر و زەنگین یان دەسەڵاتن یێ مالیێ ژی یێ هاتیە تەصنیف کرن سەکەنی و تیجاری، سەکەنی ژی کنە و تیجاری و مالی ژی کنە، موجەمعات سەکەنی و موجەمعات تیجاری چێکرینە ئەڤە وەکی تەصنیفایە بس چارەسەرکرنا وێ من راپۆرت دا جهانێ وەزیرێ بەلەدیاتێ چەند نوقتەیەکێت تێدا بەس ئەز هندەکان بێژم لازم نیزامەکا دەقیق هەبیت سەر ئەو خانیێن دهێنە تەجاوز کرن تەرقیم بێنە کرن دا زێدە نەبن، یا دوویێ تەفعیل کرنا قانونا رەقەم دوازدە ئەڤا (٢٠١٢) ێ ئەڤا هاتیە گرێان ب گوندانڤە و یا ژ هەمیان موهیمتر تەشریع کرنا قانونەکا نوی ئەڤا جهێ رەقەم پێنج (٢٠٠٢) ێ یان تەعدیل ل سەر بهێتە کرن قانونا پێنج (٢٠٠٢) ێ بەس بو ساڵا (٢٠٠٠) ئەو تەجاوزاتێن دهێنەو کرن بەری ساڵا (٢٠٠٠) دێ ئێتە تاپۆ کرن و دێ ئێتە چارەسەر کرن ئەوا پشتی (٢٠٠٠) ێ ناهێتە چارەسەر کرن هەر ل وێرێ ژی موشکیلەکا دی

ژی یا هەی ئەڤێت بەریکا (٢٠٠٠) ێ ژی موشکیله چییه تەغیر صونف نەچێبوویه چوار ساڵه تەپـۆ نەکریه، چونکی صونفێ زیراعی نەکریه بەلەدیاتا یان صونفێ مالی نەهاڤێتیه سەر بەلەدیاتـا، یـا ژ هەمیان موهیمتر ئەم تەئکیدێ ژ خودانێت مەکاتیبان دکەین کڕین و فرۆتن، چ مەکتەبەك کڕین و فرۆتن تێدا بهێته کرن بێته عقوبه دان یـا دیتـر (استـحداث مدیریـة العامـة التجـاوزات) بەس تـابعێ وزراەت داخلـیه بیـت نه تـابعێ وزارەت بەلەدیـات بیـت نه تـابعێ وزارەت زیـراعه بیـت بەلەدیات بیت و سـولته هەبیـت و هەر موحـافەزەیەك ژی مـدیریەك هەبیـت و، سوپاسـیا هەوە دکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزتان، خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پـێش موداخلەکـانم ئەو پرسـیارەم هەیە جێگـری سـەرۆکی حکـومەت بـۆ لێـرە نیـیە؟ بەڕێـزت ئاماژەت پێدا بە ئامادەبوونی ئەو کە دەسمان کردەوە بو جەلەسە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو مۆڵەتی وەرگرت کۆبوونەوەیەکی هەبوو، بەڵام دێتەوە.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، زۆرێك لە سەرنج و تێبینییەکانم هاوڕیان ئاماژەیان پێدا خـاڵی یەکەم لەوەوە دەسـت پـێ ئەکەم وەڵامی نوێنەرانی حکومەت بۆ هەندێك پرسیارەکان، خاڵی یەکەم ئەگەر هەنگاو هەیە بۆ چارەسـەر و ئەنجومەنێـك دروسـت کـراوە بـۆ رۆژ بە رۆژ لە زیـاد بـوون دایە؟ وەك لە راپـۆرتی لیژنەی شارەوانیدا هاتووە بەو پێودانگە بووایە ئەبوایە ئەبێ رۆژ بە رۆژ لە کەم بوون بێ نەك لە زیاد بوون، دووەم، بـۆ هـیچ ئامـاژەیەك بە وەزارەتـی پلانـدانان نەدرا کە لایەنێکـی پەیوەندیـدار بێـت لە کاتێـدا ئەم کێشـەیە وەك بەڕێـز وەزیـری شـارەوانی ئامـاژەی پێـدا کێشـەیەکی کـونە و سەرجەم حکومەتەکان و کابینەیەك یەکێـك لە دوای یەکەکانـدا هەبـووە ئایـا ئەمە ئەوەمـان پـێ ناڵێت تا ئێستا لە هەرێمی کوردستان نەخشە و پلان نییە و گرنگی پێ نەدارە؟ خاڵی سـێیەم ئەو رەخـنەیەی کە ئاراسـتەیان کـرا سـەبارەت بە جیـاوازی ئیجرائـات بەرامـبەر بە فەقیـر و هەژار و خەڵکی دەوڵەمەند و سەرمایەدار دیارە لەوەوە سەرچاوەی گرتووە ئەو جـۆرانەی تەجـاوزات کە ئاماژەی پێدرا لە راپۆرتی لیژنەی شارەوانی هەشت جۆر ئاماژەی پێدراوە پەرلەمانتـارانیش دوو بۆ سێ جۆر ئاماژەیان پێدا، واتە تەقریبەن دە بۆ دوانزدە جۆر تەجـاوزات هەیە دوو جـۆریـان کە خـاڵی یەکەم و هەشـتـەم لە راپـۆرتی لیـژنەی شـارەوانی ئامـاژەی پێـدراوە فەقیـر و هەژارن سـەرجەمی ئەوانـی تـری دەوڵەمەنـد و خەڵکـی دەسـت روویشـتوو قیـاس بەوەی کە ئەو ئیجرائاتانەی کراوە زۆرترین بەرامبەر بە فەقیـر و هەژار بـووە نەك سـەرمایەدار و دەوڵەمەنـد و دەست روویشتوو، کۆتا خاڵم بەڕێز کاك قوباد ئاماژەی بەوەی دا کە تەجاوزات هەموو لایەنەکان کردوویانە لێـرەوە وەك فراکسـیۆنی یەکگرتـوو ئەتـوانم ئامـاژە بەوە بـدەم کە بە خوشـحالییەوە یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان بەشدار نەبووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك تەحسین فەرموو.

بەڕێز تحسین اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە گەڵ داوای لێبوردن، دیارە کێشەی زیادەرووی لە سەر زەوییەکان لە کوردستان کێشەیەکی وەکو بەڕێزان باسیان کرد کێشەیەکی بەرفراوانە، بەڵام تا ئێستاش لە کوردستان خەڵك خۆی بە خاوەنی زەوی دەزانێ نەك حکومەت، یەعنی ئەوەی کە زێدەرووی لە سەر زەوییەکان دەکات هێی خۆی دادەنێت ئەوەشیان گرفتێکە و تەوعیبە پێویستە حکومەت تا ئێستا نەیتوانی وا بەرگری لە مولکی خۆی بکاتن، واتە قائمەقام، مودیر ناحیە، سەرۆکی شارەوانییەکان حەتا پۆلیس و ئاسایشیش لە مەوقوفێکی موحریجدان ناتوانن بەرگری بکەن، لە بەر ئەوەی تا ئێستاش حکومەت نەیتوانی هێزێکی وایان بداتێ یان دەسەڵاتێکی وایان پێ ببەخشێ کە بتوانن بەرگری لەو زەویانە بکەن، کێشە تەنها لە بەینی ئەوانە نییە کە زێدرووی دەکەن لە گەڵ حکومەت بەڵکو لە نێوان هاوڵاتیان خۆشیاندا ئەم بابەتە هەیە، هەیە زەوی خۆی هەیە و تاپۆیە، بەڵام کەسی تر چووە تەجاوزی لە سەر کردووە تا ئێستاش ئەمە گرفتە لە بەینی هاوڵاتیان کە یەکێکیان خاوەن زەویە تاپۆی هەیە ئەوی تر تەجاوزی لە سەر کردووە من پێم وایە راپۆرتی بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرە بەڕێزەکان موژدەی ئەوەیان دەدات کە جدینە لە سەر چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە، بەڵام وەکو بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت ئیشارەتی پێدا پێویستە پەرلەمان و دادگاش هاوکار بن لە گەڵ حکومەت و من لایەنەکی تریش ئیزافە دەکەم راگەیاندن دەبێ هاوکار بێت کە لایەنێکی زۆر گرنگە لەم رووەوە و مامۆستا مەلا غەریب ئیشارەتی دا مامۆستا بەڕێزەکانی ئاینیش دەبێ هاوکار بن لەو رووەوە، لایەکی تر ئێمە دەبێ بیر لەوە بکەینەوە کە خەڵکی ئێمە لە زیاد بووندایە بەردەوام، کەواتە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەبێ بیر لەوە بکاتەوە کە زەوی تەرخان بکاتن بۆ نیشتەجێ بوون و هەموو خزمەتگۆزارییەکی بۆ بباتن و وەکو نەوروز خانی ئیشارەتی پێدا بە برە پارەیەك بە هاوڵاتی بفرۆشێتن نەك بە بەلاش، هەروەها دروست کردنی خانوو یەکەی نیشتەجێ بوون لە قەزا و ناحیە و گوندەکان زۆر گرنگە بۆ ئەوەی هەم تەزەخووم لە سەر شارە گەورەکان کەم بێتەوە و هەمیش خەڵکی کەم دەرامەت بتوانن ببنە خاوەن یەکەی نیشتەجێ بوون، بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و حکومەت ئەگەر پشتگیری لە جۆتیاران بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش کاك تەحسین کاتەکەت تەواو بوو، سوپاس، بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم بابەتە زۆر قسەی لە سەر کرا تەجاوز و دەست درێژی بۆ سەر مۆلکی گشتی وەك بەشێکی زۆری برادەران ئاماژەیان پێدا لە راستیدا بۆ بە شتێکی مەترسیدار و برادەران ئاماژەیان بەوە دا کە روون و ئاشکرایە ئەوانەی کە تەجاوز دەکەن بەشی زۆریان بەرپرس و خەڵکی دەست رووپشتووی ئەم وڵاتەن تەنانەت خەڵکە هەژار و فەقیرەکەش لەپەنای ئەواندا

دەیکەن من پێم وایە حکومەت بەر لەوەی کە لیژنە پێك بێنێت کە پێك هێنانی لیژنە کارێکی باشە بۆ ئەوەی لە ئاستی خوار ڕێگری لەو بابەتە بکرێ، بەڵام پێویستیشە لە ڕاستیدا قەرارێك دەرچێ بۆ ئەوەی بەرپرسە هەرە باڵاکانیش کە منارەوا مۆلکی گشتیان داگیر کردووە بە شێوازە جۆراجۆرەکان کە لەوانەیە دەرفەت نەبێ ئێمە لە ماوەی سێ دەقیقەدا ئاماژەیان پێ بدەین بەر لە هەموویان مۆلکی گشتی لە عەمان وەرگیرێتەوە، چونکە ئەمە چەند شێوەیەك هەیە مەسەلەن ئێمە دەتوانین نموونە بۆ بینینەوە کە زۆرێك لە هەندێ لە بەرپرسی ئیداری و سەرۆکی شارەوانی هەندێك تەنانەت گرێبەستی شارەوەی نامەشروعیان هەیە بۆ چوونیەتی بە کار هێنانی مۆلکی گشتی لە گەڵ کۆمەڵە کەسانێك لە ژێرەوە گرێبەستیان هەیە بۆ بە شێوەیەك لە شێوەکان ڕێکەوتوون لە ئەنجامی ئەوەی بلێین نەخشەی شارەکە فراوان دەکرێت و من دەتوانم نموونە بێنمەوە کە لە هەندێ شوێن زەوی بۆ خزمەتگۆزاری گشتی تەرخان کراوە، بەڵام لە هەمان کاتدا لە ئەنجامی تەغیر و گۆرانکاری لە نەخشەی شارەکە کراوە بە سەکەن ئەمەش بۆ بەرژەوەندی چەند کەسێك جگە لەوە لە کاتی فراوان کردنی نەخشەی شار لە چەندین شار و شارۆچکە دەتوانم نموونە بێنمەوە ئەگەر کات هەبێ بە شێوەی ناڕەوا، یەعنی زۆر شوێن هەیە کراوە بە سەکەن بۆ بە خاتری بەرژەوەندی چەند کەسێك پێویستە حکومەت لە ڕاستیدا لەمانە بپێچێتەوە بە تایبەتی لەوانەی کە ئەنجامیان داوە بە سەرەڕای ئەوەی کە مۆلکی گشتی کە لە لایەن حکومەتەوە، حکومەت حەقی تەسەروفی هەیە لەو مۆلکە گشتیەدا دەبینین کە چ بە شێوی موساتەحە بێ یان چ بە شێوازە جۆراجۆرەکان پاڵپشت بە قانون ئێمە دەبینین تەنها کۆمەڵێك خەڵك چەند کەسێکی دیاری کراو لە سنوورە جیاوازەکان بۆ بەرژەوەندی تایبەتی لە دروست کردنی بەنزینخانە، کارگە، یەعنی نموونەی زۆر لە بابەتەدا هەیە پاڵپشت بە قانونە، بەڵام بە شێوەیەکی ناڕەوا بە کار دەهێنرێ من پێم وایە ئەم لیژنەیەی کە ئێستا پێك هێنراوە پێویستی بە کۆمەڵێك ئەحکامە بۆ ئەوی پشت ئەستوو بەو ئەحکامە قانوونیانە بتوانن ڕووبەرووی ئەم دیاردەیە بێتەوە و ئیجرائات بکات لە لایەك کە هەم ئێمە پێویستمان لە پەرلەمانی کوردستان پرۆژە یاسایەك هەیە من پێشنیار دەکەم کە ئەو پرۆژە یاسایە زوو بکرێتە بەرنامەی کارەوە بۆ مەبەستی گفتوگۆ لە سەر کردنی بۆ ئەوەی لیژنەکە پشت بەست بەو ناوەڕۆکی ئەم پرۆژە یاسایە هەڵئەستێ و لە لایەکەشەوە ئەو سەرۆکی شارەوانی یان بەرپرسی یەکە کارگێڕیانە کە ئیجرائات ناکەن بە ئەرکی خۆیان هەڵناسن ئیجرائات و لێ پێچینەوە لەمانیش بکرێت ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە لە ڕاستیدا کۆمەڵە کێشەی زۆ هەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش.

بەڕێزقادر ئوتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر یەك، دوو سانیەم بدرێ ببورە، زۆر کێشە هەیە کە بە نموونە لە سنووری پشتدەر و بتوێن تا ئێستا بە هەڵپسێڕاوی ماوەتەوە کو کێشەی مۆڵکایەتییە، کێشەی تاپویە لە نموونەی کێشەی ئەوەی بەستین تەنها ئەوە دەڵێم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، ئەوە باس کرا، دەستخۆش.

بەڕێز قادر ئوتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها یەك وشە مایە، یەعنی کە وەزیری شارەوانییەکان دەڵێ فەترەیەکی زۆرە، یەعنی ناکرێ ئەم کێشەیە یەك لای نەبێتەوە، بەڕێز وەزیری کشتوکاڵیش دەڵێ راپۆرت ئاراستەی سەرپەرشتی ئیدارەی سەرپەرشتمان کرد.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو نەجات فەرموو.

بەڕێز نجات محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یا خۆیایە کو رێژا هەرە زۆر یا زێدەگاڤیا دەرئەنجامێ نەبوونا تەسویە کرنا ئەردی سەرهەڵددەتن دەمەکیدا کو ل دویف یاسا ژمارە دوو فەقەرا سێ یاسایا ساڵا (٢٠٠٧) ێ کو وەزارەتا شارەوانیێ پێدڤی بوو رابیا ب ئامادەکرن و پێکشکەش کرنا دیراسەتەکێ بۆ روونکرن و دیار کرنا ئەو ئەردێن دکەڤنە ناڤ نەخشێ بنەرەتیێ هەر شارەوانیەکێ کو مەشمولن ب حوکمێن ڤێ یاسایێ ل ماوەیەکێ کو کێمتر بیت شەش هەیڤا ل رۆژا بەرکاربوونا ڤێ یاسایێ سەر چۆنیەتی و قەرەبوو کرنا دانێن ئەردی ئاراستەی ئەنجومەنی وەزیران بکەت و ئەنجومەنی وەزیران ژی سەر رۆشناییا ڤێ دیراسەتێ پرۆژە یاسایەکێ ئامادە بکەت بۆ سەرۆکاتیا پەرلەمانێ کوردستانێ بۆ هندێ بیتە یاسا کو تا نوکە چ نەهاتیە کرن کە چی ل دویف فەرمانا ئەنجومەنی وەزیران یا شەش صەدو یازدە (٦١١) هەیڤا شەش (٢٠١٤) ێ سەبارەت تەسویە کرنا وان دەڤەرێن کو ئەردێ وان هاتیە تەسویە کرن تەنها ب سێ رێکان دێ هێتە قەرەبوو کرن یان دڤێت گرێبەستا کشتوکاڵی هەبیتن یان حەقێ تەسەروفێ و یێ تاپویێ هەبیتن یان ژی سەنەدە پێ هەبیت کە چی ئەگەر ئەرد نەهێتە تەسویە کرن چ ژڤان بەڵگانە نابیتن مەبەستا من ڤێرێ ئەو نابیتن کو ناڤێ دەڤەرەکێ بینن چێ دبیت تاك تاك هەمی دەڤەران هەبیت ئەڤ حاڵەتە لێ پشکا شێرێ لبەر دەڤەرا ئامێدیێ بەر قەزا ئامێدیێ دکەڤیتن کو هەر هەشت شارەوانیێت سنوورێت قەزا ئامێدیێ ئەڤ کێشەیە هەیە و ل ڤێرێ پرسیارا من ئەڤە بۆ بەڕێز وەزیرا شارەوانیێ کا ئایا پلانا حکومەتێ چییە بۆ تەسویە کرنا ئەردی؟ هەر چەندە جەنابێ وێ ئاماژە پێدا بەس ئەگەر ل دویف ڤێ پلانێ بیتن ب دیتنا من چێ دبیت دەە ساڵێن دی ژی تەسویە خلاس نەبیت، ژبەر هندێ ئەگەر چەند تەسویە مینیت دێ کێشا زێدەروویێ زێدەتر لێ هێت، ژبەر هندێ دڤێت هزر ل میکانیزمەکا دی بهێتە کرن بۆ هندێ ب زویترین وەخت ئەڤ دەڤەرە بێنە تەسویە کرن و نەهێنە مەحروم کرن د پرۆژێن خزمەتگۆزاری، یا دوویێ یاسا ژمارا دوو ساڵا (٢٠١٢) ێ کو یا تایبەتە ب تاپۆ کرنا خانیاڤە ئەگەر ئەڤ یاسایە کو شارەوانیەك کو وەزارەتا مەعنییە رێنمایێن تایبەت دەرئێخست بان چێ دبیت حەتا نوکە پتریا ئەو کێشێت بۆ نموونە کۆمەڵگەهێت زۆرە ملینە یان ئەو گوندێن کو دکەڤنە سنوورێت شارەوانیادا هاتبا چارەسەر کرن و هندەك ئەردێن وان هاتبا تاپۆ کرن ئەڤ کێشە وەکی پێدڤی نەمابا، سێ، پێدڤی دزانم بەشەکێ تایبەت ب

زێدەگاڤیا هەر باژێرڤانیەکێ بهێتە ڤەکرن بۆ هندێ رێگری بێتە کرن، چار، کارا کرنا رۆلێ یەکەیێن کارگێرییێ دا کو هەماهەنگیێ بکەن دگەڵ باژێرڤانیا بۆ راگرتنا زێدەگاڤیا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەێز کاك ئەنوەر فەرموو.

بەڕێز انور قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر چەندە من لە گەڵ ئەوە نیم قسە کردن کورت بکرێت سنووردار بکرێت بۆ سێ دەقیقە، بەڵام ئەگەر دوو دەقیقەش مەجالم بدەنێ رەنگە بتوانم قسەکانی خۆم بکەم، چونکە زۆربەی جار قسەکانم رێ لێ گیرا و ماف خۆران، دیارە جۆرەکانی زیادەڕەوی بەڕێز کاك عمر عینایەت روونی کردووە پێویست ناکات من جارێکی دیکە باسیان بکەمەوە زیادەڕوویی یان وێرانکردنی وڵات لە ئەنجامی جێبەجێ نەکردنی یاسا و خراپی سیستەمی حوکمرانییەوە دروست بووە زیاتر ئەوانەی کە زیادەڕووی ئەنجام دەدەن بەرپرسانی حکومی و حیزبی و هەندێك سەرمایەدارن و هەروەها ئەوانەشن کە کاتی خۆی لە سەر دەمی رژیمی بەعسدا فەوجیبیان هەبوویە ئەو مۆلکانەی کە زیادەڕوویان دەکرێتە سەر زیاتر مۆلکی وەزارەتی دارایی و ئابوری و وەزارەتی کشتۆکاڵ و وەزارەتی شارەوانین، بۆیە پێویست بوو وەزیری داراییش ئامادە بوایە هەروەها وەزیری کارەباش، چونکە زۆربەی شوێنەکانیش کارەبایان بۆ چووە، کارەسات لەودایە کە ئەو بەرپرسانەی کە دەبێ رێگر لە زیادەڕەوی بکەن و ئیجرائات بکەن خۆیان بە بڕیار بۆیان تاپو دەکەن من دوو نموونەتان بۆ دێنمەوە لە ناحیەی بێتواتە لە سەرچاوەی سەر بە ناحیەی بێتواتە بە بڕیارێکی نهێنی و تایبەت بە ژمارە هەزار و نۆصەد و چل و شەش (١٩٤٦) لە (٢٠٠٨/٧/١٥) بە ئیمزای ئەم سەرۆك حکومەتی ئێستا مۆلکی ژمارە دوو لە سەر سێ کەرتی سی و پێنجی سەرچاوە کە پێ دەوترێ گردی قەسری میراوە شوێنێکی سەفەری و سیاحیە یانزدە دونم و یانزدە ئولکە کە دەکاتە بیست و هەشت هەزار و هەشت صەد (٢٨٨٠٠) دونم لە سەر عائیەلەیەك تاپو کراوە کە ئەویش یەکێکە لە مەسئول فەوجەکامی رژیمی بەعسی پێشووی دیکتاتور، هەروەها خاڵی دووەم هەر بە بڕیارێکی سەرۆکی حکومەتی ئیداری پێشووی سلێمانی شوێنی دادگای پێشووی رانیە کە ناو جەرگەی بازاری رانیەدایە کە ئەویش شوێنێکی تیجاریە نێزیکەی هەزار و شەش صەد (١٦٠٠) مەترە لە سەر کەسێك تاپو کراوە ئەویش هەر یەکێك بووە لە فەوجەکانی رژیمی بەعسی دیکتاتور، خاڵێکی تر هەیە کە باسی بکەم کە ئێستا بووتە جێگای نیگەرانی خەڵکی رانیە و دەوروبەری ئەوەیە کە لە بەینی رانیە سەیری بکەن شوێنێك سیاج کراوە لە لایەن هەر ئەو کەسەوە کە دیارە زۆرن کە شوێنەکان سیاجی بکەن، بەڵام بۆ نموونە دێنمەوە نێزیکەی هەشتا (٨٠) دونم دەوێ بە پێی پێداچوونەوەی کە بۆ تاپو و شارەوانی و هۆبەی کشتۆکاڵیم کردووە کە نێزیکەی دووصەد هەزار (٢٠٠،٠٠٠) مەتر دەبێت سیاجی کردووە تا ئێستا کوا حکومەت لە کوێیە کە بتوانێ ئیجرائات بکات و بەدوادا چوونی بۆ بکات لە کاتێکدا ئەم شوێنە شوێنێکی سەفەری و سیاسییە و سەر بە وەزارەتی دارایی و ئابووریە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك عبد الله فەرمووو.

بەڕێز عبد الله محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ كاك عمر عینـایەت بـۆ راپـۆرتەكەی، سـەبارەت بە روونكـردنەوەی بەڕێـز جێگـری ئەنجومەنی وەزیران، وەزیرە بەڕێزەكان شتی باشیان روون كردەوە بە تایبەت جێگری سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران تێڕوانینی سەبارەت بە واقعیەتی هەرێمی كوردستان كە لە جێی خۆیـدایە بە بۆچوونی من پرسیارێكم هەیە لە بەڕێز وەزیری زیراعە هەر چەند باسی لیژنەی باڵای كـرد كە پێك دەهێنرێت پرسیارەكە ئەوەیە لە ساڵی (١٩٩١) بە دواوە ئەو گوندانەی كە ئاوەدان كرانەتەوە لە سەدا پەنجای (٥٠%) رێژەی دانیشتووانی زیادی كردووە جێگەی نیشتەجێ بوون لە گوندەكان نەماوە داوایان ئەوەیە بە شێوازی قانونی لە سەر زەوییەكانی خۆیان یان بە شێوازێكی قـانونی كە خۆیان ئەگەر پرۆژەیەكی هەبێ لە وەزارەتەوە جێێ نیشتەجێ بوونیان بۆ دەسـتەبەر بكـرێ، پرسیارێكشم بۆ بەڕێز وەزیری شارەوانی هەر چەند لە لایەن هاوكارانم پرسـیارەكە ئاراسـتە كـرا بەس وا بزانم جەوابەكە وەرنەگیرا، ئەو كەسانەی كە كارتیان وەرگرتووە بـۆ مەسـەلەی زەوی تـا ئێستا كێشەكانی یەك لای نەكراوتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دكتۆرە بەهار فەرمووو.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من بەشی زۆری كرا بە تایبەتی لە راپۆرتەكەی بەڕێز كاك عمر عینایەت و پشتیوانی لێ ئەكەم، بۆیە قسەكان ناكەم بەس تەنها روونكردنەوەیەكم هەیە كە دوو، سێ جار ئیشارەت بەوە درا كەوا پرۆژە یاسایەك هەیە لێرە سیفەی ئیستیعجالی پێدراوە دیـارە ئەو پـرۆژە یاسـایە ئـێمە دوایی ئەوەی كە لیژنەی شارەوانی راپۆرتیان لە سەر نووسیبوو ئێمە لە لیژنەی یاسایی ئاگاداری ئەوە بووین سیفەی ئیستیعجالی پێدراوە ویسـتمان كە راپـۆرتی هاوبەشـی لە سـەر بنووسـین و بینە هۆلی پەرلەمان لە لایەن بەڕێز سكرتێری ئەنجومەنی وەزیران پەیوەندیمان پێـوە كـرا، كەوا ئەوان ئەو پرۆژەیان هەیە زیاتر تەتەوری پـێ ئەدەن و هەنـدێك شـتی تـر هەیە ئەیـانەوێ جێـی بكەنەوە و پێیان باشە كە لە رێ مەجلیسی شوراوە بێتەوە ئێمەش لە بەر ئەوەی كە لە وڵاتانی تر تەجروبەیەكی لە جۆرە نەبووە پێمان باش بوو كە لە رێ مەجلیسی شوراوە بێتەوە بۆ لای ئـێمە، بۆیە لە ژێر رۆشنایی ئەم رونكردنەوەمان داوا لە لیژنە باڵای زیـادەرۆیی لە حكـومەت دەكەیـن كەوا بە زووترین كات پـرۆژەكە بگێـڕنەوە بـۆ لای ئـێمە بـۆ ئەوەی كـاری لە سـەر بكەیـن، چـونكە راسـتە كە یاسـا هەبـووە بـۆ رێگـرتن لە زیـادەرووی، بەڵام ئەو یاسـایانە پەرش و بـڵاو بـوون پێویستمان بە یاسایەكی گشتگیری مووەحەد هەیە لەم بوارەیەوە وەكـو هەنگـاوێكی یەكەم بـۆ چارەسەر كردنی ئەم كێشەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك عمر نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

میوانە بەڕێزەكان، ئەندامانی پەرلەمان، لە گەڵ حورمەتم بۆ قسەكانی جەنابی دكتۆرە بەهار بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ، لە پەیڕەوی ناوخۆدا نییە ئێمە چاوەڕێی مەجلسی شورا بكەین هەموو قۆناغەكانی بڕیوە و دەبوایە حكومەت خۆی پەلەی بكردبایە لەوەی ئەو ڕاپۆرتەی بنار دایە، ئەو پرۆژەی بنار دایە و ئەو پرۆژەی ئێمەش بە هەماهەنگی ئەنجومەنی وەزیران و بەڕێز وەزیری شارەوانی و جێگری وەزیری شارەوانی هەر دووكیان حوزوریان هەیە و هەروەها بو هەماهەنگی لە گەڵ داواكاری گشتی، فەرمانگەی گشتی داواكاری سلێمانی ئامادە كرا بوایە ئەوا تەصەور دەكەم هەموو قۆناغەكانی بڕیوە ئەو پرۆژەی ئەوانیش هەر ئەوانەی ئێمەیە، لە بەر ئەوە من داوا لە بەڕێزت دەكەم ئەكتیف بكرێت و بخرێتەبەرنامەی كارەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر چاكە، زۆر سوپاس، بەڕێز كاك علی هالۆ فەرموو.

بەڕێز علی علی هالۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز جێگرێ سەرۆكێ حكومەتێ كاك قوباد ئیشارە ب هەماهەنگیێ دا كو پێویستە هەماهەنگی دناڤبەرا پەرلەمانێ كوردستانێ و حكومەتێ و ئەنجومەنی دادوەیدا هەبیت، جارێ ب دیتنا من پڕانیا كێشێن ڤی وەلاتی دزڤرن بۆ نەبینا ڤێ هەماهەنگیێ جارێ پەرلەمانێ كوردستانێ پێویستە هندەك یاسا پەسەند بكەت هندەك یاسا بۆ تەنزیم كرنا ئاكنجی بوونێ هەروەسا ڕێگرتنێ ل زیادە ڕەویێ، لێ دیسان پرسیار و گازندە ئاراستەی حكومەتا كوردستانێ یە وەزارەتێن پەیوەندیدار ئەگەر یاسایێن پێویست نینن بۆ ڕێگرتنێ ل زێدەڕەویێ ئەڤە نێزیك ساڵەكە وەزیرێن پەیوەندیدار دەست ب كارن، بۆچی حەتا نووكە ئەو پرۆژە یاسا نەهنارتینە پەرلەمانێ كوردستانێ؟ ئەنجومەنی دادوەری ژی دیسان دڤێتن دناڤبەرا ڤان هەر سێ موئەسسادا ئەڤ هەماهەنگیە هەبیت پەرلەمانێ كوردستانێ ژی دیارە ڤێرێ دا خەمسارە وەكو پێویست ب كارێ خۆ یێ چاڤدێریێ نەرابیە، ئەگەر ئەڤ دانیشتنە ژی وەكی هەمی دانیشتنێن دی تنێ ئاخفتن و گوتن بیت بێ بڕیار و بێ ڕاسپاردە بێ كو ئەم ئەنجامێن وێ ببینن ئەز باوەر دكەم ئێدی هاتنا وەزیرێن بەڕێز بۆ پەرلەمانی ئەو سەنگیا خۆ، ئەو گرانیا خۆ نامینیت، ئەز هیڤیدارم هەر حەفتی دوو، سێ وەزیران ئەم ل هولا پەرلەمانی ببینین و ل سەر بابەتێن گرنگێن ڤی وەلاتی ئەم گفتوگۆ و دان و ستاندنا بكەین و ئەو پرۆژە یاسایێن كو ئەو ب گرنگ دبینن بێن هۆلا پەرلەمانی دا كو بێن پەسەند كرن، بۆ هندێ كو ڕێك ل زێدەگاڤی بێت گرتن دڤێت وەزارەتێن پەیوەندیدار ئەڤ ژ خۆ دەست پێ بكەن پڕانیا ڤان وەزارەتا هندەك كەسێن كو تێدا كار ب دەستن، فەرمانبەرن زێدەگاڤیێن گەلەك مەزن ئەنجام داینە و بخۆ ل پشت گەلەك ژ ڤان زێدەگاڤیانە ئەو وەزارەت یان ژی حكومەتا كوردستانێ كو بڤێت ڕێكێ لێ بگرن دڤێت ئەو بخۆ پێشەنگ و دەست پێشخەر بیت دوو جۆر زێدەگاڤی ل كوردستانێ یێت هەین هندەك ژ ڤان

پشتی سەرهلْدانێ ژ ئەنجامێ کو پرانیا خەلْکێ گوندا قەستا باژێرا کرن و نەبینا جهێن ئـاکنجی بوونێ نەچار بوون تەجاوزێ بکەن ئێدە ئەڤانە پێویستە بێنە تەملیك کرن نەتەملیك کرنا وان یا بۆیە سەبەبێ تێکدانا باژێران هەروەسا سەبەبێ تێکـدانا ژیانـا وان، ل ئـالیەکێ دی ئەڤ کەسـێن بەرپرس، کەسێن تاجر بۆ بەرژەوەندیێن خـۆ گەلەك تەجـاوز یـێن کـرین، ئەگەر ئەز نمـوونەیەکێ بینم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاتت تەواو بوو کاك علی، سوپاس بۆ جەنابت، خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێکی زۆر لە قسەکان لە لایەن هاوڕیانەوە کرا ئەوەی ماوەتەوە حەز دەکەم لە چەند خاڵێکـدا کـۆی ئەکەمەوە، یەکێـك لەو کێشـە گەورانەی کە بـۆتە گرفـت لە بەر دەمـی هەر دوو وەزارەتـی پەیوەندیدار بڕیاری ژمارە نەوەی ساڵی (١٩٧٥) دا کە لەو بڕیـارەدا هەمـوو ئەو زەوی زارانە کـران بە ناوی وەزارەتی مالیەوە کە ئەمەش بـۆتە هۆکارێـك بـۆ ئەوەی کە وەزارەتە پەیوەندیـدارەکان نەتوانن لە کاتی تەجاوزاتدا سکاڵای خۆیان تۆمار بـکەن بـۆ ئەوەی ئەو مافـانەی کە لێیـان زەوت کراوە یا خود بۆتە هۆکارێك بۆ زیاد بوونی تەجاوزات لە ڕێگـەی دادگاکـانەوە یەك لای بـکەنەوە، خاڵێکی دیکە ئەوەیە کە تا کو ئێستا، تا کو ئەمڕۆش کە ئێمە گفتوگۆ لە سەر زیادەڕەوی ئەکەیـن بە ناوی مۆڵەتدان بە دروست کردنی باخەوە، باخی زیراعی مـۆڵەت ئەدرێـت بـۆ ئەو کەسـانە کە کارەبای نشتیمانی راکێشن کە ئەو کارەبا نشـتیمانیە راکێشـا ئەمە خـۆی ڕێـگە دانە بـۆ بەردەوام نەبە تەجاوزە و بێ دەنگی حکـومەت دەردەخـات لەوەی کە رازیە زۆمنـیەن بەو تەجـازوە، بـۆیە پێویستە کە لایەنە پەیوەندیدارەکان کە هەر دوو وەزارەت ئێستاش لێرەدا ئامادەن کـار لە سـەر ئەو خاڵە بکەن بە تایبەت وەزارەتی کشتۆکاڵ، سییەم شت کە زۆر زۆر گرنگ بوو ئەمڕۆ وەزیـری نـاوخۆ لێـرە بـوایە، چـونکە یەکێـك لەو هۆکـارانەی بـۆتە زیـاد بـوونی تەجـاوزات لە هەرێمـی کوردستاندا ئەوا جێبەجـێ نەکردنـی ئیجرائاتەکـان و بڕیـاری دادگایە و ئەو جێبەجـێ نەبـوونی بڕیارەکانی دادگا بە تایبەتی ئەو سکاڵانەی کە لە لایەن داواکارە گشتییەکانەوە پێشکەش کـراون یا خود تەحریکی شەکوا کراوە حەتا کو ئێسـتا بڕیـارە یاسـاییەکانی جێبەجـێ نەکـراوە لە لایەن وەزارەتی ناوخۆدا کە ئەمەش ئەبێتە هۆکارێـك دیسـانەوە بـۆ بەردەوام بـوونی ئەو زیـادەڕوانە، بۆیە پێویست بوو لێرە وەزیری ناوخۆ ئامـادە بـوایە بـۆ ئەوەی قسـە لە سـەر هۆکـاری جێبەجـێ نەکردنـی بڕیارەکـانی دادگـا و ئەو تەحریکـی شـەکوانە بکـات کە پەیوەندیـدارە بە داواکـاری گشتییەوە بۆ جێبەجێ نەکراوە؟ خاڵێکی دیکە کە زۆر گرنگە ئەو نووسینگانەی کڕین و فرۆشتن بە تایبەتی کە لەو ناوچانەی کە باخەکانی لێ دروست ئەکرێ ئایا ئەو مۆڵەتـانەی پێیـان ئەدرێـت لە سـەر چ ئەساسـێك و ئەو نووسـینگانە لە سـەر چ ئەساسـێکی یاسـایی هەڵئەسـێن کـڕین و فرۆشتن بەو زەویانە ئەکەن کە خۆمان ئەزانین زۆبەری زۆری ئەو زەویانە کە ئەوەتا قسـەیان لە سەر ئەکرێت بە زیادەڕەوی کڕین و فرۆشتنی پێ ئەکەن و مافی کەسانی دیکەیە جارێکی دیـکە ئەوان بە کاری ئەهێننەوە کە پێویستە ئەو لیژنە پەیوەندیدارە کـار لە سـەر ئەو خـاڵانەش بکـات حەتا کو بتوانن لە ئێستادا وەکو چارەسەرێکی ئانی ڕێگر بن لە ئەو زیادەڕەویانە، خـاڵێکی دیـکە

ئەوەیە کە ئەو گرێبەستانە کە پێویست ئەکات بە راستی ئەو گرێبەستانە بە تایبەتی وەزارەتی کشتۆکاڵ بیخاتە چوارچێوەیەکی یاسایی واوە کە بتوانرێت چی تر بە ناوی کڕین و فرۆشتنەوە بە بیانووی ئەو گرێبەستانەوە جارێکی دیکە ئەو مافانە بە کار نەهێنرێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەو زیادەڕەوییانە کە ئێمە بە تایبەتی ئەو باخانەی کە ئێستا هەیە هەمووی لە رێگای ئەو گرێبەستانەوە ئەو زیادەڕۆیانە لە هەرێمی کوردستاندا زیاد بووە، پێویستە کاری جدی لە سەری بکرێت، هەروەها حەقی تەسەروفیش کە ئەو مافە دراوە بە خاوەن موڵکەکان لە گەڵ لایەنی پەیوەندیدار.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاتەکەشی تەواو، باشە سوپاس، خاتوو فەیروز فەرموو.

بەڕێز فیروز طە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکیێ بخێرهاتنا شاندا حکومەتێ دکەم بخێر بێن سەرچاڤا، هەروەسا دەستخۆشیێ ل لیژنێ دکەم بۆ ئامادەکرنا راپۆرتێ و، پشتەڤانیا ئاخفتنێت کاك دکتۆر فرستی دکەم نیسبەت وەرگرتنا ئیجرائاتا و رێگری ل تەجاوزاتا بێتە کرن، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی گەلەك ئاخفتن هاتنە کرن من لێرەدا دوو پرسیار هەنە پرسیارەك بۆ وەزیرا شارەوانیێ کە ل (٣/٧/ ٢٠١٤) من پرسیارەك ئاراستەی وەزارەتێ کر ب رێکا سەرۆکاتیا پەرلەمانی و ل (٢٢/٧/ ٢٠١٤) هاتە ئاراستە کرن بۆ وەزارەتێ ئەو ژی بڕیارا پەرلەمانێ کوردستانێ یا ژمارە پێنج بوو ل ساڵا (٢٠٠٢) کە هەمی ئەو خانی یێت تەجاوز دروست بووینە کە بێنە تاپو کرن، بەڵێ هەتا نووکە لە سنووری شاروانیا ئاکرێ ژمارەکا خانیێ تەجاوز ماینە، لە (١٨/١/٢٠١٥) وەڵاما وەزارەتێ گەهشتە دەستێ من، ئەوی ژی سێ خاڵە، یا ئێکێ/ هەمی ئەو خانیێت هاتینە ئەوێ تەجاوز دروست بوون هاتینە قەرەبوو کرن ب زەڤییا، بەڵێ ئەز دبێژم ل سنوورێ شارەوانیێ ئاکرێ زۆر خانی ماینە، بە تایبەتی ئەڤێت دەکەڤنە سەر جاددە و جهێت خزمەتگوزاریی، حەتا نووکە وەکو پێدڤی ئەو خزمەتگوزاریی ناهێنە پێشکەش کرن بۆ باژارێ ئاکرێ، یا دووێ/ پرسیار دکەم ئەو پرۆژە یاسا ئەوە وەزارەت و شارەوانیێ دروست کری، بۆچی هەتا نووکە نەگەهیشتییە پەرلەمانی کوردستانێ؟ ئەڤە تەقریبەن هەیڤەك و هەشت رۆژێت مانگەکە ببێتە سێ حەفتە وەختی ئەمن ئەو پرسیارە ئاراستەی جەنابی وەزیری کری یە، هەر وەسا من پرسیارەکی دیا هەی ئاراستەی بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ دکەم، لە (٢/٣/٢٠١٥) چەندین پرسیار من ئاراستەی وەزارەتێ کربوون، گەلەك جوابی وان پرسیارا من وەرنەگرتینە، لە دیڤ پەیڕەوی ناوخۆیێ پەرلەمانی کوردستانێ کە دوو حەفتیا ئەو وەڵامێت پرسیارا بگەنە دەستێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو پەروا علی، فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی شاندی حکومەتی هەرێم دەکەم، بەخێربێن، سەرچاو. زۆرێك لە قسەکانی من بەڕێزان ئیشارەتیان پێدا، ئەوەی کە من دەمەوێ قسەی لەسەر بکەم لە ڕاستی دا ئەوەیە خۆشحاڵین بەوەی کە لیژنەیەکی پەیوەندیدار دروست بووە بۆ مەسەلەی تەجاوزات، پرسی تەجاوزات، بەڵام ئایا ئەو لیژنە بەڕێزە تا چەند پلانیان هەیە لە ئێستای دەست بەکاربوونیان ئەو

لیژنەیەوە هەتاوەکو کۆتایی خولی کابینەی هەشت بگەنە چ ئاستێك؟ بە چ ڕێژەیەك کارەکانیان ئەنجام بدەن؟ ئایا پلانێکی موحەدەدیان داناوە بۆ ئەوە؟ یان بەداخەوە وەکو هەموو ئەو کابینەکانی پێشوو ئەو پلانانەی کە دادەنرێ لە کابینەیەکەوە بۆ کابینەیەکی تر دەگوازرێتەوە بێ ئەوەی کاری لەسەر بکرێ؟ ئەوە یەکێکە لە پرسیارەکانم، تا چەند ئەوان پلانەکەیان بەو شێوەیە وەرگرتووە؟ بەڕێژەی چەند ئیشی تیا بکەن؟ حاڵەتێکی تر کە قسەی لەسەر کرا ئەویش مەسەلەی ئەوەی کە حەوت سەد سکاڵا هەیە، بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ ئیشارەتی پێدا، کە ئەوەندەی بزانرێ ئەو حەوت سەد سکاڵایە زیاتر تایبەتە بە ناوچەکانی گەرمیان و سلێمانی، ئایا تا چەند ئەوە ئیجرائات دەکات؟ هیوادارین ئیجرائاتێکی جددی بێت، بۆ شارەکانی تریش هەمان ئیجرائات بکرێتەوە، یەکێکی تر لەو شتانەی کە زۆرێك لە بەداخەوە جاران زۆربەی ناوچە کشتوکاڵییەکان لە ڕژێمی بەعس دا دەکرا بە موجەمەعی سەکەنی، بۆ لێدانی هەم بواری کشتوکاڵی، هەم مەسەلە سیاسییەکە، بەڵام ئێستاش بەڵێ زۆرجار پلان یان ماستەر پلان کاریگەری هەیە لەسەر ئەوەی کە بەداخەوە زۆرێك لە ناوچە کشتوکاڵییەکان بۆ پرۆژەی نیشتەجێبوون دەکرێ، کە بەڕێز وەزیری شارەوانیش ئیشارەتی پێدا، بەڵام هەندێك شت هەیە لەوانە وەك نموونەیەك ناوچەی بەکرەجۆ یەکێکە لە ناوچە کشتوکاڵییەکان، بەڵام دەبینین فڕۆکەخانەی تیا کراوە، بووە بە ناوچەیەکی نیشتەجێبوون، لە هەمان کات دا پرۆژەی هەواری شار لە ناوچەیەکە کە بە ناوی دۆڵەڕووت، ئەوە یەکێکە لەوانەی کە هیوادارین ماستەر پلان لە ئاستی پێویست دا بێت، حاڵەتێکی تر هەیە بەداخەوە کە زۆربەی هەمووومان ئێمە هەر لە بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەتەوە هەتا وەکو ئێمەش وەك پەرلەمانتاران، هەموو هیواخوازین و هەموومان داوا دەکەین، یەعنی پێموایە ئەی کێ بێت ئیجرائات بکات؟ هەموومان هەر داواکاریمان هەیە، لەگەڵ ڕێز و خۆشەویستیم بۆ هەندێ بابەت، لەوانە/ بەکارهێنانی مینبەری مزگەوتەکان، ئەوە (tool) ێکە لە (tool)ەکانی هەڵمەتی هۆشیاری بۆ پرۆژەیەك، نەك ئێمە کە بزانین حکومەت کۆمەڵێ یاسا هەیە، کۆمەڵێ بڕیار هەیە، لە زوعفی جێبەجێ کردنی بڕیار و یاساکان دا پەنا دەبرێ بۆ کۆمەڵێ بواری تر، کە هەموو ئاوا دەکەین وەك ئەوەی وتم، زۆرێك لە شوێنەکانی تۆ کە ئەوان بۆ خۆیان بۆ هەڵمەتی هۆشیاری دادەنرێن، ئەوان ئیشەکانمان بۆ بکەن، هیوادارم ئەو کەم تەرخەمییە، یان ئەو کەمییە لە جێبەجێ کردنی یاساکان لەلایەن حکومەتەوە، ئەوە بچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، یەك خاڵی تر ئەوەیە کە بەداخەوە ئەگەر بەو شێوەیە بڕوات ئێمە هەموو پەرلەمانتاران وا بکەین، تەنیا نوشتە و دوعا دەمێنێ کە پەنای بۆ بەرین، هیوادارم بەو شێوەیە نەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەست خۆش، بەڕێز د.شوان قەڵادزەیی، فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەناوی خوای بەخشندە و میهرەبان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی جێگری سەرۆکی حکومەت سەرۆکی لیژنەی تەجاوزاتە، پێویست بوو بەڕێزت مۆڵەتی پێ نەدەی، هەر لە ئێستاوە خەڵك ڕەشبینە، لەبەر ئەوەی کە هۆڵەکەی چۆڵ کرد، ئەوە مانای ئەوەیە کە ئەو کۆبوونەوەیە بەرەنجامێکی وەهای نابێت، یەکەم/ من لەگەڵ تەواوی

ڕاپۆرتەکەی بەڕێز کاك عمری حاجی عینایەت دام، دەستخۆشی لێ دەکەم، ئەوەش مانای ئەوە دەگەیەنێ کەوا ئەم وڵاتە لەلایەن چەند بەرپرسێکەوە بەڕاستی داگیر کراوە، سێیەم/ زەوییە تەلبەندەکان، تا زەوییە تەلبەندەکان بمێنن وەزیری زراعە، وەزیری شارەوانی، جێگری سەرۆکی حکومەت، سەرۆکی حکومەت کاتێ کەوا سەردانی شارەکان دەکەن و ئەو تەلبەندانە هەیە، دەبێ چۆن بڵێین ئەو حکومەتە شکۆی هەیە، فەلاح نرخی هەیە، زەوی کشتوکاڵی نرخی هەیە، دابین کردنی ئابووری ناوخۆ لەسەر خۆمان دا لە ستراتیجییەتی ئێمەیە؟ خاڵێکی تر/ زەوییەکانی بەستەسێن و تووەسووران کارتیان هەیە، وەکو باقی موجەمەعەکانی تر پێویستە بەڕاستی ئەو لیژنەی کە پێك هێنراوە لە وەزیری شارەوانی و لیژنەی ناوخۆ، بە زووترین کات کێشەکەیان چارەسەر بکەن، چونکە شەڕ ڕوویداوە، پۆلیس بریندار بووە، خەڵك بریندار بووە، ئەوە حەقێکی خۆیانە، بە نیسبەت زەوی حەقی تەصەروفەوە، کە بەڕێز وەزیری شارەوانی ئاماژەی پێدا وتی ئەوانە قەرەبوو کراونەوە، لە سنووری قەڵادزێ خەڵکانێك هەیە سەدان ساڵە زەوی بە دەستەوەیە، بەڵام نە تەملیکی هەیە، نە تاپۆی هەیە، بە ناوی ماستەر پلانەوە زەوییەکان کەوتۆتە ناو ماستەر پلانی شارەکەیەوە، نە قەرەبووی عەینی، نە ماددی نەکراونەتەوە، لەوانە گوندی سەرکەپکان و باقی گوندەکانی تریش، ئەوەش بەڕاستی زوڵمێکە لەو مەنتیقەیە کراوە، گەڕانەوەی بارەگای حیزبییەکان، ئەوە خاڵێکە، پرسیارێکە لە زەمانی دکتۆر بەرهەمەوە ئەم لیژنەیە پێك هێنراوە، حیزبەکان خۆیان عەرقەلەن لەبەردەم ئەوەی کەوا بارەگاکان، شوێنە گشتییەکان ناگەڕێننەوە بۆ شوێنی خۆیان، لە کاتی حەملەی ئینتیخابات هەزاران پارچە زەوی دابەش کراوە، زەوی بۆ بازرگانی کردن بەکار هێنراوە، بەڵام دواتر هەر ئەوانە زەوییەکانیان لەسەر تاپۆ نەکراوە، کەسی وا هەیە حەز دەکەن ناوەکانتان پێ دەدەم، بە ناوی کادیری پێشکەوتوو، بە ناوی ئاوارە، بە ناوی جێگری وەزیر سێ پارچە زەوی وەرگرتووە، مامۆستای واش هەیە (٣٠) دانە ساڵە لەو وڵاتە قیتعەیەك ئەرزی پێ نەبەخشراوە، بەشێکی زۆر لە شوێنەکانی تر تاپۆ نەکراون، نازانم وەزیری شارەوانی چ چارەسەرێکی پێیە بۆ تاپۆ کردنی خانووەکانی سەید سادق، هەڵەبجە، قەڵادزێ، ڕانیە، دهۆك، زاخۆ، شوێنەکانی تر؟ خاڵێکی تر/ بۆ گرنگیدان بە جووتیاران، بۆچی هەوڵ نادرێ (٢٣) ساڵە کارگەی میوە، کارگەی سرکە، ئەو شوێنانەی کەوا کارگەی...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆش د.شوان، باش بوو قسەکانت تەواو نەکردبوو بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت تەشریفی هێنایەوە بۆ ناو هۆڵی پەرلەمان، بەشێکی قسەکانی جەنابتی گوێ لێ بوو، بەڵام بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من پرسیارێك لە بەڕێزتان دەکەم، تەبعەن لە دانیشتنی سەر لە بەیانی هەموو ئەندامانی پەرلەمان کە ناویان نووسیبوو لە لیژنە پەیوەندیدارەکانی پەرلەمان قسەیان کرد، ئەوان زیاتر لە هەموو ئەندامانی تری پەرلەمان و لە ئێمەش دەستەی سەرۆکایەتی ڕەنگە باشتر ئاگایان لە دۆخی زیادەڕۆیی بێ لە هەرێمی کوردستان، من پرسیارێك لە ئێوە دەکەم، ئایا ئەم قسانەی کە ئێمە لە دوای نیوەڕۆ دەیکەین هەر لە قسەکانی بەڕێز د.شوان کە من بە دەق دەزانم کە هەندێکی دووبارەی قسەی ئەو برادەرانە بوو کە نوێنەری ناوچەکانی ڕانیە و قەڵادزێ بوون، ئایا قسەکان زۆربەی هەرە زۆری دووبارە نییە؟ یەعنی باشتر وایە ئەگەر

قسـەیەك پێشـتر كـراوە ئیتـر نەكـرێتەوە، خـۆ قسـە بـۆیە دەكـرێ بـۆ ئەوەی بگەیێنـرێ، پەیـام بگەیێنـرێ، پرسـیار بكـرێ، بەڵام ئەوە لیـژنە دروسـت بـووە بـۆ ئەوەی چارەسـەری بكـات، پـرۆژە یاسـایەك هەیە بـۆ ئەوەی ئەم دۆخە چارەسـەر بكـات، ئەوە باشـترە ئیشـی لەسـەر بكەیـن، وەك لەوەی كە هەموو ئەندامانی پەرلەمان قسە بكەن، بەڕێز كاك سوهراب میكائیل، فەرموو.

بەڕێز سهراب میكائیل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یادیارە كو تەجاوزات سەرانسەرێ هەرێما كوردستانێ گەهیشتە گوپیتكی، ئەڤە شـك تێـدا نیـنە، وەك نموونە دبێژم بەحسی شیلادزێ، تاخی سەرهەڵدان، تاخی شەهیدان، تاخی ترێژانێ، ناڤبەرا شیلادزێ، سیریێ، هەردوولا جاددەی، شیڤ چنارکێ و دەوروبەرێـت وێ، بانـك و دەور و بەرێـت وێ ئەڤە هەمی ئەردی زراعی بوو، خەڵكەكی بۆ خۆ كـار تێـدا كر، هەمـی بـوونە پارچێـت ئەردی هەمـی هـاتن دابەش كـرن، بـارا پتـرێ ئەو خەڵكـی وان ئەوێـن كـو ب كـار دئینـا ئەردێ وان ژێ مەحـروم بـوون و هنـدەك بەرپـرس و ئەو بـۆ خـۆ گەهشـتن ئامانجێـت خـۆ، بینـایەت و ئەردێ تەعاونیا شیلادزێ د وەختیدا یێ بەرفرەه بوو نووكە هەمی یێن بووینە پارچە زەوی یێت هاتیە دابەش كرن و یێت دهاتیە فرۆتن یا ل شێلادزێ دبیت من باوەرا ژ ئەردا نابیت، یەعنی تشـتەكێ عەجیب و غەریبە هندەك سەد ژ سەدێ (١٠٠%) دهێنە قەرەبوو كرن هندەك هەشـتێ (٨٠) هنـدەك سێزدە (١٣) هندەك دوانزدە (١٢) هندەك سێ (٣) حەتا هنـدەكا چ قەرەبـوو بـۆ نیـنە بەلكـو ئەردێ وان ژێ چیتن و هندەكێن دی پتر پـێ خـۆش دبـن چـێ دبیـت ئێكـێ بیسـتانەك هەبیـت بچویـك بهێتە قەرەبوو كرن، چونكە بەرپرسەكە، بەرپرسەكێ حیزبیە یان یێ حكومیە بەرامبەری وێ دێ پارچە زەوییەكێ دەنێ روكن و جهەكێ تیجاری و دویف چوون و ناڤ و رەقەم لبەر دەستێن مە هەنە، پرسیارێن من ژ مێهڤانێت مە یێن بەڕێـز ئەڤەیە، ئەگەر ئیجرائـات هەبـن ئەرێ ئەو دشـێن ڤـان ئیجرائاتـا بـكەنە كریـار دەرحەقـێ ئەو كەسـێن تەجاوزاتـا دكەن و هەروەسـا ئەوێـت دبـنە هاریكار ئەو كەسێت تەجاوزاتا دكەن؟ چونكی نە بەس ئێكە تەجاوزێ دكەت ئێـك رێكـێ ددەتـێ رێكێ بۆ خۆش دكەت هاریكار دبیت حەتا وان تەجاوزا دكەن، هەروەسا ئـاخفتن هـاتە گـوتن كـو گەلەك ئیجرائـات وەرگـرتینە، بـۆچی ل موحـافزا دهـۆكێ ئەم وان ئیجرائاتـا نـابینین؟ تـایبەت شێلادزێ، پرسـیارا مـن ئەڤەیە، ئەو دشـێن ڤـان ئیجرائاتـا درەحەقـێ وان كەسـان بـكەن ئەوێـن شێلادزێ ئەو تەجاوزات كری؟ من پێ خۆشە ئەگەر بەرسڤا مە هەبیتن، هەورەسا هاتە گـوتن كـو هندەك تەجاوزات ڤێگاڤێ خانینە خەلكەك یێ تێڤە نەشێن عەیالێن وان بیاڤێنە سەر شارعی ئەز دبێژم نووكە ژێ وەختێ یێ فەقیر بیت لاندكا وی ژێ دهـاڤێنە سـەر شـارعی بەری ئێسـبوعەكێ ئەڤ چەنـدە ل دهـۆكێ رویـدا راسـتە هنـدەك كەسـن خـودان هێـزن ئاریشـە نە دوێـرێ دایە كـو لایەنـێن ئیـداری دەسـەڵات نیـنە ئەز بێـژم بەروڤـاژی ڤـێ چەنـدێ لایەنـێن ئیـداری بـارا پتـرێ هاریكارێن ڤان مرۆڤێن خودان هێزن مو ڤان تەجاوزاتان بـكەن یـان ژی چـاڤێن خـۆ لـێ دنقیـنن ئەگەر رێكێ بۆ خـۆش نەكەن، دەستخۆشـیێ ل بەڕێـز وەزیـری كشـتۆكاڵ دكەم سـەرەدانێن وی یـێن مەیـدانی بـۆ گەلەك دەڤەران داخـازا مە ئەوە دەمەكـێ نێزیـك و جارەكـا دی ژی مـن ئەڤ

داخازە کر بوو سەرەدانا دەڤەرا شێلادزێ بکەت ئاریشێن ڤان ببینیت ئاریشێت تەجاوزاتا ئاریشێت کشتۆکاڵ و ئەو جهەکێ وەسا مخابنە هوسا بچیت و ل دویماهیکێ ئەز دبێژم مە باوەرە دەمەکێ بەس پیچەکێ دویر ئاریشا تەجاوزا دێ چارەسەر بیت نە ژ هندێ کو دێ ویژدانا هندەکا ساخ بیتن یان ژی ژ ترسا یاسایێ و ئیجرائاتا بەلکو چ جە نامینن تەجاوزاتا ل سەر بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو ئاواز حمید، فەرموو.

بەڕێز ئاواز حمید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو قسانەی کە من دەمەوێ بیکەم زۆر پەیوەندی بە تەجاوزات نییە، چونکە قسەکان هەموو کراوە، ئەو قسەی دەمەوێ بیکەم باسی ئەوەیە کە ناوچەی زۆر هەن کە کێشەی زۆریان هەبووە و تا ئێستاش بەردەوامە و لە زیادبوون دایە، حکومەت تا ئێستا ئاوڕی لێ نەداوەتەوە، بۆ نموونە مەنتیقەی سۆران، هاوڵاتییان چوار ڕۆژ جارێك بۆ چەند سەعاتێك ئاویان هەیە، سەردانی هەندێ...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەس ئاو پەیوەندی بە مەسەلەی تەجاوزات نییە کە ئەمڕۆ گفتوگۆی لەسەر دەکەین.

بەڕێز ئاواز حمید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، بەڵێ، سەردانی هەندێك دەوائیری ئەو مەنتیقەم کرد، کێشەکانم لای خۆم تەئشیر کرد، ئەو کێشانە پەیوەندی بە وەزارەتی شارەوانی هەبوو، پەیوەندیم بە مەکتەبی وەزیری شارەوانی کرد بۆ بینینی وەزیر، بەڵام بەداخەوە ئەوە سێ مانگە مەجالی نەبووە کە ببینم و باسی ئەو کێشانەی بۆ بکەم، بەڵام دیارە گوێ لە کێشەکانی مەنتیقەی سۆران ناگیرێ، لەبەر ئەوە تا ئێستا هیچ شتێکی وایان بۆ نەکراوە وەکو هاووڵاتیانی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د.ڕێواز، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عبداللە جاسم، فەرموو.

بەڕێز عبداللە جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی ئاخافتنا من هەمی هاتنە کرن، لای نەجات خانی و کاك سەهراب میکائیل، ب تایبەتی ئەڤێت موتەعەلیقە بە دەڤەرا ئامێدی و شیلادزێ، ئەز پشتگیری ئەوە دەکەم، سوپاسی ئێوە دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك محمود، فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان شاندی حكومەتی هەرێم.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان.

بێگومان ئەوەی لای من گەڵاڵە بوو، هەر لە بەیانییەوە ئەم جەلسەیە بۆمان دەركەوت كە لە كوردستان دوو جۆر زیادەڕۆیی هەیە، كە لەلایەن دوو شەریحەی موخالیف بەیەك ئەنجامدراون و دەدرێن، كە هەردووكیان بە زۆری دەچنە خانەی داگیركارییەوە نەك تەجاوز، تەجاوز ئەوەیە بە سەنتیمەتر یان چەند مەترێك لەبەردەم ماڵی خۆت، یان لە شوێنە گشتییەكان بكرێ، بەڵام ئەوەی دەكرێ لێرە تەنها و تەنها داگیركاری زیاتر هیچ پەیوەندی بە تەجاوزاتەوە نییە، ئەو دوو شەریحەیەش یەكێكیان ئەو خەڵكە باڵادەست و خاوەن كۆمپانیا و بەرپرسانەیە كە بۆ تیجارەت و دەوڵەمەندبوونی ناشەرعییانە كە ئیستیغلالی زەوی شارەوانی و كشتوكاڵیان كردووە، شەریحەی دووەمیش خەڵكە هەژار و بێ سوكنەكەیە كە لەبەر بێ شوێن و ڕێگە، لە پێناو چارەسەری نوایەك بۆ ماڵ و مناڵیان پەنایان بۆ بردووە، تەجاوز بەمانای كەلیمە ئەوەیە كە باسم كرد لە سەرەتاوە، بە چەند مەتر و چەند سەنتیمەترێك دەكرێ، ئەوەی لێرە دەكرێ بە هەزاران دۆنمە، ئەوەی كە كاك عمر لە ڕاپۆرتەكەی ئیشارەی پێدا، جەنابی كاك قوبادیش تەئكیدی كردەوە، ئێمەش قسەی لەسەر دەكەین، دوو، سێ شتە، واستە و واستە، واستە و ڕوودار و بێ ڕوویی، ڕەشوە و چاوپۆشی لێ كردن و دەعم كردن بە خزمەتگوزاریی، سێ هۆكاری سەرەكین بۆ ئەو تەجاوزییە، بۆ ئەو موخالەفانە، بۆ ئەو داگیركەریانە، لە هەموو حاڵەتێك دا خەڵكی هەژار باجەكەی دەدا، جگە لەو هۆكارانەش، ڕاگرتنی زەوی نیشتەجێبوون بێ ئەوەی بەدیل هەبێ، زۆربەی ئەو زەویانەی كە دابەش كراون نارێكی تیابووە، چونكە فرۆشراون، لە بری ئەوەی بكرێن بە سەكەن بۆ خەڵكی بێ سەكەن، زەوی كشتوكاڵی ئەو زەویانەی كە جووتیار دڵی پێ خۆش نییە، بۆ؟ چونكە بە هەند وەرناگیرێ، مەعقول نییە، مەسەلەن بۆ نموونە لە پارەوە تاوەكو ئێستا پارەی گەنم نەدراوە، یەعنی دوای ئەوەی یەك ساڵ جووتیار دروێنە دەكات پارەی گەنمەكەی نادرێ، بۆیە ناچار دەبێ پێی بكرێ زەوییەكەی بە دۆنم بفرۆشێ، بۆ ئەو زەوییانەی كە ئەمڕۆ نزیك لە شارەكان و هاوسنوورن بە شارەوانی و خاوەكانیان یان ئەوانەی تاپۆیان هەیە وەكو بەگزادەكانی جاف لە گەرمیان، كە هەم بۆ خۆیان توانا و تاقەتی كشاوەرزی كردنیان لێ نییە، هەمیش بۆ حكومەت دەعمیان ناكات، بۆیە ئەوە بە باش دەزانم بە دۆنم بیفرۆشن، فرۆشتنەكەش بەرپرسان و دەوڵەمەندان دەیكڕن و دەكرێتە خانوو و ڤێلا و تەلبەند دەكرێن، لەوەشیان دا فەرق و جیاوازی كراوە، بۆ نموونە دەست ڕۆیشتنی چاوپۆشی لێ دەكرا و لیژنە ناچێتە سەری، فەقیرێك و هەژارێك چاوپۆشی لێ ناكرێ و خانووەكەی بەسەردا دەڕووخێنرێت، لەسەر زەوی شارەوانی كۆمەڵێك گەڕەك لە كەلار دروست كراون، بڕواتان هەبێ ناوی وای لێنراوە، زۆر سەیر و سەمەرەیە، زیاد لە حەوت گەڕەك لە كەلار دا دروست كراوە كە سێ هەزار ماڵ دەبێ، ئێستا ئەمری واقیعە كە تۆ دەبێ تازە هیچ چارەسەرێك نییە بەدەر لەوەی تەنها و

تەنها خزمەتگوزارییان بۆ بكەی، چونكە بەشێك لەوانە ئێستا بازاڕ و دوكان و سوپەرماركێتن، ئاوی سیروان كە یەكێك لەو شوێنانەیە لەجیاتی ئەوەی ژینگەی بپارێزرێ، هەر هەمووی لەلایەن شۆفل و حەفارەوە، زیاد لە (١٠) كەس لەو شوێنە خنكاون، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، دەستخۆش كاك محمود، بەڕێز كاك حاجی كاروان، فەرموو.

بەڕێز كنعان نجم الدین أحمد (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داوایەكم هەیە لە بەڕێز جێگری سەرۆكی حكومەت، خۆزگە گوێم لەوە دەبوو یەك تاریخێكی دیاریكراوی دابنابایە ئەگەر ساڵێكیش بێ من هەر مەمنونم، تا ساڵێك ئەم وەختە بە چەند داتایەكەوە بهاتایە، كە كۆمەڵێ ئیجرائاتێكیان بكردایە، بەوەی دڵی ئێمەی پەرلەمانتار و خەڵكی تریش خۆش بوایە، من دیمەنێكم بینی پێشمەرگەیەك كە لە واجیب بوو هاتەوە، لەگەڵ هاتنەوەی دوای ئەوەی (١٥) ڕۆژ لە دەوام بوو، كە هاتەوە خانووەكەی ڕووخابوو، خۆی و ژنەكەی لە ناو خانووە ڕووخاوەكە دانیشتبوون، یەعنی پێشمەرگەیەك ئەوە حاڵی بوو، كەچی ئەم هەموو دیمەنە دەبینی لەسەر ئەو هەموو جاددە و بانە كە تەجاوزات كراوە، بەڵام ناعەداڵەتییەكی زۆر دەبینێ لە ئیجرائات دا، من پرسیارەكەم لەوەیە جەنابی وەزیری شارەوانی لەوە دەچێ شەش تەلەفۆنمان بۆی كردبێ بە شەش نامەوە، تەنانەت لە خۆی ڕانابینێ جوابی یەك بەڵێ یەكیش بداتەوە بڵێ لە ئیجتیماعیشم، دوو پەرلەمانتار لێرە ڕۆیشتوونە، نزیكەی یەك سەعاتی ڕێك لە ئیستیعلامات دانیشتوونە، وتوویەتی لەبەر ئەوەی مەوعیدتان نەبووە، ئەگەر پەرلەمانتار نەتوانێ موقابەلەی وەزیرێك بكات، ئیتر لێرە حەصانەی بۆ چییە پەرلەمانتار؟ من نازانم ڕێزەكە لە ئێمەوەیە یان لەوانەوەیە كە دەبێ ڕێزی لێ بگیرێ؟ باسەكەم لەوەیە ئەگەر من وەكو پەرلەمانتارێك خەمی خەڵكم بێ و لەگەڵ وەزیردا بمەوێ كێشەكە چارەسەر بكەم، وەزیر جەوابی من نەداتەوە، من چ ئیجرائێ بكەم لەگەڵ وەزیردا؟ ئەو تەجاوزاتانەی كە دەكرێ لە دوو شت دایە، ئەو ماستەر پلانەی كە دەردەچێ بۆ شارێك، گوندەكانی تێكەڵاو دەبێ، بۆ گوندەكان جەنابی وەزیر باسی كرد جارێك، لەو گوندانە خەڵكی گوندەكە دەتوانن بۆ خۆیان تەجاوز بكەن، بەڵام لە بەینی گوند و ناو شاردا لەوێ ئیختیلاتێك هەیە، لەوێ ئەو سنوورەی گوندە لەگەڵ ناو شاردا تێكەڵاو دەبێ، زۆربەی تەجاوزاتەكان لەوێ یە، من پرسیارەكەم لە بەڕێز وەزیری شارەوانی یە، غەیری ڕووخانی یەك گەراجێك لە ڕێی مەصیف لەو كاتەوەی تەجاوزات دەكرێت چەند ئیجرائیان كردووە؟ یەكێك لەو بەڕێزانەی كە لجنە بووە، بەڕێز جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، لیجنەی ئەمنی بووە چووە بۆ شوێنێك خانوو بڕووخێنێ، خانووەكە هی مەسئولێكی عەسكەری یەك لەلایەنەكان بووە، یەك مەفرەزەی سێ سەیارەیی بۆ ناردووە، بەس خوا نەیكوشتووە، یەعنی بە هەزار قول وەڵلا لەبەر دەستی نەجاتی بووە، ئێ كابرا لەو كاتەوە تا ئێستاكە وازی لەو ئیجرائاتە هێناوە، بیست تەلەفۆنی بۆ كراوە، وتوویانە بۆ یەك شوێنی تر بڕۆی دەتكوژین، ئیتر كام لجنەی ئەمنی هەیە جێگری سەرۆكی حكومەت كە دڵی ئێمەی پێ خۆش بكات؟ بڵێت ئا ئەم لجنەیە دەسەڵاتێكی ئەمنی هەیە، هیچ قوەتێكی عەسكەری و حیزبی لەبەری ناوەستێ، من سوپاستان دەكەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو مریم صمد، فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

بەڕێزان وەفدی حکومەت.

دیارە من لێرەوە دەستخۆشی لە بەڕێز کاك عمر عینایەت دەکەم بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە، بەڵام دەبوایە ڕاپۆرتەکە زیاتر گشتگیرتر بوایە، سەرجەم شار و شارۆچکەکانی تری بگرتبایەوە، چونکە ئەم بابەتە زۆر گرنگە، زۆر حەساسە، بابەتی زیادەڕۆیی نەك هەر تەنها لە ناوچەیەك و شار و شارۆچکەیەك، دیارە لەسەر ئاستی هەرێمی کوردستان دیاردەیەکی زۆر زەقە، وەك هەڤاڵانم باسیان کرد، دیارە دەبوایە بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری ناوخۆش لێرەبان، چونکە زۆر بابەت هەیە پەیوەندی بە وەزیری ناوخۆ هەیە، هەروەها جگە لەوەش وەزیری دارایی مەعنییە بەڕاستی بەو بابەتە، بەتایبەت کۆمەڵێك موڵك هەیە موڵکی وەزارەتی دارایی یە، وەك لەوەڕگاکان و بەردەڵانەکان، کە زۆرجار کێشە و گرفتی زۆر گەورە و زەقی لێ دەبێتەوە، بەڕێزان دیارە کێشەکان ئەوەندە گەورە و زەقن لای هەموو خەڵك ئاشکرا و ڕوونن، بەڵام بەداخەوە تاوەکو ئێستا پلانێك نەبووە بۆ بەرگری کردن لەو دیاردەیە، نموونە زۆرن، لە دانیشتنەکانی ڕابردوومان پرسیارمان ئاراستەی بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ کرد لەسەر ئەو زیادەڕۆییانەی دەکرێت، بەتایبەتی لە ناوچە گەشتیارییەکان و لە ناوچە زراعییەکان، کە هەمووی تەلبەند کراوە، زۆر لە ناوچە زراعییەکان هەیە دەکرێت بە یەکەی نیشتەجێبوون، هەروەها زۆر شوێن هەیە لە ناوچە گەشتیارییەکان تەلبەند کراوە، شوێنێك نەماوە بۆ گەشتیاران کە ڕووی تێبکەن، جگە لەوەی ناوچەیەکی فراوان داگیر دەکرێت، بە ناقانونی بیریشی لێ دەدرێت، بە تایبەت سنووری شەقڵاوە کە زۆر لە برادەران باسیان کرد، کە ئەو ناوچەیە بەڕاستی لەلایەن کۆمەڵێك خەڵکەوە بەشێکی زۆری داگیرکراوە و تەجاوز کراوە، هەر بە ناقانونیش بیری لێ دەدرێ، کاربەدەستانی ئەوێ ناتوانن ڕێگری لێ بکەن، بۆیە من لێرەوە داوا لەو لیژنە بەڕێزە دەکەم کە لیژنەیەك پێك بێنن سەردانی سنووری شەقڵاوە بکەن، بۆ چارەسەرکردنی ئەو گرفتانەی کە ڕووبەڕووی ئەم سنوورە بۆتەوە، برادەران باسیان لە ناوچەی پشدەر و بتوێن کرد، بەڕاستی لەوێ گرفتی یەکجار زۆرمان هەیە، بە تایبەتی ئەو سنوورە تاوەکو ئێستا بەشێکی زۆری ناوچەکانی شار و شارۆچکەکان تاپۆی نییە، ئەوەش زۆرجار گرفتی زۆر بۆ هاووڵاتیان دروست دەکات، من لێرە لەسەر قسەکانی کاك أنور سەبارەت بە دۆخی دەڤەرەکە پشتگیری دەکەم، کە هەموومان لەگەڵ ئەوەین تەجاوز بەو شێوە نایاساییە نەمێنێت، بەڵام بۆ بەرچاوی بەڕێزتان و هەموو لایەك، ئەو بابەتەی کە ئەو باسی کرد هەشتا دۆنمەکە، ئەویش ئەوەی نێوان سەرکەپکان و ڕانیە بە هەوڵی بەڕێز جێگری حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئێمە دەستخۆشیت لێ دەکەین، ئومێدێکمان هەیە بەو لیژنەیە، بەوەی کە لە داهاتوودا کاری جددی بکەن، چونکە ئەوە بۆ ماوەی (٢٣) ساڵە لەلایەن کۆمەڵێك خەڵك و لەلایەن کۆمەڵێك مافیاوە بەڕاستی دەست دەگیرێ بەسەر مافی خەڵك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك فائق مصطفى، فەرموو.

بەڕێز فائق مصطفى رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە من سەرەتا تێبینییەكم هەیە لەسەر ڕاپۆرتەكەی بەڕێز سەرۆكی لیژنەی شارەوانی، لەوەی كە پەیوەندی بە بواری نیشتەجێبوونەوە هەبوو، پەیوەندی بە لیژنەكەی ئێمە هەبوو وەكو لیژنەی ئاوەدانكردنەوە و نیشتەجێبوون، خۆ ئەگەر ڕاپۆرتێكی هاوبەشی هەردوو لیژنەكە بوایە، لەوانەیە بمانتوانیایە ڕاپۆرتەكە زیاتر دەوڵەمەند بكەین، سەرەڕای ئەوەی كە دەستخۆشی لێ دەكەم، ڕاپۆرتێكی باش بوو لەم بارەیەوە، دیارە دیاردەی زیادەڕەوی و هۆكارەكانی و پرۆسەی تەشەنەسەندنی ئەم دیاردەیە تا ئەو ڕاددەی كە لە ئێستادا لە سنوور دەرچووە، ئێمە هەر چۆنێك تەفسیر و تەئویلی بۆ بكەین، یەعنی یەك حەفتە لێرە دابنیشین باس لە هۆكارەكان و ئەوە بكەین، بە قەد ئەوە نییە كە لە یەك دێڕدا بڕیاری لێ بدەی كە لە ئێستادا چی بكرێ بۆ ڕێگەگرتن لەوە و بۆ ئیجرائات كردن لەوەی كە لە ڕابردوودا كراوە، چونكە ئەوە لە شەوی تاریك دا ناكرێ، دیاردەیەكە بەبەرچاوی هەموو خەڵكەوە دەكرێ، دیارە دوو توێژی دیاریكراو ئەوە دەكەن بۆ دوو مەبەستی جیاواز، توێژێكیان توێژی خاوەن دەسەڵات و دەست ڕۆیشتووەكانن بۆ گیرفان پڕكردن و خۆ دەوڵەمەند كردن، توێژەكەی تریش كە خەڵكی فەقیر و هەژارە بۆ پەیداكردنی سەرپەنایەك بۆ بژێوی خۆیان بۆ ئەوەی تێیدا بژین، كە ئەوەشیان ئەوەی كە خەڵكی فەقیر و هەژار ئەوەی كردووە، هۆكارەكەی هەر خودی حكومەت خۆیەتی، چونكە ئەگەر پلانێكی ستراتیژی و تۆكمەی هەبوایە بۆ دابین كردنی یەكەی نیشتەجێبوون بۆ كەسانی هەژار و كەم دەرامەت، دیارە ئەو زیادەڕەوییە لەلایەن خەڵكی هەژار و كەم دەرامەتەوە ئەنجام نەدەدرا، بۆیە حەقە جیاوازی بكرێت لەم دوو جۆرە لە زیادەڕەویدا، كاریگەرییەكانی دیارە كاریگەرییەكی زۆر خراپی هەیە، من ئەگەر بەڕێزان لە سنوورەكانی خۆیان دا باسی نموونەی زیادەڕەوی بكەن لەسەر زەوی، من لە سنوورەكەی خۆم دا كە لە قەزای دوكانم زیادەڕەوی كراوەتە سەر ئاوەكەمان، دیارە ئەوە ڕووباری دوكان هەموو كەس دەیبینێ كە چۆن تەنگی پێ هەڵچندراوە بە ڕووبارەكە، هەموو ئەو ڤێلایانەی كە لەوێ دروست كراون ئەوە بەرپرسەكانن كە لەوانەیە بە دوو ساڵیش جارێك مەجالیان نەبێ، لەبەر ئەوەی لە شوێنی تریش زۆریان هەیە ڤێلا، دیارە مەعلومە ئەوە، سەبارەت بەوەی كە كێشە لە یاسادا هەبێ من پێمـوایە حكومەت خۆی هیچ ئیجرائاتێكی نەكردووە تا لەو شوێنەدا بۆی دەركەوێ كە بۆشایی لە یاسایەك دا هەیە، یان كەم و كوڕی هەیە لە نەبوونی یاسایەك، زیادەڕەوی خۆی ناوەكەی بە خۆیەوەیە، یەعنی سەرپێچی، سەرپێچی لە یاسا، كەواتە یاسا هەیە و پێشێل دەكرێ، كەواتە با حكومەت ئیجرائاتەكانی خۆی دەست پێ بكات، هەنگاو بنێ، لە كوێ دا كێشەی بێ یاسایی هەبوو ئەو كاتە پەرلەمان هاوكار دەبێ، لە كوێ دا بۆشایی هەبوو لە یاسادا، ئەو كاتە پەرلەمان هاوكار دەبێ لە هەمواركردنی یاسادا، بۆیە من پێمـوایە هەر ئەوەی كە ئەمڕۆ لێرە دانیشتووین، ئەوە هەوڵ و ماندووبوونی پەرلەمانە، بە تەنگەوە چوونیەتی بۆ كێشەكە، بەڵام ئەوە حكومەتێكە تا ئێستا بە ئەركی خۆی هەڵنەستاوە، حكومەت هەرچی شتێك ئەوەی كە دەكەوێتە سەر شانی پەرلەمان، پێویستە ئاراستەی ئێمەی بكات، ئێمە ئامادەین بۆ ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس کاك فائق، خاتوو کەژاڵ، فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کران لەلایەن پەرلەمانتاران، تەنها تێبینیەکم لەسەر راپۆرتەکەی بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت هەبوو، کە لە میانەی قسەکانی ئاماژەی بەوە کرد ئەنجامدانی تەجاوزات هەموو لایەنەکان دەستیان تێدا هەبووە، من پێم باشە جێگری سەرۆکی حکومەت ئەم بۆچوونەی خۆی تەعمیم نەکات بەسەر هەموو لایەنەکانەوە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێزانی شاندی حکومەت دەکەم، من پێم باشە باس لە واقعی زیادەڕۆیی و داگیرکردنی زەوی کوردستان بکرێ، ئایا ئەم هەموو یەکەی نیشتەجێ بوون و باخ و هەموو ئەو پرۆژە زیادەرۆییانەی کەکراوە دەتوانرێ زیادەڕەویەکە لابرێ و برووخێنرێ؟ بێگومان نەخێر، بۆیە خێرا پێویستە بیر لە رێگەچارەی تر بکرێتەوە، بۆ ئەم مەبەستە پێویستە پەیوەندی بە سزاوە هەیە پێموایە بەر لەهەموو کەس پێویستە کابینە یەك لە دوای یەکەکەکانی رابردوو سزابدرێ بەر لە بازرگانەکان و لە خەڵك کە نەیانتوانیوە یاسا و رێنمایی بڕیارەکانی حکومەت جێ بەجێ بکەن و هەموو ئەو تەجاوزانە ئەوان یەکێك لە خاڵە سەرەکی جێ بەجێ کەرەکانی حکومەت بووە، بە نموونەی ئەگەر تۆ لە سەر رێگا سەرەکیەکان بە پێی یاسا رێگای بە پێی پانیەکەی موحەرەماتی رێگا سەرەکیەکان جیاوازە لە (٧٥) م یان (٥٥)م بۆ (١٥٠)م موحەرەماتی جادەیە پەیوەندی بە هەموو وەزارەتەکانەوە هەیە، هەموو وەزارەتەکان موافەقەیان بۆ بەنزینخانە و هەموو ئەو پرۆژانەی کە لە لێواری جادەکان دا دەکرێ، بۆیە بەرپرسیاری یەکەم حکومەت بووە لە رابردوودا و لەوێشەوە درێژەی کێشاوە بۆ خەڵکی تر، سەبارەت بەوانەی من پێشنیارم بۆ ئەم مەبەستانە، زیادەڕەوی دیارە زۆربەی رووەکان دەگرێتەوە، بەڵام لەبەرئەوەی یەکەی نیشتەجێ بوون و باخ و ئەوانە زیاتر زیادەڕەوی لێ کراوە، بۆیە زیاتر باس دەکرێ، هەموو ئەوانەی کە تۆمار نەکراون لە تاپۆ بەناوی زیادەڕەویەوەیە بەشێکی حکومەت دیسانەوە کەم تەرخەم بووە، بە نموونە ئەگەر لە نموونەی حەوزەی چەمچەماڵ لەلای ئێمە بێنمەوە لە ناحیەی تەکیە، نیوەی ناحیەی تەکیە و نیوەی ناحیەی شارەکە کە لە ساڵی هەشتاکان دا دروست کراوە، دەیان جار سەردانی دامودەزگا و شوێنە رەسمیەکانمان کردووە تا ئێستا نیوەی ناحیەکە تاپۆ نەکراوە، کە ئەوە بۆ چل ساڵ دەچێ کە خۆی بە ئێستاشەوە خەڵك بە زیادەڕەوی دەزانێ، زیادەڕەویەکان کە دروست کراوە بەشێکی دوای راپەڕین تا پرۆسەی ئازادی ئەمە زۆرتر خەڵکی هەژاری گرتووەتەوە و دوای پرۆسە بەشێکی ئەوەی کە پێی دەڵێن بازرگان و مافیا، بەشێکی خەڵکی هەژارە من پێشنیار دەکەم هەموو ئەوانەی کە لە ماستەرپلاندان بەشێوەیەکی گونجاو حکومەت لیژنەیەکی بۆ دابنێ بیر لە تاپۆ کردنیان بکاتەوە، هەم سەرچاوەیەکی داهاتە و هەم

ڕێك دەخرێ، بەڵام هەموو ئەوانەی کە زیادەڕەویان کردووە ئەگەر کەسانێك بن سوودمەند ببن لە حکومەت بە خانوو یان یەکەی نیشتەجێ بوون با ئەوانە بەنرخێکی گرانتر بۆیان تاپۆ بکرێ، سەبارەت بە زەوی کشتوکاڵی ئەوەی کە کراوەتە بانك من پێشنیار دەکەم بۆ جەنابی بەڕێز کاك قوباد وەکو سەرۆکی لیژنەکە و بەڕێز وەزیری پەیوەندار ئەو زەویە کشتوکاڵیانە جارێکی تر تۆمار بکرێتەوە و ڕێك بخرێتەوە و بۆ ئەوەی بتوانرێ بۆ سلفەی کشتوکاڵی خۆی بۆ ئەوەی کە لە دەستی نەدات وەکو خۆی بمێنێتەوە و هەم سەرچاوەی داهاتە و هەم مسۆگەر کردنی ئاسایشی نەتەوەیی و هەم زەویەکانیش دەپارێزێ، خاڵ زۆرە دوایی بە یاداشت تەسلیمی دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر صالح کۆچەر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان داخازا دکەم دقەیەکی وەختێ زێدەتر بدەیە من، باشە، ئاریشە بە مەوزوعێ پتر گرێدایە دی وەڵاتێ دا ئەم کۆنفرانسەکی و ڕۆنیشتنەکا درێژ سەر بکەین چارەسەریا ئاراستەی کەن، واستە ئەوێ چ موراقەبێ ژی دگەل پارە وەرگریتن و ناهێلێت هەر تەجاوز بەردەوامن، ئەدی چەوا مەوزوعێ عەشیرەتێ کم کەین؟، چەوا مەوزوعێ مەسئولێ حیزبی و دەسەڵاتێت وی کەم کەین؟، ئەڤە سەیدا مامۆستا غریب گۆتی کو مەوزوعێ ئەم مزگەفتێ داچین، مینبەرێ دا ب قەناعەتا من ئەڤێت تەجاوزێت گەورە دکەن، ئیحتماله مەوزوعێ نڤێژێ نزانم کو چەوانە دگەل، بەس ئەوێ فەقیر هەکا ژ وان قەبیل نەبن، خانیشی نەبیتن، ئەڤە ل دنیا و ئاخیرەتێ ڕاستی خەسارەت بوون، من سێ پرسیار ئاراستە دکەم، پرسیارا ئێکێ بۆ وەزیرێ شارەوانیێ، کێشەك ل کۆمەڵگەها باگێڕا هەی، دوو کیلۆ مەتر باگێڕا ڤە یا خستیە پلان ماستەرێ دا، پرسیارێ دکەم بۆچی ڤە دوو کیلۆمەترێ دا، هەمی مادام خستە ماستەر پلانێ دا لازمە ئەو هەر دوو کیلۆ مەترێ ژی کربانە دگەل، وەختێ ژ دیرڤەی باگێڕا کرینە پلان ماستەرێ دا ئەڤە بووە جهێ گومانێ، دبێژن ئەڤە حەقەکێ مەیە و وی حیجەتێ کو مانگەکی و هەیڤەکی قانون هەبیتن کەسێ خۆ لڤێ عەردێ نەکریە خودان خەڵك لێ دیار بوو، بووە جهێ گومانێ و دبێژن حەقەکی مەیە و ڤێ حجەتێ کو پێشی مانگەکی و هەیڤەکی قانون بێژیتن کەسێ خۆ لڤێ عەردێ نەکریە خودان، وەختێ خەڵك لێ دیار بوو حەقی وێ هاووڵاتیان نەیتە خوارن، پرسیارا دویێ ئەڤ باخچە و حەدیقە گەلەك جاران دێ بەرپرسەکی بۆ مەشروعەکا تیجاری، باشە ئەو خەڵکە کرێ وەختێ بەرامبەری حەدیقە و باخچەیێ کرێ، قتعا وی گرانە، وەختێ کریا ل مەنتەقەکا سەکەنی و تیجاری ئەو خودانا وێ پارچە عەردێ خەسارەت بوو وێ خانێ، چ تەعویز بۆ نایەتە کرن، پرسیارا حیکمەت وی قدوە بیتن، باشە پرسیار بۆ جێگرێ سەرۆکی حکومەتێ، کە ئەڤ بینایەتێت لایێ حزبێ ڤە هاتینە داگیر کرن، چەند ژ وانە زڤران دینەڤە، مە پرسیارەکا کری وەك لیژنا دەستپاکیێ بۆ حکومەتێ ناردی کە چەند بینایە کرێ گرتینە، بەس وەزارەتا دارایی هاتیە پتر ٥ بینایەتا بەنکا و بینایەتێت حکومەتێ ئیجارن، ژ لایێ حزبی ڤە هاتینە داگیر کرن، من دوو پێشنیار هەین بۆ چارەسەریێ، پێشنیارا

ئێکێ، ئەوا کاك برزۆ گوتی ئەز پشگیریەت دکەم، چونکێ ئەڤە مەوزوعەکا گەلەکی مەزنە، باوەڕ بکەن نە بەس ناوخۆ، لازمە هێزەکا قەویا پێشمەرگەی لپشت بیت، حەتا وێ چارەسەر بکات، چونکی مشکلێت گەورەنە، پێشنیارا دوێ، شینا پارچێت عەردی، شوقا بداتە خەڵکی، وەختێ شوقا دداتە فەقیر و موەزەفێ و فەرمانبەری، ئەڤە دێ بازاڕێ زەنگینا و دەوڵەمەندا کەم کاتن، د بازاڕا وان ئەرزان دکاتن، نەشێ تەجاوز ئاڤا کاتن، دچتە شوقەکا سەکەنی ڤە حکومەتێ بۆ پێشکەش کر، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەندێك لەو قسانەی کە جەنابت بە بادینی وتت بە سۆرانیش کرا، کاك یعقوب فەرمووە.

بەڕێز یعقوب گورگیس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بخێرهاتن شاندێ حکومەت دکەم، زێدەڕۆیی بوویە کێشەکێ مەزن لەسەرانسەری هەرێمی کوردستان، بۆ چارەسەر کرنی ئەو کێشە ئەز دبینم ئێمە پێویستە بۆ یاسا، یاسا هەیە و ناقس نینە، بەڵام پێویستین بە ئیرادەیەکی سیاسی بەهێز هەبێت، چونکە زێدەڕەوی دەسپێکریا هەشت ساڵ، (١٩٩١) بەڵام تا ئێستا زیاد دەبێت و کەمتر نابێت، چونکە ئیرادەی سیاسی بەهێز نییە، ئەو ژی ژ بەر خودانێ زێدەڕەوی هەر ئەون، بەرپرسێ حزبی و حکومی، گەلەك هەڤاڵێن ئەندامێ پەرلەمانێ بەڕێز قسە کر بەس کەس ژ وان باسی مەوزوعێ ئێمە نەکر کە ئاشووری زێدەڕەوی لەسەر زەوی وزارێ گوندێ مە ئەڤە تشتەکی نە خۆش بوو، حەقیقەت بە تایبەت هەڤاڵێت مە ل مەنتیقا بادینا و پارێزگەها دهۆکێ، بتنێ کاك د.سروود باسێ ئەڤ مەوزوعێ کر، ئەژی باسی ئەو مەوزوعە دکەم، ئێمە وەك کلد و ئاشووری خودان سەدان گوند بووین لە هەرێمی کوردستان، ئێستاش دەهان گوندمان ماون، بەس جهێ داخێیە ئەو گوندێ مە پتر زێدەڕەوی تەجاوز لەسەر هەیە، ئەو دۆسیەیە تەجاوزی هەشت ساڵ (١٩٩١) دەست پێ کریە، تا نها هیچ چارەسەر کرن نەهاتیە، هە ژمارەکا گوندێ ل قەزا زاخۆ تەجاوز لسەر هەیە و پتر لە (٤٥) هەزار دۆنم ئێ خەڵکێ مە و گوندێ مە هاتیە داگیر کرن، عەینی شت لە مەنتیقەی قەزا ئامێدی و ئاکرێ گوندێ نەهلە و شەقلاوە و دەهان جهێت دی، ئەڤرۆ عەنکاوا بوویە نموونەکا گەورە بۆ گۆڕینی دیمۆگرافی، ئەگەر ئەو دۆسیە هەر بەو شێوەیە برێڤە بچیت من باوەڕم چەند ساڵێت دی ئێمە نابینە خاوەنی یەك دۆنم لە هەرێمی کوردستان، چونکە گەلەك بڕیار ژ دادگەهێ بە مەوزوعی زێدەڕەوی لەسەر گوندێ مە هاتیە بڕیاردان، بەڵام جێ بەجێ نەکراوە، زۆر نموونەمان هەیە دادگە بڕیاری دایە بەڵام تەتبیق نەهاتیە کرن، ئەوە تشتەکی زۆر زۆر خراپە، پێویستە چارەسەر بکرێ، ئەڤە کابینا هەشتێ حکومەتا هەرێما کوردستانێ، ئەگەر هەر کابینەکی حوکمەت د کێشەی زێدەڕەوی لەسەر گوندێ هاتیە چارەسەر کرن، ئێستا هیچ کێشەما نەدەما، ئەڤە دیارە وان کابینەی ڕابردووی حکومەت هیچ ئیهتمام نەکریە لسەر کێشەیەت مە، هیچ ئیرادەیەت سیاسی بۆ چارەسەر کرن، ئەم سوپاسێ وەزیری کشتوکاڵ دەکەین چوو بووە مەنتیقەیەت زیارەت کر، بەس پێویستە جارەکا دی زیارەت لە مەنیقەی بکات، من پێشنیارەکی هەی لیژنەیەکا تایبەت بێتە دروست کرن لەلای حکومەت، نوێنەرێ سەرۆکایەتیا هەرێما کوردستانێ لێ هەبت، نوێنەری ژ هەردوو پارێزگەها دهۆك و ئەربیل و نوێنەرێت پەرلەمان کلدو ئاشووری لەو لیژنەیە

هەبیت، بچن ئەو مەوزوعە سەیر کەن، موتابەعە بکەن و پێشنیاری مولزەم بۆ تەنفیز تەقدیم بکەن بۆ حکومەت، چونکە ئەڤە (٢٣) ساڵ مەوزوعی کێشەی تەجاوز لەسەر گوندێ مە هیچ نەهاتیە حەل کرن، دادگە بڕیار دایە و بڕیارێ دادگە جێ بەجێ ناکرێت نازانم دێ کێڤە چین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان یاداشتێکیان بۆ ئێمە نووسیوە باس لەوە دەکەن کە بەڕێز وەزیری شارەوانی بەردەوام دەرگای کراوە بووە بەڕووی ئەندامانی پەرلەمان، بۆیە ئەگەر قسەیەك لەو بارەیەوە کراوە ئەوەندە ئەندامەی پەرلەمان پێیان وایە کە ڕەنگە ناحەقی کرابێ بەرامبەر بە بەڕێز وەزیری شارەوانی، چونکە ئەوان پێیان وایە بەڕێز وەزیری شارەوانی دەرگای کراوە بووە بەڕوویان دا کاتێك ڕۆیشتوون بەڕێزیان پێشوازی لێ کردوون، کاك د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی دا من پشتگیری لە ڕاپۆرتەکەی لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاریەکانی شارەوانی دەکەم، ڕاپۆرتەکە هەم کێشە بوو هەم چارەسەر بوو، پێشنیازیش ئەو (١٣) خاڵەی کە لەلاپەڕەی (٧) بەدواوە هەیە جا بەشکلی ڕاسپاردە بێ یان بە شکڵی بڕیارو پێشنیازە بدرێتە حکومەت و دەنگیشی لەسەر بدرێ ئەگەر ئیمکان هەیە، لەم چوارچێوەیە ئیسلاحەکە دەست پێ بکات، لەڕاستی دا زۆر گرنگیشە حکومەت کاتێك زەمەن بەندیەك بۆ ئەم ئیشە دابنێ، لەبەر دوو سەبەبی زۆر سەرەکی، سەبەبێکیان ئەوەیە لەڕاستی دا بۆ ئەوەی هەمیشە ئەو پەندە ئەوەندی تر خۆی ساغ نەکاتەوە لەسەر هەرێمی کوردستان، کە هەر ئیشەی نەتویست بیکەی لەبەر لیژنە، خاڵێکی تر ئەوەیە کە لە ساڵی (٢٠١١) لە دوا (١٧) شوبات و ڕۆژانی دوایی سەرۆکایەتی هەرێم کۆمەڵێك خاڵی دەکرد و کۆمەڵێك ئیجرائاتیان دەست پێ کرد، بەڵام بە نەتیجە ئەنجامەکەیمان وەکو پێویست نەبینی، بۆیە لەڕاستی دا زۆر گرنگە ئیرادەیەکی بەهێز بە تایبەتی لای ئەو حزبانەی کە پشکی زۆری زیادەڕەوی و داگیرکاریان بەرکەوتووە لای ئەوانەوە هەبێ بۆ چارەسەر کردنی کێشەکە، هەروەها پێشنیازیش دەکەم زۆر بەخێرایی ئیش لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە بکرێ، چونکە بە پێی ماددەی (٧١) خاڵی (٤) لەپەیڕەوی ناوخۆ ڕەوشی بە پەلە ماوەی (٥) ڕۆژ دەبێ و ئەبێ ئیتر دەست بکات بە ئیش کردن لەسەری، بۆیە زۆر گرنگە ئەوە، خاڵێکی تر ئەوەیە لەڕاستی دا زۆر بەخێرایی پشتگیری لە قسەکانی کاك محمود حاجی عمر دەکەم لەڕاستی دا بە بۆچوونی منیش زیادەڕەوی جیایە لە داگیرکاری، بە نەتیجە ئەم حکومەتە بەداخەوە بە جۆرێك بووە بە حکومەتی مەوزەف، یەعنی هاووڵاتیەکی سادە کە مەوزەف نەبێ یاخود هیچ بەرکەوتێکی نیە لەناو ئەم حکومەتە لەڕاستی دا نەلە داهات دا بەشی هەیە و نە لە بودجە بەشی هەیە، نە لە زەوی دا بەشی هەیە، هەر ئەمەش وای کردووە کە خەڵك هەمیشە هەوڵ بدات ببێ بە فەرمانبەر، یەعنی من پێشنیار دەکەم ئەم حکومەتە لە حکومەتی فەرمانبەرەوە بگۆڕێ بۆ حکومەتی هاووڵاتی، چونکە بەڕاستی تا ئێستا حکومەتی هاووڵاتی نیە ئەوەندەی حکومەتی فەرمانبەرە، پرسیارێکم هەیە بەخێرایی بۆ بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ، لەڕاستی دا من

بۆ خۆم لەم ماوەیەی ڕابردوو سەردانی ناوچەی قەیوانم کرد لە نزیك شاری سلێمانی ناوی کۆمپانیاکەشی با بڵێین هەموو ئەوانەی بۆ ئەنێرم کە کۆمپانیای قەیوانیشە، کۆمەڵێك کانیاو وشك کراوە، یەعنی ئەگونجێ کانی و سەرچاوەکەی وشك بکرێت و هەوڵ بدرێت تەلبەند کراوە و بکرێ بە پرۆژە، ئەمە حەز دەکەم وەڵامم بداتەوە، هەروەها بۆ بەڕێز وەزیری شارەوانی بە پرسیاریش ناردوومە لە ساڵی (٢٠١١) قەرار بووە (٥٠٠) دۆنم زەوی تەرخان کراوە بۆ (٥) هەزار یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ فەرمانبەرانی زانکۆی سەلاحەدین، ئێستا دەڵێن لەو (٥٠٠) دۆنم زەویە (٢٧١) ی ماوە، حەز دەکەم وەڵامی ئەوەشم بداتەوە، تەنها یەك شت دەڵێم، ئەویش ئەوەیە لەڕاستی دا جیاوازی هەیە لە نێوان ئیجرائات کردن، بۆ نموونە من ئاگادارم بە پێی زانیاریەکانم لە ماوەی ڕابردوو بەرپرسی بنکەی پۆلیسی مێرگەپان لادراوە لەسەر ئەوەی ڕێگری لە تەجاوزات کردووە و ڕێگری لە لێدانی بیر کردووە، کەچی لایان بردووە، لەبری ئەوەی دەست خۆشی لێ بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو شکریە فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتا بەخێرهاتنی میوانە بەڕێزەکان دەکەم، پاڵپشتی تەواوی ڕاپۆرتەکەی بەڕێز کاك عمر عینایەت دەکەم، من چەند خاڵێکم هەیە لەسەر ڕێگای کەسنەزان و بنەسڵاوە و هەروەها بەحرکە هەتا ئێستاش و هەتا ئەم ڕۆژانەش دەیەها هاووڵاتی پەیوەندی بە من کردووە بەداخ و خەفەت و مەراقێکی زۆرەوە دەیەها دۆنم زەوی ئێستا لەوێ دەفرۆشرێ و لە (٣) دەفتەرەوە تا (٥) دەفتەر، جا من زۆر بەلامەوە سەیرە کە ئەو لیژنە باڵایە ئایا ئاگادار نین؟ ئەگەر ئاگادارن بۆ ئیجرائاتێك بەرامبەر ئەو کەسە ناکەن کە ئەو هەموو زەویە دەفرۆشێت، خاڵێکی تر هاووڵاتیەك پەیوەندی پێوە کردم وتی من فەرمانبەرم لە وەزارەتی شارەوانی، بەردەوام لە داخ و خەفەتێکی زۆر دادەژیم، کەسێ دێ پارچە کاغەزێکی چەند سانتی مەتری دەهێنێ بۆ بەڕێوبەری گشتی شارەوانی، داوای چەند دۆنم زەویەك دەکات کە لەلایەن بەرپرسێکەوە ئیمزای بۆ کراوە، بەڕێوبەری گشتی شارەوانی نەك هەر ڕازی دەبێ، بەڵکو یەکێ لە ئێمە لە فەرمانبەرەکانیش دەسپێرێ تەسکەرەو جنسیەکەشی ناردووە کە دەبێ ئێمە بچین بەناوی بکەین، یەعنی بەڕاستی ئەمە کارەساتە، سەبارەت بە زێدەڕەوی دیارە لە ماوەی ڕابردوو کۆمەڵێ قەرەبوو کراوە بۆ کەسانێك کە گیرابوون، دیارە گەندەڵی زۆر کراوە لەمە، زێدەڕەوی کراوە کەسانێك دوو زەوی و سێ زەویان وەرگرتووە، کەسانێکی تر کە ئەسڵەن نەگیراون کەچی ئەم قەرەبوویەیان وەرگرتووە، من پێموایە کەسانێك کە هەندێ زێدەڕەوی دەکەن بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ وەزارەتی شارەوانی بەرپرسە لەمە، لەبەرئەوەی لە ساڵانی ڕابردوو کە یەکەی نیشتەجێ بوون دەستەی وەبەرهێنان دروستی کردووە، ئاشکرایە لای هەموومان کە ئەم پرۆژەیە سەرکەوتوو نەبوو، بەرهەمەکەی بریتی بوو لە دروست کردنی پارك ڤیو، تاوەر و جیهان ستی و ئەمانە کە هەر شوقەیەك لە (١٥) دەفتەرەوە و بۆ (٨٠) دەفتەر فرۆشراوە، کە تەنها چەند کەسانێك پێی بوون بو ملیۆنێر، بەڵام فەقیر و هەژارەکان لێی سوودمەند نەبوون، بۆیە بەڕاستی ئەگەر کێشەی نیشتەجێ بوون لە ئێستاوە دەست نەکرێ بە چارەسەر کردنی ئەوە لە داهاتوودا دەبێتە

قەیرانێکی زۆر گەورە بۆ هەرێمی کوردستان، من پێموایە وەزارەتی شارەوانی بە پلانێکی تۆکمە دەتوانێ لە ئێستاوە دەتوانێ دەست بە چارەسەرکردنی مەسەلەی نیشتەجێ بوون بۆ هاووڵاتیانی کرێ نشین چارەسەر بکات، بە بێ ئەوەی یەك دۆلاری بچێ، پلانێك دابنێ تەنها زەویەکە دابین بکات، لەهەر شار و شارۆچکەیەك کە زەوی دابین بکات، ئینجا بیدات بە کۆمپانیایەك بە موقەدیمەیەك بۆ نموونە هەر هاووڵاتیەك کە کرێ نشینە داوای ئەوە بکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باوەڕ کەن ئەم قسانە هەمووی دووبارەیەو گوێمان لێی بووە، بۆیە تکایە پابەند بن بە کاتەوە، مامۆستا هەورامان فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شەریف (گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا، داوای لێ بووردن دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، کاك زانا فەرموو.

بەڕێز زانا عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەندێك پرسیارم هەیە، بۆچی ئەو گەڕەك و جێگایانەی کە بە تەجاوز دروست کراون، زۆر لەو گەڕەکانە باشترن کە شارەوانیەکان تەسمیمان کردووە و دروستیان کردووە، بۆ ئەو باخانەی کە حکومەت دروستی کردووە، بە پانزە ساڵ دارێکی تیا سەوز نابێ، بۆ ئەوەی کە تەجاوز دروست دەکرێ بە ساڵێك گەشە دەکات و دەبێ بە باخ؟ یەعنی ئەوانە پرسیارن دەبێ حوکمەت وەڵامیان بداتەوە، خێرە حکومەت لەسەرەتای دروست کردنی تەجاوزات لە خانوویەك بۆ دە خانوو هیچ قسە ناکات، کاتێك کە دەبێ بە هەزار خانوو هێز و مەکائین دەبات و دەیەوێ هەزار خانوو بروخێنێ؟ کە لە کاتێك دا سەرەتاکەی یەك، دوو خانووە نایروخێنێ کە ئەوەش بۆ خۆی گرفتێکی گەورەیە، من بۆ خۆم دەڵێم هەتاوەکو وەبەرهێنان لە کوردستان ڤیلاو شوقەی نیو ملیۆن دۆلاری هیچ هێزێك لە کوردستان ناتوانێ تەجاوزات ڕاگرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەو ڕاپۆرتەی بەڕێز سەرۆکی لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاریەکانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشتوگوزار خوێندیەوە، کۆمەڵێك ڕاسپاردەی تیایە لە کۆتاییەکەی، ئێوە ئەندامانی پەرلەمان دەتوانن لە ماوەی چەند ڕۆژێك ئەگەر ڕاسپاردەی ترتان هەیە بیخوێننەوە، ئەگەر ڕاسپاردەی ترتان هەبوو ئاراستەی بەڕێز سەرۆکی لیژنەی بکەن بۆ ئەوەی لە چوارچێوەی ئەو ڕاسپاردانە جێی بکاتەوە، ئەو کات وەکو ڕاسپاردەی ئەم دانیشتنە ئاراستەی ئەنجومەنی وەزیرانی دەکەین بۆ ئەوەی پێی وەربگیرێ و لە هەمان کاتیش دا ئەو پرۆژە یاسایەش ئامادە کراوە لەبواری زێدەڕەوی، لیژنە پەیوەندارەکان موتابەعەی دەکەن لەگەڵ ئەنجومەنی وەزیران بۆ ئەوەی بەزووترین کات ڕاپۆرتی حازر بێ و بێتەوە ناو هۆڵی پەرلەمان، ئەمە پەیوەندارە بە بەشێك لە قسەکانی بەڕێزتان، کە ڕاسپاردە و پێشنیار بوون بۆ حکومەت سەبارەت بە دیاردەی زیادەڕۆیی کە دەتوانرێ لەناو ئەو ڕاسپاردانەی لیژنەکە جێی بکرێتەوە، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە پرسیارەکانتان ئێستا بەڕێز جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرە پەیوەندارەکان دەتوانن هەر وەڵامێکیان هەیە بۆ پرسیاری ئەندامانی پەرلەمان ئێستا

وەڵام بـدەنەوە و ئەو وەڵامانەشـی کە ئێستا نـاتوانن بیـدەنەوە بە نووسـراو دوایـی ئاراسـتەی پەرلەمانی بکەن، بۆ ئەوەی ئاراستەی ئەنـدامانی پەرلەمـان بکـرێتەوە، بەڕێـز جێگـری سـەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی (جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێــزان، داوای لــێ بــوردن دەکەم کە بــۆ فەتــرەیەك کە بە کــارێکی تــرەوە ســەرقاڵ بــووم، هەندێکیشــی هەر پەیوەنــدی بە زێــدەڕەوییەوە هەبــوو، سوپاســی ئێــوەش دەکەم کە ئەو دەرفەتەتان دامێ و خۆشحاڵم کە هاتمەوە هێشا موناقەشە وا گەرم و گوڕە و ئەو حەوسەڵەیەی کە لەم پەرلەمانەدا دەبینم جێی خۆشی و سەربەرزییە، من وەڵامی چەنـد پرسـیارێك دەدەمەوە کە هەندێکی ئەو پرسیارانە ئاڕاستەی بەندە کرابوون، چەند کەسێك گلەییان لە ئێمە کـردووە کە وتارەکەمان کە عەلا ئەساس وتوومە هەموو لایەکمـانی تیـایە، داوای ڕوونکردنەوەیـان کـردووە، لەسەر ئەو بابەتە، من بەخۆشحاڵیەوە من ئەو ڕوونکردنەوەیە ئەگەیەنـم کە دەڵـێم هەموومـانی تیاییە، دەڵێم هەموو نەوعە کەسێکی تیایە، هەموو نەوعە چین و توێژێکیشی تیایە، لە حاکمەوە بیگـرە تـاوەکو ئەنـدام پەرلەمـانی خـولی پێشـوو و لەوانەیە و هیـوادارم ئەنـدام پەرلەمـانی ئەم خولەی تێدا نەبێ، بەڵام ئێمە بەناو داتاکانمان ئەگەڕێـین و ئەگەر تیـای بـوو بەڕێـز سـەرۆکایەتی پەرلەمان ئاگـادار دەکەیـنەوە، هەروەهـا مەسـئولینی حزبـی تیـایە، مەسـئولینی سـەربازی تیـایە، فەرمـانبەری تیـایە، مەلای پیـرۆزی تیـایە، بـۆیە ئەوانەی کە بەشـداربوونە لە زێـدەڕەوییەکە ئەم هەموو لایەنانە دەگرێتەوە، بەڵێ مەبەسـتم کە دەڵـێم هەمـوو لایەکـی تیـابووە، تەنهـا مەبەسـتم لایەنی سیاسی نەبووە، مەبەستم ڕەنگ بێ ئەنـدامانی لایەنـی سیاسـیش بەشـداریش بـووبن لە زێدەڕەوی و ئـێمە کە بەجـدی بەرامـبەری ئەم حـاڵەتە وەسـتاوین بە جـدیش ئجرائـات دەکەیـن، بەرامبەریان، بەڕێز کاك برزۆ پێشنیارێکی پێشکەش کرد کە حەقە بەڕێز سەرۆکی حکومەت یـان بەنـدە وەکـو سـەرۆکی ئەم لیـژنەیە فەرمـان دەربکەیـن بـۆ ڕاگرتنـی زێـدەڕەوی و بـۆ ئیجرائـات بەرامبەر بەوە، من بەخۆشحاڵیەوە ڕای دەگەیەنم لە (٢٠١٥/٤/٣٠) بەفەرمانی ژمارە (٤٣/٣٥) ئێمە بزەبـت ئەو فەرمانەمـان دەرکـردووەو نوسـخەیەك لەو فەرمـانە نێـردراوە بـۆ ئەم سـەرۆکایەتیە بەڕێــزە، مــن داوا لە بەڕێــز ســەرۆکی پەرلەمــان دەکەم نوســخەیەك لەم فەرمــانە کە تەواوی ئیجرائاتەکـانی ئـێمە و فەرمانەکـانی حکـومەتی هەرێمـی کوردسـتانی کە لە لیـژنەی پێکهێنـراو دراون بڵاو بکرێتەوە و بەسەر هەر یەکە لە ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان ئەگەر دەتانەوێ ئـێمەش دەتوانین...

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

ئاراستەی لیژنە پەیوەندارەکانمان کردووە بە تایبەتی لیژنەی شارەوانی.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی (جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باشە هەموو ئەندام پەرلەمانێکی بەڕێز نوسخەیەکی لەم فەرمانەی پێ بگات، تـاوەکو بـزانن ئیجرائات چییە، ئەوە لە فەقەرەی (٢)ی ئەو فەرمانە هەر بزەبت داوا لە وەزارەتی ناوخۆ کـراوە، وەزارەتی پێشمەرگەش و دەزگای ئاسایشی هەرێمـی کوردسـتان وەکـو هێزێکـی هـاوبەش پێـك بهێنن و جێ بەجێ کردنی بڕیاری لابردن و تێکدانی زێدەڕەوییەکان لەسەر زەوی و زاری گشتی و لابردنی سەرجەم ئەو بینـاو سـیم و تەل بەنـدانەی کە ئیتـر دەتـوانم هەمووتـان بـۆ بخـوێنمەوە،

وەکو بڕیار دراوە، ئێستا ئەو بڕیارە جێ بەجێ بکرێ و بەردەوام بین لەسەری، دوو، سێ جار باسی حاڵەتێکی تایبەت کراوە، یان بڵێین دوو حاڵەت کە لە دەقەری ڕاپەڕین ئەنجام دراوە، یەکێك لە سەروچاوەو ڕێی سەر کەپکان بۆ ئاگاداری پەرلەمانی بەڕێز ئەم زێدەڕەوییە ڕاگیراوە، لەگەڵ ئەو کەسە کە تاوانبار کراوە بە ئەنجامدانی ئەم زێدەڕەوییە قسە کراوە و ئیشەکەی ڕاگیراوە و لیژنەیەکی تایبەت پێکهێنراوە بۆ ئەوەی بە دیراسەت و بە پێی قانون تەئکید بین کە ئەمە بیزەبت زێدەڕەوییەو دڵنیاتان دەکەمەوە ئەگەر ئەمە زێدەڕەوی بووبێ ئێمە نایهێڵین و هەڵی دەوەشێنینەوە، خاوەن مەشروعەکەشمان ئاگادار کردووەتەوە، بۆیە ئیجرائات کراوە و ئەوە کەسێکی دیار و خۆشەویستی ئەم دەقەرەشە، بۆیە ئەوەش ئەوە دەگەیەنێ کە ئێمە تەنها یەك، دوو کەسمان دەست نیشان نەکردووە، بەڵکو ئێمە هەموو لایەکمان مولزەم دەبین بەوەی کە بەجدی بەرامبەر ئەم ئیجرائاتانە بوەستین، ئەگەر هاوکارانم لە وەزارەتی شارەوانی یان کشتوکاڵ وەڵامی پرسیارەکانی تریان هەبێ فەرموون.

بەڕێز د.یوسف محمد صادق (سەرۆکی پەرلەمان):

زۆر سوپاس، بەڕێز وەزیری شارەوانی و گەشتوگوزار.

بەڕێز نەورۆز مولود (وەزیری شارەوانی و گەشتوگوزار):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر پێم باشە ڕوونکردنەوەیەك لەسەر تێبینی ئەو دوو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزە بدەم کەوا بەهۆی سەرقاڵیمانەوە نەمانتوانی جوابی مۆبایلەکانیان بدەینەوە یان هەر کارێك، پێم خۆشە جەنابیان ئاگادار بن کە تەنها وەزارەتەکەی ئێمە دوو سەد شارەوانی لەخۆ دەگرێت، (٤٣) هەزار فەرمانبەرمان هەیە، ئەمە مانای ئەوە نییە حجە بدەین کەوا نەتوانین جوابیان بدەینەوە، بەڵام لە هەمان کاتدا ئەگەر بێتو تەوزیعی هەر سەرۆك شارەوانیەك بکەین، ڕۆژی هەندێ کاتیان بدەینێ، بە تەئکید لەوانەیە زۆر سەرقاڵ دەبین، لەگەڵ ئەوەش ئێمە نووسراوەکانی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان کە لە ڕێگەی وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران کە بۆ ئێمە دێت، یاخود لەڕێگەی بەڕێزتانەوە وەکو سەرۆکی پەرلەمان و لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە بۆ وەزارەتەکەمان دێت، پێم خۆشە ئیحسائیەك بکرێ، بزانین چەند نووسراو ئاراستەی ئێمە کراوە و چەندیش جوابمان داوەتەوە و چەند جدی بووینە لە جواب دانەوەی سوئالەکان، وابزانم وەزارەتەکەی ئێمە پشکی شێری بە بەرکەوتووە لە هەموو سوئالەکان و لە هەموو وەڵامدانەوەکان، پێم خۆشە تەقیم لەسەر ئەوە بێ کە چەند توانیبمان جواب بدەینەوە، بەڵام ئەگەر ئەو بەڕێزانە هەر سوئالێکیان هەبووە یاخود هەر کارێکیان هەبووە خۆ دەیانتوانی لەڕێگەی بەڕێزتانەوە بە نووسراو بۆمان بنێرن تا ئێمەش کاری پێویست بکەین بۆ هەر کاروبارێکی هاووڵاتیان، ئەگەر کاروباری هاووڵاتیان بێت، ئەگەر مەسڵەحەی گشتی بێ، بە تەئکید ئێمە لە خزمەت داینە، کاری ئێمەیە و بیانووش بۆ ئەوە نابینینەوە کەوا کارمان زۆرە و نەمانتوانیوە، اللهم تا ئێستا خۆم ژمارەی خۆم نەگۆڕیوە، لە ئەوەڵ ڕۆژەوە کە ڕەقەمی مۆبایلم هەیە ژمارەی تەلەفۆنەکەمان نەگۆڕیوە، بۆیە لەوانەیە (١١١) ئەندامی پەرلەمان، (١١١) ژمارە لەلامان خەزن نەبێ..... .

بەڕێز د.یوسف محمد صادق(سەرۆکی پەرلەمان):

دیاردەیەك هەیە خاتوو نەورۆز، دیاردەیەك هەیە لەناو پەرلەمان زۆرجار باس دەکرێ، وەزیرەکانی کە سەر بە هەر فراکسیۆنێکەوە دەنگیان پێدرابێ کەمتر جوابی فراکسیۆنەکەی

خۆیان ئەدەنەوە، جوابی فراكسیۆنەكانی تر زۆرتـر ئەدەنەوە، ئەمە بـووە بە دیـاردە، وەزیرەكـان جوابی فراكسیۆنەكانی خۆیان نادەن.

بەڕێز نەورۆز مولود/ وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئیتر ئەمە لەسەر ئـێمە تەتبیـق نـابێ، داوای لێبـوردن دەكەم ئەگەر هەر نەمـانتوانیبێ وتـوومە لە خزمەتـی هـاووڵاتی و ئەنـدام پەرلەمانـداین، كـاری ئـێمەیە، واجبـی ئـێمەیە، نـایكەمە مـنەت بەسەریانەوە بە تەئكید سەبارەت بە سوئالەكان لە وەزارەتـی ئـێمە كـراوە، ئەوەی كە بـرادەرەكە وەڵلاهـی ئەنـدام پەرلەمـانەكە كـاك سـالار بـوو وا بـزانم، ئەوەی كەوا لە دهـۆك پـلان چیـیە بـۆ دابەشـــكردنی زەوی بـــۆ پێشـــمەرگە و فەرمانبەرەكـــان لە دهـــۆك، یـــاخود ئەو پێشـــمەرگەو فەرمانبەرانەی كە ناویان هەیە و ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیرانیان هەیە بۆ دابەشكردنی زەوی تا ئێستا وەریان نەگرتیە، ئەم كێشـەیە تەنهـا لە دهـۆك نیمـانە، لە هەولێـر هەمـانە، لە سـلێمانیش هەمـانە، لە هەڵەبـجە هەمـانە، لە زۆر شـوێنەكانی كوردسـتان هەمـانە، ئەو شـوێنانەی بە هـۆی قەرەباڵغی شوێنەكانەوە نەتوانرایە زەوی پێویست دابین بكـرێتن، بە هـۆی ئیفـراز نەكـردن و بە هۆی ئیتفا نەكردنی زەوی، بەهۆی بچووكی شوێنەكانەوە نەتوانراوە، بەڵام هەمـووی بە پـلان لە وەزارەتە تا ئێستا چەند لیستێك هەبوو لە سەردەمی ئەم كابینەیە، ئێمە جێبەجێمان كردیە خۆی دەگـرێتەوە لەسـەرووی (٤٠٠–٥٠٠) قیـتعە زەوی كەوا تەنفیـز كـراوە، دابەش كـراوە، بە تەئكیـد بەرنامەمان بۆ داهاتوو ئەوەیە كەوا ئەوەی لیستی هەبێ، ڕەزامەندی هەبێ، ناهێڵن دوا بكەوێتن و زەویـان بـۆ دابـین دەكەیـن بەسـەریان دابەش ئەكەیـن، بەڵام هەنـدێك جـار قەیرانـی دارایـی وایكـردووە، لەبەر ئەوەی زەوی كوژانـدنەوە پێویسـتی بە میـزانیەیە لەوانەیە هۆیێـك بـێ بـۆ دواكەوتنی ئەمە، كاری لەسەر دەكرێ لە وەزارەت بە جدیەوە، سـەبارەت بە یاسـای ژمـارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٢)ی تایبەت بە تەملیك كردنی ئەو خانووانەی كە دەكەونە حەرەمی گونـدەكان، ئێسـتا دەكەونە سنووری نەخشەی شارو شارۆچكەكان هەندێكیان بەبـێ بەدەل كە خـانووی كـۆنن و لە بنەمـادا خـانووی گونـد بـووینە، هەنـدێكی بە بەدەلـی (٥٠) هەزار مەتـر دووجـا خـانووی نـوێ، هەنـدێكیان بە نرخـی ڕاسـتە دراوە، بەڵام تـا ئێسـتا ئەم یاسـایە جێبەجـێ نەكـراوە لەبەر ئەوەی هەندێك ڕێنمایی پێویستە لە یاساكەدا نوسراوە كە تـا ئێسـتا ڕێنمـایی پێویسـتی بـۆ دەربكرێـت ڕێنماییەكان ئامادەكراوە لە ئەنجومەنی وەزیرانە چاوەڕێ دەكەین دەرچێت و جێبەجێ بكرێتن، پەروا خان بەڕێزەوە كە زۆر باسی ماستەر پلان دەكرێت و دەوترێت زۆربەی زۆری ماستەر پلان دەكرێت بە شوێنی نیشتەجێبوون لەوانەیە ئەمە تۆزێك ناڵێم ئیجحافی تێدایە، تۆزێك لەوانەیە نارِوونیەكی تێدا بێ، چونكە ڕێـژەی شـوێنی نیشـتەجێبوون لە ڕووبەری ماسـتەر پـلان لە (٢٥%) تەجاوز ناكات ڕێژەی (٧٥%) بۆ چالاكیەكانی ترە لەگەڵ سەوزاییەكان، مەسەلەن بۆ نموونە باسی فرۆكەخانەی كرد كە ناكرێ فرۆكەخانە لە دۆڵە رووت كە پرۆژەی هەواری شاری لەسەر دروست كـراوە بكـرێتن، ماسـتەر پـلان بە زانسـتی دادەنـرێ، بە عیلمـی دادەنـرێ، كۆمپانیـای بیـانی و موتەخەسس ئەم ماستەر پلانـانە دادەنـێن، لەسـەر ئەساسـی ئەم ماسـتەر پلانـانە، ئەم پـرۆژانە جێبەجێ دەكرێتن، وەكو تێبنیەك بۆ جەنابیان كەوا ماستەر پلان لەڕووی زانستییەوە تەوزیعاتی لەسەر دەكرێتن، تاپۆی سەید صادق بەشـێكی كەمـی تەواو بـووە بەشـێكی زۆری مـاوە بە هـۆی ئەوەی تـا ئێسـتا بەرێـوەبەرایەتی نەخشـەدانان كـار دەكـات بـۆ ڕوو پێـوكردن و نەخشەسـازی

گەڕەکەکـان، کە زۆربەی زیـادەڕۆی پێویســت بە راسـت کـردنەوەو کـاری زۆرو کارەکـان لەبەر قەیرانـی دارایـی بە پێـی پێویسـت نەبـووە، بەڵام ئەمەش هـۆیەکەی دەگەڕێـتەوە بـۆ قەیرانـی دارایی ئەوەی بەڕێز کاك قـادر وەتمـان سـەبارەت بە سـەرۆك شـارەوانیەکان بە ئیجرائـات کـردن لەگەڵیان، ناکرێ کەم تەرخەم بن لەوانەیە سەرۆك شارەوانیەکانیش کێشەی خۆیـان هەبێـتن، بـۆ نموونە هەفتەی رابردوو سەرۆك شارەوانیەکی بەڕێز پاش (٢)ی شەو تەقەی لێکـراوە، تەهدیـدی ماڵ و منداڵی کراوە لەبەر ئەوەی بە رۆژ تەجاوزی هەڵگرتووە، پێش هەفتەیەك لە سلێمانی بەڕێز موراقیبێك سـەری شـکێنراوە رەسـمەکانمان لە لایە بە (١٣) تەقەل دوورایـتەوە بە بلـۆك لێـدراوە تەنها چـووە تەجاوزێـك هەلبگرێتن، ئەوانـیش کێشـەی خۆیـان هەیە لەبەر ئەوەیە ئەمە تەرکیـز لەسـەر ئەوەی ئەکەیـن کە دەبـێ لیـژنەی ئەمنـی هاوکـار بـن لەگەڵ سـەرۆك شـارەوانیەکان بـۆ هەڵگرتنی تەجاوزەکان، ئەمەیە کە زۆر برادەران دووبارەیان کردەوە، ئەمە پێویستە بەم شـێوازە حەڵ بکـرێتن، سـەبارەت بەوەی رانیــیە کە دەڵـێ زۆر درێــژە دەخـایەنێ، درێــژەی نەخایەنـدیە تەوەقع دەکەین لەو دوو هەفتەیە تەواو ببێ راپۆرتەکەی بخرێتە بەردەم ئەنجومەن وەزیران بۆ یەکلاکـردنەوەکەی، ئەوەی نجـات خـان ئامـاژەی پێـداوە، وا بـزانم پشـووەکە پـێش ئیسـراحەتە ئاماژەم پێدا کێشەی تەسویەیە، لیجانی تەسویە پێویستە بەگەر بخرێن و ئەنجـومەنی وەزیـران بڕیاری هەیە بە زووترین کات بکەونە کـارو تەسـویەی مەنتیقەکـان بـکەن، بـۆ ئەوەی قەرەبـووی ئەو خەڵکە بکەن کە زەویان بەر پرۆژەکان دەکەوێت، ئەوەی کاك عبدالله حاجی محمود ئاماژەی پێدا لە کارتەکان، چۆن ئیشـمان لەسـەر نەکـردیە؟ جـوابم داوە پێشـوو کەوا زۆربەی هەرە زۆری ئەو کارتـانەی کەوا کـارتن نەکـراون بە سـەنەد زۆربەیـان لە سـێ لیـژنە پێکهـاتووە لە هەر سـێ پارێزگاکـان، بەڵام ئەوەی هەولێـر زۆر زەقە، لەبەر ئەوەی سـەرووی (١٠٠) هەزار کـارتە، تـا ئێسـتا (٤٠٠)مان تەوزیع کردیە، (٢٥٠٠)یش هەفتەی داهاتوو تەوزیع دەکرێ ئەوانـی تـریش لە بەرنـامەیە خەریکـی ئیفـرازات و تەوحیـدین، بەڵام پێویسـتی بە سـتافی زۆرە بە تەئکیـد و پێویسـتی بە پاڵپشتی تاپۆشە وەزارەتی عەدلیش، تەنها ئەرکـی وەزارەتـی شـارەوانی نیـیە، پـرۆژە یاسـاکە د. بەهار ئاماژەی پێکرد، ئێمە وتوومانە پرۆژە یاساکە ئامادەیە هەمووی تێدایە تەنها ئەوەندە مـاوە لە پەرلەمان پەسەند بکـرێتن ئەوەی کە کـاك عمـریش ئامـاژەی پێکـرد ئەوان ئامادەیـان کـردووە یاسـاکە، بەڵام یاسـای کـۆنی وەزارەت بـووە، بەڵام جیاوازمـان کـردەوە لەگەڵ پەرلەمانتـاران کردمانە یاسای تەملیك کـردن لە جیـاتی یاسـای (ازاله التجـاوزات)ش بە جیـان کە ئەوەی ئێسـتا ئامـادەیە یاسـای مەنـع و ئیـزالەی تەجـاوزەکەیە، ئەگەر ئەمە پەسـەند بکـرێ، دواتـر دێـنە سـەر یاسای تەجاوزەکە واتە ڕاو سەرنجی هەموو لایەنەکانی تێدایە، ئەوەی بەڕێز فەیروزخان کەدوو نووسراوی ناردووە جوابمان دایتەوە بڕیاری ژمارە (٥)ی ساڵی (٢٠٠٢)و ئەمە تایبەتە بە یەك سـاڵ لە ماوەی ساڵێك هەر کەسێك تەجاوزی کردیە بۆی هەیە بچێت تۆمار بکات، داوا تەسجیل بکاتن بـۆ ئەوەی بە نـاوی بکـرێ هەر لە پـاش ئەوەی تەجـاوزەکە کرابـێ بە نـاوی نەکـرایە، مـوتەراکم مایتەوە، ئێمە ئیحسائیەمان هەیە، تەجاوز هەیە، بەڵام هەمووی پێشوو کرایە ئەمـانەش بریـاری ژمـارە (٥)ی سـاڵی (٢٠٠٢) لە سـەریان تەتبیـق نەبـووە بـۆیە ئەمەنە زۆر بـووە کەڵەکەی کـردووە کۆبۆتەوە، کە دەڵێین یاسای تەملیکی داهاتوو جێبەجێ بکرێ هەنـدێك لەوانە دەگـرێتەوە، بەڵام دەبێ سەقفێکی موحەدەدی هەبێتن و هەنـدێ ئیجرائـاتی زۆر توندیشـی هەبـێ، ئەوانەی بەڕێـز ئاماژەی پێکرد هەنـدێك زەوی هەیە حەقـی تەسـەروفیان هەیە لە قەڵادزێ و لەو شـوێنانە کە تـا

ئێستا تەعـویز نەکـراینەوە، ئەوانە یـان ئەوەتە ئیحتیمـاله ئەگەر بنێنـرن بۆمـان بە نووسـراوێکی رەسمی ئەتوانین جوابیـان بـدەینەوە، یـان موستەمسـەکیان نیـیە بـۆیە نەتـوانراوە ئیتفـا بکـرێ، یاخود لە قۆناغی قەرەبوو کردنەوە نەبوو بۆیە پێویستمان بەوە هەیە زانیـاری زیاترمـان بـدەنێ بتوانین وەڵامێکی راست و دروستیان بدەینێ، مەنیقەی سۆرانیش کێشـەی ئـاوی هەیە، ئەمەش ئاگادارین ئیشمان لەسەر کردیە، بەڵام ئەوەی کە ئاگامـان لە کێشـەکانی سـۆران نەبـی هەر خـۆم تەنها لەم کابینەیە سێ لیژنەم پێك هیناوە، سـێ لیـژنەی لێکـۆڵینەوە لەسـەر کەیسـی کێشـەکانی زەویەکـانی سـۆران هەمـووی لە مەرحەلەی تەحقیـق و ئیجرائـاتە، بەڵام سـۆران خـۆی شـوێنی تۆمۆگرافی خۆی ماستەر پلانی نەبوو خەڵکانێکیش بـرادەران زۆربەی لە شـوێنان تـر هـاتوونەتە سـۆران لەسـەر شـوێنی تەجـاوز زۆر خـانوو دروسـت کـراو زۆر ئیجرائـات کـراوە وایلێهـاتووە لەوانەیە بە هۆی نەبوونی ماستەر پلان تەجاوزێکی زۆرەوە ئەم کێشانە کەڵەکە بـووە، بەڵام ئەم سێ لیژنەیە هەر یەکی پسپۆرە، تایبەتە بەو کێشەیەی کەوا بۆی دانـراوە، مامۆسـتا عمـر کـۆچەر ئامـاژەی بە کێشـەیەك کـرد لە بـاگێرا، بـاگێرا ماسـتەر پلانـی پـێش دوو هەفـتە پـێش ئێسـتا پەسـەندمان کـرد، تەقـریبەن شـەش مانـگ رامـانگرت پـلانەکە بە هـۆی ئەوەی ماسـتەر پـلانەکە هەندێك شوێنیان داخیلی ناو شوێنەکە، نەکردبوو وەزارەتی کشتوکاڵ دیـار بـوو گلەیـی هەبـوو، لەبەر ئەوەی حەقی خۆیانە زەوی زیراعی بەبەر کەتیـیە، ئـێمە موراعـاتی ئەم شـوێنانەمان کـرد، داوای راو سەرنجمان کرد دواتر بە ئیتفاق و رەزامەندی خۆیان لە ئاکرێ و باگێرا هەمان شـت کە رازیبوون زەوییەکانی کشتوکاڵ بۆ هەندێك پرۆژەکان داخیل بکرێتن و بـۆ ئەوەی نەبێـتە هـۆی ئەوەی تەجاوزی لەسەر بکرێتنن، ئینجا ماسـتەر پلانەکەمـان پەسـەند کـرد دوای ئەوەی کە هـیچ گلەیی و گازاندەی هاوڵاتیانی لەسەر نییە لەبەر ئەوەی بە پێـی یاسـا هەر ماسـتەر پلانێـك ئەگەر هاوڵاتیەك لە خیلالی مانگێك کە ئیعلانی بۆ دەکرێ هـاووڵاتییەکە داوا تۆمـار نەکـاتن لەسـەر ئەو زەویە، حکومەت بۆی هەیە داخیلی ماستەر پلانی بکا، ئەم ئیجرائەتانەمـان کـردیە پـێش ئێسـتا بـۆیە ماسـتەر پـلانەکە پەسـەند کـراو بە سوپاسـەوە لایەنـی پەیوەندیـداریش هەموویـان رەزامەنـدیان نوانـدیە، کـاك شـێرکۆ ئامـاژەی بە زەویەکـانی زانکـۆی صـلاح الـدین کـرد، کەمپـی زانکۆی صلاح الدین لە کابینەی پێشوو پارەکی بۆ دەرکرا لە ئەنجومەنی وەزیـران، بـۆیە کەمپـی زانکۆی صلاح الدین پەرەی پێبدرێ پرۆژەیەکی گەورە دروست بکرێتن، وەکو ئەوەی لە سلێمانی وەکـو زانکـۆی ئەمریکـی بـۆی دروسـت بکـرێتن، بـۆردێکی زۆر گەورە لە ئەنجـومەنی وەزیـران پێکهات وەزیری ئاوەدانکردنەوەی پێشوو سـەرۆکی بـۆردەکە بـوو ئەو زەویـانەی کە بـۆی دابـین کرابـوو (٥٠٠) دۆنـم بـوو لەسـەر ئەوە دروسـت دەکـرێ لە زیمنـی ئەم (٥٠٠) دۆنـمە (٢٠٠) دۆنمـی زەویەکەی کە دابین کرابۆ دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ فەرمانبەرانی زانکۆی صـلاح الـدین بەبەر ئەم کەمـپە کەتیـیە، واتە یەعنـی لە زەویەکـانی دابـین دەکـرێ بـۆ دروسـت کردنـی یەکەی نیشـتەجێبوون بـۆ فەرمـانبەران بەبەر کەمپـی زانکـۆ دەکەوێ، یەعنـی لە غەرەزەکـی پیـرۆزەوە بـۆ غەرەزەکـی پیرۆزتـر، یەعنـی کەواتە هەردووك غەرەزەگە بـۆ ئەوەیە خزمەتـی زانکۆکە بکاتن، بە خۆشبەختانەوە لە هەفتەی رابردوو لە ئەنجومەنی بـاڵای وەبەرهێنـان ئەمـری ئیستسناشیان بۆ دەرچوو لەسەر ئەو (٢٧١) دۆنـمە کە بـۆ فەرمـانبەرانی زانکـۆی صـلاح الـدین و وەزارەتـی تەعلـیم عـالی خـانوو بـۆ فەرمانبەرەکـان دروسـت بکـرێ لەسـەر ئەو (٢٧١) دۆنـمە کە خۆشیان رازیبووینە لەسەری، هەم دەستەی وەبەرهێنان رازیبووە ئێمەش وەکـو وەزارەت پـاش

ئەوەی کەمپ ئەم رووبەرەی بردووە ئەویدیش بەپێی ئیفرازاتی شوێنەکە کاری لەسەر کراوە بەپێی یاسا و رێنماییەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. شێرکۆ دەستت دەبینم بەس با تەواو ببێت خاتوو نەورۆز تەواو ببێ کاك ابوبکریش ویستی قسە بکا جەنابیشت ویستت قسە بکەی.

بەڕێز نەورۆز مولود/ وەزیری شارەوانی و گوشت وگوزار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز شکریە رسول فەرمانبەری شارەوانی نازانم ئاماژەی بە بەرێوەبەرایەتی شارەوانیەك کرد کەوا بە وەرەقەیەك فەرمانبەرێك تەکلیف دەکا بۆی بەدواداچوونیش بکا ئەگەر شوێنەکەم پێ بڵێ مەمنون دەبووم بە دواداچوونی بۆ بکەین، بەڵام لەهەمان کاتیش وەڵامەکەم ئەوەیە زەوی دابەش کردن راگیراوە، چۆن نامەیەك دێ زەوی بەدویدا بڕوا؟ ئیحتیماله ئەگەر باسی دەکا پێشوو کە زەوی هەبووە دابەش کراوە، بەڵام ئێستا ئەوە چەند ساڵە زەوی دابەش کردن راگیراوە، چۆن بە وەرەقەیەك دەتوانێ، بۆی نییە دەسەڵاتی بەرێوەبەری گشتی شارەوانی دەسەڵاتی وەزیریش نییە زەوی دابەش بکاتن، بۆیە ئەگەر ئەمە کۆنبێ، ئەگەر ئی تازەشە ناوم بداتێ، شوێنەکەم بۆ دیاری بکا سوپاسی دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دوو پەرلەمانتارەی کە حاجی کاروان باسی کرد جەنابی ماموستا غەریب پێنجوێنی و بەندە بووین سەعات و چارەگێك لە نووسینگەی وەزیری شارەوانی لە ئیستعلامات ژوورەکەی بەردەمی خۆی ماینەوە، ئێمە حەقمان بەوە شکا کەوا نەمێنینەوە، بەڵام هۆکاری مانەوەمانەوەکەمان ئەوە بوو سکاڵای هاوڵاتیەکی بەش مەینەتی ئەم کوردستانەمان پێ بوو لە ساڵی (١٩٧٨)وە فەرمانبەرە لە ساڵی (١٩٩١)وە خانووەکی بەرناپالم کەوتووە تەنها بە ئیجرائاتی حیزبی، بە تەزکییەی حیزبی زەویان نەداوەتێ، ئەوەتا خەڵکی کە کەمەندە ناوی احمد عزالدین ناوەکەشماندا بە وەزیری شارەوانی، بەڵام هیچی بۆ نەکرد، ئەمە تەنها بۆ خزمەتی ئەو هاووڵاتییە ئەوەندە چاوەرێمان کرد، کە ئەوە خۆشی هیچ ئیجرائاتی خۆشی لەگەڵ مودیری نووسینگەکەی نەکرد پێم وایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە زۆر بە کورتی مەجالی ئەوەمان نییە وەڵامی پرسیار هەبێت. کاك د. شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نووسراوە فەرمیەکانیشم ناردووە، ئەوەی کەمپی زانکۆ جیاوازە لەوەی یەکەی نیشتەجێبوونی فەرمانبەران لە نووسراوەکەی بەڕێز کاك د. دلاوەر علاءالدین مانگی (٣/ ٢٠١١) بە دیاریکراوی (٢) موقاتەعەیە باغمر ئەفەندی و دارەتوو ئەڵێت (٥٠٠) دۆنم زەوی تەرخانکرا بۆ (٥٠٠٠) یەکەی نێشتەجێبوون بۆ فەرمانبەران ناردوویەتی بۆ دەستەی وەبەرهێنان، ئەڵێ ئەو کاتە تکایە بە پێی یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠٠٦) بیدە ن بە کۆمپانیایەك بۆ ئەوەی ئیجرائات بکا،

بەڵام لە مانگی (٤)ی (٢٠١٥) لەگەڵ سەرۆکی زانکۆی صلاح الدین، ئەلێ پێیان ڕاگەیاندین لەو (٥٠٠) دۆنمە (٢٧١)ی ماوە، یەعنی من خۆم چوومەتە شوێنی کەمپی زانکۆ ئەزانم، ئێستا کەمپی زانکۆ خەریکن کۆمەڵگای بەشە ناوخۆییەکانیان دروست کردووە (٢٥) ملیۆن دۆلاری بۆ تەرخانکراوە بۆ دیزاین، ئەمە هەموو ئەمانە ئاگادارم، بەس ئەوە زۆر جیاوازە لە کەمپی زانکۆ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەزانی بواری ئەمە نییە، پێم وابێ ئەم دەرفەتە، ئەم دەرگایە بکەینەوە هەمووی قسە ئەکاتەوە، وە جارێکی تر کە ئەمە ئێستا بواری ئەمە نییە. کاک بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ڕوونکرنەوەك، بەڕێز جێگری سەرۆك حکومەتێ من د پرسیارا خۆ ژی دا ئاماژە پێکر ئەڤ بڕیارا ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (٣٥)، (٤٣)، (٣٤) دڤێ بڕیارێدا نوسخەك نك مە و ل نك جەنابێ وە ژی یێ هەی بێژیتن ماوەی چواردە ڕۆژان هەمی داتا یێت سەرپێچکاری ئەنواعێت سەرپێچکاریا بێنە تەسنیف کرن و بگەهیتە ئەنجومەنی وەزیران (٤/٢١)، یەعنی نقیسیە چواردە ڕۆژان بگەهیتێ، بەڵام (٣٥) ڕۆژێن سەرڤە چووی چ داتا ئەڤرۆکە نەگەهشتنە مە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عبدالستار وەزیری کشتوکاڵ فەرموو.

بەڕێز عبدالستار مجید/ وەزیری کشتوکاڵ ئاودێری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، دووبارە سەڵاوو ڕێزو حورمەتم بۆ پەرلەمانتارە بەڕێزەکان هەیە کاك بەهزاد باسی کووژاندنەوەی کرد، ئیتفا لە دهۆك، تەبعەن دیارە سنووری شارەوانی یاخود ماستەر پلان تەبعەن ئەوە پەیوەندی بە بڕیاری (١٩٧٧/٢٢)وە هەیە کە بەرێوەبەرە گشتییەکانی کشتوکاڵی، لەگەڵ پارێزگاکان و شارەوانی پارێزگاکان ئەم بڕیارە جێبەجێدەکەن، واتە ناگەڕێتەوە وەزارەت، ئێمەش سەرنجمان لەسەری هەیە، ئێستا هەندێك خەریکی ئەوەین هەندێك ڕێنمایی پێ دەربکرێ لە حکومەتەوە بۆ قەزیەی ئیتفا، واتە کوژاندنەوە کاك تحسین باسی زێدەڕۆیی هاوڵاتیانی کرد لەسەر زەوی یەکتر ئەوە هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەر قەزیەی تەسویە کردن، کە تەسویە بە شێوەیەکی گشتی ڕاگیراوە لەبەر بێ ئیمکانیەتی، چونکە تەنها تەوزیع بووە دابەش کردن هەبووە، ئەوەی پێشووتریش بەڵگە دێنێتەوە کە بەڵگەکانیشیان هەموو هەڵوەشێندراوەتەوە ئەمە کێشەکە لەوەدایە کاك عبداللە باسی ئەوەی کرد کە لە ساڵی (١٩٩١) کە گوندەکان (٥٠%) زیادی کردووە هەیە زیادی کردووە، بەڵام هەشە بەراستی کەمی کردووە، خۆی فراوان کردنی حەرەمی گوند عایدی شارەوانی و کشتوکاڵ و تاپۆیە هەر کاتێ ئەم سێ لایەنە بە زەرووری بزانن بە پێویستی بزانن حەرەمی گوند فراوان بکرێ بۆ ئەوەی یەکەی نیشتەجێبوون دروست بکرێ ئاساییە ئێمەش پەسەندی دەکەین، کاك انور باسی زێدەڕۆیی (٨٠) دۆنمەکەی کرد نازانم جەنابی سەرۆکی حکومەت وەڵامی داوەتەوە یان نە؟ جێگری سەرۆکی حکومەت وابزانم جێگری سەرۆکی حکومەت لەوێ نەبوو جەنابت وەڵامت داوەتەوە، جوابت داوەتەوە، باشتر، فەیروز خان باسی ئەوەی کرد کە چەند نامەیەکی ناردووە لە مانگی (٢٠١٥/٣/٢)، بەڵام تا ئێستا وەڵام نەدراوەتەوە، هیچ نامەیەك لەلای ئێمە فەرامۆش نەکراوە، بە بەڵگەی ئەوەی کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە هیچ نامەیەك بۆ ئێمە نەهاتووە کە نامەی فلان

پەرلەمانتار لای ئێمە تاخیر بووە، دەبینی بە ئێمە هەر نەگەیشتووە پەرواخان شتێکی باس کرد زۆر پەیوەندی بە باتەکانی ئێمەوە نییە، کە باسی کە پێویست ناکا بۆ بڕیاری جێبەجێکردنی یاسا بگەڕێننەوە بۆ چین وتوێژێك مامۆستایان و ئەوانە زانایان وەڵلا من پێم وایە زانایان قورسایی تایبەتی خۆیانیان هەیە، حەقی خۆشیەتی بۆ هێندێ پرس و بابەت زۆر ئاساییە ئێمە بشگەڕێینەوە بۆ لای ئەوان نەك هەر ئەوان زۆر جار ئێمە بە پێویست ئەزانین لای حیزبەکانە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی هەر چین و توێژێك، یەعنی قورسایی هەبێ لەوەی کە هاوکارمان بێ ئێمە ئەم وڵاتەی خۆمان، ئەم هەرێمەی خۆمان بەرەو پێشتر ببەین، ئەو گۆڕانکاری و چاکسازیانەی کە باسمان کرد جێبەجێ بکەین، زۆر بە تەبیعی و ئاسایی دەزانم پێم باشە ئەویش، یەعنی ئەم بۆچوونەی ئەمرۆ بەراستی بگۆڕێ، تەبعەن چونکە کاریگەریان هەیە، هەندێ قەزیە هەیە ئەم میللەتە موسڵمانە پێویستی بە حەرام وحەلال هەیە چوار مامۆستا، چوار قسەی لەسەر بکا ئەمن قەناعەتم وایە رای خەڵکی بگۆڕێ، کاك شوان باسی ئەوەی کرد گوتی ئێوە چۆن بەو شوێنانە دادەچن تەجاوزی کراوەتە سەرو هەروەکو ئەوە، وەڵلا من هەر بەڵگەیەکی سادە دێنمەوە ئەمن سەرەتا بەر لەوەی دەست بە لابردنی زێدەرۆیی مەنع کردنی بیری سووری، ئەوانە بکەین کە بە ڕەهای بوو بە دۆلی سماقۆلیدا چووم خۆم یازدە دەزگای بیری سووری لە دۆڵی سماقۆلی لەم سەر تا ئەم سەر حیساب کردووە، بەڵام ئێستا بەڕێزتان هاتووچۆ دەکەن پێم خۆشە تەنها ئەگەر یەك دانەشتان بینی، پێم خۆشە ئاگادارمان بکەنەوە کەوابێ بەو ڕێگایانەدا دادەچم بەو شوێنانەدا دەچم بۆ ئەوەی دوای مەنعیشی بکەن بەسەرزیش بەو شوێنەدا دەچم، چونکە هیچ دەزگایەکی بیری پایدی سووری ئێستا ئیش ناکا لەوێ، کاك سوهاد باسی ئەوەی کرد کە سەردانی شیلادزێ بکەین بەسەرچاو لەوساوە سەردانی پێنجوێنمان کردووە تا ئێستا گەرمیان، پشدەر، بیتوێن، چۆمان، بەردەرەش، ئاکرێ، زاخۆ، سمێڵ، پارێزگاکانی دهۆك و سلێمانی، أنشالله سەردانی ئەوێش دەکەین بەسەرچاو، کاك د. شێرکۆ باسی ئەوەی قەیوانی کرد ئەمن بەراستی هیچ زانیاریەکم نییە ئەگەر دوایی بەدواداچوونی بۆ بکەین رەنگە پرۆژەی وەبەرهێنان وا بزانم کاتی خۆی پێبیاندابن من ئاگادار نیم بەراستی دەکرێت دوایی وەڵامتان بدەمەوە، ئەوەی مێرگە پان فەرمووی بەڕێوەبەری پۆڵیس لابراوە لەسەر ئەم قەزیە، چونکە دەزگای بیری سووری یا مەسەلەی تەجاوزاتی مەنع کردووە ئەمن نازانم ئەو قەزیەیە چۆنە، بەڵام لێرەوە هەموو لایەك دڵنیا دەکەمەوە کە ئێمە نەك یانی لایبدەین، ئەمن یەك لە بارە خۆم تەقدیری چەند قایمقامێکم کردووە وەکو وەزارەتی کشتوکاڵ بە نامەی رەسمی، چەند مودیر ناحیەیەك کە بەراستی زۆر چالاکانە، زۆر ئازایانە ڕێگر بوون لە بەردەم زێدەرۆیی چ سەر زەوی بێ چ دەزگای بیری نا یاسایی بووبێ چی مەقالیع و پالاوگەکان بووبێ، بۆیە نازانم چۆنە حەقیقەت ئێمە یانی پشتیان دەگرین وە هاوکارییان دەکەین، تەقدیریان دەکەین نەك خوا نەخواستە لایانبەین، مودیر ناحیە هەبووە قسەم لەگەڵی کردووە گوتومە کاکە گیان، یەعنی جەنابت گەرم وگورتربە، توونتر بە لە مەنع کردنی زێدەرۆیی، پشتت دەگرم گوتی وەڵلا لەوانەیە ئەگەر سبەینێ وا بکەم لەوانەیە لام ببەن گوتم وەرە مەرجت لەگەڵ دەکەم ئەم یاساو ڕێنمایانەی کە دەرکرا بۆ مەنعی زێدەرۆیی جێبەجێ بکە ئەمن دڵنیات دەکەم مودیر ناحیە دوای دەبێ بە قایمقامیش، پشتیشت دەگرین هەر کەسێك حکومەت لەسەر ئەوەی جەنابت پابەندی بە یاساو ڕێنمایەکان مەنعی زێدەرۆیی دەکەی کە لەسەر ئەم قەزیەیە لات ببەن وەعد بێ ئەمنیش لەگەڵ جەنابت ئیستقالە دەکەم، نا وا نییە بڵێی یانی پشتیان ناگرین و هاوکاریان ناکەین بە عەکسەوە رەنگە هەندێکیان خۆیان کەم تەرخەم بن، جاری وایە کابرا کەم تەرخەمە لە ئیشەکەیەوە دەپێچێ دەڵێ لەبەر ئەوەی من یاسا جێبەجێ ئەکەم دەمەوێ ئاوا بم ئاوا بم، بۆیە لابرام، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك قوباد جێگری سەرۆكی وەزیران فەرمووو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی / جێگری سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان یەك خاڵی تر هەبوو لەبیرم چوو بیڵێم بەڕێزێك پرسیاری كرد وا بزانم بەڕێزێك بوو لە لیستی برادەرانی یەكگرتوو تاكەی ئێمە بتوانین ئەم دیاردەیە نەهێڵین لە كاتێك وەختێك تەحدید بكەین كە ئێمە ئەمە نەهێڵین، ئەمە زۆر ئاسان نییە من پێتان بڵێم (٢١)ی فلانی ئەووەنەیە، ئێمە ئەم كێشەیە ناهێلین، چونكە ئەمە كێشەیەكە كە چەندین ساڵە دەیان ساڵە تەراكومی كردووە، بەڵام دڵنیاتان ئەكەینەوە و بەڵێنیشتان پێ ئەدەین لێرە، بەڵنیش ئەدەین بە میللەتی خۆمان كە ئەگەر پشتیوانیمان هەبێتن ئەگەر پەرلەمانی بەڕێز پشتیوانمان بێت، یاسای پێویست پەسەند بكا، تەواوی لایەنە سیاسیەكان هاوكارمان بن، دوور بكەونەوە لە موزایەدەی سیاسی، پێكەوە كار بكەین بۆ چارەسەر كردن و نەهێشتنی ئەم دیاردەیە نایهێلێن هەڵی ئەووەشێنینەوە و چارەسەری ئەكەین، چونكە ئەولەویەتێكی ئەم كابینەیە ئەمە بە قسەی گەورەو بە قسەی زل ناكرێ بە ئیش ئەكرێ، بە ئیجرائات ئەكرێ، بە یاسا ئەكرێ، بە دەزگای دڵسۆزو پەرۆش ئەكرێ من هیوادارم ئەمرۆ سەرەرای ئەم هەموو قسانە لێرەدا كراوە هەموو بەڕێزان لە پەرلەمان دڵنیا بنەوە كە ئێمە لە حكومەت لە كابینەی (٨) ئەم مەلەفەمان بە گرنگ وەرگرتووەن من حەز ناكەم كەس لێرە خۆی بكا بە بەتەڵی ئەم مەلەفە، نە پەرلەمان نە حكومەت پێكەوە ئەم كێشەیە چارەسەر دەكەین، كیشەكە ئی هەر هەمووومانە، حەلەكەش ئی هەمووومانە، ئەگەر بەو نەفەسە پێكەوە كار بكەین دڵنیام چارەسەری ئەكەین، ئەیخەینە سەر رێو شوێنی خۆی، یاساش سەرووەر ئەبێ، زۆر زۆر سوپاسی ئێوەو هەموو پەرلەمانتارانی بەڕێز ئەكەین بۆ خەمخۆریتان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز وەزیری هەرێم، كاك مولود.

بەڕێز مولود محی الدین باوەموراد/ وەزیری هەرێم بۆ كاروباری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز پەرلەمانتارە خۆشەویستەكان پێم باش بوو لەم كاتەیە ئاماژە بە خاڵێك بدەم:

یەكەم/ سەرۆكی حكومەتی هەرێمی كوردستان لە هەفتەی رابردوودا دوو گشتاندنی بۆ تەواوی فەرمانگەكانی حكومەت سەیتەرەكان كرد دەربارەی بە دەمەوەچوونی پەرلەمانتارەكان و كار ئاسان كردن بۆیان، ئەوە لە هەفتەی رابردوودا گشتاندێك كرا بۆ هەموو سەیتەرەكان، هەموو فەرمانگەكانی حكومەت.

دوو/ واتە لە مانگی مایسا وەڵامی (٨٧) پرسیار گەیشتۆتە پەرلەمان لە لایەن نووسینگەی ئێمەوە (٦٩) پرسیار لە پەرلەمانەوە ئاراستەی وەزیرە بەڕێزەكان كراوە، بڵێم بۆ لایەنی ئیش لەلایەنی خۆم بۆچی بڵێم وەلحاسل لە زمنی ئەو سێ وەزیرەی كە زۆرترین پرسیار ئاراستە ئەكرێ وەزیری شارەوانییە كە ئەلحەق بۆ ویژدانی خۆم بڵێم تا ئێستا هیچ پرسیارێ لای دوا نەكەوتووە، پرسیاریش نییە لای ئەو فەسلی تەشریعی تیا چووبێ، سوپاس بۆ بەڕێزتان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ كاك عمر دەستت بەرز كردووەتەوە، تەنها ویستم ئەوە بڵێم كە ئەو بابەتەی بەڕێز كاك ابوبكر باسی كرد بووە باس و خواست لەنێوان پەرلەمان و حكومەت، بۆیە ئەوەتا موعالەجە

كراوه لەو ڕێگایەی کە بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان باسی کرد، بەڕێز کاك عمر دوا شت کە باسی بکەی، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمەسعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زۆر داوای لێبووردن دەکەم، من ئەمڕۆ زۆر قسەم کرد، تەنها ئەوەندە دەڵێم پرۆژەیەکم ئامادەکردووە بۆ ڕێکخستنی ئەو ناوچانەی کە لە دەرەوەی سنووری شاراوانی زیادەڕۆییان لەسەر کراوە، ڕادەستی بەڕێزتانم کرد و ئێوەش بەڕێزتان ناردتان بۆ سەرۆکی حکومەت، نوسخەیەکیش دەهێنم بۆ بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزیری کشتوکاڵ، ئەوە زۆر گرینگەو بە بەڕێز وەزیری کشتوکاڵیش دەڵێم ئەمڕۆ من لە دۆڵی سماقولیەوە هاتم کەمپێکی ئالیات لەوێیە، شۆفل، بلدۆزەر، حەفارە، دەقاق ئەو کەمپە مەهێڵن، چونکە من خۆم بە چاوی خۆم لە چوار مەوقیعدا بینیم موشتەقات و بلدۆزەر ئیشی دەکرد، ئەوانە ڕێگری لێ بکەن بە ڕەئی من زیادەڕۆییەکان سنووری بۆ دابنێین تا ئەوکاتەی لە ئاخیریدا بتوانین ڕێکی بخەین و سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزیشتان ڕاسپاردەکان ئامادەبکەن بۆئەوەی بەزووترین کات ئاراستەی حکومەتی بکەین، زۆر سوپاس بۆ ئامادەبوونی بەڕێزان جیگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەزیرانی پەیوەندیدار لە کابینەی حکومەت، زۆر سوپاس بۆ ئێوەش پەرلەمانتاران کە بە وتووێژەکانتان و بە سەرنج و تێبینی و پرسیارەکانتان ئەو بابەتانەتان زیاتر دەوڵەمەند کردبەمشێوەیە دانیشتنی ئەمڕۆمان کۆتایی پێ هات، دانیشتنی داهاتوومان هەفتەی داهاتووە.

فخرالدین قادر	**جعفر ابراهیم ئێمینکی**	**د. یوسف محمد صادق**
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە ١٣

چوارشەممە رێكەوتی ٢\٦\٢٠١٥

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٣)

چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٢

کاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٢ پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (١٣)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (١٣)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٢ دا بەم شێوەیە بێت:

١- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٣)، ڕۆژی داینشتن (٢٠١٥/٦/٢)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی یەکی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (١٣) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی پەرلەمان لە کاتژمێر (١١) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٦/٢) بەم شێوەیە بێت:

١ گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

بەخێرهاتنی بەڕێزان جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزیری دارایی و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان و بەڕێز سکرتێری ئەنجومەنی وەزیران و ڕاوێژکارانیان ئەکەین بۆ هۆڵی پەرلەمان بۆ بەشداری کردن لە وتوێژەکانی تایبەتمەند بە بەرنامەی کاری ئەمڕۆ، پێش دەست پێکردن بە وتوێژەکان داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان بخوێنێتەوە، فەرموو.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە(١٢) لە بەرواری (٢٠١٥/٥/٢٦) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

٣- ئاڵوگۆڕ کردنی بەرنامەی کار خاڵی دووەم بۆ خاڵی یەکەم و بە پێچەوانەوە.

٤- پەسند کردنی گفتوگۆ کردن سەبارەت بە کێشەی زیادە ڕەووی لە هەرێمی کوردستان و ئامادە بوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی هەرێم و ئەنجومەنی وەزیران و بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و بەڕێز وەزیری شارەوانی و گەشت و گوزار و بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان.

٥- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان و بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ دواخرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا لە داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و دانیشتنی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (١٢) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠١٥/٥/٢٦) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:

لە کۆبوونەوەی یەکەم:

١-انەس محمد-مۆڵەت - ئاری محمد-مۆڵ - بەیار طاهر-مۆڵە - بەشار مشیر-مۆڵەت - پەری صالح-ئامادە نەبووە - زۆزان صادق-مۆڵەت - سراج احمد-مۆڵەت - سەرکەوت سەرحەد- مۆڵەت - گەشە دارا- مۆڵەت - فرهاد حەمە صالح-مۆڵەت - منیرە عثمان- مۆڵەت - عزت صابر- مۆڵەت

لە دانیشتنی دووەم:

١ انس محمد-مۆڵەت - ئاری محمد-مۆڵە - بەیار طاهر- مۆڵەت - بەشار مشیر- مۆڵەت - پەری صالح- ئامادە نەبووە - زۆزان صادق- ئامادە نەبووە - سراج احمد- مۆڵەت - سەرکەوت سرحد- مۆڵەت - گەشە دارا- مۆڵەت - فەرهاد حەمە صالح- مۆڵەت - منیرە عثمان- مۆڵەت - عزت صابر- ئامادە نەبووە - منی نبی- مۆڵەت - جمال عثمان- مۆڵەت - حیات مجید- مۆڵەت

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشییەکانی پەرلەمانی کوردستان لە بەرواری (٢٠١٥/٥/٢٦) تاکو (٢٠١٥/٦/٢) بەم شێوەیە بوو:

١ لیژنەی ئاوەدان کردنەوە و نیشتەجێ کردن لە (٥/٢٦) کۆبوونەوەی کردووە

بەشار مشیر- مۆڵەت بووە

٢- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەر هێنان لە (٥/٢٧) کۆبوونەوەی کردووە

هێڤا حاجی – مۆڵەت - شێرکۆ جودت – ئامادە نەبووە - مدینە ایوب – ئامادە نەبووە - سۆران عمر- ئامادە نەبووە - یروانت نیسان- ئامادە نەبووە

٣- لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی لە (٥/٢٧) کۆبوونەوەی کردووە

ئێڤار ابراهیم- مۆڵەت بووە - کمال یلدا – ئامادە نەبووە لەبەر ئەوەی لە هەمان کات کۆبوونەوەی لیژنەیەکی تری هەبووە

٤- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و قوربانیانی جینۆساید لە (٥/٢٨) کۆبوونەوەی کردووە

دلێر مصطفی- مۆڵەت - هەورامان حەمە شەریف- مۆڵەت - عبداللە محمود- مۆڵەت

٥- لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

صالح فەقێ- ئامادە نەبووە - سۆران عمر- مۆڵەت

٦- لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

مریم صمد – مۆڵەت - شێرکۆ حەمە امین- مۆڵەت

٧- لیژنەی بازرگانی و مافی بەکاربەر لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

-قەمان فیصل- مۆڵەت - ڤاڵا فرید- مۆڵەت - هێڤا حاجی- ئامادە نەبووە

٨- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری و بەنداوەکان لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

خلف احمد- مۆڵەت - ئاواز جنگی مۆڵەت - فەرهاد حەمە صالح- مۆڵەت

٩- لیژنەی ئاوەدان کردنەوە و نیشتەجێ کردن لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

عباس فتاح- مۆڵەت - شیلان جعفر- مۆڵەت

١٠- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون

١١- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

صالح بەشار –مۆڵەت- علی حەمە صالح –مۆڵەت - عزت صابر- مۆڵەت

١٢- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە (٦/١) کۆبوونەوەی کردووە

١ محمد صادق – ئامادە نەبووە - هەورامان حەمە شەریف- ئامادە نەبووە - قادر ئۆتمان مۆڵەت - عبداللە محمود –مۆڵەت بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لیژنەی یاسایی بە شێوەی هەفتانە کۆبوونەوی خۆیان ئەجام داوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەخێرهاتنی تیمێك لە ڕۆژنامە نووسانی ڕۆژئاوای کوردستان ئەکەین کە ئێستا لێرە ئامادەن، ئێستا ئەچینە سەر بڕگەی یەکەم لە بەرنامەی کاری ئەمڕۆ کە بریتییە لە (گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە یەکی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو)، داوا لە سەرۆکایەتی هەر سێ لیژنەی کاروباری یاسایی و ئەوقاف و کاروباری ئاینی و دارایی و کاروباری ئابووری ئەکەین بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست پێکردن بە گفتو گۆ، بەڵام ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان ئێوە ڕاپۆرتەکانتان لەبەر دەستە، ئەگاداری ئەوەن کە بەشێکی ئەندامانی

پەرلەمان لە لیژنە تایبەتمەندەکان تەحەفوزیان نووسییوە لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە، بۆیە سەرەتا گفتوگۆی ئەوە ئەکەین کە ئایا پرۆژە یاساکە گفتوگۆی لەسەر بکرێ، یان ڕەت بکرێتەوە، ئەوکات ئەچینە سەر بڕگە و ماددەکانی پرۆژە یاساکە ئەگەر قبوڵ کرا لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە، ئەکات ئەچینە سەر بڕگە و ماددەکان، و ئەگەر بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان ئەو بابەتە ڕەفز کرایەوە ئەوکات گفتوگۆکان هەڵئەگرین، بۆ ئەمەش باشترین خەڵکانی تایبەتمەند بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر ئەو بابەتە لەسەر ئەوەی ئایا گفتوگۆ لەسەر ئەو بابەتە بکرێ یان پرۆژەکە ڕابگیرێ؟ ئەندامانی لیژنە تایبەتمەندەکانی پەرلەمانن، خۆیان ڕاپۆرتیان لەسەری نووسیوە، سەرەتا دەرفەت بەوان ئەدەین کە ڕای جیاوازیشان هەیە، تێبینی خۆیان بخەنە ڕوو لەو بارەوە، دوایی ڕێ بە (٣) ئەندام پەرلەمان ئەدەین پشتگیری موناقەشە کردنی پرۆژەکە بکات، و (٣) ئەندام پەرلەمانیش موناقەشەی ئەوە بکەن بۆچی ئەوان دژی ئەوەن گفتوگۆی پرۆژە یاساکە بکرێ، بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی مونتیج ئەو گفتوگۆیە بە کۆتا بێنین، یان بە پەسند کردنی گفتو کردن لەسەر پرۆژە یاساکە، یان بە ڕەتکردنەوەی گفتوگۆ کردن لەسەری، بڕیاری پەرلەمان یەکلایی کەرەوە ئەبێ لەو بابەتە، ئێستا داوا لە سەرۆکی لیژنە پەیوەندیدارەکان ئەکەین، فەرموو ماملۆستا غەریب.

بەڕێز غریب مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ویستم ئەوە بڵێم کە خۆم ئەندامێکی لیژنەی ئەوقافم، ئەو واژوویەی کردوومە لە ژێرەوە نووسیومە کۆی پرۆژەکە ڕەت ئەکەمەوە، لەبەر ئەوە ئێستا بە حزووری بەڕێزتان واژووەوەکەش ڕەت ئەکەمەوە، ئاگادار بن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزت، بەڕێز دکتۆر عیزەت صابر سەرۆکی لیژنەی ئابووری و کاروباری دارایی فەرموو.

بەڕێز عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك ئاری نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەسەر قسەکانی بەڕێزتان حەز ئەکەم ئەوە ڕوون بکەنەوە کە ئالیات چییە بۆ ئەوەی (٣) کەس لە گەڵی و (٣) کەس لە دژی قسە بکات؟ چونکە ئەگەر (٥٠) کەس دەست بەرز بکاتەوە چۆن هەڵی ئەبژێری؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەوشی پەرلەمان هەر بەو شێوەیە بوو، ئەگەر هەمووی هەڵسێ ڕەنگە ئەمڕۆ تەواو نەبین لەسەر ئەوە، بەڵام لە فراکسیۆنە جیاوازەکان ئیختیاری ئەو کەسانە ئەکەین کە قسە لەسەر بابەتەکە بکەن، بەڕێزان پێشتر پرۆژە یاساکە بەو شێوەی لە حکومەت هاتووە، و ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنە

پەیوەندیدارەکان ئەخۆندرێتەوە، دوایی دەست ئەکەین بەو گفتوگۆیەی باسمان کرد، فەرموو دکتۆرە جوان نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز د.جوان اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش تەحەفوزم لەسەر هەیە، واژووەکەم سەحب ئەکەمەوە.

بەڕێز عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

واژووی ئەندامی پەرلەمان لەسەر ڕاپۆرتەکان بۆ ڕایی کردنی بابەتەکەیە لە ناو لیژنە، واتە ئەو ئەتوانێ لێرە دەنگ بۆ یاساکە نەدات، زۆر ئاساییە، بەڵام ناتوانێ ڕاپۆرتەکە ڕابگرێ لە لیژنەکەی خۆی، دەنگدان دواجار بۆ ئەندامانی پەلەمانە، ئایا ڕەتی ئەکەنەوە ئەو یاسایە یان قبوڵی ئەکەن، بەڵام سەحب کردنی واژوو بەو شێوەیە ڕەوان نییە پەیڕەوییەن، ئەتوانێ واژووی نەکات، بەڵام کە واژووی کردووە ئەڵێ من لەگەڵی نیمە تەنیا بۆ ئەوەیە بابەتەکە لە ناو لیژنەکە بێتە دەرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کەواتە هەر ئەبێ گفتوگۆی ئەوە بکەین ئایا پرۆژە یاساکە گفتوگۆی لەسە بکرێ یان ڕەت بکرێتەوە، ئەگەر لەلایەن ئەندامانەوە قبوڵ کرا موناقەشە بکرێ ئەوکاتە ئەیخەینە گفتوگۆوە، ئەگەر ڕەتیش کرایەوە ئەوکات ڕەت ئەکرێتەوە، پێم وابێ ئەوەندە نوقتەی نیزامییە پێویست ناکات، کاک سۆران فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لیژنەیەك واژووکانی نیسابی قانونی نەبێ ڕاپۆرتەکەی ئیعتیباری نییە، بۆیە لیژنەی ئەوقاف پێشتریش بە ڕاپۆرت و بە ڕەسمی ڕتی کردۆتەوە، ئێستا ڕاپۆرتی هاوبەش تێك ئەچێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

وەکو باسمان کرد ئێستا ڕاپۆرت ئیمزا کراوە، خراوەتە سندووقی ئەندامان، ئەگەر لیژنەی ئەوقاف پێی باش نەبوو ئەبوو هەر لە سەرەتاوە واژووی لەسەر نەکەن، کە ئێستا چۆتە سندووقی ئەندامانەوە بۆ گفتوگۆش، ئێستا بە دەنگدان یەکلایی ئەکەینەوە کە گفتوگۆی لەسەر بکرێ یان نا؟ فەرموو مامۆستا هەورامان.

بەڕێز د.هەورامان گەچێنەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ زیاتر تەوزیحدانی قسەکانی کاك سۆران ئەوە ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقافە، لیژنەی ئەوقاف هەموویان لێرەن، بە ئیجماع ئێمە ئەو پرۆژە یاسایەمان ڕەتکردۆتەوە و ئەوەش ڕاپۆرتەکەمانە، نازانم چۆن لە کاتێکدا کە لیژنەیەك، پرسیار لە لیژنەی یاسایی ئەکەم، لیژنەیەك لە لیژنەکان ڕەتی ئەکەنەوە، ئایا چۆن ڕاپۆرتی هاوبەش ئەنووسرێ؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سەرەتا لیـژنەی ئەوقـاف ئەو ڕاپۆرتەیـان نـاردبوو، ڕەفـز کـردنەوە نیـیە، داوای بەدیـل ئەکەن، بەڵام لە دوای کۆمەڵێك کۆبوونەوە ئەو ئیمزایە بۆ ئێمە هاتووە لە لایەن بەڕێز سـەرۆکی لیـژنەی ئەوقافەوە، ئەو ئیمزایانە لە لیژنەی ئەوقافەوە بۆ ئێمە هاتووە کە نیسابی قـانونی تەواوە، لە (٧) کەس (٤) کەس ئیمزای کردووە، هیچ عیلاقەی بە ئـێمەوە نیـیە کە چـۆن ئیمـزا کـراوە لە لیـژنەی خۆیان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەهار خان فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نازانم چۆن لە ڕووی یاساییەوە گفتوگۆ لەسەر شتێك ئەکەین کە پەیوەستە بە بـابەتێکی تـرەوە کە بـودجەیە؟ ئـێمە تـا ئێسـتا لەم خـولەی پەرلەمـان نـازانین بـودجە چیـیە؟ داهاتمـان چـیە، خەرجیمان چیە؟ چۆن...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نیزامی نییە بەهار خان، فەرموو کاك حاجی.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەقریبەن کۆی واژووی لیژنەکان ٨٠% لای کەم تەحەفوزی پێوەیە، پرسیار ئەکەم ئایا ئەگەر کۆی ئەو ئیمزایانە ٨٠% تەحەفوز بێت دێتە ناو جەلسە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ئیشـکالێکە لە پەیـڕەوی نـاوخۆ، بە دڵنیـاییەوە لە پەیـڕەوی نـاوخۆی تـازە ئەوە موعـالەجە ئەکەیـن، ئەگەر بـۆ نمـوونە لیـژنەیەك لە لیژنەکـان ئەسـڵەن لەگەڵ موناقەشـەی پـرۆژە یاسـایەك نەبوو، دوو لیژنەی تر، یان سێ لیژنەی تر لەگەڵی بوو چۆن یەکلایی بکرێتەوە، بەڵام پێمـان وایە باشترین ئالیەت ئەمڕۆ بیگرینە بەر بۆ ئەوەی گفتوگۆ لەسـەر ئەو پـرۆژە یاسـایە بکـرێ یـان نـا؟ ئەوەیە کە سـەرەتا گفتوگـۆ لەسـەر ئەوە ئەکەیـن کە پـرۆژە یاسـاکە بخـرێتە موناقەشـەی پەرلەمانەوە یـان نـا؟ ئەنـدامانی پەرلەمـان بە دەنگدانی خۆیـان ئەو پرسـە یەکلایـی ئەکەنەوە، دوای دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان یان پەرلەمان بڕیار ئەدات گفتوگۆ بکـرێ و دەسـت ئەکەیـن بە گفتوگۆ کردنی، یان ئەندامانی پەرلەمان ڕەتی ئەکەنەوە گفتوگۆ ناکرێ، ئێستا فەرموو دکتۆرە ڕێواز.

بەڕێز د.ڕێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی قسـە لەسـەر پـرۆژەکە نیـیە، قسـەیە لەسـەر جـێ بەجـێ کردنـی پەیـڕەوی نـاوخۆ، لە پەرلەمانی عێراق ئەوە نموونەیە بۆ ئەوەی وازیح بێ کە عەیبێکـی شـکلی دروسـت ئەبـێ، هەتـا ئەگەر یاساکەش پەسند بکەین، دەنـگ درا لەسـەر مەسـەلەی یاسـای خانەنشـینی پەرلەمانتـاران،

لەسەر عەیبێکی شکلی مەحکەمەی ئیتیحادی ڕەفزی کردووە، عەیبەکە ئەوە بوو پرس بە حکومەت نەکرابوو، ئەوە مەسەلەیەکی شکڵیە، ئەو پرسیارە ئەکەم، حیکمەت چییە لە ئاراستە کردنی پرۆژە یاسای قەرز بۆ لیژنەی ئەوقاف ئەگەر ڕەئیەکانیان بە نەزەری ئیعیبار وەرناگیرێ؟ ئەوە یەك، دوو، حیکمەت چیە لە ئاراستە کردنی پرۆژەی قەرز بۆ لیژنەی دارایی ئەگەر ئیمزای ئەوان بە نەزەری ئیعیبار وەرناگیرێ و دواجار پەرلەمانی کوردستان ساغی ئەکاتەوە، ئێستا پرۆژەی هەموار یان دانانی پەیڕەوێکی نوێمان لەبەر دەستە، بۆ یاسایەك دەر ئەکەین کە گومانمان هەیە لە شکڵیەت و لە ئیجرائاتی؟ لەکاتێکدا ئەکرێ چارەسەری ئەو بابەتە لە ناو پەیڕەودا بکەین، دواتر قسە لەسەر ئەو حاڵەتانە بکەین، یان ئەو پرۆژە یاسایانە بکەین کە ئەوجۆرە جەدەلەی تێدایە، لە ئێستاوە من وەکو قانونییەك گومانم هەیە لەسەر پرۆژە یاساییەك کە لێرە موناقەشە ئەکرێ، لە کاتێکدا یەکێ لەو لیژنە تایبەتمەندانەی کە بەڕێزتان ئیعتیبارتان بۆ داناوە کە زەڕوورن حزووریان هەبێ ئیمزاکانیان حزووریان هەبێ، بەڵام بێ ئەوەی ئیعتیبار بۆ ئیمزاکانیان دابنرێ دێتە ناو پەرلەمان، کەواتە پێویست ناکات ئەندامی پەرلەمان لە لیژنەکان قسەی خۆی بکات، هەر لە پەرلەمان لێرە هەر شتێك هەبوو یەکسەر ساغی ئەکەینەوە و قسەی خۆمانی لەسەر ئەکەین، لەبەر ئەوە بە تەسەوری من عەیبەکە ئەبێتە عەیبێکی شکڵی، هیوادارم ئەوە بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێزتان، بەڕێز دکتۆرە ڕێواز ئەتوانی سەیری ڕاپۆرتە هاوبەشەکە بکەی، ئەو ڕاپۆرتە هاوبەشەی دابەش کراوە بەسەر ئەندامانی پەرلەمان، ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقافیشی لەسەرە، لە کۆی (٧) ئەندامی لیژنەکە پێنج ئەندامی واژووی لەسەر کردووە، بۆیە هاتۆتە ناو سەندوقی ئەندامانەوە، خاتوو ئامینە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ددەمێکیدا کو لیژنێن پەیوەندیدار ڕاپۆرتێن خو حازر بکات، و موناقەشێ هاتە ناڤ هۆڵە پەرلەمانێدا بدیتنا من پێویستی هندێ ناکاتن، و خاڵێت نیزامینە ئەگەر بێنە وەرگرتن کو موناقەشە کرن ل سەر ڤێ پرۆژێ بێتە ڕاگرتن، ئەڤە د دەمەکیدا راستە کو موناقەشە کرن حەتا نەهێتە ناڤ هۆڵە پەرلەمانێدا، ل نووکە دبینم خالەکا پەیڕەویا کو ڕاگرتنە پرۆژێ بێتە کرن ب حیجەتێ هەندێ هەندەك ئەندام پەرلەمان دناڤ هۆڵا پەرلەمانێ دبێژن ئەم سەحبا ئیمزایا خو دکەین، ئەڤە هەم وەخت گرتنە، هەم ژی وەخت گرتنا حکومەتییە، ژبەر هەندێ بچینە سەر موناقەشێ سەرەکی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خولی پێشوو هیچ کات پرۆژە یاسا لیژنە ڕەتی نەکردۆتەوە، چۆتە ناو لیژنە، لیژنە سیاغەی کردووە، جاری وابووە لیژنە بە کاملی پرۆژە یاسای ڕەت کردۆتەوە، لە نەتیجە هاتییە لە هۆڵی

پەرلەمان دەنگی لەسەر دراوە کە ئەم پرۆژەیە قبوڵ بکرێ کە ڕەفزی لیژنەیە، لیژنەی یاسایی پرۆژە یاسای ڕەت کردۆتەوە، لە هۆڵی پەرلەمان ڕەت کردنەوەی لیژنەی یاسایی رەفز کراوەتەوە، جارێکی تر سیاغە کراوەتەوە، بۆیە ئێستا ئەم تێبینییە، یەعنی لیژنە موعتەبەرەکان وەریان گرتووە کە بەشێکی زۆری ئەندام پەرلەمان تێبینیان لەسەر پرۆژەکە هەیە لەگەڵ ئەوەن، بۆیە بەڕێزت ئەڵێی مەبدەئیەن، خۆ بڕیارت نەداوە بچینە سەر موناقەشەکە، ئێستا تۆ ئەڵێی فەرموو کێ لەگەڵە؟ کێ لەگەڵ نییە؟ ئەگەر ڕەت کرایەوە، ڕەت ئەکرێتەوە، ئەگەر دەنگی هێنا ئەوسا ئەچییە سەر موناقەشە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەزانم چەند کەسێکی تریش دەستیان بەرز کردۆتەوە، بەڵام وا هەست ئەکەم تێکەیشتین بارودۆخەکە چۆنە، فەرموو لیژنەی یاسایی و لیژنە پەیوەندیدارەکانی تر دەقی پرۆژە یاساکە و ڕاپۆرتی هاوبەشی لیژنەکان لەسەر پرۆژە یاساکە بخوێنەوە.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:

مەبەستی ئەم یاسایە لەم وشە و دەستەواژانەی دێن ماناکانیان بەرامبەریانە.

١ هەرێم- هەرێمی کوردستانی عێراق

٢- ئەنجومەنی وەزیران- ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم

٣- پەرلەمان- پەرلەمانی کوردستانی عێراق

ماددەی دووەم: ئەنجومەنی وەزیران تەخویل ئەوکرێ بە ڕاکێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی پاك لە ڕێگەی قەرز کردن و قەرز وەگرتن و یان گەرەنتی کردنی قەرز یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥) ملیارد دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێ، مەرجە سەرجەم قەرزە وەرگرتنەکان یان گەرەنتییەکان یان هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن کە لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە باس کراوە، و دانەوەی یان گەرەنتی کردنی بە دانەوەی ڕسوومات و سوود و خەرجییەکان و ئەو بڕانەی تر کە پێیەوە بەستراونەتەوە لە نێو دەستەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە کە لە ماددەی (٥)ی ئەم یاسایەدا ڕوون کراوەتەوە، و ئەم بڕانەش لە نێو بەرزە ئاستی باس کراو لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە هەژمار ناکرێن.

ماددەی سێیەم: ئەکرێ ئەو مایەی ڕائەکێشرێ یان ئەو قەرزە گرەنتی کراوانەی دەرئەکرێن بە هەر دراوێکی بیانی بێ لە سنووری ئەو بڕەی لە بڕگەی یەکەمی ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە باسکراوە، و لەسەر بنەمای نرخەکانی پارە گۆڕینەوەی کار پێکراو لە ڕێکەوتی بەستنی قەرز کردنەکە یان گەرنتی کردنەکە لەسەر بنەمای نرخەکانی پارە گۆڕینەوەی کار پێکراو لە ڕێکەوتی بەستنی قەرز یان گەرەنتی پێ کردنی قەرزەکە بە گوێرەی حوکمەکانی ئەو یاسایە، تەنیا بە نووسین لەسەر ڕێکەوتێکی تر ڕێککەوتبن.

دووەم: لە شێوەی قەرزی دەرەکی یان ئاسانکاری هەبوونی تر یان پەڕ یان قەواڵەی دارایی دەرکراو لە بازاڕە دەرەکییەکان یان هی تر.

سێیەم: لە ڕێگەی یەك پرۆسە یان لە ڕێگەی زنجیرە پرۆسەی بە یەك بەستراو یان نێوان نەبەستراو و لەو سنوورەی لە بڕگەی یەکەمی ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە هاتووە.
ماددەی چوارەم: پابەندییەکانی هەرێم بە دانەوە لەوەی تایبەتە بەو مایانەی ڕاکێشراون، یان قەرزە گەرەنتی کراوەکان بە پێی حوکمەکانی ئەو یاسایە لە ڕووی مافەکانی پێشەنگیدانەوە یەکسانن لەگەڵ پابەندە داراییە نا گەرەنتی کراوەکانی تری هەرێم.
ماددەی پێنجەم:
١ بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێشوەختە حوکم و مەرجەکانی ڕاکێشانی هەر مایە یان گەرەنتی کردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرزە پێکراوی سوود یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و بڕی بنەرەت و ڕێکەوتی شایستە بوون، بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەری ئەکات دیاری ئەکرێت.
٢- ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت کە پێکدێ لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەیی و وەزیری دارایی و ئابووری بە یەکەوە یان بە جیا ڕابسپێری بە دەستەڵات یان حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی ڕاکێشانی مایە یان هەر گەرەنتی کردنی قەرز، و دانوستان کردن بە سیفەتی ئەوەی کە نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن، و بەستنی سەرجەم ڕێکەوتن و بەڵگە نامەکان و هەر هەموار کردنێك بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستە بەر ئەکات و خەستنە بواری جێ بەجێ کردنەوە و بەرپرسیەتی ئەم لیژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیران هاوکاری تەزاموونی ئەبێ.
ماددەی شەشەم:
١ ئەنجومەنی وەزیران سەرجەم ئەو ڕێکارانەی دایان ئەنێت کە بەرژوەندی گشتی دستەبەر ئەکەن و چارەنووسی ئەگەڕێتەوە بۆ ئیدارە ئەگرێتە بەر، لە نێوانیشیان پرۆسەکانی ئاڵوگۆڕ کردنی دراو و بەرهەمە ئیدارییەکان و دووبارە پارە پێدان (تەمویل) درێژکرنەوە و دووبارە پەیکەر سازی کردنەوە یان کڕین یان دووبارە کڕینی بە ناوی هەرێم و بە نێونەرایەتی ئەو، هەر قەرزێك لە قەرزەکان یان پابەندی گرەنتی کرا و یان هەر یەك لەو گەرەنتی دەرکراوانەی نێو ئەو بڕەی لە ماددەی یەکەمی ئەو یاسایە دا و بە پێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.
٢- ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لە لیژنەیەکی تایبەت کە پێکدێ لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری بە یەکەوە یان بە جیا ڕابسپێرێ بە دەستەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکارانەی لە بڕگەی یەکەمی ئەو ماددەیە باس کراون، و بەستنی سەرجەم ڕێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکی تایبەت پێیانەوە بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستبەر ئەکات خستنەبواری جێ بەجێ کردنەوە و بەرپرسیەتی ئەو لیژنەیە لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیران هاوکاری واتە (تەزاموونی) ئەبێت.
ماددەی حەوتەم: ئەنجومەنی وەزیران هەڵئەستێ بە دیاری کردنی بەرزترین تێکڕای سوود یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و ڕسوومات و نووسراوەکان یان هەر سوودێك یان دەستەکەوتێك یان داهاتێکی تر کە شایستە ئەبێت یان کەڵەکە بووە لەسەر هەر مایەیەك کە ڕائەکێشرێ یان هەر قەرزێکی گەرەنتی کراو بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستبەر

ئەکات ئەو دەستەڵاتەش ملکەچ نابێ بۆ هیچ بەرزە تێکراپەك، یان هەر کۆتێکی تری هاتوو لە هەر یاسایەك یان پەیرەوێك یان ڕێنمایەکی تری بەرکار لە هەرێم یان لە داهاتوو بەرکار ئەبێ.

ماددەی هەشتەم: بڕی بنەڕەت، واتە ئەسڵی و سوود و شایستەکانی تری سەر هەر مایەیەك لەو مایانەی لەوانەیە ڕابکێشرێن و سەرجەم ئەو بڕانەی بەپێی هەر گەرەنتی کردنێکی بەستراو بەپێی ئەو یاسایە شایستە ئەبن و گشت ڕێکەوتن و بەڵگەنامەکانی لەو بوارە هەرێم گرێیان ئەدات ملکەچ نابن بۆ رسووماتی پولی دارایی یان لێ بڕینی هەر بڕێك یان باجێکی هاتوو لە هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم یان لە هەرکاتێك بەرکار ئەبێ.

ماددەی نۆیەم: کار بە هیچ یاسایەك یان بڕیارێك یان دەقێکی تری ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەو یاسایە ناکرێ، و لە حاڵەتی بوونی هەر ناتەباییەك لە نێوان حوکمەکانی ئەو یاسایە و هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری دەرکراو لەلایەن دەستەڵاتە ئیتیحادییەکان یان دەستەڵاتەکانی هەرێم ئەوە بە حوکمەکانی ئەو یاسایە وەرئەگیرێ کە لەسەر جەم لایەنەکان دا لە یاساکە لە پەیڕەو و یان ڕێنماییەکانی تر لە پێشترە.

ماددەی دەیەم: ئەکرێ ئەو ناکۆکیانەی لە ئەنجامی پیادە کردنی حوکمەکانی ئەو یاسایە و ئەو ڕێکەوتن و گرێبەستانەی بەپێی ئەو یاسایەوە ئەبەسترێن چارەسەر بکرێن لە ڕێگەی ناوبژیوانی نێودەوڵەتی بە گوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویستی ئەکات.

ماددەی یانزە: پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەو یاسایە جێ بەجێ بکەن، پەیڕەو و ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی و پێناسە کردنی وشەکانی ڕاکێشان، بەرهەمە داراییەکان، گەرەنتی کردنی قەرز و وشەی تر کە لەو یاسایە هاتوون بەوەی پێویستە دەر بکەن.

ماددەی دوانزە: ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی (وەقائیعی فەرمی کوردستان) جێ بەجێ ئەکرێ.

هۆیەکانی دەرچوواندن:

لە پێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پرۆسەی گەشە پێدان و پێشخستن بەو شێوەی بەرژەوەندی باڵای گەلەکەی دەستەبەر بکات کە لەگەڵ دەستوور هاوڕایە ئەوا ئەو یاسایە دەرچووێنرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی هاوبەش سەبارەت بە پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

لێژنەکانی (کاروباری یاسایی) و (ئەوقاف و کاروباری ئایینی) و (دارایی و کاروباری ئابووری) ڕۆژی (چوارشەمە ٢ گوڵانی ٢٧١٥)ی کوردی بەرامبەر بە (٢٠١٥/٤/٢٢) ی زایینی کۆبوونەوەیان ئەنجامدا بۆ تاوتوێ کردنی پرۆژە یاسای (راکێشانی مایە لە ریگای قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان-عێراق) کە لەلایەن (ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان) ەوە پێشکەش کراوە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە دانیشتنی ژمارە (١١)ی ئاسایی لە ڕۆژی چوارشەممە بەرواری ١١/١٩ / ٢٠١٤، ڕەوانەی لیژنەکان کراوە.دوای گفتوگۆکردن و تاوتوێ کردن، لێژنەکان گەیشتنە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:

ناونیشانی پرۆژەکە:

هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە
ماددەی (١): هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە
ماددەی (٢): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەکرێت بە راکێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی پاك لە رێگەی قەرزکردن و قەرزوەرگرتن و/یان گەرەنتیکردنی قەرز یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥،٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠) پێنج ملیار دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێت.
دووەم: مەرجە سەرجەم قەرزوەرگرتنەکان یان گەرەنتیەکان یان هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن کە لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا باسکراوە، وە دانەوە یان گەرەنتیکردنی دانەوەی رسومات و سوودو خەرجیەکان و ئەو بڕانەی تر کە پێیەوە بەستراونەتەوە لەنێو دەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە کە لەم یاسایەدا روون کراوەتەوە، وە ئەم بڕانەش لە نێو بەرزە ئاستی باسکراو لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هەژمار ناکرێن.
ماددەی (٣): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
دەکرێت ئەو مایانەی رادەکێشرێن و/یان ئەو قەرزە گەرەنتیکراوانەی دەردەکرێن:
یەکەم: بەهەر دراوێکی بیانی بێت لە سنووری ئەو بڕەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باسکراوە، وە لەسەر بنەمای نرخەکانی پارەگۆڕینەوەی کارپێکراو لە رێکەوتی بەستنی قەرزکردنەکە یان گەرەنتیکردنی قەرزەکە بەگوێرەی حوکمەکانی ئەم یاسایە تەنها ئەگەر بە نووسین لەسەر رێکەوتنێکی تر رێککەوتبن.
دووەم: لە شێوەی قەرزی دەرەکی یان ئاسانکاری دڵنیابوونی تر، یان کاغەز یان قەواڵەی دارایی دەرکراو لە بازاڕە دەرەکیەکانی رێکخراو یان رێکنەخراو.
سێیەم: لە رێگەی یەك پرۆسە یان لە رێگەی زنجیرە پرۆسەیەکی بەیەك بەستراو یان نێوان نەبەستراودا وە لەو سنوورەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باسکراوە.
ماددەی (٤): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
حکومەتی هەرێم پابەندە بە دانەوەی ئەو مایانەی راکێشراون یان قەرزە گەرەنتیکراوەکان بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە، بە پێ ی مەرج و ماوەی دیاریکراو لە رێککەوتن و بەڵگەنامەکان.
ماددەی (٥): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لێژنەیەکی تایبەت کە پێکدێت لە (سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابوری) بە یەکەوە رابسپێرێت بە دەسەڵاتی دیاریکردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گەرەنتیکردنێکی قەرز، هەروەها دانووستان کردن، بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن، وە بەستنی سەرجەم رێککەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، و خستنە بواری جێبەجێ کردنەوەو، بەرپرسێتی ئەم لێژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.
دووەم: بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێشوەختە حوکم و مەرجەکانی هەر راکێشانێکی مایە یان گەرەنتیکردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە (دراوی متمانەپێکراو، بەرزە تێکڕای سوود

یــان تێکــڕای ســوودی بــنەڕەت، و بــڕی بــنەڕەت و ڕێکەوتــی شایســتەبوون) بەو شــێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، دیاری دەکرێت.
ماددەی (٦): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەکەم: ئەنجــومەنی وەزیــران ســەرجەم ئەو ڕێکــارانە دادەنێــت کەوا بەرژەوەنــدی گشــتی دەســتەبەر دەکەن و کە پەیوەســتە بە بەڕێــوەبردنی پرۆســەکانی ئـاڵوگۆڕکردنی دراوو بەرهەمە داراییەکان، دووبارە پارەپێدان (تمویل)، درێژکردنەوە، دووبارە دارشتنەوەی قەرزەکە، یان کـڕین یان دووبارە کڕینی، بەناوی هەرێم و بەنوێنەرایەتی ئەو، هەر قەرزێك لە قەرزەکان یان پابەندیی گرێدراوی تر و/یان هەر یەك لەو گەرەنتـیە دەرکـراوانەی نێـو ئەو بـڕەی لە مـاددە دووەمـی ئەم یاسایەداو بەپێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.
دووەم: ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لێژنەیەکی تایبەت کە پێکدێت لە (سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیــران، و جێگــرەکەی و وەزیــری دارایــی و ئــابوری) بەیەکەوە رابســپێرێت بە دەســەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکارانەی لە بـڕگەی (یەکەم)ی ئەم مـاددەیەدا باسـکراون، وە بەسـتنی سـەرجەم ڕێککەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموارکردنێکی تایبەت پێیـانەوە بەو شـێوەیەی بەرژەوەنـدی گشتی دەستەبەر دەکات، و خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە، وە پێدانی دەسەڵاتی واژۆکـردن بە وەزیــری دارایــی و ئــابووری لەســەر ڕێککەوتــن و بەڵگەنامەکــان و بەرپرســێتی ئەم لێــژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.
ســێ یەم: هێنانەکـایەی بەڕێـوەبەرایەتییەکی گشـتی لە وەزارەتـی دارایـی و ئـابووری بە نـاوی بەریوەبەرایەتی مایەی ڕاکێشراو بۆ مەبەستی بەڕێوەبردنی کاروباری مایەی ڕاکێشراو.
ماددەی (٧): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێت بە دیاریکردنی بەرزترین تێکـڕای سـوود یـان تێکـڕای سـوودی بـنەڕەت و رسـومات و عمولەکـان یـان هەر سـوودێك یـان دەسـکەوتێك یـان داهـاتێکی تـر کەوا شایسـتە دەبێــت یــان کەڵەکەبــووە لەســەر هەر مـایەیەك کە ڕادەکێشـرێت یــان هەر قەرزێکــی گەرەنتیکراو بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، ئەم دەسـەڵاتەش ملـکەچ نابێـت بـۆ هـیچ بەرزە تێکـڕایەك یـان هەر کـۆتێکی تـری هـاتوو لە هەر یاسایەك یان پێڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێمدا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێت.
ماددەی (٨): هیچ تێبینیەکی لەسەر نییە
ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بـری مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خـەرج بکەن, دوای راسـتاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.
ماددەی (١٠): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
دەکرێـت ئەو ناکۆکیـانەی لە ئەنجـامی پیـادەکردنی حوکمەکـانی ئەم یاسـایەو ئەو ڕێککەوتـن و گرێبەستانەی بەپێی ئەم یاسایە دەبەسترێن چارەسەر بکرێن لە ڕێگەی ناوبژیوانیی نێـودەوڵەتی بەگوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویستی دەکات.
ماددەی (١١): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

کار بە هیچ یاسایەك یان بڕیارێك یان هەر دەقێکی تری ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.

ماددەی (١٢): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن، و پێڕەوو ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێکردنی دەربکەن.

ماددەی (١٣): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

لە پێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پرۆسەی گەشەپێدان و پێشخستن بەو شێوەیەی بەرزەوەندی باڵای گەلەکەی دەستەبەر بکات , ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە بەڕێز دکتۆر عیزەت صابر ئەکەین سەرۆکی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان کە بفەرموی بۆ پێشکەش کردنی بابەتەکەی. کاك سۆران نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای خوێندنەوەی ڕاپۆرت و پرۆژە یاسا ئەسڵیەکە پێویستە دەنگدان لەسەر گفتوگۆ کردن بکرێ یان نا پێش ئەوەی بەڕێز دکتۆر عیزەت هەر بابەتێك پێشکەش بکات، بۆیە داوا لە بەڕێزت ئەکەم دوای خوێندنەوەی پرۆژەی هاوبەش بیخەیتە دەنگدان ئایا گفتوگۆ بکرێ یان نا؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئەو گفتوگۆیەش کە ئێستا دەستی پێ ئەکەین بۆ ئەوەیە کە ئەندامانی پەرلەمان بەرچاو ڕۆشن بن لە کاتی دەنگدان کە ئایا گفتوگۆ لەسەر پرۆژەی یاساکە بکرێ یان ڕەت بکرێتەوە؟ ئەم گفتوگۆیەی ئێستا ئەکەین بۆ گفتوگۆ کردنی بڕگە و ماددەکانی نییە، بەڵکو بۆ دەنگدانە، فەرموو.

بەڕێز سۆران عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەتەکەی کاك دکتۆر لامانە تەئیدی ئەوە ئەکات، ئەبێ ڕاپۆرتێکی دژیش هەبێ، یان قسە بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

قسەش ئەکرێ، ئەوەی دژیەتی ئەوەش ڕێی پێ ئەدەین قسە بکات، لە ئەندامانی پەرلەمان لە فراکسیۆنە جیاوازەکان، دکتۆر شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕاپۆرتەی دکتۆر عیزەت کە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییە ئەیخوێنێتەوە کە نیوەی واژووی لەسەر کردووە یان ڕەئی خۆیەتی؟ ئەگەر ڕەئی خۆیەتی ئەوە ئێستا زووە بۆ ئەوەی، چونکە هێشتان دەنگدان نەکراوە لەسەر ئەوەی کە ئاراکان دژ و پەسندن، کێ عەرزی ئەکات، ئەگەر ڕەئی لیژنەی داراییش ئەخوێنێتەوە ئەوە مەوزوعێکی ترە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز دکتۆر عیزەت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا پرۆژە یاسای ڕاکێشانی سەرمایەی قەرز ئەرکی سەرەکی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری پەرلەمانە، قسەی خۆی هەبێ، ڕاپۆرتی لەسەر ئامادە بکات، بە جیاوازی هەموو ڕەنگەکان و دەنگەکانەوە، بۆ وەڵامی دکتۆر شێرکۆ یان من وەکو خۆم وەکو ئەندامێکی ئەو لیژنەیە ئەم بابەتە بە شێوەیەکی ئەکادیمی و زانستی بۆ بەڕێزتان، ئەوە ئەرکی لیژنە مەعتیبەکانە بەرچاو ڕوونی بدەن بە پەرلەمانتارەکان، هەرچەندە پەرلەمانتار بەرچاویان ڕوون بێ ئەوکات ئازاد تر ئەبن لە دەنگدان بە ڕەفز کردن یان بە قبوڵ کردن، (٤٨) سەعات پێش ئێستاش داواکارییەکم پێشکەش بە سەرۆکی پەرلەمان کرد، وێنەیەکم لەو بەشە پێشکەش بە سەرۆکی پەرلەمان کرد، خۆشبەختانە قبوڵیان کرد کە بدرێ بە هەموو پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، کاتی (١٠) دەقەم داوا کردووە بۆ ئەوەی باسەکەم پێشکەش کەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز د.شوان قەڵادزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنە هاوبەشەکان لە (٢٩) کەس (١١) کەس واژووی نەکردووە، (١٣) کەس تەحەفوزی هەیە، (٤) ئەندامیش لەگەڵ کۆی پرۆژەکە نین، ئەوەش تاکە پرۆژەیە تا ئێستا بەو شپرزەییەوە هاتبێتە ناو هۆڵی پەرلەمان، ئەو بابەتە بابەتێکی شەرعی و ناشەرعییە، پێم وایە سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان پێویست بوو پرس و ڕای بە...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە نیزامیە نییە کاك دکتۆر، بەڕێزت هەرکاتێ حەز ئەکەی دەرفەتت پێ ئەدەین، کە دژی پرۆژەکە قسە بکەی و ڕایەکانی خۆتی لەسەر بدەی ئەو کاتە ئەمانەی کە ئێستا جەنابت باسی دەکەی دەتوانی باسی بکەی، خاتوو نجیبە فەرموو.

بەڕێز نجیبە لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەرنامەی کاردا تەنیا باس لە گفتو گۆ کردن لەسەر پرۆژەکە دەکات، ڕاپۆرتی بەڕیز دکتۆر (عزت) لەبەرنامەی کاردا نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وەكو ئەندامێكی پەرلەمان قسە دەكات، وەكو ئەندامێكی پەرلەمان ڕێ بە ئەوانە دەدەین كە دیفاع لە پڕۆژەكە دەكەن قسەی خۆیان بكەن، ڕێ بە ئەوانەش دەدەن كە دژی پڕۆژەكەن، هەر قسەی خۆیان بكەن بە تایبەتی لە لیژنە پەیوەندیدارەكان و، دوایش لە ئەندامانی پەرلەمانیش، لە فراكسیۆنە جیاوازەكان ڕێیان پێ دەدەین كە قسە بكەن، بۆیە ئەمە وەكو ئەندامێكی پەرلەمان هەقی خۆیەتی بڵێ من لە گەڵ ئەوەم ئەم پڕۆژەیە گفتو گۆی لەسەر بكرێت، كاك علی دوای قسە دەكەی وا نییە؟، خاتوو شرین فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هیوادارم لە ئەندامانی پەرلەمان ئەو بەڕێزانەی كە تەحەفوزیان لەسەر ڕاپۆرتەكەی نووسیوە مەبەستیان ئەوە نییە كە كۆی پڕۆژەكە ڕەفز كراوە، من خۆم ئەندامی لیژنەی دارایم واژووم كردووە، بەڵام تەحەفوزم نووسیوە مەبەستم ئەوە نییە پڕۆژەكە ڕەفزم كردووە، بەڵام هەندێك گۆڕانكاری پێویستە دوایی پێشنیار دەكەین، پێشنیارێكی تریشم هەیە، یەعنی بە نووسراویش ئاراستەی سەرۆكایەتی پەرلەمانم كردووە، هیوادارم لە پەیڕەوی ناوخۆ پەسەند بكرێت لەم پەرلەمانە جێگای بكرێتن، كە هەر پڕۆژە یاسایەك بكەوێتە خوێندنی دووەم لە ناو هۆڵی پەرلەمان لیژنەی موختەس ڕاپۆرتێك یان داتاشۆیەك لەسەری عەرز بكرێتن بۆ بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان بۆ بەرچاو ڕوونی كردن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئیتر ئەمانە پەیڕەوی نییە، خاتوو بێگەرد قسەت هەبوو؟، باشە، خاتوو شكریە فەرموو.

بەڕێز شكریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش ڕاپۆرتێكم ئامادە كردووە، مادام ڕێگات بە دكتۆر (عزت) دا كە بۆ پاڵپشتی ئەم قەرزە ڕاپۆرتەكەی بخوێنێتەوە ڕێگا بە منیش بدە بۆئەوەی بە پێچەوانەی دكتۆر (عزت) ڕاپۆرتەكەی خۆم بخوێنمەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خۆی ئەوەی دكتۆر (عزت) (٤٨) سەعات پێش ئەوە دایەتی بە سەرۆكایەتی پەرلەمان دابەش كراوە بەسەر ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام دەكرێت ئەو كاتەی كە ڕێی بە ئەندامانی پەرلەمان دەدەین لە فراكسیۆنە جیاوازەكان بۆ نموونە ئەگەر فراكسیۆنی (كۆمەڵ) جەنابت هەڵدەبژێرن بۆئەوەی بە نوێنەرایەتی ئەوان دژی پڕۆژەكە قسە بكەی ئەوە من ئامادەم دەرفەت بە جەنابت بدەم، فەرموو دكتۆر (عزت) بابەتەكە پێشكەش بكە.

بەڕێز د.عزت صابر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، خۆش بەختانە وێنەی ئەم باسەی بۆ بەڕێزتانی باس دەكەم، لە لای هەموو پەرلەمانتارە بەڕێزەكان هەیە، هەوڵ دەدەم زۆر بە كورتی بەرچاو ڕوونییەك بۆ

پرۆژەی (قەرز) مانای (قەرز) گرینگی (قەرز)، یەعنی (قەرز) حاڵی خۆمـان لە گەڵ عێـراق، لەگەڵ وڵاتـانی تـر، (قەرز)، (قەرزی گشـتی) بـریتییە لە بڕێـك دراوی نەختیـنە كە دەوڵەت بە دەسـتی دێنێت لە هاووڵاتیان یان بانكەكان یان دامەزراوە دارایی ناوخۆیی و دەرەكییەكانی دەوڵەت، كە بەڵێن دەدات بە دانەوەی قەرزەكە و بڕی سوودەكە و بە قیمەتی دیاری كراو لە نێـوان قەرزدەر و قەرزدار دا، جۆرەكانی قەرز: قەرزی ناوخۆیی و دەرەكیمان هەیە یان لەسەر ئاستی مـاوە قەرزی كورت خایەن، مام ناوەند، قەرزی درێژخایەنمان هەیە، كورت خـایەن لە (١) سـاڵ كەمتـرە قەرزی مـام ناوەنـد لە نێـوان (١)سـاڵ بـۆ (٥)سـاڵە، قەرزی درێژخـایەن لە (٥) سـاڵ زیـاترە بـۆ سـەروە، شیكردنەوەی قەرز كردن بە یەك نمـوونەی زۆر سـادە و سـاكار مرۆڤێـك یـا خـود كەسێك ئەگەر بیەوێـت (١٠٠) دۆلاری پێبێـت چـاكەتێكی پـێ بكڕێـت، ئەگەر چـاكەتەكەی كـڕی (١٠٠) دۆلارەكەی دەڕوات و نا گەڕێتەوە، ئەگەر چاكەتەكە نەكڕێت و بەڵـێ لە بانـك دایبنێـت فائیـدەی بانـك (٨%) بێت لە كۆتایی ساڵ (١٠٨) دۆلاری دەست دەكەوێت، ئەگەر ئەو چـاكەتەی بە پـارەی بانـك كـڕی و خۆی نە بوو قەرزی كرد، (١٠٠) دۆلارەكە قەرز بكات ئەگەر فائیدەكە (١٠%) بێت دەبێت لە كۆتایی ساڵ (١١٠) دۆلار بدات بە بانكەكە جیاوازی نێوان بە پارەی خۆت ئەو چاكەتە بكڕی یان بە پـارەی بانك بیكڕی (٢%) ئەمە لەسەر ئاستی هەموو وڵاتـانی جیهـان ڕاسـتە، كـارێگەری ئابوورییەكـانی: ئەگەر قەرز بۆ وەبەر هێنان بێت یەكێك لە سەرچاوەكانی تری داهاتە بۆ وڵات سوود بە ئـابووری وڵات دەگەیەنێت، قەرزی ناوخۆیی كردوویەتی ئەم حكومەتەش و هەموو حكومەتەكانی تریش لە دونیا پاشەكەوتی هاووڵاتی و كۆمپانیاكان كەم دەكاتەوە ناچێت بۆ وەبەر هێنان، بـۆیە وەبەر هێنان كەم دەبێتەوە، قەرزی دەرەكی گەر بۆ وەبەر هێنان نەبێت خەرجی حكـومەت زۆر دەكـات دانەوەی سوودەكەی لە كـاتی دانەوەی ئەمەش پـارەیەكی كەم دەهێڵێـتەوە بـۆ وەبەر هێنـان بـۆ حكومەت، دۆخی دارایی لە هەرێمی كوردستان، بەڕێز سـەرۆكی پەرلەمـان، بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان، حكـومەتی هەرێمـی كوردسـتان بە ناچـاری و بـۆ خەرجـی حكـومەت و بـۆ مـووچەی فەرمانبەرانی لە ساڵی (٢٠١٤) و (٢٠١٥)دا بـڕی (١) ملیـار دۆلاری لە وڵاتـی (توركیـا) وەرگرتـووە و، قەرزی كردووە و ڕەزامەنـدی پەرلەمانیشـی وەرنەگرتـووە، حكـومەتی هەرێـم بە سـەدان ملیـۆن دۆلار قەرزی لە كۆمپانیاكـانی نەوتـی دەرەكـی كـردووە و نرخـی سـوودی هەنـدێكیان لەوانەیە (١٠%) زیاتر بێت، ڕەزامەندی پەرلەمـانی وەرنەگرتـووە، حكـومەتی هەرێمـی كوردسـتان تەنیـا لە سـاڵی (٢٠١٤) زیـاتر لە (٥) ملیـار دۆلاری وەك قەرزی نـاوخۆیی لە كۆمپانیاكـان و بانكەكـان و پاشەكەوتی هاووڵاتیان وەرگرتووە و ڕەزامەندی پەرلەمانی وەرنەگرتووە و تەنانەت ڕەزامەنـدی خاوەن پارەكانیشی وەرنەگرتووە، حكومەتی هەرێمی كوردسـتان بە قەرز گرێبەسـتی بـۆ كڕینـی (گازوایل) بۆ وێزگەكانی كارەبا كردووە نرخـی سـوودی هەنـدێك لەو گرێبەسـتانە (٥٠%) زیـاترە، ڕەزامەنـدی پەرلەمانیشـی وەرنەگرتـووە، بـۆیە گـرینگە بە یاسـا و لەژێـر چـاودێری پەرلەمـانی كوردستان پرۆسەی قەرز وەرگرتن لە هەرێمی كوردسـتان ڕێـك بخرێـت، خـۆش بەختـانە بەڕێـز جەنابی وەزیری دارایی لێرەیە و (انشأ الله) لە داهاتوویەكی نزیك دا بەیانی مـالی سـاڵی (٢٠١٤) بۆ بەڕێزتان ڕوون دەكاتەوە و، لە بەیان مالی دا ئیشارەت بەوە دراوە، كە چەندێك پارەی بانـك و كۆمپانیاكـان وەك قەرزی نـاوخۆیی سـوودی لـێ وەرگیـراوە بـۆ فەرمـانبەران بـۆ پرۆژەكـانی حكومەت، ئەمەش هەر قەرزە، وڵاتی عێراق ئەگەر بۆ بەڕێزتان باس بكەم، (پۆل بریمەر) لە ساڵی

(٢٠٠٤) له وڵاتی عێراق قانوونێكی دەركردووە پێی دەوترێت (قانون الادارة المالية والدين العام في العراق)، بەپێی ئەو یاسایە حكومەتی عیراق قەرزدەكات، ئەوانەی بە ڕەنگی سوور ئیشارەتی پێدراوە دەسەڵات دراوە بە وەزیری دارایی بە بانكی ناوەندی لە عێـراق هەمـوو ساڵێك چەنـدی قەرز پێویست بێ لە بودجەیا جێگای بكاتەوە و قەرزەكە بكات، وەزیری دارایـی بە نـوێنەرایەتی حكـومەتی عێـراق ئیمـزا لەسـەر ئەو قەرزە نێودەوڵەتیـانە دەكـات كە لە بـانكی نێـودەوڵەتی و سندووقی دراوی نێودەوڵەتی قەرزدەكات، ساڵی (٢٠١٠) حكـومەتی عیراقـی مـافی هەبـووە (٤,٥) ملیار و نیو دۆلار قەرزبكـا، چـونكە ئەنـدامە لە سـندووقی دراوی نێـودەوڵەتی، (٢)ملیـار دۆلار لە بانكی نێودەوڵەتی، (٢)ملیار دۆلاری تـر وەكـو حقـوقی سـەحبی خـاس یـاخود وەكـو سـەنەدات، سـاڵی (٢٠١١) بە هەمـان شـێوە، بەڕێـزان ئەمـانە هەمـووی لە مـاددەی (٢)ی بـودجەی عێراقـدا چەسـپێنراوە بـڕگەی دووەم" (ب) عێـراق سـاڵانە قەرزدەكـات یەك نمـوونە بـۆ بەڕێزتـان وڵاتـی زیمبابۆی كەم بەهاترین عوملە لە عالەما وڵاتی زیمبابۆییە (٦)ملیۆن دۆلاری قەرزی لای عێراقە و قەرزارترین وڵاتی عالەمیشە، ساڵی (٢٠١٢) بەهەمان شێوە، ساڵی (٢٠١٣) و، سـاڵی (٢٠١٤)، گـرینگە ئەمـانە پەیوەسـتە بە هەرێمـی كوردسـتانیش لەراسـتیدا، تەنیـا ئەوانەی كە ڕەنـگە سـوورەكانن بــریتییە لەو قەرزەی كە عێــراق لەســەریەتی لەگەڵ ئەو ســوودەی كە دەیــداتەوە، ئــێمە وەك هەرێمـی كوردسـتان سـاڵانە بەشـدارین لە وەرگرتنـی ئەو قەرزە بەشداریشـین و لە دانەوەی ئەو قەرزە، یەعنی ئەو سوودەی كە عێراق دەیداتەوە لەسەر هەرێمی كوردستان سـاڵانە (١٧%)ی ئەو قەرزە هەرێمی كوردستانیش بەشدارە لە دانەوەی، سوودی سەنەدات، نادی (پاریس)، سندووقی دراوی نێودەوڵەتی، بانكی نێـودەوڵەتی، سـەرجەم ئەو قەرزانەی كە وڵاتـی عێـراق دەیكـا كە ئەو كاتەی تا ساڵی (٢٠١٤) چی پـارە و داهـات لە بەغـداوە هاتبێـت بـۆ هەرێمـی كوردسـتان، چـی ئەو پارەی بۆمان هاتبێت بەشێكی زۆری قەرزی نێودەوڵەتی بووە، كە حكومەتی عێراقی كردوویەتی دانەوەكەشی ئێمە بەشدار بووین تێدا، ساڵی (٢٠١٥) كە ئەم ساڵ دەكات عێراق فریـا بكەوێـت بە بڕی (٩,٥)ملیار دۆلار قەرز دەكات، (٤,٥) ملیـار و نیـو دۆلار لە نەقـدی دەولـی، (٢) ملیـار لە بـانكی دەولی (٥٠٠) ملیـۆن دۆلار لە بـانكی ئیسـلامی، (٢,٥) ملیـار و نیـو دۆلار لە مەصـرەفی عێراقـی لە تیجارەت، (٩,٥) ملیار نیو دۆلار، بۆیە هەموو ئەو (٥٠٠) ملیـۆن دۆلارانەی كە مانگـانە لە بەغـداوە بۆمان دێت بەشـێكی قەرز كـراوە و دەدرێـت بە ئـێمە و، ئـێمەش دەیخـۆین، ئەمە لیـژنەی مـالی پەرلەمانی عێراق باس لەوە دەكات، ئێمەی لیژنەی مالی لە پەرلەمان ڕێگەمان داوە بە حكومەتی عێراقی قەرز بكات، بۆئەوەی شـەڕی ئیرهابمـان پـێ بكـرێ، بـۆئەوەی پرۆژەمـان پـێ بكرێـت بـۆ عێـراق، ئەمەش وتەی بەڕێـز ڕاوێژكـاری سـەرۆك وەزیرانـی عێـراقە كە جەخـت لەوە دەكـاتەوە پێویستمان بە قەرزە و رازی بووین، خۆش بەختانە بانكی دەولی رازی بووە كە قەرزمـان بـداتێ، چونكە زۆرمان پێویستی پێیەتی، بەڕێزەی قەرزی گشتی بۆ كۆی داهاتی ناوخۆی وڵاتانی جیهان ئەمە گرینگە، ئەگەر ئێمەی پەرلەمانتار ترسمان هەبێت دەبێت ترسمان لەمە بێت لەم ڕێژانە بێت كە بـۆ بەڕێزتـان باسـی بـكەم، گـرینگە بـزانین كـۆی داهـاتی نـاوخۆی وڵات بـۆ ئەمـڕۆ و، بـۆ ئەم موناقەشـەیە، بـۆ ئەم دەنگـدانە چیـیە؟، كـۆی داهـاتی نـاوخۆی وڵات بە ئینگلیـزی پێـدەوترێت (Group Domestic Prodect) كورت كـراوەكەی پێـدەوترێت (G.D.P)، ئەمەی كە ئێسـتا گوێمـان لێ دەبێت، كۆی داهاتی ناوخۆی وڵات بریتییە لە داهاتی هەموو حكومەت لە (١) سـاڵدا زائیـدەن

داهـاتی کەرتـی تـایبەت لەو سـاڵەدا، ئەمە راپـۆرتێکی وەزارەتـی پلانـدانانی حکـومەتی هەرێـمە زائیدەن بانکی نێودەوڵەتی، کە من سـوودم لەو ژمـارانە بینیـوە، لە سـاڵی (٢٠١٣)دا کـۆی داهـاتی گشتی ناوخۆی هەرێمی کوردستان بریتی بووە لە (١٣) ملیار دۆلار بـودجەی حکـومەت زائیـدەن (١٢) ملیار دۆلار داهاتی کەرتی تایبەت بە هەمـوو پڕۆژەکـانەوە، یەعنـی مرۆڤێکـی دوکانـداریش چەندی دەست بکەویـت ئەوەش حیسـاب دەکرێـت، بـۆ وڵاتـی عێـراق (١١٥) ملیـار دۆلار داهـاتی حکومەت بووە، بودجەی حکومەت بووە، (١١٨) ملیار دۆلاریش داهـاتی کەرتـی تـایبەت بـووە کە (٣٣) ملیار دۆلار دەکات، من زۆر پرسیارم کرد لە بەڕێزان شارەزاکان یا خـود کەسـانی مەعنـی لە حکومەتی هەرێم هەتا لە کەسانی شارەزا، باسیان لەوە کرد بۆ (٥) ملیار دۆلار داناوە وەکو ژمارە، ئەگەر داهاتی ئەم حکومەتە داهاتی ناوخۆی هەموو هەرێمی کوردستان (٢٥) ملیار دۆلار بێـت لە (١) ساڵدا، ئەم (٥) ملیارە دابەشی (٢٥)ی بکەی دەکاتە (%٢٠)ی، باشترین ئابووری وڵات ئەوەیە کە ڕێژەی قەرز لە کۆی داهاتی وڵاتەکەی ڕێژەیەکـی زۆری پێـك نەهێنابێـت و، حکـومەتیش دەسـت کراوە نەبێت چەندی ویست پارە قەرز بکات، بەڕێـزان ئەمە وڵاتەکـانن ڕێـژەی قەرزە بـۆ هەمـوو ئـابووری وڵات، بـۆ هەمـوو داهـاتی وڵات، وڵاتێکـی وەکـو (ئۆسـتراليا) (%٣٠)ی هەمـوو داهـاتی وڵاتەکەی قەرزە، ژمـارە گەورەکـان بـۆ بەڕێزتـان دەخـوێنمەوە، وڵاتـی (میسـر) کە جـامیعەی ئەزهەری لێ یە (%٨٥)ی هەموو سەروەتی وڵاتەکە قەرزە، قەرزی نێودەوڵەتییە، هی خـۆی نیـیە، وڵاتـی (فرەنسـا) (%٩٠)ی هەمـووی پـارەی وڵاتەکەی، داهـاتی وڵاتەکەی قەرزە، وڵاتـی (ئێـران) (%١٩)ی پارەی ئێران و داهاتی ئێران قەرزە، وڵاتی (ئایسـلاند) (%١٢٠)ی داهـاتەکەی قەرزە، ئەوە ژمـارە گەورەکـان، (ئێرلەنـدا) (%١٢٠)ی داهاتـای وڵاتەکەی قەرزە، (ئیتاڵیـا) (%١٢٦)ی داهـاتەکەی قەرزە، لە راستیدا ئەمە بـۆ ئەوە نیـیە تەشـجیعی پەرلەمانتـار بـکەم تەئسـیری هەبێـت لەسـەری دەنگی پێبدات، راستە، بەڵام ئەمە حەقیقەتە، ئەمە واقیعە، هیچ ترسم لێ نییە، دەنگی پێدەدەم، بەڵام ئەم حەقیقەتە بەشێوەیەکی ئەکادیمی بەبێ ئەوەی هیچ هینێکی هەبێت هەمـوو ژمـارەیە و داتایە بۆ بەڕێزتانی باس دەکەم، وڵاتی (قەتەر) (%٣٢)ی کۆی داهاتی ناوخۆی وڵاتەکەی قەرزە، وڵاتـی (سـعودیە)ی عەرەبـی (%١٣)ی کـۆی داهـاتی وڵاتەکەی قەرزە، وڵاتـی (بریتانیـا) (%٩٠)ی پـارەکەی قەرزە، وڵاتـی (ئەمریکـا) (%٧٣)ی پـارەی وڵاتەکەی قەرزە، (زیمبـابۆی) کە خراپتـرین دراوی هەیە (%٢٠٠)ی پـارەکەی قەرزە، لە هەمـوو وڵاتەکـانی جیهانـدا (%٦٤)ی داهـاتی نـاوخۆی وڵاتەکەی قەرزە، لە راستیدا مـن بە گرینگـی نـابینم ڕیبـایە ئەو ڕێـژەیەی سـوود، چـۆن زانایـانی ئاینی ئیسـلام وە بەنـدە وەك ئەوان دڵنیـام ئەوەی لە (قورئـانی پیـروزدا) هـاتووە هەمـووی وایە (ڕیبـا) حەرامە، بەڵام ئەکـادیمییەن، ئیقتیسـادییەن لەوە دڵنیـام کە نرخـی سـوودی بانـك لە گەڵ (ڕیبا) یەکسان نین بەیەك، سوودی لەسـەرە، یەکسـان نـین، ڕیبـا حەرامە (%١٠٠)، یەك نمـوونە بـۆ بەڕێزتان دێنمەوە سوودی راستەقینە هەیە پێدەوترێت (الفائدة الحقیقیـة)، سـوودێکی تـر هەیە پێـدەوترێت (الفائـدة الاسـمیة)، فائیـدەی حەقیقـی حەرامە، فائیـدەی حەقیقـی یەعنـی چـی، فائیدەی ئیسمی دەکـاتە ئەو ڕێـژە سـوودەی کە لە بانـك دا هەیە، فائیـدەی حەقیقـی دەکـاتە ئەو فائیدەیە ناقس (التضخم) لە ئـابووری وڵات، (التضـخم) یەعنـی هەڵئاوسـان، بـۆیە ئەگەر نرخـی سوودی بانك (%١٠) بێت، هەڵئاوسـانی نـرخ لە هەمـوو هەرێمـی کوردسـتان لە مـاوەی (١) سـاڵدا (%٦) بێـت، کەواتە سـوودی راسـتەقینە دەکـاتە (%٤)، ئەمە بـۆ نمـوونەیە لە وڵاتـی بریتانیـا و

ئەمریکا لە یاسای (٣٠) ساڵی ئابووریەکەیاندا کردووە، بەندەك هاتووە نرخی سوودی ئاسایی (%٧) بووە بە تێکڕای (٣٠) ساڵ، تەزەخوم (%٣) بووە کەواتە فائیدە حەقیقیەکەی (%٤) وەکو ئەو ژمارەی کەوا لەبەردەستە، لە کۆتایی دا هەموو وڵاتێك لە جیهاندا یاسای قەرزیان هەیە بە وڵاتی عێراقیشەوە، لێرەدا هەرێمی کوردستانیش یاسای خۆی هەبێت و لە لایەن پەرلەمانیشەوە پەسەند بکرێت، لەوەش گرینگتر ئەوەیە پەرلەمانی کوردستان و پەرلەمانتاران سەرکەوتۆ بن لە چاودێری کردنی چۆنیەتی خەرج کردنی قەرزەکە، خۆش بەختانە لیژنەی دارایی ئەو ماددەیەمان ئیزافە کرد بۆ پڕۆژە یاساکە، کە ماددەی (٩)یە بەم شێوەیە خوێندیەوە خاتوو دکتۆرە (ڤاڵا) ((کە دەبێت ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە راکێشراوەکە بۆ پڕۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بکەن دوای راسپاردنی لە لایەن پەرلەمانی کوردستانەوە))، سوپاس بۆ گوێ گرتنتان، سوپاس بۆ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان و پەرلەمانتارانی بەڕێز.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بۆ بەڕێز دکتۆر عزت صابر، کاك علی فەرمووە.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەخێرهاتنی وەفدی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم، دیارە ئەو خیلافەی لە چوارچێوەی ئەم پرسە هەیە خیلافێکی مەعریفییە و تەنیا تێگەیشتنە لە پرۆسەی قەرزەکە، ڕەنگە ئەوانەی کە سەردانی وڵاتانی خەلیجی و ئەوروپایان کردووە و لەگەڵ بانکەکاندا دانیشتوون بۆ ئەم قەرزە لە خەمی ئەوەدابوون چۆن ژێرخانێکی ئابووری دروست بکەن و بووژانەوەی ئابووری ڕووبدات، پەرلەمانتارانیش کە تەعنی بکەین ترسمان هەیە لە ئایندە چۆن تووشی داروخانی ئابووری بین، واتە ئەو خیلافەی کە هەیە بەتەواوەتی خیلافێکی مەعریفییە و زیاتر نییە لەمە، بە پێی لێکۆڵینەوەکان ژمێرەی قەرزی جیهانی ئێستا نزیکەی (٦٠) ترلیۆن دۆلارە، کەم وڵات هەیە یان قەرزی نەدابێت یان قەرزی نەکردبێت، زۆر دەگمەنە، بەڵام مەرج نییە هەر وڵاتێك قەرزی کردبێت ئێمە وەکو نموزەجێکی جوان وەری بگرین بۆئەوەی چاوی لێ بکەین، دونیا دابەش بووە بەسەر دوو بەرەدا، بەرەیەکیان سوودیان لەو قەرزە وەرگرتووە وەکو (ئەمریکا) وەکو (یابان) وەکو (بریتانیا) ئەمانە سەرکەوتوو بوون لە قەرزەکە، بەشێکیشیان بە بوونەی قەرزەوە تووشی داروخانێکی زۆر گەورە بوون وەکو (میسر، یونان، فەنزەویلا، زیمبابۆی) ئەمانە قەرز...، فیکرەکە ئەوەیە ئێمە دیراسەی وەزعی خۆمان بکەین بۆئەوەی بزانین لە کام بەرەین؟، ئایا بووژانەوەی گەورە لە ژێرخانی ئابووریمان دا ڕوودەدات یا خود تووشی داروخانی ئابووری دەبین و نەوەکانی ئایندە، نەك نەوەکانی ئایندە ڕەنگە خۆشمان پاش (١٠) ساڵ (١٥) ساڵی تر باجەکەی بدەین، واتە دەبێت دیراسەی ئەمە بکەین، دیراسەی ئەمە بە دوو پێوەر کراوە هەر وڵاتێك ئیدارەی مالی و ئیدارەی مەشاریعی خراپ بوو (%١٠٠) قەرز دەکات، ئێستا (یابان) زۆر زیاتر لە (G.D.P) خۆی قەرزی کردووە، بەڵام ئیدارەی مالی سەرکەوتووە لە کاتێك دا تەمەنی بووژانەوەی (یابان) لە (٧٠) کانەوە دەست پێدەکات، وڵاتێکی وەکو (یۆنانیش) (٢٠٠٠) هەزار ساڵە فەلسەفەی

دەوڵەتداری تێدا دەخوێنرێت لە کۆمارەکەی (ئەفلاتوونەوە) بۆ ئێستا، بەڵام (یۆنان) بۆتە ژێر قەرزەوە و تووشی قەیران بووە، واتە ئەمە پەیوەندی بە ئیدارەوە هەیە، پەیوەندی بە مێژووی دەوڵەتداریەوە نییە، کۆمەڵێك پرسیار هەیە من لێرە تەرحی دەکەم ئەگەر هاتو وەڵامی موقنیع بۆ ئەم پرسیارانەی من بدرێتەوە، کە لە خەڵکی شارەزا و پسپۆڕمان وەرگرتووە لەئاستی ناوخۆ و دەرەکی ئەوا ئێمە دڵنیا دەبینەوە لەوەی کە لەم قەرزە سوودمەند دەبین و، ئەگەر وەڵام نەدرێتەوە بۆ ئەم پرسیارانە من هەم لەبەر خۆم هەم لەبەر ئایندەی منداڵانی وڵاتەکەمان بەدڵنیاییەوە دژی ئەم قەرزە دەبم ئەمە بابەتێك، بابەتێکی دیکە من لێرەوە، واتە بە وتە دەیخەمە ڕوو حکومەتی هەرێم لە ماوەی ڕابردوو دا چەند قەرزی کردووە و پرسی بە پەرلەمان نەکردووە، ئێستا بۆ ئەم پرسە دێتە پەرلەمان، ئایا ڕای پەرلەمان بەلایەوە گرینگە یا خود بابەتەکە بەشێوەیەکی ترە و دواتر پرسی لەسەر دەکەم، من دەمەوێت پرسیارە عیلمییەکانی خۆم بکەم و، هیوادارم وەفدی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەڵامی عیلمیم بداتەوە بۆئەوەی قەناعەت بکەم، قەرز لەسەر بنەمای (G.D.P) دەکرێت، بەڵام بەڕێز هاوڕێم دکتۆر (عزت) ئاماژەی بە بابەتێك دا ئەوە ساڵی (٢٠١٣) یە دەبێت ئێمە لەسەر بنەمای (2015) (G.D.P) ئەم قەرزە بکەین، چونکە (٢٠١٣) دۆخێك بوو بۆ هەرێمی کوردستان و ئێستا دۆخێکی ترە و، گۆڕانەکە گۆڕانێکی جەوهەرییە گۆڕانێکی نیسبی نییە (%٢)، (%٣) گۆڕانی بەسەردا هاتبێت لە دەخلی فەردەوە بگرەوە بۆ دەخڵی کۆمپانیایەکی گەورە دواتر داهاتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئایا لەسەر چی بنەمایەك، هەرچەندە دیسانەوە تەئکید دەکەمەوە لای من ئەوەندە ئیدارەی قەرز گرینگە ئیدارەی (G.D.P) گرینگ نییە، (یابان) باشترین بەڵگەیە بۆ ئەمە کە زۆر لە (G.D.P) خۆی زیاتر قەرزی کردووە، بەڵام ئیدارەی دەدات و ئیستیسمارێکی باش بەم قەرزە دەکات، دووەم ئیدارەی نەختینە و ئیدارەی مەشاریع لە هەرێمی کوردستاندا بەداخەوە لە ڕابردوو دا زۆر لاواز بووە هەمووتان شاهیدی ئەوەن بەڵگەمان بۆ ئەمە چییە؟، لە ساڵی (٢٠٠٣) یەوە بۆ ئێستا بە پێی ئەو بەدواداچوونەی من کردوومە بۆ ئەو پارانەی کە لە بەغداوە بۆمان هاتووە کە لە داهاتی ناوخۆ و داهاتی نەوت نزیکەی (١٠٣) ملیار دۆلار هاتووتە خەزێنەی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە، بەڵام لە کۆتایی ساڵی (٢٠١٣) حکومەتی هەرێم (٣) ملیار دۆلار قەرزار دەبێت، واتە نەك ئیحتیاتی نییە بەڵکو (٣) ملیار دۆلار قەرزار دەبێت، ئێوە بۆمان ڕوون بکەنەوە ئیدارەی ئێوە بۆ ئەم قەرزە چییە؟، ئیدارە بۆ ئەوە نییە موئەسەسەیەك دروست دەکەم، ئەگەر موئەسەسەیەك لە کۆی موئەسەسەکە موئەسەساتی حکومەتی هەرێمی کوردستان پلانێکی ستراتیژی نەبوو موئەسەسەیەك کە مودیر عامێکی هەیە بە تەئکید ناتوانێت ڕۆڵ ببینێت، واتە ئیدارەی ئێوە بۆ مەشاریع و ئیدارەی ئێوە بۆ قەرزەکان چییە؟، ئەمە جگە لەوەی کە نزیکەی (٥٠٠٠) هەزار پرۆژەمان هەیە ئێستا لە کوردستان وەستاوە، پرسیارێکی ترم ئەوەیە حکومەتی هەرێمی کوردستان راستە ئەمە بەناوی جیاوازەوەیە، بەڵام لە نەتیجە کۆی گشتی قەرزدەکات، قەبارەی کورت هێنان ئەوەی کە لە لایەن وەزارەتی داراییەوە تۆمار کراوە نزیکەی (٩,٧٩) ترلیۆن و حەفتاو نۆ ملیار دینار بووە تا (٢٠١٥/١/١) کۆی بەکار هێنانی سیولەی نەقدی بانکەکان (١٢,٧٦١) ترلیۆن و حەوت سەد و شەست و یەك ملیار دینار بووە کە ئەمە دیارە بەکار هێنراوە بۆ پڕکردنەوەی کورت هێنانەکە، کەواتە ناکرێت لێرە کۆیان بکەینەوە، حکومەتی

هەرێمی کوردستان هەموومان دەزانین مووچەی (٢) مانگی فەرمانبەرانی ئێستا قەرزارە کە نزیکەی (١,٧٠٠) ترلیۆنێك و حەوت سەد ملیار دینارە، چەکێکی زۆری بێ ڕەسید کە بەشێکی کۆمپانیاکانن بەشێکی تری دکتۆر (عزت) باسی کرد هی کرِینی (گازوایلە) بە سەدان ملیۆن دۆلار ئێستا لە بازاڕەکاندایە ئەمەش هەر قەرزە، دەبێت ئەم قەرزانە حکومەتی هەرێمی کوردستان هەر بیداتەوە ئەمە جگە لەوەی (١) ملیار دۆلارمان لە (تورکیا) وەرگرتووە جا قەرزە یان قەرز نییە دواتر دەکرێت بەڕێز وەزیری دارایی وەڵاممان بداتەوە، بە پێی زانیاریەکانی من قەرزی کۆمپانیا نەوتییەکان لە گەڵ فرۆشتنی نەوت بە پارەی پێشوەخت تەبعەن ئەوەش هەر قەرزە، چونکە نەوتەکەی دەدەیتەوە نزیك دەبێتەوە لە (٥) ملیار دۆلار، پارەی پێشوەخت و ئەو کۆمپانیانەی کە، جارێ با حکومەت پێمان بڵێت پلانی چییە بۆ دانەوەی ئەمانە تا وەکو قەرزی تر بکەین؟، پلانێکمان پێ بڵێ بڵێت ئەمە پلانمانە لە ماوەی (٤) ساڵی تر، (٣) ساڵی تر، (٢) ساڵی تر، (٦) ساڵی تر ئەمانە بەم شێوەیە ساف دەبێت، واتە پرسیارەکەی من ئەوەیە کە پلانی چییە بۆ ئەمە؟، بۆئەوەی دواتر لە کاتی خۆیدا بتوانیت ئەو قەرزەی کە ئێمە دەیکەین بیدەینەوە، تا وەکو ئێستا ئێمە کۆمەڵێك پرسیاری زۆر گرینگمان هەیە من پێشووتر کردوومە وەڵامی موقنیعم دەست نەکەوتووە ئێستا دەیکەم، هیوادارم دەستم بکەوێت، چونکە بەبێ ئەم وەڵامانە دڵنیام ناتوانین ئیستیفادە لەم قەرزە بکەین، ئەم قەرزە بۆچی دەکرێت؟، پرۆژەکان چین؟، واتە ئەم پرۆژانە وەکو ناو چین؟، پێمان بڵێن (أ، ب، ج، د) لە فڵان شوێن ئەمانەن، فائیدەی سەر ئەم قەرزە چەندە و چۆن دەدرێتەوە؟، میکانیزمی دانەوەی ئەم قەرزانە چەندە و پشتی بە چی بەستووە؟، جەدوای ئیقتیسادی ئەم مەشاریعانە چین؟، یەعنی ئەمانە سادەترین پرسیارن کە تۆ وەکو هاووڵاتییەك کە هەرشتێکیش خانوویەك دەکەی لەگەڵ کۆمپانیایەك ڕێك دەکەوی وەڵامی ئەم پرسیارانە دەبێت وەربگریتەوە، ئەگەر بەبێ وەڵامی ئەم پرسارانە ڕەنگە هین نەبێت، من دڵنیام ڕەنگە وەڵامەکە ئەوەبێت حکومەتی هەرێمی کوردستان بڵێت هێشتا ئێمە قەرزەکەمان نەکردووە کەی کردمان وەڵامی ئەم پرسیارانەتان دەدەینەوە؟، نەخێر حکومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ بانکەکان چووەتە دانیشتن، چووەتە موفاوەزات، بانکەکان پێیان وتوون یاسایەکمان بۆ بێنن کە پەرلەمانی کوردستان بڕوای پێ بکات، بەڵکو ئەو قەرزانەتان پێ نادەین و، ویستی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەوە بووە پێش هاتنی ساڵی (٢٠١٥)، واتە حکومەت چووەتە ناو ئەم تەفاصیلەوە، خاڵێکی تر ئەوانەی کە ئەندازیارن، من پێموایە هەرچییەکی سەقافەیەکی بیدائی هەبێت ئەگەر ئەم پارانە بۆ پرۆژەی ستراتیژی بێت هەموو پرۆژەیەکی ستراتیژی بەلایەنی کەمەوە (١) ساڵ، (٢) ساڵی دەوێت بۆ دیزاینی ماستەر پلان و تا دواتر، ئایا ئێمە بۆ قەرزەکە بکەین لە قاساتدا داینێین دوای (٢) ساڵی دیکە فائیدەی زۆر بچێتە سەر و ئینجا مەشاریعەکانمان تەنفیزکەین، ئینجا بۆ نەیێین دیزانی ماستەر پلانی ئەم پرۆژانە دانەنێین دواتر قەرزەکە بکرێت، خاڵێکی تر ئەوەیە کە دیارە با لای خەڵك ڕوون بێت یا خود با بۆ ئێمەش روون بێت، چونکە ئەم قەرزە دیارە بۆ شەڕی دژە تیرور نییە، شەڕی دژی (داعش) نییە، بۆ مووچەی فەرمانبەران نییە، ئایا بۆ ئەو (٥)، (٦) هەزار پرۆژەیە کەوەستاوە ئیدارەی پێدەدەن؟، درێژەی پێدەدەن؟ بۆئەوەی تەواو بێت یا خود بۆ پرۆژەی نوێ دەبێت؟، من پرسێکی زۆری ترم هەیە ئەوانەی کە پەرلەمانتار بوون لە خولی پێشوودا شاهیدی بۆ ئەمە دەدەن، ساڵانە لە بودجەی

كوردستاندا پارەیەك تەرخان دەكرا بۆ پـرۆژەی وەبەر هێنـان كە نـزیكەی (٥) ترلیـۆن دینـار بـوو، واتە نزیكەی (٤) ملیار دۆلار، لە ماددەیەكیش دا تەسبیت دەكرا نابێت ئەم پارەیە تەنەقولاتی پێ بكرێت بۆ بـابەتی دیـكە بەكـار بێـت، بەڵام مـن سـاڵی (٢٠١١) و (٢٠١٢) و (٢٠١٣) وەك نمـوونە وەرم گرتووە (٥) ملیار دۆلاری پارەی پرۆژەكانی وەبەر هێنان بۆ پرۆژە خەرج نەكراوەو تەنەقـولی پـێ كراوە و، قانوونەكەشی ڕێگەی پێنەدراوە و ئیجرائاتیش لەگەڵ كەس دا نەكراوە، واتە من ترسـم هەیە دیسـانەوە ئەمە وای پـێ بكرێـت، بـۆیە مـن لیـرەدا هیـوادارم وەڵامـی ئەم بابەتـانەی كە دیسانەوە تەئكید دەكەمەوە راستە عێراق بەردەوام قەرزی كـردووە، بەڵام ئایـا عێـراق سـوودی لەم قەرزە بینیوە یان زەرەری لەم قەرزە كردووە؟، یەعنـی ئێسـتاش عێـراق بە تەمـای قەرزە لە ڕابردووش دا بە نیازی قەرز بووە، هەموو ساڵێك ئەم وڵاتە لە بودجەكەی خۆی پارەیەك تەرخـان دەكات بۆ ئەوەی فائیدەی قەرز بداتەوە لەولایەوە (٢) سـاڵی تـر دەڕوات قەرزی تـر دەكـات، واتە قەرز دەكـات بـۆئەوەی قەرزی پێبـداتەوە لە نەتـیجە، مـن پێمـوایە ئەمە خـراپە، بـۆیە ئەگەر ئەو وەڵامانەم وەك پێویست وەرنەگرمەوە بەدڵنیـاییەوە لەگەڵ ئەوە نـیم ئەو قەرزانە وەربگـرنەوە، دیسانەوەش ئەو پرسیارە دەكەم حكومەتی هەرێمی كوردستان دەستكاری هەمـوو ئەو پـارانەی كردووە كە وەریگرتووە، ئێستا كە ئێمە گفتو گۆ دەكەین من زانیاریم هەیە، هەرچەنـدە مـن دژی هەندێك جۆری قەرز نـیم بـۆ نمـوونە ئێسـتا مـن ئیشیشـم تێـدا كـردووە، كە فرۆشـتنی نەوت بە پارەی پێشوەخت، بەڵام لە فەترەیەكی زەمەنی كەم دا بۆ نموونە لە ماوەی (٨) مانگ دا تـۆ كـۆی نەوتەكەت بدەیت و پارەكەی وەربگـریتەوە نەك درێـژ بێـتەوە بـۆ (١٠) سـاڵ و (١٥) سـاڵ، چـونكە ئۆتۆماتیكی فائیدەكەی زیـاد دەكـات، ئێسـتا حكـومەتی هەرێمـی كوردسـتان ئاگـادارم سـەرقاڵی مـامەڵەیەكە وەك بەڕێـز وەزیـری سـامانە سرۆشـتییەكان وتـی ئیسـتیعدادیان دەربڕیـوە نەوتـی كوردستان بكڕن بە بەهای (٨) ملیـار دۆلار (٢%)، (٣%) بە كەمتـر لە سـیعری بـازاری عـالەمی، بـۆ ئەمە پرسمان پێناكەن بۆ دەستكاری كردنـی سـیولەی نەقـدی بانكەكـان پـرس بە ئـێمە و خـاوەن پارەكەش نەكراوە، بـۆ ئەمە بـۆ پـرس بە ئـێمە دەكرێـت؟ بـۆئەوە نـیيە كە ڕای ئـیمە گـرینگە لەم بابەتە؟ بۆ ئەوەیە كە كۆمپانیاكە بەبێ بوونی قانونێك قەرز نادات بە ئێمە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز علی حەمە صالح، دیارە وا ڕێككەوتوونە ئەم موناقەشانە بەردەوام بن، نوقتەی نیزامیت هەیە خاتوو شرین؟، فەرموو.

بەڕێز د.شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هیڤیدارم ئەو نەریتێت پێش جەلسێت بەری نووكە بێـتە بكـار ئینـان كە هەر پەرلەمانتارێـك (٣) دەقە زیاتر قسە نەكات، پێموایە ئەگەر لەم جەلسەیەدا ژی بەكار بهێنرێت باشـترە، چـونكە ئەگەر كاتەكە مەفتوح بێت پێموایە مانگێكی تر تەواو نابین، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ خاتوو شرین حسنی، ئێستا ڕێگە دەدەین بە نوێنەری فراكسیۆنەكان بۆئەوەی قسـەی خۆیان بكەن، ئینجا پرۆژەكە بیخەینە دەنگدانەوە بـۆئەوەی پـرۆژەكە موناقەشـە بكرێـت لە نـاو

پەرلەمان یان نا؟، ئێستا رێگە بە مامۆستا مەلا هەورامان دەدەین با قسەی خۆی بکات هەر لە شوێنی خۆت فەرمووە.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شەریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بسم الله الرحمن الرحيم)، دیارە ئەو بەڕێزانەی تر هەر یەك لە ئیختیساسی خۆی قسەی خۆی کرد، منیش بەراستی پێم خۆشە کە لە بوارەکەی خۆم دا لە ئیختیساسەکەی خۆم دا تیشك بخەمە سەر ئەم بابەتە، بەو پێیەی کە ئێمە میللەتێکی موسوڵمانین زۆرینەی هەرە زۆرمان و، ئێمە ئەم پەرلەمانتارانەی کوردستان کە لێرەین نوێنەری ئەو خەڵکە موسوڵمانەین، ئەم با بەتەش بەراستی با بەتێکی شەرعییە، بۆیە دەمەوێت تیشك بخەمە سەری لەو بابەتەوە، پێشەکی چەند مولاحەزەیەك دەڵێم، یەکەم: ئەو قەرزانەی کە حکومەت کردوویەتی و بەڕێز دکتۆر (عزت) باسی کرد لەبەر نەبوونی یاسا نەبووە، بەڵکو بە ناچاری کردوویەتی، دووەم: کەی عێراق نموونەی ئێمەیە بۆ قەرز ئەی بۆ باسی وڵاتانی وەك (یۆنان) ناکرێت کە ئیفلاسی کردووە بەهۆی قەرزەوە؟، ئایا چاودێری دارایی و دەزگاکانی دژە گەندەڵی زەمانەت بۆ بەهەدەر نەدانی ئەم قەرزە دەکات؟، خاڵێکی تر ئەو وڵاتانەی کە نموونەیان پێ هێنایەوە وەکو (فەرەنسا) و کوێ و کوێ، بەڕێزان ئەوان دەوڵەتیان هەیە و ئەوان ئیستیقراریەتی ئەمنیان هەیە، ئێمە لە شەرێك داین بیدایەتەکەی دەستی پێ کردووە، بەس نازانین نیهایەتەکەی کەی دێت؟، نازانین کەی تەواو دەبێت؟، باشە ئەم قەرزە ئەگەر بکرێت بڵێین بۆ ماوەی (٥) ساڵ، خۆ دیارە لە کاتی (٥) ساڵەکە ئەگەر نەتوانی قەرزەکە بدەیتەوە ئەم قەرزە زیاتر دەبێت، ئێمە لەبەرئەوە لە ڕووی ئەمنییەوە ئیستیقراریەتمان نییە سبەینێ ئەم شەڕە نارەحەت تر بۆ لەسەرمان ئەو نەوتەشی کە هەمانە فشاری خرایە سەر نەفرۆشرا بەو جۆرەی کە خۆمان دەمانەوێت و، نەمانتوانی قەرزەکە بدەینەوە بۆ پاش چەند ساڵێکی دیکە ئایا وەزعمان چی لێ دێت؟، ئەو قەرزە زیاتر دەبێت و تەراکوم دەبێت لەسەرمان، لەوانەیە وەکو هەندێك لەوانەی کە لە بواری سیاسیدا زۆر شارەزان دەڵێن لەوانەیە ئینسان هەتا هەڵوێستی سیاسیشی بەدەستی خۆی نەمێنێت دوایی، پاشان بەڕێزان بەو پێیەی کە وتم ئێمە میللەتێکی موسوڵمانین من لێرە بەراستی بەس ئەو دەقانەی کە خوای (رب العالمین) لە (قورئان)دا هەتا نەیداوەتە دەست (پێغەمبەری خودا (د.خ)) بۆ خۆی بە چەندین دەستەواژە بە چەندین عیبارەتی جیا جیا باسی حەرام بوونی ڕیبای کردووە، چونکە لە راستیدا ئەم پرۆژەیە پرۆژەیەکی ڕیباوی یە، ئیتر ((یسمونها بغیر اسمها)) ناوێکی تری لێ دەنێن، (استقطاب الاموال) ئەمە چییە؟ من ئەوە شەربەتم داناوە پێت دەڵێم ها ئەوە ئاو بخۆرەوە، ئاو نییە، شەربەتە با ناوی ئاویشی لێ بنێم، شتێکە حەقیقەتەکە چۆنە ناوەکەیت گۆڕی بەناو گۆڕن ناوەڕۆکی شتەکە ناگۆڕێت، ئەم پرۆژەیە قەرزە، نە دەوڵەتان، نە حکومەتان، نە کۆمپانیاکان، نە بانکەکان، هیچ کەسێك بەراستی لەبەر چاوی کاڵی ئێمە کە میللەتێکی مەزڵومین قەرزمان ناداتێ ئیلا بە سوو و بە ئیفادەی عامان دەداتێ، ئێ سووش دیارە، هەر ئەو نصوصانەی کە لە (قورئان)دا هاتووە خوای پەروەردگار ڕایگەیاندووە کە قەرز کردنی ڕیبەوی لە شییەم و ئەخلاق و قییەمی موسوڵمانان نییە بەڵکو لە میللەتانی غەیری ئیسلامە، چونکە ئەوان هەمیشە ویستوویانە بە درێژای تاریخ لە ڕێگای قەرزی ڕیبەوی یەوە خوێنی میللەتان بمژن و دوایش

پێیان پێ بکەنن، (فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أوحيلت لهم وبصدهم عن سبيل الله كثيرا وأخذهم الربا وقد نهوا عنه وأكلهم أمول الناس بالباطل)، خوای گەورە کە باسی ڕیبا دەکات یەکسەر دەفەرموێت ((وأكلهم أمول الناس بالباطل))، چونکە ڕیبا دەبێتە هۆی ئەوەی کە لەسەر ئەساسێکی (باطل) پارەی خەڵك بخۆیت، خوای گەورە ڕایگەیاندووە لە (قورئان)دا کە ڕیبا موحارەبەی خوا و پێغەمبەرەکەیەتی، خوای گەورە دەفەرمووێت: (يا أيها الذين آمنو)، ئێمە خۆمان بە خەڵکێکی موسوڵمان دەزانین، نوێنەری خەڵکی موسوڵمانیشین، (يا أيها الذين أمنو اتقو الله وذروا ما بقي من الربا ان كنتم مؤمنين)، ئەگەر ئێوە دەڵێن ئێمە موسوڵمانین واز لە ڕیبا بێنن، (فان لم تفعلوا) ئەگەر نەتان کرد (فأذنوا بحرب من الله ورسوله)، ئەوا ئاگادار بن خوای گەورە ئیعلانی حەربتان لەگەڵتان دەکات، جا ئیعلانی حەربی خوا بۆ ڕیبا یەعنی چی؟، یەعنی نەمانی بەرەکەت، خوای گەورە دەفەرموێت: (يمحق الله الربا ويربى الصدقات)، خوا ڕیبا مەحق دەکات، مەحق یەعنی بەرەکەتی تێدا ناهێڵێت هەرکەسێك ڕیبا بکات سوودی لێ نابینێت، ئیفلاس دەکات، ئیفلاس کردنی ئەو هەموو بانکانە لە تاریخ دا کە دەبینین موصداقییەتی ئەم ئایەتەیە کە خوای پەروەردگار باسی کردووە، پێغەمبەری خوا (د.خ) لەسەر بێت لە فەرموودەی صەحیح دا دەفەرموێت: (ڕیبا (٣٧) بابە ئاسانترینیان ئەوەیە کە ئینسان بڕوات دایکی خۆی مارە بکات)، ئەمە فەرموودەیەکی نەصی صەریحی پێغەمبەری خوایە (د.خ) لەسەر بێت، عولەماکانیش باسیان کرد دەڵێن بۆ پێغەمبەر (د.خ) زینا کردن و ڕیبا پێکەوە باس دەکات، لەبەرئەوە لە ڕاستیدا ئەوانەی کە هەمیشە ڕیبا دەر بوون و هەوڵیان داوە خەڵکی فەقیر بکەن، ڕیبا دەبێتە مایەی فەقیر بوونی خەڵك و بەرە و فاحیشە دەڕوات، خوای گەورە دەفەرموێت (الذين يأكلون الربا لا يقومون الا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس)، خوای گەورە فەرمویەتی: (يمحق الله الربا ويربى الصدقات)، خوای گەورە فەرمویەتی: (وما أتيتم من ربا ليربو في اموال الناس فلا يربو عند الله)، لەبەرئەوە بەڕێزان بەراستی لەبەر ئەم نصوصانە و دەتوانم ئێستا دەیان نصوصی تر لە کیتاب و لە سوونەتی صەحیحی پێغەبمەری خودا (د.خ) لەسەر بێت، بێنمەوە و لەسەر تەحلیلی ڕیبا، لەسەر حەرام بوونی ڕیبا، دیارە عولەماکان دەفەرموون: (أينما وجدت المصلحة فثم شرع الله)، لەهەر شوێنیك بەرژەوەندی هەبێت ئەوا شەرعی خوا لەوێ یە، بێگومان خوای (رب العالمين) کە مەصڵەحەتی بۆ بەندەکانی دەوێت کاتێك کە دەفەرمووێت: (وأحل الله البيع وحرم الربا)، خوا بەیعەی حەلال کردووە، بەس ڕیبای حەرام کردووە، لەبەر مەصڵەحەتی عەبدەکانیەتی و ئەو هەموو زەرەرەی کە کاك (علی) برام باسی کرد موصداقیەتی ئەم ئایەتانەیە، بۆیە داواتان لێ دەکەم بەڕێزان ئێمە ئەصڵەن نەچینە بابەتی گفتو گۆ کردن لەسەر ئەم بابەتەوە و ڕەت بکرێتەوە و دەتوانین بەدائیلی تر بێنین، کە خوا شتێکی حەرام کردووە بەدیلی هێناوە بەراستی، بەدیلیش وەکو لیژنەی ئەوقافیش ئاماژەمان پێ کردووە و کاك (علی)ش ئاماژەی پێ کرد، دەتوانین سەلەمی موڵك بکەین پێشتر نەوت بفرۆشین بەو جیهەتانە و پارەکەیان لێ وەربگری پەی بە پەی و پەیتا بە پەیتا تۆ نەوتەکەی تەسلیم دەکەی کە دیارە ئەوە خۆی لە خۆیدا ئیختیساسی من نییە، بەس لە ڕووی شەریعەتیشەوە بە هەمان شێوە دروستە، ئەوکاتە هەم لە ڕووی شەرعییەوە نەجاتمان دەبێت و هەم لە ڕووی واقعیشەوە لە زەرەرەکان نەجاتمان دەبێت، سوپاس بۆ هەموو لایەك.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسای قسەتان هەیە؟، ئەگەر قسەشتان نەبێت تەبیعییە.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا لە بەڕێزتان دەکەین بابەتەکە بخەنە دەنگدانەوە بۆئەوەی داخلی تەفاصیل ببین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، نایخەینە دەنگدانەوە جارێ، چونکە داوامان لە فراکسیۆنەکان کردووە کە هەر فراکسیۆنە و نوێنەری خۆی دیاری بکات بۆئەوەی قسە لەسەر بابەتەکە بکات چی بە دژ یان بە گفتو گۆ کردنی پرۆژە یاساکە لە پەرلەمانەوە، نوقتەی نیزامی دەبینم، بەڵام هەر دەمەوێت لەوە ئاگادارتان بکەمەوە کە فراکسیۆنی (پارتی) بەڕێز (دڵشاد شعبان)ی دیاری کردووە کە قسە لەسەر بابەتەکە بکات و، فراکسیۆنی (سەوز) دکتۆر (عزت) قسەی کرد، فراکسیۆنی (کۆمەڵ) کاک (سۆران عمر)ی دەست نیشان کردووە، فراکسیۆنی (گۆڕان) کاک (علی حەمە صالح)ی دیاری کردووە کە قسەی کرد، فراکسیۆنی یەکگرتوو د. شێرکۆ جودت، فراکسیۆنی تورکمانی بەڕێز ماجد عثمان دەستنیشان کراوە، فراکسیۆنەکانی کلد و ئاشوور و سریان و ئەرمەن کاک یروانت نیسان دەست نیشان کردووە، د. شوان قەڵادزەیی قسە دەکات، نوقتەی نیزامی کاکی عمر؟

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (٧١ بۆ ٧٩) باس لە چۆنیەتی یاسادانان دەکات و ئەو نەریتەی ئەمڕۆ ئێمە گرتمانە بەر و بەڕێزت لە ناو هۆڵی پەرلەمان جگە لەوەی کە د. عزت (٤٨) سەعات پێش ئەوە راپۆرتەکەی داوای کرد بخوێنێتەوە، من تەسەور دەکەم هیچ لەوانەی کە قسەیان کرد بە پێی پێڕەو نییە و دەکرا مادام راپۆرت حازر کراوە، داخلی گفتوگۆ کردن بین لەسەر پرۆژە یاساکە و ئەمە نە لە پێڕەودا هەیە سەرۆکی فراکسیۆنەکان قسە بکات و نە لە پەیڕەو هەیە ئەندامەکان قسە بکات، مامۆستا هەورامان دەیتوانی لە شوێنی خۆی قسە بکات لە کاتی گفتوگۆ لەسەر پرۆژە یاساکە، ئەوەی (کاک علی) بەهەمان شێوە، جگە لەوەی د. عزت کە وتی موافقەی سەرۆکی پەرلەمانم وەرگرتووە پێش (٤٨) سەعات، ئەمانە هەمووی دژی پەیڕەوی ناوخۆن، دەبوایە ئەمە ببایە نەریتێک کە لەوانەیە زیان بە پەرلەمان و ئەدای بگەیەنێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاک عمر وابزانم لە سەرەتای گفتوگۆکانەوە باسمان کرد، هەندێک لە ئەندامانی لیژنە پەیوەندیدارەکان بە تەحەفوزەوە واژوویان کردووە و هەندێکی نووسیویانە دژی ئەوەین کە ئەم پرۆژە یاسایە موناقەشەی لەسەر بکرێت، بۆیە سەرەتا دەرگای گفتوگۆمان کردەوە کە پرۆژە یاساکە موناقەشە بکرێت یان نا؟ ئەمە نەریتێک بووە لە پەرلەمانی کوردستان، کاک برزۆ فەرمووە؟

بەڕێز برزۆ مجید عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو نامەیەی سکرتێری پەرلەمان کە بۆ ئێمە هات، ئێمە وا تێگەیشتووین کە لەفراکسیۆنەکە کێ دژە با قسە بکات، ئێمە (کاک علی) وەکو دژە، ئەگەر نا (د. بەهار) مان داناوە وەك رەئی فراکسیۆنی گۆڕان کە ئێمە پشتیوانی یاساکە دەکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هاوڕام لەگەڵ قسەکانی (کاك عمر)، ئێمە ب چ ئالییەتێك ئەوەی (کاك ئاری) باسی کرد مافی قسەکردنمان پێنەدرێت لە لایەن جەنابتان؟ بۆ لە هەر فراکسیۆنێك یەك کەس؟ جەنابت پشت بە کام ماددەی پێڕەوی ناوخۆ دەبەستی؟ ئێمەش دەمانەوێت قسە بکەین و نابێت لێرە دابنیشین و مافی قسەکردنمان نەبێت، چۆن جەنابت مافی قسەکردنمان پێنادەی؟ بۆ لە هەر فراکسیۆنەك کەسێك قسە بکات؟ داوا لە جەنابت دەکەین بەر لەوەی پرۆژەکە موناقەشەی ماددە و بڕگەکانی بکرێت، پێویستە هەر پەرلەمانتارێك قسەی خۆی بکات و بچینە ناوەرۆکی ماددە و بڕگەکانی پرۆژەکە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەمە پەیوەندی بەوە هەیە کە بە باشترین شێوە قسەی لەسەر بکەین و گفتوگۆکان زۆر درێژ نەخایەنێت کە خۆشتان بێزار دەبن و دەڕۆنە دەرەوە، کاك ئاری فەرموو،

بەڕێز ئاری محمد هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو روونکردنەوەیەی بەڕێزت کاك (د. عزت) دای و ئەوەی (کاك علی) لەگەڵ بەرچاوڕوونی تەواو بە پەرلەمانی داوە، پێم وایە لە پێش ئەوەی بیخەیە دەنگدانەوە بچینە موناقەشە؟ حەقە شانسێك بدەینە لایەنی پەیوەندیدار جێگری سەرۆکی حکومەت و بەڕێز وەزیری دارایی کە ئەوان وەڵامی ئەو پرسیارەی (کاك علی) بدەنەوە و ئەو کاتە زۆر مەنتیقی ترە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، با ئەندامانی تری پەرلەمانیش قسە بکەن ئەو کاتە دەرفەت بە حکومەتیش دەدەین کەقسەکانی خۆیان بکەن، د. رێواز فەرموو،

بەڕێز د. رێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بە خۆم لەگەڵ تەنزیم کردنی قسە کردنم بۆ هەمیشە، بەڵام لەم بابەتەدا کە هیچ فراکسیۆنێك نییە کە هەموو ئەندامانی دژ بن یان پێك بن بەتایبەتی سێ فراکسیۆنەکە و هەموو ئەندامانی لەگەڵ بن، هەست دەکەم جۆرێك لە غوبن هەیە کە مەسەلەن (د. عزت) لەگەڵە و من تا سەر ئێسقان دژم و لە فراکسیۆنەکانی تریش هەیە دژە، مەسەلە ئەوەیە کە رای گشتی وا

نەکەوێتەوە کە ناوی فراکسیۆن دێنن و فراکسیۆنێك بە تەواوەتی لەگەڵ و فراکسیۆنێك بە تەواوەتی دژە، مع العلم بە تەواوەتی وا نییە، (کاك برزۆ) ئەم حەقیقەتەی وت و بۆیە باشترە لەهەر فراکسیۆنێك کێ لەگەڵیدایە و کێ دژیەتی؟ چۆنکە دەرفەت بۆ فراکسیۆنی گۆڕان رەخساوە، دەکرێت دکتۆر بە ناوی موئەیەدین قسەی کردووە، بۆ نمونە لە فراکسیۆنی ئێمە بە ناوی دژەکان (کاك قادر قسە) دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوەی کە نووسراوە بۆ سەرۆکی فراکسیۆنەکان ئەوەیە کە ئەوانەی دژن و ئەوانەی کەلەگەڵیدایە دیاری بکرێت، ئێوە لە فراکسیۆنی سەوز یەکێك لەوانە قسە بکات کە دژی دەوەستێت، شرین خان فەرموو،

بەڕێز شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابتان بڕیاری دا لە هەر فراکسیۆنێك یەك کەس قسە بکات، بەڵام پێم وایە لە فراکسیۆنی کۆمەڵ (مەلا هەورامان) قسەی خۆی کرد، ئەگەر یەکێکی تر لەو فراکسیۆنە قسەی کرد دەبێت لە فراکسیۆنەکانی تر دوو کەس قسە بکات، پێشنیارم کرد پێش ئێستا نەریتێك هەبوو هەر پەرلەمانتارێك بۆی هەیە (٣) خولەك قسە بکات، پێموایە ئەگەر لێرە هەر کەسەك بە موحازەرەیەك قسە بکات تەواو نابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لەبەر ئەوەی رێ بە هەمووو ئەندامان نادەین قسە بکەن، تەنزیمی دەکەین، بۆیە لەوانەیە لەسێ دەقە زیاتر بێت، د. جوان فەرموو،

بەڕێز د. جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئێستا ئاگادار بووم من کە لە هەموو فراکسیۆنێك چ نوێنەرەك قسە دەکات و تەبلیغ نەکراینە کە نوێنەرەك هەبێت، ئەو ئیختیساسەش ئیختیساسی نێزیکە لە من، ئەگەر دەرفەتم بدەی قسە بکەم، مەمنون دەبم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، باشە، ئەگەر فراکسیۆنی گۆڕان خۆیان یەکلایی بکەن، کاك صالح فەرموو،

بەڕێز صالح فەقێ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە سەبارەت بە راپۆرتەکە زۆر قسە کرا و هیچ ناروونییەکی تێدا نییە، ئەوەی بە تەحەفوزە ئەمەش مانای ئەوە نییە کە واژوو نەکراوە، بۆیە هیچ ناروونی تێدا نییە، تەحەفوز رەنگە لەسەر ماددەیەك بووە، ئەوەی کە لە ماددەیەك بکشێینەوە لەوانەی کە ئیمزا کرا کە خرایە ناو بەرنامەی کارەوە دەسەڵاتی ئیمزا کێشانەوەی نابێت، وەك لە یاساکەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تکایە با موناقەشەیەکی مونتیج بکەین، کاك بەهزاد فەرموو،

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت ئاماژە پێ کر کە چ پـرۆژە یاسا ب ڤـی شـێوازەی نەهـاتینە پەرلەمـانێ، یەعنـی دویـف پەیرەوێ ناوخۆ بەحس نەکریە، دووبارە دەکەیـنەوە ڤـێ ئـاخفتنێ کـو (٨٦%) تەحەفـوز یـا هەی ئەو دبێژیت و خاڵە کادی (٢٩) کەسا تنێ (٤) کەسا واژوویا کری.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ، کاك ابوبکر فەرموو،

بەڕێز ابوبکر عمر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەندێك لە پەرلەمانتـاران بە نـاوی خـۆمەوە (٣٠) کەس بـووە بـۆ مـوداخلە، ئایا ئەمە چـی بووە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەمە بۆ موداخەلەی ماددەکانی پرۆژە یاساکەیە، ئێستا کاك دڵشاد فەرموو،

بەڕێز دڵشاد شعبان عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە تەواوەتی پشتگیری قسەکانی (د. عزت) دەکەم و لە خاڵێکدا پشـتگیری قسـەکانی (کـاك علـی) دەکەم، کە دانانی پرۆژە یاسایەك بە روونی تێدا روون بێت کە چۆن ئەو کورتهێنانەی لە بودجەی (٢٠١٣) و بەیـانی مـالیەی سـاڵی (٢٠١٤) دا هـاتووە؟ هەروەهـا ئەو قەرزانەی کە دەکرێـت چـۆن بکرێنەوە؟ کە پرۆژە یاسایەك بە ئیستراژیەتی (٥ یان ١٠) ساڵی بێت، دەبێت بێتە پەرلەمان، ئەمە دوو ساڵە ئێمە لە پەرلەمان دەست بەکار بووین تا ئێستا یاسای بـودجە بۆمـان نەهـاتووە، نـازانم کەس ئەو پرسیارەی کردووە یان نا؟ رەنگە هەندێك کەس بڵێن وەزارەتـی مـالییە کەمـتەرخەمە، کە ئەمەش راست نییە، بەڵکو کێشەکە لەوەدایە کە سەرچاوەکانی داهات لە هەرێمی کوردستان لاوازن، ئەو پارەیەی لە بەغدا دێت و داهاتی ناوخۆی ئێمە و ئەو نەوتەی کە پێش ئێسـتا هەمـان بوو بەشی ئەوەی نەدەکرد کە بـودجەی سـاڵێك دابنرێـت، لەبەر ئەوە پێویسـتە بیـر لە هەنـدێك سەرچاوەی تری داهات بکرێت و قەرزیش یەکێکە لەو داهاتـانەی دونیـا کە زۆر وڵات پشـتی پـێ دەبەسـتن، زۆر باسـی ترسـی ئەو قەرزە دەکرێـت لە سـایتی (cia) ئەمریکـی لە کـۆی (٢٠٥) وڵات، (٢٠١) وڵات قەرزی کردووە، وڵاتێکی وەك ئەمریکا (١٥) تریلیـۆن و (٦٨٠) ملیـار دۆلار قەرزدارە کە ئەمە داتای ساڵی (٢٠١٤) یە و ئیتحادی ئەورووپی (١٥) ترلیۆن و (٩٥٠) ملیـار دۆلار قەرزدارە و یەك دونیا وڵاتـی ئیسـلامی و عەلمـانی تێـدان، بێجگە لەمەش هەر هەمـوو ئەو کەسـانەی کە لەسـەر رووی ئەو زەمینەدا دەژیـن لە حکـومەتەوە قەرزدارن و کێشـە ئەوەیە ئەو تەجـروبە لە هەرێمـی کوردستاندا نەبووە، هەموو وڵاتانی دونیا و خەڵکـی ئەو وڵاتـانە کرێـدیت کارتیـان هەیە، دەچـن خانوو و سەیارە و زەوی بە قەرز دەکرن و خەڵك و حکومەت هەر هەموویان قەرزدارن و هیچی لەو دونیایە نە گۆڕیوە، رۆژ لە دوای رۆژ بەرەو پێشـکەوتن دەڕوات، مەرج نیـیە ئەو قەرزە تەنیـا

بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان و مووچە بەکار بێت، ناکرێت لێرە بەم یاسایە حکومەت ناچار بکەین تەنیا بۆ پرۆژەی ئستراتێژی و ئیستیسمار، چونکە حکومەت ئەم سەرچاوەی داهات بۆ خۆی وەردەگرێت بۆ ئەوەی بودجەی ساڵی (٢٠١٥ یان ٢٠١٦) دابنێت، کە ئەم قەرزە بۆ مووچە یان ئیستیسمار بێت، دەکرێت قەرز وەکو ئەداتێکی ئیستیسماری بەکار بێت، بۆ نموونە ئەگەر سەیری یاساکانی بودجە بکەین لە ساڵی (٢٠١٣ و ٢٠١٢ و ٢٠١١)، پڕە لە قەرزی سیناعی و زیراعی و ئیستیسماری و تا ئێستا نێزیکەی (٥) تریلیۆن پارەی حکومەت لای خەڵکە و نەگەڕاوەتەوە، ئەمە زاهیرەیەکی سەحی نییە و حکومەت قەرز بە خەڵك بدات، دەبێت لە رووی بلۆکی دەوڵی بچینە ناو بازاڕی دەوڵی ئابووری و مالی بۆ ئەوەی بتوانین سیستەمی مالی و ئابووری و دارایی خۆمان رێك بخەین وەك (کاك علی) وتی لە رێی ئەم قەرزەوە دەتوانین سیستەمی مالی و ئیداری لە هەرێمی کوردستان پەرەی پێبدەین، و ئەو قەرزانەی کە باسم کرد لە بودجە دەربێنرێت و لە لایەن بلوکی ئەهلی بدرێتە خەڵك نەك لە لایەن حکومەت، زۆر باسی دەفعاتی گەڕاندنەوەی ئەم قەرزە دەکرێت، زۆر پەرلەمانتار و خەڵك وا حسابیان کردووە کە لە (٥) ملیارد دۆلار لە (٥ بۆ ١٠) ساڵ دەبێتە (٧,٥)حەوت و نیو ملیار، وا نییە، حسابمان کردووە ئەگەر مانگانە یان دوو، سێ، مانگ یان شەش مانگ، بە هەمووییەوە لە خراپترین حاڵەت ئەگەر ساڵانە بە (٥) دەفعە بگەڕێنییەوە، دەبێتە (٦) ملیار و (٥٩٤)ملیۆن دۆلار، نەك (٢) ملیار و (٥٠٠) ملیۆن دۆلار ئیزافە دەکرێت، باسی (G.D.P) کرا کە ساڵی (٢٠١٣) ئێمە (١٠٠) هەزار بەرمیل نەوت ئینتاجمان هەبوو و ئێستا لە کۆتایی ساڵ (١)ی ملیۆن بەرمیلمان دەبێت کە (G.D.P)ساڵی (٢٠١٥) زۆر بەهێز دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سۆران فەرموو،

بەڕێز سۆران عمر سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نووسەرێکی بەریتانی دەڵێت، کاتێك سەیری ئەو لیستە دەکەین کە (کاك دڵشاد) باسی کرد، راستە هەموو ئەم وڵاتانە قەرزدارن و سەیرە کەس ناپرسێت ئەم قەرزانە لە کێ دەکرێت یان قەرزدارە؟ ئێمە باش دەزانین سپی کردنەوەی پارە لەم جۆرە قەرزە خارجییە کە سەرمایەدارانی وڵاتان پارەکەیان دەبەنە بانقەکان و بە ناوی قەرزی خارجییەوە دەیهێننەوە بۆ میللەتەکەیان، ئێمە قەرزداری خەڵکی کوردستانین، هێشتا مووچەی حەقی خۆیان وەرنەگرتووە، بۆچی ئەوەی لە (١٠) ساڵی تر لە دایك دەبێت بە قەرزداری لە دایك بێت، ئەگەر لەم یاسایەی ئەمڕۆ کە لە پەرلەمان تێدەپەڕێت و لە (٦٠%) وڵاتانی جیهان قەرزیان هەیە و لە (٢٣%) ئیستیفادەیان کردووە، (٣%) توانیویانە دەخلی فەرد زیاد بکەن و لە هەرێمی کوردستان کەس نازانێت دەخلی فەرد چییە؟ ئەگەر هەرێمی کوردستان یاسایەك دێنێت بە ناوی ئیستیرادی ئەموال، باش سیاسەتی ئەم یاسایە لە (٢٠٠٤ تا ٢٠١٤) هەرێمی کوردستان دەتوانێت چی پەیڕەو کردووە و بۆچی بووە؟ کە ئەمەش مانای ئەوە نییە کە لە لیژنەی هاوبەش ئاماژە بە مایە کراوە، بۆیە دەسەڵاتی حەسری حکومەتی عێراقی دەبێت بە پێی ماددەی (١١٠) ی دەستوور بڕگەی یەك، مەسەلەی قەرز، ئەگەر ئەو یاسایە ئەمڕۆ لێرە تێپەڕێت ئێمە لە مەحکەمەی ئیتحادی شکایەت و تەعن لەو یاسایە دەدەین، ئێستا عێراق هەرێمی کوردستان مەحکومە بە یاسای (٩٥) ساڵی

(٢٠٠٤) كە ئیداری مالی و دەینی عامی عێراقە، چونكە لە هەرێمی كوردستان تا ئێستا ئیدارەی دەینی عام هیچ یاسایەكی بۆ دەرنەچووە، ئەو قەرزە بۆ پرۆژەی ئیستراتیژی، بۆ ژێرخانی ئابوورییە، خێرە لە (٢٠٠٣ تا ٢٠١٤) زیاتر لە (٧٠) ملیار دۆلار هاتووتە هەرێمی كوردستان، نەتوانراوە ژێرخانی ئابووری وڵات چاك بكرێت ئێستا لەم قەیرانە داراییە دەتوانن ژێرخانی ئابووری بە (٥) ملیار دۆلار چاك بكەن؟ كامە پرۆژە بە ژێرخانی ئابووری چاك دەكەن؟ و (٣) هەزار پرۆژەی بەردەوامی هەرێمی كوردستان وەستاوە، لە ساڵی (٢٠٠٧ تا ٢٠١٣) لە (%٥٠) ئەو پارەیەی بۆ ئیستیسمار دانراوە كە ژێر خانی ئابووری ئەم وڵاتەی پێی نەكرا (%٥٠) موناقەلەی پێكراوە لە موازەنە و كێ بەرپرسیارە؟ و چ زەمانەتێكمان دەداتێ حكومەت كە ئەو پارەیەی دەیهێنێ سیاسەتی شەفافانەی ماڵی پێ بەرێوە بەرێت؟ هێشتا نازانین (٢) ساڵە پارە لەم وڵاتە بە چ یاسایەك خەرج دەكرێت؟ بودجەی تەشغیلی كە (%٨٠) بودجەی موازەنەی گشتی بەرێت، چۆن دەتوانێت پارە بێنێتە ئەو وڵاتە بڵێت ئیستیسماری پێ دەكەم؟ بە سەدان ملیار دۆلار ئیستیسمار هاتووتە ئەم وڵاتە و بۆچی ئیستیسماری گەورە نەكراوە؟ بۆیە بە گۆمانەوە سەیری ئەم پرۆژە یاسایە دەكەین، لەبەر ئەوە ئەو پرۆژە یاسایە موخاتەرەكانی كەمتر ئاماژەی پێ كراوە و وەسف كراوە، ئەگەر نا سیعری سەرفی عوملە بێنینە كوردستان ئەوەندەی تر وێران دەكات، خەلەل لە میزانییەی ساڵانەمان دروست دەكات كە ئێستا عەجزی موتەراكممان هەیە و دێینە سەر ئەوەی لە میزانییە پارەی قەرزەكە دابنێت و ئەمساڵ نەماتوانیوە و فایدەكەی زیاد دەكات، لە ماوەی (١٠) ساڵ، (٥) ملیار قەرز دەكەین دەبێتە (١٣) ملیار، رێگایەكی زۆر زۆر خەتەرە، یاسای قەرزكردنی خارجی بۆ تەدەخولی خاوەن قەرزەكان لە سیاسەتی ئەم وڵاتانە، بۆیە لە هەرێمی كوردستان ئەو پرۆژە یاسایە هەرێمی كوردستان نەیتوانیوە كاتێك كە گۆڵدزمانی هێناوە، بانكی هێناوە، نەیتوانیوە قەناعەتمان پێ بكات كە بۆ پارەمان دەداتێ؟ و زەمانەت چییە؟ و سلبیاتەكان ئەوەندە زۆرن، بۆیە دەنگی پێنادەین و رەتی دەكەینەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك شێركۆ فەرموو،

بەڕێز د. شێركۆ جودت مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە چەند رەهەندێكی ترەوە كە تا ئێستا لەو بەرێزانەی باسیان كرد دەچمە ناو مەوزوعەكە، هەر لە سەرەتادا تەراكومی ئەو سوودەی كە دەچێتە سەر قەرزەكە، ئەگەر حسابی بكەین پرۆژەیەكی ئیستراتیژی لە وەبەرهێنان ئەگەر لە (٥ بۆ ١٠) ساڵ تەواو بێت كە پارە پەیدا بكات، بە هەمان رێژە كە سوودەكەی دەچێتە سەر ئەو پارەیە دوو ئەوەندە دەبێت، واتە ئەو قەرزەی كە دەیكەین رێك دوو ئەوەندە دەبێت لە كاتی مەترسیدار، چوار مەرجی گرنگ هەیە وەك پرەنسیپ لە هەموو دونیا كە قەرزی لێدەكرێت، كە ئەمانە پرسیارن بۆ حكومەت و وەڵامی دەوێت، ئەنجامدانی چاكسازی مەرجە بۆ دانی قەرز و سیستەمی وەبەرهێنانی سەركەوتوو مەرجە، چاودێری و رەقابە و پرۆسەی دژایەتی گەندەڵی و سەروەری یاسا و سەربەخۆیی دادوەری

مەرجە، ئەمانە ئەساسین، رەیتی پروفێت و فایدە دیاری دەکات و چەند ریسك لەسەر ئەمانە هەبن، سوود زیاتر دەبێت لەو قەرزانەی دەدرێتە هەرێمی کوردستان و ئەو قەرزانەی حکومەت کردوویەتی (د. عزت) باسی کرد لەبەر نەبوونی یاسا نەبووە و یاسا هەبووە، بەڵام حکومەت بە ناچاری کردووە، عێراق فاشیل ترین شێوازی قەرز و ئیدارەی هەیە لە عالەم و سێیەم وڵاتی گەندەڵە لە عالەم، ناتوانین ئەوان بکەینە نموونە، ئێمە لەگەڵ خۆبەراکانی حکومەت و ئەوانەی لە بانقەکانەوە هات بوون بۆ موناقەشەمان لەگەڵدا بکەن لە لیژنەی داراییدا و لیژنەکانی تر، بۆمان سەڵماند کە (G.D.P) یان بە هەڵە حساب کردووە، دومێستیك پرۆدێکتیان بە هەڵە حساب کردووە، هێز نییە لە هەرێمی کوردستان بڵێت (G.D.P) ئەوەندەیە، لەبەر حەقیقەتی زانستی کە بە موئەسەسات دەکرێت و ئەوە نییە لە کە ئیحتیساباتی دارایی هەرێم و عێراق بکەن، کە موئەسیسەکە بوونی نەبێت کێ دەتوانێت بڵێت (G.D.P) چۆن کراوە کە دەرئەنجام لە (%٢٠) کە (٢٥) ملیار دۆلارە هەر بە هەڵە حساب کراوە، خۆبەرا نێودەوڵەتییەکان نەیانتوانی وەڵامی ئێمە بدەنەوە کە(G.D.P) بۆ تەقریری نەتەوە یەکگرتووەکان کە ئەوانیش دەڵێن ئیحتیماله ئەوەندە بێت (G.D.P)، بۆیە هەڵەی گەورەی تێدایە، ئێمە توانای قەرزدانەوەمان نییە، توانانی جێ بە جێ کردنی پرۆژەی وەبەرهێنانمان نییە، دیراسەیەکی پرۆژەی وەبەرهێنان بکەین لە هەرێمی کوردستان و تەداولی پارە لە ماوەی (٢٠١١) تا ئێستا کە زیاتر لە (١٠٠) ملیار دۆلار کە هاتووە، (٣١) ملیار پێویستە بۆ ژێرخانی ئابووری هەرێمی کوردستان، کە ئەمە دابین نەکراوە بۆ؟ لەبەر ئەوەی سەرمایە لە هەرێمی کوردستان ئیحتیکاریە و بۆ کۆمەڵێك سەرمایەدار دەڕوات و ئەو قەرزەی کە دەکرێت هەر ئەوان دەبێت شەراکەتی پرۆژەی وەبەرهێنان بکەن و هەر ئەوانی پێ قەڵەو و گەورە دەبن کە (%٥) دانیشتوانی هەرێمی کوردستان ناکات، مەبەستم ملیاردێرەکانی هەرێمی کوردستانە، ئەم قەرزە بۆ ئەوان دەبێت و قازانجەکەی بۆ ئەوان دەبێت و پرۆژە وەبەرهێنەکانیش هەروەکو (٤٢) ملیار دۆلارەکەی کە ئیستیسمار کراوە لە دوو ساڵی رابردوودا لە لایەن وەبەرهێنەکانەوە، پرۆژەی ژێرخانی ئابووری نەبوون و پرۆژەی ئۆتێل و شتی تر بوون کە بۆ ئەوان بووە، بۆیە هیوادارم ئەم سیستەمی قەرزە نەبێتە سیستەمی گەورە کردنی کاپیتالیزم و سەرمایەدارەکانی هەرێمی کوردستان و پرۆژەی تەمیزی ئەموال نەبێت وەك لە وڵاتانی تر کە کراوە و سیستەمی وەبەرهێنان سیستەمێکی سەرکەوتوو نییە و تێبینی زۆری لەسەرە، بۆیە کۆنگرەی وەبەرهێنان دەبەسترێت و گەندەڵییەکان چارەسەر دەکرێت، لە داهاتوودا بۆ ئەوەی بتوانین پرۆژەی وەبەرهێنانی سەرکەوتوو بکەین، ئەمانە هەموو مەقایسن، بۆ ئەوەی ئەو قەرزە نەبێتە مایەی بار و قورسایی زیاتر و گەورە کردنی سەرمایەداران لە هەرێمی کوردستان، فەرقی تەبەقی و چەوساندنەوەی تەبەقی ئەوەندە جار دووبارە ببێتەوە، سوپاس.

بەرێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەهار خان فەرموو،

بەرێز د. بەهار محمود فتاح:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـێمە لە فراکسـیۆنی گـۆڕان لەگەڵ هـاتنی ئەو پـرۆژەیە لە لایەن حکـومەت بـۆ پەرلەمـان بە ڕێژەیەکی ڕەها دژی نەبووین، چونکە پێمان وابووە بوونی یاسای قەرز شتێکی ئاساییە کە هەرێمی کوردستان هەیبێت، بەڵام تەرکیزی ئێمە ئەوە بووە بە دوای زەمانات و شەفافییەت بگەڕێین لەوپرۆژەیەدا، بۆ ئەوەی کە هاووڵاتیان دڵنیا بن کە ئەو قەرزە بۆ بەرژەوەندی ئەوانە و تەرکیز لەسەر ئەوە بووە کە دڵنیابین لە ئەساسی قانونی و دەستووری لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە، بۆیە لەو ڕوانگەیەوە کارمان کردووە لە ناو لیژنە پەیوەندیدارەکان و لە ڕووی ئەساسی یاسایی و دەستووری، ئەگەر سەیری ماددەی (١١٠) بکەین لە دەستووری عێراقی باس لە ئیختیساساتی حەسری دەکات و لەوێش باسی سیاسەتی قەرز کردن دەکات و لە سیاسەتی قەرزکردن ئیختیساساتی حەسرییە، بەڵام وەرگرتنی قەرز لە ئیختیساساتی حەسریدا نەهاتوە، بۆیە بە پێی ماددەی (١١٥) لە دەستووری عێراقی کە هەر ماددەیەك لە ١١٠ هاتبێت ئەوە لە دەسەڵاتی هەرێمەکانە، جگە لەمە بە پێی فەقەری (٦) لە ماددەی (٨) لە یاسای ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (٣) ساڵی (١٩٩٢) کە باس لە دەسەڵاتەکانی ئەنجومەنی وەزیران دەکات لە فەقەری (٦) لە ماددەی (٨) دەڵێت، (عقد القروض و منحها بموافقة مجلس وطني لكردستان العراق)، بە پێی ماددەی (١٤١) لە دەستووری عێراق گشت یاساکانی هەرێم کە پێش ساڵی (٢٠٠٥) دەرچوون کاریان پێدەکرێت ئەگەر لە دەستووریش ناکۆك بن، بۆیە بە پێی ئەم بنەما یاساییانە شتێکی نادەستووری و نایاسایی نییە ئەو پرۆژە قەرزە، لە ڕووی زەمانات و شەفافیات لە ڕووی ئابوورییەوە، ئەوەندەی توانیومانە تێبینییەکانی خۆمان خستووتە ناو یاساکەوە، ئەو قەرزە لە کێ و بۆچی دەکرێت؟ و ئیزافە کردنی ماددەی (٩) بەرچاو ڕوونی زۆرە، بۆ ئەوەی کە ئەو پارەیە خەرج دەکرێت بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری لە دوای ڕاستاندنی پەرلەمان، واتە حکومەت کاتێك کە ئەوبڕە قەرزە وەردەگرێت پێویستە لیستێك بنێرێت بۆ پەرلەمان و بڵێت بۆ ئەمە بەکاری دێنم، داوا دەکەین جەداولی ئیقتیسادیشمان بۆ بنووسن و پەرلەمان ڕاستاندنی لەسەر بکات و دەنگی لەسەر بدات، ئینجا حکومەت بۆی هەیە خەرجی بکات، تێبینیمان هەبووە لەسەر سوود، کە باشتر وایە لە یاساکەدا دیاری بکرێت کە تەرەفی بەرامبەر ئەجنەبییە، لەوانەیە داوای بڕێکی دیاری کراو بکات و لەوانەیە ئەو بڵێت تا ئەو سەقفە دەسەڵاتتان هەیە، بۆیە لەو سەقفەدا قسەیان لەگەڵدا بکات و هەر پێشمان باشە ئەگەر بڕەکە دیاری نەکرێت، وشەی کێبڕکێ بخرێتە ناو یاساکەوە، ئەمانە چەند تێبینی و ئێمە بەدوادیدا گەڕاین لە فراکسیۆنی گۆڕان، بۆ ئەوەی کە زەمانات و شەفافییەت لە یاساکەدا جێ بکەین، کە بەشێکی جێ کراوە و بەشێکی تری لە لایەن ئەندامانی ئێمەوە عەرز دەکرێن، هەموویان لە بەرژەوەندی گشتی هاووڵاتیان و هیوادارین جێگەی بکرێتەوە، بۆ ئەوەی ئەو پرۆژە یاسایە بەشەفاف ترین شێوە تێپەڕێت، ئێمە لەو بڕوایەداین کە قازانجەکەی زۆرترە لە

زیانەکەی، بۆ ئەوەی کە بتوانێت هەنگاوێك بێت بۆ دەرج کردنی هەرێمی کوردستان لەو بارە ئابوورییەی تێدا کەوتووە، زیندوو کردنەوەی بوونیەی تەحتیی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ماجد فەرموو،

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر چەندە چەند هاوڕێیەکم راو بۆچوونی جیاوازیان هەیە لەسەر ماددەکان، بەڵام ئێمە بە گشتی سەیری پرۆژەکان دەکەین کە بڕیارێکی حەساسە، ئەگەر حکومەت بتوانێت زەمانەتی ئەوەمان پێبدات کە زەمانەتی باری ئابووری هەرێمی کوردستان بەرەوە پێش ببات، ئەگەر ئەو پرۆژەیە بخرێتە باری ناچاری حاڵەتی ئیزتیرار، ئەگەر بەڕێزان مامۆستایانی ئاینی ڕێگەم پێبدەن ئایەتێك دەخوێنم خوای گەورە دەفەرمووێت (فمن اضطر في مخمصة غير متحانف اثم فان الله غفور رحيم)، ئەگەر ببینە ئەو غالبە، ئەمە مەوزوعێکی دیکەیە، هەروەها حکومەت زەماناتی ئەوەمان پێ بدات کە بزانین هۆی دەرچوواندنی ئەو یاسایە چییە؟ و ئایا دەتوانێت دەرمان بچوێنێت لەو قەیرانە ئابووری و داراییە و سوودی زیاتر دەبێت بۆ گەلانی کوردستان ئەو کاتە ئێمەش رای خۆمان دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك یروانت فەرموو،

بەڕێز یروانت نیسان مارکۆس:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خێرهاتنا شاندێ حکومەتی دکەین، لە دینی (حلال وحرام) مە کار بقی بابەتێ نینە و ئەم دگەڵ قەرزی داینە بۆچی؟ ئەگەر ئەم ئیفتیرازی بکەین، چونکی نەگوتییە بۆ چەند ساڵایە و روبح چەندە؟ ئەگەر حاڵەتی ئیفتیرازی بۆ (١٠ ساڵ بۆ (٥) ملیار دۆلارا بدەمە دوماهیکێ ئەگەر (١٠%) بیت (٨) ملیار و (١١٣) و دەفعامە ساڵانە (٨٢٥) ملیۆن دۆلار بیت، هەیڤانە (٦٨) ملیار دۆلار تنێ بیت و ئەگەر دەفعێ (٨٢٥) بدەین و ئەگەر روبح (١٠%) بیت دەفعێ ساڵانە (١) ملیار بدەین هەیڤانە (٨٣) ملیۆن دۆلار بیت روبحی دبیتە (٢) ملیار و (٥٨٣) یەعنی نابیتە بارەکێ گران سەر ئەقلیمی و داهاتێ گازێ مە یێ هەی و لێرە جەدوەلێ ئیقتیسادی بەسیت مە چێ کریە، ملیۆن دۆلارا بدەتە مە چونکی (٥) ملیۆن دۆلارا، لێرە ل سیکێ دا (١٥٠) ملیۆن دۆلار ل سیکێ دا تەعامول هێتە کرن و هەروەسا عقارات سیکێ دا (٣٠٠) ملیۆن دۆلار ل سیکێ دا دێ چێبیت ژ بلی هندێ ژی چەند عامل و کادرێت وەسەتی و موهەندس تێدا شۆل کەن کو نێزیکی (٦٨) هزار کەس ل (١٠) ساڵا دا و پرسیارەك، ئەڤ ئیدارەکا دروست بهێتە کرن و نە بۆ راتبا بیت، یا دی چەند پرسیارەك بێتە کرن و جەدوەلەکا ئیقتیسادی بێتە دانان و تەحدیدا نیسبا ئەرباحا بێتە کرن و کەیفیەتێت دەفع چەوا هێتە دان؟ و بۆ چ غەرەز ئیستیفادە دهێتە کرن و مە چ کێشە ل حلال و حەرام نینە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سوان فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به زمانێکی ساده قسـه دەکەم ئـێمه له (ا تـا ی) لەگەڵ هەمـوو شـتێك دایـن بـۆ فەراهەم بـوونی کوردسـتانێکی ئـازاد و ژێـر خـان و سـەرخانێکی بەهێـز، بـۆ ئەم وڵاته مەزلـومەی خۆمـان، بەڵام ڕاکێشانی قەرز له بانکه نێودەوڵەتییەکان و هەر شوێنێکی تر ڕەت دەکەینەوە، چونکه به دڵنیایی هیچ بانقی ئەهلی و حکومی به بێ ڕیبا و سوود قەرز ناداته کوردستان و ئەمەش به پێـی ئـایینه ئاسمانییەکان وەکو مەسیحی و یەهوودی و فەرموودەی پێغەمبەر (د.خ) ئەمه به ڕیبا دادەنرێت و قەدەغه یه و لەو (٧) ماددەیه هەژمار کراوه که مرۆڤ و کۆمەڵگا بەرەو به هیلاك چوون دەبەن و وەکو خوای گەورە دەفەرمووێت (احل الله بیع وحرم الربا) پێغەمبەری خوا دەفەرمویێت لعان رسول الله (ص)، (أكل الربا وموكله) هەروەها دەفەرموێت (كل قرض جر نفعه فهو ربـا) واته هەر قەرزێك بێته هۆی ڕاکێشانی سـوود ئەوا دەبێـته ربـا، پێغەمـبەری خـوا دەفەرموێـت (٧) شـت له موهلیکـاتن و واته ئینسـان و کۆمەڵگا به هـیلاك دەبەن که یەکێکیـان ریبـایه، ئـێمه خـاوەنی ئەو هەموو داهاتەین و ڕۆژانه دەیان هەزار بەرمیـل نەوت دەڕوات و خـاڵه کـانی سـنووری بازرگـانی هەیه و سەدان کۆمپانیای عیملاق لەم وڵاته هەیه که به سیستەم ڕێکخراون نەك بۆ بەرژەوەندی خەڵك، بەڵکو بۆ بەرژەوەندی کەسانی تر، که ئەوان به هۆی ئەو هەموو داهـاته بـوونه میلیـاردێر، بۆچی حکومەت لەو میلیاردێره خۆمالیانه قەرز ناکات؟ کەواته ئـێمه دەتـوانین قەرزیـش بـدەین نەك قەرز بکەین، ئەگەر شەفافیەت و دروشمەکانی چاکسازی جێ به جێ بکـرێن نازانـدرێت ئەم قەرزه بۆ چ مەشروعێکە؟ و پرۆژەکه له کوێ یه و بۆ چییه؟ هەروەها قەرزی به ڕیبا هەرەسی به سەدان بانق هێناوه له ئەوروپا و ئەمریکا و وڵاتانی تر، تازه ئێمه باسـی قەرز دەکەیـن له لایەکـی تر پێویست بوو حکومەت پرس و ڕای لیژنەی فتوای باڵای کوردستانی وەربگرتـایه یـان یەکێتـی زانایانی کوردستان که کۆمەڵێك زانای به ئەزموونی تێدایه، بابەتەکه له (أ تـا ی) شـەرعییه، قەرز وەرگـرتن ئاسـانه و له داهـاتوو به گرانـی زۆر لەسـەر ئـابووری وڵات دادەنرێـت و دەبێـته مـایەی تەدەخولی وڵاتان له کاروباری کوردستان وەکو چۆن له هەنـدێك ڕووی تـر تەداخولیـان کـردووە، ئایا که (٥) میلیاره پارەکه وەردەگرێت سوودەکه و زیادەکه چەندە؟ بـۆچی قەرزتـان وەرگـرت له تورکیا و چەند وڵاتی تر و بانقەکانی تر، هەر پـرس به پەرلەمـان نەکـراوە، پێمـان وایه ئەگەر ئەو بـانقه که داوای قەرزی کـردووە ئەگەر داوای ڕەزامەنـدی پەرلەمـانی نەکـردایه ئەو پرسـه یـان نەدەهێنـا نـاو پەرلەمـان، بـۆیه ئەو قەرزه ڕەت دەکەیـنەوە که خـرایه دەنگـدانەوە یەکسـەر خواحافیزی لەم خۆله دەکەین، بۆچی حکومەت گرنگی به کشتوکاڵ و پیشەسازی نـادات؟ (٨٠) ملیار دۆلار له (٢٠٠٣ تا ٢٠١٣) هاتووته هەرێمی کوردستان، پرۆژەکەی وەبەرهێنانه، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرمووە،

بەڕێز قادر ئۆتمان ڕەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە ئەمڕۆ گفتوگۆ لەسەر پڕۆژە یاسایەك دەکەین بەداخەوە ئێمە دەوڵەت نین، بەڵام خاوەنی دەرامەتی سروشتی و مرۆڤی و ئابووری زۆرین، بەڵام لەبەر ئەوەی خاوەنی ئابووری سەربەخۆ نین نەمانتوانیوە ئەم دەرامەتە لە هەرێمی کوردستان بەگەڕ بخەین و حکومەتی هەرێم پلانی نەبووە بەر لە قەیرانی دارایی، ئەوەی کە بتوانرێت ژێرخانی ئابووری لە هەرێمی کوردستان ببێت بە ژێرخانی پتەو و پلانی ئیستراتیژی نەبووە، بۆیە ئێستا ئێمە قسە لەسەر ئەوە دەکەین کە قەرز بکەین، لە هەرێمی کوردستان گەندەڵی و تەخشان و پەخشان و بەهەدەردانی زۆر هەبووە، مەترسیمان لەوەیە ئەو قەرزە کە دەکرێ لە چی سەرف دەکرێت؟ ئەم قەرزە وەکو زۆربەی هەڤالان باسیان کرد گرەنتی چییە کە لە پرۆژەی ئیستراتیژی سەرف بکرێت یان بەگەڕخستنی دەرامەتی ناوخۆیی و نیشتمانییەکان بێت، ئێمە ئەو گرەنتییەمان لە راستیدا دەوێت ئەگەر پرۆژەی ئیستراتیژی نەبێت و بۆ بەگەڕخستن و بووژاندنەوەی ژێرخانی ئابووری نەبێت ئێمە دەزانین کە بەکار بردن دەرئەنجامی چییە، ئێمە لە جەنگداین و پێشمەرگە لە جەنگی دژە تیرۆرە و رۆژانە تەلەفۆنمان بۆ دەکەن و دەڵێن ئیمە لەژێر سێبەری جەمەلۆن داین و ئاوی سوێر دەخۆین، وڵاتێك، شوێنێك ئاو و هەوایەکەی زۆر گەرمە، بۆیە سەرنجی خۆم لەسەر ئەم پرۆژەیە لە چەند خاڵێك دەخەمە روو، ئێمە پێمان وایە نموونەی ئەو وڵاتانە زۆر کەمە کە لە وەرگرتنی قەرز سەرکەوتوو بوون بە تایبەتی بە هۆی ناجێگیری باری ئابووری لە جیهان بە تایبەت ئەو وڵاتانەی کە پشتیان بەیەك سەرچاوەی داهات بەستووە وەك نەوت، ئێمە ئاگادارین کە نرخی نەوت دابەزین و نزمی زۆری بە خۆیەوە بینیوە، ئێمە لە هەرێمی کوردستان نەمان توانیوە سەرچاوەی داهات هەمە جۆر بکەین و پشتمان تەنیا بە نەوت بەستووە و گەرەنتی چییە بۆ ئەو قەرزانە کە سوودی زیاتری نەیەتە سەر و تەراکومی سوود لە سەر قەرزەکان دروست نەبێت؟ جێگە لەمە زۆر لە وڵاتانی جیهان کە قەرزیان وەرگرتووە بوونەتە پاشکۆی سیاسی هەندێك وڵات خاوەنی سیادە و سەروەریش بوون، بەڵام بەشێك لە سیادە و سەروەریان لەدەست داوە بە هۆی ئەوەی کە ئەم قەرزە وەکو فشار بەکارهێنراوە بەرامبەر ئەو دەوڵەتەی کە قەرزی لێ وەرگرتووە بەتایبەتی ئێمە ئەگەر ئەو قەرزە لە وڵاتانی دراوسێ بکەین جێگەی مەترسییە و ئێمە هەرێمێکین بەرگەی گۆشاری سیاسی ناگرین ئێمە لە هەرێمی کوردستان خاوەنی سیستەمێك یان نیزامێکی مالی و دارایی رێك و تەندروست و پێشکەوتوو نین، ئەو نیزامە پێویستی بە یەکخستنەوەیە، پێویستی بە رێکخستنەوەیە، دوای یەکخستنەوەی ئەم نیزامە دەکرێ ئێمە قەرز بکەین، ئەوەی کە لە راپۆرتەکاندا هاتووە قەرزێکی زۆر وەرگیراوە، یەکێك دەڵێ (٧) ملیار دۆلار وەرگیراوە، یەك دەڵێ (٥) ملیار دۆلار وەرگیراوە، ئایا سووی ئەو قەرزانە چەندە؟ پلان چییە بۆ دانەوەی ئەم قەرزانە؟ ئینجا بێین قسە لەسەر قەرزکردنی زیاتر بکەین، وەزیری مالیەی عێراق کوردە، راستە، ئاگادارە، رای گشتیی و ئێمەش هەمووەمان ئاگادارین لەوەی کە لە بەغدا پشکی هەرێمی کوردستانیش نانێرێت، بەڵام مادام

بەپێی قانون و دەسەڵات و سەلاحیاتی وەزیری مالیەی عێراقە، باشترە هەوڵبدرێ کە عێراق بتوانێ ئەگەر هەڵە نەبم (٢٠) ملیار دۆلار قەرز بکات، ئێمە لە ڕێگەی ئەوەوە دەوڵەتێك کە ئەگەر سیادەی هەبێت یان ناقس سیادە بێت بێگومان ئەو سووەی کە دەخرێتە سەر ئەو قەرزە لەوانەیە بۆ ئێمەش کە خاوەنی دەوڵەت نین، بەداخەوە خاوەنی سیادە نین، ئەو سووەی کە لایەنی قەرزدەر، یەعنی لایەنی قەرزدەر لەسەرمان بە مەرج دەگیرێ زیاتر بێت، ئەمە جگەلەوەی کە خۆزگە وەزیری پلاندانانیش لێرە بوایە، ئایا وەزیری پلاندانان، وەزارەتی پلاندانان پلانی چییە بۆ چۆنیەتی سەرف کردنی ئەو پارەیەی کە ئەگەر بڕیار بێت بە قەرز وەربگیرێ؟ سەرەڕای ئەمە من پێموایە پێویست بوو کە کۆنفرانس یاخود (مؤتمر) ئەنجام بدرێت لەلایەن خەڵکی شارەزا و بەتوانی بواری ئابووری بۆ ئەوەی کە دەریخەن ئێمە قەرز بکەین یاخود قەرز نەکەین، ئەگەر قەرز بەکەین چۆن قەرز بکەین، ئەوە قەرزە لە چیدا سەرف بکەین، بۆیە لە ڕاستیدا ئەو تێبینیانە لەسەر ئەو پڕۆژە یاسایە هەیە، من قسەی زیاتریشم هەیە ئەگەر دەرفەت بێت....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، لە هەموو ئەندامانی تری پەرلەمان قسەی زیاترت کرد بەڕێزت، بەڕێزان ئێستا پێموابێت لەلایەن فراکسیۆنە جیاوازەکان، لەلایەن پەرلەمانتارانەوە ئەوەی کە پێویست بوو گوترا لەسەر ئەم بابەتە، پێویست ناکات قەسەی زیاتری لەسەر بکرێت، حکومەتیش، بەڕێز وەزیری داریی و ئابووری هەندێك ڕوونکردنەوەی ڕەنگە هەبێت، دوو نوقتەی نیزامی دەبینم، کاك دڵشاد نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شعبان عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر دەرفەتم پێ بدەی لە یەك دەقەدا باسی سپی کردنەوەی پارە بکەم...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باوەڕبکە پێویست ناکات باسی ئەوە بکەین، چونکە ئەگەر دەرگای گفتوگۆ بکەینەوە جارێکی تر ئەندامانی تری پەرلەمانیش قسە دەکەن، بەڕێز د.جوان فەرموو.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێش هەفتەیەك ناوم نووسی بوو لەسەر قەرزی دەرەکی قسە بکەم، ئەمڕۆ بەیانی لەگەڵ کاك فخرالدین تەئکیدم لە مەوعیدەکە کرد، دووبارە دەکەمەوە لە ناو فراکسیۆنیشمان باس نەکرا کە لە هەر فراکسیۆنێك نوێنەرێك قسە دەکات، تکایە لە ئیختیساسی منە، کە دووبارە دەکەمەوە ئەگەر دەرفەتم پێ بدەی قسەی لەسەر بکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.جوان، هەر بەڕێزت نییە کە داوای قسە کردن بکات، چەند کەسێکی تریش داوای ئەوەیان کردووە کە لەسەر ئەم بابەتە قسە بکەن، بەڵام پێمانوایە گفتوگۆی زیاتر مونتیج نییە، چونکە ئەو ئەندام پەرلەمانانەی کە لەگەڵ ئەوەن کە پڕۆژە یاساکە موناقەشە بکرێ، قسەی خۆیانیان کرد، ئەوانەی کە دژی موناقەشەکردنن قسەی خۆیانیان کرد، تێبینی زۆر خرانە ڕوو کە ئێتر پێویست بە قسە کردنی زیاتر ناکات، هەروەها داواشمان لە فراکسیۆنەکەتان کرد کە

جارێکی تر سەرۆکی فراکسیۆنتان هەیە لە پێشەوە دانیشتووە، نوێنەرایەتیتان دەکات ئەوان (د.بەهار)یان دیاری کرد.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە رووی ئیختیساسەوە من مەجموعەیەك (Alternative)م هەبوو، بەدائیلم هەبوو...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەتوانی دواتر لە کاتی موناقەشەکردندا باسی بکەی، بەڕێز د.ڕێباز وەزیری دارایی و ئابووری فەرمووو.

بەڕێز د.ڕێباز حەمەلان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان، حکومەت لە هەموو دونیادا و لە هەرێمی کوردستانیش بە هەمان شێوە مافی خۆیەتی بە دوای هەموو سەرچاوەیەکەوە بگەڕێت بۆ پەیداکردنی سەرچاوەی داهاتی خۆی و بۆ بەڕێکردنی کارەکانی، ئینجا هەم تەشغیلی بێت یاخود لەسەر پرۆژەکان بێت، من حەز دەکەم نوقتەیەك هەیە کە بەڕێزان (مامۆستا هەورامان و کاك علی حەمە صالح) ئاماژەیان پێدا لەسەر ئەوەی کە گوتیان ئاساییە ئەگەر قەرزەکە ئەوەی بۆ پێشینە وەردەگرین دواتر بە نەوت بدرێتەوە، لەسەر مەسەلەی ئەوەی کە ریبا دروست نەبێ، یاخود ئەو سووە دروست نەبێ، مامۆستا باسی ئەوەی کرد گوتی ئەگەر پەرداخێك شەربەت دابنێی بڵێی ئەوە پەرداخێك ئاوە، بەڵام هەر شەربەتە، ئەوەش بە هەمان شێوە عەینی شت دەگرێتەوە، چونکە تۆ پێشینەی پارە وەردەگری لە کۆمپانیاکانی نەوت، دواتر بە نەوت پێیان دەدەیتەوە، ئەو پێشینەیە داشکاندن کراوە، یەعنی هەموو ئەو شەریکاتانە (Discount) یان بۆ کراوە، ئەو (Disccount)ەش هەمان ئەو فایدەیە کە لەولاوە ئەگەر بەرز وەری بگرین دەگرێتەوە، هەر عەینەن شت دەگرێتەوە، ئەگەر بیخەیتە ئەو قالبەوە، دێینە سەر مەسەلەی ئەوەی کە ئەو زەمانەتانە چین، یەعنی یەکێك لە هەرە مەسەلە گرنگەکان ئێمە وەکو حکومەت و وەزارەتی دارایی کە تەئکیدی لێ دەکەینەوە ئەوەیە ئێمە جاری باسی ئەوە ناکەین لەگەڵ کێ تەعامول دەکەین، لەگەڵ کێ قەرزەکە دەکەین، ئێمە باسی ئەوە دەکەین پێویستە هەموو حکومەتێك، هەموو دەوڵەتێك یاسای قەرزی هەبێت، ئێستا ئێمە هاتووینەتە بەردەم ئەم پەرلەمانە بەڕێزە و ئەو پرۆژە یاسایەی کە حکومەت ناردویەتی بۆ پەرلەمان باسی یاسای قەرز دەکەین، ئێمە جاری نەهاتووینەتە سەر وردەکاری ئەوەی کە ئایا ئەو قەرزە لە کوێ دەکەین و چۆن دەیکەین، هەروەها لەم یاسایە بە وردی ئەگەر ئەم بەڕێزانە بیخوێننەوە کە تێدایە مەسەلەی سپی کردنەوە بە هیچ شێوەیەك قەبول نییە، چونکە لە ماددەی یەکدا بە وازحی تێدایە کە دەڵێ سەرچاوەیەکی قانونی و سەرچاوەیەکی خاوێن، خۆ تۆ ئەمە دوای ئەوە لە پەرلەمانی کوردستان پەسەند دەکرێت، خۆ ئەمە یەکسەر ئەوە نییە تۆ ئەم یاسایە کە ئەگەر ئەمڕۆ یاخود هەر ڕۆژێکی تر پەسەند کردێت یەکسەر حکومەت بتوانێت، ئەوە کۆمەڵێك زەمانات هەیە، یەکەمیان: ئەوەیە کە پەرلەمان پەسەندی ئەو پرۆژەیە دەکات کە حکومەت بۆی هەیە پارەکەی بۆ سەرف بکات، ئەوە بە وازحی لە ماددەی (٩)دا تێدایە، هەروەها ئەنجومەنی وەزیران کە

نوێنەری هەموو لایەنە سیاسییەکانی تێدایە لە ماددەی (٥، ٦، ٧) ئەوەی تێدا روونکراوەتەوە کە ئەوان دەسەڵات دەدەن بە بە سەرۆك وەزیران، بە جێگری سەرۆك وەزیران، بە وەزیری دارایی، ئەو دەسەڵاتە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەدرێ و ئەنجومەنیش نوێنەری هەموو لایەکی تێدایە، هەروەها ئێمە وەکو وەزارەتی دارایی و ئابووری کە ئەوە یەکێکە لە هەرە واجیبە سەرەکیەکانمان چۆن تۆ قەرز دەکەی، مەفروزە شێوازی دانەوەکەشی رێکبخرێ، بۆیە ئێمە بە زووترین کات یاسای ژمارە (٥)ی ساڵی (٢٠١٠)ی وەزارەتی دارایی دەنێرینە ئەم پەرلەمانە بەڕێزە بە پرۆژەیەك بۆ تەعدیل کردنەوەی، هەروەها بۆ زیاد کردنی بڕگەیەکیش کە ئەویش دروست کردنی بەڕێوەبەرایەتی ئیدارە کردنی قەرزە گشتییەکانە، هەروەها یەکێك لە خاڵە سەرەکەیەکانیشمان لەوێ جێ بەجێ دەکەین خەڵکانی پسپۆڕ لە دەرەوەی ئەم بەڕیوەبەرایەتیە بیات بەڕێوە، بۆ ئەوەی بتوانین هەرێمی کوردستان ئەو قەرزانەی کە ئێستاش لەسەر شانیەتی و ئەوانەی لە داهاتووشدا ئەگەر بیکات لەوێ رێکبخرێت، هەروەها وەکو باسیشم کرد یەکێك لە زەمانەتەکانی تر ماددەی یەکە کە گوایە پارە سپی کەیتەوە، ئەوە نییە، هەروەها ماددەی (٦)یش یەکێکە لەهەرە ماددە گرنگەکان لەم یاسایە کە مەسڵەحەتی عامەی تێدایە، بۆیە باس دەکرێت، بە نیسبەت شتێکەوە کە باس کرا مەسەلەی تەشغیلی کە (٨٠%) پارە بۆ تەشغیلی سەرف کراوە، بەڕێزان، یەکێك لەهەرە کێشە گەورەکانی هەرێمی کوردستان ئەو هەڵاوسانە گەورەیە کە لە مووچە هەیە، ئەو لە (٨٠%)یەی کە بەڕێز کاك سۆران عمر باسی کرد بۆ تەشغیلیە، لە (٧٠%)ی ئەو (٨٠%)ە بۆ مووچەیە کە بۆ تەشغیلی دەڕوات، بۆیە پێویستە هەرێمی کوردستان لە پێش هەموو شتێکدا ئەم مەسەلەیە لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان و پەرلەمانی کوردستان هەوڵێکی زۆر جدی بدات بۆ چارەسەر کردن و دۆزینەوەی باشترین رێگا چارە بۆ کێشەی مووچە خۆران، چونکە بێجگەلە مووچە ئێمە بەردەوام کۆمەڵێك پارەی کە هەیە دەڕوات بە زایەع لە مەسەلەی دەرماڵە و کاری سەرەڕایی، هەروەها ئەو هەموو ئیفاد و هەموو ئەو کێشە گەورانەی کە لە ناو میلاکاتدا هەیە، مەسەلەیەکی تریش بە نیسبەت ئەم یاسایەوە کە هاتۆتە پەرلەمان ئەمە پێموایە گرنگیەکی حەتمیە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئێمە بە دۆخێکی زۆر نا هەمواردا دەڕۆین، بەڕێزان، ئێمە هیچ سەرچاوەیەکی ناخۆییمان نییە ئێستا لە جێی ئەوە نییە کە بتوانین ئەم حکومەتە پێ ببەین بەڕێوە، ئێمە لە مانگی یەکی ئەم ساڵ (١٠٩) ملیار دینار داهاتمان هەبووە، مانگی دوو (١٤٥) ملیار دینارمان هەبووە، مانگی سێ (١٥٠) ملیار دینارمان هەبووە، ئەوە هەرە ئاستە بەرزەکەی بووە لە هەموو ئەو گومرگ و زەریبە و رسوماتانەی کە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان وەردەگیرێ، مەسەلەیە نەوتیش ئەوە ئێمە تەسلیمی سۆمۆمان کردووە، ئەوەش حکومەتی عێراقی بەو شێوەیە تەعامولی لەگەڵ کردووە، کاك قادر رەزگەیی باسی ئەوەی کرد کە پێویستە بەغدا قەرزەکە بکات و ئەوان بەشمان بدەنی، ئینجا ئەوان پارەکەی ئێستامان بۆ نانێرن، جا وەرە پارەی قەرزمان بۆ بنێرن، لەبەر ئەوە، ئەوە یەکێکە لە کێشە و گرفتە گەورەکانمان، ئەوان سەرەڕای ئەوەی پارەی حەقی خۆمانیان نەنارد و لە (١٠%)شیان بڕیوە و چاویان لێیە ئەم مانگەش بە هەمان شێوە لەو پارەی کە دەینێرن، من حەز دەکەم لێرە روونکردنەوەیەکیش بدەم لەسەر مەسەلەیەك کە چەند رۆژێکە باسێك هەیە کە عەبادی لەسەر تەلەفزیۆن قسەی کردووە گوتویەتی لە مانگی (١١)ەوە ئێمە مووچەی فەرمانبەرانمان ناردووە،

حکـومەتی هەرێـم نەیـداوە، ئەوان کە باسـی مـووچە خـۆران دەکەن تەنهـا باسـی فەرمـانبەران دەکەن، حیسابی خۆیان کردووە (٥٤٠) ملیارە، لەوە زیاتریان حیساب نەکردووە، بەڵام ئێمە (٨٦٠) ملیار دینار دەدەین بە مووچەی هەرێمی کوردستان، ئەوە یەکێکە لە خاڵەکان کە بەراسـتی ئەوە هـیچ وانیـیە هەمـوو ئەو قسـانەی کە کردوویەتـی ئەم رۆژە، ئـێمە وەکـو حکـومەتی هەرێمـی کوردستان رەتی دەکەیـنەوە و بە بەڵـگەوە، ئـێمە زیـاتر لە (٦) هەزار پرۆژەمـان هەیە کە سـاڵێکە وەستاوە و هیچ پارەیەکی بۆ سەرف نەکراوە، لە هەرێمی کوردستان دائیمەن کە باسی کێشەکان دەکرێت تەنها باسی مووچە خۆران دەکرێت، بەڵام زۆر بەڵێندەر لەم وڵاتە هەیە خـۆی ئینتیحـار کـردووە، هەیە هەرێمـی کوردسـتانی بەجـی هێشـتووە، هەیە خـۆی شـاردۆتەوە لەبەر ئەوەی تووشی قەرزێکی زۆر گەورە بۆتەوە لەسـەر ئەم پـڕۆژانەی کە وەسـتاوە، ئـێمە وەکـو حکـومەت مـولزەمین ئەم پـڕۆژانە بخەیـنەوە گەڕ و بتـوانین ئەم خـاوەن پـڕۆژانەش نەجـات بـدەین لەو وەزعەی کە تێدانە، هەروەها بە هەزارەها کرێکار و کارمەند لەم پرۆژانە کار دەکەن کە هەموویان ئەوانیش بە هەمان شێوە بێ مووچە بوون و بێ دەرامەت بوون، بۆیە ئەم پـڕۆژانەش بەشـێکی لەلایەن پەرلەمانی بەرێزەوە پەسەندکراوە و لە داهاتووشدا هەرچی پارەیەك لەم قەرزە سـەرف بکرێت بۆ ئەم پرۆژانە دەبێت پەرلەمانی کوردستان پەسەندی بکات، بۆیە زۆر وازح ئەم یاسـایە هەموو بابەکانی کە تێدایە و هەمووی لە لیژنە بەرێزەکاندا موناقەشـە کـراوە و ئەم یاسـایەی کە ئەمڕۆ لەبەر دەستی ئێوەی بەرێز دایە ئەوە ئەو یاسایە نییە کە بلزەبت کە لە حکـومەتەوە چـۆن هاتووە، زۆر تەعدیلاتی تێدا کراوە لەسەر قسەی ئەندامە بەرێزەکانی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەرێزان، ئەندامانی پەرلەمان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، بـزانین کـێ لەگەڵ ئەوەدایە کە وتـو وێژ لەسەر پرۆژە یاساکە بکرێت؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٥٣) کەس لەگەڵـدایە، زۆر سـوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٢٥) کەس لەگەڵ دانییە، کەواتە بە زۆریـنەی دەنـگ پەسەندکرا، وتو وێژی لەسەر دەکرێت، ئێستا لیژنە پەیوەندیدارەکان فەرمـوون مـاددە بە مـاددە بیخوێننەوە، هەر لە ناونیشانەکەوە بۆ ئەوەی وتو وێژی لەسەر بکەن.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پرۆژەکە هیچ تێبینییەکی لەسەر نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پرۆژەکە:

راکێشانی مایە لە رێگای قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ناونیشانی پـڕۆژەکە؟ بەرێـزان، پـێش ئەوەی وتـو وێـژ لەسـەر ناونیشـان بکەین جارێ دەنگدان لەسەر ئەوە دەکەین کە راپۆرت بکـرێتە بنەمـای گفتوگـۆکردن، کـێ لەگەڵ

ئەوەدایە کە راپۆرتی لیژنە هاوبەشەکان بکرێتە بنەمای گفتوگۆکردن؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٤٦) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەڵدا نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، ئەم بەڕێزانە ناوی خۆیان نووسیوە (د.رێواز، کاك ئاری هەرسین، کاك عمر عینایەت، د.شێرکۆ جودت، کاك حاجی کاروان، کاك سالار محمود)، لەسەر ناونیشان قسە دەکەن، فەرموو د.رێواز.

بەڕێز د.رێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من پرسیارێکم لە بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی هەیە، (أموال) جەمعی (مال)ە، (مال) لە قانونی عێراقدا چۆن تەعریف کراوە؟ ئایا بۆ ئێرە دەبێت؟ چونکە ئێمە سێ یاسامان هەیە کە تەنزیمی مەسائیلی مەساریف و پارە دەکات، یاسای بەڕێوەبردنی دارایی ژمارە (٩٤)ی ساڵی (٢٠٠٤)، یاسای بانکەکان ژمارە (٩٤)ی ساڵی (٢٠٠٤)، یاسای بانکی مەرکەزی عێراقی ژمارە (٥٦)ی ساڵی (٢٠٠٤)، لە هیچ شوێنێك بۆ مەسەلەی قەرز قەرزی (أموال) بەکار نەهاتووە، ئەم (أموال)ە مەبەست چییە لێی لە رووی قانونیەوە؟ یەعنی هەر یەکسەر بگوترێت قەرزکردن، مادام قسە لەسەر ئەوە کرا کە ئەوە موخالیف نییە بە ماددەی (١١٠)ی دەستووری عێراقی، چی تێدایە ئەگەر بگوترێت یاسای قەرز، یەعنی بۆ ناو نراوە (استقطاب الاموال)؟ چونکە (مال) بە خۆیان بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی دەزانن تەعریفەکەی چییە، لەبەر ئەوە بە تەسەوری من هەست دەکەم زیادەیەکی تێدایە کە ئەویش ئەو مەسەلەی (استقطاب الاموال)یە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەگەڕێینەوە سەر نیزامی (٣) دەقەکەمان، بەڕێز کاك ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی من پرسیارە، بەم شێوەیەی کە ناونیشانەکە (Formula) کراوە مەجالی بڵێین تەلاعوبی مەنتیقی لە رووی زمانەوانیەوە تێدایە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی لە پێش هەموو شتێکەوە باس لەوە دەکرێ یاسای راکێشانی مایە لە رێگەی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان، ئەمە مەجالی ئەوەی تێدایە بڵێی کەواتە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان قەرز ناکرێت ئەمە یەك، دووەم: باسی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستانە، ئەوەی کە قەرز دەکات و ئەوەی پرۆژەکەی ناردووە حکومەتی هەرێمی کوردستانە، بۆیە بە بۆچوونی من حەقە حکومەتی هەرێمی کوردستانی تێدابێ، چونکە ئەو لایەنەی کە قەرزەکە دەکات حکومەتە، خۆ خەڵکی کوردستان یان بڵێین کۆمپانیایەکی ئەهلی ئەو قەرزە ناکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، من تەنها قسەم لەسەر ماددەی (١١٠)یە، کە دەڵێ (اختصاصات السلطات الاتحادية)، کە دەڵێ (رسم السياسة الخارجية والتمثيل الدبلوماسي والتفاوض بشأن

المعاهـدات و الاتفاقـات الدوليـة والسياسـات الاقتـراض و توقيعها وابرامها والرسـم السياسـة الاقتصـادية والتجاريـة والخارجيـة السـيادية)، مـن لە لیـژنەی یاسـایی بەڕێـز دەپرسـم، ئایـا ئەم ڕاکێشانی مال و قەرزکردنە دژ بە ماددەی (١١٠)ی دەستووری عێراقیە یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ جودت مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەر لە ناونیشانەکەدا کە دەڵێ ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرزکردن لە هەرێمی کوردستانی عێـراق، یەعنـی ئایـا قەرزەکە لە هەرێمـی کوردسـتان دەکرێـت؟ واتە جیهەتـی (دائـن) هەرێمـی کوردســـتانە، بـــۆیە پێمـــوایە هەڵەیەك لە (Title)ەکەدا هەیە، لەوانەیە بگوترێـــت کە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە گونجاو تربێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمان، لە ڕاستیدا هەر لە ناونیشـانەکەوە ئیشـکالێك هەیە کە ڕوون نیـیە ئەم (مـایە)، چـونکە دراو بەشـێکە لە مـایە، ئایـا مەبەسـت لە قەرزکردنـی دراوە؟ یـان شـمەکە؟ چونکە سەنداتیش دەگرێتەوە، یەعنی ئەمە ئەلف و بێی مەسەلەی دارایی و ئـابووریە، دەکرێـت ئێمە لە عینوانەکەوە بەرچاو ڕوونی بدرێتە حکومەت، ئەگەر لەم پرسەدا پەرلەمـانی کوردسـتان دەیەوێ واجیهەبێـت و بەرچـاو ڕوونـی بـداتە حکـومەت و چاودێربێـت لەم پرسـەدا لەسـەر حکـومەت بە جیـاواز لەو ڕێ و شـوێنانەی لە کابینەکـانی پێشـوو و لە ماوەکـانی ڕابردووشـدا لەلایەن حکومەتەوە لەسەر پرسی دارایی و ئابووری و سیاسەتی مـالی لە هەرێمـی کوردسـتاندا گێـراوەتەوە بەر، دەبـێ لەم پرسەشـدا شـەفاف بـین، ئایـا پرسـەکە بـۆ قەرزکردنـی دراوە؟ یـان خۆلادانە لەوەی کە ڕێگری دەستووری هەیە؟ لیژنەی مەعنی وەڵامان بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبـعەن ئەو عینـوانە نـاوەڕۆکی هەمـوو ماددەکـان سـەرتاپای نـاوەڕۆکەکە پـێچەوانەی ئەم عینوانەیە، لەسەر قسەی بەڕێـز وەزیـری دارایـی کە باسـی ئەوە دەکـات کە ئـێمە پێویسـتمان بە یاسـایەکە لە پەرلەمـانەوە دەرچێـت یاسـای ڕاکێشـانی قەرز، ئەم یاسـایە کە هەمـووی سـەیری دەکەی هەمووی ئیستیناد کراوەتە کراوەتە سەر ڕاکێشـانی (٥) ملیـار دۆلار، یەعنـی کەواتە ئەوە یاسـایە یاسـایەکی گشـتیی نیـیە تـاوەکو پێویسـتیمان بە یاسـای تـر نەبێـت، بـۆیە دەبـێ یـان عینوانەکە بە کاملی بگۆڕدرێ، یان دەبێ ئەو ناوەڕۆکـان بە کـاملی بگـۆڕدرێ، یەك تێبینـی تـر کە ئێمە ماوینەتەوە وەکو فراکسیۆنی یەکگرتـوو لێـرە بـۆ ئەوەیە تەئیـدی قەرزێکـی بـێ ڕیبـا و بـێ

فـائیز بکەیـن و رەتـدانەوەی ئەو حاڵەتـانە بکەیـن کە پـێچەوانەی شـەرع و زەرەری خەڵـکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.ڕێباز قسەت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز حەمەلان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك ڕوون کردنەوەم هەبوو لەسەر ئەوە، ئەو مەسەلەیەی کە دوو، سێ ئەندام پەرلەمـانی بەڕێـز باسیان کرد، مەسەلەی (G.T.P) ئەوە وەکو کاك (د.شێرکۆ)ش باسی کرد بەراسـتـی حەقیقەتێکـی تەواوە کە لە کوردستان و لە عێراقیش هێشـتا موئەسەسـەیەك نیـیە (G.T.P) هەبـێ کوردسـتان تەحدید بکات، هەر بۆیە لەم قانونە (G.T.P) تێدانییە، ئێستا پارەکە سەقفی مەحدود دانراوە بـۆ مەسەلەی پارەکە کە (٥) ملیارە، یەعنی لەوە زیاتر نییە، لەبەر ئەوە سەقفێکی بـۆ دانـراوە، ئەگەر (G.T.P)ەکە هەبـوایە تـۆ ڕەقەمەکەت تەحدیـد نەدەکـرد، ئەو کـاتە لە (٣٠%) (G.T.P)ەکەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەکان، بەڕێز د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی پەیوەست بـوو بە ناونیشـانی یاسـاکە (راکێشـانی مـایە لە ڕێگـای قەرزکـردن لە هەرێمـی کوردستان_عێـراق)، بەو شـێوەیە دێـت کە بـاس لە هەرێمـی کوردسـتان_عێـراق بکـات، چـونکە یاسای وڵاتانیش هەر وایە، ئەگەر سەیری قانونی (ادارة المالیة والدین العام فـي العـراق) بکەیـن، ناڵێت لەلایەن حکومەتی عێـراقەوە، چـونکە قەرزکـردن و موفـاوەزات کـردن لەسـەر قەرزکـردن خـۆی لە سـولبی ئیختیساسـی حکـومەت دایە، پەرلەمـان یاسـا دەردەکـات و ڕێگـا دەدات بە حکومەت، حکومەتیش مەسەلەی تەفاوز و مەسەلەی (ابرام) و مەسەلەی تەوقیع ئەوە لە سولبی ئیختیساسی حکومەت دایە، بـۆیە ناونیشـانی یاسـاکان لە یاسـای هەمـوو وڵاتـان ئەگەر سـەیری بکەین ناوی هەرێم و ناوی وڵات دێتن، نەك ناوی حکومەت، لەبەر ئەوە ئیختیساسی حکومەتە و پێویسـت بە دیـاری کردنـی ناکـات، ئەوەی کە پەیوەندیـدار بـوو بە پرسـیارەکەی بەڕێـز (عمـر عینایەت) ئایـا ئەوەیـان پـێچەوانەی دەسـتووری عێـراقە یـاخود نـا، دەڵێـین نەخێـر، پێچـوانەی دەسـتووری عێراقـی نیـیە و لە مـوبەریرە یاسایەکەشـماندا ئیسـناد دەکەیـنە سـەر مـاددەی (٨) فەقەرەی (٦) لە یاسای ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (٣)ی ساڵی (١٩٩٢) کە بـاس لە دەسـەڵاتەکانی ئەنجومەنی وەزیران دەکـات و تێیـدا دەڵـێ: (عقـد القـروض ومنحها بموافقة المجلس الـوطني لكوردستان العراق)، هەروەها بە پێی ماددەی (١٤١) لە دەستووری عێراقیدا گشت یاسـاکان کە لە هەرێم دەرچوون پێش ساڵی (٢٠٠٥) کاریان پێ دەکرێت هەتـا ئەگەر لەگەڵ دەسـتووریش نـاکۆك بن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە وشەی (مال) لە ماددەی (٦٥) لە قانونی مەدەنی تەعریف کراوە دەڵێ (کل حق بقیمة مالیه)، ئینجا لێرە کە کەلیمەی (مایە) بەکار هێنراوە واتە (استقطاب الاموال) هیچ ڕێگریەك نییە کە ئەم کەلیمە بەکار نەهێنرێ، چونکە کەلیمە (مال) نەقدیش دەگرێتەوە و غەیری نەقدیش دەگرێتەوە، (کل حق بقیمة مالیة)، بۆیە زۆر گونجاوە هیچ نا یاساییەکی تێدانییە کە لێرەدا بەکار هێنراوە، وەکو خۆی بمێنێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت پەرلەمانتاری بەڕێز (کاك حاجی کاروان) کە ئیشارەتی دا ئەمە بەس بۆ (٥) ملیار دۆلارە، راستیەکەی ئەمەیە هەرێمی کوردستان لە ئێستاوە تا ئەم یاسایە کاری پێ دەکرێت نابێت قەرزەکەی لە (٥) ملیار دۆلار تێ بپەڕێت، حکومەتی هەرێم بە یەکجار ئەم قەرزە ناکات، کە کردی، هیچ موئەسەسەیەك نییە بەیەکەوە (٥) ملیار دۆلاری بداتێ، لەوانەیە لەم ساڵدا (١) ملیارێك وەربگرێ، لە ساڵی داهاتوو (٣) ملیار قەرزی هەبێ، لە ساڵی دوای ئەوە و تاوەکو کۆتایی، کەواتە لە (٥) ملیار دۆلار تێ ناپەڕێت، بۆیە ئەو (٥) ملیارە دیاری کراوە، بەڕێزان لە حکومەتی هەرێم وەڵامی ئەوەی دایەوە کە ئەگەر (G.T.P)مان مەزبوت بێ باشە بە ڕێژە دیاری بکەی، بڵێی ڕێژەی قەرز وەکو هەموو وڵاتانی جیهان وا دەکەن، ڕێژەی قەرزی هەرێمی کوردستان نابێ لە سەدا ئەوەندەی کۆی داهاتی ناوەخۆی وڵاتەکەی لە هەموو کاتێکدا تێپەڕ بکات، کە (G.T.P)ەکەت مەزبوت نییە، بۆیە مەبلەغ دیاری کراوە، بە نیسبەت (کاك سالار محمود) وەکو (د.بەهار)یش بەشێکی روون کردەوە، من ئەگەر لە رووی ئابووریەوە شیکارەکەی بکەم (مایە) ناقسە، شتی تر هەڵدەگرێت، بەڵام جانبی قانونیەکەی، چونکە ئەمە یاسایە دەردەچێت، ئەگەر بڵێی سەرمایە مەوجوداتی غەیرە نەقدیش دەگرێتەوە، سلعەش دەگرێتەوە، ئەوە خراپە، ئەگەر بڵێین نقد ئەشباهی نقود ناگرێتەوە، سەندات ناگرێتەوە، بۆیە (اموال) یان (مایە) کە هین کراوە جەمعە، بەڵام لە هینی ئیقتیسادیدا دەقیق نییە بەرامبەر بەو نەشاتەی کە ئەم یاسایە بۆی دەردەچێت، ئەگەر لە جانبی قانونیەوە وەکو (د.بەهار)یش ئیشارەتی پێ کرد، مادام هیچ ئیشکالێکی نییە، بۆیە وەکو خۆی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەکان پێشنیاری ئەوە دەکەن کە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بۆیە دەقی ناونیشانەکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژەکە:

ڕاکێشانی مایە لە ڕێگای قەرزکردن لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نیساب تەواو نییە، کاك ئاری نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نیساب بە پێی ئەو کاتەی دەست پێکراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا نیساب تەواوە، بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٤٥) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەلدا نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، دەچینە سەر ماددەی یەکەم، تکایە بیخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم: مەبەستی ئەم یاسایە لەم وشەو دەستەواژانەی دادێن ماناکانی بەرامبەریانە:

١- هەرێم: هەرێمی کوردستان – عێراق.

٢- ئەنجومەنی وەزیران: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.

٣- پەرلەمان: پەرلەمانی کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی یەکەم لە ڕاپۆرتی هاوبەش هیچ تێبینییەکی لەسەر نییە، بەڵێ، کێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی یەکەم؟ خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە، من وامزانی ئەوەیە ماددەی یەك ئەوەی پەڕەی ئەو دیو، داوای لێبووردن دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر پێناسەکان قسەم نییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو لینا فەرموو.

بەڕێز لینا عزریا بهرام:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی تەعاریف، بەس سێ كەلیمات و تەعابیر هاتیە تەعریف كرن، بەس لە مەشروعدا موستەڵاحاتێت هەن موحتاج بە تەعریفن، وەكو (ضمان دیون) و (مصطلح الاستقطاب)، یەعنی زەروری بوو كە تەعریف بكەن لە تەعاریفەكاندا، تەعریفی ئەو كەلیمات و تعابیرانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەكان وەڵامتان چییە؟ فەرموو د.بەهار.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو وشانەی كە بەڕێز (لینا خان) باسی كرد ئەوە لە فقهدا هەیە و دەتوانرێت، لە تەعلیماتیشدا كە تەعلیمات دەردەكرێت، لە تەعلیماتدا روون كردنەوە لەسەر ئەو كەلیمانە بدرێت، ئێمە زۆرتر مەبەستمان لە ماددەی تەعاریف ئەوەیە كە دووبارە بوونەوەی كەلیمەیەك هەیە روونی بكەینەوە، مەبەستمان لەوەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كەواتە ناتانەوێ گۆڕانكاری تێدا بكرێ، بیخوێننەوە دەقەكەی بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی یەكەم: مەبەستی ئەم یاسایە لەم وشەو دەستەواژانەی دادێن ماناكانی بەرامبەریانە:

١- هەرێم: هەرێمی كوردستان – عێراق.

٢- ئەنجومەنی وەزیران: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم.

٣- پەرلەمان: پەرلەمانی كوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە؟ تكایە دەست بەرزكاتەوە، (٤١) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دانییە؟ تكایە دەست بەرزكاتەوە، (٢) كەس لەگەڵ دانییە، كەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسەندكرا، ماددەی دووەم، تكایە بیخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دووەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەكەم: ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەكرێت بە راكێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی و دارایی پاك لە رێگەی قەرزكردن و قەرز وەرگرتن و، یان گەرەنتیكردنی قەرز، یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥،٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠) پێنج ملیار دۆلاری ئەمریكی زیاتر نەبێت.

دووەم: مەرجە سەرجەم قەرز وەرگرتنەکان، یان گەرەنتیەکان، یان هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن، کە لە برگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا باسکراوە و، دانەوەیان گەرەنتیکردنی دانەوەی رسومات و سوودو خەرجییەکان و ئەو بڕانەی تر کە پێیەوە بەستراونەتەوە لەنێو دەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە کە لەم یاسایەدا روون کراوەتەوەو، ئەم بڕانەش لە نێو بەرزە ئاستی باسکراو لە برگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا هەژمار ناکرێن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە با ناوەکانیان بنووسن؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەکە دەکەن (علی حەمە صالح، کاك دلێر ماوەتی، خاتوو تەلار، گەشە دارا، گۆران ئازاد، رێواز فائق، ڤەمان فیصل، برزۆ مجید، انور قادر، عبدالرحمن علی رضا، شێرکۆ جودت، قادر ئۆتمان، مریم صمد، د.سروود سلیم، لینا عزریا).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوانەی لە لیژنە پەیوەندارەکان و ئێستا لە سەر مەنسەن دواتر دەتوانن قسە بکەن، با ئەندامانی پەرلەمان قسە بکەن، ئەو کات ئێوە قسە بکەن، بەڕێز کاك دلێر ماوەتی فەموو.

بەڕێز دلێر مصطفی حسن (دلێر ماوەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و وەفدی یاوەرەکەی دەکەم، بە رای من لەم خاڵەدا سەرچاوەی یاسایی پاك، (پاك) زیادە ئەو وشەیە، ئەو سەرچاوەی یاسایەش دەکرێ بکرێتە دەزگایەکی رەسمی موعتەبەر، چونکە ئەمە مەتاتیەت دەداتە پڕۆسەکە، بەڵام یاسا دەبێ روون و ئاشکرا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ڤەمان فیصل فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم هەمی دزانین کو یاسا سیستەمێکێ مەنتقی موغلەقە چەند یاسای ڕوون و وازیح بێت دێ پتر خزمەتا وێ ئارمانجێ کەتن ئەوا کو لە پێناو دێتن دەینادنێ، ژبەر هەندێ ئەز دبینم من پێم باشە برگا ژیا حەتا حەدەکی بێتە موتابەقەکرن لەگەڵ برگا یەکێ کو ئەو ژی لە ئەخیرا فەقەرا ئێکێش برگا دوو وێ دبێژێتن هەر پرۆسەیەکی تری هاوشێوەی تێپەڕی ئەو بڕە نەکەن ئەوەش ببێتن سەرجەم، یەعنی ئەڤ مەجموعی ئیجمالی ئەوێ دێتە دەین کرن (٥) ملیار دۆلار بن و بتنێ بۆ جارەکێ بیتن ئەڤ (٥) ملیار دۆلارە نەك دەستێ حکومەتێ ڤەکری بیتن هەر گاڤەکا ڤیا (٥) ملیار دۆلارا دەین بکەتن بیمەعنا ئەڤ برگا دوویێ ژی نەیتن ئەو (بڕە) تێپەڕی وی سەرجەمە نەکن ئەوێ کو ل برگا ئێکێ هاتییە دەستنیشان کرن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك برزو فەرمووو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بڕگەی یەکەمی ماددەی دووەم لە کۆتایی بڕگەدا ئەگەر ئەمە زیاد بکرێت لەگەڵ دووبارە بوونەوەی هەرجارێك وەرگرتنی ڕەزامەندی پەرلەمانی لەسەر وەربگیرێت، یەعنی دووبارە بوونەوەی ئەو قەرزە لە هەر جارێکدا دیسان پێویستی بە ڕەزامەندی پەرلەمان بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر سروود سلیم فەرمووو.

بەڕێز سروود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چوار مولاحەزەی گچکەم هەیە کە دەڵێ: (مصادر قانونیة نظیفة)، (سەرچاوەی یاسایی پاك) یەعنی تەفسیری دەوێ، یەعنی نازانین کێهان پاکە و کێهان پاك نییە، ئەوە لە لیژنەی پەیوەندیدار دەبی تەفسیرمان بداتێ، خاڵی دووەم کە دەڵێت: (پرۆسەی تری هاوشێوە) یان ئەو (غاریة من العملیات المماثلة) ئێمە لێرە نووسیمان یەعنی (عملیات الاقتراض والاستدانة او ضمان الدیون) یەعنی ئەگەر عەمەلییەکی تر هەیە بابنووسین ئەگەر نییە ئەو (غیرە من العملیات المماثلة المجال اجتهادات) زۆردەدا با ڕێگا نەدەین حکومەت ئیجتهاداتی خۆی بکا لەم بابەتە، خاڵی سێەم کە دەڵێ تخویل بکرێ ئایا ئەو تەخویلە بۆ یەك جارە، بۆ پێنج ملیار دۆلارە یان لۆ زیاتر لە یەکجارە ئەوە ئەگەر تەحدید بکرێ لەم یاسایە باشترە لەبەر ئەوە سبەی، دووسبەی ئێستا پێویستیمان بە (٥) ملیار دۆلارە ئیحتماڵە سبەی پێویستیمان پێنەبێ، بەس حکومەت هەر داوای قەرزی بکات بە پێنج ملیار دۆلار ئەگەر تەحدید بکرێ و ڕەزامەندی پەرلەمان لۆ هەرجارەك بی باشترە و قوەتی دەداتە ئەو قانونە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك انور قادر فەرمووو.

بەڕێز انور قادر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم ماددەیە باسی قەرز دەکات، بۆیە من قسەکانم لەسەر کۆی پرۆژەکە و لەو ماددەیەدایە، ئەم بابەتی قەرزکردنە کۆمەڵێك پرسیاری لای من دروست کردووە بۆیە منیش وەکو ئەندامێکی لیژنەی یاسایی ئیمزام لەسەر ئەم ڕاپۆرتە نەکردووە کە لە ٢٠١٥/٤/٢٢ ئامادەکراو ئێستاش لەم دانیشتنە گفتوگۆی لەسەر دەکرێ، دیارە ئەوەی هەرێمی بەم بارودۆخە خراپە گەیاند لە هەموو بارەکاندا حکومڕانیەکی میزاجی بێناو و ناجۆر و گەندەڵ بوو، ئەم عەقلیەتە شکست خواردووە تا ئێستا بەشێکی گەورەن لە حکومڕانیدا کە نەیانتوانی لە هەموو داهاتە جۆر بەجۆرەکانی هەرێم بە بودجە زەبەلەحەکەی بەغداشەوە بنمایەکی ئیقتسادی بەهێز بۆ هەرێم دروست بکەن، پرسیارەکەم لێرەدا ئەوەیە من پێموایە باشووری کوردستان زۆر دەوڵەمەندە بە سامانە جۆربەجۆرەکانی سەر زەوی و ژێر زەوی و داهاتی تر......

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك انور لەسەر ماددەی دوو قسە ئەكەین...

بەڕێز انور قادر مصطفى:

لەسەر ماددەی دووە، ئەگەر سیستەمێكی باش هەبێ، ئەگەر یاسا سەروەر بێت و داهاتەكان شەفاف بن و لە دەستی خەڵكی شیاو و ئەمین دابن و دادپەروەرانە بۆ خەڵك دابین بكرێت پێویست ناكا هەرێم قەرز بكا، پێشمواپە سەرەڕای ئەو هەموو باروودۆخە خراپەی كە لە سایەی سەری ئەم دەسەڵاتە خراپە دروستبووە جا ماوەتەوە نەوەیەك كە تا ئێستا لە دایك نەبووە ئەویش قەرزدار بكرێت، بۆیە من ڕەتم كردۆتەوە، دەنگیشم پێنەداوە و لەگەڵی نیمە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو تەلار لطیف فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری قسەكانی كاك ڤەمان و كاك برزۆ ئەكەم ئەوان قسەكانی منیان كرد سەبارەت بەوەی كە ئەو پێنج ملیارە بۆ یەك جار بێت، لە كاتی دووبارە بوونەوەیا موافەقەتی پەرلەمانی بوێت، لە ڕووی سیاغەشەوە كە ئەڵێ (ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەكرێ بە ڕاكێشانی مایە) ئەو وشەی تەخویلكردنە ئەگەر سیاغەكی تر بكرێتەوە هەتا لە ڕووی یاساییەوە چوارچێوەیەكی وا بێت یاسایی تر بێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك عبدالرحمن علی رضا فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا پێمخۆشە ئەو هەموو وشەیە كە بەكارهێنرا لەم هۆڵە لە پرۆتۆكۆڵ بسڕێتەوە، چونكە ئەمە بۆ مێژوو دەمێنێتەوە وا نیشان نەدرێت هەندێك برادەر چووبێتەدەرەوە ئەوەی كە لە ژوورەوە موناقەشەكراوە دژی قورئان و دژی ئایەتن ئەوانە كراوە، بۆیە داواكارم ئەوانە لە پرۆتۆكۆڵ بسڕێنەوە، سەبارەت بە ماددەی (٢) لە برگەی یەكەمدا بەڕای من بەم شێوازەی لێبكرێ زۆر باشە (ئەنجومەنی وەزیران تەخویل ئەكرێ بەڕاكێشانی مایە لە ڕێگای قەرزكردن یان قەرزوەرگرتن یاخود پارەداركردنی پرۆژە ستراتیژەكان بە بەهایەك كە سەرجەمیان لە (٥)ملیار دۆلار زیاتر نەبێت، تەنها بۆ جارێكیش بێت پشتیوانی ئەو ڕایەی كاك برزۆ و كاك ڤەمان دەكەم هەم بۆ جارێك بێت و هەم پەرلەمانیش لە هەموو حاڵەتەكاندا راستاندن و تەسدیقی ئەو قەرزە بكات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو لینا عزریا فەرموو.

بەڕێز لینا عزریا بهرام:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن من نەفسی مولاحەزەی دکتۆر سرودی هەی لەسەر (عبارة المقصود بالمصادر القانونية النظيفة) يەعنی (تحديد المصادر القانونية) (ما هی المصادر القانونية؟) يەعنی ئەگەر شەريكات بلۆك بێت يەعنی دیارکەن (علی سبيل المثال) نەك (علی سبيل الحصر)، كليمەت (النظيفة) يەعنی (هل من المعقول الحكومة تتعامل مع المصادر القانونية الغير نظيفة؟)، مولاحەزە دویَ لەسەر فەقەرە (وغيرها من العمليات المماثلة) يەعنی ئەو خۆ دیارکری (العمليات هی اقتراض استدانة او زمان الادی) ئەگەر عەمەلیاتی دی هەبیت لازم بە نەصی قانوني وازيح و سەريح بێت نەك لازم (يتم ذكرها ولا يترك المجال للاجتهاد والتؤيل في النص القانوني ولا تترك على السلطة التقديرية الواسعة للسلطة التنفيذية في تفسير النصوص القانونية، يجب تكون الواضحة والصريحة).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز دکتۆر شێرکۆ جودت فەرمووو.

بەڕێز د.شێرکۆ جودت مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی (٢) ئەتوانین ئیشکالییەتی ئەو سەرچاوە یاساییە پاکە بکەین بە ڕابردووی پاك، ئەوە موستەلەحێکە لە بنوکی دەولیا، لە (سی . ڤی) بانقەکان و ئەو لایەنانەی کە قەرز ئەدەن بەکارئەهێنرێ و موتەداوەلە، ڕابردووی پاك یەکێکە لەو مەرجانەی کە سیقەو متمانەی بەو لایەنەی کە قەرز ئەدا زیاتر ئەکا، بۆیە کە ئەڵێ سەرچاوەی یاسایی ڕابردوو پاکی بۆ ئیزافەبکەین پێموایە گونجاو تر ئەبێ، سەبارەت بەوەی کە یان (پرۆسەی تری هاوشێوە) بۆ ئەوەی لەو مەتاتییە دەرچین ئەم دێرە لابەرین، چونکە پرۆسەی تری هاوشێوە پێشتر باسکراوە قەرزە یان ئیستیدانەیە یان شتی ترە، پرۆسەی تری هاوشێوە با مەجالێك نەهێڵێتەوە بۆ جوملەیەکی مەتاتی، سەبارەت بە (٥)ملیار دۆلارەکە وەکو عەرزم کرد پێشتر ئەمن لەسەر حیسابی (g.d.p) هەرێمی کوردستان حیسابکراوە کە خوبەراکانی ئەو دوو بانقەو حکومەتیش کە هاتن بۆلامان بۆمان سەلماندن کە ئەو (g.d.p) بە هەڵە حیسابکراوە، موئەسەساتی حیسابی(g.d.p) لە عیراق و لە هەرێمی کوردستاندا نییە، بۆیە ئەگەر ئێمە (٢٠)ملیار دۆلار سەرمایەمانە (g.d.p) مانە، لە ٢٠% حیساب ئەکەین واتە (٥)ملیار دۆلار، ئەگەر (٢٠)ملیار دۆلارمان هەیە ئەی بۆ مووچەمان پێنادرێ؟ ئەمە (2015) (g.d.p) نییە، (٢٠١٤) نییە، لەبەر ئەوە بە تەئکید هەڵەیە، ڕەقەم ڕەقەم لێرەدا هەڵەیەکی گەورەیە، ئەبێ لایبەین، من پشتیوانی لەو ڕایە دەکەم کە ئەبێ بە ڕەزامەندی پەرلەمان بێ، ئەوەشی بۆ زیاد ئەکەم بۆ پرۆژەی وەبەرهێنانی ستراتیژی دیار بێ کە پەرلەمان پەسەندی بکا، بڕەکەشی هەر پەرلەمان پەسەندی بکا پێموایە ئاوا ڕوونتر ئەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، خاتوو گەشە درارا فەرمووو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

مـن لەگەڵ ئەوەدام کە ئەمە پێنـووس نـامەیەك بـێ واتە بە عەقـدێك بـێ کە بخـرێتە بەردەم پەرلەمان ن چونکە ئەمە ئەبێتە بەشێك لە بودجە، ئەبێ پەرلەمانتاران ئەو بڕە پارەیە، چـۆنیەتی ئەو عەقــدە لەبەر چاویـان روونبــێ، تـا بــزانن دوایــی لە بودجەیـا چـۆن بەسـەر پــڕۆژە ئیستسـمارییەکانەوە کە لێرەدا ئەڵێ مەرجە بـۆ پـڕۆژەی ئیستیسـماری جـارێکی دیـکە دابەشـی کـاتەوە، بـۆیە پـێم باشـە بە پێنـووس نـامەیەك بـێ کە دەخـرێتە پەرلەمـان بـۆ پەسـندکردن، قەرزەکەش بۆ یەکجاربێت یەعنـی لێـرە تەحدیـدی بکەیـن لەم بـڕگەدا کە تەنها بـۆ یەکجـارە، لە بـڕگەی دووەم سـەرجەم قەرز وەرگرتنەکـان ئایـا مەبەسـت لەوەیە کە ئەم (٥)ملیـارە بە چەنـد جارێك قەرزەکە ئەکرێ یاخود چەنـدجارێك ئەو (٥)ملیـارە پڕدەکـرێتەوە جارێکی تـر، بـۆیە مـن وەڵامم لە بەڕێزان نوێنەرانی حکـومەت کـاك قوبـاد و وەزیـری دارایـی ئەوەیە کە ئایا ئەو پێـنج ملیارە بەردەوام ئەبێت یاخود لە چوارچێـوەی ئەو (٥)ملیـارە قەرز وەرگرتنەکـان جەمع کـراوە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك گۆران ئازاد فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کـرا، هەر ئەوەیە پێویسـت بە تەوزیحێکـی وردتـر هەیە کە سـەقفی ئەو (٥)ملیـارە ئێمە تێ ئەگەین لەوانەیە هەمووی بە جارێك نەکرێ، بەڵام گریمان (٢)ملیاری حکومەت وەرگرت یان (٥)ملیاری وەرگرت ئەگەر توانی (٣)ملیار بـداتەوە، دەتـوانێ جـارێکی تـر بچێـتەوە (٣)ملیـار دیکە خەرج بکاتەوە واتە بەردەوام سەقفی قەرزی حکومەت لەوەدا (٥)ملیـار بـێ یـاخود نەخێـر ئەمە تەنهـا بـۆ یەکجـارە ئەم (٥)ملیـارە کە زیـاتر مەبەسـتی قـانونەکە ئەوەیە، ئەوەی کە ئـێمە پرسـیومانە مەبەسـتی حکـومەتیش هەر ئەوەیە، بـۆیە ئەگەر وابـێ دەتـوانی بـۆ یەکجـار لەنـاو نەسەکە ئیزافە بکەین کە تەحسیل حاسلیش بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڕێواز فائق فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن چەنـد تێبینـیەکم هەیە لەسـەر ئەو مـادەیە، بۆخـۆتـان ئەزانـن جـۆری قەرز یـان کـاتییە یـان بەردەوامە، کاتییەکە بە زەمەن دیـاری کـراوە، بەڵام بەردەوامەکە ئەوەیە کە حکـومەت قەرزەکە ئەکـاو ئیتـر پشـتی لێئەکـاتەوە بە بەردەوامـی فائیـدەکەی ئەدا، لە بـڕگەی دووەمـی مـاددەکەش هاتووە کە فەوائید و رسـومات و گرێنتـی نـاچێتە نـاو ئەو سـەقفەوە کە ئـێمە دامـان نـاوە لەبەر ئەوە پێشنیار ئەکەم کە بوترێ جۆری قەرزەکە، جۆری کاتییە نەك جۆری بەردەوام یەعنـی دائـیم نییە، بۆ ئەوەی کە ئەمە حاڵەتێك هەیە زۆربەی حکومەتەکان ئەم ئەرکە ئەسـپێرن بە حکـومەتی دوای خۆیان، یەعنی ئەم کابینە ئەیسپێرێ بە کـابینەکەی تـر، هـیچ ئیلتزامێکـی لەسـەر دروسـت

نـابێ، چـونکە تەبیعەتـی قەرزەکە خـۆی لە ڕووی زەمەنیـیەوە وایە، پرسـیارێکم هەیە لە ڕووی سەرچاوەوە هیچ ئاماژە نەدراوە یەعنی جۆرەکـانی قەرز لە ڕووی سـەرچاوەوە نـاوەکی هەیە و دەرەکـیش هەیە، تەبـعەن مـوختەلەتیش هەیە لە هەردووکیـان بـێ لێـرە هـیچ ئامـاژەیەك بەوە نەدراوە ئایـا مەبەسـت لەم قەرزە تەنهـا قەرزی دەرەکـیـە؟ یـان قەرزی نـاوەکیش دەگـرێتەوە؟ ئاماژە لەنـاو مـاددەکەدا بە گرێنتـی قەرزدراوە یەعنـی حکـومەت زەمـانەتی ئەدا بـۆ قەرزکـردن، تەبعەن حکومەت ئەتـوانێ زەمـانی قەرزی موئەسەسـاتی گشـتی بکـا و ئەتـوانێ زەمـانی قەرزی موئەسەساتی کەرتی تایبەتیش بکـا، پرسیارەکە لێـرەدا ئەوەیە ئەگەر بەتەنهـا حکـومەت قەرارە زەمانی قەرزی حکومی بکا پێشنیار ئەکەم ئەمە ئیزافە بکرێ کە بەتەنها زەمانی دیـونی حکـومی بێ یان بڵێین قەرزی حکومی بێ یان موئەسەساتی کەرتی گشتی بێ نەك کەرتـی تـایبەت، ئەگەر هەردووڵاشە نیەتی حکومەتی بۆ هەردووکیانە ئەمە پێویستمان بە تەوزیحە، چونکە نازانین ئەو کەرتی تایبەتەی کە حکـومەت زەمـانی قەرزەکانیـان ئەکا هـی کـێن، پشـتگیری لە هەردوو بـرای بەڕێزم کاك ڤەمان و کاك برزۆ ئەکەم سەبارەت بەوەی کە تەوزیـح بکـرێ لەسـەر ئەوەی کە ئەمە تەنها بۆ یەکجارە، ئەوەش بەهەمان شێوە قسەکردن بـێ لەسـەر ئەوەش کە ئەم (٥)ملیـار دۆلارە ئەسـڵی قەرزەکەیە چـونکە هەر لە بـڕگەی دووەدا بـاس لەوە کـراوە کە زیادکردنەکـان فەوائیـد و رسومات بە هیچ شێوەیەك نـاچێتە زمنـی ئەم سـەقفەوە لەبەر ئەوە داوا ئەکەم، یەعنـی دەقیـق بین لەو مەسەلەیە بۆ ئەوەی کە دەستی حکومەت کراوەنەبێ، ئاخیر قسەم لەسـەر ئەوەیە کە لە زۆربەی وڵاتـانی دنیـا تەجـروبەی قەرزیـان هەیە ئەم تەجـروبەیە یـان ئەم عەمەلـیەیە لە ڕێگـای بانکی مەرکەزییەوە ئەکرێ، داوا ئەکەم ئێمە بیر لە ئەوە بکەینەوە کە مـادام بەرەو سـەربەخۆیی ئابووری ئەڕۆین مەسەلەی بانکی مەرکەزی بخەینە ناو سیستەمی قانونی خۆمـانەوە، چـونکە لە دونیادا نییە وەزیری دارایی خۆی بیکا، تەنانەت لە قـانونی عێـراقیش، یەعنـی لە مـاددەی (١٠)ی یاسای ئیدارەی مالیشدا بە دەقیقی باس لەوە کراوە کە بانکی مەرکەزی عەمەلییەکە بەڕێوە ئەبا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك قادر ئۆتمان فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا لە وەزیری مالییە کاك ڕێباز دەکەم کە بۆمان ڕوونبکـاتەوە کە لەسـەر چ ئەساسـێك ئەمە چ خەملاندنێك کراوە بۆ (٥) ملیار دۆلار، بۆ (٢)ملیار نەبێ؟ بۆ (٣)ملیار نەبێ؟ ڕاسـتە حکـومەتی هەرێم دەتوانێ ملیارێك و تا پێش ملیارێکیش قەرزبکا بە پێـی پێویسـتی، بەڵام حەز دەکەم لەم بارەیەوە ڕوونکردنەوەمان پێدرێ من پێشنیار دەکەم کەمتر بێ ئەو برە لە (٥)ملیار بـۆ ئەوەی کە بەشـێوەیەکیش نەبـێ لەسـەر ئـابووری نیشـتمانی، ئـابووری نیشـتمانی ببێـتە بـارمتەی دانەوەی قەرزە دەرەکییەکان، چونکە وەکو پێشتر باسمان کرد قەرزی زۆر کراوە، سەبارەت بە بڕگەی (٢)م مـن پێمـوایە سـەرجەمی قەرز وەرگتنەوەکـان یـان گرێنتییەکـان تـاکو دەگـاتە ئەوەی لە بـڕگەی یەکەمی ئەم ماددەیەدا باسکرا هەر تەئکیدکردنەوەیە لەوەی یەکەم، چـونکە لە بـڕگەی یەکەم بە ئاشکرا دەڵێ کە نابێ لە (٥)ملیار زیاتر بێ بۆ ئەوەیە من ئەو دێر و نیوەم پێ زیادە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو مریم فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پشتگیری لەو هەمـوو ئەو هەڤـاڵانە دەکەم کە لەسـەر بـڕی قەرزەکە چەنـدە کە دیـاری بکرێت، بۆ (٥) ملیارە؟ ئەوەی کە هەڤاڵان کاك قادر و گەشەخان و کاك گۆران باسیانکرد، من پـێم باشە وەك ئەوەی کە هەڤاڵان باسیان کرد تەنها بۆ یەکجار بـێ ئەو بـڕە پـارە ئەو (٥)ملیـارە ئەگەر (٥)ملیار بێ، ساڵانە بێتەوە پەرلەمان دەنگی لەسەر بدرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو سهام عمر فەرموو.

بەڕێز سهام عمر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە مـاددا (٢)وێ فەقەرا(١) لێـرەدا ئەز پێشـنیار دکەم ژ بلێـی کـو ئەڤ تێبینیـا هـاتیە گـۆتن کـو بۆماوەی یەکجار بێتن سەرچاوەی دیارکریبیتن بۆنموونە بێژین (ئەنجـومەنی وەزیـران تەخویـل دەکرێ بەڕاکێشانی مایە لە سەرچاوەی دیاری کراو) یەعنی هەتاکو پەرلەمانیش دیار بیـتن کـانێ ئەڤ دێ چ سـەرچاوە هەنـێ دێ کـی بێـتن هەتـا (وشـەی پـاك) ڕابـردووی پـاك بیـتن یەعنـی نە حکومەت بێژیتن ئەڤە سەرچاوەیەکی پاکە، بەڵکو بـۆ ڕای گشـتیش دیـاربیتن یـان بـۆ پەرلەمـان دیـاربیتن کـو ئەڤە ڕابردووەکـی پـاکی هەی ئەڤ سـەرچاوەیە کـو دێ قەرزی دێـتن، ئەوێ ژێ گومانێ ڕادبیتن کو سپی کرا پارە نەبێ، ژ بەر هەندێ ئەزیش پێشنیار دکەم وشـەی سـەرچاوەی دیاری کراو یەعنی دیاربیتن بۆ پەرلەمانی بۆ هەندێ شـتن چـاودێری بکەتـن بـۆ پەیـدابوونا هەر خەلەلێك، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك علی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پێشـنیاری زۆربەی بۆچوونەکـان دەکەم، بـۆ چـوونەکەی خۆشـم داڕشـتۆتەوە کە وتـم سەرچاوەی یاسایی ئەبێت پاك بێت ئەگەر سپی کردنەوە بێت ئەمە خۆی لە بنەڕەتـدا پـاك نیـیە، لە ڕابردوودا جا پیس بووبێت یاخود ئێستا پـیس بووبێـت یـاخود مەسـدەری دەسـتکەوتنەکەی پیس بووبێت ئەمە سەرچاوەی یاسـایی نیـیە، دووەم" سـەرنجی مـن ئەوەیە کە دیسـان تەئکیـد دەکەمەوە ئەگەر (g.d.p) وەکو ئەسـاس وەرگیرابێـت ئەکرێ لە (g.d.p) کەمتـر بێـت مەرج نیـیە ڕێك ئەو لە ٢٠% بێت یاخود ٢٥% یەعنی شتێکمان بۆ کەم بکەنەوە بیکەنە چـوار یـا سـێ، بـۆیە پێشنیار دەکەم بەم شێوەیە دائەڕێژمەوە (ئەنجومەنی وەزیران ڕادەسپێرێ بە ڕاکێشانی مایە لە سـەرچاوەی یاسـایی لە ڕێـگەی قەرز وەرگرتن یـان گەرێنتـی کردنـی قەرز) چـونکە سـەرچاوەی هاوشـێوەکە لابرێـت (بە بەهـایەك سـەرجەمی لە (٤)ملیـار دۆلار زیـاتر نەبێـت بـۆ یەکجـار و

پەرلەمـان ئاگـاداری ڕێکەوتنـی وەرگرتنـی قەرزەکە بێـت)، پەرلەمـان ئاگاداری عەقـدەکە بێـت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس، لیژنەکـان تێبینـی خۆیـان بـدەن، بەڕێـز کـاك قوبـاد جێگـری سـەرۆکی حکـومەتیش قسەیەکی هەیە فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك تێبینیم هەیە لەسەر مەسەلەی (٥)ملیار دۆلارەکە، حەزدەکەم بەرچاو ڕوونیـیەك بـخەمە بەردەم جەنابتان و پەرلەمانتارانی بەڕێز، ئێمە بـۆ ئەم ڕەقەمەمـان دانـاوە؟ ڕاسـتە ئـێمە لەسـەر تەخمینەیەکـی (g.d.p) گەیشـتووینەتە ئەم ڕەقەمە، بەڵام بە باشـمان زانـی سـەقفێك بۆخۆمـان دانێـین، بە باشـی دیـزانین ئەم پەرلەمـانە بەڕێـزە سـەقفێك بـۆ حکـومەت دانـێ، یەعنـی ئەگەر ڕەقەمێکی تێدا نەبێ ئەوکاتە ئێمە دەستمان کراوە دەبێ بۆخۆمان بچین تا ئێـرە خۆمـان قەرزار بکەین، ئەوە زەرەر لە خۆمان ئەدەین و زەرەر لە حکومەتەکەمـان ئەدەیـن و لە ئاینـدە خۆشـمان ئەدەین، ئێمە وامانزانیوە شتێکی باش ئەکەین بـۆ ئەوەی کە ڕەقەمێـك تەحدیـد دەکەیـن ئینجـا ئەتوانی موناقەشەی ئەوە بکەین زیـادی کەی، کەمـی کەی، شـتێکی لێـبکەی، بەڵام ئـێمە ئەمە بە ڕەقەمێکی مەعقولی بزانین، ڕەقەمێکە ئەوە هێنیش نییە ئێمە بچین هەمووومان لە یەك وەختـدا بچین قەرزێکی (٥)ملیار دۆلاری بێنین و یەکسەر پـڕی بکەیـنەوە و بگەیـنە سـەقفەکەی خۆمـان، ئەمە سەقفێکە کە بەپێی گفتوگۆمان لەگەڵ پسـپۆڕانی ئەم بـوارە، بەپێـی تەخمینـەکەی (g.d.p) ئێمەی ئێسـتا ڕەقەمێکـی گونجـاوە، ڕەقەمـێکە کە بـارگرانییەکی زۆر ناخـاتە سـەر ئەسـتۆی ئەم کابینەیە یان هی داهاتووش، ڕەقەمێکە بۆ بیـدایەتی ئـێمە کە لە بیـدایەتی پرۆسـەیەکین پێمـان وایە ئەتـوانین ئیـدارەی بـدەین، گومـانم نیـیە لە کەفـائەتی حکومەتەکەمـان بـۆ ئەوەی بتـوانین ئیـدارەی ئەم قەرزە بـدەین، بتـوانین بە پـڕۆژەی گونجـاو سـەرفی بکەیـن ئەوانەی کە لەلایەن پەرلەمانەوە پەسندکرا بێت لە نەسی قانونەکەدا نووسراوە و پێموابێت بەڕێـز وەزیـری دارایـش ڕوونکردنەوەی تریشی هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ڕێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز حەمەلان/ وەزیری دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسـەر مەسـەلەی (٥)ملیـار دۆلارەکە بەڕێـز کـاك قوبـاد ڕوونکردنەوەیـدا، بەڵام مـن پێشـتریش ڕوونکردنەوەیەکمـدا وتـم لەبەر ئەوەی هـیچ موئەسەسـەیەك نیـیە لە هەرێمـی کوردسـتان و لە عیـراقیش بتوانێـت ئەو تەخمیـنە وەکـو خـۆی دەرخـات، بـۆیە ئەمە کـرا بە ڕەقەم بێـتە نـاو یاساکەوە، ئەو سەقفەشی بۆ دانراوە لەو (٥)ملیارە زیاتر نەبێت ئەوەش هەر وەکـو وەڵامێـك بـۆ بەڕێز قادر، بەنیسبەت خاتوو گەشە دارا باسی ئەوەی کرد پرسیارێکی هەبـوو لەسـەر پرۆسـەکە، چۆنە؟ ئەوە لە ماددەی (٣) برگەی (٣)م ئەڵێ لە ڕێگەی یەك پرۆسە یـان ئەڵـێ لە ڕێگـای زنجیـرە پرۆسەیەکی بەیەك بەستراو یـان نێـوان نەبەسـتراو، لەو سـنووری لە بـرگەی (١) یەعنـی واتە تـۆ

ئەوەی بە یەكجـار بێـت یـاخود بەچەنـدجارێك بەیەكەوە بێـت یـان بەیەكەوە نەبێـت زمنـی (٥)ملیارەكە ئەبێت یەعنی لەوە زیاتر نابێت، بە نیسبەت ئەوەی بەڕێز دكتۆرە ڕێوازیش كە ئەڵێ حكومەت ئەتوانێ قەرزی ناوەوەش بكـا، نەخێـر وانیـیە، لەبەر ئەوەی لە مـاددەی(٣)م لە بـڕگەی (٢)م ئەڵێـت لە شـێوەی قەرزی دەرەكـی بە هـیچ شـێوەیەك باسـی قەرزی نـاوەوەی نەكـردووە، بەنیسبەت بانك، باسی بانكی مەركەزیشی كرد، بانكی مەركەزی مەسەلەیەكی فیدراڵییە بە پێـی ماددەی (١١٠)ی دەستوور، بۆیە حكومەتی هەرێم ناتوانێت بانكی مەركەزی ئێستا دروست بكـات، بەڵام ئـێمە وەكـو وەزارەتـی دارایـی، لەگەڵ حكـومەتی هەرێمـیش، سـەرۆكایەتی ئەنجـومەنی وەزیران پرۆژەیەكمان هەیە و بە زووترین كات جێبەجێـی ئەكەیـن ئەو دوو بـانكەی لە هەرێمـی كوردستان هەیە تەتەورێكی باشی پێدەدەین، هەروەها یەكی دەخەین بـۆ ئەوەی بتـوانین وەكـو فەرعێكی ئەكتیڤ بێت لە هەرێمی كوردستان ن سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەكان بەڕێز دكتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تێبینییەكان كۆدەكەمەوە، پەرلەمانتارێكی بەڕێز باسی لەوە كرد كە پاك بێـت یـان ڕابـردووی پـاك بێـت لەو ڕۆژانەدا یەكێـك لە بـانكە بەناوبانگەكـانی جیهـان لەو دوو سـاڵەی ڕابـردوو بـاجی بەتەواوەتی نەدابوو ناوی بانكەكە لە پاكەوە بوو بە پیس، یەعنی ڕابردووشی پاك بـێ، بەڵام ئەم پـارەی ئەورۆ تـۆ لێیــوەردەگری لەو بـانكە ئەگەر پـاك نەبـێ ئەوا خـراپە، كـێن دیـاری دەكەن سـەرچاوەی بەكارهێنـانی پـارە؟ ئەم پـارەیە شـەرعییە یـان ناشـەرعییە، پـاكە یـان پـاك نیـیە مۆئەسەساتی مالی دەولی بانكی دەولی ئەتوانێ تۆ لە هەر بانكێـك پـارە قەرز بـكەی وەكـو وڵات وەكـو ئیقلیمێـك پێـت بڵـێ پـارەی ئەو بـانكە پـاكە یـان پیسـە، بـانكی دەولـی سـندوقی دراوی نێـودەوڵەتی لەبەر ئەوە وشـەی پـاكیش لێـرە هـیچ كێشـەیەك دروسـت ناكـا، بەڵام ئەگەر بڵـێ ڕابـردووی پـاك و خـۆی ئەمـڕۆی بـاش نەبێـت ئەوا ئەوەش هەر خـراپە، بـاس لەوە كـرا هەمـوو جارێك ڕەزامەندی بكرێت ئەم یاسایە ئەوەی ئـێمە خوێنـدوومانەتەوە ڕاپۆرتمـان لەسـەر ئامـادە كـردووە تـا ئاسـتی (٥) ملیـار لە هەر كاتێكـدا دارایـی هەرێمـی كوردسـتان دیراسـە بكەیـن ئەبـێ (٥)ملیـار دۆلاری قەرز لابـێ نـابێ لەوە زیـاتر بـێ، لەبەر ئەوە ئەم یاسـایە وەكـو بـودجە نیـیە تـۆ تەحدیدی بكەی ئێستا یەك نموونە بۆ بەڕێزتان بـاس بـكەم لەو سـلایدی (١٦)تێیـدا دیـاری كـراوە عێـراق مـافی هەیە هەمـوو سـاڵێك (٤)ملیـار تـا ئاسـتی چـوار ملیـار و نیـو دۆلار قەرز لە بـانكی نێودەوڵەتی بكا، دیاری كراوە، بـۆی هەیە لە سـندوقی دراوی نێـودەوڵەتی دوو ملیـار دۆلار قەرز بكـا تـا ئەو ئاسـتە لە (٢٠٠٩)وە هـیچ سـاڵێك عێـراق نەگەشـتۆتە ئەوەی چـوار ملیـار و نیـو دۆلار قەرزبكا لە بانكی نێودەوڵەتی، یەكجار ڕێی پێدراوە ناكرێ تۆ هەموو ساڵێك یاسایەك دەركەی بۆ ئەوەی دیسان پەسەندی بكەی بۆ ئەوەی جارێكی تر ڕەزامەندی بوویێتەوە ن بە نیسـبەت (g.d.p) دیسان زۆر بەكورتی (g.d.p) بریتی نییە لە پارەی وڵات، كە ئەڵێین داهات كەسـێك زەویـیەك ٢٠٠ مەترە ئەمڕۆ ساڵێكی دیكە بێ بە خانوو لەماوەی ئەم ساڵەدا قیمەتی ئەو خانووە چەنـدە ئەبـێ بە داهـات بـۆ ئـابووری وڵاتەكە حیسـاب ئەكرێـت، لەبەر ئەوە مـن دڵنیـام قورسـە لە عێـراق و لە

کوردستان حیساب کردنی، بەڵام کە ئەڵێم قورسە مەعنای نییە موئەسەساتی دەولی کردوویانە ئەگەر ڕەقەمەکەشیان ڕاست نەبێ نزیکە لە ڕاستیەوە، لە هیچ باشترە ئەبێ ڕەقەمێك هەر هەبێ، بە نیسبەت موئەقەت و هەمیشەیی ئەگەر ئەم قەرزە بە دڵنیاییەوە لە ماوەی کەمتر لە ساڵێك نادرێتەوە کەواتە کورتخایەن نییە ، موئەقەت نییە ماوەتە سەر ئەوەی حکومەتی هەرێم مفاوەزەتەکانی کە لە داهاتوو ئەیکات ئایا لە (٥) ساڵ ئەیدەنەوە پێی ئەوترێت قەرزی ماماناوەند، ئەگەر لە (٥)ساڵ تێپەڕی ئەبێ بە قەرزی هەمیشەیی، کەواتە ئەو مادە وەکو خۆی ئەمێنێتەوە ئێمە هیچ تێبینیەکمان نییە لە سەری و بۆ ئەوەی هیچ گۆڕانکارییەکی تێدابکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە قسەکانی بەڕێز دکتۆر عزت دەکەم ئەوەی کە پەیوەندیداربوو بەسەرچاوەیەکی یاسایی پاك، دەبێ بەو شێوەیەی کە بە موتڵەقی هاتووە لەناو یاساکەدا هەر بە موتڵەقی بمێنێتەوە نە باس لە ڕابردوو بکا، نە باس داهاتووش بکا، لەبەر ئەوەی ئەو سەرچاوەیە دەبێ لە ڕابردوو لەو کاتەی عەقدیشی لەگەڵ دەکرێ سەرچاوەیەکی یاسایی بێ وە پاکیش بێتن، ئەوەشی پەیوەندیدار بوو بە یەکێکیان کە داوای کرد قەرزەکە قەرزێکی کاتی بێتن لەبەر ئەوەی ئیلتیزامات نەخاتە سەر حکومەتێك کە لە دوای ئەودا دێتن ئەوا ئیلتیزاماتی حکومەت خۆتان دەزانن کە مەبدەئێکی یاسایی حکومی دەکاتن ئەویش ئەوەیە کە هەر حکومەتێکی تازە دێ میراتگری حکومەتی پێشووە، هەم لە مافەکان و هەم لە ئیلتیزاماتیش، واتە گۆڕینی حکومەت هیچ کارناکاتە سەر ئەو ئیلتیزاماتەی کە لە ئەستۆی حکومەتەکەی پێشوودابووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیزافەم نییە بۆ ئەوەی کە بەڕێزان وتیان، تەنها ئەوە نەبێت کە ئیقتیراحی ئەوەی لە کاتی دووبارە بوونەوەی ئەو قەرزە ڕەزامەندی پەرلەمان وەربگیرێت یان بوترێت بۆ یەکجاربێت ئەوە بەشێکی زۆر لە ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان ئیقتیراحیان کرد بخرێتە دەنگدان باشە، سەبارەت بەو پێشنیازەی بەشێکی زۆر لە ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان کردیان سەبارەت بەوەی کە ئەم قەرزە بۆ یەکجاربێت و یان لە کاتی دووبارەبوونەوەیا ڕەزامەندی پەرلەمان وەربگیرێتەوە پێم باشە شاندی حکومەت ڕوونکردنەوەیەك بدەن بۆ زیاتر دڵنیا بوونی ئەندامانی پەرلەمان ئەگەر دڵنیاییان وەرگرت ئەتوانرێ ئیزافە نەکرێ، ئەگەر نا پێم باشە ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە، ئایا ئەو فەقەرەیە ئیزافە بکرێت یان نا؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، خۆی ئەو پێشنیارەی ئەندامانی پەرلەمان لەوەوە هات کە ئەندامانی پەرلەمان گومانیان لەوە هەیە (٥)ملیار دۆلار قەرز ئەکرێ جارێکی تر، جارێکی تریش (٥)ملیار قەرز ئەکرێت، بۆیە تکایە ڕوونکردنەوە بدەن بەڕێز کاك قوباد تا ئەم یاسایە بەرکاربێت پێویست دەکات هەموو قەرز وەرگرتنەکان تا (٢٠)ساڵیش بێت لە (٥)ملیار دۆلار زیاتر نەبێ، بەڵێ فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت زۆر لە من باشتر شەرحت کرد ئەوە بیزەبت ئەوەیە سەقفێکی پێنج ملیار دۆلارییە ئێمە کە گەیشتینە ئەو سەقفە ئیتر بۆمان نییە لەو سەقفە تێپەڕین جا (١٠)ساڵی تر بێت (١٠٠)ساڵی تریش بێت ئێمە تاکو ئەوە هەموار نەکرێتەوە، ئەو سەقفە زیاد نەکرێ ئێمە بۆمان نییە، ئەوە نییە تۆ بڵێی قەرزێکی (٥)ملیاری وەردەگری و دوایی ئەتوانی بڕۆی قەرزێکی (٥)ملیاری تر وەربگری، ئەوە سەقفێکە ئیتر ئێمە ناتوانین قەرزی دەرەکی وەربگرین لە (٥)ملیار تێپەڕێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ئەبێت لە ڕووی یاساییەوە لە پڕۆژەکەدا ئەمە تەسبیت بکرێت، بەڕێز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز حەمەلان/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم لەسەر ئەوەی بەڕێز دکتۆرە بەهار باسی کرد مەسەلەن کە ئەڵێت (٥)ملیار دۆلاری ئەمریکی زیاتر نەبێت، ئەگەر ئەوەی بۆ زیاد بکرێت جارێکی دیکە کرا ڕەزامەندی پەرلەمان وەرگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر ئەوە ڕەنگە پێویست نەکات، بەس ئەوە ڕوونکرێتەوە لە یاساکەدا سەقفەکە ناتوانرێت تەجاوز بکرێ، بەڕێز کاك علی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە یەك ڕستە ئەمە حەل دەبێت، نا بێت لە هیچ حاڵەتێك یا لە هیچ کاتێکدا قەرزی سەربار لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستان (٥)ملیار دۆلار زیاتر بێ، چونکە لەوانەیە (٢٠)ساڵی تر نە کاك قوباد جێگری سەرۆکی حکومەتە و نە ئێمە لە پەرلەمانین، بۆیە نابێ بە ڕا بێت دەبێ دەقیق بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مەرج نییە بە یەکجار (٥)ملیار وەربگیرێ، دکتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو نەسە وەكو خۆی بمێنێت وادەكات حكومەت دەتوانێت (٥)ملیار وەربگرێـت، جـارێكی تریش دەتوانێت (٥)ملیار وەربگرێت لێرە وادەكات، ئەگەر تەنها ئەو نەسـەی بـۆ زیـاد بكەیـت كە بەڕێز وەزیری مالیيە وتی ئەو نەسەی بخوێنییەوە دەتوانی جارێك (٥)ملیار وەربگرێت، دەتوانی پاش شەش مانگ (٥)ملیار دۆلاری تریش وەربگری نەسەكە موتڵەقە يەعنی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خـۆی بـڕگەی دووەم ئەڵـێ مەرجە سـەرجەم قەرز وەرگرتنەكـان یـان گەرەنتییەكـان یـان هەر پرۆسـەیەكی تـری هاوشـێوە تێـپەڕی ئەو بـڕە نەكەن كە لە بـڕگەی یەكەمـی ئەم مـاددەیەدا باسكراوە، بەڕێز كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەعنی نییەتی حكومەت بۆ ئێمە وازیحە، نییەتی ئێمەی پەرلەمانتاریش وازیحە بە فیعلـی ئـێمە دەزانین ئەم پرۆسەیە بە یەكجار نییە لەوانەیە بە دوو، سێ جار بێ، سەقفەكەش دیارە (٥)ملیار دۆلارە، بەڵام پرسـیارەكەی هاوڕێیانمـان ئەوەیە لەمـاوە ئەم (٥)سـاڵە یەعنـی ئەو (٥)ملیـارە كە وەرگیرا لە مودەیەكدا لەوانەیە بدرێتەوە، ئایا دیسان حكومەت لەبەر ئەوەی سەقفەكەی پێـنجە بە بەردەوام پێنجی قەرز كرد بزەبێت بەم شێوەیە سـێی داوە دووی مـاوە دیسـان دەچـێ سـێی دیكە قەرز دەكا لەبەر ئەوەی سەقفەكەی پێنجە؟ پرسیارەكە ئەوەیە، ئەگەر ئەوەیە ئەمە شـتێكە ئەگەر نا هەر نا نەخێر بە جیا بوو بۆ سەد ساڵی دیـكەش بـێ هەر پێـنج ملیـارەو تەواو جـارەكی دیكە دایەوە، نەیداوە هەر (٥)ملیارە، ئەمە پرسێكی ترە، فەرقی هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز حەمەلان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە من جارێكی دیكە دەچمەوە سەر ماددەی (٣) بـڕگەی سـێیەم لە ڕێگـای یەك پرۆسـە یـان لە ڕێگای زنجیرە پرۆسەیەكی بەیەك بەستراو یان نێـوان نەبەسـتراو وە لە سـنووری بـڕگەی یەكەم يەعنی بڕگەی یەكەمی ماددەی دووەم يەعنی تۆ ڕێك تەحدیدكراوە لە سـنووری پێـنج ملیـارەكە ئەگەر جەنابت ئەوە تەركیز بكەی هەر ئەوەیە....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، كاك قوباد فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/جێگری سەرۆكی حكومەتی هەرێمی كوردستان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نەخێر، تەواوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تەنها یەك پەرەگراف، یەك جوملەی بۆ ئیزافە بکرێ بە مەرجێ قەرزە کەڵەکە بووە دەرەکییەکانی حکومەتی هەرێم لە (٥)ملیار لە هیچ حاڵەتێکدا تێپەڕ نەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك برزۆ فەرموو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر قەرزەکە موستەمر نەبوو سەقفە بەرزەکەی (٥)ملیارە ئەگەر بەم جۆرە دەبێ لەم ماددەیە لۆ ئێمە کە لە یاساکەوە زیاد کراوە تەقریبەن حەلی ئەمەی تێدایە کە دەڵێ (پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بکەن دوای ڕاسپاردنی لەلایەن پەرلەمانەوە یەعنی ئەم قەرزە موستەمیرە کە جورعە جورعە قەرزدەکرێ، بەڵام لە ژێر سەقفی (٥)ملیارەکە کە جورعەی نوێ قەرز دەکرێ دەفعەی نوێ بۆ پرۆژەی نوێ خەرج دەکرێ ئەم پرۆژە نوێیانەش دەبێ دیسان بێنەوە پەرلەمان تەسدیق بکرێنەوە، یەعنی ئەمە لەوێ تۆزێ چارەسەرکراوە ن سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك ئاری هەرسین فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی لە قسەکانی بەڕێز کاك گۆران ئازاد دەکەم و یەك تەوزیحیش دەدەم، ئەگەر من باش حاڵی ببم مەبەستی لە سەقفی کریدیت بوو، ئەمە ئەگەر زۆر بچووکی بکەینەوە لە وڵاتانی ئەورووپا هەموو هاووڵاتییەك کە ئیشی سابیتی هەبێ حەقی ئەوەی هەیە داوا لە بانك بکا هەموو مانگێ (١٠٠٠) یۆرۆ بوەستێت، هەموو جارێك پڕیبکاتەوە جارێکی دیکە بۆی هەیە بچێتەوە سەر هەزارەکە، ئینجا بۆیە دیاری کردنی ئەوە بەڕەئی من زۆر زەرورەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو پەروا علی فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام بەهەمان شێوە زۆرێك لە بەڕێزانی تریش ئیشارەتیان پێدا کە بەم شێوەیە بێت ئەنجومەنی وەزیران تەخویل بکرێت بەڕاکێشانی مایە لە ڕێگای قەرزکردن یان قەرز

وەرگرتن یاخود پارە داركردنی پرۆژە ستراتیژییەكان بە بەهایەك سەرجەمی لە (٥)ملیار دۆلار زیاتر نەبێ و تەنها بۆ یەكجار بێ، كە سەرجەمەكەی تەحدید كرا، ئیتر ئەكرێ بۆ یەكجار بێ....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە بەڕێزتان، ئەندامانی تری بەڕێزی پەرلەمانیش كە ئیقتیراحتان هەبوو، پێشنیارتان هەبوو ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەكانی بكەن بۆ ئەوەی پێی وەربگیرێ، كاك یراونت نیسان فەرمووو.

بەڕێز یراونت نیسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز پشتگیری كاك گۆران دكەم ڕاستە خیلالی حەوت ساڵ ئیحتیمالە (٣)ملیار بدات (٢)ملیارێت ماین بچیت قەرزێكی دیكە خیلالی ئەو (٣)ملیاری بكات ....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو گەشە دارا فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش قسەكانم كرا ئەوەی كاك گۆران وتی پشتیوانی دەكەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، پێم باشە لیژنە پەیوەندیدارەكان ئیعادەی سیاغەی بكەنەوە، پشوویەك وەرئەگرین.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورە و میهرەبان.

دانیشتنەكەمان بە ناوی گەلی كوردستانەوە دەست پێ ئەكەینەوە، خولی چوارەمی هەڵبژاردن ساڵی دووەم دانیشتنی ژمارە سیانزدە كۆبوونەوەی ژمارە دوو ڕۆژی دانیشتن (٦/٢/ ٢٠١٥) بەردەوام ئەبین لە سەر گفتوگۆ كردن لە سەر پرۆژە یاسای ڕاكێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز كردن لە هەرێمی كوردستان بە پێی ماددەكانی (٧٢) و (٧٤) و (٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارەی یەكی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو، لە ماددەی دوو بووین تكایە ئەو دەقەی كە ئامادەتان كردووە بیخویننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای وەرگرتنی را و پێشنیارەكان بەو شێوەیە سیاغە كراوەتەوە لە لایەن لیژنە پەیوەندیدارەكان، ماددەی دوو بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یەكەم ئەنجومەنی وەزیران تەخویل دەكرێ بە ڕاكێشانی مایە لە سەرچاوەی یاسایی و دارایی پاك لە ڕێگای قەرز كردن و قەرز وەرگرتن یان گەرەنتی كردنی قەرز یان پرۆسەی تری هاوشێوە بە بەهایەك كە لە هیچ كاتێكدا سەرجەمی لە پێنج ملیارد دۆلاری ئەمریكی زیاتر نەبێت، دووەم مەرجە سەرجەم قەرز

وەرگرتنەكانی یان گەرەنتیەكانیان یان هەر پرۆسەیەكی تری هاوشێوە تێپەڕی ئەو بڕە نەكەن كە لە بڕگەی یەكەمی ئەم ماددەیەدا باس كراوە و دانەوەیان گەرەنتی كردنی دانەوەیان و رسوم و رسومات و سوود و خەرجییەكان و ئەو بڕانەی تر كە پێوە بەستراونەتەوە لە نێوان دەسەڵاتی ئەنجومەنی وەزیران دایە كە لەم یاسایەدا روون كراوەتەوە و ئەم بڕانەش لە ناو ئاستی بەرز كراو لە بڕگەی یەكەمی ئەم ماددەیەدا هەژمار ناكرێن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لە گەڵییەتی؟ ٤٠ كەس لە گەڵییەتی، كێ دژییەتی؟ سێ كەس دژییەتی، كەواتە پەسەند كرا، ماددەی سێ، فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی سێ بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، دەكرێت ئەم مایانەی رادەكێشرێن یان ئەو قەرزە گەرەنتەكراوانەی دەردەكرێن یەكەم، بە هەر دراوێكی بیانی بێت لە سنووری ئەو بڕەی بڕگەی لە بڕگەی یەكەمی ئەم یاسایەدا باس كراوە و لە سەر بنەمای نرخەكانی پارە گۆرینەوەی كارپێكراو لە رێكەوتی بەستنی قەرز كردنەكە یان گەرەنتی كردنی قەرزەكە بە گۆیرەی حوكمەكانی ئەم یاسایە تەنها ئەگەر بە نووسینی لە سەر رێكەوتنێكی تر رێكەوتبن، دووەم، لە شێوەی قەرزی دەرەكی یان ئاسان كاری دڵنیابوونی تر یان كاغەز یان قەواڵەی دارایی دەركراو لە بازارە دەرەكییەكانی رێكخراو یان رێك نەخراو، سێیەم لە رێگای یەك پرۆسە یان لە رێگەی زنجیرە پرۆسەیەكی بە یەك بەستراو یان نێوان نەبەستراو و لەو سنوورەی لە بڕگەی یەكەمی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باس كراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسە هەیە لە سەر ئەم ماددەیە؟ كاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێك ژ وان گیر و گرفتێت كو مەشارعێت كورد خو تێدا دئێخیتێ دائیمەن ئەوە د مەسائیلێت مەتاتیدا خۆ دبینیتن، یەعنی خۆ پتر ئالودەی وان تشتان دكەتن ئەوێت پتر مەتاتیەت تێدا هەبیتن نابیتن ئەم یاسایەكێ بدەین ئەم بخۆ دگەل یاسا خۆ بچین بۆ خەڵكی و مەحكەما شەرح بكەین كو ڤی سیغەتی یە ئەوێ ئنیەتا مە یان ژ ڤێ یاسایێ ئەڤەیە كو تێبینی یا من سەر بڕگا ئێكێ ئەوە دبێژیتن بە هەر دراوێكی بیانی بێت لە سنوورەكەدا، سنوورەكە گەڵەك گەڵەك یا مەتاتیە و ل دوماهیكا وێ فەقەرێ دبێژیتن تەنها ئەگەر بە نووسین نەبێت لە سەر رێكەوتنەكە، كەواتە ئیبتاڵ كرنا ڤی نەصی هەمی یە و بتنێ حوجە دانە ب ئەڤێ فەقەرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دكتۆرە رێواز فەرموو.

بەڕێز د. ڕێواز فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن مـوڵاحەزەکەم شـكلیە هەسـت دەکەم جیـاوازییەکی زۆر زۆر هەیە لە نێـوان تەرجەمەی کوردیەکە و لە نێوان ئەو نەصەی کە حکومەت بە عەرەبی نـاردوویەتی ئەوەی حکـومەت زۆر زۆر باشـە، تەبـعەن ئەوە موجـامەلەی حکـومەت نیـیە، بەڵام لە ڕووی سـیاغەوە ئەوەی کە کـاك قەمـان باسـی ئەکـات لە ئەخیـرەکە کە نووسـراوە ئەگەر بە نووسـین لە سـەر ڕێکەوتنێکـی تـر ڕێکەوتبن، بەڵام لە عەرەبیەکەی کە حکومەت ناردوویەتی ئەڵێیت (ما لم یـتم اتفـاق علـی تـاریخ أخر تحریرا)، کەواتە ئەوەی حکومەت مەبەستیەتی ڕێکەوتن لە سەر تەئریخێکی جیـاواز بکرێ، بەڵام ئەوەی کە لە ناو نەصە کوردیەکەدا هاتووە کە ئەنەما هەموو یەك دەگرێتەوە یـان غەڵەتـی ئیملائیە یان ئەگەر غەڵەتی تەرجەمەیە ان شا اللە چاك ئەکرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوە دیارە ئەبێ ڕێکەوت بێ، بەڵێ، باشە سوپاس، کاك بێستوون فائق فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەم کە ئەڵێت لە ڕێـگەی یەك پرۆسـە یـان لە ڕێـگەی زنجیـرە پرۆسـەیەکەوە، یەعنـی ئەگەر ئەوە ڕوونتر بکرێت یان نازانم گومانم لەو مادەیە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك ئایدن فەرموو.

بەڕێز ئایدن معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە مادده سێیەم لە بڕگەی یەکەمدا ئەم بڕگەیە ڕێگە دەداتە حکومەتی هەرێم پـارەی قەرز بکـات بە هەر دراوێکی بیانی لە سنوور بڕی پێنج ملیار دۆلاردا باشتر وایە لەم مادەیەدا جـۆری دراوی دیاری بکرێت کە دراوی دەرەکییە یان دراوی ناوەکییە کە لێرەدا تەحدید بکرێـتن شـایەنی باسـە زۆربەی یاساکانی قەرزی حکومی وڵاتان دراوی بیانی دیار دەکەن، ئەگەر قەرزەکە دەرەکی بێـت و دراوی نشتیمانی دیاری دەکەن ئەگەر قەرزەکە ناوخۆی بێـت لێـرەدا و هەروەهـا لەم یاسـایەدا حاڵەتەکانی بە کار هێنانی دەسەڵاتی قەرز وەرگرتن دیاری نەکردووە بۆ حکومەت، بۆیە پێشـنیار دەکەین بڕگەیەکی زیات بکرێت لەو مادەیەدا کە بەم شـێوەی خـوارەوە بێـت وەرگرتنـی قەرز لە لایەن حکومەتی هەرێمی کوردستان سنووردار بەم بارودۆخانەی خوارەوە، یەکەم، دابین کردنی پـارە تەمویـل بـۆ کـورت هێنـانی حجـز لە بـودجەی گشـتی، دابـین کردنـی تەمویـل پـرۆژە ئیستراتیجیەکانی هاتوو لە بودجەی گشتی دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە ماددەکانی تردا باسی کرد کاك ئایدن بە تایبەتی بە ماددەی نۆ، سوپاس بۆ جەنابـت، کـاك قـادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئوتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سـەبارەت بە بـڕگەی یەكەم مـن پـێم باشـە كە جـۆری دراوەكە دیـاری بكرێـت و دراوێكـی نێـو دەوڵەتی بێت بە نموونە دۆلار، چـونكە ئـێمە بـانكی مەركەزیمـان نییـە بـۆ ئـاڵوگۆڕی دراو خـاص لەوانەیە وڵامەكەی ئەوە بێت ئێمە قەرزی دەكەین و مەرجیشمان هەبێ، بەڵام بە رای مـن ئەگەر دراوەكە دیـار كـراو بـوو دراوێكـی نێـو دەوڵەتـی بـوو دۆلار بـۆ باشـترە بـۆ ئەوەی كە گرفـت و كێشەمان بۆ دروست نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك سعید؟ بەڕێز خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بكرێت بڕگەی یەكەم ئەمەی بۆ زیـاد بكرێـت، ئەگەر قەرزەكە بە دراوی بیـانی بـوو ئەوە لە گۆڕینەوەی دراوەكەدا بۆ دیناری عێراق ڕەچاوی كێ بڕ كێ بكرێت لە نێوان بـانكە ناوخۆییەكـانی هەرێمی كوردستاندا، ئەمەی بۆ زیـاد بكرێـت، سوپاسـتان ئەكەم و، بەشـی دووەمـیش لا ببرێـت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز كاك ڕێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشنیارێكم هەیە ئەگەر رازی بن ئەنـدامانی بەڕێـزی پەرلەمـان بـا هەر ئەوە قسـەی تەحدیـد بكرێت بە دۆلار و بۆ ئەوەی كێشە لە سەر نەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، لیژنە پەیوەندیدارەكان؟ دكتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز عزت صابر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە بانكی ئەمریكی پارە قەرز بكەی بە دۆلار ئەتدەنێ لە بـانكی ئەوروپـی پـارە قەرز بـكەی پـارە بە یـورو ئەتـدەنێ ئەم یاسـایە بـۆ قەرزی نێـودەوڵەتییە بـۆیە قەد بە دینـار نـاكرێ ئەم پـارەیە ئەم دەسـەڵاتە دەبـێ بـدرێتە ئەنجـومەنی وەزیـران و وەزارەتـی دارایـی و ئەوان بـكەن بە پرۆسـە، پرۆسەی گۆڕینەوەی پـارەكە بـۆ دراو یوروپـان وەرگـرت، یوروپـان بگـۆڕنەوە بە دینـار جـارێ وا هەیە یوروكەشی یەكسەر ناتوانی بكەی بە دینار، چونكە عوملەی دووەم لە هەێمـی كوردسـتاندا تا ئێستا ساغ نەبووتەوە كە دوایی دینار چی بە كار بهێنرێت، چـونكە هەر دووكـی وەكـو یەك بە كار ئەهێنن، لە بەر ئەوەی بە بۆچوونی من ئێمە ناتوانین لەم یاسـایەدا عـومەلەكە دیـاری بكەیـن هەر چۆن حكومەتی عێراقی ئیعلانی كردووە هەموو مامەڵەیەكی دارایی لە ناو عێراقدایە تەنها كڕینی كارتی موبایل، تەنها شەریكە دەبێ هەمووی بە پارەی وڵاتەكە بێـت ئەو بانكـانەش كە لەو وڵاتانە كار دەكەن ئەبێ دراوی یەكەمیان عـوملە بێـت سـەبارەت بە پرۆسـە بەڕێـز كـاك بێسـتون

باسی کرد لەم یاسایەدا ئیشارەت بەوە دراوە حکومەتی هەرێم مافی هەبێت لە یەك بانك لە ماوەی چوار ساڵدا هەموو جارێك نیو ملیار دینار وەربگرێت و جەدوەلەی بۆ بکرێت ساڵی یەکەم نیو میلیار ساڵی دووەم نیو ملیار ئەمە پرۆسەیەکی بەردەوامە چەند جارێکە گرێدراوە مافێکی تریش هەیە لە بانکێکی تریش بێ لەو بانکە ئەو پرۆسەیە ئەوە گرێدراوە نابێت بۆ پرۆسەی ترەوە ئەو تەوزیحە کە لەوێوە هاتووە بۆ روونکردنەوە بەو شێوەیە بوو، بەڕێزێکی تر باسی بانکی ناوخۆیی کرد ئەم یاسایە بۆ قەرزی نێودەڵەتیە بۆ قەرزی ناوخۆیی نییە لە راستیدا، زۆر سوپاس، لە بەر ئەوەی هیچ تێبینیەك نابینین لە سیاغەکاندا وەکو رای لیژنەی دارایی و خۆی بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك عەلی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەر بو نووسینی سەرنجی خۆشم دەستمان هەلبڕی بوو، بەڵام دیار بوو نەیان بینی، بۆیە لێرەوە تەئکید دەکەم پشتیوانی سەرەنجەکەی دکتۆرە ڕێواز دەکەم، بەڵام یەکەم وشە پێم وایە یجوز لە عەرەبیەکە بە مانای دەکرێت نییە دەکرێت بە شێوەیەك لە شێوەکان لەفزێکی ئیختیاریە لە کوردیدا بە کار ئەهێنێن ئەڵێین دەکرێت ئەم ئیشە بکەم؟ یەعنی دەشکرێت نەیکەم، بۆیە ئەو وشەی دەقیق کە من پێم وایە بڵێین دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

یجوزیش هەر دەکرێتە.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەکرێت لە کوردیدا بە ئیختیاری بە کار دێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێ، یجوزیش هەر ئیختیاریە ئەوا یجب کە جەنابت باس دەکات.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یجب، بۆیە پێشنیار دەکەم بڵێین دەبێت ئەو ئیختیاریتان نییە، چونکە ئەگەر ئەگەر ئیختیاری بێت ئەوا دواتر دەستکاری ئەکرێت نرخەکانی پارە گۆڕینەوە قسەی لە سەر کرا، ئەگەر بانگی مەرکەزی بێت ئەوا بانگی مەرکەزی خۆی تەعدیلی ئەکات نە بە موزایەدەیە نە بە موناقەسەیە تەعدیل ئەکات دۆلار بە صەد و بیست هەزار (١٢٠) بە صەد و هەژدە هەزار (١١٨)، واتە بە پێی بازاری رەش نابێت، ئەگەر بانکی مەرکەزیمان نەبێت ئەو کاتە ئەوا بابەتێکی ترە، یەعنی هەم تەوزیحات بدرێت من لە مەبەستەکەی دەزانم، بەڵام دەبێ حکومەت خۆی تەوزیحات بدات لە نێوان بانکی رێکخراو و رێك نەخراو نازانم مەبەستییان لە بانکی رێکخراو بانکی دەولی و سەندوقی دەولیە بانکی رێك نەخراویش مەبەستیان ئەو بانکانەی ترە وەکو بوچە بانك و

گولمەن ساكز و ئەوانە، بەڵام مەفروزە ئەم ڕوونكردنەوە بۆ خەڵك لە زمانی خۆیانەوە بێت بۆ ئەوەی وا تەفسیر نەكرێت بانكی كە ڕێك نەخراو مەبەستیان ئەو موئەسەسانەیە كە ناچنە ژێر باری ئەو موراقەبە دەولیە كە بۆ بانكەكان هەیە لە جیهاندا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز دكتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی كە ئەم مادەیە مەتاتی بێت كەلیمەی سنوور بیلعەكس تەحدیدی كردووە مەتاتیەتی لە سەر ئەم مادەیە لاداوە، چونكە ئەڵێ سنووری ئەو بڕگەیە لە بڕگەی یەكەمی ماددەی دوو دا لە سنووری پێنج ملیۆن دۆلارەكە سەبارەت بە ئەوەی كە ئێمە ئەگەر بڵێین لە دواییدا، ئەگەر نووسین لە سەر ڕێكەوتێكی تر ڕێكەوتبن ئەمە ئەوەی پێشوو بەتاڵ ئەكات نەخێر لە قاعیدەی قانوونیدا ئەصڵ هەیە و ئیستیسنائً هەیە ئەصڵ ئەوەیە كە ڕێكەوون لە سەری ئیستیسنائەكە ڕێگە دراوە بە ئەوە، ئینجا سەبارەت بەوەی كە دیباجەی مادەكە بكرێت دەكرێت بكەین بە دەبێت ئەوە لە بەر ئەوەی لە ناو مەتنی مادەكەدایە ئێمە یان مان هەیە كەلیمەی یان، بۆ نموونە لە فەقەرەی دووەم یان ئاسانكاری یان كاغەز یان ئەوە، بۆیە كەلیمەی دەكرێت بمێنێتەوە باشترە، چونكە یەكێك لەم یانانە هەڵئەبژێردرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر یەك ڕوونكردنەوەم هەبوو لە سەر قسەكانی كاك عەلی حەمە صالح لە سەر بانكی ڕێك نەخراو ڕاستە ناوەكەی بانكە، بەڵام بانك ئیشەكەی ئیشی بانك نیيە وەكو سەندوقێكی ئیستیسمار وایە، یەعنی تەمویلی ئەكات، بەڵام ئەوا ئیشەكەی ئەوە نیيە وەكو بانك بێت ناوەكەی وایە هەر بۆ ڕوونكردنەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كەواتە لیژنە پەیوەندیدارەكان ڕاتان وایە كە وەكو خۆی بخرێتە دەنگەوە؟ بەڵێ، دكتۆرە قاڵا فەرموو.

بەڕێز د. قاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەنها ئەو وشەیە كە بە ڕێكەوتنێك هاتیە ڕێكەوتە كە هەڵەی چاپە تەنها ئەوەمان چاك كردووتەوە پێمان باشە وەكو خۆی بدرێتە دەنگدان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

جا بیخوێنەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێ بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە : دەکرێت ئەو مایانەی رادەکێشرێن یان ئەو قەرزە گرەنتی کراوانەی دەردەکرێن یەکەم بە هەر دراوێك بیانی بێت لە سنووری ئەو بڕەی لە بڕگەی یەکەمی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باس کراوە و لە سەر بنەمای نرخەکانی پارە گۆڕینەوەی کار پێکراو لە رێکەوتی بەستنی قەرز کردنەکەی یان گەرەنتی کردنی قەرزەکە بە گوێرەی حوکمەکانی ئەم یاسایە تەنها ئەگەر بە نووسین لە سەر رێکەوتێکی تر رێکەوتبن، دووەم، لە شێوەی قەرزی دەرەکی یان ئاسانکاری دڵنیابوونی تر یان کاغەز یان قەوالەی دارایی دەرکراو لە بازارە دەرەکییەکانی رێکخراو یان رێك نەخراو، سێیەم لە رێگەی یەك پرۆسە یان لە رێگەی زنجیرە پرۆسەیەکی بە یەك بەستراو یان نێوان نەبەستراودا و لەو سنوورەی لە بڕگەی یەکەمی ماددەی دووەمی ئەم یاسایەدا باس کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وشەی بڕ هاتووە وتم وشەی بڕەکە بکەن بە گوژمە، بڕ یەعنی کەمیە و گوژمەش یەعنی مەبلەغ تەنها ئەو وشەیەم سەرنج هەبوو لە سەری بڕ یعنی (الکمیة) کەمیەش بە پارە نابێ گوژمە یەعنی مەبلەغ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس بۆ جەنابت، بەڕێز دکتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا هەندێك موستەلەحی ئیقتیسادی هەیە کە ئەیکەی بە کوردی تەواو مەعناکەی پێچەوانە دەبێتەوە لە ئەخیری، ئەگەر نا تا ئێستاش لە کوردستاندا کە بە کار دێت بو مەبلەغ لە عەرەبی پێ ئەوترێت بە کوردی بڕی ئینگلیزیش پێ وترێت (amount)، بۆ ئەوەی موستەلحەکە هەستی پێ ئەکەین لە ماوەی هەشت ساڵی رابردوودا لە هینی حکومیەوە لە تەندەر و لەوانە بە کار دەهێنرێت گوژمە بە مانای پرۆژەکە بە کار دێت گوژمە یەعنی گوژمی پرۆژەکە پرۆژەکە تێ چوو کە بکەی بە عەرەبیەوە دەبێت بە کولفە و بە ئینگلیزیشەوە دەبێت بە (Cost)، بۆیە باشتر دانراوە بڕەکە، یەعنی ئەوا بە کار دێت لە کیتاباتی حکومی لە کوردەواریدا لە نووسراوەکاندا بەرامبەر بە وشەی کولفە گۆژمە دادەنرێت، بۆیە بڕەکە بە باشتر دەزانین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کێ لە گەڵیەتی؟ ٤٧ کەس لە گەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ دوو کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی چوار بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە : حکومەتی هەرێم پابەندە بە دانەوەی ئەو مایانەی راکێشراوان یان قەرزە گرەنتی کراوەکان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بە پێی مەرج و ماوەی دیاری کراو لە رێکەوتن و بەڵگەنامەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر ئەم مادەیە؟ کەس نییە، کەواتە ئەیخەینە دەنگەوە کێ لە گەڵییەتی؟ ٤٥ کەس لە گەڵییەتی، کێ دژیەتی؟ یەك کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە : یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت کە پێك دێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی وەزیری دارایی و ئابووری بە یەکەوە رابسپێرێت بە دەسەڵاتی دیاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گەرەنتی کردنێکی قەرز وەها دانوستاندن کردن بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن و بەستنی سەرجەم رێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکی یان بەو شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە و بەرپرسیارەتی ئەم لیژنەیەش لە بەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی و تەزامونی دەبێت، دووەم، بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر ڕاکێشانێکی مایە یان گەرەنتی کردنێکی قەرز نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرزە تێکڕای سوود یان تێکڕای سوودی بنەرەت و بڕی بنەرەت و رێکەوتی شایستە بوون بەم شێوەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات دیاری دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر ئەم مادەیە؟ بەڵێ، بەڕێز کاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی پێنج، یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەك دروست بکات، واتە دەتوانێت نەشی کات، بۆیە دەبێ بڵێین ئەنجومەنی وەزیران دەبێ لیژنەیەکی تایبەت پێك بێنێت، دووەم سەرنجم ماددەکانی زۆر دوبارەی تێدایە، یەعنی دەتوانرێت کورت بکرێتەوە لە سەرجەم پرۆژە یاساکەدا بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات چوار جار چوار بارە بووتەوە بەرپرسیارەتی ئەم لیژنەیەش لە بەر دەم ئەنجومەنی وەزیران تەزامونی دەبێت دوو جار دوبارە بووتەوە بەستنی سەرجەم رێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکی دوو جار، یەعنی دەتوانرێت کورتتر و موڵەخەس بکرێتەوە کەمتری دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئوتمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هاو رام لە گەڵ قسەكانی كاك دلێر ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە، واتە دەتوانێت نەش كات، بۆیە پێشنیار دەكەم بوترێ ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەكی تایبەت پێك بهێنێت جگە لەوانەی كە ناویان هاتووە سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەكەی وەزیری دارایی و پێشنیاری وەزیری پلان دانانیش دەكەم، سەبارەت بە بڕگەی دووەمیش ئەگەر بەرچاو روونیەكمان پێ بدرێت بۆ بەرزترین ئاستی سوود دیاری بكەین نەك هەر حكومەت بە تەواوی تەخویل بێ و موخەوەل بێت و ماوەی زەمەنی گرێبەستەكانیش دیاری بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڵێ پێم وا بێت ئەوەی كە لەوێدا هاتووە بۆی هەیە، یەعنی ئەنجومەنی وەزیران خۆی ئەتوانێ مومارەسەی هەموو ئەو سەلاحیەتە بكات یان خۆی بڕیار بدات كە لیژنەیەك پێك بێنێت، بەڕێز كاك عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم باشە یەك بڕگەیەك زیاد بكرێت بەم شێوازە پێویستە سەرجەم رێكەوتن و بەڵگەنامەكان و هەر هەموار كردنەوەیەك لە لایەن پەرلەمانی كوردستانەوە پەسەند بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز برزو فەرموو.

بەڕێز برزو مجید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر سەبارەت بەو قسەی كە بەڕێز كاك عبدالرحمن كردی ئەگەر تەسدیق كردنی رێكەوتن و پرۆتۆكۆلەكان و هەموار كردنیان لە لایەن پەرلەمانەوە بێتە كێشە بۆ تەرەفی خارجی، چونكە تەرەفی خارجی لەوانەیە بە تیمی حكومەتی هەرێم بڵێیت ئەگەر من بزانم هەنگاوێكی تر ماوە پەسەند بكرێت لە كوردستان ئەوا دەبێتە كێشە بۆ من ئەمە لە وانەیە بێتە بەر باس، بەڵام دەكرێ لیژنەی یاسایی و لیژنە پەیوەندیدارەكان سیغەیەك بدوزنەوە كە لە وردەكارەكانی پرۆتۆكۆل و عەقد و بوندەكاندا پەرلەمانی كوردستان ئاگادار بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز كاك عەلی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەنجومەنی لە عەرەبیەكەی بیخوێنێتەوە ئەو بۆی هەیە ئەو مەعنا نادات بزەبت ئەڵێیت (لمجلس الوزراء لجنة خاصة المؤلفة من...)، ئەوا یەعنی لە كوردیەكە ئەڵێیت: بۆی هەیە ئێمە وا فێربووین لە كوردیدا بۆی هەیە یەعنی ئەلێی بیكات دەسەڵاتە و لە رووی مەنتقیشەوە بەڕێزت

وەڵامی دایەوە، بەڵام ئەنجومەنی وەزیران لە بیست و نۆ (٢٩) وەزیر پێك دێت خۆ هەموویان ناچن بۆ موفاوزات بڵێین ئەنجومەنی وەزیران دەبێت یان دەبێتەکەشی نەنووسێت ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دێت تەواو یەکسەر ئەوە بنووسێت و ئەو خاڵەش ئیزافە بکرێت کە پێویستە سەرجەم ڕێکەوتن و پەرلەمانی کوردستان ئاگاداری سەرجەم ڕێکەوتن و بەڵگەنامەکان بێت، چونکە ڕەنگە ئەم ڕێکەوتن و بەڵگەنامانە لێرە ناکرێت تا پەرلەمان تەسدیقی بکات ئەچنە وڵاتێکی تر لەوێ ئەکرێت هەم بگەڕێتەوە هەم تەسدیقی بکات و بێتەوە، بەڵام پەرلەمان لە وردە کاری ئاگادار بکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، خاتوو ڕۆزا فەرموو.

بەڕێز ڕۆزا محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە کە باسی حوکم و مەرجەکان ئەکات نازانم مەرجەکان چییە و من پێم باشە کۆتاییدا کە ئەڵێیت لە بەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەی تەزامونی بێت دوایی ئەوەی بە مەرجێك پەرلەمان ئاگاداری حوکم و مەرجەکان بێت. سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز کاك ڕێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە سەر مەسەلەی ئەوەی کە ئەو برگەیە بۆ زیاد بکرێت یا خۆد پرسیار لە پەرلەمان بکرێت پەرلەمانی کوردستان دەسەڵاتێکی تەشریعی و چاودێری هەیە چ کاتێك بیەوێت لە ئەنجومەنی وەزیران ئەتوانێت تەلەب بکات بڵێیت ئەو عەقدە چۆن کراوە، چینەکراوە هەموویان بۆمان بنێرێن و دوای ئەوەش ئەم پارەیەش دیسانەوە جارێکی دیکە تۆلێی وەرئەگرێ بە ئاماژە پێکراوە کە بە پەسەندی پەرلەمانی کوردستان بێت، یەعنی هیچ برگەیەکی تێدا نییە پەرلەمان نەتوانێت ئاگادار نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان بەڕێز دکتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دێنێت کە پێك دێت لە و هەتا دوایی، ئەگەر ئەوا حکومەت هیچ ئیعتیرازی نەبێت لە سەری پێشنیار ئەکەین بۆ ئەو دەقە عەرەبیەکە کە کراوە بە کوردی هینەکی نەبێت هیچ ئیشکالێکی لوغەویشمان بۆ نەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو هیچ ئیشکالێکی تەرجومەی تێدا نییە، بەڵام ئەگەر ئەوەتان پێ باشترە وایە ئەوا کە ئەڵێیت (لمجلس)، یەعنی بۆی هەیە.

بەڕێز د. عزت صابر:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دەهێنێت کە پێك دێت لە، هیوادارام دکتۆرە ڤاڵا بۆمان سیاغەی بکات ئەگەر حکومەت ئیعتیرازی نەبوو بەو شێوەیە بۆ هەوینەی کاك عەلیش بە نەزەر ئیعتیبار وەربگرێت لە مەسەلەی تەفریە و ئەوەش چارەسەر ئەکات لە گەڵ خۆیدا.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، لیژنەی یاسایی فەرموو.
بەڕێز د. ڤاڵا فرید:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بەم شێوەیە مادەکەمان دارشتووتەوە : مادەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری کە بە یەکەوە رادەسپێدرێن بە دەسەڵاتی دیاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گەرەنتی کردنێکی قەرز هەروەها دانوستاند کردن بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن و بەستنی سەرجەم رێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە و بەرپرسیاریەتی ئەم لیژنەیەش بەر دەمی ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی تەزامونی دەبێت، دووەم، بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر ڕاکێشانێکی مایە یان گەرەنتی کردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرز تێکڕایی سوودی یان تێکڕایی سوودی بنەڕەت و بڕی بنەرەت و رێکەوتی شایستە بوون بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر بکات دیاری دەکرێت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
بەڕێز کاك قوباد تالەبانی جێگری سەرۆکی حکومەت فەرموو.
بەڕێز قوباد تالەبانی / جێگری سەرۆکی حکومەت:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
ئێمە وەکو حکومەت هیچ مەناعەتمان نییە کە فەرز بکرێت بە سەرمان کە لیژنەیەك پێك بهێنین ئەوا بەس رەنگە ئیختیار لای ئێمە بێت کە ئەندامی ئەو لیژنەیە بێت، ئینجا بۆیە وا نووسراوە بۆی هەیە لیژنەیەك پێك بهێنێت لەم سێ بەڕێزە وەکو نموونە هێناویەتییەوە، بۆیە رەنگە ئەنجومەنی وەزیران پێی باش بێت وەزیرێکی تری بۆ ئیزافە بکات یان لیژنەکە فراوانتر بکات یان پۆختری بکاتەوە، بۆیە بەر رای من ئەگەر پەرلەمانی بەڕێز لای پەسەند بێت ئیلزاممان بکات کە لیژنەکە پێك بهێنین، بەڵام دەست نیشانی نەکات کێ ئەندامی ئەو لیژنەیەیە یان دەرگایەك بکرێتەوە بۆ حکومەت ئەگەر بیەوێ ئەندامێتی لیژنەکە زیاد بکات لامان پەسەندە وەکو حکومەت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، بەڕێز کاك رێباز وەزیری دارایی فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد / وەزیری دارایی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك ئیزافە بۆ قسەکانی بەڕێز کاك قوباد ئەتوانن بنووسن ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك بێنن کە لە سێ کەس کەمتر نەبێت لە ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران تەحدید نەبێت کە سەرۆکی وەزیران و جێگرەکەی وەزیری دارایی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەوزیحەکەی جەنابت کەمێك وازیح بوو، یەعنی ئەو نەصەی کە هەیە، یەعنی زیاتر بوارەکەی فراوانترە بەو نەصەی کە پێشنیاری دەکەین نەصەکە بچووکتر دەکەینەوە ئەگەر بمانەوێ حەتا شەفافتر بیت دەسەڵاتەکە بۆ هەموو ئەنجومەنی وەزیرانە جا ئەوان لیژنەیەکی سێ پێك بێنن پێنجی پێك بێنن چاری پێك بێنن، بەڵام ئێمە خۆمان لە ئەنجومەنی وەزیرانمان وەرگرتەوە دوایی دامان بە لیژنەیەك لیژنەکەشمان تەحدید کرد بە سێ کەس سێ کەسەکەش شەخصەکانمان دەست نیشان کرد کە لە کاتێکدا پێم وا بوو نییەتەکەی ئەندامانی پەرلەمان ئەوە بوو مەسئولیەتەکە فراوانتر بکەین، بەڵام بیلعەکس مەسئولیەتەکەمان مەحدودتر و کچکەتر کردەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك عەلی حەمە صالح فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەر ئەوەی حکومەت داوایی دەست کراوەیی دەکات دەکرێ بەم شێوەیە بێت ئەنجومەنی وەزیران دەبێت لیژنەیەکی تایبەتمەند پێك بێنێت بە مەرجێك سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان تێدا ئەندام بن، واتە ئەکرێ خەڵکی تریش تێدا بێت، بەڵام ئەم چوارە ئەساسین بە تایبەتی ئەگەر پلان دانان بیت ئەگەر مەشاریع بێت مورتەبتە ئەوەوە یان پلان دانانیش ئەگەر حکومەت خۆی بە زەروری نازانێت ئەو سێ کەسەی تر بە تەواوەتی سەد لە سەد (١٠٠%) ئەندام تێدا بێت و دەستکاری بێت بۆ ئەوانی تریش، واتە ئەو سێ کەسە و کەسێکی تریش پێ بات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پرسیارەی صەلاحیەتی پەرلەمان لە پێدانی زانیاری و بەڵگەنامەکان ئێستا با بڵێین عەقدی نەفت هەیە خۆ ئەویش عەقدی بکات و کرایە و بە ستاندەرێك پەرلەمانی کوردستان و هەموو ئەندامێکی پەرلەمان و هەموو لیژنەیەکی مەعنی دەسەڵاتی داوا کردنی نوسخەکانی

هەبـوو، بـۆیە داواش کـراوە لە خـولی پێشـوو نوسـخەکانیش هـاتووە بەیـانیش ئەو عەقـدەی قەرزەکەی کرا لە گەڵ هەر کۆمپانیا و وڵات و شەریکەیەکە پەرلەمـانی کوردسـتان صـەلاحیەتی هەیە لە ڕێ لێژنەی مەعنی هەمـوو بیـدات بە ئەنـدامانی پەرلەمـان وێـنەی وردەکـاری کـومێنتی قەرزەکاری هەمووی بیخاتە بەردەم پەرلەمانی کوردستان بە پێچەوانەوە ئەگەر حکـومەت بەوە هەڵناسـتێ تووشـی موسـاعەلە و مەترسـی دەبێـت، لە بەر ئەوە ئەمە شـتێکە لە سـەلاحیەتی پەرلەمان خۆیەتی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیـژنە پەیوەندیـدارەکان پێشـنیار دەکەن نەصـەکە وەکـو خـۆی بـدرێتە دەنگـدان، دوایـی ئەو ڕوونکردنەوەی کە لە لایەن بەڕێز حکومەتەوە درا، ماددەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێنـدرێتەوە، یەکەم، ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت کە پێك دێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی وەزیـری دارایـی و ئـابووری بە یەکەوە ڕابسـپێدرێن بە دەسـەڵاتی دیـاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسـەیەك لە پرۆسـەکانی ڕاکێشـانی مـایە یـان هەر گەرەنتـی کردنێکی قەرز هەروەها دانوستاند کردن بە سیفەتی ئەوەی کەوا نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن و بەستنی سەرجەم ڕێکەوتن و لەگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیە بەرژەوەنـدی گشتی دەستەبەر دەکات و خستنە بـواری جێبەجـێ کـردنەوە بەرپرسـیارێتی ئەم لیـژنەیەش لە بەردەم ئەنجـومەنی وەزیـران پـێکەوەی تەزامـونی دەبێـت، دووەم بە بڕیـارێکی ئەنجـومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر ڕاکێشانێکی مـایە یـان گەرەنتـی کردنـی قەرز لە نێوانیشیاندا دراوی متمانە پێکراو و تێکڕایی سوود یان تێکڕایی سوودی بنەڕەت و بڕی بـنەڕەت و ڕێکەوتنی شایستە بوون بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات دیاری دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

قسەتان هەیە بەڕێز دکتۆر عزت؟ فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوایی ئەوەی گفتوگۆیەکان زیاتر بوو سیغەیەکی باشترمان هەیە ئەوەی کە دکتۆرە ڤاڵا خویندووتەوە لە سەدا با بڵێین نەوەد و هەشت (٩٨%) وەکو خۆیە تەنها یەك گۆڕانکاری بچووك هەیە هیوادارم لێمان وەرگرن با کاك عەلی حەمەصالح ئێستا سیاغەکەی دەخوێنێتەوە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی دارایی پێمان باشە ئەم سیاغە بەم شێوەیە بێت : دەبێت ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکـی تایبەتمەنـد پێـك بێنێـت لە سـەرۆکی ئەنجـومەنی وەزیـران، جێگـری سـەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیری دارایی هەر وەزیرێکی تـر کە خـۆی پـێ بـاش بـوو، چـونکە ڕەنـگە ئەگەر ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی پێك هێنا خەڵکی وەزیری تێدا نەبـوو چـۆن موحاسـەبەی

بکەین؟ واتە لە مودیر عام پێك هێناوە یان لەمە سەرۆکی حکومەت و جێگرەکەی ناچار ئەکەین هەر لەو لیژنەیەدا بێت لە گەڵ وەزیری دارایی بۆی بەرپرسیاریەتەکەی هەڵگرن.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بەر ئەوەی نەفسی مانای هەیە، بۆیە وەری دەگرین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر قسەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر پشتگیری کاك عەلی دەکەم وشەی بۆی هەیە جایز نییە لە ناو قانوندا هەبێت پێویستە فەرز بکرێ لە سەریاندا پێویستە یان دەبێت. سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، بەڕێز کاك تەحسین فەرموو.

بەڕێز تحسین اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بەستنی سەرجەم ڕێکەوتن بەستن لێرە دەکرێ بە ئیغلاقیش بێتن ڕەنگە نەگونجێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، خۆی کاك تەحسین پێم وا بێت ئاساییە لە هەموو زەمانێکی تریش لە هەموو زمانی بیانی جاری وا هەیە وشەیەك چەند مانایەکی هەیە ئێستا ئەوە بەستنی ڕێکەوتن شتێکی ئاساییە، یەعنی برە، دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی پێنج بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یەکەم ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دەهێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری هەر وەزیرێکی تر کە بە یەکەوە ڕادەسپێدرێن بە دەسەڵاتی دیاری کردنی حوکم و مەرجەکانی هەر پرۆسەیەك لە پرۆسەکانی راکێشانی مایە یان هەر گرەنتی کردنێکی قەرز هەروەها دانوستاندن کردن بە سیفەتی ئەوەی کە نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانن و بەستنی سەرجەم ڕێکەوتن و بەڵگەنامەکان و هەر هەموار کردنێکیان بەو شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات و خستنەوەی بواری جێبەجێ کردنەوەی بەرپرسیارەتی ئەم لیژنەیەش لە بەر دەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی تەزامونی دەبێت، دووەم، بە بڕیارێکی ئەنجومەنی وەزیران پێش وەختە حوکم و مەرجەکانی هەر ڕاکێشانێکی مایە یان گەرەنتی کردنی قەرز لە نێوانیشیاندا بۆ نموونە دراوی متمانە پێکراو بەرزە تێکڕایی سوودی یان تێکڕایی سوودی بنەڕەت و بڕی بنەڕەت و ڕێکەوتی شایستە بوون بەم شێوەیە بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات دیاری دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتـی بەو شـێوەی کە خوێنـدرایەوە؟ (٤٥) کەس لەگەڵیەتـی، کـێ دژیەتـی؟ (١) کەس دژیەتی، دوای ئەوە ماددەی شەش، فەرموون.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: ئەنجــومەنی وەزیــران ســەرجەم ئەو ڕێکــارانە دادەنێــت کەوا بەرژەوەنــدی گشــتی دەستەبەر دەکەن و کە پەیوەستە بە بەڕێـوەبردنی پرۆسـەکانی ئـاڵوگۆڕکردنی دراو و بەرهەمە داراییەکان، دووبارە پارەپێدان (تمویل)، درێژکردنەوە، دووبارە داڕشتنەوەی قەرزەکە، یان کڕین، یان دووبارە کڕینی بەناوی هەرێم و بەنوێنەرایەتی ئەو، هەر قەرزێك لە قەرزەکان، یان پابەندیی گرێدراوی تر و، یان هەر یەك لەو گەرەنتیە دەرکراوانەی نێـو ئەو بـڕەی لە مـاددەی دووەمـی ئەم یاسایەدا بەپێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران بۆی هەیە لیژنەیەکی تایبەت پێك بهێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئابووری بەیەکەوە ڕابسپێرن بە دەسەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکارانەی لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەو ماددەیەدا باسـکراون و، بەسـتنی سـەرجەم ڕێککەوتـن و بەڵگەنامەکـان و هەر هەمـوارکردنێکی تـایبەت پێیـانەوە بەو شـێوەیەی بەرژەوەنـدی گشـتی دەستەبەر دەکات و، خستنە بواری جێبەجێ کردنەوە و، پێدانی دەسەڵاتی واژۆکردن بە وەزیری دارایی و ئابووری لەسەر ڕێککەوتـن و بەڵگەنامەکـان و بەرپرسـیارێتی ئەم لیـژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.

سـێیەم: هێنانەکـایەی بەڕێـوەبەرایەتییەکی گشـتی لە وەزارەتـی دارایـی و ئـابووری بە نـاوی بەڕێوەبەرایەتی مایەی ڕاکێشراو، بۆ مەبەستی بەڕێوەبەردنی کاروباری مایەی ڕاکێشراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پەیوەندیدارە بەو لیژنەیەی کە پێك دێت و وەکو ئەو نەصـەی سـەرەوەی لـێ دەکـرێ، بەو شێوەیە صیاغە دەکرێتەوە، بۆ ئەوەی ئەندامان ڕوونکردنەوە لەسـەر ئەو بـابەتە نەدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر چاکە، سوپاس، خاتوو شیلان جعفر، فەرموو.

بەڕێز شیلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی شەشەم بڕگەی سێیەم من پرسـیارێکم لەلا دروسـت بـوو، پرسـیارەکە ئەوەیە کە ئایـا ئەم بەڕێوەبەرایەتی یە گشتی یە کە دروست دەکرێـت، ئـێمە پێویسـتمان بە چ جـۆرە کەسـانێك

هەیە؟ دەبێت ئابووریناس بێت یاخود دارایی ناس بێت؟ هەروەها چونکە ئەوە پەیوەستە بە ڕاکێشانی مایە بۆ وەبەرهێنان، بۆ بووژاندنەوەی ئابووری کوردستان، پێشخستنی بواری ئابووری یە، ئەوە ڕوونە کە ئێمە پێویستمان بە خەڵکانی پسپۆڕ و شارەزا لە بواری ئابووری هەیە، بۆیە پێشنیار دەکەم کە لە بڕگەی سێیەم دا خەڵکی شارەزا و پسپۆڕی بواری ئابووری بۆ زیاد بکرێ، واتا بەم جۆرەی لێ بێت (هێنانە کایەی بەڕێوەبەرایەتیەکی گشتی لە وەزارەتی دارایی و ئابووری بە ناوی بەڕێوەبەرایەتی مایەی ڕاکێشراو، کە لە کەسانی شارەزا و پسپۆڕ لە بواری ئابووری پێك بێت بۆ مەبەستی بەڕێوەبردنی کاروباری مایەی ڕاکێشراو)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك برزۆ مجید، فەرموو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە بڕگەی دووەمی ماددەی شەشەم لەو شوێنەی کە دەڵێ پێدانی دەسەڵاتی واژۆکردن بە وەزیری دارایی و ئابووری لەسەر ڕێککەوتن و بەڵگەنامەکان، لەبەر ئەوەی پێ دەچێ لە بڕگە و ماددەکانی تری با بڵێین ئەم یاسایەش دەسەڵاتەکان لە بەینی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی سیفەتێکی جەماعی وەرگرتووە، بۆیە من پێم باشە دەسەڵاتی واژۆکردن بە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی ببەخشێ، مەسئولیەتەکە بکرێتە مەسئولیەتێکی جەماعی، هەم لە بڕگەی سێیەمی ئەم ماددەیە بەڕێوەبەرایەتی گشتی یەعنی هەر لە موئەسەساتی حکومەت وا هاتووە جۆرێکە لە بارگرانی و کولفەی ئیداری و مالی، بۆیە با هەر بوترێ بەڕێوەبەرایەتیەك، یەعنی سیفەتە گشتییەکەی لێ بسەنینەوە هەیکەلە ئیداریەکەی وا گەورە نەبێ، ئیشاڵلا ئەگەر لە کوردستان تەتەوراتی ئیداری و مالی ڕوویدا، ئەو کاتە دەبێتە موئەسەسەی ئیدارەدانی قەرز، بۆیە هیچ نەبێ جارێ گشتییەکەی لێ بکرێتەوە، بەس بەڕێوەبەرایەتی بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو امنە زکری، فەرموو :

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ژی هەمان تێبینیێت هەین سەر بڕگا (٣)، وەزارەتا دارایی وەزارەتەکە کو تایبەتمەندە ب پرسێن دارایی، کۆمەلەك ڕێڤەبەریێن گشتی بەشێن تایبەت، و کەسێن شارەزا ل بواری ئابووری دا یێن هەین، هەلبەت ئیحداس کرنا ڕێڤەبەریەکا یا گشتی کو تایبەت بیتن دەربارەی قەرز و ڕاکێشانا قەرزی، ئەز دبینم کو ئەڤە هەم دڤێتن دەستکاری یاسایێ وەزارەتا بێتە کرن، دوو، پێویستیا وەزارەتێ دێ ب هندێ چ بیت؟ کو وەزارەتەکا مەعنی یە گرێدای پارەی با، و دڤی وەختی دا ڤی زرووفی دا هیچ پارەیەك ژی بۆ وەزارەتی ناچی، ژبەرهەندێ ئەز دبینم فەقەرە، فەقەرەکا زێدەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، كاك بێستوون فائق، فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەر لەسەر بڕگەی سێیەم (هێنانەكایەی بەڕێوەبەرییەكی گشتی) جارێ هێنانەكایە نازانم ڕەنگە لای من بە دروستی نازانم، دروست كردنی یان پێكهێنان، لەگەڵ ئەوەم كە دەكرێ بەڕێوەبەرایەتییەكی تر لە ناو وەزارەتی دارایی ئەو ئەركە لە ئەستۆ بگرێ، مەسەلەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی بودجە دەكرێ لە پلانی ساڵانەدا سەرپەرشتی ئەو كاروبارەی مایەی ڕاكێشراو بكات، لەگەڵ ئەوەی پلانیش دابنێ بۆ چۆنیەتی دانەوەی ئەو قەرزە ساڵانە لە بودجەدا و لە داهات دا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د. سرود، فەرموو.

بەڕێز سرود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری قسەكانی خاتوو امنە دەكەم، ئەو بەڕێوەبەرایەتی گشتییە زیادە و بارگرانیش لەسەر حكومەت دروست دەكات، بە تەصەورم لابدرێ باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك علی حەمە صالح، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلا من چەند مولاحەزەیەكم هەیە، یەكەمیان ئەوەیە ئەنجومەنی وەزیران سەرجەم ئەو ڕێكارانە دادەنێت كەوا بەرژەوەندی گشتی دەستەبەری دەكەن و پەیوەستە بە بەڕێوەبردنی پرۆسەی ئاڵوگۆڕ، من پێموایە ئەوە ئەگەر بەڕێز وەزیری دارایی تەركیزی لەلام بێت، ئەگەر دەزانی ئەو فەرعەی بەنكی مەركەزی زوو دروست دەبێت، ئەوە لە دنیا ئیشی بەنكی مەركەزییە، ئیشی ئەنجومەنی وەزیران نییە، ئەو ڕێ و شوێن دانانە، ئەگەر ئەو فەرعەش زوو دروست دەبێ، ئەو فەرعە دەسەڵات و صەلاحییەتی هەیە بە پێی قانون، كە قانونییەكان باشتر دەزانن، ئیشی ئەوانە، چونكە ئەنجومەنی وەزیران و بەشێك لە وەزیرەكان هیچ مورتەبیت نین بەو بابەتەوە، یەعنی وەزیری ئەوقاف، وەزیری كشتوكاڵ، ئەوانە، بۆیە ئەگەر ئەوە دەزانی زوو تەواو دەبێت، ئەوە بابەتێك، تەئیدی ئەو سەرنجەی كاك برزۆ دەكەم، كە وەزیری دارایی و ئابووری و جێگری سەرۆكی حكومەت و سەرۆكی حكومەت بەیەكەوە ئیتیفاقییەكە بكەن، دیسانەوە تەئكید دەكەمەوە ئەگەر بانكی مەركەزیمان هەبێت ئەوە سیاسەتەكە هین دەكات، پێویستی بە مودیریەتی عامە نییە، بەڵام تاوەكو بانكی مەركەزی دروست دەبێت ئەگەر بەڕێوەبەرایەتییەك هەبێ هیچ ئیشكالی نییە، تەعدیلی قانونی ناوێ، هەر لە دەسەڵاتی چوارچێوەی وەزارەت خۆیدایە، زەرووره بەڕێوەبەرایەتییەك هەبێ بۆ ئیدارەدانی ئەم قەرزە، ئەو قەرزانەی دیكەش كە لە ئاستی ناوخۆدا لەسەرمانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك قوباد تاڵەبانی، فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر مەسەلەی بەڕێوەبەرایەتی یان بەڕێوەبەرایەتییەکی گشتی، حەز دەکەم هەر کورتەیەك باس بکەم لەسەر مەبدەئەکە لە کوێوە هاتووە؟ ئەو وڵاتانەی کە ناجیح بوون یان سەرکەوتوو بوون لە ئیدارەدانی قەرز، نووسینگەیەکیان هەیە، دائیرەیەکیان هەیە بۆ ئیدارەی قەرز، زۆربەی ئەو وڵاتانەی کە ئێمە دیراسەمان کردووە، ئەم دائیرەیە سەر بە وەزارەتی دارایی یە، ئەوە زیاتر کارێکی ئیدارییە، لەوەی کە پێویستی بە ئابووریناسێك بێت، زیاتر بۆ ئەوەیە کە بتوانێ ئیدارەی هەموو جۆرە قەرزەکانی حکومەت بکات، چونکە ڕەنگ بێ وا بکات ئێمە ڕەنگ بێت ئەوساڵ قەرزێك وەربگرین، ساڵانی داهاتوو ڕەنگە قەرزەکان و جۆری قەرزەکان زیاد بکەن و جۆراوجۆر بن، ئەو کاتە بۆ ئەوەی فەوزا دروست نەبێ، بۆ ئەوەی لێمان تێك نەچێت، چەندمان قەرز کردووە؟ چەند دەبێ بدرێتەوە؟ کەی دەبێ بدرێتەوە؟ چۆن داخیلی بودجە دەکرێتەوە، پێویستمان بە هەیئەتێك هەیە، جا زۆر موهیم نییە ئاستی هەیئەتەکە چییە؟ بەڕێوەبەرایەتی گشتی یە، یان بەڕوەبەرە، یان فەرمانگەیە، یان نووسینگەیە، بەڵام موهیم ئەوەیە موئەسەسەیەك هەبێ، بۆ ئەوەی ئیدارەی قەرزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکات، جا ئەوە پێموایە ڕاستە جانبێکی قانونی هەیە بۆ هەمواری هەیکەلەی وەزارەتی دارایی، بەڵام ئەوە مەبەدەئ و مەبەستەکەمان لێرەدا ئەوەبوو بەڕاستی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ڕێبازیش قسەی هەیە، بەڵام لە ڕووی یاساییشەوە مادام لە یاسایەکی تر ئاماژە بەوە بکرێ بەڕێوبەرایەتییەکی تازە بۆ وەزارەتی دارایی ئیستیحداس بکرێ، پێموانییە کێشەیەك دروست ببێ، هەڵبەت پێموابێ پێشتریش جەنابی کاك ڕێباز باسی ئەوەی کرد کە یاسای وەزارەتەکەشیان دەنێرن بۆ هەموارکردنەوە، فەرموو، بەڕێز کاك ڕێباز.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیستیحداس کردنی هەر چ دائیرەیەك کە بەڕێوەبەرایەتی بێ لە دەسەڵاتی وەزیردایە، یەعنی وەزیر خۆی دەتوانێ ئیستیحداسی بکات، بەڵام کە بوو بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی، دەبێ یاساکە تەعدیل بکرێ و بێتە پەرلەمان، لە پەرلەمان قەراری لێ بدرێ، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر/ من پێشنیارێکم هەیە ئەگەر جەنابتان پێتان باش بێ، یەك تێبینی تریشم هەبوو، یاخود ڕوونکردنەوەیەك، عادەتەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی بریتی یە لەوەی کە فەرعی بەڕێوەبەرایەتی هەیە لە شارەکانی تریش، یەعنی ئیشەکەی فراوانترە، بەڵام ئەوە تۆ تەحدیدی یەك دائیرە دەکەی، ئیشەکەی بەس ئیدارەکردنی ئەو قەرزەیە کە تۆ وەری دەگری، لەبەر ئەوە پێشنیارێکم هەیە هێنانەکایی فەرمانگەیەك لە وەزارەتی دارایی و ئابووری بە ناوی فەرمانگەی بەڕێوەبردنی قەرزی گشتی، کە فەرمانبەرێك بەڕێوەی دەبات، پلەکەی لە بەڕێوەبەری گشتی زیاتر نەبێت،

یەعنی تۆ لەو کاتەش دا بۆت هەیە ئیعتیادی ئەگەر بەڕێوەبەر بێ، بەڕێوەبەری گشتیش نەبێ، موهیم ئەوەیە لەو پلەیە زیاتر نەبێ، ئەگەر پێتان باش بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، سوپاس، کاك عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنجومەنی وەزیران بۆیە هەیە ، ئەو (بۆی هەیە) لە قانون دا جائیز نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە لادەبرێ.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

لادەبرێ؟ جا بمبوورە، دەستکاری لیژنەکەمان کردووە لەسەر ئەوە، لە بەندی پێنج دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باسیان کرد گوتیان وەکو ئەوەی لێ دەکرێ.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

وەکو ئەوەی لێ بکرێ، پشتگیری قسەکانی کاك ڕێبازیش دەکەم، فەرمانگەیەك بکرێتەوە، (هێنانەکایەی) بکرێ بە (پێکهێنانی فەرمانگەیەك)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، سوپاس، بەڕێز د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەم لەسەر پێشنیاری نوێنەری حکومەت خۆی زیاد کراوە لە کاتی گفتوگۆکردن لە لیژنەکان، لەسەر پێشنیاری ئەوانیش هەمواری دەکەینەوە، کە بەڕێز وەزیری دارایی پێشنیاری کرد، بەڵام ئەوەی کە زۆر تەئکیدی لەسەر کراوە مەسەلەی تەوقیع کردن و مەسەلەی مەسئولیەت بوو لێرانە، عادەتەن تەواقیع لەلایەن یەك کەسەوە دەکرێ، بەڵام مانای ئەوە نییە ئەو کەسەی کە تەوقیع دەکات تەنها ئەو مەسئولە، چونکە ئێمە گوتوومانە بەرپرسیارێتییەکە بەرپرسیارێتییەکی تەزامونییە، ئەو لیژنەیە هەر هەمووی بەرپرس دەبێ، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان تەوقیع و لە نێوان مەسئولیەت دا نییە، تەوقیع دەکات بەڵام مەعنای ئەوە نییە تەنها ئەو مەسئولیەتەکە هەڵدەگرێ، بۆیە ئەوە هیچ مەترسییەکی نییە، بەڵام ڕەواش نییە یەعنی عەقدێك لەلایەن سێ، چوار کەسەوە تەوقیع بکرێ، دائیمەن یەك کەس تەخویل دەکرێ کە تەوقیعی عەقدەکان بکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، زۆر سوپاس، بەڕێز د.عزت صابر، فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر إسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنکی ناوەندی عیراقی صەلاحییەتی داوە بە وەزارەتی دارایی بۆ وەرگرتنی پرۆسەی قەرز لە موئەسەساتی عالەمی، یەك مولاحەزەیەکی گشتی بۆ پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، دڵنیابن لەوەی کە هەموو ماددەیەك لەو ماددانە لیژنە پەیوەندیدارەکان کاتێکی زۆر زۆریان بەسەر بردووە، یەعنی ئەگەر قانونەکەی حکومەت لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتەی کە لە دەستی بەڕێزتانە، ئەنواع گۆڕانکاری تیاکراوە، لەبەر ئەوە هیچ ماددەیەك هەر ئاوا وەك ئەوەی کە حکومەت ناردویەتی، مولاحەزات و تێبینی لیژنەکانی پێوە دیارە، ئەم بەڕێوەبەرایەتی یە گشتییە مەرج نییە بەڕێوەبەرایەتی گشتی بێ، لەوانەیە فەرمانگەیەك بێ، بۆ نموونە ئەگەر دوایی بەڕێز وەزیری دارایی پێی باش بوو، فەرمانگەیەك بێ سەر بە بەڕیوەبەرایەتی گشتی بودجە بێ لە حکومەتی هەرێم، لە زۆر وڵاتی دونیادا ئەو فەرمانگەیە لە کۆتایی پێش ئامادەکردنی بودجە تەقریری خۆی دەدات بە مودیر عامی بودجە، بە وەزارەتی دارایی، دەڵێ ئەوە وەزعی مالییە، ئەوەندە قەرزەمان هەیە، ئەوەندە پێویستە بدەینەوە، جەدوەلێك دەکات و لە ناو بودجەدا جێگەی دەکرێتەوە، لەبەر ئەوە ئیلحاح ناکەین کە ئەوە بەڕێوەبەرایەتی گشتی بێ، فەرمانگەیەك بێ وەکو بەڕێز وەزیری دارایی وتی، لە ناو وەزارەتی دارایی دا بێ، سەرپەرشتی پرۆسەی یاخود ئیدارەدانی ئەو قەرزە بکات، ئەوەی بەڕێز شیلان خان وتی، ئاساییە، هەر ئەوەی بۆ ئیزافە بکەین کە کەسانی شارەزا بن لەو بوارەدا، بواری کارگێریش بێ بە هەمان شێوە ئەوە کاریگەری خۆی دەبێ لە ڕاستی دا، چونکە ئەو بەڕێوەبەرایەتی یە بڕیار لە هیچ شتێك نادات تەنیا ئیدارەدانی ئەو قەرزە بڕیار دەدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ڕێباز، فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك تەوزیحم هەبوو لەسەر قسەکانی بەڕێز کاك علی حەمە صالح، لەسەر بانقی مەرکەزی، بانقی مەرکەزی حەقی ئەوەی نییە کە ئیدارەی ئەم (دین)ە بکات، یاخود ئەگەر زوو دروست بێ، یان درەنگ دروست بێ، چونکە ئەوە بە پێی قانونی قەرزی حکومەتی عیراقیش هەر عەینەن شتە، ئەو دەسەڵاتە هی وەزارەتی دارایی یە، هەتا ئیدارەکردنەکەشی، لەبەر ئەوە پەیوەندی بە بانقەوە نییە، بەڵام لە ناو بانقەکانی کە ئێستا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دا هەیە، کاتێ کە بانق خۆی قەرزی دابێت، یان قەرز نەکات، ئەوە خۆی بە پێی عەمەلییەیەکی بانقی ڕەبتی بە بانقی مەرکەزییەوە نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، صیاغەی بکەنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، بەڵێ، کاك علی، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ڕێ وشوێنەکەم نەوت بەڕێز وەزیری دارایی، من بەڕێوەبردنی پرۆسـەی ئـاڵوگۆڕی دراوەکەم وت، ئەوە عایدی بانقە، یەعنی من وام وت، ئەوە لە دێر و دۆڵ خەتم هێناوە بە ژێری دا، چـونکە ئەوەم خستۆتە عایدی ئەنجومەنی وەزیران.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

قسەکانم لە پرۆتۆکۆل بسڕنەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٦): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: ئەنجومەنی وەزیران سەرجەم ئەو ڕێکارانە دادەنێت کەوا بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکەن و کە پەیوەستە بە بەڕێوەبردنی پرۆسەکانی ئـاڵوگۆڕکردنی دراو و بەرهەمە داراییـەکـان، دووبـارە پارەپێـدان (تمويـل)، درێژکـردنەوە، دووبـارە دارشـتنەوەی قەرزەکە، یـان کـڕین، یـان دووبارە کڕینی بەناوی هەرێـم و بەنـوێنەرایەتی ئەو، هەر قەرزێـك لە قەرزەکـان، یـان پابەنـدیی گرێدراوی تر و، یان هەر یەك لەو گەرەنتییە دەرکـراوانەی نێـو ئەو بـڕەی لە مـاددە دووەمـی ئەم یاسایە و بەپێی حوکمەکانی دەقی لەسەر کراوە.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی تایبەت پێك دەهێنێت لە سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیری دارایی و ئـابووری و هەر وەزیرێکـی تـر کە بەیەکەوە ڕادەسـپێردرێن بە دەسەڵاتی گرتنەبەری ئەو ڕێکـارانەی لە بـڕگەی (یەکەم)ی ئەو مـاددەیەدا باسـکراون و، بەسـتنی سـەرجەم ڕێککەوتـن و بەڵگەنامەکـان و هەر هەمـوارکردنێکی تـایبەت پێیـانەوە بەو شـێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات و، خستنە بواری جێبەجـێ کردنەوە و، پێـدانی دەسـەڵاتی واژۆکردن بە وەزیری دارایی و ئابووری لەسەر ڕێککەوتـن و بەڵگەنامەکـان و بەرپرسـیارێتی ئەم لیژنەیەش لەبەردەم ئەنجومەنی وەزیراندا پێکەوەیی (تضامني) دەبێت.

سـێیەم: هێنانەکـایەی فەرمـانگەیەك لە وەزارەتـی دارایـی و ئـابووری بە نـاوی فەرمـانگەی بەڕێوەبردنی مایەی ڕاکێشراو، کە فەرمانبەرێك بەڕێوەی دەبات، کە پلەی لە بەڕێـوەبەری گشـتی زیاتر نابێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو (هێنانەکایە) ڕەنگە پێکهێنان بێ باشـترە، (پێکهێنـانی فەرمـانگەیەك)، هێنانەکـایەوە؟ باشـە، کێ لەگەڵیەتی بەو شـێوەی کە خوێنـدرایەوە؟ (٤٤) کەس لەگەڵیەتـی، کـێ دژیەتـی؟ کەس نییـە دژی بێ؟ کەواتە پەسند کرا.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٧): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێت بە دیاریکردنی بەرزترین تێکڕای سوود، یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و رسومات و عمولەکان یان هەر سوودێك، یان دەسکەوتێك، یان داهاتێکی تر کەوا شایستە دەبێت، یان کەڵەکەبووە لەسەر هەر مایەیەك کە ڕادەکێشرێت، یان هەر قەرزێکی گەرەنتیکراو بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەکات، ئەم دەسەڵاتەش ملکەچ نابێت بۆ هیچ بەرزە تێکڕایەك، یان هەر کۆتێکی تری هاتوو لە هەر یاسایەك، یان پەیڕەوێك، یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێمدا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڕیواز، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێواز فائق حسين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی من دیسان بەراوردێکم کرد لە بەینی دەقە عەرەبییەکە و دەقە کوردییەکەدا، حوکمی ماددەکە بە تەواوی دەگۆڕێ ئەو بەراوردە، لە دەقە عەرەبییەکەدا باس لەوە دەکات کە تەحدیدی صەلاحییەتی سعری فائیدە لەسەر بنەمای تەفاووز دەبێ، بە دوو مەرج، یەکەمیان موراعاتی مەصلەحەتی عاممە، دووەم/ (شرط ألا تتجاوز هذه الصلاحية أي معدل أقصى أو أي قيود قد تكون واردة في أي من القوانين أو الأنظمة أو التعليمات الأخرى السارية المفعول أو التي ستصبح نافذة في الإقليم)، کەواتە مەرجە ئەو موعەدەلی فائیدەی لەسەری ڕێك دەکەون تەنها تەجاوز نەکات، بەڵام لە دەقە کوردییەکە عەکسەکەی نووسراوە، دەڵێ (ئەم دەسەڵاتە ملکەچ نابێ بۆ هیچ بەرزە تێکڕایەك یان هەر کۆتێکی تری هاتوو لە هەر یاسایەك، یان پەیڕەوێك، یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم یان کە لە داهاتوودا بەرکار دەبێ)، یەعنی دەقە عەرەبییەکە و دەقە کوردییەکە حوکمی ماددەکەیان گۆڕیوە، لە دەقە عەرەبییەکە دەڵێ پابەند دەبێ بەو قەوانینانە، لە دەقە کوردییەکەی کە لیژنە تایبەتمەندەکان صیاغەیان کردووە، دەڵێن ملکەچ نابێ بۆ قەوانین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو مریم صمد، فەرموو.

بەڕێز مريم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی حەوت بەڕای من پێویستە بەرزترین ئاستی سوود، فایز لە یاساکە دیاری بکرێ، بۆ نموونە بڵێین ڕێژەی لە (٣%) زیاتر نەبێت، ماوەی گرێبەستی قەرزیش دیاری بکرێت لە یاساکەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك ڤەمان، فەرموو.

بەڕێز قەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بتنێ ئێك پێشنیار مە یا هەی سەر ماددا پێنجێ لیژنەکا تایبەتمەند یا هاتی پێك ئینان کو ئەگەر ئەم بتنێ ڤێ عیبارەی یەعنی وەربگرین، بێژیتن ب ڤی شێوەی بیتن کو بەرژەوەندییا گشتی دەستەبەر بکەت، مەعقول نینە کو ئەو لیژنەیە کو هاتیە تەخویل کرن بۆ ڤان موفاوزاتا و ڕاکێشانا مایەی بەرژەوەندیا گشتی دەستەبەر نەکاتن، دەستنیشان کرنا ئەقەلترین، یەعنی فائیدە بۆ لایەنی بەرامبەر، وەکو پێشنیار چییە؟ پێشنیار ئەوە کو تەحدید کرنا فائیدە ژی بێتن ڕاسپاردنا ب ڤێ لیژنێ ئەم شین تشتەکی بۆ ئیزافە بکەین کو بتنێ ئەنجومەنی وەزیران پەسەند بکەتن ئەو فائیدەی ئەو دەستنیشان دکەن، ئاخیر مولاحەزا من ئەوە کو هەروەکی د.ڕێوازی گۆتی دبێژیتن لە داهاتوودا بەرکار دەبێت، یەعنی کو بزانن ژەوا ژ لایێ قانونی ڤە چەند کەسن و چەند دروستە کو ژ لایێ پەرلەمانی کوردستانێ قانونەکی دەینێن تەوقیف یان تەعلیقا هەندەك قاعیدێت عام دەکات ئەو ژی ل دەمێ (الخاص یقید العام)، (اللاحق یقید السابق)، یان هەر قاعیدەکا دیتر بیتن، بمن وەرە ئەو بێتە لادان دێ پتر خزمەتا قانونی بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك برزۆ مجید، فەرموو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی حەوتەم لەسەر مەسەلەی سوود دەکرێ ئەوە ئیزافە بکرێ (ڕەچاوکردنی کێبڕکێی نێوان بانکەکان لەسەر کەمترین سوود)، ئەگەر بیانوویەکیش هەیە کە ئەگەر بانکێك قەرز بەسوودی کەم بدات، ئەوا کواڵیتی یان جەدوای قەرزەکە دادەبەزێ، نازانم چەند ڕێی تێدەچێ بنووسرێ بە ڕەچاوکردنی کێبڕکێی نێوان بانکەکان لەسەر کەمترین سوود، بە مەرجی لە دەست نەدانی کواڵیتی قەرزەکە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز مامۆستا عبدالرحمن علی رضا، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی ئەو قسەیەی کاك برزۆ دەکەم، کە ئەنجامدانی کێبڕکێی نێوان بانکەکان لەسەر کەمترین سوود بۆ ئەو قەرزە، هەروەها پێشنیار دەکەم کە کۆتایی ماددەکە بڵێین (بە مەرجی ڕەچاوکردنی ستاندارده نێودەوڵەتییەکان)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك علی حەمە صالح، فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من مولاحەزەیەکم هەیە، لەگەڵ د.عزتیش ناگەینە نەتیجە بۆ تێگەیشتنی کەسمان، دەڵێ (ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێ بە دیاریکردنی بەرزترین تێکڕای سوود)، من پێمـوایە نزمتـرین تێکڕای سوودە، تۆ دەتەوێ سوود کەم بێـت، موناقەصـە و مـوزایەدە ئەوە نووسـراوە، بەرزتـرین تێکڕای سوود، بۆ کێ؟ بۆ حکومەت؟ یان بـۆ کۆمپانیـاکە؟ چـونکە ئەوە بـابەتێکی دوو سـەرەیە، یاخود ئەگەر ئەوە نەکەین، بۆ ئەوەی لەسەر ئەساسی کێبڕکێ حکومەت بە کەمتـرین فائیـدە، بە کەمترین سوود ئەم قەرزە وەرگرێ، من لەگەڵ دیاریکردنی نزم دا نیم، چـونکە زۆر خـراپە، بەڵام ئەو بەرزترین تێکڕای سوودە، یان نزمترین تێکڕای سوود، تەصەور دەکەم خیلاف دروست بکات، بەڵام عەرەبییەکە زۆر دەقیقە، زۆر دەقیق دەڵێ (معدل الفائدة الأقصى).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسـەکەی مـن لەلایەن بەڕێـزان کـاك بـرزۆ و کـاك علـی حەمە صـالح کـرا، منـیش لەگەڵ ئەوەم، تەحەفوزم نووسیوە لەسەر ئەو ماددەیە، (بەرەچاوکردنی کێبڕکێ لە نێوان سـەرچاوەکانی مـایە کە بە هەمان مەرج قەرز دەدەن)، ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، حکومەت ڕاتان هەیە؟ د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەو ڕوونکردنەوەی کە درا لە نێوان نەصی عەرەبـی و نەصـی کـوردییەکە، پێمـوایە ئەوەی لای د.ڕێـواز ئەو نەصـە عەرەبیـیە نیـیە کە لەلایەن حکـومەتەوە نێـردراوە، لەبەر ئەوەی نەصـی عەرەبی و کوردی لەلای من کە لەلای حکومەتەوە نێردراوە، موستەڵەحی کە دەبێ (ملکەچ نابێ) دەڵێ (لن تخضع)، لەلای ئێمە نەفسی ئەو موستەڵەحەیە، نەفسی شتە، هـیچ تەناقوزێـك نیـیە لە هینەکە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق / سەرۆکی پەرلەمان:

(و لن تخضع هذه الصلاحية لَأي معدل أقصـي أو أي قيـود قـد تكـون واردة فـي أي مـن القـوانين والأنظمة)، بەڵێ، بەڕێز کاك ڕێباز، فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان / وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر مەسەلەی سوودەکە حەز دەکەم یەك ڕوونکردنەوە هەیە با باسی بکەین، ئەگەر ئێمە تەحدیدی سەقفەکەی بکەین چەندە، ئەو کاتە هەر چ کەسێك دێت لەگەڵ هەرێمی کوردستان قەرزی بداتێ ئەو یەکسەر خۆی دەزانێ سەقفەکە چەندە، بە پێی ئەوە قسە دەکات، بەڵام کە دیاری نەبوو لە قانونەکە، مەجالی موفاوەزاتی تێدایە بۆ ئەوەی کە دایبەزێنین، ئەوە یەك، دووەم/ هەر ڕوونکردنەوەیەك بۆ ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان، ئەو سوودە کە دیاری دەکرێت هەموو شتێك بۆی هەیە لەسەر مەسەلەی سوودەکە، یەکەم/ سیقەی ئەو وڵاتەی کە ئایا ئەو قەرزە دەداتەوە؟ یان ناداتەوە؟ ئەوە پێموایە باشترین عونصوری ئەساسی لە هەرێمی کوردستان ئەوەیە، هەرێمی کوردستان ساحێبی نەوتی خۆیەتی، ئەوە جێی سیقەیەکی گەورەیە کە هەر چ وڵاتێك یاخود هەر چ شەریکەیەك بێت قەرز بدات بە هەرێمی کوردستان، دووەم/ لەسەر مەسەلەی وەزعی ئەمنی، وەزعی ئیقتیصادی، ئەوانە هەمووی دەوری هەیە لەسەر بەرزی و نزمی ڕێژەی فائیدەکە، پێموایە ئەگەر ئێمە لە (٢٠١٣) هەرێمی کوردستان قەرزی بکردایە، فەرقی هەبوو لەوەی کە ئێستا قەرز دەکات، لەبەر ئەوە ئەو فائیدەیە لەسەر ئەو ئەساسەیە، هەر وەکو ڕوونکردنەوەیەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە پەیوەست بێ بە دێڕی ئەخیر کە دەڵێ (لە هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێ، ئەوە لە لیژنەی یاسایی موناقەشەی ئەو بابەتە کرا و درکی پێ کرا، لە کاتی ئامادەبوونی حکومەت ئەو پرسیارەشمان کرد، کە لێرە دەبێ تەنها بگوترێ هەر یاسایەك یان پەیڕەوێك یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا، لەبەر ئەوەی نابێ باس لە داهاتوودا بکرێ کە بەرکار دەبێ، بەڵام ئەوەیان ڕوونکردنەوەمان دەوێ لە حکومەت، ئایا دانانی ئەو مەرجە شەرتی ئەو کۆمپانیانە یان شەرتی ئەو بانقانەبووە کە ئیستیعدادیان دەربڕیوە قەرز بدەن، یان لە هەموو یاسایەك دا هەیە کە تایبەتە بە قەرزی وڵاتان؟ بۆ ئەو برگەیە کە لە حکومەت دا هاتووە ئیزافە کراوە، دەڵێ لە هەرێم دا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێ، هەر پەیڕەوێك، هەر یاسایەك، ئێستا ئەوەی موتەبەعە لە ناو یاساکان دا دەڵێین (لە هەر یاسایەك، یان پەیڕەوێك، یان ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا.)، باس لە داهاتوودا ناکرێ، بۆ لێرە باس لەوە کراوە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بۆ زیاتر پشتگیری کردنی قسەکانی د.ڤالا، ئەگەر ئێمە لە داهاتوودا (بەرکار دەبێت) دابنێین لێرە، پێچەوانەی مەبدەئێکی قانونییە (اللاحق ینسخ السابق)، یەعنی نابێ لێرە ئەو داهاتووە بمێنێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، هیچ ڕوونکردنەوەیەکتان هەیە؟ بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت و وەزیری دارایی، بەڕێز کاك قوباد تاڵەبانی، فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تاکو بەڕێز سکرتێری ئەنجومەن وەڵامێکی گونجاو و یاسایی ئامادە دەکات، حەز دەکەم ڕەئی حکومەت دەربڕم، مەسەلەی کێبڕکێکە شتێکی ئاسایی یە لای ئێمە، ئەگەر داخیلی ماددەکە بکرێت شتێکی ئاسایی یە و پێمان باشە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، زۆر چاکە.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قانونی مەدەنی و لە قانونی بنوکیش، لە ٧% تەحدید کراوە، لەبەر ئەوە لەم بڕگەیە ئێمە وەکو حکومەت داوامان کردووە کە ئەوە ئیستیسنا بکرێت، سەقفی حەددی ئەعلاکە کە دانراوە بۆ سوودی قەرز ئەوە وەکو پێشتریش باسم کرد مەجالی موفاوەزەی تێدا نامێنێ لەگەڵ ئەو شەریکاتانە، یاخود لەگەڵ ئەو بانکانەی کە دەکرێت، لەبەر ئەوە داوای ئەو ئیستیسنایە کراوە، لە قانونی عیراقیش بۆ قەرز بە هەمان شێوە هەر ئەو ئیستیسنائە کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە کێشە نییە، ئیستیسنائەکە کێشە نییە، ئەوەی پرسیاری ئەندامانی پەرلەمان بوو، بەتایبەتی لیژنە پەیوەندیدارەکان ئەوەیە کە دەڵێ (هەر ڕێنماییەکی تری بەرکار لە هەرێم دا یان لە داهاتوودا بەرکار دەبێ)، لە داهاتوودا بەکار دەبێت ناکرێ، یەعنی دەبێت ئەو یاسا و پەیڕەو و ڕێنماییانەی کە بەرکارن، ئیتر پێویست ناکات، لە عەرەبییەکەی (أو أي قيود قد تكون واردة في أي من القوانين أو الأنظمة أو التعليمات الاخري السارية المفعول أو التي ستصبح نافذة في الإقليم)، بەڵێ، فەرموو کاك قوباد.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی حکومەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە لەبەر ئەوە داخیل کراوە تاکو ئێستا ئەگەر ئێمە ڕێککەوتنی لەگەڵ با هەر لە ناو ئەنجومەنی وەزیران، پشت بە یاسا ڕێککەوتین لەسەر فائیدەیەك و گرێبەستێکمان واژوو کرد، دوایی

یاسایەکی تر دەرنەکرێ کە فائیدەکە کەم بکاتەوە، چونکە ئێمە خۆمان ئیلزامین بە عەقدێك کە پێشتر واژوومان کردووە، زەمەنێکی هەیە، بۆ ئەوەی یاسایەکی تر کە دەرنەچێت لە موستەقبەل دا، کاریگەری نەبێ لەسەر ئەم کارەی کە کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە تەحصیل حاصلە، تۆ ئەو کاتەی عەقدێك دەکەی مولتەزیمی بەو یاسا و ڕێنمایی و پەیڕەوانەی لە کاتی عەقدەکەدا کە جەنابت عەقدەکە دەکەی، بەڵام دوای ئەوە هەر عەقدێکی تر دەکەی مولتەزیمی بە یاساکەی کە لەو کاتەدا بەرکارە، پێموانییە هیچ ئیشکالێك هەبێ، کاك ڤەمان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتا نیزامییە، تەنێ خالەکی بۆ بیر هینان، کو سولەمی قانونی دا دەستوورە و یاسا و، تەعلیماتە، قەرارە نازانم چییە، یەعنی تەحصیل حاصلە، نابێت پەیڕەو ڕێنماییە و قەرارات موخالیفی یاسا بن، ئەگەر تۆ ل ڤێرە نقیسی ژی هیچ ئەسەرەك نابیتن یەعنی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێموابێ ناڕوونیەك لای بەڕێزت هەیە، حکومەت دەیەوێ پابەند نەبێ بە هەر کۆتێك کە هەبێ لەسەر بەرزترین ئاستی سوود لە یاسا و پەیڕەو ورێنمایی، ئەوان داوای ئەوە دەکەن کە ببرژرێن وئیستسنا بکرێن لە هەر حەدێکی ئەعلای سوود، دەست کراوە بن لەوەی کە مفاوەزە دەکەن لەگەڵ کۆمپانیاکان، ئەوە پەیوەندی بەوەوە هەیە، کاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەك بەرچاڤێت من ڕوون نەبن، بیل عەکس بەرچاڤێت من گەلەك گەلەك ڕوونە، نە بەرسڤەکی بۆ جەنابێ تە، بەس ئەوە نابیتن یەعنی ب ڕێنماییەکی موخالفی یاسایی تەقیبێ دەسەڵاتێت حکومەتێ بێتە کرنێ، چونکە یاسا ئەعلا بلّندترێیە ژ ڕێنمایی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە بزانین د.ڤالا چی دەڵێ؟ فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مولاحەزەکە وەرگیراوە و بەو شێوەیە سیاغە کراوەتەوە، ماددەی حەوت بەو شێوەیە دەخوێندرێتەوە.

ماددەی (٧): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەنجومەنی وەزیران هەڵدەستێت بە دیاریکردنی بەرزترین تێکڕای سوود، یان تێکڕای سوودی بنەڕەت و رسومات و عمولەکان بە ڕەچاو کردنی کێبڕکێ لەنێوان سەرچاوەکانی ڕاکێشانی مایە، یان هەر سوودێك، یان دەسکەوتێك، یان داهاتێکی تر کەوا شایستە دەبێت، یان کەڵەکەبووە

لەسەر هەر مایەیەك كە رادەكێشرێت، یـان هەر قەرزێكـی گەرەنتیكـراو بەپێـی حوكمەكـانی ئەم یاسایە بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گشتی دەستەبەر دەكات، ئەم دەسـەڵاتەش ملـكەچ نابێـت بـۆ هـیچ بەرزە تێكـڕایەك، یـان هەر كـۆتێكی تـری هـاتوو لە هەر یاسـایەك، یـان پێڕەوێـك، یـان ڕێنماییەكی تری بەركار لە هەرێمدا لەكاتی بەستنی ڕێككەوتننامەكە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتـی بەو شـێوەیەی كە خـوێنرایەوە؟ (٤٠) كەس لەگەڵیەتـی، كـێ دژیەتـی؟ (٢) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، د.ڤاڵا ماددەی دواتر ماددەی (٨) فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٨):بڕی بنەڕەت ئەسڵی و سوود و بڕە شایستەكانی تری سەر هەر مـایەیەك لەو مایـانەی لەوانەیە رابكێشرێن و سەرجەم ئەو بڕانەی بەپێی هەر گەرەنتی كردنیكـی بەسـتراو بەپێـی ئەم یاسایە شایستە دەبن و گشت ڕێككەوتن و بەڵگەنامەكانی كە لەم بـوارەدا هەرێـم گرێیـان دەدات ملكەچ نابن بۆ رسوماتی پولی دارایی، یان لێ بڕینی هەر بڕێك، یـان بـاجێكی تـری هـاتوو لە هەر یاسایەك، یان پێڕەوێك، یان ڕێنماییەكی تری بەركار لە هەرێمدا، یان لە هەر كاتێك بەركاردەبێت، ئەو عیبارەی ئەخیر هەڵدەگیرێ وەكو ئەوەی لەسەرەوە ئیشارەتمان پێیدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، كێ قسەی هەیە لەسـەر ئەم مـاددەیە؟ كەس نیـیە، كەواتە ئەو عیبـارەتە هەڵـدەگیرێ، بەو شێوەیە سیاغەی بكەنەوە كە لە ماددەی پێشوو، بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، د.ڤـاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٨): بڕی بنەڕەت ئەسڵی و سوود و بڕە شایستەكانی تری سەر هەر مایەیەك لەو مایانەی لەوانەیە رابكێشرێن و سەرجەم ئەو بڕانەی بەپێی هەر گەرەنتی كردنیكـی بەسـتراو بەپێـی ئەم یاسایە شایستە دەبن و گشت ڕێككەوتن و بەڵگەنامەكانی كە لەم بـوارەدا هەرێـم گرێیـان دەدات ملكەچ نابن بۆ رسوماتی پولی دارایی، یان لێ بڕینی هەر بڕێك، یـان بـاجێكی تـری هـاتوو لە هەر یاسایەك، یان پێڕەوێك، یان ڕێنماییەكی تری بەركار لە هەرێمدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی؟ (٤١) كەس لەگەڵیەتی؟ كێ دژیەتی؟ (١)كەس دژیەتی، ماددەی نۆ د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٩) بۆ پرۆژەكە زیاد دەكرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بکەن, دوای ڕاستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ كاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شعبان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من قسەم نەدەكرد، بەڵام لەسەرەتاوە لە لیژنەش هەندەك تەحەفوزم لەسەر ئەو ماددەیە هەبوو، لەبەرئەوە قسە دەكەم، لەڕووی عیلمیەوە بەڕەوای نازانم كە ئێمە حكومەت ناچار بكەین كە تەنیا لە بابێك دا ئەم پارەیە خەرج بكات، بودجە لەداهات پێك دێت و لە خەرجیات پێك دێت، قەرز سەرچاوەی داهاتە، دەفعاتی ئەم قەرزە لەگەڵ سوودەكانی دەچێتە خاڵی كولفەو نەفەقات لەناو بودجەدا، جا لەبەرئەوە من پێشنیار دەكەم دەقەكە بەم شێوەیە بخوێنرێتەوە، (پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران، وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاكێشراوەكە وەكو سەرچاوەیەكی داهات بۆ دابین كردنی بودجە بەكاربهێنێ)، ئەگەر پێتان باش بێ فەقەرەیەكی تریش داتوانین ئیزافە بكەین، ڕێژەیەك لەم قەرزە لەڕێگەی موئەسەساتی مالی كەرتی تایبەتەوە بۆ پێدانی قەرزی زیراعی و صیناعی و ئیستسماری، بەڵام بەمەرجێك بەدەر لە بودجە بەكاربهێندرێت، یەعنی من بەهیچ شێوەیەك لەگەڵ ئەوەدانیم قەزری زیراعی و صیناعی و پێشینەكان لەناو بودجەدا لەلایەن حكومەتەوە بدرێن، دەبێت ئەمە لەلایەن موئەسەساتی كەرتی تایبەتەوە تەنزیم بكرێن، ئەگەر ڕێژەیەك دیاری بكرێ، ئەوە گرەنتیەكیشە بۆ ئەوەی كە ڕێژەیەك لەو قەرزە وەكو خۆی بۆ حكومەت بگەڕێتەوە و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

شرین خان فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن من پێم باشە بۆ ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان بێت، چونكە ئەگەر لەبواری وەبەرهێنان بەكارهێنرا قازانجی دێتەسەری، پێم باشە ڕستەیەكی تری بۆ زیاد بكرێ لەسەر ئەم ماددەیە، ئەویش بەشێوەیەكی دادپەروەرانە ئەم پرۆژانە لەسەر هەموو پارێزگاكانی هەرێم بەكاربهێنرێ، ئەمە زیاد بكرێ لەناو ماددەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پێم باشە دەربارەی ئەو ماددەیە وای لێ بكرێ كە پێویستە بۆ پرۆژەكانی ژێرخانی ئابووری ستراتیجی بێت، چونكە لەماوەی چەند ساڵی ڕابردوو زۆر پێویستمان بەو پرۆژانە

هەبوو، کە لەوانەیە وەکو پێویست نەتوانرێ جێ بەجێ بکرێ، پێویستە ئەو پرۆژانە لەڕێگای خودی ئەنجومەنی وەزیرانەوە جێ بەجێ بکرێ، سێیەم/ ئەگەر لەڕێگای کۆمپانیای موختەلیف یەعنی تۆکمە و کەرتی تایبەت بێت، چوارەم/ پێویستە پێش واژوو کردن لەسەر پرۆژەکان کۆی پرۆژەکە بدرێتە پەرلەمان بۆ پەسەند کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود حاجی عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم فەقەرەیە فەقەرەیەکی باشە، بەڵام بەڕای من ئەمەی بۆ زیادبکرێ، پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان خەرج بکرێ، بەکارنەهێنرێ بۆ سپی کردنەوەی پارەی بەهەدەردراو و تێچووەکانی ڕابردوو و ئێستا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، وشەی وەبەرهێنان من لێرە مەبەستمە شی بکرێتەوە و وەبەرهێنان لەموازەنەی عامە، بەڕێز جەنابی وەزیری دارایی لێرەیە و بەێز د.عزت موختەسە لە وەبەرهێناندا لە موازەنەی عامە و وەبەرهێنان یەعنی مەشاریعی ئیستسماری بۆ نموونە جادە و ئاوو ئاوەڕۆ و باخچە و پارك و ئەمانە هەمووی وەربەهێنانن، لەکاتێك دا وەبەرهێنان بریتیە لە بەکارهێنانی سەرمایە بۆ ئەوەی سوود وەربگری، ئەم پرۆژانەی کە لە دێر زەمانەوە ئەم موناقەشەیەمان لەگەڵ حکومەتی بەغداش هەیە ئەم وشەی وەبەرهێنانە و لە پرۆژەی وەبەرهێنان خەدەمین، وەبەرهێنان ئەوەیە سەرمایەدارێك بڕێ پارە دێنێ دەیخاتەگەڕو لە ئەخیردا قازانجی لێ دەکات، سەرمایەکەشی دەست دەکەێتەوە و قازانجیشی لێ دەکات، بەڵام پرۆژەکانی جادەوبان، بۆ نموونە ئاوو ئاوەڕۆ کە باسمان کرد، ئەوانە پرۆژەی خەدەمین، ئایا چۆن لێرە تەعریفی وەبەرهێنان دەکەی؟ من هەتا لە موازەنەش دا لەگەڵ برادەرانی ئەوانەی کە میزانیە ڕێك دەخەن وشەی وەبەرهێنان تا ئێستا لەخودی عیراقیشدا بەم شێوە سەقەتە هاتووە، جادە دروست دەکرێ لە بەینی دوو شاردا، دەیان ملیار دیناری تێ ئەچێ، بەڵام حکومەت یەك فلس قازانج ناکات، لە ئاوەڕۆ حکومەت یەك فلس قازانج ناکات، جادە دروست دەکەی لەشاردا و پارك دروست دەکەی حکومەت قازانج ناکات، کەواتە ئەمە مەشاریعی خەدەمین و پارەیەك دێت

و ئەڕوات، لەبەرئەوە دەبــی َوشــەی وەبەرهێنــان لێــرە بەتەواوی ڕوونبکــرێتەوە، مەبەســت لە وەبەرهێنان چییە و؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بێستوون فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکەی کاك عمر و کاك شوان دەکەم، ئەوەی کەبیستوومانە مایە ئیقتساد دەیڵێن زیاتر قەرز بۆ مەسەلەی ژێرخانی ئابووری و پرۆژەی گرنگی ستراتیجیە نەك بابەتی تر، بـۆیە مـن تەرکیز لەسەر ئەوە دەکەمەوە کە لێرە وشـەیەکی بـۆ زیـاد بکـرێ، پێویسـتە لەسـەر ئەنجـومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئـابووری و وەزارەتـی پلانـدانان ڕێنمـایی ڕاکێشـراوەکە تەنها بـۆ پرۆژەی ژێرخانی ئابووری و (تەنها)یەکی بۆ زیاد بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بەهەمان شێوە پشتگیری قسەکانی کاك عمر و کاك شوان دەکەم، لەهەمان کاتدا دەکرێ لە دوای ئەوەی کەدەڵێن بۆ پرۆژەکان ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنـان ئەگەر ئەمەی بۆزیـاد بکـرێ، بۆ هەموو شارەکانی کوردستان بە پێی ژمارەی دانیشتوان خەرج بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕەئی من وشـەی وەبەرهێنـان لێـرە تێـت هەر تشـتەك حـیکمەت و خەڵـك ئیسـتفادە بکـات، نەك وەکی ئەمن موستەسمرم عیمارەیەك چێ کەم، من مدیری مەبانی بووم، قوتابخانێ وەختێ ئاڤا دکەن وبودجەی وەبەرهێنان بوو کێ ئیستفادەی ژێ کر؟، خەڵکەکێ ئیستفادە ژێ کر، چ تاجرە، چ هاووڵاتیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن لە ڕاپـۆرتەکەش دا تەحەفـوزم لەسـەر ئەو مـاددەیە نووسـیوە، تەبیعـی ئەم مـاددەیە زۆر ماددەیەکی باشە بەمن، ئەوەی زیـاتر وای کـرد ئەم مـاددەیە هانمـان بـدات بـۆ ئەوەی دەنـگ بە مەسەلەی قەرزەکە بـدەین، چـونکە ئێسـتا لە کوردسـتان دەیەهـا پـرۆژەی ئەساسـی ڕاوەسـتاوە، بەنموونە ئەگەر من یەك نموونە بـاس بـکەم، بـۆ نمـوونە ڕێـگەی کـۆیە هەولێـر بـابڵێین ئەو دوو

سایدە نیزکەی ئەگەر سەد ملیاری تێ چووبێ ئێستا وەستاوە، ئەگەر حکومەت دەست بەئیش نەکاتەوە تا چوار پێنج ساڵی دیکە کۆی ئەو پارەیەی لێی سەرف کراوە سفر دەبێتەوە، لەبەرئەوە پێموایە خۆی لەخۆیدا ئەمە وەك بنەما قازانجێکی باشە، بەڵام نەسەکە لای من یەك، دوو تێبینیم لەسەری هەیە، یەکەمیان ئێمە ئەگەر بڵێین لە حسابێکی تایبەت ئەو پارەیە دادەندرێ بۆ ئەوەی لەبواری پرۆژەکاندا سەرف بکرێ، یەعنی وەڵامم دەوێ لە حکومەت تا چەند پێویست دەکات ئێمە ئەمەیان بۆ دانێین ئەولەویەت بدرێ بەو پرۆژانەی کە ئێستا تەندەرین کراون و ڕاوەستاون و ئیش کردنیان تێدا ڕاوەستاوە لەبەرئەوەی پارە نییە یاخود خۆیان بە فیعلی لەو دەستەی کە ئامادەی دەکەین ئەولەویەت دەدەین بەو پرۆژانەی کە بە تایبەتی ستراتجین و هەروەها لەسەر نەبوونی پارە ڕاوەستاون، سێیەم/ کە من مولاحەزەم هەیە تەبیعی ئەو پارەیە کە ڕایان کێشا ئەوان سەرفی ناکەن بە پێی ئەو نەسە، هەتاوەکو لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە موسادەقە نەکرێ، واتە بۆ ئەو پرۆژانە جا ستراتیجیە، وەبەرهێنانە، یان هەر ناوێکی تیایە، سەرفی ناکات هەتاوەکو پەرلەمان موافەقەی لەسەر نەکات، بەڵام لەدوای چەند یەعنی ئەم ژمارەیە کە ئەوان ڕایان کێشا و لیستێکی تایبەت ئەم پارەیە بۆ پەرلەمانی دەنێرن؟ ئەترسم پارەکە ڕاکێشن و ساڵێکیش تەداولی پێ بکرێ و لیستی پرۆژەکان نەیەت بۆ پەرلەمانی کوردستان، لەبەرئەوە تاچەند زەرورە ئێمە مودەیەك دانێین کە لە مودەی ئەوەندەی دوای ڕاکێشانی پارەکە لیستی ئەم پرۆژانە بگاتە پەرلەمانی کوردستان بۆ موسادەقە کردن و تەحویل کردن و سەرف کردنی پارەکە و سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قوباد فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی (جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیوادارم کەس عاجز نەبێ بەم قسەیەی کە ئێستا دەیکەم، بەدڵسۆزیەوە دەیڵێم، بەڕاستی ئەمە جێی نیگەرانیە کە ئەو گومانە هەبێ، کە ئێمە هەنگاوێك بنێین یان کارێك بکەین، بەشدار بین لە پرۆسەیەکی نا قانونی و نا یاسایی بۆ ئەوەی کە پێی دەگوترێ سپی کردنەوەی پارە، من پێشنیارێك دەکەم بۆ پەرلەمانی بەڕێز کە مادام ئەم گومانە هەیە کە ڕەنگ بێ نیەتێك هەبێ، دووربێ، دووربێ نیەتێك هەبێ بۆ سپی کردنەوەی پارە، لە عیراق یاسای ژمارە (٩٣) ی (٢٠٠٤) کە قانونی نەهێشتنی سپی کردنەوەی پارەیە، ئەو یاسایە یاسایەکی زەمانی بریمەرە، مادام ئەم گومانە هەیە هەر با لێرە ئینفازی بکەین لە کوردستان ئەو کاتە ئەبێ بە فەرمی لێرە و دەبێ بە شتێکی ناقانونی، وانشأ لله ئەو گومانەش لێرە نەهێلرێت و نەمێنێتەوە، من پێموایە دەتوانین ئەمە تێپەڕێنین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان (وەزیری دارایی و ئابووری):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من دوو شتم هەبوو، یەکەمیان بۆ ماددەی (٩) ئەوەی ئەخیر کە دەڵێ دوای ڕاستاندنی، ئەوە ئەگەر کەلیمەی پرۆژەکانی بۆ زیاد بکەن، دوای ڕاستاندنی پرۆژەکان لەلایەن پەرلەمانەوە، ئەوە یەك، دووەم/ وەکو وەڵامێك بۆ قسەکانی کاك گۆران ئازاد، بەنیسبەت پرۆژەکان ئەوەی ئێمە هەمانە لە حکومەتی هەرێم و بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی پلاندانان تا ساڵی (٢٠١٧) شەش هەزار پرۆژەمان هەیە کە پەرلەمانی کوردستان پەسەندی کردووە، هەروەها بایی حەوت ترلیۆن دینارە، لەبەرئەوە ئەوە مەسەلەیەکە کە ئەو پرۆژانەی زۆر گرنگ و ستراتیجین بە دڵنیاییەوە ئێمە ئەولەویەت بۆ ئەوانە دادەنێین، هەر پرۆژەیەکی تازەش هەبێ بە تەئکید دێتە پەرلەمانی کوردستان و بە پێی ئەم ماددەیە پرۆژەکە لێرە پەسەند دەکرێ و دواتر ئەو پارەیەی بۆ تەرخان دەکرێت، زۆر سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کاك د.عزت فەرموو.
بەڕێز د.عزت صابر اسماعیل:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
دوو موستەڵەح یاخود موستەڵەحێك کاك عمر ئیشارەتی پێیدا گرنگە پێناسەی بکەین بە کورت و پوخت، بۆئەوە پەرلەمانتارە بەڕێزەکان بەرچاو ڕوون بن زیاتر، بۆ ناوەکەی، هەر پارەیەك حکومەت خەرجی بکات، بۆ هەر پرۆژەیەك پێی دەوترێ (استثمار الحکومي)، پێی دەوترێ(public investment)، (وەبەرهێنانی حکومی)، هەر خەرجییەك کە حکومەت بۆ مووژچە و بۆ نەفەقاتی تەشغیلی جیایە لەوە بەدەر بێ، هەر پارەیەکی تر حکومەت خەرجی بکات وەبەرهێنانە، وەبەرهێنان لە کەرتی گشتی، فەلسەفەی دەوڵەتداری حکومەت پارە خەرج دەکات بۆ ئەوەی لێی قازانج بکات، خۆشگوزەرانی بۆ دانیشتوان دابین بکات، پێی دەوترێ مەلەفی عامە، نەك فوائید، نەك ربح، حکومەت جسر دروست دەکات، هەر خەرجیەك کە حکومەت بۆ مووچە و بۆ نەفەقاتی تەشغیلی جیایە، لەوە بەدەر بێ، هەر پارەیەکی حکومەت خەرجی بکات وەبەرهێنانە، وەبەرهێنان لە کەرتی گشتی، فەلسەفەی دەوڵەتداری حکومەت پارە خەرج دەکات، بۆ ئەوەی لێی قازانج بکات، بۆ ئەوەیە بۆ ئەوەی خۆشگوزەرانی بۆ دانیشتوان دابین بکات، پێی دەوترێ (منافع عامة) نەك فەوائید، نەك ربح، حکومەت جسر دروست دەکات، سایلۆ دروست دەکات، خەستەخانە دروست دەکات و... هتد، هەموو ئەمانە وەربەرهێنانە، هەمووی وەربەهێنانە، دروست کردنی سایلۆ، مەکتەب، ڕێگا، جسر، پرد، مەتار، هەمووی وەبەرهێنانە، بەڵام پێی دەوترێ ئیستسماری حکومی، وەبەرهێنانی حکومەتی، وەبەرهێنانی حکومەتی بە دڵنیاییەوە مەبەست لێی بەدەسهێنانی قازانج نییە، ئەوەندە و دەست کەوێ کە زیاتر لە سوودەکەی، ئەوەی کە هەر کۆمپانییایەکی کەرتی تایبەت دەیکات، پێی دەوترێ (استثمار قطاع المنافع الخاصة)(privet investment) (وەبەرهێنانی کەرتی تایبەت)، دروست کردنی خانوویەك و شوقە و ڤێلایەك لەلایەن وەبەرهێنێکەوەو فرۆشتنەوەی بە دەستهێنانی قازانج لێی دەبێت دروست کردنی مەکتەب و خەستەخانە و جادە وپرد و ڕێگاوبان و

وەبەرهێنـانی کەرتـی حکـومەتە، بەڵام تەئیـدەن بەوەی کە پـرۆژەیەك بـێ، بەڵام کە دەڵێـین حکومەت مەبەستی قازانج نییە، مەبەست لەوە نییە پـارەی لـێ دەسـت نەکەوێ، فەلسـەفەکەی قازانج نییە، ئەگەر نا لە زۆربەی وڵاتانی دنیا جسرێك دروست کراوە، بەپێنج یۆرۆ دەبێ بە کاش بیدەی بەرۆژ پانزە یۆرۆ دەدەی بەشەو پێنج یۆرۆ ئەدەی ئەو جسـرە قـازانج دەکـات بە نەتـیجە، مەبەستی حکومەت قازانج نییە لەڕاسـتی دا، بـۆ نەفعـی عـامە، بە نیسـبەت ئەم ماددەیەشـەوە لەڕاستی دا لەگەڵ لیژنەی یاسایی بەڕێز موناقەشەمان کرد یەك وشە زیـاد بکەیـن، وەبەرهێنـان خەرج بـکەن دوای ڕاسـتاندنی ئەو پـرۆژانە لەلایەن پەرلەمـانەوە ئەگەر ئەوە دوایـی لیـژنەی داراییش پێی باش بێ، خاڵێکی تـر مـاوە باسـی بـکەم ئەویـش ئەممەیە تەئیـدەن بـۆ کـاك گـۆران، پـرۆژە زۆر زۆر وەسـتاوە بەڕێـزان، ئەم پـرۆژانە کە وەسـتاون، هـیچ مانعێـك نیـیە بەشـێك لەم پارەیە سـبەی قەرز دەکـرێ بـۆ بەگەڕخسـتنەوەی ئەو پـرۆژانە بـن، هەمـوو ئەو پـرۆژانەی کە بـۆ حکومەت دروسـت دەکـرێن نـاوەکەی نـاوی وەبەرهێنـانە و ئەو یاسـایەش دەیگـرێتەوە، شـارێی جادەی ڕانیە ئەگەر پێویستی بە پارە بێ حومەت لەم دەقەیەدا چۆن دەتوانێ پارە تەرخان بکات بۆ ئەم پرۆژەیە یـا لەمە پـارەی بـۆ تەرخـان بکـرێ، هەڵبـجە ئەمـڕۆ داوایـان کـردووە حکـومەت پارەیـان بـداتێ وەبەرهێنـان بکـات لە ژێرخـانە ئابووریەکەیـان یـا بـۆهەڵبجە برێـك لەم پـارەیە تەرخان بکرێ، یا بۆ کفری و کەلار برێك لەم پارەیە تەرخـان بکـرێ، مـادام وەبەرهێنـانە بـۆ زاخـۆ تەرخـــان بکـــرێ، جســـرێك دروســـت دەکـــرێ هەولێـــر و بادینـــان هەولێـــر و رۆڤیـــا بەیەکەوە دەبەستێتەوە سـەدا نەوەدی تەواو بـووە یـا لەمە پـارەی بـۆ تەرخـان بکـرێ، بـۆیە هیـواداریـن بە پەسەند کردنی ئەم پرۆژە یاسایە حکـومەتی هەرێمـی کوردسـتان لە نزیکتـرین کاتـدا بەرهەمـی پەسەند کردنی ئەم پرۆژە یاسـایەمان نیشـان بـدات، هەر پرۆژەیەکیـان ئیفتتـاح کـرد بڵێـین بەو قەرزە کردمان بۆ ئەوەی دڵنیابن پەرلەمانتارەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵـێ سـەرنجیش بـدەن لەسـەر ئەوەی کە چەنـد ئەنـدام پەرلەمانێـك پێشـنیاری ئەوەیـان کـرد پرۆژەکـان بەپێـی پارێزگاکـان یـان بە پێـی ژمـارەی دانیشـتوان دابەش بـکرێ بەسـەر شـارە جیاوازەکانی هەرێمی کوردستان، ئەگەر وەڵامێکیشتان هەبوو بۆ ئەمە بیڵێن، د.بەهار فەرمووو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەنـد موسـتەلەحێك نـاوی هێنـرا لەلایەن ئەنـدامانی بەڕێـزی پەرلەمـانەوە کە زیـاد بکرێـت، بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەپێی ژمـارەی دانیشـتوان بەکارنەهێنرێـت بـۆ سـپیکردنەوەی پـارە، لەڕاسـتیدا خـۆی ئەوانە دەبـێ وابـێ، یەعنـی ئەگەر لە قانونیشـدا نەیلێـی دەبـێ وابێـت، ئەگەر وانەبێــت یەعنــی پــێچەوانەی یاســایە، بــۆیە ســەبارەت بە موســتەڵەحی یەکەم و دووەم بەشێوەیەکی دادپەروەرانە و بەپێی ژمارەی دانیشوان یەکەمین ئەو پرۆژانە بەپێی ئەم مـاددانە دێتە پەرلەمان بۆ ڕاستاندنیان، لەکاتی ڕاستاندا دەتوانرێـت موناقەشەی ئەوە بکرێت جـگە لەوە پەرلەمـان جـگە لە دەوری تەشـریعی، دەوری رەقـابی هەیە، دەتوانێـت لە دەوری رەقـابیەکەدا ئەنـدامانی پەرلەمـان موتـابەعەی ئەوە بـکەن، بەکارنەهێنـدرێت بـۆ سـپیکردنەوەی پـارە، ئەو یاسایەی کە هەیە لە بەغدا بـۆ سـپیکردنەوەی پـارە، ئێمە هەوڵـدەدەین کە ئینفازی بکەیـن یـان

یاسایەکی ترمان هەبێ بۆ مەنع کردنی سپیکردنەوەی پارە، لێرە ناوی نەهێنین باشە، چونکە ئەوە هەر خۆی نابێ وابێ شتێکی نایاساییە ئەگەر وابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك علی فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خیلافێ هەبوو لەسەر ئەوەی کە ئەم پارانە بۆ کام جۆرە پرۆژانە بێت؟، کە من خۆم کۆکم لەسەرئەوەی دەکرێت بۆ پرۆژە دواکەوتوو بەردەوامانە بێ، کە زۆر زۆرن ژمارەیان، بۆ ئەو شوێنانە بێ کە دکتۆر عزت باسی کرد نامەوێ منیش هەندێ ناوی شوێنی تر ئیزافە بکەم، بەڵام خیلافەکە لەسەر ئەمەیە ئایا تۆ تەسدیقی پارەکە دەکەی یان تەسدیقی مەشاریعەکە دەکەی؟، تۆ ناتوانی تەسدیقی مەشاریعەکە بکەی، لەبەرئەوەی پێشووتر تەسدیق کراوە، پەرلەمان پەسەندی کردووە، بەڵام پەرلەمان بۆ نموونە (١٠٠) ملیۆن دۆلاری تەرخان کردووە بۆ ڕێگای سلێمانی و گەرمیان، (٥٠) ملیۆن دۆلاری سەرف کراوە، (٥٠)ی تری ماوە، کەواتە تۆ دەبێ لە پەرلەماندا تەسدیقی پارەکە بکەی، ئەگەر تەسدیقی مەشاریعەکە بکەی، کەواتە نایەتەوە پەرلەمان، بۆیە من پێشنیار دەکەم جارێ ڕستەی ئاخیر ببرێتە یەکەم، بۆیە ڕاستاندن لەلایەن پەرلەمانەوە چونکە ئێستا تەفسیرەکەی وا دەکرێت، یەعنی دەکرێت وا بکەین حکومەت هەمووی تەواو کرد دوایی ناردوویەتی بۆ پەرلەمان، نا، دوای ڕاستاندنی لەلایەن پەرلەمانەوە پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران، وەزارەتی دارایی و ئابووری، وەزارەتی پلاندانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان لە کەرتی گشتیدا، وەبەرهێنانمان هەیە لە کەرتی تایبەت، وەبەرهێنانمان هەیە لە کەرتی حکومی، لە کەرتی گشتیدا چ بکەن؟ واتە کۆی خەرجیەکە دێت، (٣) ملیار دۆلار ئێمە خەرجی دەکەین، بەشێکی بۆ پرۆژەی کۆنە، بەشێکیشی بۆ پرۆژەی نوێیە، پەرلەمان تەسدیقی دەکات، حکومەت دواجار خەرجی دەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێم وایە ئەوە باش نییە بەمشێوەیە، ئەگەر ڕای من وەکو ڕای ئەندامێکی پەرلەمان لێرە باسی بکەین، بەڵێ وایە، کەواتە ئیتر هیچ پرۆژەیەك لە ڕێگای ئەم مایەوە پەسەند دەکرێت پێویست ناکات بێتە پەرلەمان، چونکە لە رابردوودا پەسەند کراوە، با کاك قوباد قسە بکات، فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی حکومەت لەسەر ئەم بابەتە ئەوەیە، تەبعەن ئەمە یەکێك لەو ماددانە بوو، کە داخل کرا لە یەکەم ڕەشنووس نەبوو، لەبەرئەوەی کە پرسیارێکی زۆر هەبوو لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی ئەم قەرزانە، دوای کفتوگۆیەکی زۆر ئەم ماددەیە داخل کرا بۆ دوو مەبەست، یەکێك بۆ ئەوە بوو کە پەرلەمانی بەڕێز دڵنیا بکەینەوە، کە ئەو پارەیە بەفیڕۆ ناچێت، بە عەکسەوە بۆ مەشروع بەکاریدەهێنین، ئێستا دوو جۆرە پرۆژە هەیە، پرۆژە هەیە کە پەسەند کراوە لەلایەن پەرلەمانەوە، بەڵام بەهۆی قەیرانی دارایی و چەند هۆیەکی تر پرۆژەکان وەستاون، کە بەڕێز

وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا و، ئەو بڕە پارەیەشی پەسەند کراوە لەلایەن پەرلەمانەوە، کە تاکو (٢٠١٧) دەوروبەری (٦) هەزار پرۆژ هەیە کە کولفەی ئەو پرۆژانە خۆیان دەدەن لە (٧) تریلیۆن دینار دەدەن، بۆیە ئێمە لەو باوەڕە داینەو داوا دەکەین پەرلەمان داوای لێ نەکاتەوە بێینەوە دووبارە چۆنیەتی بەکارهێنانی قەرزەکە بۆ پرۆژەی پەسەند کراو، بێینەوە دووبارە موافەقەتی بۆ وەرگرینەوە، چونکە پێشتر موافەقەتی بۆ وەرگیراوە، وەکو بەڕێزێکی تر ئاماژەی پێدا ئەم قەرزە بەشێکە لە داهاتی کوردستان، دەبێ بە بەشێك لە داهاتی کوردستان، ئەو داهاتەش بەکاردەهێندرێت بۆ تەمویل کردنی پرۆژە، ئەگەر پرۆژەیەك پەسەند نەکرا بۆ بێ لەلایەن پەرلەمانەوە و حکومەت بە گرینگی زانی، پارەی قەرزەکەی بۆ تەرخان بکات، یان بۆی سەرف بکات ئەوکاتە زۆر ئاساییە بێینەوە پەرلەمان، داوا لە پەرلەمانی بەڕێز بکەینەوە لەبەر ئەم تایبەتمەندیانە ڕەزامەندیەکی تر بدەن لەسەرئەوەندە بڕە پارەیە بۆ ئەم پرۆژەیە، بە ڕەئی من ئەگەر ئەو دووشتە جیا بکرێتەوە لەیەکتری، ئەو مەشروعانەی کە پەرلەمانی بەڕێز پێشتر پەسەندی کردووە ئێمە دەستکراوە بین لە بەکارهێنانی هەر قەرزێك کە لە موستەقبەلدا وەریبگرین، جیابکرێتەوە لە پرۆژەی نوێ، کە پەسەند نەکراوەلەلایەن پەرلەمانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ڕێباز ئێستا دەرفەت بە جەنابت دەدەم، بەڵام پێم وابێ ڕوونکردنەوەیەك لێرە پێویستە، ئەوکاتەی پەرلەمان ئەو پرۆژانەی پەسەند کردووە دۆخێکی ئاسایی هەبووە، بودجە لە عیراقەوە هاتووە بۆ هەرێمی کوردستان، بەڵام ئێستا تۆ قەرز دەکەی، پێویست دەکات ئەم قەرزە بدەیتەوە، پێم وابێ زەمانەتێکی باشترە کە ئەو پرۆژانەی بەپێی ئەم قەرزە ئیشی تێدا دەکرێت، کاری تێدا دەکرێت، پارەی بۆ تەرخان دەکرێت جارێکی تر لەلایەن پەرلەمانەوە پەسەند بکرێتەوە، چونکە ڕەنگە ئەندامانی پەرلەمان هەندێکیان پێیان وابێ کە هەندێك پرۆژە ڕەنگە پێویستی بە پارە بۆ تەرخان کردن نەبێ، کاك ڕێباز فەرموو.

بەڕێز ڕێباز محمد حەملان/ وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزم بۆ قسەکەی جەنابیشت و وەکو ئیزافەیەکیش بۆ قسەکانی کاك قوباد ئێمە تەحسیل حاسڵ ئەو پرۆژانەی کە پەرلەمانی بەڕێز پەسەندی کردووە عەقدیان لەگەڵ کراوە، هەندێکیشیان پرۆژەی بەردەوامن ئێستا خۆ تازە ئەگەر بەوشتە بێ، دەبێ تۆ ئەو پرۆژە بوەستێنێ، ئەو عەقدە بوەستێنێ جارێکی تر دەچین لە پەرلەمان قسەی لەسەر دەکەین، بەعزێکی زۆریش لەو پرۆژانە لە (٩٠%)، لە (٨٠%)، لە (٧٠%)ی تەواو بووە، ئێستا ئەگەر ئێمە خۆ تۆ ناتوانی بیوەستێنی، هەندێکیشی چاوەڕێی پارەی حکومەتی نەکردووە هەر بەردەوامە، لەبەرئەوە ڕوونکردنەوەکەم لەسەر ئەوانەیە، رابردوو دیسان بگەڕێتەوە، پێم وایە هەندێك کێشەمان بۆ دروست دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د. فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو تێبینیەی دەیڵێم تێبینیەكی شكلیە لەوانەیە هەر بچێتە چوارچێوەی خاڵی پەیڕەوویش، تەبعەن ئەگەر سەیری بكەی هەتا لە ماددەكەی پێشوو، پێشووتریش ئەوە دووبارە بووە، ئێستاش بۆ نموونە هاتووە دەڵێت پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و پلاندانان، تەبعەن ئەو مەسەلەیە مادام ڕاستاندنی لە پەرلەمان بۆ دەكرێت، لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دێت، لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەسەند دەكرێت، ئیتر ریزكردنی وەزارەتی پلاندانان، وەزارەتی ئابووری ئەوە زیادەیە، هەتا مەسەلەن ئەگەر سەیری ئەوەی پێشتریش بكەی كە ڕۆیشت بە تەسەوری من ئەویش دەكرێت لەچوارچێوەی دارشتنەوە بكرێت، بۆ نموونە دەڵێت هەر باجێكی تر لە یاسایەك یان پەیرەوێك، باج لە یاسایەك دەكرێت، باج لە پەیرەو ڕێنمایی ناكرێت، یەعنی تەحسیل حاسڵە كە وتت یاسا تەواوە، لێرەش كە وتت ئەنجومەنی وەزیران یەعنی پێویست ناكات وەزارەتەكان بژمێرین، چونكە تەخسیس كردنی پارە بەو زەخامەتەی لە ئەنجومەی وەزیران دەكرێت، دێت لە پەرلەمان ڕاستاندنی بۆ دەكرێت، بۆیە ئەو مولاحەزە شكلیانە وەكو باسم كرد لە ماددەكانی پێشووتریش هەندێكجار دەبینین ئێمە لە حرس لە پەرلەمان، لە حرسی خۆمان چووینە ناوهەندێك تەفاسیل بۆ نموونە ئەوەی تازە دكتۆرە بەهاریش باسی كرد (غسیل الاموال)، كە بەشێكی گەورەی لەناو قانونی عقوبات هەیە، یەعنی ئەتو لێرە بینووسی یان نەینووسی هەروەكو یەك وایە، لەبەرئەوەی زۆر یەعنی قانونەكانمان زۆرجار بە شتی دووبارە لەوانەیە لە جوانی قانونەكە، لە سەلامەتی قانونەكە ئیشكالمان بۆ دروست بكات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك یروانت فەرموو.

بەڕێز یروانت نیسان ماركۆس:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەوزیحێك هەر پرۆژەیەك تەوقیعی بیت دچیتە مەشاریعێت موستەمرادا ئەو ئەگەر موقاوەلە چێ بوو تۆ تەعویزا نادەین، بەس دێ تەسبیت د وەزعێ واندا چێكەی یان دێ پارەی دانێ، ئەگەر تو ئستیمرار ژی بكەی دێ هەر تەعویزاتا دەین، چونكە تەوەقوف لە (٩٠) ڕۆژ زیاتر هاتووە، یەعنی هەمی پرۆژە، هەر شەش پرۆژە دێ پارە بۆ ئەوانە سەرف بكەن، لازم ئەو بابەتە بێتە بەرچاڤ وەرگرتن یان ژی هێە پەرلەمانیدا یان نە؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا مـن تەنها ڕوونکـردنەوەیەکم دەوێـت، لە بەڕێزانـی جێگـری سـەرۆکی حکـومەت و بەڕێـز وەزیری دارایی، ئەوەی بەڕێزیان ئیشارەتی پێـدا ئەوەیە کە بـۆ زۆرێـك لەو پـرۆژانەی کە پێشـتر پەسەند کراوە، ئەگەر هی ئەم دوو سـاڵە بـێ مانـای وایە پـرۆژەی موسـتەمیرِ بـێ ئەم دوو سـاڵە قەیران هەبووە، بەڵام بۆ پرۆژەکانی پێشتر بێ، خـۆی بـودجەی بـۆ دانـدراوە، ئەی ئەو بـودجەیە چی لێهاتووە؟ کەواتە زۆرتـرین بـڕی ئەو قەرزەی کە ئـێمە قەرزی دەکەیـن بـۆ ڕابـردووە نەك بـۆ داهاتوو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك بەڕێـز جێگـری سـەرۆکی حکـومەتێ ژ ئامـاژەی پێکـر، ئەو پـارەیەی تەرخـان کـری بـۆ ئەو پرۆژەیەی کو بەرنە پەرلەمانێ کوردسـتانێ بڕیـار لەسـەردای، پرسـیار ئەوەیە ئایـا چـێ د بیـتن پەرلەمـان قەرار و پەسـەندکرنێ سـەر پرۆژەیەکـی دووجـار بـداتن، وەختەکیـدا پەسـەند کرنـا پرۆژەی پەرلەمانێ کوردستانێ هاتە کرن، لێ بودجە نەهاتە کرن و بۆ ئیستمراریەتی وان پرۆژە، ل نها ئەڤ پارەیە دێـتە وەرگرتن بـۆ دوو بەشـە، بەشـێك دەچێـتن بـۆ ئیسـتمرارە یـا پـرۆژەیەت وەبەرهێنانێ، بەشێکی تر دەچێتن بۆ پرۆژەیەت دانانی ئیستراتیژی، ئەم شی بێـژینە حکومەتە هەرێمـی کوردسـتانێ، ئەو پـرۆژەیەن ئیسـتراتیژیە نـووکە دەکەوێـتە کـاری بەرنـامەی وان دێــە پەرلەمـانێ بـۆ پەسـەند کرنـێ، هەلوەسـا مەسـوەدەیەك پـرۆژەیەن کـو بەردەوامـی داتـێ بـۆ بەردەوامی پەرلەمانێ مولحەق بکات، بەس نەك بۆ پەسەند کرنێ، چونکە ئەوە خەلەلی یاسـایی دەچێت پەرلەمان دووجار لەسەر پرۆژەیەکی دووجارا دەنگی نادات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە دوای شەرح کردنی حکـومەت، تێگەیشـتین کەوا لەلای حکـومەت ئەو پـرۆژانە کە ئێسـتا ناوی پرۆژەی بەردەوامە، ئەوانەی ئیلتیزامێکە یەعنی حکومەت پێم وانییە بتوانێـت دەسـت لە بۆ پرۆژەی وی بباتن، هەتاوەکو ئەو ئیلتیزامەی جێبەجێ نەکات، یەعنی بۆ نموونە شـاری ڕانـیە، ناو شارەکەی با بڵێین پرۆژەی نییە وەسـتاوە لەسـەر پـارە، تـۆ چ پێویسـتت بەوەیە بچـی جـارێ قوتابخـانەیەکی لـێ بـکەی؟ نـاو بـازاڕەکەی پێویسـتی بەوەیە، مـادام ئەو پـرۆژانە لە ڕابـردوو پەسـەند کـراوە لە پەرلەمـانی کوردسـتان، حکـومەتیش خـۆی دەڵێـت ئەفزەلیەت لای ئـێمە ئەم پرۆژە کۆنانەیە، ئێمە پشـتیوانی لـێ دەکەیـن لەخۆبـوونەتەوە، بـۆیە باسـی وەزارەتـی دارایـی و

ئابووری، وەزارەتی پلاندانان کرایە، ئەو مولاحەزەیەی دکتۆر فرست مەنتیقیەتـی تێـدایە، بەڵام ئێمە دائیمەن کە باسی پرۆژەی نـوێ دەکەیـن هاوشـێوەی موناقەشـەی میـزانیە، وەزیـری مـالیە، وەزیری پلاندانان لە هۆڵی پەرلەمان ئامادە دەبن، جا دوای پرۆژەکـان، ئـابووری پرۆژەکـان ڕوون دەکەنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلاهی من ئیزاحێك بدەم لەسەر قسەکانی بەڕێـز جەنـابی جێگـری سـەرۆکی حکـومەت ئینجـا قسـەکانی کـاك ڕێبـازیش، ئەگەر بکرێـت یـان وشـەی پـرۆژە بەردەوامەکـان ئیـزافە بکرێـت یـان فەقەرەیەك بەڕێژەیەك لەم قەرزە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بە فەقەرەیەکی جیاواز، مەسـەلەن لە (٢٠%)ی ئەم قەرزە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بێ، لە (١٠)ی ئەوە تەبعەن ڕەقەمێکە دەبێ حکومەت پێمان بڵێ، وەزیری دارایی و ئەنجومەی وەزیران بە ئێمەی بڵێ، ئایا چەندتان پێویستە بۆ پـرۆژە بەردەوامەکـان؟، بەنیـازن چەنـدی بەکـاربێنن بـۆ پـرۆژەی تـازە؟ بەنیـازن چەندیشـی بـۆ پـرۆژە بەردەوامەکـان بـێ؟، یـان بە وشـەی پـرۆژە بەردەوامەکـان ئـابووری و ژێرخـانی ئـابووری و وەبەرهێنان و پرۆژە بەردەوامەکان ئیزافە بکرێت، یان بە فەقەرەیەك بڵێ ڕێژەی ئەوەنـدەی ئەو قەرزە بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بەکاردێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا موناقەشەی ئەوە کرا، ئەگەر بۆ پرۆژە بەردەوامەکان بێ ئەوە ناتوانرێت وەك پرۆژەی تازە تەسەروف بکرێت، ئەوە کێشەکە لەوەدایە، دوا سیاغەی بخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بـری مایە راکێشراوەکە بۆ پرۆژەکـانی ژێرخـانی ئـابووری و وەبەرهێنـان بەشـێوەیەکی دادپەروەرانە خەرج بکەن, دوای راستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشـنیارا هنـدێ کـو ب شـێوەکێ کـو ل گـۆر پارێزگەهـا ل گـۆر ئـاکنجیێن پارێزگەهـا ئەز دێ روونکرنەکێ دەم ئیحتیماله هەولێر و سلێمانی ئەو کێشە نەبیت ئەم وەك پارێزگەها دهـۆکێ ژی مە پێ خۆشە، یەعنی بووژاندنەوە و گەشەسەندێن هەمـی پـارێزگەهێن هەرێما کوردسـتانێ ب هەمی ئاستەکێ بهێتە ئەنجامدان سەبارەت پارێزگەها دهۆکێ ئەو ترس مە یـا هەی، ژبەر هنـدێ داخاز دکەین کو ل گۆر ئاکنجی و هەژاریا مەنتەقێ ئەوپرۆژە بهێنە دابەش کرن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شعبان عبدالغفار:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەم دەقە وەکو خۆی بمێنێتەوە حکومەت ناتوانێت ئەو پرۆژانەی کە هەبووە وەکو خۆی جێبەجێ بکات، ئەو پێشنیارەی کە من کردم ئەگەر بیخوێنن هەموو کێشەکانی پێ چارەسەر دەکرێت وەکو تریش بڕیار لەلای ئێوەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ سوپاس، خاتوو شرین فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنارەش لای من هاتە کرن، حەز دکەم بێتە دەنگدانێ و پشتگیریا ئاخافتنێ ئامینە خان دکەم هەمان فیکرمان هەی لە بارەی پارێزگای دهۆك، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆرە ڤالا.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بڕی مایە ڕاکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان بەشێوەیەکی دادپەروەرانە خەرج بکەن, دوای ڕاستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئامینە خان لە خولی پێشوو لێرە بووە لە موناقەشەدا، یەعنی ئەندامی پەرلەمانی کوردستان هەیە دەڵێ لەسەر ڕێژەی دانیشتوان کە بزانێت قازانجیەتی، ئەندامی پەرلەمانی کوردستان لە هەندێك مەنتیقە دەڵێ لەسەر ئەساسی زیان لێکەوتن و کاولکاری، هەندێکیان لەسەر ئەساسی ڕاگواستن و کیمیاباران، هەندێکیان دەڵێن لەسەر ئەوە، وشەی دادپەروەری دەکرێت تۆ مەنتیقەیەك زیانی لێکەوتووە، مەنتیقەیەك هەژارە، مەنتیقەیەك ئیستیسماری تێدا نییە، یەعنی دوورە دەستە لە پەنایەك کەوتووە، یەعنی شاری وا هەیە بەس بە ئیستیسمار ژیانی گوزەرانی تێدایە، شاری وا هەیە ئەگەر حکومەت پرۆژەی لێ نەکات وێران دەبێ، لەبەر ئەوە ئەم وردەکارییە، هەژاری و کاولکاری دادپەروەری و ئەوانە وشەی دادپەروەری پێموایە پڕ پێستیەتی، دوایی لە نەتیجەی ئەم پرۆژانە پەرلەمانی کوردستان و وەزیرەکان، یەعنی من پێموا نییە حکومەت تەعبیر بێت لە شارو گەڕەکێك، هەر وەزیرێك تەعبیر لە هەموو کوردستان دەکات و

تەعبیـر لە هەمـوو دێـیەك دەكـات و مەسـئوولە لە بەرامـبەر هەمـوو نـاوچەیەك، ئەگەر ئەو وەزیرانەی ئێمە هەر كەسە دیفاع لە شارو دێـیەكەی خـۆی بكـات، بەڕاسـتی حكومەتـداریەكی عەیبەمان هەیە و، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا من دڵنیام بێگەرد خانیش دەڵێت لەو شوێنەی كە راپەڕین دەستی پێكردووە، فەرموو.

بەڕێز بێگەرد دڵشاد تاڵەبانی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من باسی ئەوە ناكەم لەكوێوە راپەڕین دەستی پێكردووە، بەڵام ئێمە باسـی حكـومەتی هەرێمـی كوردسـتان و پارێزگاكـانی سـنووری هەرێمـی كوردسـتان دەكەیـن، بەس مـن پێمـوایە ئێسـتا كەركووك زۆرتـرین زەغتـی هەم لە عێـراقەوە لەسـەرە، هەم ئـێمەش وەكـو حكـومەتی هەرێمـی كوردستان ئەگەر بڕیار وایە ئەو ناوچـانە بەشـێكین لە هەرێمـی كوردسـتان و دەگەڕێـنەوە سـەر هەرێمـی كوردسـتان بـۆ موزایـدە نییە بەڕاسـتی دەیلـێم حەقـی خـۆیەتی لە ئێسـتادا پارێزگای كەركووك وەكـو پارێزگاكـانی تـری هەرێمـی كوردسـتان لەنـاو ئەم پـرۆژەیە جێگای بكـرێتەوەو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك صالح رەئی جەنابیشت وایە، وانییە؟ فەرموو.

بەڕێز صالح فقێ محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ویستم ئەم قسەیە بكەم بـێگەرد خـان كـردی، مـن دڵنیـام كە ئـێمە ئـابووری كەركووك بەكـار دێنین بۆیە پێویستیشە لەو قەرزە، لەو پرۆژانە دابنرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك فرسەت فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علي:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی من خاڵی پەیڕەوییە، یەعنی بە تەسەوری من كێشەكە لێرە دروسـت دەبێـت، هەمیشـە وا بـووەو ئـێمەش كە پەیڕەومـان داڕشـتۆتەوە وامـانكردووەو لە رابـردووش وا بـووە، كاتێـك كە رەئیەكـان تەرح دەكـرێن، ئەگەر بە عـورفی سـێ كەسـتان وەرگرتـووە، وەریبگـرن، ئەگەر یەك كەستان وەرگرتووە، وەریبگرن، دەڵێن لەسەر ئەو ماددەیە ئەوەندە رەئیە هەبووە، نەك بـرادەران لەوێ صیاغەیەك دەكەن و بۆمان دەخوێننەوە، ئەو دەڵێ منـی تێـدا بێـت، ئێسـتا منـیش پرسـیار دەكەم هەموو ئەو یاسایانەی لە پەرلەمان دەرچوونە چـۆن پەرلەمـان موخـاتەبەی وەزارەتەكـان دەكات؟ پەرلەمان موخاتەبەی ئەنجومەنی وەزیران دەكات، مـن پێشـنیارم كـرد پێویسـت ناكـات وەزارەتی ئابووری و وەزارەتی پلاندانان، پێشنیارەكە هەر حیسابی بۆ نەكرا، باشە ئەگەر وایە بە كەیفی خۆتان دایڕێژن و دەنگ دەدەین، كاتێك ئـێمە قسـە دەكەیـن پێویسـتە چەنـد رەئـی هەیە بیخەنە دەنگدانەوە، كامە دەنگی هێنا؟ كامە دەنگی نەهێنا؟ نەك یەك لەولایە هەڵبستێت ئەوەش

زیـاد بکرێـت، بـا ئەو شارەشـی لەگەڵ بێـت، ئـێمەش خەڵکـی شـوێنێکین، ئـێمەش نـاوی شـارێك دەبەین ئەگەر وا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر محەمەد عەلی فەرموو.

بەڕێز د.محمد علی یاسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـوزایەدەیەکم هەیە ئەگەر روخسـەت بێـت، چـونکە کـاتی ئەوەیە، ئەگەر کـاتی خـۆی پارێزگـای دهۆك بچووکترین پارێزگای هەرێمی کوردستان بـوو لە رووی دانیشـتوانەوە، ئێسـتا گەورەتـرین پارێزگـای هەرێمـی کوردسـتانە لە رووی دانیشـتوانەوە، ئەو هەمـوو ئـاوارەو ئەو هەمـوو کەسـە نزیکەی زیاتر لە (وەن پۆینت پـری) ملیـۆن کەس بەپێـی ئەوەی سـەتی سیکسـی نێـودەوڵەتی لە پارێزگای دهۆك لەدوای ئەو قەیرانە نیشتەجێ بـوونە، ئەگەر لەم یاسـایە قەرار وایە مـوزایەدەی شارو شارۆچکە بکەن کە بەدڵی من نییە، ئێمەش با ئەو موزایەدەیە بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو زۆزان صادق فەرموو.

بەڕێز زۆزان صادق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقە سکرتێری پەرلەمانێ ناڤێ من بیر نەکات، ئەوە سێ جارە من دەستا خۆ را کرییە، بیر کریە نـاڤێ مـن چیـیە؟ ئەز پشـتیڤانیا ئاخافتنـا ئـامینە خـان و دکتـۆر مـحەمەد عەلـی دکەم، بـۆ جەماعەتێك ئەوە بێژن دادپەروەری مە دهۆکێ موشکیلە هەی گەل وشـە دادپەروەری، هەر جـار بەحسێ دادپەروەری دەکرێ بەس دهۆك یـا بێـژم پتـر هەمیـا یـا زەرەرمەنـدو زیانمەنـدە کـو ئەو پرۆژەو ئەو خزمەتگوزاریێن هەر پارێزگەهێن دێنە کرن هەولێرو سـلێمانی دهـۆکێ نـایەتە کـرن، بێـژا ئەو دادپەروەری ئەگەر بە دروسـتایی بێـتە جـێ بەجـێ کـرن ئەم دگەلـین، بەس ئەگەر بە دروسـتایی نەهێـتە کـرن هەروەکـو پێشـتر بەری نـووکە هەبیـتن ئەم حەز دکەیـن لەنێـوان دوو قەوسدا دهۆکێ بکەنە ناڤ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئینشائەڵڵا ئەمجارە بەرێکوپێکی جێ بەجێی دەکەین، تکایە ئەوە زۆر دەسـت بەرز کـراوەتەوەو نوقتەی نیزامی، ئێوە دەزانن و خۆشتان دەزانن نوقتەی نیزامی نییە، من موخـاڵەفەی پەیـڕەوی ناوخۆ دەکەم، کە رێ بەوە دەدەم، تکایە ئەگەر دوا صیاغە بخـوێننەوە، بەڵکـو ئەنـدامان بەدڵیـان دەبێت و دەیخەینە دەنگدانەوە، ئەگەرنا ئەو پێشنیارەی دکتـۆر فرسـەت دروسـتە یەك بە یەکـی ئەو تێبینیانە بخەینە دەنگدانەوە، ئینجا دوایی، بەڕێز کاك قوباد تاڵەبانی فەرموو.

بەڕێز قوباد تاڵەبانی/ جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەز دەکەیـن ئـێمە هەمـوو پەرلەمانتـارێکی بەرێـز دڵنیـا بکەیـنەوە کە ئـێمە حکـومەتێکی دادپەروەرانەمـان هەیە، کابینەکەمـان نەك هەر بـنکە فـراوانە، بەڵکـو نـوێنەری هەمـوو دڵ فراوانێکین و ئیتر زۆر شتمان فراوانە، ئەمە سەر ئێشە بۆ هەمووومـان دروسـت دەکـات، ئـێمە کە

بڕیار دەدەین لەسەر پرۆژە دادپەروەرانە بڕیار دەدەین، ڕەچاوی ناوچە جیاجیاکانی کوردستان دەکەین، پارەیەکی زۆریش سەرف دەکەین لەو ناوچە کوردستانیانەی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان، پێموایە دڵنیاش دەبین لە داهاتووشدا هەر وا دەبین، بۆیە پێموایە سیقەتان هەبێت بە حکومەتەکەی خۆتان دادپەروەرانە مامەڵە بەم قەرزەش دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئینجا کاك عومەر ئەوە ئەمڕۆ جەنابت لە هەمووان زیاتر قسەت کردووە، بۆیە ئێستا دەرفەت بدەم بە جەنابت ئەوە ئەندامانی تری پەرلەمانیش قسەیان هەیە، تکایە دوا صیاغە بخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٩): بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی پلان دانان بڕی مایە راکێشراوەکە بۆ پرۆژەکانی ژێرخانی ئابووری و وەبەرهێنان بەشێوەیەکی دادپەروەرانە خەرج بکەن, دوای راستاندنی لە لایەن پەرلەمانەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە پێشنیارەکەی ئێوە چی بوو؟ مامۆستا عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك دەکەم ڕەنگە چارەسەری ئەو بابەتە بکات، نووسراوە بەشێوەیەکی دادپەروەرانەو (پێویست بوونێکی) بۆ زیاد بکرێت، چونکە ڕەنگە شوێن هەبێت پێویستی بە پرۆژەی تر هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەعنی ئێمە تێ دەگەین لەو دڵسۆزییەی ئێوە بۆ مەنتیقەی دهۆك، بەڵام قسەکە ئەمەیە چ پێوەرێك دادەنێیت هەژاری، پێوەری هەژاری لە کوردستان چییە؟ ڕێژەی دانیشتوان، کامەیە ڕێژەی دانیشتوان؟ یەعنی هەر جوملەیەك دەگری جوملەیەکی قیاسی ستانداردمان نییە لە کوردستان پشتی پێ ببەستین، یەعنی ئەوە بریتییە لە ئەرکی پەرلەمانتارەکان خۆمان لەسەر حکومەت کە ئەم پرۆژانە تەوزیع دەکات، یەعنی چی غەدر لە شارێکی وەکو دهۆك بکرێت، چۆن لێی قەبول بکرێت؟ ئەگەرنا تۆ هەر ستانداردێك دادەنێی، هەر شتێك دادەنێی داینێ، حەز دەکەن ئێستا دەنووسین بەشێوەیەکی دادپەروەرانە لەنێوان پارێزگاکاندا بە لەبەرچاوگرتنی هەژاری و کاولکاری وپێویستی دوو، سێ جوملەی تریش دەنووسین، ئەمە چ لە وەزع دەگۆڕێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا وابزانم من بووم ئەم پێشنیارەم کرد، من گوتم بەشێوەیەکی دادپەروەرانە لەسەر پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان، چونکە هیچ پێوەرێکی دروستمان نییە لە هەرێمی کوردستان، کام پێوەری هەژاریمان هەیە وەکو کاك گۆران ئازاد ئیشارەتی پێدا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئێستا ئەوە زۆر باشە، بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بەسەر پارێزگاکان، فەرموو خاتوو مریەم.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە جگە لە پارێزگاکان ئیدارەشمان هەیە، ئیدارەی سەربەخۆ، دوو ئیدارەی سەربەخۆیە، ئەگەر پارێزگاکان ئیزافە کران ئەوانەش ئیزافە بکرێن، چونکە بەڕاستی هەمیشە ئەوان پەراوێز خراون وەك کاك گۆران باسی کرد، دوو ساڵ زیاترە یەك پرۆژەی ناو بازاڕ وەستاوە، دوو ساڵە ئیش و کارو کەسابەتی خەڵك وەستاوە، لەبەر ئەوەی ئەو پرۆژەیە ئەو جێیەی بۆ دابین نەکراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو مریەم ئیدارەکان، قەزاکان، بەشێکن لە پارێزگاکان، کە باسی پارێزگات کرد ئیدارە دەگرێتەوە، قەزا دەگرێتەوە، ناحیە دەگرێتەوە، هەمووی دەگرێتەوە، کاك مەردان فەرموو.

بەڕێز مردان خدر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو هەموو گومان کردنە لە حکومەتە، ئێمە بۆ ئەو تەفاسیلە رادەکێشی، ئەگەر راستە ئەوەندە گومانە هەیە، واللە لە قەزاکانیش گومانمان لە موحافەزە هەیە، بۆیە باش نییە ئەوەندە گومان کردنە، ئەوەندە تەفاسیلە، ئەو نەصەی کە خوێندرایەوە بە تەنیا دادپەروەری کافیەو سیقەمان بە حکومەت هەبێت، کە دادپەروەریانە تەعامول لەگەڵ ئەو قەرزە دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخوێننەوە، هیچتان بۆ ئیزافە کردووە؟ یان هەر ئەوەیە، خۆ با پێتان بڵێم هەر کە دەیخوێننەوە هەر ئەوەی ترە، لەبەر ئەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٤) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٩) کەس لەگەڵدا نییە، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەو تکایە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دەیەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

دەکرێت ئەو ناکۆکیانەی لە ئەنجامی پیادە کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە ئەو ڕێککەوتن و گرێبەستانەی بەپێی ئەم یاسایە دەبەسترێن چارەسەر بکرێن لە ڕێگای ناوبژیوانی نێودەوڵەتی بەگوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویست دەکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاک شوان نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من زۆر دەستم بەرز کردەوە، تازە دەنگی لەسەر درا، بۆیە هەر قسەیەك بکەم زیادەیە، بەڕاستی قسەی زۆری لەسەر کرا، کاك فرسەت قسەیەکی زۆر جوانی هێنا، بەڕاستی ئەو ڕەئیانەی ئێستا هەست پێ دەکەین هیچ ئیعتیباری بۆ دانانرێت، من لەگەڵ ئەوەدام دادپەروەریەکەش وەکو کاك قوباد ئیشارەتی پێدا...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تازە دەنگی لەسەر درا، کێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی دەیەم؟ کەس نییە، ئەوەی لیژنەی یاسایی دروستە هیچ پێشنیارێك نەبووە بگاتە سێ کەس، بەڵام بەشێك لە پێشنیارەکان لە نەصەکە جێ کراوەتەوە، کەواتە کەس نییە قسەی هەبێت لەسەر ماددەی دە، بۆیە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٥) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی یازدە تکایە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یازدەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

کار بە هیچ یاسایەك، یان بڕیارێك، یان هەر دەقێکی تری ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٥) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دوازدەیەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیـران و لایەنە پەیوەندیـدارەکان حوکمەکـانی ئەم یاسـایە جـێ بەجێ بکەن و پەیڕەو و ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی دەربکەن.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کەواتە دەیـخەمە دەنگدانەوە، کـێ لەگەڵـدایە دەسـتی بەرز بکـاتەوە؟ (٣٤) کەس لەگەڵـدایە، زۆر سـوپاس، کـێ لەگەڵـدا نیـیە دەسـتی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، کەواتە ماددەکە پەسند کرا، ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێزدەیەم: بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقـائیعی کوردسـتان) جـێ بەجـێ دەکرێت.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کەواتە دەیـخەمە دەنگدانەوە، کـێ لەگەڵـدایە دەسـتی بەرز بکـاتەوە؟ (٣٨) کەس لەگەڵـدایە، زۆر سـوپاس، کـێ لەگەڵـدا نیـیە دەسـتی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، کەواتە ماددەکە پەسـند کـرا، هۆیەکـانی دەرچووانـدنی ئەم یاسایە.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

لەپێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پرۆسـەی گەشـە پێـدان و پێشخسـتن بەو شـێوەیەی بەرژەوەنـدی بـاڵای گەلەکەی دەسـتەبەر بکـات، ئەم یاسـایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر هۆیەکانی دەرچوواندن؟ بەس کاك عباس غەزالی فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گەلەکەی وابزانم دەبێت بنووسین گەلەکەمان، ئێمە بۆ میللەتەکەمـان بڕیـار دەردەکەیـن، نەك بـۆ میللەتێکی تر، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئەوە چاك بکرێت، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

لەپێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پرۆسەی گەشە پێدان و پێشخستن بەو شێوەیەی بەرژەوەندی گەلەکەمان دەستەبەر بکات، ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٦) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (کەس نییە) لەگەڵدا نەبێ، کەواتە پەسند کرا، کۆی یاساکە دەخەمە دەنگدانەوە بەو شێوەیەی کە ماددەکانی پەسند کرا، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٣٩) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (٦) لەگەڵدا نییە، کەواتە یاساکە پەسند کرا، پیرۆزبایی لە خەڵکی کوردستان دەکەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایەوە، زۆر سوپاس، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بەم شێوەیە هاتینە کۆتایی دانیشتنی ئەمڕۆمان.

فخرالدين قادر	**جعفر ابراهيم ئێمینکی**	**د. يوسف محمد صادق**
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە ١٤

چوارشەممە ڕێکەوتی ٩\٦\٢٠١٥

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٤)

چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٩

کاتژمێر (١٠)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٩ پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (١٤)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی ماددە (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەمووارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (١٤)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (١٠)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٩ دا بەم شێوەیە بێت:

١- خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو:

أ- پرۆژە یاسای تاقانەکانی کیمیاباران و ئەنفال و جینۆساید کراوەکان.

ب- پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای زمانە فەرمییەکان ژمارە (٦) ساڵی (٢٠١٤)

٢- گفتوگۆ کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان کە لەلایەن لیژنەی کاتی بۆ پێداچوونەوەی پەیڕەوی ناوخۆ ئامادە کراوە بەپێی بڕیاری ژمارە (٢٦) ی ساڵی (٢٠١٤) و بڕگەی هەشت لە ماددەی (٥٦) لە یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) هەموار کراو و پاڵپشت بە ماددەی (٩٤) ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٤)، ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٦/٩)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی یەکی ماددەی بیست لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (١٤) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (١٠) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٦/٩) بەم شێوەیە بێت:

١ خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو:

ت- پرۆژە یاسای تاقانەکانی کیمیاباران و ئەنفال و جینۆساید کراوەکان.

ب-	پرۆژە یاسای هەمواری یەکەمی یاسای زمانە فەرمییەکان ژمارە (٦) ساڵی (٢٠١٤)
٢- گفتوگۆ کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان کە لەلایەن لیژنەی کاتی بۆ پێداچوونەوەی پەیڕەوی ناوخۆ ئامادە کراوە بەپێی بڕیاری ژمارە (٢٦) ی ساڵی (٢٠١٤) و بڕگەی هەشت لە ماددەی (٥٦) لە یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) هەموار کراو و پاڵپشت بە ماددەی (٩٤) ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.
پێش ئەوە دەست بە بەرنامەی کار بکەین داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین کە پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشووی پەرلەمانی کوردستان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە(١٣) لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٢) بەم شێوەی خوارەوە بوو:
١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.
٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو و ئامادە بووی کۆبوونەوەی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.
٣- پەسند کردنی گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی پەرلەمان و دانیشتنی لیژنەکانی پەرلەمان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر- سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (١٣) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٢) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:
لە کۆبوونەوەی یەکەم:
ئاواز جەنگی- مۆڵەت - ئومێد حەمە علی- مۆڵەت - ئێڤار ابراهیم- مۆڵەت - باپیر کامەلا- مۆڵەت - پەری صالح- مۆڵەت - جمال عثمان مۆرتکە- ئامادە نەبووە - حەیات مجید- مۆڵەت - خلف احمد- مۆڵەت - زانا عبدالرحمن- مۆڵەت - سراج احمد- مۆڵەت - سەرکەوت سەرحەد- ئامادە نەبووە - شێرکۆ حەمە امین- مۆڵەت - صالح بەشار- مۆڵەت - ڤیان عباس- مۆڵەت - عادل عزیز- مۆڵەت - عبدالرحمن فارس(ابو کاروان)- مۆڵەت - عبدالله محمود- مۆڵەت - عمر صالح- مۆڵەت - فەرهاد حەمە صالح- ئامادە نەبووە - فەرحان جەوهر- مۆڵەت - منیرە عثمان- مۆڵەت

له كۆبوونەوەی دووەم:

ئاواز جنگی مۆڵەت   ئاواز جەنگی- مۆڵەت - ئومێد حەمە علی- مۆڵەت - ٤- باپیر کاملا- مۆڵەت - پەری صالح- مۆڵەت - جمال عثمان مۆرتکە- ئامادە نەبووە - حەیات مجید- مۆڵەت - خلف احمد- مۆڵەت - زانا عبدالرحمن- مۆڵەت - سراج احمد- مۆڵەت - سەرکەوت سەرحەد- ئامادە نەبووە - شێرکۆ حەمە امین- مۆڵەت - صالح بەشار- مۆڵەت - ڤیان عباس- مۆڵەت - عادل عزیز- مۆڵەت - عبدالرحمن فارس- مۆڵەت - عبدالله محمود- مۆڵەت - عمر صالح- مۆڵەت - فەرهاد حەمە صالح- ئامادە نەبووە - فەرحان جەوهر- مۆڵەت- منیرە عثمان- مۆڵەت - حسن صالح- مۆڵەت - انور قادر- مۆڵەت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٣) تا (٢٠١٥/٦/٩) بەم شێوەیە بوو:

١- لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (٦/٣) کۆبوونەوەی کردووە:

١. منی نبی- مۆڵەت

٢- لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشت و گوزار لە (٦/٣) کۆبوونەوەی کردووە

صالح بەشار مۆڵەت- سراج احمد مۆڵەت - بێگەرد دڵشاد مۆڵەت - ایوب عبدالله مۆڵەت - علی هالۆ مۆڵەت

٣- لیژنەی کاروباری کۆمەڵگەی مەدەنی لە (٦/٧) کۆبوونەوەی کردووە

٤- لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافی بەکاربەر لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

سەرجەمیان ئامادە بوون

٥ لیژنەی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

سەرجەمیان ئامادە بوون

١- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیساسی لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

محمود عمر مۆڵەت -عبدالله محمود مۆڵەت

٢- لیژنەی اوقاف و کاروباری ئاینی لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

سراج احمد مۆڵەت - ادریس علی مۆلەت

٣- لیژنەی دەستپاکی لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

ادریس علی مۆڵەت - خلف احمد مۆڵەت

٤- لیژنەی پەروەردە و خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زاستنی لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

د.جوان اسماعیل مۆڵەت - د.ڕێواز فائق مۆڵەت - مەردان خدر مۆڵەت - زۆزان صادق مۆڵەت

٥- لیژنەی پیشەسازی و سەرچاوە سروشتیەکان لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

ڕۆزا محمود مۆڵەت - عزت صابر مۆڵەت - ڕێواز فائق مۆڵەت

٦- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (٦/٨) کۆبوونەوەی کردووە

ئاواز جەنگی مۆڵەت - عباس غزالی مۆڵەت - فەرهاد حەمە صالح مۆڵەت

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك فەرهاد نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نوقتەی نیزامی نییە، بەڵام من مۆڵەت بووم لە هەموو حاڵەتەكان، بە بەڕێزت و برادەرنیشم وتووە ئەچم بۆ باكوور تا ئەو دەقەی دێمەوە پێم وتوون، یەك ڕۆژ بێ مۆڵەت نەڕۆشتووم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئەچینە سەر بەرنامەی كاری ئەمڕۆمان كە بڕگەی یەكەم بریتییە لە خوێندنەوەی یەكەم بۆ ئەم پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو:

١- پرۆژە یاسای تاقانەكانی كیمیا باران و جینۆساید و ئەنفالكراوەكان.

٢- پرۆژە یاسای هەمواری یەكەمی یاسا فەرمییەكان ژمارە (٦) ی ساڵی (٢٠١٤).

٣- داوا لە سەرۆكایەتی لیژنەی یاسایی ئەكەین بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست كردن بە خاڵی یەكەمی بەرنامەی كار.

بەڕێز قەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرۆژە یاسایەك بناڤێ تاقانەكانی كێمیاباران و ئەنفال و جینۆساید كری هاتیە پێشكەش كرن ب ژمارە یاساییە ئەندامە ڤە، كۆپێ كی سێ ماددە دگەل هۆكارێ دەركرنێ، دەست پێ دكەت ب ئاری محمد هەرسین، محمد صادق، شوان شێخ احمد، قەمان فیصل، ئومێد عبدالرحمن، امنە زكری، سعید مەسیفی، ئێڤار ابراهیم، ئومێد حەمە علی، فائق مصطفی، شێركۆ جودت، علی حەمە صالح، هەروەسا چەند بەڕێزكی تر ژی واژوو خۆ پێشكەشی سكرتێری پەرلەمانی كری، كو دەست پێ دكەتن ب (دلێر مصطفی، عبدالرحمن، ابو كاروان، باپیر كاملا، عبدالله حاجی محمود، یعقوب گورگیس، قادر رەزگەیی، بەهار عبدالرحمن، حسین اسماعیل، مەروان گەڵاڵەیی، هەورامان گەچێنەیی) داخازێ ژ جەنبێ وەیی دكەین كو پێشكەشێ لیژنەی پەیوەندیدار بكەن بۆ دروست كرنا ڕاپۆرتە ل سەر.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دوو نوقتەی نیزامی هەیە پێش وەخت، با ئیحالەی لیژنەی پەیوەندیداری بكەین، دوایی نوقتە نیزامییەكانتان وەرئەگرین، ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی كاروباری یاسایی و لیژنەی كاروباری پێشمەرگە و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی و گشت ئەندامانی پەرلەمان ئەكرێ، مامۆستا هەورامان فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان گەچێنەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە نوقتەی نیزامییە، و داوا ئەكەم ئەو بابەتە لێكۆڵینەوەی لەسەر بكرێ، چونكە سەبارەت بە پرۆژە یاسای تاقانەكان تەقریبەن ئەو پرۆژە یاسایە تەقدیم كراوە، ئێستا تاقانانەكانی ئەنفال و كیمیا باران چاوەڕوانی ئەوە ئەكەن ئەمڕۆ خوێندنەوەی دووەم بۆ ئەو

پرۆژە یاسایە بکەین و تەسویتی لەسەر بکەین، چەند مانگە لەگەڵیان دانیشتووین، وەعدمان پێ داوان، ئەم پرۆژە یاسایە تەقدیم کراوە، نێردراوە بۆ لیژنەی موختەس، بەداخەوە تا ئێستا کەس راپۆرتی لەسەر نەنووسیوە، تازە هەندێ پرۆژە تەقدیم ئەکرێ و خوێندنەوەی یەکەمی بۆ ئەکرێ، داوا لە بەڕێزت ئەکەم بەدواداچوونێکی جدی بۆ ئەو بابەتە بکەی، چونکە تاقانەکان چاوەڕێ ئەکەن ئەمڕۆ یاساکەیان بۆ دەربچێ، نەك ئەمڕۆ خوێندنەوەی یەکەمی بۆ بکرێ و کەی خوێندنەوەی دووەمیشی بۆ ئەکرێ؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك ئاری هەرسین.

بەڕێز ئاری هەرسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی لە عورفی پەرلەمان نییە پەرلەمانتارێك جوابی یەکی تر بداتەوە، بۆیە من جواب نادەمەوە تا بەڕێزت روخسەت نەدەی، دوو شت هەیە پێویستە باس بکرێ، یەکێ لەوانە راست کردنەوەیەك ئەکەین لەو پرۆژە قانونە، ئەگەر لە ماددەکان سەیری (١، ٢، ٣)بکەین لە خوارەوە نووسراوە (ئاری محمد هەرسین) بە ناوی منەوە نووسراوە، خۆی ئەبوو بنووسرێ لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە پەرلەمانی کوردستان، داوا لە بەڕێزتان ئەکەم ئەو ڕاست کردنەوەیە بکەن، دوو، لە هەمان کات داوا لە بەڕێزتان ئەکەم لەبەر گرنگی ئەو مەوزوعە کە لەسەر ئەساسی ئەو کۆبوونەوەیەی لیژنەی پێشمەرگە مۆنۆمێنی هەڵەبجە لەگەڵ نوێنەری ئەو قوربانیانە کردوویەتی، داوا لە بەڕێزتان ئەکەم سیفەتی بەپەلە بدەن بەو پرۆژە قانونە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆر شوان.

بەڕێز (عمر مصطفى) د. شوان قەڵادزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پرۆژە یاسایە بە ژمارەی یاسایی ئەندامان (١٢) کەس ئیمزای کردووە، لە (٢٠١٤/٥/١٨) پێشکەش کراوە، بەلامانەوە سەیرە ئەو بابەتە گرنگە کە خوێندنەوەی یەکەمیشی بۆ کراوە، بۆچی خوێندنەوەی دووەمی بۆ نەکراوە؟ بۆ ڕاپۆرتی لەسەر ئەمادە نەکراوە؟ تا ئەگاتە ئەوەی لەساڵی (٢٠١٥) پاش ساڵێك پرۆژەیەکی تر پێشکەش بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کە خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژە یاسایەك کرا ئەڕواتە لای لیژنەی پەیوەندیدارەکان، ئەوانیش پێوست ئەکات ڕاپۆرتی لەسەر ئامادە بکەن، بەڵام تا ئێستا بەپێی پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان هەر پرۆژە یاسایەك خوێندنەوەی بۆ کرابێ، پرۆژەی تری هاوشێوە خوێندنەوەی بۆ ئەکرێ، ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارکان ئەکرێ، ئەو حاڵەتە نییە، حاڵەتی تریشمان هەیە کە چەند پرۆژە یاسایەك یان یەك پرۆژە یاسا بە ناوەڕۆکی جیاواز لەلایەن، یان هەندێ جار بە ناوەڕۆکی لێکچووش لەلایەن ئەندامانی پەرلەمان واژوو کراوە، ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان کراوە بۆ ئەوەی ڕاپۆرتی لەسەر بکەن، و هەموو ئەو پرۆژە یاسایانە بکەن بە

ڕاپۆرتی هاوبەش، چەند پرۆژە یاسا تا ئێستا لە ناو پەرلەمان گفتوگۆمان لەسەر کردوون، خوێندنەوەی دووەممان بۆ کردووە، لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان بە چەند گرووپێك پێشکەش کراوە، و دوایی لە خوێندنەوەی دووەمیش ئاماژە بە هەموو ئەو پرۆژە یاسایانە کراوە کە لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، کاك ڕابوون فەرموو.

بەڕێز ڕابوون توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی بەڕێز مامۆستا هەورامان لەجێی خۆیەتی، بەڵام پێشنیار ئەکەم بۆ ئەوەی ئەو کێشە حەل بکرێ، ئەگەر سیفەی ئیستیعجال بکرێ بۆ ئەو پرۆژەیە، هەردوو پرۆژەکە پێکەوە بخرێتە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی سیفەی ئیستیعجالیان بدرێتێ، بۆ ئەوەی لیژنەی یاسایی بەیەکەوە ڕاپۆرتیان لەسەر بنووسێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەش ئەکرێ، ئەکرێ هەموو ئەو پرۆژە یاسایانەی لە بواری تاقانەکانی ئەنفال و جینۆساید و کیمیابارن ئامادە کراون ئەگەر دەنگی لەسەر بدرێ هەموویان سیفەی ئیستیعجالیان لەسەر بدرێن، فەرموو دکتۆرە ڤاڵا.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە پێشنیاری بەڕێز ئاری هەرسین و بەڕێز ڕابوون مەعروف ئەکەم سیفەتی ئیستیعجال بدرێ بەو پرۆژە یاسایانە بۆ ئەوەی بە زووترین کات ڕاپۆرتی لەسەر بدرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەر ئێستا ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتیوانی زۆر بۆ هەموو کەسێك کە پرۆژە یاسا پێشکەش ئەکەن، و مافییان ئەپارێزرێ، بەڵام ئەو سیفەی ئیستیعجالە ئەگەر ئێستا بیخەیتە دەنگ دەنگی لەگەڵ ئەدەم، بەڵام پرۆژە یاسای تریش هەیە، ئەوەی شارەوانییەکان، دەنگمان داو سیفەی ئیستیعجالمان پێیدا، یەعنی ئەیکەین بە نەریتێك و دەنگیشی لەسەر ئەدەین و کە ئەشزانین سەرکەوتووش نابێ، دواتر بە عەیبەیەك بۆ خۆمان ئەشکێتەوە وەکو ئەندامی پەرلەمان، لە کاتێکدا دوو هەفتە ئەو وەرزەی دانیشتنمان ماوە، ئەگەر ئەو مەوزوعە سیفەی ئیستیعجالیشی پێ نەدەی ئەتوانین بیخەینە دەنگیشەوە، دەنگی پێ ئەدەم، بەڵام وەکو حەزەرێك، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پێم وابێ لە خستنە دەنگدانی سیفەی ئیستیعجال بۆ پرۆژە یاساکانی تریش منیش هەمان تێبینیم داوە، و بەداخەوە ئەو پرۆژە یاسایانەی تریش کە سیفەی ئیستیعجالمان پێداون لە کاتی خۆی نەمانتوانیەوە بیهێنینەوە هۆڵی پەرلەمان و موناقەشەی لەسەر بکەین، بەڵام کە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانیش داوای ئەکەن ئەیخینە دەنگەوە، بەڵکو بتوانرێ ئامادە بکرێ، بەڕێز بەهار خان.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ئەوەم ئەو پرۆژە یاسایە سیفەی ئیستیعجالی پێ بدرێ، بەڵام چۆن موعالەجەی بکەین؟ ئەمڕۆ ئەکەوینە سەروبەندی گفتوگۆ کردن لە پەیڕەوی ناوخۆ کە پێم وایە کاتێکی زۆر دوور و درێژ ئەخایەنێ، بۆیە ئەبێ ڕەچاوی ئەوە بکەین، وەڵامی ئەوەمان بدەنەوە کە چۆن ئەتوانین سیفەی ئیستیعجالی بدەێنێ لە کاتێدا ئەوە پێویستی بە موعالەجە هەیە؟ نازانم چۆن چارەسەر ئەکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە لە کاتی دەست کردن بە گفتوگۆ کردن لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ، لیژنەی ئامادە کردنی پەیڕەوی ناوخۆی هەندێ پێشنیاریان ئامادە کردووە، بۆ چۆنیەتی موناقەشە کردنی پەیڕەوی ناوخۆ، بۆ ئەوەی هەر پرۆژە یاسایەك گرنگی تایبەتی هەبوو بێتەوە هۆڵی پەرلەمان لە کاتی موناقەشە کردنی پەیڕەوی ناوخۆ بتوانین ئەو پرۆژە یاسایانە موناقەشە بکەین، چونکە پێم وابێ وتووێژ کردن لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ کاتێکی زیاتری ئەوێ، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت سیفەی ئیستیعجال کە باسی یاسای زیادە ڕەوی کرا، من لە (٤/٨) ەوە ڕاپۆرتی ئێمەش و لیژنەی کشتوکاڵیش پێشکەش کراوە، بەڵام بەداخەوە تا ئێستا لای لیژنەی یاسایی پەکی کەوتووە بە بیانووی ئەوەی لای حکومەتەوە پرۆژەیەك دێت، تا ئێستا ئەوەی حکومەتیش نەهاتووە، لە پەیڕەوی ناوخۆ نییە پرۆژە ڕابگرین تا ئەوکاتی لە حکومەتەوە پرۆژە دێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاستە ئەوە کێشەیەکە، بەڵام جەنابیشت ئەزانی کێشەی زیادەڕەویش پەیوەندی بە حکومەتیش هەیە کە پێویستە ڕای ئەوانیش وەربگیرێ، بە تایبەتی وەزارەتی شارەوانی کە کێشەکە لێرەیە کە وەزارەتی شارەوانی داوای ئەوەی کردووە چاوەڕێی لیژنەی پەیوەندیدارەکان، چاوەڕێ ئەوانیش بکەن، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ڕووخەستم بدەی بایە حزووری بەڕێز وەزیری شارەوانی و ستافەکەی چوار جار لەگەڵی کۆبووینەوە، ئەم پرۆژەیە لەگەڵ ئەوان ئامادە کراوە، تەنیا پرۆژەیەك نییە، زۆر بە داخەوە سووئی تەفاهومێك دروست بووە لە مەسەلەکە، داوا ئەکەم بەڕێزت هەوڵی چارەسەرێکی ئەو مەلەیە بدەی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەوە ئەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە پرۆژە یاساکانی پەیوەندیدار بە تاقانەکانی ئەنفال و جیۆنساید و قوربانیان و کیمیاباران سیفەی ئیستیعجالی پێ بدرێ لە ئامادە کردنی ڕاپۆرتی لیژنە پەیوەندیدارەکان؟ کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس روخسەتم بدەی بە حزوری بەڕێز وەزیری شارەوانی و ستافەکەی (٤) جار لە گەڵی کۆ بووینەتەوە، ئەم پڕۆژەیە لەگەڵ ئەواندا ئامادە کراوە، دەنا پڕۆژەی ئێمە نییە، زۆر بەداخەوە سۆئی تەفاهوم دروست بووە لە مەسەلەکە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

راستە دەبێ هەوڵی چارەسەر کردنی ئەوەش بدەین.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا دەکەم بەڕێزتان هەوڵی چارەسەر کردنی ئەو مەسەلەیە بدەن، ئەوەش زۆر گرینگە بۆ خەڵکی کوردستان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەوە دەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە پڕۆژەکانی پەیوەندیدار بە تاقانەکانی کێمیا باران و ئەنفال و جێنوساید کراوەکان سیفەی پەلەییان پێبدرێت لە ئامادەکردنی راپۆرتی لیژنە پەیوەندیدارەکان؟، کێ لە گەڵیەتی؟، (٧١) کەس لە گەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، کەس نییە دژی بێت؟، کەواتە پەسەند کرا، فەرموو کاک ڤەمان پرۆژە یاسای (٢)م بخوێنەرەوە.

بەڕێز ڤەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسایا (٢)م کو ژلایێ ژمارا یاسایی یا ئەندامێت پەرلەمانی ڤە هاتیە پێشکەش کرن بناڤێ هەموارا یاسای زمانێ فەرمی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی، بەس ئاماژە پێ نەدایە ئەو یاسایە ژمارە چەندە ئەوا کو بێتن هەموار کرنێ، کو ژ (٢) ماددا و هۆکارێن دەرچۆنێ پێك دێتن، دەست پێدکەتن ژی ناڤێ (فەرهاد سەنگاوی، صالح فەقێ، ئاواز شێخ جەنگی، خلف احمد، ڤەمان فیصل، رێواز فائق، تەلار لطیف، عباس فتاح، سەرکەوت سەرحەد، سالار محمود، مریم صمد، قادر ئۆتمان، سعید مەصیفی، گەشە دارا، زیاد حسین، شرین حسنی، حیات مجید، مدینە ایوب، فیروز طە، بیار طاهر، دڵشاد شعبان، ئاری هەرسین، هیڤا حاجی، پەری صالح، کەژاڵ هادی، محمود حاجی، حسن صالح، زولفا محمود، جعفر ابراهیم، علی علی هالۆ، محمد علی، شیلان جعفر، گۆران ئازاد، عزت صابر، بێگەر دڵشاد، دلێر ماوەتی، حسین اسماعیل، ئێڤار ابراهیم، عبدالرحمن علی، ئۆمێد عبدالرحمن، سراج شێخ احمد، ابراهیم احمد، د.عبداللە جاسم، وحیدە یاقۆ، زانا عبدالرحمن، ماجد عثمان، کمال یلدا، یعقوب گورگیس، حاجی کاروان، شێرکۆ جودت، بەهزاد دەروێش، سەهراب میکائیل، سهام عمر، لینا عزریا، عادل عزیز، سۆران عمر، جوان اسماعیل، عمر عینایەت، رابوون معروف، منی نبی، جودت جرجیس، سرود سلیم، شوان شێخ احمد، بشار مشیر، تحسین اسماعیل، نجات محمد، فرحان جوهر، عباس غزالی، صالح بشار، محمد صادق، شێرکۆ حەمە امین، قارەمان قادر، جمال مۆرتکە، عبداللە حاجی، عبدالرحمن فارس، ئاواز حمید، ئۆمێد حەمە علی، بەهار عبدالرحمن، ناظم کبیر، شێخ شامۆ، بێستۆن فائق،

امنه زکری، ابو بکر هەڵەدنی، مدینه ایوب، انس محمد شریف، عمر صالح، نجیبه لطیف، علی حەمه صالح، فخرالدین قادر، منیره عثمان، غریب پێنجوینی، هەورامان گەچێنەیی، رۆزا محمود، انور قادر، فرست صۆفی، شکریه شێخانی، فائق مصطفی، ڤیان عباس)، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، داخوازێ دکەین ئەڤێ ژی رەوانەی لیژنەی پەیوەندیدار بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پڕۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی کار و باری یاسای و، لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هۆنەر و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکەین، زۆر سوپاس بۆ بەڕێز (ڤەمان فیصل) ئەندامی لیژنەی یاسایی، کاك باپیر نوقتەی نیزامی؟، ئاخر دەبێت نیزامی بێت، نا، پەیوەندی بە خەڵکەوە، نا، دەبێت نیزامی بێت، نیزامی، ئەوەی لەبەرنامەی کاردا بێت، ئەوەی کە سیفەی ئیستیعجالمان پێداوە لە بەرنامەی کاردا بووە، بەڕێزان دەچینە سەر بڕگەی (٢)م لە بەرنامەی کار کە بریتیە لە گفتو گۆ کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، کە لە لایەن لیژنەی کاتی بۆ پێدا چوونەوەی پەیڕەوی ناوخۆ ئامادە کراوە بە پێی بڕیاری ژمارە (٢٦)ی ساڵی (٢٠١٤) و بڕگەی (٨) لە ماددەی (٥٦) لە یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو پاڵپشت بە ماددەی (٩٤)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو، ئێستا داوا لە لیژنەی پەرلەمانی کوردستان تایبەت بە پێدا چوونەوە بە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان – عێراق دەکەین کە بفەرموون بۆ سەر مەنەصە، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان ئێوە دەزانن کە لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (٦)ی ڕۆژی (٢٠١٤/١٠/٢١) پەرلەمانی کوردستان بڕیاری دا لیژنەیەك دروست بکات بۆ پێدا چوونەوە بە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان و، ئامادە کردنی پەیڕەوێکی نوێ بۆ سەر لە نوێ داڕشتنەوەی چۆنیەتی ئیش و کار لە ناو پەرلەمان و ڕێکخستنەوەی پەیوەندی نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و پەرلەمان و دەسەڵاتەکانی تر و، چۆنیەتی وتو وێژ کردن لەسەر پڕۆژە یاساکان، شێوازی بەڕێوە چۆنی کار لە ناو پەرلەمانی کوردستان و سەرجەم ئەو بابەتانەی تری کە پەیوەندیدارن بە پەیڕەوی ناوخۆ لە مافەکانی ئەندامیەتی، مافی پرساندنی ئەندامان، چۆنیەتی وتو وێژ کردنی پڕۆژە یاساکان بۆئەوەی بتوانین بە شێوازێکی نوێ یانەو سەردەمیانە کارەکانی پەرلەمانی کوردستان بەتایبەتی کارەکانی یاسا دانان و چاودێری کردن و، هەروەها وتو وێژ کردن لەسەر بودجەی هەرێمی کوردستان لە پەرلەمان بەڕێوە ببەین، لەم ڕووەوە لیژنەیەك دروست بوو کە خۆش بەختانە ئەم لیژنەیە دوای ئەوەی توانیان پەیڕەوی ناوخۆ ئامادە بکەن، کە سپاردیان بە دەستەی سەرۆکایەتی و ئێستا لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێزی ئەندامانی پەرلەمانە، ئەمڕۆ ئەو لیژنەیە سەرەتا ڕاپۆرتی کار و چالاکیەکانی خۆیان و چۆنیەتی ئامادە کردنی پڕۆژەکە دەخوێننەوە و، دواتر هەندێك ڕاسپاردەیان هەیە بۆ چۆنییەتی وتو وێژ کردن لەسەر پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ئەوانەش دەخەینە دەنگەوە و، دەنگدانی لەسەر دەکرێت و دواتر دەست دەکەین بە وتو وێژ کردن لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ، کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز بایير كامەلا:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە باسمان لە سیفەتی ئیستیعجال كرد زۆر شتی گرینگ هەیە، بەڵام پێموایە هیچ شتێك لە بودجە گرینگتر نییە، كە ماوەی (٢) ساڵە مەسەلەی بودجە بە هۆی قەیرانی ئابوورییەوە پەرلەمانی كوردستان تەصدیق نەكراوە، بەڵام بەیانی مالی خۆ دەبێت بێتە پەرلەمانی كوردستان و بزانین چی خەرج كراوە و، چی هەیە و چی قەرزدارین؟، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

تەبعەن ئەمە هیچ پەیوەندی بە بەرنامەی كاری ئەمڕۆ نەبوو، ئەمە نیزامیش نەبوو، باشە قسەكانی خۆتت كرد، تكایە لەسەر خۆ، هێور بەروەوە، قسەی خۆتت كرد، بەیانی مالی ئاراستەی لیژنەی كار و باری داراییمان كردووە و چاوەڕێی ڕای ئەوان دەكەین بۆئەوەی بزانین پەرلەمانی كوردستان چۆن مامەڵەی لە گەڵدا بكات، چونكە بودجە پەسەند نەكراوە و ئەوەش حیساباتی خیتامی نییە، لە پەیڕەوی ناوخۆش دا چۆنییەتی موناقەشە كردنی ئەمە ڕێك نەخراوە، چاوەڕێی ڕای لیژنەی پەیوەندیداری پەرلەمان دەكەین، بۆئەوەی ئەوان هەر ڕایەكیان هەبوو ئەوا بە دڵنیاییەوە ئێمە لە دەستەی سەرۆكایەتی وتو وێژی لەسەر دەكەین و ئەو كات بڕیاری لەسەر دەدەین، ئێستا داوا لە بەڕێز دكتۆر فرست صۆفی سەرۆكی لیژنەی كاتی بۆ پێدا چوونەوە بە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان دەكەین كە بفەرموێت بۆ پێشكەش كردنی ڕاپۆرتەكەی.

بەڕێز د.فەرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەڕێكەوتی (٢٠١٤/٦/١٦) پەرلەمانی كوردستان بڕیاری پێكهێنانی لیژنەیەكی كاتی دا بۆ پێدا چوونەوە و هەموار كردنەوەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان، لیژنەكە پێك هاتبوو لە (١٣) ئەندامی پەرلەمان بەم شێوەیەی خوارەوە:

١- د.فرست صۆفی علی/ سەرۆكی لیژنە.

٢- قارەمان قادر فتاح/ جێگری سەرۆكی لیژنە.

٣- گەشە دارا جلال/ بڕیاردەری لیژنە.

٤- امنە زكری سعید/ ئەندامی لیژنە.

٥- ابو بكر عمر عبدالله/ ئەندامی لیژنە.

٦- سۆران عمر سعید/ ئەندامی لیژنە.

٧- د.بەهار محمود فتاح/ ئەندامی لیژنە.

٨- د.ڕێواز فائق حسین/ ئەندامی لیژنە.

٩- ڤەمان فیصل/ ئەندامی لیژنە.

١٠- عبدالرحمن فارس عبدالرحمن/ ئەندامی لیژنە.

١١- منی نبی نادر/ ئەندامی لیژنە.

١٢- عمر مصطفی باوەمیر/ ئەندامی لیژنە.

١٤- وحيده ياقۆ هرمز/ ئەندامی لیژنە.

لیژنە سەرەتا میکانیزمی کار کردنی خۆی پەسەند کرد و پەیڕەوی بەرکاری کردە بنەما، مادده بە مادده گفتو گۆمان لەسەری دەکرد، وەك تێبینیەك دەمانەوێت بیخەینە بەر دەستی جەنابتـان بەر لەوەی ئەم لیـژنەیە لە (٦/١٦) لە پەرلەمـانی کوردسـتان وەکـو لیژنەیەکـی کـاتی دەنگـی لەسـەر بدرێت، لەو ماوەیەی کە پەرلەمانی کوردستان نەیدەتوانی کۆببێتەوە، لە لایەن فراکسیۆنەکانی پەرلەمان لیژنەیەکی دیکە کە لیژنەیەکی نا فەرمی بوو لەو ماوەیە کاریان کرد و ژمارەیەکی زۆر لە ماددەکانی پەیڕەوی ناوخۆیان هەموار کرد، ئێمە کە لیـژنە فەرمییـەکە پێکهات لە پەرلەمان لەسەری ڕۆیشتین، دواتر ناوی ئەو بەڕێزانەش ئاماژە پێـدەدەین کە لەو لیـژنەیە دەور و مانـدوو بوونیان پیشاندابوو، ماوەی نزیکەی (١) ساڵ کار کردن و ئەنجامدانی چەندین کۆبـوونەوەی یەك لەدوای یەك توانیمان خـۆش بەختـانە ئەم پەیـڕەوەی ئێسـتا کە لەبەر دەسـتانە ئامـادەی بکەیـن، سوپاس و پشوو درێژی و ماندی بوونی جێگر و بڕیاردەری لیژنە و یەکە یەکەی ئەندامانی لیـژنە دەکەین بەراستی ئەرکێکـی قـورس بـوو، بەڵام لەبەرئەوەی بە گـرووپ کارمـان دەکـرد توانیمـان سەرکەوین، دەتوانم بڵێم دەکرێت شێوازی کار کردنی لیژنەی کاتی پەیـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـان بکرێتە نموونەیەکی باش بۆ کاری داهاتووی پەرلەمان لە هەما هەنگی و یەکتر قبوڵ کردن، ئـێمە تیمێك بووین راسـتە هەر یەکەمـان نـوێنەری فراکسـیۆنێکی پەرلەمـانی بـووین، بەڵام کەمتـرین حیزبایەتی و حەساسییەتی حیزبی لەکاری لیژنەکەمان بەدی دەکرا، ئەو پەیـڕەوەی ئێسـتا لەبەر دەستانە بەتەنیا جهـودی ئەو (١٣) ئەنـدامەی لیـژنە نیـیە، بەڵکـو خەڵکـانێکی دیـکەی دڵسـۆز بەو پەڕی گیـانی خۆبەخشـی و مانـدوو نەناسـی لە گەڵمـان بەشـداربوون و بیـرو پێشـنیارو جـێ پەنجەیان زۆر بە ڕوونی لەسەر ئەم پەیڕەوە دیارە، هەر بۆیە لێرە بە پێویستی دەزانم سوپاسـی یەکە یەکەی ئەو لایەن و جـیهەت و کەسـانە بکەیـن کە لە گەڵمـان هاوکـار بـوون، سوپاسـێکی تـایبەت بـۆ بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان، بەڕێـز جێگـری سـەرۆکی پەرلەمـان، بەڕێـز سـکرتێری پەرلەمان، کە بەردەوام هاوکارمان بوون، بەردەوام پاڵپشتمان بوون و، بەردەوام بەدوادا چوونی کارەکانی ئێمەیان دەکرد، سوپاسی زۆر بۆ سەرجەم فراکسیۆنەکانی پەرلەمان، ئەگەر ئێوە نەبان و کار ئاسانی ئێوە نەبایە نەماندەتوانی بگەینە ئەوەی کە ئێستا پێگەیشتین، سوپاسێکی تـایبەت بۆ ئەم ڕاوێژکارە بەڕێزانەی پەرلەمان کە لە خـوارەوە ناویـان دەهێنـین وەکـو ئەنـدامی لیـژنە لە یەکەم ڕۆژەوە تـا دوارۆژ لەگەڵمـان بـوون، زۆر سوپاسـیان دەکەیـن، بەتـایبەتی زۆر سـوپاس بـۆ بەڕێز دکتۆر (عثمان علی وەیس) کە زۆر ماندوو بوو لە گەڵمان، زۆر سوپاس بـۆ بەڕێـز (کـاردۆ محمد) زۆر ماندوو بوو لە گەڵمان، بەڕێز کـاك (هیـوا حامـد) یەکێـك بـۆ لەوانەی لە سـەرەتاوە تـا کۆتایی لە گەڵمان بوو، بەڕێز (دانا) ڕاوێژکـاری پەرلەمـان لە گەڵمـان هـیلاك بـوو، بەڕێـز (لاوەنـد) ڕاوێژکاری پەرلەمان لە گەڵمان زۆر ماندوو بوو، بەڕێزان کاك (دیلمان) و کاك (صلاح) ڕاوێژکارانی پەرلەمان لە گەڵمان بوون، هەروەها سوپاسێکی تایبەت بۆ بەڕێز (جبار امین) کە زۆر لە گەڵمان هیلاك بوو بە تایبەتی لەو سەفەرەی لیژنەی کاتی پەیڕەوی ناوخۆ بۆ پەرلەمـانی (سـوید) کـردی، زۆر سـوپاس بـۆ بەڕێـز دکتـۆر (دانـا سـعید صـۆفی) کە لە گەڵمـان هـیلاك بـوو، سوپاسـێکی زۆر تایبەت بۆ بەڕێز (عبدالسـلام بەرواری) زۆر لە گەڵمـان مانـدوو بـوو، سوپاسـی تـایبەت بـۆ بەڕێـز دکتـۆرە (ڤـاڵا فریـد) کە لە بەشـێکی کارەکـانی لیـژنە ئەنـدام بـوو، دواتـریش کە لە لیـژنەکەش

کشایەوە، بەڵام بە بەردەوامی بەسەرنج و تێبینیەکانی لە گەڵمان بوو، سوپاس بۆ هەر یەك لە بەڕێزان (عمر عینایەت) و (گۆران ئازاد) و (رابوون معروف) و (مولود باوە مراد) و (شێخ فخرالدین) و (باپیر کامەلا) و (مەردان خدر) و (ئایدن معروف) و کاك (یروانت) و کاك (تحسین دۆڵەمەری)، کە ئەوانە هەم لە لیژنە فەرمییەکەی پێشوو تر لە گەڵمان بوون هەم سەرنج و تێبینیشیان پێداین، زۆر سوپاس بۆ هەر یەك لە بەڕێزان (فرست احمد) و (عدنان عثمان) و (د.ڕۆژان دزەیی) و (زانا ڕۆستایی) و (د.عمر نورالدینی)، کە ئەوانیش بەو راپۆرتەی نوسخەی کۆتایی ئامادەمان کردو پێمان دان و پێداچوونەوە و بە سەرنجەکانیان دەوڵەمەندیان کرد، سوپاسی بەڕێز (دیلان) دەکەین کە سکرتێری لیژنەکەمان بوو بەراستی شایەنی ڕێز و تەقدیرە، زۆر هیلاك بوو لە گەڵمان، سوپاس بۆ کاك (مهدی محمد عبدالقادر) و (شکری عثمان حسن) و (عثمان محمد) و هەر یەك لە (مقصود) و (احمد) و (مام زەردو)، کە ئەوانە ئەرکی کار گۆزاریان لە گەڵ ئێمە کێشا و لەماوەی کۆبوونەوەکانی لیژنە لە گەڵمان بوون، بۆ ئامادە کردنی ئەم پەیڕەوە جگە لەوەی سوودمان وەرگرت لە پەیڕەوی پەرلەمان کە ئێستا کاری پێدەکەین، سوودمان وەرگرت لە پەیڕەوی ناوخۆی نزیکەی (٢١) وڵاتی دونیا بۆ نموونە پەیڕەوی ناوخۆی (ئەڵمانیا، میسر، سوید، مەغریب، ئوردن، جەزائیر، کوێت، عێراق) تا کۆتایی، هەروەها سوودمان وەرگرت لەو پڕۆژانەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان کە پێشتر لە خولی دووەم و سێیەمی پەرلەمانی کوردستان ئامادە کرا بوون، سوودمان وەرگرت لەو پڕۆژەیەی کە (N.D.I) ئامادەی کردبوو، هەروەها بۆ ماوەی (٤) ڕۆژ سەردانی پەرلەمانی (سوید)مان کردو بە شێوەیەکی مەیدانی کۆبوونەوەکانی پەرلەمانی (سوید) و کاری لیژنەکانمان بینی و لەوێ لە گەڵیان ئامادە بووین، سوپاسی هەر کەس و لایەنێکی تر دەکەین ئەگەر بە یەك وشەش تەنانەت بە هاندانێکیش لە گەڵماندا بووبێ، زۆر سوپاس بۆ هەمووتان، بەڕێزان ئەم پەیڕەوەی لەبەر دەستانە پێکهاتووە لە (١٢) بەش و (١٤٩) مادده، بەم پێیەش بەبەراورد لەگەڵ پەیڕەوی پێشوو (٥٤) مادده زیادی کردووە، چونکە پەیڕەوی بەرکار لە (٩٥) مادده پێکهاتووە، بەشی یەکەم ئەم پەیڕەوەی کە ئامادەمان کردووە، ئەم پڕۆژەیە پێناسەی چەمکەکان کراوە، بەشی دووەم پێکهاتەو کۆبوونەوەی پەرلەمانی تێدا دیاری کراوە، لە بەشی سێیەم هەڵبژاردنی دەستەی سەرۆکایەتی ئامازەی پێدراوە بە شێوەیەکی ورد دەسەڵاتەکانی دەستەی سەرۆکایەتی و سەرۆك و جێگر و سکرتێر داڕێژراونەتەوە، بەشی چوارەم باس لە ئەندامیەتی دەکات کە هەر یەك لە دروستی ئەندامیەتی و ئەرکەکانی ئەندام و مافەکانی ئەندام و پارێز بەندی و نەمانی ئەندامیەتی دیاری کراوە، بەشی پێنجەم لیژنە هەمیشەیی و تایبەتیەکان بەشێوەیەکی نوێ داڕێژراونەتەوە و هەوڵدراوە لەم پڕۆژەی لەبەر دەستتانە لیژنەی هەمیشەیی ببێتە چەقی کار کردنی پەرلەمان و، هەموو نا ڕوونیەکان کە پەیوەستن بە کۆبوونەوەکانی لیژنەکان و کاری لیژنەکان هەوڵمانداوە ڕۆشنی بکەین، ژمارەی لیژنەکان کەم کراونەتەوە بە پێی ئەوەی ئێمە پێشنیاری دەکەین بۆ بەردەمی ئێوەی بەڕێز لە (١٧) لیژنە زیاتر تێپەڕ ناکات، بەشی (٦)م سیستەمی کاری پەرلەمان کە تێدا بەرنامەی کاری دانیشتنەکانی پەرلەمان زۆر بە ڕوونی باس کراوە، کارنامەی هەفتانەی پەرلەمانمان داناوە، لە مەو دوا ئەندامی پەرلەمان دەزانێ ڕۆژی (یەك شەممە) لەناو هاووڵاتیانە، ڕۆژی (دووشەممە) کۆبوونەوەی لیژنەی هەمیشەیی هەیە، ڕۆژی

(سێشـەممە) و (چـوار شـەممە) کۆبـوونەوەی پەرلەمـانە ڕۆژی (پێـنج شـەممە) تـایبەتە بە کۆبوونەوە لەگەڵ حکومەت، هەموو ڕۆژەکانی هەفتەمـان بە تەنـزیم لە نێـو ئەم پەیـڕەوە ڕێـك خستووە، هەروەها دانیشتنەکانی پەرلەمان و ئامادە بوون لە دانیشتنەکان وسیستەمی گفتو گۆ کردن لەم بەشە ڕێکخراوە، بۆ نمـوونە لەمەو دووا دیاریمـان کـردووە هەر ئەنـدامێکی پەرلەمـان تەنیا (٣) خولەك دەتوانێ لەسەر هەر بابەتێك قسە بکات، تەنانەت خـاڵی پەیـڕەویش کە یەکـێکە لەو کێشانەی کە کات لە دەستی ئێمە دەدات و کاتمان بە فیرۆ دەدات، ئێمە لە ناو ئەو پرۆژەیەی لەبەر دەسـتماندایە زۆر بە روونـی پێناسـەمان کـردووە، بەشـی حەوتەم، چـاودێری کـردنە کە یەکێکە لە کۆڵەکە گرنگەکانی کاری پەرلەمانی، پرسیاری زارەکی و نووسراو، تەرح کردنی بابەتی گشـتی بـۆ گفتوگـۆ و ئیسـتیجواب و لێسـەندنەوەی متمـانە، زۆر بە روونـی مەرجەکـانی هەر یەکەمان لە ناو ئەم پەیڕەوە نوێ یە خستووتە بەر باس، بەشی هەشتەم کە یاسـادانە لە هەمـوو بەسشـەکانی تـر گرنگتـرە، هەوڵمـان داوە پێشـنیاری یاسـا و پـرۆژەی یاسـا لێـك جیـا بکەیـنەوە، پێشنیازی یاسا ئەوەیە کە لە (١٠) ئەندام پەرلەمان بەسەرەوە پێشکەشی بـکەن، بە شـێوازێك کە کۆمەڵێـك خاڵمـان دیـاری کـردووە دەبێـت ئەو مەرجـانەی لە پێشـنیازی یاسـادا هەبـن دیاریمـان کردووە، پرۆژە یاساش ئەوەیە کە حکومەت یان دەسـەڵاتی جـێ بە جـێ کـردن و ئەو پـرۆژانەی پەیوەستن بە دسەڵاتی دادوەری، ئێمە لە یاسادانان خوێندنەوەی سێیەممان ئیزافە کردووە، واتە لەمە دوا کاتێك لەسـەر بڕگەکـانی یاسـایەك گفتوگـۆ دەکرێـت لەو جەلەسـەیە دەنگـدان ناکرێـت لەسەر ئەم یاسایە و لە جەلەسەی دوایی لەگەڵ لیژنەی تایبەتمەنـد و لیـژنەی یاسـایی، سـیاغەی رایەکان دەکرێت و ئێنجا لە جەلەسەیەکی تایبەت کە جەلەسـەی دەنگدانە، دەخـرێتە دەنگـدان، بەشی نۆیەم تایبەتە بە بودجە و لەبە شی دەیەم ئیستیحداس کردنی کۆمەڵێك دەستەو ماددەی گرنگە کە لە پەیڕەوی ئێستای بەرکار دا نین، بۆ نموونە باسی فراکسیۆن و پێناسە و دەسـوڵات و مافەکانی فراکسیۆنمان کردووە و دەستەی گشتیمان ئیستیحداس کـردووە، دەسـتەی گشـتی کە پێك دێت لە سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکی فراکسیۆن و دەسـەڵاتەکانی دەسـتەی گشـتیمان دیاری کردووە و هەروەها ئۆپۆزسیۆنی پەرلەمانیمان پێناسە کردووە و مافەکـانی ئۆپۆزسـیۆنی پەرلەمانیمان باس کردووە وەکو کۆڵەیەکی گرنـگ لە سیسـتەمی دیمۆکراسـی، بەشـی یـازدەیەم دیســان ئیسحتیداســی کۆمەڵێــك مــاددەی گــرنگە، دیــوانی پەرلەمانمــان پێناســە کــردووە و نووسینگەکانی پەرلەمان کە ئێستا هەن، بەڵام لە پێڕەوی بەرکـاردا باسـیان نەکـراوە و هەروەهـا وەزیــری هەرێــم بــۆ کاروبــاری پەرلەمــانی ئەرکەکــانی دیــاری کــرداوە، لە بەشــی دوانــزادەیەم حوکمەکانی کۆتایمان تێدا باس کـردووە، دابەش کردنـی ئەو بەشـانە کە لە بەردەسـتداندایە لەم پرۆژەیە بەم تەسەلسولە شتێکی سابت نییە و دەتوانن پێش و پاشی بـکەن، چـونکە وەك پـرۆژە خستوومانە بەردەستان و کەمترین ماددەکانی بە دوو راهاتووە بەردەستتان، ئەمەش ئەنجـامی لە خۆبووردەیی نوێنەرەکانتانە لە فراکسیۆنەکانە لە ناو لیژنەکەدا، پێم وایە (٩) ماددە بە دوو را هاتووە، ئەگەر نا زۆر رای جیاواز هەبووە، بەڵام لە خۆبووردەیی ئەو ئەندامانەی لێرە دانیشتوون وای کـردووە کە ئـێمە بە کەمتـرین مـاددەی دوو را بێیـنە بەردەمتـان و کەمتـرین سەرئێشـە بـۆ پەرلەمان دروست بکرێت، میکـانیزمی پەسـەندکردنی ئەم پەیـڕەوە کە وەك پێشـنیار دەیخەیـنە روو ئەگەر پەسەندی بـکەن، پێشـنیار دەکەیـن هەر ئەنـدامێکی پەرلەمـان لەسـەر هەر مـاددەیەك

بۆی هەبێت (٢) خولەك قسە بكات و بۆ یەك جار و لەسەر یەك مادده قسە بكات، ئەمەش نەك بـۆ تەقید كردنی قسە كردن، تەنیـا بـۆ ئەوەی لە ئایـندەیەكی نێزیـك ببیـنە خـاونی پێـڕەوی نـاوخۆ، چونكە پەرلەمان پێویستی بە پەیڕەوی نوێ یە، پێشـتر عورفێـك هەبـوو هەر كاتێـك كە پەیـڕەو دەنگی لەسەر دەدرا و مادەیەك مان تەعدیل دەكرد یەكسەر دەخرایە بـواری جـێ بە جـێ كـردن، (كاك ڤەمان) ئەو پێشنیارەی خستە بەردەستمان كە لە ماددەی كۆتایی لە ئێستا پەسـەند بكەیـن، بڵێین ئەو پەیـڕەوە دوای بڵاوكـردنەوەی لە رۆژنـامەی وەقـایعی كوردسـتانی پەسـەند دەكرێـت، كەواتە ئێسـتا پەسـەندی بكەیـن، لەبەر چـی؟ لەبەر ئەوەی ئێسـتا یەك، دوو پەسـەندی دەكەیـن بەركار نابێت و تا ماددەی ئاخیر، لە رۆژنامەی وەقایعی كوردستانی بڵاودەكرێت و هەر مـادەیەك پەسەند دەكرا بەركار دەبوو ئەمە بۆ ئێوەی بەڕێز بە جێ دێڵین، ئەگەر بە گۆنجـاوی دەزانـین بـۆ سوود وەرگرتن لە كـات، ئەو سیسـتەمەی ئـێمە لە خـاڵی پەیـڕەوی دامـان نـاوە و لەم پـرۆژەیەی لەبەر دەستمانە، بەركاری بكەین و جێ بە جێ بكەیـن، بـۆ ئەوەی لە رێـگەی خـاڵی پەیـڕەوی، بـۆ ئەوەی كاتمـان بە فیـڕۆ نەڕوات، پێمـان باشـە بەش بە بەش بخـوێنین كە (١٢) بەشـە و هەمـوو پەیڕەوی ناخوێنین و بەشی یەكەم دەخوێنین و ئینجا مادده، مادده دەیخەینە بەر گفتوگۆ، بڕیار وابـوو كە هەوڵ بـدەین هەمـووی تەواو ببێـت ئینجـا بخەیـنە دەنگـدان، بەڵام لە كۆبـوونەوەی پەیڕەو پێمان وایە پێچەوانەیە، بۆیە ناچـار دەبـین مـادده بە مادده بیخەیـنە دەنگدان ئەگەر لە رووی قـانونی كێشـە نەبیـت كەهەمـوو بەشـەكە موناقەشـە بكەیـن و ئینجـا سـیاغەی قـانونی ماددەكان بكەین، ئەمە بۆ رای ئێوە بەجێ دەهێڵین، هیچ جهودێك بێ كەم و كوڕی نییە، دەزانین ئەوەی لەبەر دەسـتی ئێـوەیە كەم و كـوڕی تێـدایە، بەڵام چـاوەڕوانین دەوڵەمەنـدی بـكەن، بـۆ ئەوەی ببێتە پەیڕەوی نموونەیی كە هەمومان شانازی پێوە بكەین، بە توانا و بەشداری و رەخنەی ئێـوە دەوڵەمەنـد وباشـتر دەبێـت، پێشـنیاری تـر دەخەیـنە بەردەسـتتان كە هەر لە ئێسـتاوە لیژنەیەكی دیكەی كاتی بـۆ دانـانی رێكارەكـانی رەفتاركـاری ئەنـدامی پەرلەمـان پێـك بهێنرێـت، چـونكە ئەم پەیـڕەوە ئەگەر جـێ بە جـێش كـرا ئـێمە لەنـاو پەرلەمـان رێكارەكـانی رەفتاركـاری ئەندامانی پەرلەمانمان نەبێت، كێشەمان بۆ دروست دەبێت، دوو پرۆژە مـان هەیە كە یەكێكیـان (د. عبدالله جاسم) و ئەوەی تر (د. عثمان علـی وەیـس) ئامـادەی كـردووە، هەر كەسـێك دەیەوێ ئەو رەشنووسە بخرێتە بەردەستی سەرۆكایەتی پەرلەمان، ئێمە بە زەرووری دەزانین پەرلەمانی كوردسـتان ئەم رێسـایەی رەفتـاری كـاری سـلوكی ئەنـدامانی پەرلەمـانی هەبێـت كە لە هەمـوو پەرلەمانەكانی دونیا هەیە، ببوورن ئەگەر درێژمان كردبێت، بەڵام بە پێویست دەزانـین لە یەكەم گفتوگۆ لەسـەر پێـڕەوی نـاوخۆ ئەم پێشـنیارانە بخەیـنە بەردەسـتتان و هیـوادارین لەو مـاوە ی لەبەر دەستماندایە، پێش كۆتایی گەیشتن بە فەسلی تەشریعی و لە مـاوەی كەمـدا ئەم پەیـڕەوە تەواو بكەین و سوپاس بۆ هەموو ئەندامانی بەڕێزی لیژنەی كاتی پەیڕەوی ناوخۆ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ د. فرست سەرۆكی لیـژنەی كـاتی بـۆ پێـداچوونەوە بە پێـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی كوردستانی عێرق، پێم وایە بابەتێـك لە بیـرت چـوو، ئەگەر هەر پـرۆژەیە یاسایەك پەرلەمـان بە گرنگـی زانـی بتوانێـت بهێنـرێتەوە بەرنـامەی كـار لە كـاتی گفتوگۆ كردنـی لە پێـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـان، چـونكە ئـێمە لە كۆتـایی هـاتنی فەسـلی تەشـریعی كـاتی كەممـان مـاوە ئێسـتا (٣)

حەفتەمـان مـاوە جـگە لەم حەفـتەیە، بـۆیە پێویسـتە هەنـدێك پـرۆژە یاسـا کە سـیفەی ئیستیعجالتان پێداوە و دوو پـرۆژەیە یاسای تـر کە گـرنگن و پێویسـتە پـێش کۆتـایی فەسڵی تەشریعی دەنگی پێبـدرێت کە یەکێکیـان پەیوەندیـدارە بە پـرۆژە یاسای بە کرێ دان لە مـانگی حەفتی ئەمساڵ دەکەوێتە بەرکار کە پێویستە رابگیرێت و هەندێك بابەتی سیاسی ئانی هەن کە رەنگە پێویست بە خوێنـدنەوەی پـرۆژە یاسا یـان پەسـەند کردنـی هەبێـت و ئەمەش دیسان پێویستە پەرلەمانی کوردستان خەمی لێبخوات، بۆیە پشـتگیری رایەکـانی لیـژنەی پەیوەندیـدار دەکەین کە داوا دەکەن ئەندامان بە پۆختی و کورتی و چڕی گفتوگۆ ی پێڕەوی ناوخۆی بکەن و ئەو پێشنیارانەی کە کردیان سەبارەت بە کاتی قسەکردن و خـاڵی پەیـڕەوی دەخەیـنە دەنگـدان، لەهەمان کات پێویستە ئەمە لەبەر چاو بگرن کە ئەگەر پرۆژە یاساکانی تر کە پەرلەمان وتووێژی لەسـەر دەکـات، پێویسـتە کـاتی خۆمـان رێکـبخەین و بەداخەوە ئەنـدامان درەنـگ ئامـادەی کۆبـوونەوە دەبـن و جـاری وا هەیە (٢٠) خـولەك چـاوەڕێ دەکەیـن نیسـاب تەواو بێـت بـۆ دەستپێکردنی دانیشتن، هەندێك جار لە دانیشتنەکان وا دەبێت ئەندامان لە ژوور نـین و نیساب تەواو نییە بۆ دەنگدان، پێویستە شێوازی گفتوگۆ رێك بخەیـن، ئەگەر نـا ناچـار دەبـین بـۆ تەواو کردنی ئەو بەرنامانەی کە زەرورە بە دەنگدانی پەرلەمان ماوەی گـرێ دانـی خـول درێـژ بکەیـن، بۆیە پێویستە گفتوگۆ کردن و دانیشتنەکانمان رێك بخەین، کاك ابوبکر فەرموو،

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ناوی خوای گەورە و میهرەبان، من وەك ئەندامی لیژنە سوپاسی (د. فرست) دەکەم بە راستی ئیدارەی جوانی کۆبوونەوەکانی کـرد لەم مـاوەیە، دەستخۆشـی لێـدەکەم لەسـەر ئەو راپـۆرتەی خوێندییەوە و تێبینیەکم هەیە کە راوێژکارەکان لە یەکەم کۆبوونەوەی لیژنەکان بەشـدار بـوون، هاورێکانم دەزانن لەگەڵ ئەوەی کە جێ پەنجەی راوێژکاران لەم پێڕەوە دیارە، بەڵام لەم ئـاخیرە داخڵ بوون لە یەکەم کۆبوونەوە حزووریان نەبـوو، لەبەر ئەوە وەکـو پرۆتۆکـۆڵ حەزم کـرد ئەم بـابەتە راسـت بـکەمەوە، ئەوەی جەنابـت وروژانـدت لە دانیشـتنەکانی پەرلەمـان، ئێـوە وەکـو دەستەی سەرۆکایەتی جاری وا هەیە درەنگ دێن و ئەمەش وادەکات کە ئەندامان پەرش و بڵاو بـن کە دەزانـن ئێـوە درەنـگ دێـن و ئێـوەش ئەگەر لە کـاتی خۆیـدا ئامـادە بـن خـزمەت بە کۆبوونەوەکانی پەرلەمان دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر جـار هەیە کە عـورف نەبـووە دەسـتەی سـەرۆکایەتی بێـت دابنیشـێت چـاوەڕێی ئەنـدامان بکات، بەڵام جاری واش هەیە ئەوەمان کـردووە، بـۆ ئەوەی ئەنـدامانی پەرلەمـان بێـنە ژوورەوە، ماوەیەکی زۆرە چاوەڕێی نیساب دەکەیـن و یەکێـك لە فەرمانبەرانمـان راسـپاردووە، بـۆ ئەوەی کەی نیساب تەواو دەبێت بێینە ناو هوڵی پەرلەمانەوە دەست بە دانیشتنەکانی پەرلەمان بکەین، بۆیە داوا دەکەین ئەو کاتەی زەنگی پەرلەمـان لێـدرا دەسـتەی سـەرۆکایەتی ئامـادەیە بێـتە نـاو دانیشتنەکان و ئەگەر زەنگ لێنەدرا کاتی بانگهێشتی ئەندامان دیاری کراوە و بە هەمان شـێوە لە بەرنامەی کاریش ئەمە تەسبیت کراوە، بۆیە لە کاتی دانیشتن بێنە ناو هۆڵی پەرلەمان، بۆ ئەوەی دەست بە کۆبوونەوەکان بکەین، امنە خان فەرموو،

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابێ تە بەحسێ ماددەیەکێ کر، کو ل پەیڕەوێ نییە، ئەگەر زڤرییە مـاددێ (٥٤) برگـا پێنجـێ، ئاماژە بڤێ چەندێ ددەت ئەگەر گفتوگۆ لسەر ماددەیەکێ بهێتە کرن ناچێبیت تاکو گفتوگۆ کـرن لسەر ڤی بابەتی تەواو نەبیت پاش بێخـی، مەبەسـتا مـن ئەوە پەیـڕەوی نابێـت ئەگەر موناقشـە کرنـا خـۆ رابگـرین بـۆ هەر هەجەتاکـا هەبێـت، ل خـولا چـوویش هەبـوو، پەرلەمـان دێشـێت جەلەسـێت زەرووری بـکەت و جەلەسـێت ئیستیسـنایی و راوسـتاندنا گفتوگـۆیێ نـابیتن، ئەو بەنـدێن مە خسـتییە دەنگـێ زۆریـنەی، بەڵـێ ل بەرنـامەی کارێـدا دەنگـێ زۆریـنەی نـاو هـولا پەرلەمانێ دشێت رێزبەندییا گفتوگۆی بگۆریت و گفتوگۆ کرن لسەر بەندا ئەم نەشێین بگـۆرین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك رابوون فەرموو،

بەڕێز رابوون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قسـەکانت ئامـاژەت پێـدا ئێسـتا هەنـدێك بـابەتی سیاسـی گرنـگ هەیە لە وڵاتەکەمـان کە پەرلەمـانی کوردسـتان ناچـارە بیخـاتە گفتوگـۆ، لەبەر ئەو قەیـرانەی لە وڵاتەکەمـان هەیە، بـۆیە پێشـنیار دەکەم ئەو بـابەتە بخـرێتە دەنگـدان لە پەرلەمـانی کوردسـتان و یاساناسـەکانمان موعالەجەیەکمان بۆ دابنێن، کە ئایا لە کاتی پێویست ئەگەر پرۆژەیەك هاتە ناو پەرلەمان بتوانین گفتوگۆ لەسەر پێڕەوی ناوخۆ رابگرین و ئەو پـرۆژە یاسـایانەی پێویسـتە بـاس بکەیـن، ئەگەر نـا رووبەڕووی قەیران دەبین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سـوپاس، بە راسـتی ئەگەر موعـالەجە نەکرێـت وەك دەسـتەی سـەرۆکایەتی داوا دەکەیـن کە تەئجیل بکرێت، چونکە بابەتی گرنگ هەیە پێویسـتە پەرلەمـان کـاری لەسـەر بکـات، کـاك گـۆڕان فەرموو،

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قسەکانی بەڕێزت دەرکەوت کە دەتەوێ حەلێکی تەوفیقی بکەی، بۆ ئەوی وەك پەرلەمان هەم ئیشی پەیـڕەو بکەیـن هەم دەسـتمان بەسـتراو نەبـێ بـۆ ئەو پرسـانەی ئەگەر زەروور بێـت بێـتە پێشەوە، بە راستی یەکێك لەو ئەگەرانەی بەپێی پێڕەو حەقی ئێمەیە درێژکـردنەوی خـولەکەیە، بـۆ ئەوەی بەردەوام بـین، وەك ئەنـدامێکی لیـژنەی ئامـادەکردنی پـرۆژەی دەسـتووری هەرێمـی کوردستان نامانەوێت ئەم خولە درێژ بکرێت، چونکە کـار دەکـاتە سـەر ئیشـەکانی ئـێمە، چـونکە کاتی سنووردارمان بۆ دانراوە و ژمارەیەك ئەندامی ئەولیژنەیە ئەندامی پەرلەمانی کوردستانن و ئەگەر ئەمڕۆ جەلسە نەبا دوێنێ ئەو کاتە لە کۆبـوونەوەدا دەبـووین و بەردەوام دەبـووین، ئـێمە (٢) حەفتەمـان لەبەر دەسـت دایە، پـێم وا نیـیە بتـوانین پێـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـان لەم دوو حەفتەیە تەواو بێت، ئەگەر پرسی گرنگ هاتە پێش، دەبێت بڕیاری لەسەر بدرێت کە ئەم خـاڵەی

(امنه خان) وتی خاڵێکی پێڕەویی یە کە لە پێڕەوی ناوخۆ وا دیاری کراوە، ئینجا لێرە چۆن هەموار دەکرێت؟ دەبێت دوو ئەگەر لەبەر چاو بگری، نابێت و باش نییە درێژ بکرێتەوە و باش نییە موناقەشەی پێڕەو بکەین و کارەکانیشی تەواو نەکەین و پچڕێنینەوە و ئەم ڕەئیەم لەگەڵ بەڕێزت موناقەشە کرد لە دەرەوەی هۆڵی پەرلەمان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك فەرهاد فەرموو.

بەڕێز فەرهاد سەنگاوی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دڵسۆزی و ماندووبوونی ئەو برادەرانە بەرز دەنرخێنین و من قسەم لەسەر عینوانە، زمان یەکەم پێناسەی نەتەوەیە و هیچ نەتەوەیەکیش قەبوڵ ناکات یەك حەرفی زمانەکەی بە هەڵەدا بڕوات، پەیڕەو هەڵەیە دەبێت بڵێن پێڕەو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کە چووینە سەر موناقەشە قسە دەکەین، بەهار خان فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاراستە کردنی ئەم نوقتەیە زۆر گرنگە، چونکە لەوانەیە پرسی هەنووکەیی مان هەبێت و بە جەلسەی ئیستیسنایی چارەسەر ناکرێت، چونکە دەزانن جەلسەی ئیستیسنایی لە ماوەی وەستانی وەرزی تەشریعی دایە، بۆیە دەکرێت بە پێی ماددەی (٩٤) بیکەینە پرۆژە بڕیارێك یا هەر ئێستا کە دەڵێت (دەکرێ حکومەکانی ئەم پەیڕەوە هەمووی یان هەندێکی لەسەر پێشنیاری سەرۆك یان (١٠)ئەندام و بە ڕەزامەندی زۆرینەی ئامادەبوان هەمواربکرێت، ئەو بڕگەی ماددەی (٥٤)ە ئەو بڕگەیە هەموار بکەین بۆ ئەوەی نە کارەکانی پەیڕەو بوەستێت، نە دەستیشمان بگرێت لەوەی کاتێك پرسێکی هەنووکەی هەبوو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك دکتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار ئەکەم کۆبوونەوەی ئەو (٣)حەفتەی پەرلەمان چڕو پڕتر بێ، سەعاتەکانی زیاتر بن، ڕۆژەکانی زیاتر بن، بۆ ئەوەی زۆرترین بەرهەمی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ بەڕێز کاك ڕابوون معروف، ئەکرێت بابەتی پەیڕەوی ناوخۆ بەردەوام بێت، بەڵام بۆ پرسە هەنووکەییەکان، بۆ پرۆژە هەنووکەییەکان بخرێتە دەنگدانەوە کە پێویستە

لەکـاتی خۆیـدا بکـرێ، بەڵام قسـەکردن لەسـەر پەیـڕەوی نـاوخۆ ئەگەر مـاوەیەکی زۆرتـریش بخایەنێت ئاساییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆر فرسەت فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هێشتان دەستمان بە قسەکردن نەکردووە، بۆ پێشوەختە بڕیاربـدەین حـاڵەتی ئیستیسـنائی هەیە یان زروفی سیاسی هەیە، کەی ڕووبەڕووی حاڵەتێکی وا بووینەوە ئەوا ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمـان لێـرەن، مـن لەبەر ئەوەش ئەوەم بـاس نەکـرد لەبەر ئەوەی لەگەڵ ئەنـدامانی لیـژنەو لەگەڵ هەندێك یاساییەکان قسەمان لەم بارەیەوە کرد خـیلاف و ڕای جیـاوازی لەسـەر بـوو هەر کاتێك ڕووبەڕووی هەر حاڵەتێکی وا بـووینەوە مـن پێمـان وایە پەیـڕەو کارەکـانی بـڕوات، ئـێمە دێین دادەنیشین لە پەرلەمان دەتوانین موعالەجەی بکەین، بەڵام پەیڕەو ئایا گرنگ نـیـە بـۆ ئەم پەرلەمـانە؟ ئایـا ئـێمە هەمووومـان ئیحسـاس بەوە نـاکەین کە ئەو پەیـڕەوەی کە ئێسـتا لەبەر دەستمانە کۆمەڵێك کەم و کوڕی و کێشەی تێدایە پێویسـتی بەوەیە چارەسـەر بکـرێ بـۆ باشـتر ڕایی کردنی کارەکانی پەرلەمان، بۆیە من تەسەوڕدەکەم کە ئـێمە وەرەقەیەکمـان ئامـادەکردووە دوای مانـدوبوونێکی زۆر لەبەر دەسـتاندایە بە هـیچ شـێوەیەك کـات بە فیـڕۆ نەدەیـن، دەسـت بکەین بە گفتوگـۆکردن لەسـەری، ئەگەر ڕووبەڕووی هەر حاڵەتێـك بـووینەوە کە پێویسـتی کـرد بەپەلە بوو ئەوا دێنەوە لێرە هەر ئەندامانی پەرلەمـان خۆیـان یاسـا دادەنـێن خۆشـیان دەتـوانن یاسا تەعدیل بکەن، دەتوانن ڕێگا چارە و میکانیزمی گونجاو بدۆزنەوە بۆ چارەسەرکردنی، بەڵام جارێ هیچ شتێك لە ئارادا نییە بۆچی دەبێ ئێمە قەراری پێشوەختە بدەین؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن من پشتیوانی ڕاکەی بەڕێز کاك ابوبکر هەڵەدنی ئەکەم کە زۆر سوپاسی سەرۆك و جێگر و بڕیاردەری لیژنەکە و سەرجەم ئەندامانی لیژنەی کـاتی بـۆ پێـداچوونەوە بە پەیـڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ئەکەین کە توانیان پەیڕەوەکە ئامـادە بـکەن، بەڵام هێنـانە کـایەی بابەتی پەیڕەو، بەرنامەی کاری پەرلەمان پەنا بەرنە بەر یاداشتێك ئەوە بوو کە سەرۆکی لیژنەکە بە ئـێمەی داوە کە ئەتـوانین موعـالەجەی ئەو بـابەتە بکەیـن ن چـونکە ئەمە موناقەشـە بـوو لە دەستەی سەرۆکایەتی، لەگەڵ سەرۆکایەتی لیـژنەی کـاتی بـۆ پێـداچوونەوە لە پەیـڕەوی نـاوخۆ ئەمرۆ پێش دەستپێکردن بە بابەتی پەیڕەو پێویست دەکات ئەم بابەتە موعالەجە بکەیـن، ئەگەر نا بەڕاستی ئێمە لە دەستەی سـەرۆکایەتی ڕەنـگە ڕایەکـی ترمـان هەبێـت سـەبارەت بەم بـابەتە، چونکە ناتوانین دەست بکەین بە موناقەشەی پەیرەوی نـاوخۆ بە بـێ ئەوەی بەرچـاو ڕوون بـین کە چۆن موناقەشەی ئەکەین، بابەتەکانی تریش کە دێنە پێشـەوە ئەوان چـۆن مامەڵەیـان لەگەڵ ئەکەین، بەڕێز کاك بهزاد فەرموو.

بەڕێز بهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز ژ وێ ڕەئیمە كو ڤێ فەترێ گفتوگۆ زۆرتر لێبێن، دانیشتن چڕ و پڕبن، خاڵەكا دی ماددە (٥٤)ێ یەكەم خالا (٥)ێ ئەز بێژم هەندەك سەلاحیات دەداتە دەستەی سەرۆكایەتی، ئەگەر ڕوخسەت بی بەس بخینەوە ئەڤ دێرە هەنە دبێژیتن ناكرێ بەندەكانی بەرنامەكە پاش و پێش بخرێ تەنها بەڕەزامەندی زۆرینەی ئامادەبوان نەبیت، ئەگەر نەكرا گفتوگۆ دەربارەی بەندێكیان لەبەر هەر هۆیەكەوە بیت ئەوا دەستەی سەرۆكایەتی بۆی هەیە تێروانینی بۆ دانیشتنی داهاتوو دوابخات، ئەو بەندانەی لە دوای ئەو دێن گفتوگۆ بكات یانیش ناكرێ مەسەلەن باسی بابەتەك، لێرە چارەك بدۆزینەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ڕاستە، ئەبێت چارەیەكی بۆ بدۆزرێتەوە ئەوەی كە دكتۆرە بەهار باسی كرد، ڕەنگە ڕێگا چارەیەك بێت بە پرۆژە بڕیارێك چارەسەری بكەین، بەڕێز كاك علی فەرموو.

بەڕێز علی حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ژێر ڕۆشنایی ماددەی (٩٤)دا من ئەم پێشنیارەم هەیە كە ماددەی (٩٤)دەڵێت (حكومەكانی ئەم پەیڕەوە هەمووی یان هەندێكی لەسەر پێشنیاری سەرۆك یان (١٠) ئەندام بە ڕەزامەندی زۆرینەی ئەندامان هەموار بكرێت) پێشنیارەكەی من ئەوەیە بەم شێوەیە ئەگەر پێویست بكا بیكەین بە بڕیار، لەم ماوەیەدا كە گفتوگۆ لەسەر ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان دەكرێت ئەگەر پرۆژە یاسایەكی گرنگ پێویست بوو بێتە هۆڵی پەرلەمان دەسەڵاتی سەرۆكی پەرلەمانە گفتوگۆ لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ ڕابگرێت تاوەكو ئەو پرۆژە یاسایە خوێندنەوەی یەكەمی بۆ دەكرێت یاخود پەسەند دەكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دەتوانی ئەوەی نووسیوتە ئاڕاستەی لیژنەكەی بكەین بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بكرێ، بەڕێز كاك ئاری فەرموو.

بەڕێز ئاری محمد عبدالرحیم (ئاری هەرسین):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو شت جگە لەوەی پشتیوانی لە قسەكانی هی بەڕێز ئامینە خان دەكەم كە پەیڕەوی بوو، كاك گۆران، كاك ڕابوون یەعنی دووشت هەیە با ڕاستگۆ بین لەگەڵ یەكتریدا، ئەمە بە پینەو پەڕۆ ناكرێت، ئەمە موناقەشە هەڵ ئەگرێت كات ئەبات، ئەمە حەقیقەتێكە ئەوەی كە موهیم ترە هەندێ برادەر بۆچوونیان وایە بۆچی ئەبێ چاوەڕێی ئێوە بكەین كە شتی لەناكاو بێتە پێشەوە لەبەر دوو هۆی زۆر بەسیت، تۆ وڵاتەكەت لە شەڕدایە، (٢٤)سەعات هەموو حكومەتەكەت لە ئینزاردایە، داخیلی قەیرانی دارایش بوویت ئیتر حاڵەتی تایبەتی لەوە زیاتر چی؟ لەبەر ئەوە من پشتیوانی لە قسەكانی ئەو بەڕێزانە دەكەم و پێشم وانییە ئەمە پینە بكرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك ئومێد فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لەسەر ئەساسی ماددەی (٩٤)ی پەیڕەوی ناوخۆ ئەمن پێشنیار دەکەم کە بەڕێزتان سەرۆکی پەرلەمان پێشنیاری هەموارەکە بکەن بۆ ئەوەی بتوانی بە زووترین کات ئەو چارەسەرە پێشکەش بکرێ، دەقێك هەروەکو دەقێکی یارمەتی دەر بۆ ئەوەی دابڕێژرێ ئەگەر هەر پرسێکی گرنگ و هەنووکەی یاسایی و سیاسی هاتە پێش لە میانەی گفتوگۆکردنی هەمواری پەیڕەوی ناوخۆدا ئەوا سەرۆکایەتی پەرلەمان دەتوانێ ئەو گفتوگۆیانە ڕابگرێ، پرسە نوێیە یاسایی و سیاسییەکە بخاتە بەرنامەی کارەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو سهام فەرموو.

بەڕێز سهام عمر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز پشتگیریا پێشنیارا دکتۆرە بەهار دەکەم، بەلاَم تێبینییەکا دی من هەیە بۆ بەردەوام بوون و گفتوگۆ لسەر پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی پێتڤیە هەر ڕۆژانە زێدەتر بدەنە ئەڤی پرۆژە چنکی ئەگەر ل ماوەی (٣)حەفتەدا هەر تەمام نابیتن، ژ بلی کو ئەم هزرا حالەتێ لەناکاو بکەین ئەڤە هەنێ پێتڤیە پرۆژە بهێتە ئامادەکردن و یا ئامادە کری بیتن و (١٠) پەرلەمانتار یان سەرۆکایەتیا پەرلەمانی پێشکەش بکەن بۆ هندێ حازربیت ژبەر ئەگەر هەر حالەتەك ڕوویدا بشێن ل دیڤ پەیڕەوێ ناڤ خۆ ئەوی پرۆژە یاسا سیفەتی ئیستعجال پێدرای یان ژی ئەو بابەتەی کو گرنگ بیتن موناقەشە سەر بهێتە کرن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك خلف فەرموو.

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بابەتە هەندێك لە برایانی پەرلەمانتار بە باشی باسیان لەسەر کرد، پەیڕەوی ناوخۆ زۆر زۆر گرنگە هەموارکردنەوە و قسە لەسەر کردنی، بەلاَم گرنگتر لەوە ئەوەیە کە دەستمان پێکرد هیچ هۆکارێك نەبێتە هۆی پچڕاندنی ئەم گفتوگۆکردنە لەسەر ئەم پەیڕەوە، بۆیە ئەوەی ئەو چارەسەرەی ماددەی (٩٤) دیاری کردووە بەڕێزان کاك علی حەمە صالح و کاك ئومێد بە باشی باسیان کرد، ئەگەر ئەو پرۆژە یاسایە ئامادە ناکرێ لە هەر بابەتێکی گرنگ و چارەنووساز کە بێتە پێشەوە ئێمە گفتوگۆ ڕابگرین لەسەر پەیڕەو، پێشنیار دەکەم لەبەر ئەوە لە ئێستادا جگە لە قەیرانی دارایی و جگە لە بارودۆخی ئەمنی کە هەمیشە ئەمە دوو مۆتەکەی زۆر گەورەن بەسەر ئەم میلەتەوە هی ئەوەیە گفتوگۆیان لەسەر بکرێ و ئەم پەرلەمانە پرۆژەی هەبێ بۆ چارەسەرکردن و دەربازبوون لەم قەیرانانە، بابەتی گرنگتر لەبەر دەست دایە کە هەڵدەگرێت ئێمە ئەندامەکانی ئەنجومەنی وەزیرانی لەسەر بانگ بکەین بۆ ئەم پەرلەمانە تاوەکو ئاستی لێسەندنەوەی متمانە هەڵ ئەگرێ گفتوگۆی لەسەر بکەین، لەبەر ئەوە ئەم بابەتانە زۆر زۆر گرنگن پێشنیار ئەکەم ئەگەر ئەو چارەسەرە یاساییەی بۆ نادۆزرێتەوە تەئجیلی موناقەشەکردنی

پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان بکرێ بۆ دوای دەستپێکردنەوەی خولی تەشریعی نوێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، سێ پەرلەمانتار ناویان نووسیوە قسەبکەن دوای ئەوە پشوویەك وەرئەگرین لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکان دا ئەنیشین لەگەڵ لیژنەی یاسایی و لیژنەی کاتی پەیڕەو بۆ ئەوەی چارەسەرێکی ئەو بابەتە بکەین، پێویست دەکات چارەسەرێکی یاساییانە بێت بۆ ئەوەی دوایی نەکەوینە کێشەوە، بەڕێز کاك ابو کاروان فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی فارس (ابو کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەموو لایەکمان دەزانین پرۆژەی پەیڕەو کاتێکی ئەوێ، بڕوام وایە بە بێ دیراسە خراوەتە بەرنامەی کارەوە، ناکرێتیش ماددەکان کە پەیوەندیدارن بە یەکترییەوە دەنگ لەسەر ماددەیەك بدرێ ڕەنگە لە کۆتایدا ئەو پەیڕەوە دەنگیش نەهێنێ، بۆیە من پێموایە پێویستە دوا بخرێت گفتوگۆکردن لەسەر پەیڕەو بۆ دوای خولەکە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ابو کاروان ڕاپۆرتی لیژنەکە ئامادەکراوە، ماوەی (١٠)ڕۆژە خراوەتە سندوقی ئەندامانەوە، سەرۆکی لیژنەکە یاداشتێکیشی بۆ ئێمە نووسیوە دوای ئەوە خستوومانەتە بەرنامەی کارەوە، بەڕێز کاك باپیر فەرموو.

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ناتوانین لەم ماوە کورتەدا پەیڕەوی ناوخۆ هەموار بکەینەوە، یاخود پەسندی بکەین، لەبەر کەمی کات لەبەر چاو گرتنی ئەو گرفتانەی باسیشتان کرد بۆیە باشتر وایە دوای بخەین، باس لە هەمواركردنەوەی بڕگەی ماددەی (٩٤) دەکرێت من پێموایە ئەوەش چارەسەر نییە، چونکە بۆ؟ لەبەر ئەوەی ماددەی (٩٤) ڕاستی چارەسەرە دەبێت بە پرۆژە بڕیارێك بێت، پرۆژە بڕیارەکە دەبێ (١٠)کەس لایەنی کەم ئەو پرۆژە ئەوە بکەن، دوای (٤٨)کاتژمێر خوێندنەوەی یەکەمی بۆ بکرێت دوای (٤٨)کاتژمێر ئینجا بێی گفتوگۆی لەسەر بکەین کە لە بڕیار و لە واقیعیش تۆمار بکرێ مانای وایە کاتەکە دەچێ، دوو هەفتەمان دەچێ تاکو ئەو بڕگەیە هەموار دەکەین، خۆ ڕاستەوخۆ لەناو هۆڵی پەرلەماندا ئەوە هەموار ناکرێتەوە.....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵام ئێستا ئەکرێ ماددەیەکی پەیڕەوە هەمواربکرێتەوە...

بەڕێز باپیر کاملا سلیمان:

ماددەیەکی پەیڕەویش بێت دەبێت پێشتر ئەوە بکرێت، بۆیە من پێم باشە ئەو گفتوگۆیە دوا بخەین ئەو یاسایانەی یان ئەو پرۆژە یاسایانەی، ئەو پرۆژە بڕیارانەی سیفەتی ئیستیعجالمان داوەتێ ئەوە دەخەینە بەرنامەی کارەوە و لەگەڵ ئەوانەی کە هەنووکەیی دەبن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە ئێمە سەعات و نیوێکە موناقەشە ئەکەین هیچ ئینتاجێکمان نییە، جا بەڕاستی ئەگەر وا بڕوا قەد نابینە خاوەنی پەیڕەو، ئەو پەیڕەوە کۆمەڵێك خەڵك ئێمە دەنگمان پێداون لە فراکسیۆنەکانی خۆمانن، ڕۆژانە ڕەئی ئێمەیان وەرگرتووە برادەرەکانمان لە سەر وردوو درشتی ماددەکانی ئەو پەیڕەوە، پێشموایە بەشی زۆری ماددەکانی بە وردی داڕێژراوەتەوە ڕەنگە هەندێ تێبینی زۆر شکلی و ئەوانەمان لەسەری هەبێ، بۆیە من پشگیری ئەو قسەی کاك عزت ئەکەم ئەگەر قەرار وابێ ئێمە لە هەفتەیەکدا بەلایەنی چوار ڕۆژ بۆ پێنج ڕۆژ دابنیشین هەر ڕۆژی هەشت، حەوت سەعات بڕواناکەم زۆری بوێ ئەم پەیڕەوە، یەعنی ئەگەر بڕیارە ئێمە ئەمانەوێت ببینە خاوەنی پەیڕە و لە ڕاستیدا، بەس ئەگەر وەکو ئێستا بڕوا بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەوە سەعات و نیوێکە هەر موناقەشە بکەین ئیستسفادەی نابێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر شتێك لێرە بڕیاری لەسەر بدرێت ئەوە بڕیاری کۆتاییە، بەڵام با جارێکی تر ئەوە تەئکید بکەینەوە ئەگەر پاساو ئەوەیە کە دەیانەوێ متمانە لە وەزیر وەربگرنەوە و یاسای ئیستیعجال هەیە خۆ ئێمە ئەورۆ ئەوەمان هینا بۆ پێشتر نەتان دەکرد، یەعنی بەڕاستی ناکرێ ئەوە بکرێتە پاساو ئەوەش هیچی کەمتر نییە لەو یاسایانەی کە سیفەتی ئیستیعجالتان پێداوە یان لەهەر یاسایەك ئەمە مەسەلەیەکی زۆر گرنگە وە دەبێتە یەکێك لەو دەستکەوتانەی کە ئەم خولەی پەرلەمان شانازی پێوە دەکات، لەبەر ئەوە بە تەسەوری من جارێکی تر لەو یاداشتەی دایتمانە خزمەت جەنابتان بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان تەئکید دەکەینەوە ئێمە پێموان وایە گفتوگۆکردن لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ زەرورە، گرنگە، وەکو ڕێزگرتنیش لە جوهود و ماندیبوون ز شەو نخونی ئەو هاورێ بەڕێزانەی کە ئێوە دەنگتان پێدان، ئەندامی لیژنەکەن با گفتوگۆکردن بەردەوام بێ، خۆ ئێمە بڕیارمان نەدایە پێشوەختە کە قەیرانێك لە ئارادایە، خۆ بڕیاری پێشوەختەمان نییە، کەی شتێکیش هاتە پێش پەیڕەوە لە دەستی ئێوەیە چۆن بتانەوێ وا تەعدیلی دەکەین، بۆیە ئێمە جارێکی تر بەر لەوەی کۆبوونەوە هەڵبگرن تەئکید دەکەینەوە زەرورە گفتوگۆکردن لەسەر پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، ئەگەر نەشمان توانی لەم خولەی تەشریعی کە سێ هەفتەمان ماوە تەواوی بکەین ئەگەر (٣٠)ماددەمان تەواو کرد کە خولی نوێ دەستی پێکردەوە لە (٣١)مین ماددە دەستی پێدەکەینەوە، یەعنی ئەمە هیچ کێشەیەکی قانونیمان بۆ دروست ناکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك قارەمان فەرموو.

بەڕێز قارەمان قادر فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ماددەی (٩٤) دەسەڵاتی بە بەڕێزتان سەرۆکی پەرلەمان داوە بۆ چارەسەر کردنی ئەم کێشەیە دەتوانین ماددەی (٤٥) بە ماددەی (٩٤) چارەسەر بکەین لە کاتی پێویست دەتوانین کارکردن لەسەر پەیڕەوی ناوخۆ ڕابگرین و ئەو پڕۆژانەی کە گرنگە بیهێنینە ناو بەرنامەی کار، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدلله (ابوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە پەیڕەوی ناوخۆ بخەینە ناو گفتوگۆکانی پەرلەمان و ئەم سێ هەفتەیە بەبەردەوامی پەیڕەو تەواو بکەین، چونکە لە ئێستادا پێموایە دوو، سێ پڕۆژە یاسا ئامادەن کە ئەوانە ئەگەر بکەوێتە دوای خولی یاسادانانی نوێشەوە هیچ گرنگ نییە، تاقە یاسایە کە ئێمە بەڕاشکاوانە قسەی لەسەر بکەین یاسای سەرۆکایەتی هەرێمە ئەو بابەتەش یەعنی دەکرێ ئێمە لە کۆبوونەوەیەکی ئیستیسنائی لە کاتی وەستاندی خولی تەشریعی لەوێ ؚشدا بێ ئێمە ئەتوانین ئەو کێشەیە چارەسەر بکەین، لەبەر ئەوە هیچ پاساوێك نییە بۆ دواخستنی گفتوگۆکردن لەسەر پەیڕەو، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو زۆزان فەرموو، دوا پەرلەمانتار.

بەڕێز زۆزان صادق سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست خۆش بۆ لیژنا کاتیا بەرهەڤکرنا پەیڕەوی، ئەز بێژم مە پەیڕەویەکی هەی کو ئەم دشێنێ لسەر بچین، ڤە تەئجیل کرنا وێ یانی بۆ وەرزا نی چ ئیشکالێ بۆما دروست ناکا، چنکی ئەوە ماوەیەکی درێژە ئەمین چاڤە ڕێنە حەتا بەرهەڤکری، دیسا ئەز پێشنیار دکەم کو ل حەفتیادا ڕۆژەك بێتە تەخسیس کرنێ سێ حەفتایا مەی ماین یەعنی سێ حەفتی سێ ڕۆژ یەعنی سێدەی دەست پێبکەین حەتا ئێڤاری ئەم تنێ بۆ وێ ڕۆژێ بۆ پەیڕەوی بیتن، یەعنی نە بۆ بەرنامجێ دی ئان بۆ پڕۆژەی دیتر بخەینە بەر بەرنامەی کاری دا، تنێ موناقەشەکرن لسەر پەیرەوی بهێتە کرنێ، کا حەتا چ حەد ئەم دێ خەڵاس کەین وەکی دکتۆر فرست گۆتی بەردەوامیا وێ بچیتە خولا نیدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو گەشە فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نازانم، پرسیار ئەوەیە ئایا ئێمە ئەو گفتوگۆیە ڕائەگرین؟ چی ئەکەین؟ ئایا ڕاپۆرتەکانی لیژنەی یاسایی بە هەند وەردەگیرێ ؟ئەوەی کە ئامادەیە ناکرێ پەرلەمانیش دانیشێ بێ کار بێ، ئەگەر چاوەڕێی پرۆژەیەك بێ یان بارێکی نائاسایی بێ یا چی بێ، بۆیە لە دەسەڵاتی بەڕێزتانە پێموایە هەر لەو کۆبوونەوە ئەتوانن ئەوە چارەسەر بکەن ئەویش وەکو کاك قارەمان وتی پشتیوانی ئەکەم لەسەر پێشنیاری جەنابت کە سەرۆکی پەرلەمانی دەسەڵاتت دراوەتێ کە ئەم بابەتە چارەسەر بکەی بە هەمواركردنی ئەو ماددەیە، ئێمە بەردەوامبین هەر کاتێك پێویستی بەوە بوو ئەو ناوبرەی تێبکەین و کۆتایی بەمە ئەهێنین و ئەو بابەتە دەست پێئەکەین کە پێویستی بە موناقەشە بێت یان (١٠)ئەندام پەرلەمان هەر ئەمڕۆ ئەتوانن پێشنیارە بکەن و بۆ ئەوەی ئێمە بێ کار نەبین سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆرباشە، سوپاس بۆ بەڕێزتان، هەر بۆ ئامادەکردنی پرۆژە بڕیارێکی لەو شێوەیە جەنابتان باستان کرد، چ لە لایەن ئێمەوە پێشکەش بکرێ یان لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە بۆ ماوەی نیو سەعات پشوو وەرئەگرین، کاتژمێر دوانزە دەست ئەکەین بە کۆبوونەوە، ئێستا داوا لە سەرۆکی فراکسیۆنەکان، بەڕێزان ئەندامانی لیژنەی کاتی بۆ پێداچوونەوەی پەیڕەو، لیژنەی یاسایی ئەکەین کە بێنە سەرۆکایەتی بۆ وتوێژکردن لەسەر ئەم بابەتە.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستانەوە دەست پێ ئەکەینەوە، خولی چوارەمی هەڵبژاردن ساڵی دووەم دانیشتنی ژمارە چواردە، کۆبوونەوەی ژمارە دوو ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٦/٩) بەردەوام ئەبین لە گفتوگۆ کردن لە سەر بڕگەی دووەم لە بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان کە بریتی یە لە گفتوگۆ کردنی پەیڕەوەی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان کە لە لایەن لیژنەی کاتی بۆ پێداچوونەوەی پەیڕەوەی ناوخۆ ئامادە کراوە بە پێی بڕیاری ژمارە بیست و شەشی (٢٦) ی ساڵی (٢٠١٤) و بڕگەی هەشتی مادەی پەنجا و شەشەم (٥٦) لە یاسای ئامادە کراو پاڵپشت بە مادەی نەوەد و چواری (٩٤) ی پەیڕەوەی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارەی یەکی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو، بەڕێزان لەو کۆبوونەوەدا کە لە گەڵ لیژنەی کاتی پێداچوونەوەی بە پەیڕەو هەروەها سەرۆکی فراکسیۆنەکان و لیژنەی یاسایی ئەنجاماندا بیرو ڕایەك دروست بوو بۆ نرخاندنی ئەو هەوڵانەی کە لیژنەی کاتی ئامادە کردنی پەیڕەو کردوویانە لە سەر ئامادە کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان و لە بەر ئەوەی کاتی کەممان ماوە لە بەر دەست بۆ ئەوەی

تەواوی پەیڕەوەکە موناقەشەکە گفتوگۆ بکرێت لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە پەسەند بکرێت و لە بەر زۆری مادەکانی پەیڕەوەکە کە سەد و چل و نۆ (١٤٩) مادەیە رایەك هەبوو کە ئەم بابەتە، واتە گفتوگۆ کردن لە سەر پەیڕەوەکە دوا بخەین بۆ وەرزی گرێدان و یاسا دانانی داهاتوو و لە سەرەتای ئەو وەرزە دەست بە گفتوگۆ کردنی ئەم بابەتە بکرێتەوە ئەمە پێویستی بە دەنگدانی ئەندامانی پەرلەمان هەیە ئەیخەینە دەنگەوە کێ لە گەڵ ئەوەیە کە گفتوگۆ کردن لە سەر پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان لە سەر هەموار کردن و گفتوگۆ کردنی ئەو پەیڕەوە تازە دوا بیخەین بۆ سەرەتای وەرزی گرێدانی داهاتوو، کێ لە گەڵییەتی؟ شەست (٦٠) لە گەڵییەتی، کێ دژییەتی؟ دە (١٠) کەس دژییەتی، کەواتە پەسەند کرا، بەڵێ کاك ئومێد فەرمووو.

بەڕێز ئومێد عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە ئەگەر بابەتەکە نوقتە نیزامی نەبیت، بەڵام بابەتێکە پەیوەستە بە کاری ئێمە لە پەرلەمان و قسە کردنە دەربارەی رووداوێك، بە داخەوە لە رۆژی (٣/٢٥) رووداوێکی نەخوازراو لە پەرلەمانی کوردستان بوو ئێمە ئەو کاتیش وەکو فراکسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان رامان گەیاند ئەو بابەتە بە هیچ شێوەیەك پەیوەست نییە بە سیاسەت و تێ فکرینی فراکسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان، بەڵکو ئەو بابەتە بابەتێکی کەسییە، لە بەر ئەوەی رووداوەکە دوو لە بەڕێزان ئەندام پەرلەمانەکەی فراکسیۆنەکەی ئێمەی تێدا بووە، بۆیە ئێستا ئێمە دەربارەی ئەم بابەتە قسە دەکەین ئەو کاتیش رامان گەیاند کە ئەو بابەتە دیسان تەئکید دەکەینەوە پەیوەست نییە بە سیاسەت و تێگەیشتن و تێ فکرینی فراکسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان، بۆیە جارێکی دیکە تەواوی ئەندامانی پەرلەمان و بە تایبەت فراکسیۆنی گۆران و بە تایبەتر بەڕێز پەرلەمانتار عەلی حەمە صالح دڵنیا دەکەینەوە ئەوە سیاسەتی رەسمی فراکسیۆنی ئێمە نەبووە ئینفیعالێکی دوو هەڤاڵی ئێمە بووە لە کاتی گفتوگۆیەکدا کە لە سەر بابەتێك کراوە، بۆیە دڵنیایی دەدەینە پەرلەمانی کوردستان و لێرەشەوە بە راشکاوی رادەگەینین کە چۆن رادەگەینین ئێمە ئەم بابەتەمان نەکردووە داوای لێبوردن لە پەرلەمانتاری بەڕێز کاك عەلی حەمە صالح دەکەین کە ئەو رووداوە بووە و داوای لێبوردن لە فراکسیۆنی گۆران دەکەین کە ئەو رووداوە بوو جارێکی دیکە تەئکید لە سەر ئەوە دەکەینەوە بە تایبەت بۆ بەڕێزان لە فراکسیۆنی گۆران ئێمە پابەندین بە هەموو ئەو تێگەیشتنەك کە لە نێوانماندا هەیە لە بەرێوەبردنی وڵاتێك و لە بەیەکەوە کار کردن و تەوافق و لە تێگەیشتنی هاوبەشمان لە بۆ ئەو وڵاتە کە بەرژەوەندی گشتی دەخوازێتن هەر ئەو بابەتە نەخوازراوەش دەکەینە فرسەت قسە دەربارەی ئەوە بکەین ئەوەی بووە پەرچە کردارێك بۆ ئنفیعالێك بووە لە گفتارێکدا، بۆیە ئێمەش دەخوازین لە پەرلەمانی کوردستان کە نوێنەرانی خەڵکی کوردستانین ئەو بابەتە بیکەینە مەدخەلێك لەوەی کە رێز لە پیروزیەکانی رێز لە بەها و بنەمەکانی تێگەیشتنی یەکتر بگرین کە تا بابەتی لەو شێوەیە دوبارە نەبێتەوە و لە کۆتایشدا جارێکی دیکە سوپاس بۆ ئێوە لە دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان کە پەرۆش بوون بۆ چارەسەر کردنی کێشەکە و تایبەت بەوەی کە لیژنەی پەرلەمانی کوردستانیش باس لە سەر ئەوە کرا هەڤاڵانی ئێمە پابەند نەبوونە بە لیژنەکە ئێمە جارێکی دیکە دڵنیایی

دەدەینەوە کە ئەوە بابەتێکی کەسی نەبووە بە تایبەت لە گەڵ سەرۆکی لیژنە، بەڵکو ئەو بابەتە مولاحەزەمان هەبووە لە سەر لیژنەکە پێم وا بووە یاسایی بووە، بەڵام کە کاتێك ئەو بابەتە چووە دادگا پێم وا بوو لە دادگا یەك لایی دەبێتەوە دڵنیایی دەدەینە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەوا بێ ڕێزی نەبوو بەرامبەر بە ئەو لیژنەیەی ئیعتیرافی پێ نەکرابێت یا خود ئیلتیزامی پێوە نەکرابێت، سوپاسی تەواوە فراکسیۆنەکان و تەواوی ئەندامانی پەرلەمان دەکەین کە لەو بابەتەدا بە راستی پەرۆش بوون و هەوڵیاندا چارەسەر بێت هیوادارین ئەوە دوا بابەتی نەخوازراوی لەو چەشنە بیتن لە پەرلەمانی کوردستاندا و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەڕێزتان، منیش بە نووبەی خۆم سوپاسی بەڕێز سکرتێری پەرلەمان و ئەو لیژنەیە ئەکەین کە دەست بە کار بوون بۆ ئەوەی لێکۆلینەوە لەو بابەتە بکەن بۆ ئەوەی پەرلەمانی کوردستان بڕیار لە سەر ئەو بابەتە بدات، دەست خۆشیان لێ ئەکەین سوپاسیان ئەکەین کە لە ماوەیەکی کاتی زۆر کورت توانیان کارەکانی خۆیان ئەنجام بدەن و ئەنجامی لێکۆلینەوەکەش ئاراستەی دەستەی سەرۆکایەتی بکەن، بەڕێزان بەم شێویە دانیشتنی ئەمڕۆمان کۆتایی پێ هات، دانیشتنی داهاتوو ئاگادارتان دەکەینەوە، سوپاس.

د. یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق	**جعفر ابراهیم ئێمینکی** جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان – عێراق	**فخرالدین قادر** سکرتێری پەرلەمانی کوردستان – عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە ١٥

چوارشەممە رێکەوتی ١٦\٦\٢٠١٥

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٥)

سێ شەممە رێكەوتی ٢٠١٥/٦/١٦

كاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی ٢٠١٥/٦/١٦ پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (١٥)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەمواركراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی كوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (١٥)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (١١)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی ٢٠١٥/٦/١٦ دا بەم شێوەیە بێت:

١ دەنگدان لەسەر ماددەكانی (١٠، ١١، ١٢، ١٣) و هۆكارەكانی دەرچوواندن لە یاسای ڕاكێشانی مایە لە رێگەی قەرز كردن لە هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (٧) ی ساڵی (٢٠١٥) بەپێی ماددەكانی (٧٤، ٧٥، ٧٧) ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٢- گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای ڕاگرتنی كار كردن بە یاسای بەكرێدانی خانووبەرە ژمارە (٩) ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی كوردستان بەپێی ماددەكانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٣- گفتوگۆ كردن لەسەر كار و چالاكییەكان و كێشە و گرفتەكانی ئەنجومەنی كۆمیسیاران لە كۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، بەپێی ماددەی (٣) لە یاسای كۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی ژمارە (٤) ی ساڵی (٢٠١٤).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەكەمان بە ناوی گەلی كوردستان دەست پێ ئەكەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٥)، ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٦/١٦)، بەرنامەی كار، بەپێی حوكمەكانی برگە (١)ی ماددەی (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا كاتی دانیشتنی ژمارە (١٥) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە كاتژمێر (١١) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی (٢٠١٥/٦/١٦) بەم شێوەیە بێت:

١- دەنگدان لەسەر ماددەکانی (١٠، ١١، ١٢، ١٣) و هۆکارەکانی دەرچوواندن لە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (٧) ی ساڵی (٢٠١٥) بەپێی ماددەکانی (٧٤، ٧٥، ٧٧) ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٢- گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کار کردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (٩) ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٣- گفتوگۆ کردن لەسەر کار و چالاکییەکان و کێشە و گرفتەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، بەپێی ماددەی (٣) لە یاسای کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی ژمارە (٤) ی ساڵی (٢٠١٤).

لە دەست پێك داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی پێشوو بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە (١٤) لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٩) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبوو و ئامادە نەبووی کۆبوونەوەی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

٣- خوێندنەوەی یەکەم بۆ دوو پرۆژە یاسا لەلایەن لیژنەی یاسایی پەرلەمانەوە.

٤- گفتوگۆ کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان دواخرا بۆ خولی پایزە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشووی لیژنەکان بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (١٤) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٩) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن

ئاواز جەنگی- مۆڵەت - ئاواز حمید- مۆڵەت - تەلار لطیف- مۆڵەت - ڕۆزا محمود- مۆڵەت - ڕێواز فائق- ئامادە نەبووە - زولفا محمود- مۆڵەت - سهراب میکائیل- مۆڵەت - سرود سلیم- مۆڵەت - سۆران عمر- مۆڵەت - شکریە اسماعیل- مۆڵەت - شێرکۆ جودت- مۆڵەت - شێرکۆ حەمە امین- مۆڵەت - شرین حسنی- مۆڵەت - ڤیان عباس- مۆڵەت - عباس غزالی- مۆڵەت - عبداللە جاسم- مۆڵەت - فرحان جوهر- مۆڵەت - عمر محمود- مۆڵەت - مریم صمد- مۆڵەت - منیرە عثمان- مۆڵەت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی هەفتانەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان لە بەرواری (٦/٩) تا (٦/١٦) بەم شێوەیە بوو:

١ لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری وەبەرهێنان لە (٦/٩) کۆبوونەوەی کردووە.

هێڤا حاجی مۆڵەت - شێرکۆ جودت مۆڵەت - شرین حسنی مۆڵەت - مدینە ایوب مۆڵەت - ڕۆزا محمود ئامادە نەبووە - سۆران عمر مۆڵەت

٢- لیژنەی کاروباری پەرلەمان لە (٦/١٠) کۆبوونەوەی کردووە:

سۆران عمر مۆڵەت - عمر مصطفى(شوان قەلادزەیی)- مۆڵەت - منیرە عثمان مۆڵەت

٣- لیژنەی دارایی و کاروباری وەبەرهێنان لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە:

علی حەمە صالح ئامادە نەبووە - مدینە ایوب مۆڵەت - ڕۆزا محمود مۆڵەت - سۆران عمر مۆڵەت

٤- لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە:

جوان اسماعیل مۆڵەت بووە

٥- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتییەکان لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە:

ڕۆزا محمود مۆڵەت - علی حەمە صالح ئامادە نەبووە - ڕێواز فائق مۆڵەت

٦- لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید و زیندانیانی سیاسی لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە

عبدالرحمن فارس مۆڵەت - عبداللە حاجی محمود مۆڵەت - یعقوب گورگیس مۆڵەت

٧- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری و ئاژەڵداری و بەنداوەکان لە (٦/١٥) کۆبوونەوەی کردووە

سەرجەم ئەندامان ئامادە بوون

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەچینە سەر بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ کە بریتییە لە (دەنگدان لەسەر ماددەکانی (١٠، ١١، ١٢، ١٣) و هۆکارەکانی دەرچوواندن لە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (٧) ی ساڵی (٢٠١٥) بەپێی ماددەکانی (٧٤، ٧٥، ٧٧) ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو، بەڕێزان ئێمە لە (٢٠١٥/٦/٧) ڕاپۆرتێکمان لەلایەن یەکێ لە ڕێکخراوەکانەوە بە دەست گەیشت، کە ڕێکخراوی (ئینوستیتی پەی)ـە بۆ گەشە پێدان، دیارە ئەو ڕێکخراوە لە ساڵی پارەوە گرێبەستێکی لەگەڵ پەرلەمان کردووە، ڕێکەوتنێکی کردووە کە بەدواداچوون و چاودێری کاروبارەکانی پەرلەمان ئەکەن، و ڕاپۆرتێکیشیان بڵاو کردۆتەوە لەو بارەوە، هەرچەندە ڕاپۆرتی پێشووشیان هەندێ برگەی باش و هەندێ برگەی تێدابوو کە ڕەنگە وەکو پێویست نەبێ، بەڵام بە سوپاسەوە ئەو ڕاپۆرتەی ئاراستەی ئێمەیان کردبوو سەرنجیان ڕاکێشاوین بۆ کەموکورتییەك کە لە دانیشتنی (٢٠١٥/٦/٢) ڕوویداوە، ئەویش ئەوەیە لەکاتی گفتوگۆی پرۆژەی ڕاکیشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستان، لەو ڕۆژە لە گفتوگۆ کردن لە دەنگدان لەسەر ماددەکانی (١٠، ١١، ١٢، ١٣) و هۆکارەکانی دەرچوواندن نیساب لە ناو هۆڵی پەرلەمان نەبووە، ئەم بابەتە لە دانیشتنی پێشووش جێگەی مشتومڕی ئەندامانی پەرلەمان بووە، چونکە ماددەی (٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان لە دەقە کوردییەکە و دەقی عەرەبی لێك نەچوون هەیە، لە دەقە عەرەبیەکە تەئکید لەسەر ئەوە ئەکاتەوە کە ئینعیقادی دانیشتنی پەرلەمان، واتە دەست پێکردنی دانیشتنی پەرلەمان پێویستی بە نیساب هەیە، دوای ئەوەی کە دانیشتن دەست پێ ئەکات بڕیارەکانی پەرلەمان بە زۆرینەی ئامادە بووان ئەدرێ، بەڵام لە دەقە کوردییەکەی ئەیخوێنیتەوە

ماددەی (٤) باس لەوە ئەکات کە کۆبوونەوەی پەرلەمان پێویستی بە نیسابی قانونی هەیە، لە خولی پێشوو و ئەم خولەش ئێمە عورفێکمان پەیڕەو کردووە کە ئەویش ئەوەیە بۆ تێپەڕین لەو لەباسە کە لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان هەیە پابەند بووین بەوەی دەست پێکردنی دانیشتنی پەرلەمان، و دەنگدان لە ناو هۆڵی پەرلەمان وامان کردووە پێویستی بە نیساب هەبێ، لە خولی پێشووش ئەوە پەیڕەو کراوە، لە خولەکانی تریش ئەوە پەیڕەو کراوە، و لەم خولەش پەیڕەو کراوە، و تەنانەت لەو دانیشتنەی (٦/٢) یش ئەوەمان پەیڕەو کردووە، لە هەندێ لە ماددەکان کە نیساب نەبووبێ دەنگدانمان لەسەری نەکردووە، ئەم بابەتە لە پەیڕەوی ناوخۆی تازەی پەرلەمان موعالەجە کراوە، و بە ڕوون و ئاشکرایی باس لەوە کراوە کە نیسابی یاسایی تەنیا بۆ دەست پێکردنی دانیشتن و دەنگدان لە هۆڵی پەرلەمان پێویستە، و ئێمەش بە شێوەیەکی عورفی تا ئەو لەبسە لە نێوان دەقە کوردی و عەرەبییەکە چاك ئەکرێتەوە پابەند ئەبین بەو عورفەی پەیڕەو کراوە کە تەنیا بۆ دەست پێکردنی دانیشتنی پەرلەمان و دەنگدان نیساب پێویستە، بۆیە بۆ ئەوەی هیچ مولاحەزەکی یاسایی لەو پرۆژە یاسایانەی لە پەرلەمان تێئەپەڕێ دروست نەبێ، ئەو هەڵانەی کە تەنانەت هەڵەی بچووکیش بێ ڕاست بکرێتەوە، دامان نایەوە لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ، تەنیا بۆ دەنگدان لەسەر ئەو ماددانەی نیساب نەبووە نیسابی لەسەر ئەکرێ، دواتر ئەچینە سەر بڕگەی دواتری بەرنامەی کار، شوکریە خان فەرموو.

بەڕێز شكريه اسماعيل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا ئەکەم ئەو بڕگەیە بخرێتە بڕگەی کۆتایی، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن ئەوە هی بەرنامەکانی کاری دانیشتنی پێشووە، بۆیە ئەبێ تەواو بکرێ، ئەوکات بچینە سەر خاڵەکانی تر، فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عينايەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەی نیزامم وەرگلات بۆ کاتی خوێندنەوەی ناوی ئامەدە نەبووان، خەڵك هەیە بە ئەرکی پەرلەمان چۆتە دەرەوە، بە مۆڵەت ناو ئەبرێ، ئەوە لە ڕووی ئیدارییەوە هەڵەیە، بە ڕەئی من ئەو کەسانە ئەبێ جیا بکرێنەوە، کەسێك مۆڵەتێکی ئاسایی بۆخۆی وەرئەگرێ، کەسێکیش پەرلەمان ڕایسپاردووە بچێ بە ئەرکێك، لەسەر ئەوە ئەگەر بکرێ داوا لە بەڕێزتان ئەکەم بنووسرێ بە ئەرکی پەرلەمان چووە بۆ فڵان شوێن، یان پەرلەمان ڕایسپاردووە بۆ کارێك، ناکرێ ئیفاد بووە، یان ڕایسپاردووە، ناکرێ مۆڵەت بێ، ئیشی کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن ئەوە وەکو ئەوەی لە لیژنەکانەوە ڕاپۆرت دێتەوە بۆ سەرۆکایەتی و بۆ بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەخوێندرێتەوە، ئەتوانرێ لە کاتی نووسنی ئامادە نەبووان و ئامادە بووان لە دانیشتنی لیژنەکان ئەو سەرنجەی بەڕێزت ڕەچاو بکرێ، خاتوو ئامینە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست پێکی ل سەر یاداشتا هەوە ب پشت بەستن ب مادده (٧٤، ٧٥) یَ دیتنا من نا پەیڕەوویە، چنکی ماددێ (٧٤، ٧٥) گەلەك ڕوونی بەحسێ وێ دانیشتنێ دکەت ئەوە جڤین تێدا هاتییە کرن، حەلا وی بابەتی ناکات ئەگەر هاتو ئەو جڤین خەلاس بوو، ئەو یاسا تەمام بوو دەنگدانە گشتی ل سەر هاتیە کرن دێ، سەرۆکایەتیا پەرلەمانی چەوا تەعامل دگەل دکەت؟ پرسیار ئەڤەیە، ئەگەر یاسایێ پەرلەمانێ کوردستانێ دەنگدان ل سەر هاتییە کرن و تەمام بوو، ئایا چێت بیتن بۆ دەستا سەرۆکاتییا یاسایی هەی خۆت بزڤرینیتا ناو هۆڵێ پەرلەمانێ؟ هیچ ماددەکا پەیڕەوی ئاماژە ب هندێ ناداات، ئەگەر بزڤرینا ماددا (١٧) برگا (٩) بەحسێ هەندێ دکەت کو دڵنیا بوون ل ژمارا یاسایی ب هاڤکاریا هەردوو ئەندامەکانی تریا دەستێ سەرۆکایەتیا، بەراستی ئەم وەك پەرلەمانتار چاوا دڵنیا بین حەتا نووکە دراستیا ژماردنا دەنگادا، راستیا یان حزورا ئەندامێن پەرلەمانی گومان بۆما دروست بووی ئایا حەتا نووکە مە چ گرەنتی هەیە ئەو یاسایە بەر نوکە دەرچووینە کو ژمارا یاساییا پەرلەمانتارا حزوراوان یا دروست بوویە، هەژماردنا دەنگان دروست بوویە؟ براستی ئەز وەك پەرلەمانتار رەخنە ژ دەستەیا سەرۆکایەتیا دەگرم کو ئەڤە سادەترین ئەرکێ دەستا سەرۆکایەتیا، حزورا ئەندام پەرلەمانێ دگەل دەنگدان و هەژمار کرنا دەنگدان ئەڤە جارا دوییێ یە دەنگدان ب شێوازە خەلەتێدا کرن، جاراکی دی دەنگدان ژ بۆ کابینە بوو کو ژماردنا دەنگا شاشێ هاتبوویە ل ئەنجامدان، ئەڤ ڤی جاری براستی ئەز دبینم خەلەلەکا یاسایین شکاندنا هەیبەتا پەرلەمانییە، نابیتن ئەڤ بابەتە دووبارە ببیتەڤە، یاسایەك دەربچیت و دەنگدان ل سەر بێتە کرن و دیسان بزڤرینەڤە، مە چ گرەنتی هەبیتن، چ باوەری هەبیتن کو دەستا سەرۆکایەتیێ هەژماردنا ئامادە بوونا ئەندام پەرلەمانێ دا دەنگانەکا دروست بیتن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن ئەوەی پەیوەندیدارە بە ماددەی (٧٤، ٧٥) ئەوە دوای ئەوە کە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان حزوریان هەبێ، بۆیە ئێمە ئاماژەمان بە ماددەی (٤) کردووە، دوایی بەرمەبنای ئەو ماددانەی تر کە لە پەیڕەو هەن، ماددەکانی (٧٤، ٧٥، ٧٧) کە پەیوەندیدارە بە دەنگدان لەسەر ماددەکان لە دوای گفتوگۆ کردن، واتە دەرگای گفتوگۆ کردن داخراوە تەنیا دەنگ ئەدرێتەوە لەسەر ماددەکان، ئێنجا ئەو ماددانەی کە خەلەلیان تیا هەیە، ئەگەرنا لەو ماددانەی نیساب هەیە دەنگدانی لەسەر ناکرێتەوە، ئەوەشی پەیوەندیدارە بە ژماردن ڕاستی زۆربەی، ئەویتری دەنگدانەکانی تر بە دروستی ڕۆیشتووە، ئەبێ ئەوە لەبەر چاو بگرن کە بە دروستی ڕۆیشتووە، بەڕێزان ئەندامانی تری دەستەی سەرۆکایەتی زۆرجار ماندوو بوون بەوە، ئێستا ڕەنگە بەڕێز سکرتێری پەرلەمانیش قسەی هەبێ لەسەر ئەم بابەتە، بەڵام بۆ ئەوەی ئەو بابەتە لە هەموو هەڵەیەك لە ماوەی داهاتوو بە دوور بێ، لە داهاتوویەکی نزیك دەنگدان لە ناو پەرلەمان ئەبێتە دەنگدانی ئەلیکترۆنی، ئەو تایتنانەی کە لەبەر دەستاندایە لە ڕێگەی تیمێکی هونەریەوە هەموو کارەکانی تەواو ئەکرێ، لەمەولا دەنگدان بە ئەلیکترۆنی ئەکرێ لە ناو هۆڵی پەرلەمان، ئەوکات ئەو کێشە و گرفتانە بە تەواوی کۆتایی پێ دێ، ڕەنگە لەکاتی تر و لە خولەکانی تریش

هەندێ جار كێشە هەبووبێ، بەڵام تێپەڕیوە، نامانەوێ ڕاستە كێشە هەبووە، بەڵام باشتر وایە كێشەكان چارەسەر بكرێ نەك هەر وا بمێنێتەوە، فەرموو بەڕێز سكرتێری پەرلەمان.

بەڕێز فخرالدین قادر-سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە بژاردنی دەنگەكان لە كاتی تەسویت بۆ هەر پرۆژە بڕیار و یاسایەك، وابزانم ئەو بابەتە چەندین جار گفتوگۆی لەسەر كراوە، قسەكەی ئامینە خان تازەگەری تێدا نەبوو، تەنیا شتێك بوو كە ئەندامانی پێشووی خۆی ئاماژەیان پێ كردووە، من بە دڵەوە هەموو ڕەخنەكان قبوڵ ئەكەم، ئێمە لێرە دەنگەكان كە ئەبژێرین دابەشمان كردووە بە دوو كەرت بۆ ئەوەی زۆر دەقیق بین، كەرتی (ا، ب) كاك دكتۆر جەعفەر ئەیبژێرێ، منیش كەرتی دووەم، بۆ ئەوەی دەقیق بین، بە نیسبەت ئامادە بوون و ئامادە نەبوونی ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان، كاتێ دەست بە گفتوگۆ ئەكەین واتە دانیشتن دەست پێ ئەكەین، نیساب ئێمە تەئكیدی لێ ئەكەین كە هەیە، بەڵام بە داخەوە ئەوە ئەندامی پەرلەمانن كە لە شوێنەكانی خۆیان نامێنەوە، دوای ئەوە كە واژووی ئامادە بوونیان ئەكەن ئەچن ئیسارحەت ئەكەن، یان لە هۆڵەكان نامێننەوە، بە تایبەتی ئاگادارن لەو پرۆژە یاسا و بڕیارانەی پەیوەستن بە كاروباری ئافرەتانەوە كە یەكێكە لە مەعاناتی گەورەی لیژنەی ئافرەتان لە پەرلەمانی كوردستان، ئەندامانی پەرلەمان هێندە كەمن بەو شێوەیە، ئەو پرۆژە یاسایەی پێشوو كە تێپەڕی، پرۆژە یاسای قەرزەكە، بە دڵنیاییەوە كە هاتینە ناو دانیشتنەوە (٥٩) ئەندامی پەرلەمان لە ژووری كۆبوونەوەكە هەبوون، بەڵام لە دوای ئەوە لە بەشی كۆبوونەوەی دووەم لە هۆڵی پەرلەمان نەماون بەو شێوەی لە ماددەكان هەبوون، و بابەتێكی تریش، بەڕێز ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە لە هەرێمێكین كە ئەڕۆین بەرە و پێشكەوتن و سوودێكی گەورە لە دونیای ئەلیكترۆنی وەردەگرین، بە داخەوە تا ئێستاش سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان (٢) ئەندامیان ئاوا بە دەست و بە چاو خەریكی بژاردنی دەنگی ئەندامانی پەرلەمانن، كە لە خولی سێیەمی پەرلەمانی كوردستان ئەو هۆڵە تازە كراوەتەوە، ئەو ئەجهیزانەی لەبەر دەستی بەڕێزتانە تا ئەو دەقیقەش ئەو كارەی بۆی كراوە تەنیا بەس صەوت گەیاندنە كە دەگاتە لای ئێمە و، دڵنیام لەوەی ئەگەر بە دەنگیش قسەمان لەگەڵدا بكەن دەیبیستین، بەداخەوە بەكار نەهێنراوە لەبەرئەوە ئەمە خاڵێكی دیكەیە، ئەندامانی پەرلەمانی كوردستانیش ئەوەی كە من دیقەتم داوە زۆر ماندوو دەبین لە بژاردنی دەنگەكاندا، چونكە هەیانە دەست بەرز دەكات و یەكجار وەكو ئەوەی كە ئۆكەیەك كردبێ و دەستی بەرز دەكاتەوە و دەستی دادەگرێتەوە، چەند جار ئەندامی پەرلەمان دەستی بەرز كردۆتەوە و دیسانەوە دایگرتووە ئەوە بەداخەوە، یان دەستی ئەوەندە هێواش دادەگرێت تەوەقوع دەكەن بەڕێز ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان ئێمە ئاوا دەگەڕێین تا وەكو بزانین دەستی بەرز كردووتەوە یان بەرزی نە كردۆتەوە، بۆیە هەر كەم و كوڕییەك دروست ببێت پەیوەستە بەو ئەجهیزەوە و

دڵنیاتان دەكەم بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان و سكرتێری پەرلەمان زۆر ماندوو بووە و ئەوەش تەئكیدی دەكەمەوە كە تەنیا كاری خۆی وا بهێڵێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەست خۆش، سوپاس، دكتۆر عزت فەرموو.

بەڕێز د.عزت صابر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ پشتیوانی كاك (عمر عینایەت) خەلەلێكی ئیداری هەیە لە پەرلەمان كاتێك بەڕێزێكی ئەندام پەرلەمان لەسەر فراكسیۆنەكەی یان لەسەر دەعوەت نامەیەكی شەخسی یان بە هەر هۆكارێك سەفەری دەرەوەی وڵات دەكات موومكینە فریای ئەوە ناكەوێت سەرۆك لیژنەكەی خۆی ئاگادار بكاتەوە، یەعنی ئەگەر مولاحەزە بكەی بەڕێزتان (٦) كۆبوونەوە كراوە (٣)ی لیژنەی دارایی كردوویەتی لەم (٨) رۆژەدا، لەبەرئەوە موومكینە ئەندامێكی لیژنەكە بە سەفەرێك بە ئیفاد بە ئەمری سەرۆكایەتی پەرلەمان چووە، بەڵام سەرۆكایەتی لیژنەكەی ئاگادار نییە، بۆیە داواكارم، پێشنیار دەكەم هەر پەرلەمانتارێكی بەڕێز كە سەفەر دەكات بە موافەقەتی سەرۆكایەتی پەرلەمان وێنەیەك لەو رەزامەندیە بنێرێت بۆ لیژنە تایبەتەكەی خۆی بۆئەوەی سەرۆكایەتی لیژنەكەشی ئەوە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرن و بۆ چارەسەری ئەو كێشەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كاك ابو بكر هەڵەدنی فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله (ابو بكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەك فراكسیۆنەكانی (كۆمەڵ) و (یەكگرتوو) لەبەرئەوەی كە كۆی پرۆژە یاساكەمان رەتكردۆتەوە یاسای قەرز، بۆئەوەی كە بەشدار نەبین لە شەرعیەت دان بە كارەساتێكی ئابووری كە لە داهاتوودا بەروكی هەرێمەكەمان و نەوەكانی ئایندە دەگرێت، بۆیە ئێمە لەكاتی دەنگدان بایكۆتی هۆڵی كۆبوونەوە دەكەین، بەڵام لە بڕگەكانی تردا ئامادە دەبین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئێوە ئازادن لەوەی كە هەر هەڵویستێكتان هەبێت، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەكان دەكەین لیژنەی یاسایی، لیژنەی دارایی و، لیژنەی ئەوقاف كە بێنە سەر مەنەصە بۆئەوەی دەنگدان دەست پێ بكەینەوە، كاك ئۆمێد فەرموو.

بەڕێز ئۆمێد خۆشناو:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داواكارم ئەو بەشەی قسەكانی بەڕێز سكرتێری پەرلەمان لە پرۆتۆكۆڵ دەر بكرێت لەو بەشەی كە باسی لەوە كرد هەر بابەتێك پەیوەست بێت بە پرسی ژنان و ئافرەتان جێگەی ئیهتیمامی ئەندامانی پەرلەمان نییە، ئێمەش دەپرسین چی بابەتێك كە لە لیژنەی ژنان و ئافرەتان لە پەرلەمانی كوردستان هاتبێت گفتو گۆی لەسەر كرابێتن لە لای ئێمەی ئەندامانی

پەرلەمـان جێـی گرینگـی نەبێـت، بـۆیە داواکـارم ئەوە لە پرۆتۆکـۆڵ دەربهێنرێـت لەبەرئەوەی دەچێتە خانەی ئەوەی کە پەرلەمانی کوردستان بۆ قەزیەی ژنان ئیهتیمامی نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هیڤیدارم دەستا سەرۆکایەتیێ تەحەمولا رەخنێ هەبیـتن، تـازەگەری بـۆ پەرلەمانتـارا پێویسـت ناکات، چونکە پەرلەمانتارێن کوردستانێ مولزەمن بە پەیرەوێ ناڤخۆ یێـی پەرلەمـانی و ئەم کـار دکەین بە دەقێت کووەکو دەستوورەکێ یە بۆ پەرلەمانتارا و پەرلەمانێ کوردستانێ، پرسـیارامن ئەڤەیە بۆ رێکخراوەك، رێکخراوەکا کۆمەڵگای مەدەنی دێ شێت کۆنترۆلا قاعا پەرلەمانی بکەت، بەس دەستەیا سەرۆکایەتیا پەرلەمـانی کـو ئەرکـێ وێـیە بتـایبەتی بەڕێـز سـکرتێری پەرلەمـانی نەشێت کونترولا ناڤ هۆلا پەرلەمانی بکەت، یەعنـی دڤێـتن تەحەمـولا مەسئۆلیەتێ بێـتە کـرن دڤی بواری دا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، تەبعەن ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتی، بەڕێز جێگری سەرۆك و بەڕێز سکرتێری پەرلەمان کونترولّی قاعەیان کردووە، یەعنی تەنیا یەك کۆبوونەوە نەکـراوە کە ئەم هەڵەیە تێـدا بـووە بەڵکـو دەیـان کۆبـوونەوە لە پەرلەمانـدا ئەنجـام دراوە و کـونترۆڵی قاعەشـیان کـردووە و بژاردووشـیانە، دەنگەکانیـان بـژاردووە تـا ئێسـتا ئەوەی کە جەنابـت باسـت کـرد دوو جـار هەڵە روویداوە ئەمە ناکاتە ئەوەی کە وا وێنا بکەین کە بەڕێزیـان نەیـانتوانیوە کـۆنترولّی بـکەن یـان ئێمە هەرسێکمان لەدەستەی سـەرۆکایەتی نەمـانتوانیوە کـۆنترولّی قـاعە بکەیـن، خـاتوو منیـرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری تەواوی قسەکانی بەڕێز سکرتێری پەرلەمـانی کوردسـتان دەکەم، بەڵـێ ئەو پـرۆژە یاسانەی پەیوەندیان بە پرسی ژنانەوە هەبێت و پەیوەندیان بە کاروباری کۆمەڵایەتیەوە هەبێت بەڵێ ئەندامانی پەرلەمان زۆر جار قاعەکە چۆڵ دەکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو کەژاڵ فەرموو.

بەڕێز کەژاڵ هادی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پشـتگیری قسـەکەی بەڕێـز سـکرتێری پەرلەمـان و (منیـرە) خـان دەکەم، ئـێمە خۆشـمان رەخنەمان گرتووە کەوا (٢) جار دوو بابەتی گرینگی تـایبەت بە پرسـە کۆمەڵایەتیەکـان و پرسـی ژنانەوە هەبووە هۆڵی پەرلەمان چۆڵ بووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، فەرموون ماددەكان بخوێننەوە یەك بە یەك لە ماددەی (١٠)یەمەوە بۆئەوەی بخەینە دەنگدانەوە، نیصاب هەیە (٧٧) ئەندام پەرلەمان لەژوورەوەن فەرموون ماددەكان بخوێننەوە ماددەی (١٠).

بەڕێز قاڵا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (١٠) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (دەكرێت ئەو ناكۆكیانەی لە ئەنجامی پیادەكردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە و ئەو ڕێككەوتن و گرێبەستانەی بە پێ ئەم یاسایە دەبەسترێن چارەسەر بكرێن لە ڕێگەی ناو بژیوانی نێودەوڵەتی بەگوێرەی ئەوەی بەرژەوەندی گشتی پێویست دەكات).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵ یەتی؟، (٥٦) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟، (٦) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، ماددەی (١١)م.

بەڕێز قاڵا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (١١)م بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (كار بەهیچ یاسایەك یان بڕیارێك یان هەر دەقێكی تری ناكۆك لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایەدا ناكرێت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی؟، (٥٦) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟، (٧) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا.

بەڕێز قاڵا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (١٢) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەكان حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبە جێ بكەن و پەیڕەو و ڕێنمای پێویست بۆ ئاسان جێبە جێ كردنی دەر بكەن).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی؟، (٥٧) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟، (٧) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا.

بەڕێز قاڵا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (١٣) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (ئەم یاسایە لە ڕێكەوتی بڵاوكردنەوە لە ڕووژنامەی وەقائعی كوردستان جێبە جێ دەكرێت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی؟، (٥٧) كەس لەگەڵیەتی؟، كێ دژیەتی؟، (١٠) كەس دژیەتی، كەواتە پەسەند كرا، هۆیەكانی دەرچواندن.

بەڕێز قالًا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچواندنی ئەم یاسایە بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە (لە پێناو پاڵپشتی کردنی باری دارایی هەرێمی کوردستان و بەردەوامی پروسەی گەشە پێدان و پێشخستن ئەو شێوەی بەرژەوەندی گەلەکەمان دەستەبەر بکات ئەم یاسایە دەرچوێنرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟، (٥٦) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (١٠) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، کۆی یاساکە کێ لەگەڵیەتی؟، (٥٧) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟، (١٥) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، زۆر سوپاس بۆ لیژنەی دارایی دەتوانن بگەڕێنەوە شوێنی خۆتان، لیژنەی یاسایی لەسەر مەنەصە بمێننەوە بۆئەوەی بڕگەی (٢)م لەبەرنامەی کار بەڕێوەببەین، بڕگەی (٢)م لەبەرنامەی کار بریتییە لە گفتو گۆ کردنی پڕۆژە یاسای ڕاگرتنی کار کردن بە یاسای بەکرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان بە پێی ماددەکانی (٧٢) و (٧٤) و (٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو، فەرموون لیژنەی یاسایی ئەصڵی پڕۆژەکە و ڕاپۆرتی خۆتان لەسەر پڕۆژە یاساکە بخوێننەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پڕۆژە یاسای کار کردنی ڕاگرتنی بە کرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

ماددەی (١) کار نەکردن بە حوکمەکانی یاسای بەکرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) درێژ دەکرێتەوە بۆ ماوەی (٢) ساڵ تا (٢٠١٧/٧/١٥).

ماددەی (٢)م کار نەکردن بە بڕیاری ژمارە (٢٢٠)ی ساڵی (٢٠٠١).

ماددەی (٣)م پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبە جێ بکەن.

ماددەی (٤)م ئەم یاسایە لەڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقائعی کوردستان دەچێتە بواری جێبە جێ کردنەوە، هۆیەکانی دەرچوونی ئەم یاسایە: بەهۆی ئەم یاسایە کێشەی کۆمەڵایەتی لەنێوان کرێچی و خاوەن موڵك دروست دەبێت تا کاتێك هەموار دەکرێت کە کار کردن بە حوکمەکانی ئەم یاسایە ڕادەگیرێت.

بەڕێز قالًا ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەت/ ڕاپۆرتی لیژنە سەبارەت بە پڕۆژە یاسای ڕاگرتنی یاسای بە کرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان، لیژنەی کار و باری یاسایی ڕۆژی (چوارشەممە) (٢٠)ی جۆزەردانی کوردی بەرامبەر بە (٢٠١٥/٦/١٠)ی زایینی کۆبوونەوەی ئەنجامدا بۆ تاوتوێ کردنی پڕۆژە یاسای ڕاگرتنی کار کردن بە یاسای بەکرێدانی خانوبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان، کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، دوای خوێندنەوەی یەکەمی پڕۆژەکە لە دانیشتنی ئاسای ژمارە (١٠)ی ڕۆژی (چوارشەممە) لە بەرواری

(٢٠١٥/٤/٢٩) ڕەوانەی لیژنەکەمـان کـراوە، دوای گفتـو گـۆ کـردن و تـاوتوێ کردنـی گەیشـتە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:
یاسای ژمارە (٢)ی (٢٠١٥) ڕاگرتنی کـار کـردن بە یاسـای بەکرێـدانی خـانوبەرە ژمـارە (٩)ی سـاڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان.
ماددەی (١)م کار نەکردن بە حوکمەکانی یاسـای بە کرێـدانی خـانوبەرە ژمـارە (٩)ی سـاڵی (٢٠٠٨) درێژ دەکرێتەوە بۆ ماوەی (١) ساڵ تا ڕۆژی (٢٠١٦ /٧/١٥).
ماددەی (٢)م بڕیاری ژمارە (٢٢٠)ی ساڵی (٢٠٠١) هەڵدەوەشێتەوە.
ماددەی (٣)م پێویستە لەسـەر ئەنجـومەنی وەزیـران و لایەنە پەیوەنـدیارەکان حوکمەکـانی ئەم یاسایە جێبە جێ بکەن.
ئەم یاسایە لە ڕۆژی دەرچوونیەوە کاری پێدەکرێ و لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقـایعی کوردسـتان) بڵاو دەکرێتەوە.
هۆیەکـانی دەرچوانـدنی ئەم یاسـایە، لەبەر ئەوەی ئەم یاسـایە کێشـەی کـۆمەڵایەتی لە نێـوان خاوەن مۆڵـك و کرێچـی لێـدەکەوێتەوە تـا دەرکردنـی یاسـایەکی گشـتگیر کە سـەرجەم یاسـا و بڕیارەکانی ئەم بوارە لە خۆ بگرێت ئەم یاسایە دەرچووێندرا، بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی بکرێت بە ئەساس بۆ دەنگدان لەسەری.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، د. بەهار فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو فراکسیۆن و ئەندامە بەڕێزانەی پەرلەمـان کە چـوونە دەرەوە داوایـان کـرد لە بڕگەکـانی تـر بەشدار بن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

چـاوەڕێ دەکەیـن کە بێـنە نـاو هـۆڵی پەرلەمـان و رامـان سـپاردووە کە بانـگ بکـرێن بـۆ هـۆڵی پەرلەمان، کاك عمر نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پەیڕەودا نییە چاوەڕێی خەڵك بین بێتە ژوور.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ ڕاستە، لیژنەی یاسایی داوای ئەوەیان کرد کە ڕاپۆرتەکەیان ببێت بە بنەما، کێ لەگەڵێدایە؟ (٥٢) کەس لەگەڵێـدا یە، کـێ لەگەڵێـدا نییـە؟ کەس نیـیە، کەواتە پەسـەند کـرا، بەڕێـزان لیـژنەی یاسـایی پێشـتر تەوزیحتـان پـێ دەدەن لەسـەر ڕاپـۆرتەکە و لەسـەر پـرۆژە یاسـاکە بـۆیە ئەمە ئاسانکاری دەکات بۆ وتووێژەکان لەسەر بڕگە وماددەکانی یاساکە، فەرموو،

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی زیاتر روون بێت بۆچی داوای راگرتنی ئەو یاسایە دەكەین؟ و داوای هەڵوەشانەوەی بڕیاری (٢٢٠) دەكەین؟ بۆ ئەوەی بزانین ئەمە لە چی هاتووە؟ جەنابتان دەزانن كە عەقدی ئیجار عەقدێكە قانونی مەدەنی تەنزیمی كردووە، بەڵام لە دوایدا كە قانونێكی خاص دەردەچێت بە ئیجاری عقار ژمارە (٨٧) ساڵی (١٩٧٩)، الخاز یقید العام، واتە عەقدی ئیجاری عەقار خازع دەبێت بۆ قانونەكە كە بریتییە لە قانونی ئیجار عقارە ژمارە (٨٧) ساڵی (١٩٧٩)، بەڵام ئەم یاسایە كە هاتووە، بۆ ئەوەی باڵانسێك رابگرێت لە نێوان موئەجیر و موستەئجیر كە هەر دوو لایەنی عەقدی ئیجارن، هاتووە زۆرتر باڵانسەكەی و هاوسەنگیەكەی بەلای موستەئجیر دا شكاندووە بە جۆرێك كە موئەجیر بە هیچ شێوەیەك بۆی نییە موستەئجیر دەر بكات لە ئەو شوێنەی كە داوەتی بە كرێ، هەتاكو خۆی بە ئیرادەی خۆی چولی نەكات، مادام موستەمرە لە پێدانی كرێكەی، ئەمە وای كردووە كە جۆرێك لە تێكچوونی هاوسەنگی نێوانیان دروست دەكرێت و لە رەد فەعلی ئەمە لە تەتبیقاتی مەحاكمەكان، چەند بڕیار و یاسا دەرچووە بۆ چاككردنەوەی ئەم باڵانسە، بەڵام لە ئەم بڕیارانە لە جیاتی هاوسەنگیەكەی چاك بكات ئەم جارە بەلای موئەجیر دا شكاندووە، یاسای ژمارە (٩) ساڵی (٢٠٠٨) كە ئێستا داوای راگرتنی كار پێكردنی دەكەین، عەدالەتەكەی وا تێك داوە كە عەقدی ئیجاری كردووە بە عەقدی ئژعان، عەقدی ئژعان واتە یەكێك لە لایەنەكانی ئیرادەی نییە و ئیرادەی تەسلیمی بەرامبەر دەبێت، بە پێی ئەم یاسایە گەڕاوەتەوە بۆ قانونی مەدەنی و بە پێی قانونی مەدەنی هەر كاتێك موئەجیر موددەی عەقدەكە تەواو بێت دەتوانێت موستەئجیر دەربكات كە ئەمەش وای كردووە ئەم بڕیارە لە سالحی كرێ نشینەكان نییە وای كردووە كە خازع بن بۆ ئیرادەی ساحب مولكەكان، ئەم بڕیارە بەم شێوەیە باڵانسەكەی تێكداوە، بڕیاری (٢٢٠) ساڵی (٢٠٠١) كە داوای هەڵوەشانەوەی دەكەین، لە ئیدارەی سلێمانی دەرچووە، كاتێك كە قانونی ژمارە (٩) دەرچووە لە یەكێك لە بڕگەكانی دەڵێت كار بە هیچ یاسا و بڕیارێك ناكرێت پێچەوانەی ئەمە بێت، كە مەفروز بوو یاسای ژمارە (٢٢٠) ساڵی (٢٠٠١) هەڵبوەشێتەوە، بەڵام كە ئیدارەی سلێمانی لە مەحاكم ئیشی پێكراوە و لە هەولێر ئیشی پێنەكراوە و لەگەڵ (كاك ابوبكر و تەلار خان) دیراسەی ئەم بابەتەمان كردووە و لەگەڵ مەحاكمی سلێمانی كۆبووینەتەوە و پرسیاری ئەوەمان كرد كە ئەساسی قانونی كاركردنتان بە بڕیاری ژمارە (٢٢٠) چییە؟ دەڵێن، لە لیژنەی یاسایی خولی پێشووی پەرلەمان نووسراوان بۆ هاتووە كە كار بەمە بكەین، لیژنی یاسایی بۆی نییە نووسراو بكات بڵێت كار بەم بڕیارە بكەن، بۆیە سەرەرای ئەمە سیمای دوو ئیدارییە، ئەساسە قانونی یەكەی تەواو نییە، بۆیە داوای هەڵوەشانەوەی ئەم بڕیارەمان كردووە، بەڵام ئەمانەی ئێمە داوامان كردووە هیچی حەلی كێشەكە ناكات، ئێمە كێشەیەكمان هەیە پێویستە هاوسەنگی و عەدالەت بۆ هەردوو لا بگەڕێنینەوە، بۆیە كاك(ابوبكر و تەلار خان) بەردەوام لەسەر خەتین لەگەڵ خەڵكی موختەس و

حـاكمە بەڕێزەكـان، گەڵاڵەی پرۆژەیەكمـان كـردووە كە یاسـایەكی تـایبەت دەركەیـن بە ئیجـاری ئەقار، هەتا ئەوكـاتە حەلـی كـاتی وەكـو پاراسـتنی مەسـالحی كرێنشـینەكان داوای كـار كـردن بە یاسـای ژمـارە (٩)سـاڵی (٢٠٠٨) و هەڵوەشـانەوەی بڕیـاری (٢٢٠) دەكەیـن، چـونكە ئەمە كـاری پێناكرێت لە رووی یاسایی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

رروونكردنەوەی ترتان نەمان لیژنەی یاسایی؟ فەرموو تەلار خان.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من وێڕای پشتگیری لە قسەكانی (د. بەهار) یاسای ژمارە (٩)، بۆیتە گرفتی تەواو بۆ دادگاكـان لە رووی جێ بە جێ كردنەوە، چونكە كاتێك چەند گـرنگە یاسا دەربچێـت گرنگتـر ئەوە كە جـێ بە جێ بكرێت، ئەم تەناقو ز تەعاروزە لە بەینی یاساكان وای كردووە كە نە مافی خاوەن موڵك و نە مافی كرێچی بپارێزرێت و گرفتی تەواوی دروسـت كـردووە بـۆ دادگاكـان لە رووی جـێ بە جـێ كـردنەوە، بـۆیە ئەگەر هـاتوو ئەم راگـرتنە بە شـێوازێ بێـت و لە سـاڵ كەمتـر نەبێـت، نەك تـا ٢٠١٦/٧/١٥ بەس لە ساڵ كەمتر نەبێـت، چـونكە وەك (د. بەهـار) ئامـاژەی پێكـرد كە ئەو پـرۆژەیە گەڵاڵە و هیچی نەماوە ئامادە بكرێـت و ئیمـزای بـۆ كـۆبكرێتەوە و هاوسـەنگی دروسـت بكەیـن، چـونكە ئـیش كردنـی مەحـاكمی سـلێمانی و دەوروبەری لەسـەر مـاددەی (٢٢٠) وای كـردووە كە شێوازی كاركردنی جیاواز بێت لەگەڵ هەولێر و دهۆك لە رووی كاركردن، لە كاتی وەستانی یاسـا (٢٢٠) و ژمارە (٩) كۆمەڵێك گرفتی یاسایی دروسـت دەبێـت، بـۆیە ئەگەر لە سـاڵ كەمتـر نەبێـت باشترە هەتا بتوانین هاوسەنگی دروست بكەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. ڤاڵا فەرموو،

بەڕێز د. ڤاڵا ابراهیم فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

(د. بەهار و تەلارخان) لەلیژنە تەخویل كراون كە بەدواداچوون بۆ ئەم بابەتە بكەن و سوپاسـیان دەكەیـن بـۆ ئەو روونكـردنەوانەی كە دوای بەدواداچـون بـۆ ئەنـدامانی پەرلەمـان، بەڵام تێبینـی لەسەر یاسای بە كرێدان بە شێوەی گشتی بۆ ئەنـدامانی پەرلەمـان روون دەكەیـنەوە كە ئەمە بە گشـتی یاسـاكان هێشـتا نەفەسـی ئیشـتراكیان پێـوە دیـارە، كە كـاتی خـۆی یاسـاكە پشـتی پـێ بەستووە، واتە بە فەلسەفەی ئیشتراكی كە تێیدا قورسایی بۆ دابینكردنی مافی نیشتەجێ بوون بۆ هاووڵاتیان تەحویل كراوە، بۆ ئەستۆی دەوڵەمەند و خاوەن موڵك و خاوەن خانووەكان، بۆیە هەمواركردنەكـان كە كـراون تەنها تووشـی ئەو روانەگەیەیـان كـردووە بە پێـی ئەوەی كە تونـد بـــوونی كێشـــەی كرێچـــی و قـــووڵ بـــوونەوەی كێشـــە كـــۆمەڵایەتی و ئابوورییەكـــان كە لەم دەروازەیەوە سەرچاوەی گرتووە كەمی بكەنەوە، بۆیە ئێمە لێرە كە ئەم یاسایە رادەگرین یـاخود ئەو هەموارەی ئەو یاسـایە رادەگرین، بەڵام تەنها مـاوەی سـاڵێكمان داوە بە لیـژنەی خۆمـان كە لیژنەی یاساییە، لە ماوەی ئەو ساڵە لەگەڵ كەسانی پسپۆڕ تاوتوێی ئەو بابەتە بكەیـن و بتـوانین بە زووتـرین كـات هەمـواری ئەم یاسـایە بكەیـنەوە بە شـێوەیەك كە بتـوانین تەوازن رابگـرین لە

نێوان بەرژەوەندی هەردوولا، هەم بەرژەوەندی کرێچی، هەم بەرژەوەندی خاوەن موڵك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەست بە گفتوگۆ دەکەین، تکایە ناونیشانی پرۆژە یاساکە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە گفتوگۆوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاگرتنی کار کردن بە یاسای بە کرێدانی خانوو بەرە ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٨ لە هەرێمی کوردستان

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ قسەی هەیە لەسەر ماددەیە؟ باشە، د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕۆژی (٢١/ ٩/ ٢٠١٤) ڕاپۆرتێکم لە پەرلەمان پێشکەش کرد وەکو بیرۆکە، باسی ئەو کێشەم کرد کە ئەمە کێشەیەکە سەر هەڵدەداتەوە، ئێستاش دەمەوێ لە عینوانی ئەو قانونەی کە ئێستا ڕای دەگرین دەست پێ بکەم، کە هەفتەی داهاتووە ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای بە کرێدانی خانووبەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان، ئێمە لەم یاسایە کێشەمان بە تەواوی لەگەڵ یەك ماددە هەیە، کە ماددەی یەکەمە، لە ماددەی یەکەمی ژمارە (٨)ی ساڵی (٢٠٠٩) ماددەی سێیەمی یاسای ژمارە (٨٧)ی ساڵی (١٩٧٩)ی ڕاگرتووە، کە لەوێ لە ماددەی سێیەمیدا یاسای ژمارە (٨٧)ی ساڵی (١٩٧٩) هاتووە کە ئەگەر کرێچی کرێ بدات و بمێنێتەوە لە خانووەکە بەردەوام دەبێت، بۆیە لە ساڵێ (٢٠١٠) یاسای ژمارە (١٦) لە پەرلەمان دەرچوو، تەنها کارکردنی بەو ماددەیە ڕاگرت، نەك هەموو یاساکە، لەبەر چی؟ لەبەر ئەوەی ئەو یاسای ژمارە (٩) ساڵی (٢٠٠٨) تەنها ئەمەی تێدا نییە، نیسبەشی دیاری کردووە، ئەگەر ئەو خانووە هی سەکەنی بێت ئەوەندە لەسەد نابێ لە قیمەتی گشتیی خانووەکە و عەقارەکە زیاتر بێ، ئەگەر خانووەکە هی تیجاری بێ نابێ زیاتر بێ، بۆیە ئەمە کێشەی بۆ باجی خانووبەرەش دروست کردووە، چونکە هەندێك لە عەقدەکان بە پێی یاسای ساڵی (١٩٥١)ی مەدەنی کراون، لەو ماوەیە، چونکە لە ساڵی (٢٠٠٢) وەکو باسم کرد تاوەکو ساڵی (٢٠١٥) کار بە یاسای ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠١٠) کراوە، بۆیە بە تەسەوری من لەبەردەم دوو ئەگەردایین، ئێمە لە عینوانی یاساکە، ئەگەری یەکەم: ئەوەیە ئەگەر ئێمە پێمانوایە لە هەموو ساڵێك ئێمە ئەو دەردە دەدەینە کرێچی و چاوەڕێی ئەو حاڵەتە بکات و، لە سلێمانیش بە قەرارێك کار کراوە کە ئێستا تەعلیقێکیش لەسەر ئەوە دەدەم، من پێموایە ئێمە یان دەبێ بە دوایی بگەڕێینەوە بۆ ماددەی ژمارە (٣) لە ساڵی ژمارە (٨٧)ی ساڵی (١٩٧٩) ئەگەر وایە هەموو ساڵیك پێویست بەو ڕاگرتنە ناکاتەوە، یان ئەوەیە ئێمە بە تەواوی وەکو بەڕێزان لە

لیژنەی یاسایی باسیان کرد، بە تەواوی ئێمە بەو یاسایە دابچینەوە، بەڕاستی ئەمە جەنگێکی دەروونییە لەگەڵ کرێچی و لەگەڵ خاوەن خانووش دەیکەین، بە دەیان خەڵك پەیوەندی دەکات، بە تایبەتی لە شاری سلێمانی ئەم بڕیارە کێشەیەکی یەکجار گەورەی دروست کردبوو، من دەست خۆشی لە هاوڕێکانم لە لیژنەی یاسایی دەکەم کە بە تەواوی هەڵیان وەشاندۆتەوە، هەروەها لەو دەرفەتەش دەمەوێ ئەمە بقۆزمەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، تەنها ئەو قەرارە نییە، قەراری دیکەش هەیە لە مەحاکمی سلێمانی، لێرە قانون هەیە لەوێ کاری پێ دەکرێت، لەبەر ئەوە من پێشنیار دەکەم ئێمە لەم قۆناغەدا تاوەکو تەعدیلی دەکەین، چونکە دەڵێ دەرفەتی تەعدیل کردن دەدەین...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە کاتت تەواو بووە، زۆر سوپاس، بەڕێز د.سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەوەندە داوا دەکەم لە لیژنەی یاسایی ڕوونکردنەوەیەکمان بدەنێ، ئایا خیلالی ئەم ساڵە بەدیل چییە؟ یەعنی باس لەوە دەکەم کە تاوەکو (١٥/ ٧/ ٢٠١٦) بەدیل چییە؟ بەچ یاسایەك کار دەکرێت؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز تەلار خان فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە دوای ڕاگرتنی ئەم یاسای ژمارە (٩)یە کە ئەگەر لە ساڵێك زیاتر نەبێ، لە ئێستادا گەڵاڵەی پڕۆژەیەك کراوە لەگەڵ لیژنەی یاسایی، هەروەها لەگەڵ کۆمەڵێك لە دادوەرە بەڕێزەکان، هەروەها ئەو لیژنەیەی کە دروست بووە لە نێوان پەرلەمان و ئەنجومەنی دادوەری، کار لەسەر ئەوە کراوە ئێستا چەند ماددەیەك قسەی لەسەر کراوە و چەند ماددەیەکی تر ماوە کە کاری لەسەر بکرێت، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین لە ماوەی لە ساڵ کەمتر نابێت ئەو پڕۆژەیە کاری لەسەر دەکرێ کە هاوسەنگی لە نێوان خاوەن موڵك و کرێچیش دەستەبەر دەکات ئەمە بەشێکی، لەم حاڵەتەشدا کە ئێستا (٢٢٠)یش رادەگیرێت، هەروەها بەشێکی دەچێتەوە سەر یاسای ئیجاری عەقاری کۆن، بەشەکەی تریشی بە یاسای قانونی مەدەنی کاری پێ دەکرێ و گرفت لە ئێستادا دروست نابێت لە ڕووی جێ بەجی کردنی یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر ویستم ئەوە بڵێم دەگەڕێینەوە سەر یاسا کۆنەکە، بەڕێز تەلار خان ئاماژەی پێدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەواو پشتگیری قسەکانی برای بەڕێزم (د.فرست) دەکەم، بە فیعلی ئێمە حاڵەتێکی ناخۆشە هەموو ساڵێك ئەو قانونە تەئجیل دەکەینەوە، بەڵآم رەخنەیەکیش لە خۆمان دەگرین وەکو پەرلەمانتار، ئێمە لە خولی پێشوو و لەم خولەیەش بەراستی پرۆژەی جدی تەواو پێشکەش نەکراوە، یا بۆ هەڵوەشاندنەوەی یاخود بۆ پرۆژەیەکی نوێ کە بەراستی باشترین حەل ئامادەکردنی پرۆژە یاسایەکی تازەیە، هەورەها ئەو پرۆژەیەی کە لەبەر دەستی ئێمەش بوو کارمان لەسەر کرد، ئەگەر ئەو پرۆژەیەش نەبووایە وەکو ئەمری واقیع بریتییە لە مەسەلەی راگرتن، بۆیە بەراستی ئومێدەوارم هەمووومان هاوکاربین کەوا بتوانین پرۆژە یاسایەکی نوێ گەڵاڵە بکەین کە وەك دکتۆرە باسی کرد، بەرژەوەندی هەردوولای تێدا پارێزراو بێ و لەسەر مەبنای ئەم حاڵەتەش ئێمە ئەمجارە درێژکردنەوەکەمان تەنها بۆ یەك ساڵ کرد، نەك بۆ دوو ساڵ، چونکە پێشووتر هەموو جار بۆ دوو ساڵ دەکرا، بۆ ئەوەی زیاتر بکەوینە ژێر زەغتێکی کاتەوە، بتوانین ئەمجارە بە پرۆژە یاسایەکی نوێ ئەم مەوزوعە کۆتایی پێ بێنین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راگرتنی کار کردن بە یاسای بە کرێدانی خانوو بەرە ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٤٨) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەڵی نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، ماددەی یەکەم بخوێننەوە تکایە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١):

کار نەکردن بە حوکمەکانی یاسای بە کرێدانی خانووبەرەی ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) درێژ دەکرێتەوە بۆ ماوەی یەك ساڵ تا رۆژی ٢٠١٦/٧/١٥.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا من لەگەڵ کار نەکردن بەو یاسایە دام، بەڵام بەر لەوەی کە لە پەرلەمان گفتوگۆی کار نەکردنی بەو یاسایە کرابا، دەبوایە ئێمە لایەنی جێ بەجێ کارمان بانگ کردبایە لەسەر جێ بەجێ کردنی یاسای دابینکردنی خانووی نیشتەجێ بوون بۆ دانیشتووان کە بە شێوەیەك ئەو قانونە جێ بەجێ کراوە کە لە راستیدا تەنها ئامرازێك بووە بۆ خۆ دەوڵەمەندکردنی کۆمەڵێك بەرپرس، بە مەبەستی تیجاری بەکار هێنراوە، ئەگەر جەنابیشتان بڵێن هیچ ژمارەیەکی یاسایی داوای ئەوەی نەکردووە کە بۆ ئەم مەبەستە لایەنی جێ بەجێ کار بێتە پەرلەمانی کوردستان تاوەکو بزانرێ بۆچی بەو شێوەیە کراوە، لە کاتێکدا بۆ چارەسەرکردنی کێشەی سەکەن ئەم یاسایە دەرکراوە، کە خەڵکی کەم دەرامەت و هەژار نەیتوانیوە سوودی لێ ببینێ...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر ئەوە یاسای دادگاکانە.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، بەڵام هۆکاری ئەوەی کە بۆچی حکومەت تەنها یاساکەی لە پێناو بەرژەوەندی کۆمەڵێك بەرپرس بە نا راستەوخۆ، خەڵکێك بەڵێندەرە راستەوخۆ، بەڵام لە ئەساسدا بەڵێندەری راستەقینە نییە، ئەوەتا ئێمە دەبینین کە چۆن پرۆژەکان فەشەلیان هێناوە، قسەکەی من لەسەر ئەوەیە کە ئەم یاسایە بەڵێ جێ بەجێ کراوە، بەڵاًم لەبەرژەوەندی خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت جێ بەجێ نەکراوە، بۆیە حکومەتی هەرێمی کوردستانیش نەیتوانیوە کێشەی سەکەن چارەسەر بکات، من مەبەستم لەوەیە، من لەگەڵ راگرتنی....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر، نوقتەیەکی نیزامی، ئەم یاسایە جێ بەجێ نەکراوە تاوەکو ئێستا.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەی حوکمەکانی بە کام یاسا زەوی تەرخان دەکات بۆ ئەو پڕۆژانەی کە مۆڵکی گشتییە و لە هەمان کاتدا سامانی گشتیشی بۆ تەرخان دەکات؟ بەڵێ، من لەگەڵ ڕاگرتنی کار نەکردنم بەو یاسایە، لەبەر ئەوە کە کێشەی کۆمەڵایەتی زۆر دروست بووە بە تایبەتی لە دوای قەیرای دارایی، چەندین پێشمەرگە ڕۆژانە تەلەفۆن دەکات کە خاوەن خانووەکان دەریان دەکەن، دوا قسەم ئەوەیە ئەوە باڵەکە نە کرێچییە و نە خاوەن خانوو و خاوەن مۆڵکە، ئەوە باڵەکە لە ئەستۆی حکومەتە، هەمووماں ئەم ڕاستیە دەزانین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەم یاسایە کار کردن بە ڕاگرتنی هەر وەکو باسی لێوە کرا دادپەروەری تێدا نییە، بەڵکو دادپەروەریەکە ئەوەیە کە ئێمە بتوانین یاسایەکی کامل لە پەرلەمانی کوردستان دەر بکەین، بۆ ئەوەی بتوانین بەسەر ئەو گرفت و کێشانەدا زاڵبین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە عینوانەکەش گوتم ئێستاش لە ماددەی یەك ئەوە تەئکید دەکەمەوە، پێموایە ئێمە کێشەمان لەگەڵ ماددەکانی تری یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) نییە، ئێمە تەنها کێشەمان لەگەڵ ماددەی یەکەمی یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨) هەیە، بۆیە لە ساڵی (٢٠١٠) وایان کردووە، یەعنی تەنها ماددەی یەکەمی یاسای (٩)ی ساڵی (٢٠٠٨)یان ڕاگرتووە، بۆیە پێشنیار دەکەم تەنها ماددەی یەکەم ڕابگرین، ئەمە باشترە، وەکو باسم کرد کێشەی تریشی بۆ زۆر لایەنی تر و بە تایبەتی باج و خانووبەرە دروست کردووە، چونکە ئیزدواجیەتێك دروست دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەم کە ئەم یاسایە ساڵانە بەردەوام هەموار بکرێتەوە، بەڕێزانی لیژنەی یاسایی ئەگەر لەم ماوە دیاری کراوە بۆیان جێ بەجێ دەکرێ ئەوە کارێکی باشە، ئەگەر پڕۆژەیەکی باشیان گەڵاڵە نەکردووە پێویست بەوە دەکات ماوەکە زیاتر بێ، هەروەها من لەگەڵ ئەوەم ماوەکەش نەکەوێتە کاتی پشوودا، شەرت نییە ساڵێك، (١٤) مانگ بێ، یان (١٠) مانگ بێ، لە کاتی پشووەکە نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو زۆزان فەرموو.

بەڕێز زۆزان صادق سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پرسیارا من لە لیژنەیا یاسایی ئەوە كو سەبەب چیيە هەتا ساڵەكی بدەنە درێژكرنا ڤی یاسایێ؟ ئەوە یەك، یا دووێ: لە خولی چوویشدا ئیحتیمالە ئەڤ ماددەیە خستیە بەرنامەی كاریدا كو بێتە تەعدیل كرنێ، هەتاكو نووكە تەنێ مایە بەرنامەیدا، یەعنی چ چارەكرن بۆ نەهاتیە كرنێ، لەبەر هەندێ پرسیار و پێشنیارا من ئەوە، ئەز پێشنیار دكەم كو شەش هەیڤ بێنە دانانێ، نەك ساڵەكێ، ئەگەر بشهێنی ئەو لیژنە پێكهیناى یان ئەو كەس و پسپۆڕ و تایبەتمەندێن وان ژ بەحس لێ كری كو شوێنی بەداو داچوونێ لەسەر ڤی بابەتی بكەن بۆ هاریكاریا واندا، ئەگەر بشێت ماوەی شەش هەیڤا دا پرۆژەیەكی پێشكەش بكەن ل سەر ڤێ ماددەی دێ باشتر بیتن ل ساڵەكێ، چونكە لە فائیدەی خەڵكیدا بیتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك بەیار فەرموو.

بەڕێز بەیار طاهر سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز بە خۆ لەگەڵ هەندێ نیمە ئەڤ یاسایە بێتە ڕاگرتن، چونكە چەندین جارا ئەڤ یاسایە هاتیە ڕاگرتن، بە دیتنا من دەبوایە بچیتە بواری جێ بەجێ كرنێدا، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، لە دادگەهامە یا دیتی چەندین كیشە و دەعاوی سەر ڤێ حاڵەتێ یا هەی و بە تایبەتی ئەو حاڵەتێت سەر قفلی، حاڵەتێت (الایجار من الباطن)، بە دیتنا داكو ئەڤ دادگەها سەرێ وا ڕەحەت كەین ژ ڤان ئاریشەیا پێتڤیا ئەڤ یاسایە بێتە جێ بەجێ كرن وەكی یاسای مەدەنی، هەروەسا ژی خیلالی ڤان (٢٠) ساڵادا چەندین حاڵەتێت هاتینە چارەسەر كرن، خەڵكێت دوكاندار یێت شیاین دگەل خودانێ مولكا بگەهنە تەفاهومەكی، دیتنا من ئەگەر ئەم ڤێ یاسایێ جێبەجێ بكەین دەمێكی گەلەك كورتدا دێ چارەسەریا هەمی ئاریشەیا دێتە كرن، دیسا دیتنا من تڤیابا ئەم ل پەرلەمانێ كوردستانێ بەلانسەكێ لناڤ بەینا بەرژەوەندا هەمی لایەنا وەربگرین تایبەتی خاوەن ملكا ژی دیسا كرێچیا ژی، دیتنا من ل حالاتێ مەحكەما مە دیتی گەلەك حالەتا دوكاندار پتریێ موستەفید بوو ژ خودان مولكی خیلالی كارێ وێ دوكانێدا، ئیحتیمالا هەی جارەكا دی بێژم گەلەك جارادا سەرقفلی، ژبەر هەندێ دیتنا من ئەڤ یاسایە تڤیا بێتە جێبەجێ كرن و ئەڤ تەعدیلە نەیەتە پەسەند كرن ژ لایێ پەرلەمانێ كوردستانێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دكتۆر عبدلله فەرموو.

بەڕێز د.عبدلله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مە گۆتییە ئەز پێشنیارکەم ماددەکا دی ئیزافەکەین، ئەگەر ئەڤ یاسا هاتە پەسەندکرنیش، ئەڤ تەعدیلە، ژ لایێ پەرلەمانێ کوردستانێ ڤە ماددەکادی ئیزافەکەین کو پەرلەمان پابەند بیتن ب زووترین کات یاسایەکی بەدیلی کونجاو دەربێخیتن نەکو بێلین مەسەلەن کەمتر ساڵەکا یان خیلالی فەترەکا کەمتر بیتن ئەڤ ئاریشە حەل ببێ، چونکی ئاریشە تەقریبەن لناڤ کۆمەڵکای زۆر زۆر بەربڵاوبووی حەتا ڤێ گاڤێ چ ئاریشا بۆ نەدیتیا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆر سراج فەرموو.

بەڕێز د. سراج احمد حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داوا ئەکەم لە حاڵەتێك یاسایەك ڕابگرین ئەگەر ئەتو ئەلتەرناتیڤت پێبی، بەدیلت پێبی، ئەمە تا ساڵێك ڕابوەستین تاوەکو یاسایەکی نوێ دەرئەکەین بەڕاستی ئێمە تووشی، بەڕای من تووشی هەندێك کێشە بین سبەینێکە نەتوانین خۆمانی لێ خەڵاس بکەین، جا من پێشنیار دەکەم ساڵێك بۆ حازری پڕۆژە یاسایەك زۆرە یان بۆ هەموارکردنەوەی زۆرە عەلەل ئەقەل بە دوو، سێ مانگ بتوانی ئەوەی لیژنەی یاسایی باس دەکرێتن خۆمانی لێ خەڵاس بکەین، تەسەور دەکەم هەر بابەتێك بیتن بە دوو مانگ، بە سێ مانگ ئەگەر هەوڵەکان چڕبکەینەوە خۆمانی لێ خەڵاس دەکەین، بەڕای من ساڵێك زۆرە، پاشان ئەوەش ڕانەگیرێت هەتاوەکو ئەو پڕۆژە یاسایەی ئەوان وا خەریکن تەعدیلی ئەکەن ئەو کاتە ڕاگرتنەکە دەستپێبکا و لەبەر ئەوەی من وا تەسەور دەکەم تووشی کێشەیەك دەبین لەوانەیە نەتوانین خۆمانی لێخەڵاس بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر شێرکۆ فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حەمەامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

فەلسەفەی دەرکردنی یاسا ئەوەیە کە زۆرترین خەڵك سوودمەند بێت لێی، لائیحەکە بە جۆرێك تەنزیم بکا کە لە قازانجی زۆرینەی خەڵکا بشکێتەوە، بە پێی ئەوەی بە ئێمە گەیشتووە بە تایبەتی لە پارێزگای سلێمانی، ڕەنگە هەر لەسەر ئەو بنەمایەش لە خولەکانی پێشوو ڕاگیراوە، لەکاتی جێبەجێکردنی ئەمە بەشێکی زۆری خەڵك لێی زەرەرمەند دەبێت کەمینەیەك لێی سوود مەند دەبێت، بۆیە لە ڕاستیدا من لەگەڵ ڕاگرتنەکەم، بەڵام لەهەمان کاتدا بۆ ئەوەی تۆ بابڵێین ئەوەی کە باس دەکرێت خاوەن موڵکەکانیش لێی سوودمەندبن، بۆیە وەکی بەڕێزان لە لیژنەی یاسایش وتیان لەو ماوەی کە خۆیان جوهدی باشی لەسەر بکەن بتوانرێت هەمواریێکی باش، یاسایەکی گونجاو پێشکەش کرێت، بۆیە من لەگەڵ ڕاگرتنیم، هیچ بۆشاییەکی یاسایی، هیچ خەلەلێکیش دروست ناکات، لەبەر ئەوەی لە بنەمادا ئێستا خۆی کارکردن بەم یاسایە ڕاگیراوە، یەعنی واتا ئێستا دادکاکان خۆ کار بەمە ناکەن تا ئەگەر ئێمە قەرارمان دا ڕایگرین ئیتر بۆشایی

یاسایی دروست بێت و کێشەی گەورە دروست بێت لەبەر ئەوەی خۆی ئێستا کاری پێناکرێت لە شوێنەکاندا، بۆیە هیچ کێشەیەك دروست نابێ، من لەگەڵ ڕاگرتنەکەدام، بەڵام وەکو ئەو بەڕێزانەش خۆیان وتیان بتوانن یاسایەکی باش لەو ماوە ئامادەبکەن بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك سالار فەرمووو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئەساسا دەرکردنی ئەم یاسایە لەگەڵ بەرکاربوونیدا گرفتی لەڕێگای دادگاکاندا بۆ دروست بووە، لە بنەماش وەکو گۆران ئاماژەی پێکرد ڕێوشوێنی یاسایی بەدیلی جەزری بۆ دانەنرا، ئێمە ئەم یاسایەمان ڕاگرتووە بۆ ساڵێك ڕامانگرتووە لە ٧/١٥ـەوە جارێکی تر بەرکار ئەبێت، جارێکی تر کێشە بۆ دادگاکان و خەڵکی تریش دروست ئەبێ، بۆیە لە ماددەی یەکەمدا کە نووسراوە تاوەکو ٢٠١٦/٧/١٥ ڕابگیرێ فەقەرەیەك ئاماژە پێبکرێ لەو ماوەیەدا یاسایەکی گشتگیر لەپەرلەمانی کوردستانەوە دەربکرێ تەواوی ئەو یاساو بڕیارانەی کە لەو بوارە دەرکردوون پڕبکاتەوە بۆ ئەوەی ئێمە گرێنتی ئەوە بکەین بۆ ساڵی داهاتوو جارێکی تر لە بەرنامەی کاردا ئەم پڕۆژە یاسایەو ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای ژمارە (٩) نایەتەوە ناو هۆڵی پەرلەمان و موناقەشە بکەین، چونکە من بەو عومرەی لە پەرلەمانی کوردستان بووم ئەمە چوارەمین جارە ئەم بابەتە درێژ ئەکرێتەوە لە پەرلەمانی کوردستان لە کاتێکدا ئیمکانی ئەوە هەیە ئەم یاسایە کە خەلەلی هەیە پەرلەمانی کوردستان هەموارێکی گشتگیر یان یاسایەکی نوێ دەربکا و ئەو یاسایە ئیلغا بکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆرە ڤاڵا فەرمووو.

بەڕێز ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیشارەت درا بەوەی کە لە ساڵی ٢٠١٠ تەنها ماددەیەك لە یاساکە ڕاگیراوە، بەڵێ ڕاستە لە ساڵی ٢٠١٠ تەنها یەك ماددە لە هەمواری یاساکە ڕاگیرابوو وەکو ئەوەی یاساکە ڕانەگیرابوو، بەڵام لە ساڵی ٢٠١٢ یاسای ڕاگرتنی کارکردنە بە یاسایی بەکرێدانی خانووبەرە واتا هەموو یاساکە ڕاگیراوە، بە ئیسناد لەسەر مەبدەئی ئیستقراری موعامەلات لیژنەی یاسایی بڕیاریدا کە کۆی یاساکە ڕابگرێتن بۆ ئەوە ئەوەی کە مەحاکم لەسەری ڕۆیشتووە لە ساڵی ٢٠١٢، لە ساڵی ٢٠١٣ هەمان پەیڕەوبێتن لەو ساڵەش کە ڕایدەگرین بۆیە تەجزیئەی یاساکەمان نەکرد بۆ ئەوەی ئیستقراری موعامەلات تێك نەدەین لە خەڵك و هەروەها لە مەحاکمیش، دەنا پێشتر تەنها یەك ماددە ڕاگیرابوو لە تەعدیلەکە بەڵێ ئەوەیان ڕاستە، ئەوەشی کە پەیوەندی بەوەوە هەیە کە فەقەرەیەك زیادبکەین خۆمان پابەندبکەین بەڕێزان باسکراوە کە تا ڕۆژی ٢٠١٦/٧/١٥ کە دەڵێی تەنها ساڵێکە ئەمن ڕامگرتووە، لێرانەش لە ڕوونکردنەوەی یەکەمان وتمان لیژنەی یاسایی بەڵێنمان داوە کە کاربکەین لەسەر ئەو بابەتە، بەڵام ئێمە چاوەڕێی ئەندامانی پەرلەمانیش

دەكەین كە ئەو بابەتە ببێتە خەمی ئەوانیش، بە زووترین كات پرۆژەیەكی رێك و پێكی بۆ ئامادە بكەن و پێشكەش بە پەرلەمانی بكەن بۆ ئەوەی ئێمەش لە لیژنەی یاسایی بە زووترین كات كاری لەسەر بكەین، ئەوە جگە لەوەی كە خۆشمان كارمان كردووە وەك و ئەندامانی لیژنە، كار لەسەر ئامادەكردنی پرۆژەش دەكەین، بۆیە ئەگەر ئەسباب موجیبەش بخوێننەوە لەوێش دیارە كە كاریش دەكەین بۆ دەركردنی یاسایەكی گشتگیر، بۆیە ئێمە بە هیچ شێوەیەك لەگەڵ ئەوە نین كە فەقەرەیەكی تێدا بێت لەو فەقەرەیەدا خۆمان ئیلزام بكەین بۆ ئەوەی یاساكە دەربكەین لەبەر ئەوەی مەفهومی موخالف وازحە لەناو یاساكەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ببورە تەلارخان ناوت نووسیبوو فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەر لەسەر ئەوەی كە كاركردن یاخود ڕاگرتنی تەنها یەك بڕگە یان یەك مادده لەو یاسایە گرفت دروست دەكات، جارێكی دیكە هاوسەنگی ناپارێزێ لە نێوان خاوەن موڵك و كرێچی، ئیجحافە جارێكی دیكە بۆ مافەكانی كرێچی، بۆیە زۆر زۆر گرنگە ئەم یاسایە كۆی یاسایەكە كاری پێنەكرێ، ئەوشمان لە یاد نەچێ ئێستا كۆمەڵێك گرێبەستكراوە، گرێبەستكراوە لە هەولێر و دهۆك بە یاسایەك لە سلێمانی بە یاسایەكی دیكە ئەمەش گرفتێكی دیكە دروست ئەكا، لە ئێستادا ئەگەر ببینین سەیر ئەكەین زۆربەی زۆری خاوەن موڵكەكان وای لێهاتووە بە پێی ئەم یاسایانەی ئێستا خانوو نادەن بە مەبەستی نیشتەجێبوون، بەڵكو خانووەكان ئەدەن بە كرێ بۆ كۆمپانیا و دەوائیرەكان ە ئەمەش دیسان گرفتی كرێچی لە هەرێمی كوردستان زیاد دەكات، بۆیە گرنگە كۆی یاساكە كاری پێنەكرێ، منیش لەگەڵ ئەوەدام بەڕاستی كە لە ساڵ زیاتر نەبێ بۆی ئێمە هەم وەكو خۆمان وەكو لیژنەی یاسایی و پەرلەمان پابەندین بەو كاتە، لەهەمان كاتیشدا ئێستا پرۆژەكەلە تەواو بووندایە بۆ ئەوەی بە زووترین كات كاری لەسەر بكەین و بخرێتە بەرنامەی كارەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەگەر ئێمە هەرچەندە لە ساڵی ٢٠١٠ واكرابێت ئێمە تەنیا ماددەیەك ڕابگرین ئەوا خەلەلێكی یاسایی دروست دەبێ، چونكە ئەگەر سەیری یاسایی ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٨ بكەین لە ماددەی یەكەمیدا ئەڵێ (قانونی ئیجاری، عەقاری ڕەقەم (٨٧) ڕائەگیرێ) دوایی ئەڵێ لە ماددەی دووەمدا ئیستیمرار ئەكرێ بە ئیشكردن پێی هەتاوەكو چوار ساڵ بۆ ئەو ئیجارارنەی ئەغرازی سەكەنە و ئەوانەی بۆ غەیری ئەغرازی سەكەنە بۆ دوو ساڵ باقی ئەگەڕێتەوە بۆ قانونی مەدەنی، كەواتە لێرە ئەگەر هەموو یاسایەكە ڕانەگرین ئێمە تێكەڵاویەك دروست ئەكەین لە نێوان یاسایی مەدەنی یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٨ لەگەڵ یاسای ژمارە (٨٧)ی ساڵی ١٩٧٩، بۆیە ئەگەر هەرچەندە لە ساڵی ٢٠١٠ واكرابێت ڕاستر ئەوەیە كە هەموو یاساكە ڕابگیرێ، ئەوەی كە

ئێمە خۆمان پابەندبکەین بەماوەیەکی کەمەوە ئێمە با ساڵەکە تەسبیت بکەین هیچ ڕێگریەك نییە ئەگەر لە پێش ساڵەکە پرۆژەکە حازر بوو ئێمە یاساکە پەسند دەکەین، بەڵام ساڵەکە تەسبیت دەکرێ و ناشبێ ئێمە لە مەتنی یاسادا بڵێین خۆمان پابەند دەکەین بەوەی یاسایە لە هۆیەکانی دەرچوواندن وتوومانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاگۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من بەڕێزان ئەندامانی لیژنە کردیان لەسەر ئەوە، بەڵام ئەم نیقاشەی ئێستا دووبارە دەبیتەوە هەموو جار هەمان نیقاش دووبارە دەبێتەوە ئێمە وەك لیژنەی یاسایی مولزەم نین بەوەی یاسایەك پێشکەش بکەین بۆ حەلی ئەم مەوزوعە وەك لیژنەی یاسایی، وەك ئەوەی هیچ لیژنەیەکیش لە پەرلەمان مولزەم نییە، ئەوە فراکسیۆن هەیە، ئەندامانی پەرلەمان هەیە هەموو ساڵ کەدێتە سەر درێژکردنەوە دەگوترێ بۆ قانونێك نییە؟ بەڵام من دەڵێم من دەپرسم ئەی بۆ ئەو قانونە ئامادە نەکراوە؟ ڕۆژانە دەیەها پرۆژە یاسا ئامادە دەکرێ، خوێندنەوەی یەکەمی بۆ دەکرێ لەوانەیە بۆ ئێمە قورس بێ ئیشیشیان لەسەر بکەین لە هەندێك لایەنەوە کەم و کوڕیان تێدایە، بەڵام ئەگەر ئەو مەوزوعە ئەوها جەوهەرییەو به نیسبەت هەمووومان جێگای ئیهتیمامە ناکرێ لە ڕۆژی موناقەشەکردن لەسەر درێژکردنەوەی قانونەکە هەموو جارێ تووشی ئەو نیقاشە بین، ئەگەر بە فیعلی وایە پرۆژە یاسایەك دەبێ هەمووومان هاوکاربین، ئامادەی بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خۆی نا نیزامییە، بەڵام دوو ئەندام پەرلەمان دوایی ناویان نووسی بەڕێز کاك عمر عینایەت و کاك بهزاد دەرویش، فەرموو کاك عمر.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

فیعلەن ئەوەی من تەواوە ناوم نەنووسیبوو، بەڵام لە ئەنجامی قسەکردنی هاورێکاندا ئەڵێ قسە قسە ئەهێنێت، من ئەپرسم لە بەڕێز لیژنەی یاسایی کە حەقیانە ڕاستە ئەوان ئەتوانن یاساکە پێشکەش نەکەن، لەسەر هەر (١٠) ئەندام پەرلەمانێك ئەتوانێ پێشکەشی بکا، لەم پەیڕەوی ناوخۆ ئەوەی کە هەمواریان کردۆتەوە ئەو حەقەشیان لە ئەندام پەرلەمانتارەکان وەرگرتۆتەوە کە دەسەڵاتی جێبەجێکردنی پرۆژە یاساکان بنێرنەوە، بۆچی دەسەڵاتی دادوەری ئەم پرۆژە یاسایە ئەگەر ئەوەندە کێشەی هەیە لەگەڵ مەسەلەی ئیجار و موئەجیر و موستەئجیرا بۆچی تا ئێستا یاسایەك بۆ ئێمە نانێرێ؟ من داوا ئەکەم لە ئەندامانی لیژنەی یاسایی، سەرجەم ئەندامانی پەرلەمان کە با ئێمە پەلە بکەین بۆ دەستوور (٩٠) ڕۆژمان داناوە، مەنتیقیی تێدایە (١٣) مانگ دابنێین بۆ یاسای ئیجار لە کوردستاندا، بۆتە مەسەلەیەکی موزمین لە هەموو کوردستاندا ئەوە لە (٣) خولی پێشوو موعالەجە نەکراوە ئێمەش بیگەیینینە خولی دوای خۆمان، لەبەر ئەوە من داوا لە هەموو ئەندامانی پەرلەمان دەکەم کێ زانیاری هەیە، کێ توانای هەیە لە ئەمڕۆوە کار

بكا، داوا لە دەسەڵاتی دادوەریش بکەین ئەوانیش پڕۆژە یاسایەکمان بۆ بنێرن ئێمەش کاری لەسەر بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك بهزاد فەرموو.

بەڕێز بهزاد درویش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوێنێ ناوی خۆ نقیسی بوو جا نازانم ئەگەر نەهاتبیتە نقیسین، سکرتێر بیرکردبی، ئیحتیمالە یەعنی ئەندام پەرلەمان بەحس کردبیت هەندێ کو خەلکێت هاولاتی هەژار ئەڤێت کرێچی ڕاستی ئەڤ نەهێنە ئیستیغلال کردن، ئەڤ پرسە بێتە چارەکرن من پێم باشە جا کا ماددەك ئیزافە بەکەین یانیش بکەینە بڕیارەك یانیش هەر سێ لیژنە پەرلەمانێ تەبیعیە وەکی کاك گۆران بەحس کر مولزەم نین، بەڵام چونکی ئەڤ بابەتە گەلەکی گرنگە هەرسێ لیژنەی دارایی و شارەوانی و ئاوەدانکردنەوە پرۆژەکی دیراسە بکەن گەل لایەنی پەیوەندیدار تەبعەن لەگەڵ حکومەت و ڕێکخراوی پەیوەندیدار پرۆژەیەك بێتە پێشکەش کردن کو بشێین چارەسەریا ڤێ کێشە بکەین، چونکی ڕاستی وکی بەحسێ تە کرن نزیکی سەد هەزار کرێچیا لە هەرێمێ کوردستانێ هەنە با ئەڤ پرسە بێتە چارەکرن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی کە ئێمە ئیشارەتمان پێدا ئێمە لە پەیوەندی بەردەوامداین لەگەڵ دەسەڵاتی دادوەری بۆ ئامادەکردنی ئەو پڕۆژە یاسایە، بەڵام لە ئێستادا بە پێی پەیڕەوی ناوخۆ ئەوان بۆیان نییە ڕاستەوخۆ پرۆژە پێشکەشی پەرلەمان بکەن، بەڵام ئێمە لە پەیوەندی ڕاستەوخۆداین لەگەڵیانداو، بەهاوکاری تەواوی ئەوان ئێمە ئەو پڕۆژەیە حازردەکەین، هەر لە زمنی ئەوانەشدا ئەوا ڕاپۆرتێکیان داوینەتێ کە تەوسیاتی پڕۆژەکەی تێدایە ئەمە هی دەسەڵاتی دادوەرییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەحاکم و دەسەڵاتی دادوەری هیچ کێشەیان لەسەر تەتبیقی ئەم قانونە نییە، ئەسڵەن ئەوان لەوانەیە هەندێکیان بەشی زۆری پێیان باشە تەتبیق بکرێ، بەڵام لە تەتبیقا کێشە بۆ خەڵکی تر دروست دەبێ، بۆیە من چ بچم لەگەڵ ئەوان دابنیشم بڵێم وەرن ئێوە مەشاکیلتان چییە، ئەوان ئەڵێن ئێوە وەکو پەرلەمانی کوردستان مادام لە تەتبیقا ئێمە مەشاکیل ئەبینینەوە ئەوەی کاك شێرکۆ دەیلێ، ئەوەی ڕەفیقەکانمان وتیان ئەڵێن خەڵکی هەژار، خەڵکی کەم دەرامەت زەحمەت لە ئەندام پەرلەمانەکان دەکەن ئێمە ڕامانگرتووە ئەم قانونە ئەگەرنا مەحاکم کێشەی نییە لە

تەتبیقـا، ئەوەی دکتـۆرە بەهـار وتـی دەقـیقە ئەوان هاوكـاری ئـێمەش دەكەن، وتیـان ئـێمە هاوكاریشتان دەكەین بۆ ئەوەی شتێكی متەوازن ڕابگرن، بەڕاستی ئێمە وەك ئەندامی پەرلەمان بمبوورن ئەم قسە ئەكەم زۆرجار خۆمان خۆمان بە شك نابی بە قانون پابەند بكەین یەعنی هەتا لەسەر سیفەی ئیستیعجالیش یەعنی خۆمان ئەندامی پەرلەمـانین لە لیژنەكـانین هـیچ مـانعێكی قانونی نییە بەیانی سێ سەرۆك لیژنە مەوعیدێكی هاوبەش دانێین ئالییەتێك دانێـین بـۆ ئەوەی پـڕۆژە یاسـایەك حـازربكەین، بـۆ ئەوەی كـۆببینەوە، بـۆ ئەوەی ووِرك شـۆپ بكەیـن، بـۆ ئەوەی سیمینار بكەین، بۆیە ناكرێ ئێمە لەناو هۆڵی پەرلەمان بڕگە و مادده بۆخۆمـان دابنێـین، خۆمـان خۆمان پابەند بكەین، ئێمە دائیمەن حكومەت لایەنـی تـر پابەنـد دەكەیـن ئەوەكەی تـر واجـب و ئەركی خۆمانە كە كارەكان جێبەجێ بكەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ماددەكە بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (١):

كـار نەكـردن بە حوكمەكـانی یاسـای بە كرێـدانی خـانووبەرەی ژمـارە (٩)ی سـاڵی ٢٠٠٨ درێـژ دەكرێتەوە بۆ ماوەی یەك ساڵ تا ڕۆژی ٢٠١٦/٧/١٥.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە بادەستی بڵند بكات تكایە؟، (٥١) كەسی لەگەڵدایە، كێی لەگەڵدا نییە؟، (٤) كەسـی لەگەڵدا نییە؟، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دووەم، تكایە.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٢):

بڕیاری ژمارە (٢٢٠)ی ساڵی ٢٠٠١ هەڵدەوەشێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە، با ناوی بنووسین، كاك ڤەمان فیصل، فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە هەڵوەشان و ڕاگرتنـی دوو بـابەتی لەیەك جـوودان، بەهـیچ شـێوەیەك لەڕووی یاسـاییەوە لەگەڵ یەكتری تەكیف ناكرێن، چونكە هەڵوەشان كۆتایی بەژیانی یاسـا یـان بڕیـار دێنێـت، بەڵام ڕاگرتن بەستراوە بەكاتەوە، ئەمە لەحاڵەتێكدا، لەحـاڵەتێكی تریشـدا بەهـیچ شـێوەیەك ئامـاژە لە عینواندا بەوە نەدراوە كە بڕیارێكی تریش لەگەڵ خۆیدا هەڵدەوەشێنێتەوە، ئـالێرەدا پرسـیارێك دروست دەبێت، ئەگەر هـاتوو ئەو مـاوە چـونكە یاسا لەسـەر فەرەزیـات دادەنـدرێت، موشـەریع پێشبینی دەكات، ئەگەر بێت و ماوەی ئەو سـاڵەی كە كۆتـایی پێهـاتووە، هـیچ یاسـایەكی تـریش دەستی بۆ نەبـراو ئەمەی تـر فەعـال بـوو، كەواتە ئەو هەڵوەشـانەش هـیچ قیمەتێكـی نامێنێـت،

لەبەر ئەوە ئەمە بڕیارێکی سەربەخۆیەو دەبێت بڕیارێکی تر دەربچێت بۆ ئەوە ئەمە هەڵبوەشێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز قادر ئۆتمان، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا هەروەکو بەڕێزان لەلیژنەی یاسایی ئاماژەیان پێدا، ئەو بڕیارە تەنها لەسنووری پارێزگایەك جێبەجێ کراوە، کۆمەڵێك کەیس ئێستا لە دادگان، کە دەرئەنجامی دەرچوونی ئەو بڕیارەیە، بۆ نموونە یەك لەو کەیسانە ئەوەی ڕانیەیە، لە قەیسەری هاوژین، بەڵام من پێم باشەو لەگەڵ هەڵوەشانەوەی ئەو بڕیارەداین، بەڵام با ئەو بڕیارە بە بڕیارێکی تر هەڵبوەشێنینەوە، نەك بەیاسا بڕیارەکە هەڵبوەشێنینەوە، حەزیش دەکەم لەو بارەیەوە بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی ڕوونکردنەوە بدەن، هەم لەسەر بەدیلی بڕیارەکە، کە ئەمە گرفتی بەرزی و نزمی کرێیە، هەم لەسەر ئەوەی کە ئاڕاستەیانم کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر شێرکۆ، فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من حەزەکەم ئەو بەڕێزانە کە بەحوکمی ئەوەی بەدواداچوونیان کردووە، بەتایبەتی لەسەر بڕیار(٢٢٠)ی ساڵی ٢٠٠١، چونکە ئەمە بڕیارەکەیە، یەعنی ڕوونکردنەوەی زیاترمان بدەنێ، هەر تەنها هۆکەی ئەوەیە کە کاتی خۆی لە پارێزگای سلێمانی، ئەمە دەرکراوە، یاخود کێشەی بۆ خەڵك دروست کردووە، چونکە ڕەنگە دیوی تریشی بە ئێمە گەشتبێت، چونکە تەنها تایبەتە بەمەسەلەی خانووی بازرگانی، موڵکی بازرگانی، تایبەت نیە بەموڵکەکانی ترەوە، بۆیە پێم خۆشە ڕوونکردنەوەی زیاتر بدەن، لەسەر ئەوەی کە بەهانەیان چیە، کە ئەم بڕیارە هەڵبوەشێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز انور قادر، فەرموو.

بەڕێز انور قادر مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ئەوەدام کە بڕیاری(٢٢٠)ی ساڵی ٢٠٠١ هەڵبوەشێتەوە، چونکە ئەم بڕیارە لەپارێزگایەك جێبەجێ دەبێت و لە پارێزگایەکی تر جێبەجێ نابێت، لەو پارێزگایەش کێشەیەکی زۆری دروست کردووە، لەنێوان کرێچی و خاوەن موڵك، بۆ نموونە من لەنزیکەوە ئاگادارم لەنێوان کرێچی و خاوەن موڵك لە بازاڕێکی شاری ڕانیە کێشەی گەورە هەیە، بۆیە من لەگەڵ ئەوەدام کە هەڵبوەشێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی ڕوونکردنەوەتان چییە، دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـێمە لەسەرەتاشـەوە ئیشـارەتمان بەوەداوە، کە بڕیـاری ژمـارە (٢٢٠)ی سـاڵی ٢٠٠١ کە دەرچـووە، گەڕاوەتەوە بـۆ یاسـای مەدەنـی، یەعنـی گەڕاوەتەوە بـۆ کـارکردن بە یاسـای مەدەنـی، لەیاسـای مەدەنیشدا، هەرکاتێك مـاوەی عەقـدەکە کۆتـایی هـات خـاوەن موڵـك بەبـێ سـەبەب ئەتوانێـت کرێچـی دەر بکـات، بـۆیە ئەمە تێکچـوونی بەڵانسـەکەیە، ئەمە لەلایەك، لەلایەکـی تریشـەوە ئەم سـیمای دوو ئیـدارەییە، نابێـت بڕیارێـك لە پارێزگـایەك جێبەجـێ بکرێـت و لەیەکێکـی تـریش جێبەجـێ نەکرێـت، ئەمە دووەم، خـاڵی سـێیەم: کە یاسـای ژمـارە(٩)ی سـاڵی ٢٠٠٨ دەرچـوو، کە بەدوای ئەودا دەرچووە، بڕگەیەك هەیە ئەڵێت کار بەهیچ یاساو بڕیارێك ناکرێت کە پـێچەوانەی ئەمە بێـــت، کەواتە ئەمە خـــۆی لەخۆیـــدا بڕیـــاری ژمـــارە (٢٢٠)ی هەڵوەشـــاندۆتەوە، بـــۆیە کـارپێکردنەکە ئەساسـێکی یاسـایی تەواوی نەبـووە، لەبەر ئەم هۆکـارانە داوای هەڵوەشـانەوە دەکەین، سەبارەت بە بڕیاری ژمارە (٢٢٠) لە عینواندا ئیشـارەتی پـێ نەکـراوە، دەبێـت بڕیـارێکی سەربەخۆ بێت، ئەوە ڕاستە، ئەمە جیاوازە لە کار نەکردن بە یاسای ژمـارە(٩)، بەڵام مـوتەعەلیقە بە مەسەلەی ئیجاری عەقارەوە، ئەگەر ئێمە ئەو بڕیـارە هەڵنەوەشـێنینەوە لەبەر ئەو هۆکـارانەی کەوتم تێکەڵیەك ڕوودەدات، مادام پەیوەستە بە هەمـان مەوزوعەوە، هـیچ ڕێگـریەك نـیە لەوەی لێـرەدا هەڵیبوەشـێنینەوە، بەڵـێ بەقەصـد وتوومـانە ئەوەیـان کـارکردن پێـی ڕائەگیرێـت، بەڵام ئەمەیان هەڵئەوەشێتەوە، ئەمانەوێت بڕیاری ژمارە(٢٢٠) بەیەکجاری بمرێنین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو تەلار لەتیف، فەرمووە.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕیاری (٢٢٠) کاتی خۆی کە دەرکراوە، ئەو بڕیارە ڕاستە لەڕووی ئاوەدانکردنەوەوە شتێکی باشە، وە سیمایەکی باشی هەبوو، لە دروست کردنی باڵەخانە تیجارییەکاندا کە کـارێکی بـاش بکرێـت، لەڕووی پاراستنی مافی کرێچی ئەو باڵانسەی ڕانەگرتووە، بەتایبەتی ئـێمە ڕاسـتە لە بڕیـارەکەدا بۆ خانووی نیشتەجێبوون و هەروەها بۆ تیجارییەکانیش بوو، بەڵام دوای ئەوەی نیشتەجێبوون کاری پێ نەکرا، بۆ تیجارییەکان کاری پێکرا، لە تیجاریشدا گرفتی زۆری بۆ ئەو کەسـانە دروسـت کردووە کە کرێچین بەدوو شێواز، یەکێکیان هەر کرێچیەو مانگانە کـرێ دەدات، ئەوی تریـان بە شێوازی سەرقوفڵی، ڕاستە سەرقوفڵی لەڕووی یاساییەوە چوارچێـوەیەکی یاسـایی نـیـە، بەڵام ئەو کەسە پارەیەکی زۆر، مەبلەغێکـی زۆر دەدات، ئەمەش گرفـت دروسـت دەکـات لەنێـوان ئەو کەسەی کە سەرقوفڵەکەی داوە، لەگەڵ خاوەن موڵك، بەو شـێوەی کە خـاوەن موڵـك وائەزانێـت کە ئەو سـەرقوفڵەی دا، ئەبێـت بەخـاوەنی ئەو مـوڵکە، خـاوەن مـوڵکیش دیسـانەوە کرێـی لـێ دەسەنێت بەشێوازێکی تر، لەکاتێکدا ئەو بیداتەوە بەکرێ، یان هەر مامەڵەیەکی تری پێـوە بکـات لەڕووی یاساییەوە نایاساییە، بۆ ئەوەی ئێمە بتـوانین چوارچێـوەیەکی یاسـایی لەهەمـان کاتـدا تەئکید دەکەمەوە لە باڵانسی هاوسەنگی لەنێوان خـاوەن موڵـك و کرێچـی ڕابگرین، چ ئەوانەی نیشـتەجێ بـوونە، چ ئەوانەشـی بازرگـانین، ئەبێـت ئەم بڕیـارە ڕابگیرێـت، تەئکیـد لەقسـەکەی

دکتۆرە بەهاریش دەکەمەوە، بەڵێ ئەمە سیمای دوو ئیدارەییە، وای کردووە کە تەنها لە سلێمانی جێبەجێ دەکرێت و لەهەولێرو دهۆك جێبەجێ ناکرێت، ئەمەش کۆمەڵێك گرفت و کێشەی یاسایی و کۆمەڵایەتیشی لێ کەوتووەتەوە، بۆیە پەرلەمان بەرپرسە لەوە، ئێمە لەسەردانێکمان لەگەڵ بەڕێزت بۆ ئەنجومەنی دادوەری، و لە مەحکەمەی تەمیز کە ئەو پرسیارەمان کرد، ڕووبەڕوی خۆمانیان کردەوە، کە ئەوە پەرلەمانی کوردستانە ئەو بڕیارەی ڕانەگرتووە، بۆیە پێویستە ئەم بڕیارە ڕابگیرێت، لەماوەی ئەو ساڵەدا کاری جدی بکەین بۆ ئەوەی ئەو یاسایە دەربچێت هەتا بتوانین پاراستنی مافی خاوەن موڵك و کرێچیش دیاری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر فرست، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ئەو پرەنسیپەی کەوا لە یاسا هەیە، پرەنسیپی پلە بەندی یاسایی، یەعنی من نازانم ئەوە پرسیارێکە تا ئێستا کە دەیکەم، ئەمە لەپەرلەمان دەرنەچووە، لە سوڵتەی تەشریعی دەرنەچووە، لەماوەی ٢٠٠٨ تا ئێستا، چەندجارێك یاسای تایبەت بەمە لە سوڵتەی تەشریعی دەرچووە، مانای وایە هیچ عورفێکی نیە پەرلەمان قەرارێکی تەنفیزی هەڵبوەشێنێتەوە بۆ ئەوەی تەعاروز نەکات لەگەل یاسا، یاسا مادەیەکی ڕاگرت یان یاسایەکی ڕاگرت، یەعنی تەواو ئەوەی لەخوار یاساوەیە تۆماتیکیەن ڕادەگیرێت، مانای وایە کە تا ئێستا کار بەو قەرارە کراوە موخالیفی یاسا کار بەو بڕیارە کراوە، وێڕای پشت ڕاستکردنەوەی قسەکانی کاك ڤەمان، بەڵام من پرسیارەکەم ئەوەیە ئایا دەکرێت لەڕووی یاساییەوە ئاماژە بە قەرارێك بدرێت کە لە پەرلەمان دەرنەچووە ڕایبگرێت، ئایا قانون کە دەرچوو بەخۆی قەرارەکە ڕاناوەستێت، ئەوەی تا ئێستا مەحاکم لە سلێمانی کردوویەتی موخالفی یاسا نەبووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو تەلار فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاتێك کە ئەم بڕیارە دەرچووە لەکاتی دوو ئیدارەیی بووە، ئەو کاتە سوڵتەی تەشریعی هەبووە، ئەو بڕیارانە هەمووی تەنها بڕیاری (٢٢٠) نەبووە، چەندین بڕیاری تر هەبووە کە لەو کاتەدا کاری پێکراوە، کۆمەڵێك بڕیار دەرچووە کە تایبەت بەیاساکانی باری کەسێتی بووە، بە یاسای سزادانی عێراقی بووە، بە یاسای ئیجاریش ئەمە بووە، بەڵام ئەوەیە ئەو بڕیارانەی کە تایبەت بوون بە باری کەسێتیەوەو یاسای سزادانی عێراقی، بەیاسا لەپەرلەمانی کوردستان لەکاتی تەوحیدی دوو ئیدارەییدا ڕاگیراوە بە بڕیار، بەڵام ئەمە ئاماژەی پێ نەکراوە، ئێمەش لە سەردانەکەماندا لەگەڵ دکتۆرە بەهار و کاك ابو بکر هەڵەدنی، تەئکیدمان لەو خاڵانە کردۆتەوە، بەڵام هەڵەکە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بەکەم: پێویست بوو ئەو بڕیارانەی کە لەخولی پێشووی پەرلەماندا، لەکاتی درێژکردنەوەدا ئەبوایە تەئکیدیان لێ بکردایەتەوە کە کار بەهیچ نەصێکی تر ناکرێت، کە

ئەوە ئامـاژەی پـێ نەکـراوە، لەبەر ئەوەی ئامـاژە بەو بڕیـارانە کـراوە کە لەکـاتی دوو ئیدارەییـدا لەهەولێـر دەرچـووە، بەڵام ئامـاژە بەو بڕیـارە نەکـراوە کە (٢٢٠) لە سـلێمانی دەرچـووە، دووەم: ئەگەڕێـتەوە بـۆ ئەوەی کە مەحـکەمەی تەمیـز لەکاتێکـدا کە ڕاسـتە ئەو بە سـیفەی ئیسـتیئنافی تەمیز کراونەتەوە، بەڵام ئەو بڕگەی کە تایبەتە بە تەعویزات و بە ئیعـادەی تەقـدیرەوە، جـارێکی تر ئەگەڕێتەوە مەحکەمەی تەمیز لە هەولێر ئەوان هەموویان تەصدیق کردووە، تەصدیق کردنی ئەو بڕیارانە ئەوە لەڕووی یاساییەوە جـارێکی تـر بەردەوام بـوونی مەحـکەمەی سـلێمانی بـووە لەسەر جێبەجێکردنی ئەو یاسایە، بۆیە ئەوان پێویستیان بەوە هەیە کە ئێستا تەئکید بکـرێتەوە بە یاسا کار لەسەر هەڵوەشانەوەی ئەو بڕیارە بکرێت، تا ئەوانـیش بتـوانن کـار بەوە نەکەن و ئەو سیمای دوو ئیدارەییە نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ابوبکر هەڵەدنی داوای ئەوەی کردووە، چەند خولەکێکی بدەینێ، فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدالله (هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرئەوە بوو من بیرم چـوو، بەهەمـان شـێوە فراکسـیۆنی بـزووتنەوەش، ئـێمە جـاری پێشـووتر بـایکۆتی هۆڵەکەمـان کـرد لەسـەر یاسـای قەرز، بـۆیە دەنگـی ئەوانـیش لەپـاڵ دەنگـی ئـێمەدا، فراکسیۆنی بزووتنەوەش ئەمڕۆ بایکۆتی هۆڵەکەیان کردووە لەسەر یاسای قەرز، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایە دەقی ماددەکە بخوێننەوە، تا بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٢):

بڕیاری ژمارە (٢٢٠)ی ساڵی ٢٠٠١ هەڵدەوەشێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کـێ لە گەڵییەتـی؟ چـل و هەشـت (٤٨) کەس لە گەڵییەتـی، کـێ دژییەتـی؟ دوو کەس دژییەتـی، کەواتە پەسەند کرا، سەرەنجەکانی ئێوە دروست بوون بەڕێز کاك ڤەمان، بەڕێز دکتـۆر فرسـەت، بەڵام ئێسـتا کێشـەیەکی یاسـایی هەیە بە داخەوە لە دادگاکـان کـار بەو بڕیـارە ئەکـرێ بـۆیە پێویست بوو ئەو بڕیارە لە لایەن پەرلەمـانی کوردسـتانەوە بووەسـتێنرێت یـان هەڵبواشـێتەوە، فەرموون مادە سێ بیخوێنەوە.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی سێ، پێویستە لە سەر ئەنجـومەنی وەزیـران و لایەنە پەیوەندیـدارەکان حوکمەکـانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لە سەر ئەم مادەیە؟ كەس نییە، كەواتە ئەیخەینە دەنگەوە، كێ لە گەڵییەتی؟ چل و حەوت (٤٧) كەس لە گەڵییەتی، كێ دژییەتی؟ كەس نییە، كەواتە پەسەند كرا، مادەی چوار فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادەی چوار، ئەم یاسایە لە رۆژی دەرچوونیەوە كاری پێ دەكرێ و لە رۆژنامەی فەرمی وەقایعی كوردستان بڵاو دەكرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسە هەیە لە سەر ئەم مادەیە؟ بەڕێز كاك صالح فەقی فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە یاساییەكی نۆیمان دەرنەكردووە تا لە رۆژی دەرچوونیەوە كاری پێ بكرێ لە رووی سیاغەوە باشترە بڵێین كار نەكردن بە راگرتنی ئەم یاسایە بەردەوام دەبێت لە بری ئەو یاسایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

یاسایەكی تازەیە، یاسایە تەواو.

بەڕێز صالح فەقی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كار نەكردن پێوە بەردەوام بێت، كار نەكردن بە راگرتنی ئەم یاسایە پێوە بەردەوام بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە ئەوە دوای لیژنەی یاسایی قسەی خۆیان هەبێت، بەڕێز كاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش ئەو مادەی یەك پێشنیارم هەیە ئەویش ئەوەیە كە كار بە هیچ دەقێك نەكرێت پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە بێت بۆ ئەوەی لە دادگاكاندا تووشی كێشەی نەبین مەسەلەن ئەو مەخرەجە بهێلێت، یەعنی كار بە دەقێك یان یاسا و شتێك بكرێت پێچەوانە بێتن و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنەی یاسایی روونكردنەوەتان چییە؟

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیارەكە وەردەگرێت لیژنەی یاسایی سیاغەی دەكەینەوە و دەخەینە دەنگدانەوە لە رێی بەڕێزتانەوە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە.

بەڕێز د. ڤاڵا فريد :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوایی دیراسە كردنی یاسای راگرتن ساڵی (٢٠١٢) و ساڵی (٢٠١٣) دیارە ئەو یاسا و بڕیارانەی كە رامان گرتووە بە روونی ئاماژەمان پێداوە بۆیە پێمان وایە رێگا نەگرین یان ئەو دەقە ئیزافە نەكەین كە كار بە هیچ یاسایێك و دەقێك و بڕیارێك نەكرێ دژی و ناكوك بێتن لە گەڵ ئەوەی كە لەم یاسایەدا هاتووە، بۆ ئەوەی رێگری نەكرێتن لە جێبەجێ كردنی ئەو یاسانەی كە بە راگرتنی ئەو یاسانە بەركار دەبنەوە و دەخرێنە بەركار و جێبەجێ كردن بە تایبەتی یاسای مەدەنی و هەروەها یاسای بە كرێ دانی خانوو بەرە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دكتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبیعەتی ئەم یاسایە جیاوازە لە یاساكانی تر بۆیە ئەو بڕگەیە پێویست ناكات بۆ ئیزافە بكرێت تەبیعەتی یاساكانی تر تۆ كۆمەڵێك تێدا ریز ئەكەی ئەڵێی كار بە هیچ یاسایەك ناكەی بە پێچەوانەی حومەكانی ئەمە بێت، بەڵام لێرە ئێمە حوكمان نەوتووە یاسایەكمان راگرتووە بڕیارێكمان هەڵوەشاندووتەوە بۆیە پێویست ناكات ئەو بڕگەیە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، كەواتە ماددەكە بیخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د. ڤاڵا فريد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی چوار، لە رۆژی دەچوونییەوە كاری پێ دەكرێت و لە رۆژنامەی فەرمی وەقایعی كوردستان بڵاو دەكرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لە گەڵییەتی؟ پەنجا و شەش (٥٦) كەس لە گەڵییەتی، كێ دژییەتی؟ كەس نییە دژی بێت، كەواتە پەسەند كرا.

بەڕێز د. ڤاڵا فريد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هۆیەكانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە لە بەر ئەوە ئەم یاسایە كێشەی كۆمەڵایەتی لە نێوان خاوەن مۆڵك و كرێچی لێ دەكەوێتەوە و تا دەركردنی یاسایێكی گشتگیر كە سەرجەم یاسا و بڕیارەكانی ئەم بوارە لە خۆ بگرێت ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ قسەی هەیە لە سەر هۆیەكانی دەرچوواندن؟ بەڕێز دكتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د. فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەمی ئەسباب زۆر باشە بەس بڕگەی یەکەم هاتووە لە بەر ئەوەی ئەم یاسایە کێشەی کۆمەڵایەتی، ئەگەر قبولیان بێت ئەم سیاغەی دەخوێنمەوە : تا چارەسەر کردنی تەواوی کێشە یاسایەکانی پەیوەست بە کرێدانی خانوو بەرە و دەرکردنی یاساییێکی گشتگیر کە سەرجەم یاسا و بڕیارەکانی ئەم بوارە لە خۆ بگرێت ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، تکایە بینێرە بۆ لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکەی دکتۆر فرسەت بۆ دراشتنەوەی هۆیەکانی دەرچوونـدان پەسـەند کـرا و لیـژنە بەو شـێوەیە داڕشـتەوە، هۆیەکـانی دەرچووانـدنی ئەم یاسـایە : تـا چارەسـەر کردنـی کێشـەکانی پەیوەست بە کرێدان و دەرکردنی یاساییێکی گشتگیر کە سەرجەم و یاسا و بڕیارەکانی ئەم بوارە لە خۆ بگرێت ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کـێ لە گەڵییەتـی بەو شـێوەیە کە خـوێنرایەوە؟ شەسـت و سـێ (٦٣) کەس لە گەڵییەتـی، کـێ دژییەتـی؟ یەك کەس، کەواتە پەسـەند کـرا، هـۆی پـرۆژە یاسـاکە ئەیخەیـنە دەنـگەوە، کـێ لە گەڵییەتـی؟ شەسـت و یەك (٦١) کەس لە گەڵییەتـی، کەواتە پەسـەند کـرا، پیرۆزبـایی لە خەڵکـی کوردستان ئەکەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، کێ دژییەتی؟ پەسەند کرا ئیتر بەس بزانین چەنـد کەس دژییەتـی، وایە حەقـی خۆتـانە رای خۆتـان بڵێـین، چـوار کەس دژییەتـی، کەواتە پەسەند کرا، کۆبوونەوەکەمان هەڵئەگرین بۆ سبەینێ کاتژمێر دە، بەڕێزان کۆبوونەوەی سبەیمان کاتژمێر دە ئەبێت، زۆر سوپاس.

فخرالدین قادر	**جعفر ابراهیم ئێمینکی**	**د. یوسف محمد صادق**
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە ١٦
چوارشەممە رێکەوتی ١٧\٦\٢٠١٥
خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژماره (١٦)

چوارشەممە رێکەوتی ٢٠١٥/٦/١٧

کاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێکەوتی ٢٠١٥/٦/١٧ پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (١٦)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی برگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەمووارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (١٦)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (١١)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێکەوتی ٢٠١٥/٦/١٧ دا بەم شێوەیە بێت:

١ گفتوگۆ کردن لەسەر کاروچالاکییەکان و کێشە و گرفتەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە کۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپۆرسی لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، بەپێی ماددەی (٣) لە یاسای کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپرسی ژمارە (٤) ی ساڵی (٢٠١٤).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٦)، ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٦/١٧)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی برگە (١)ی ماددەی بیست لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (١٦) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (١٠) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٦/١٧) بەم شێوەیە بێت:

١ گفتوگۆ کردن لەسەر کاروچالاکییەکان و کێشە و گرفتەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە کۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپۆرسی لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، بەپێی ماددەی (٣) لە یاسای کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپرسی ژمارە (٤) ی ساڵی (٢٠١٤).

بەخێرهاتنی ئەندامانی کۆمیسیاران و سەرك و ئەندامانی ئەنجومەنی کۆمیسیارانی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپۆرسی ئەکەین بۆ پەرلەمانی کوردستان، نوقتەی نیزامییە کاك کەمال؟

بەڕێز کەمال یەڵدا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو نوێنەری پێکهاتەی کلدانی.........

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کەمال بە بچینە سەر بەرنامەی کار جاریّ، با خاڵی یەکەم بخوێنینەوە، فەرموو سکرتێری پەرلەمان بفەرموون پوختەی دانیشتنی پێشوو بخوێنەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە(١٥) لە بەرواری (٢٠١٥/٦/١٦) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و ئامادە نەبووی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

٣- پەسند کردنی دەنگدان لەسەر ماددەکانی (١٠، ١١، ١٢، ١٣) و هۆکارەکانی دەرچوواندن لە یاسای ڕاکێشانی مایە لە ڕێگەی قەرز کردن لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

٤- پەسند کردنی گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای ڕاگرتنی کارکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (٩) ی ساڵی (٢٠٠٨) لە هەرێمی کوردستان.

٥- گفتوگۆ کردن لەسەر کار و چالاکیەکان و کێشە و گرفتەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپۆرسی لە کوردستانی عێراق و دواخرا بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشوو بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (١٥) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠١٥/٦/١٦) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:

ابراهیم احمد (مۆڵەت)، انس محمد (مۆڵەت)، ئاری محمد (مۆڵەت)، ئێڤار ابراهیم (مۆڵەت)، بەشار مشیر (مۆڵەت)، ڕۆزا محمود (مۆڵەت)، ڕێباز فائق (مۆڵەت)، زولفا محمود (مۆڵەت)، سهام عمر (مۆڵەت) سۆران عمر (مۆڵەت) شامۆ شێخۆ (مۆڵەت)، گەشە دارا (مۆڵەت)، عبدالله محمود (مۆڵەت)، عمر صالح (مۆڵەت)، وحیدە یاقو (مۆڵەت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان وەکو باسمان کرد تەوەری یەکەمی دانیشتنی ئەمڕۆمان کە هەر ئەو تەوەرەشمان هەیە کە بریتییە لە (گفتوگۆ کردن لەسەر کاروچالاکییەکان و کێشە و گرفتەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە کۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپۆرسی لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، بەپێی ماددەی (٣) لە یاسای کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپرسی ژمارە (٤) ی ساڵی (٢٠١٤))، ئێوە ئەزانن کە لە مانگی کانونی یەکەمی ساڵی

(٢٠١٤) ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە بەردەم پەرلەمانی کوردستان متمانەیان وەرگرت، دواتر لە (٢٠١٤/١٢/٢٣) لە بەردەم ئەنجومەنی دادوەری سوێندی یاساییان خوارد و لەو ڕۆژەوە دەست بەکار بوون، بەڕێزیان کۆمیێۆن لە ماوەی ڕابردوو لە (٢٠١٥/٦/١) ڕاپۆرتێك لەسەر کار و چالاکی خۆیان ئاراستەی پەرلەمان کردووە کە دابەش کراوە بەسەر ئێوەی ئەندامانی پەرلەمان، ئەمڕۆ لەسەرەتا سەرۆکی کۆمیسیۆنی باڵا و ڕاپرسی باسی کاروچالاکیەکانی ڕابردووی خۆیان و کێشە و گرفتەکانی خۆیان ئەکات، دواتر دەرگای گفتوگۆ ئەکەینەوە بۆ ئەندامانی پەرلەمان، کاك کەمال فەرموو ئەگەر قسەیەکت هەیە.

بەڕێز کەمال یەڵدا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو نوێنەرانی پێکهاتەی کلدانی و سریانی و ئاشووری و ئەرمەن نیگەرانی خۆمان دووپات ئەکەینەوە لەسەر شێوازی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی کۆمیسیۆنی هەڵژاردن، بە پەراوێز خستنی ئیرادەی ئێمە بۆیە بایکۆتی ئەو دانیشتنە ئەکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك باپیر نوقتەی نیزامییە؟ فەرموو.

بەڕێز باپیر کامەلا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی ئەو کۆمیسیۆنە بەڕێزتان ئەزانن چۆنیەتی دیاری کردنی کاندیدەکان لە ڕێگەی حیزب بووە، منیش وێرای برایان لە پێکهاتەکانی تر بایکۆتی ئەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا داوا لە بەڕێز سەرۆکی کۆمیسیۆن ئەکەین لە هەرێمی کوردستان بفەرمووێ بۆ خوێندنەوەی ڕاپۆرتی خۆی.

بەڕێز هندرێن محمد/ سەرۆکی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بۆ ڕەخساندنی ئەو فرسەتە بۆ میوانداری کردنی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە هەرێمی کوردستان، بۆ خستنەڕووی کاروچالاکیەکان و ئەو گرفتانەی کە هاتوونەتە بەردەم کۆمیسسیۆن، هەڵبەتە کۆمیسیۆن بەپێی یاسای ڕاپۆرتێکی ئامادە کرد، ڕاپۆرتی یەکەم ڕەوانەی پەرلەمان کرا و خراوەتە بەردەستی ئێوەی بەڕێز، ئەگەر دەرفەتم بدەن کورتیەك لەو ڕاپۆرتە بخوێنمەوە و بیخەمە بەردەم بەڕێزتان، تەبعەن کۆمیسیۆن لە دوای ئەوەی لە (٣/١) ئەو پۆستانەی لە ناو یاساکە هاتبوون یەکلایی کرانەوە بە هەڵبژاردنی سەرۆکی کۆمیسیۆن و جێگری سەرۆکی کۆمیسیۆن و بڕیاردەر و سەرۆکی کارگێری هەڵبژاردن دەستی کرد بە چەندین کۆڕ و کۆبوونەوە، تێیدا بڕیار دراوە، دووەم، پەیڕەوەکان، بەپێی یاسا تەکلیف لە کۆمیسیۆن کراوە پەیڕەوی ناوخۆ بۆ ئەنجومەنی کۆمیسیاران و پەیڕەوی ناوخۆ بۆ کارگێری هەڵبژاردن دابنرێ، بۆیە بە ئامادە کردنی دوو ڕەشنووسی پەیڕەوی ناوخۆی ئەنجومەن لەلایەن ئەندامانی ئەنجوومەنەوە وەکو پێشەکییەك بۆ کار ئاسانی نووسینەوەی پەیڕەو پاش چەندین کۆبوونەوە و دیراسە کردنی ئەو ڕەشنووسە پەیڕەوی ناوخۆی ئەنجومەنی کۆمیسیۆن ناوخۆی عێراق و

سەرجەم پرۆژە و پەیڕەوەکان بە کۆی دەنگی ئەنـدامانی ئەنجـومەن پەسـند کـرا، و وەگێـدرایە سەر زمانی عەرەبی، و لە ژمارە (١٨٧) ی ڕۆژنـامەی وەقـائیعی کوردسـتان لە بەرواری (٥/١٤) ئەو پەیـڕەوە بلاوکـرایەوە، دووەم، ئامـادە کردنـی سـێ ڕەشـنووس و پەیـڕەوی نـاوخۆی کـارگێری هەڵبـژاردن لەلایەن ئەنـدامای ئەنجـومەنەوە وەکـو پێشـەکی و کارئاسـانی بـۆ نووسـینەوەی پەیڕەوەکـان پـاش چەنـدین کۆبـوونەوە و دیراسـە کـردن سـەرجەم پـرۆژەکە بەکـۆی دەنگـی ئەنـدامانی ئەنجـمەن پەسـند کـرا، و دیسـتان وەگێـدرا سـەر زمـانی عەرەبـی، و لە ڕۆژنـامەی وەقائیعی کوردستان بە ژمارە (١٨٧) بلاوکـرایەوە لە (٥/١٤)، سـێیەم، هاوبەشـەکانی کۆمیسـیۆن، تەبعەنلە پێناو گەشە پێـدان و بەرەو پـێش بردنـی کارەکـانی کۆمیسـیۆن و کـردنەوەی دەرگـا بە ڕووی ڕێخراوە نێودەوڵەتیەکان و دروست کردنی پردی پەیوەنـدی ئەو چالاکیـانە ئەنجـام دراوە لەو ماوەی ڕابردوو تا (٦/١):

١ کۆبـوونەوە لەگەڵ ڕێخـراوی (کـرانەوە بەرەو دیموکراسـی) لە بەرواری (١/١٤) و مـوزەکەرەکی تەفاهومی مەبدەئی تەوقیع کراوە بۆ ئەوەی هاوکاریمـان بـکەن، ئێسـتا خەریکـی ئامـادە کردنـی پرۆژەین لە نێوان هەردوولا، دوای ئەوەی پەسند ئەکرێ لە کۆمیسیۆن.

٢- کۆبوونەوە لەگەڵ نوێنەرانی یۆنامی لە هەرێمی کوردستان لە بەرواری (٣/٢٥)

٣- کۆبـوونەوە لەگەڵ تیمـی نێـدراوی ویـلایەتە یەکگرتووەکـانی ئەمریکـا لە بەرواری (٢٦)، ئەو تـیمەی ئەمریکـا لە هێرتپـارتەری یۆنـامی هـاتبوو بـۆ تەقـیم کردنـی ئیحتیاجـاتی کۆمیسـیۆن و پێداویسـتی، بـۆیە لەو کۆبـوونەوە جەخـت کـرایەوە لەسـەر ڕەهەنـدی یاسـایی پێکهێنـانی ئەو کۆمیســیۆنە و چــۆنیەتی کــرانەوەی کۆمیســیۆنی کوردســتان بەرووی ڕێکخــراو و ناوەنــدە نێودەوڵەتییەکــان بە مەبەســتی ناســاندنی کۆمیســیۆن و کــردنەوەی خــولی ڕاهێنــان بــۆ فەرمانبەرانی کۆمیسیۆن لە داهاتوو، تەنانەت کار لەسەر ئەوەش ئەکەین ئەو کۆمیسـیۆنە ببێـتە ئەنـدام لە تـۆڕی ئەو کۆمیسـیۆنانەی کە لە ولاتـانی ئەقلیمـی هەیە، و لە ئەوروپـا و ئەوروپـای شەرقی هەیە.

٤- دامەزراوەکانی هەرێم: لەو ماوەیەدا ئەندامانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران چەندین سـەردانیان کردییە، یەك لەوانە شەش سەردان لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، گرێـدانی چـوار کۆبـوونەوە لەگەڵ بەڕێز وەزیـری دارایـی بـۆ بەدواداچـوونی ئیشـەکانی کۆمیسـیۆن، و سـەردانی پارێزگـای هەولێر کراوە.

٥- ڕاگەیانـدن وەك هەر دەزگـایەك کۆمیسـیۆن وتەبێژێکـی فەرمـی دانـا بـۆ گەیانـدنی پەیـامی کۆمیسیۆن بە شێوەکی یەکسان و شەفافانە بۆ هەموو دەزگاکانی ڕاگەیانـدن و بـڵاو کـردنەوەی ڕاگەیاندنی ڕۆژنامەوانی.

تایبەت بە کارگێری و داراییەکان ئامادە کردنی بودجەی خەمڵێنراو بۆ سـاڵی (٢٠١٥) و نـاردنی بـۆ وەزارەتـی دارایـی و ئـابووری لە بەرواری (٢٠١٥/٤/٦) بەمەسـتی ڕاویـژ کـردن وەکـو لە یاسـاکە هاتووە پێویستە کۆمیسیۆن میزانییە حازر بکات لە ڕاوێژکاری لەگەڵ وەزارەتی دارایی و دوایی لە پەرلەمان پەسند بکرێ، و لە خـاڵی یەکەمـی مـاددەی (١٥) لە یاسـای ژمـارە (٤) ی سـاڵی (٢٠١٤) هاتووە.

٢- ئاماده كردنی میلاكی سەرجەم فەرمانگەكانی كۆمیسیۆن و پەسند كردنی لەلایەن ئەنجەمەن و ناردنی بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری لە (٢٠١٥/٤/٦) بە مەبەستی پەسند كردنی وەكو لە خاڵی یەكەمی لە ماددەی (١٥) دا هاتووە لە یاسای ژمارە (٤) ی ساڵی (٢٠١٤).

ئەو فەرمانگانەی لە ناو ئەنجومەنی كۆمیسیارانن و ئەو فەرمانگانەی لە ناو كارگێڕی هەڵبژاردنن و ئەو فەرمانگـانەی لە پارێزگاكـانی كە دەكـرێتەوە وئەمەوێ لێـرە ئەوە بڵـێم ئەگەر سـەیری ئەو هەیكەلە بكەی كە كۆمیسیۆن پێشكەشی كردووە زۆر نوێیە ئەگەر بەراورد بكەیـن لەگەڵ ئەوەی لە عێـراق هەیە، چەنـدین شـتی تێـدا گـۆڕدراوە، نیشـانی چەنـدین شـارەزامان دا، بە تـایبەتی ئەوانـیش دەسـت خۆیشـان لـێ كـرردین كە ئەو سـتایلە نیێـیە لە هەیكەلـیەت هەیە، چـونكە لە گەڕانەوە بۆ ئەو تەجروبەی هەیە لە عێراق لە ناو چۆنیەتی دامەزراو و كاری فەرمانگەكان تونـار ستایلێكی نوێ پێشكەش كرێ، لەو بروایەم كاری كۆمیسیۆن شەفاف تر و ئاسانتر ئەكات.

لیژنەكانی كۆمیسیۆن: بۆ خێرا كردنی كارەكانی كۆمسیۆن و ئاماده كردنی ڕاپـۆرتی پێویسـت لە سەرجەم بوارەكان ئەنجومەنی كۆمیسیۆن هەستاوە بە دروست كردنی چەندین لیژنەی كـاتی لە ئەنـدامانی ئەنجـومەن بـۆ پێشـكەش كردنـی ڕاپـۆرت و خسـتنەڕووی دیـد و بۆچوونیـان بـۆ ئەنجومەن بە مەبەستی بڕیارە سەردانی كردن، لیژنەكانیش دارای، لیـژنەی ئەژمـار و كـردنەوەی حیسـاب لە بەنـك، لیـژنەی دۆزیـنەوەی بالەخـانە كە ئێسـتا دەسـت نیشـان كـراوە و لە قۆنـاغی گرێبسەت كردن داین، دوای ئەوە ڕەزامەندی وەرئەگرێ لە وەزارەتی دارایـی بـۆ ئەو ئیجرائـاتەی ئەیەوێ، لیـژنەی پەیوەنـدییەكان، لیـژنەیەكە بـۆ ئەو سـەردانانەی كۆمیسـیۆن بـۆ خـۆ ناسـاندن، لیژنەی دامەزرادن، تەبعەن ئەوە بە تەفاسیلی پرۆسەی دامەزراندنی پەسند كردووە، میكـانیزمی ڕاگەیاندنی چەند ڕادەگەینـرێ؟ ئەو فۆرمـانەی بـڵاو ئەكـرێنەوە، لە كـێ بـڵاو ئەكـرێنەوە، تەقـیم كردن، جگە لەوەی بە وەسـفی دەقیقـی هەمـوو ئەو كارمەنـد و ئەو مـیلاكەی لە نـاو كۆمیسـیۆن هەیە لە ڕاپۆرتی ئەو لیژنەیە هاتووە، و لەگەڵ ڕاگەیاندنی ئەوە كە سبەینێ پەسـند كـرا، وەسـفە وەزیفـیەكەش ڕادەگەیەنـین لەگەڵ فـۆرمێكی تـایبەت، لیـژنەی كردارەكـان بـۆ ئامـادە كردنـی ڕاپرسی، لیژنەی ئامـادە كردنـی فـۆرم و پێداویسـتیەكانی پۆسـەی ڕاپرسـی، و لیـژنەی مـاڵپەر و لۆگـۆ، ئەو لیـژنەی لۆگـۆ كارەكـانی تەواو بـوو، لەبەر ئەوەی لۆگـۆی كۆمیسـیۆن دروسـت بـوو، ڕەوانەی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری كـرا بـۆ ئەوەی گشـتاندنی بكـات بەسـەر هەمـوو فەرمانگەكـان، لیژنەیەك تایبەت دروست كرا بە ڕێكخراوی (سی ۆ دی) بۆ ئەوەی ئەو پرۆژەی تەقدیمیان كـردیە دیراسـەتی بكـرێ، و لیـژنەی هەمـاهەنگی لەگەڵ كۆمیسـیۆنی بەغـدا، تەبـعەن ئەو لیـژنەیە بە دانیشـتنێك لەگەڵ پەرلەمـان كۆمیسـیۆن بڕیـار لەوە درا كە لیـژنەیەك لە نێـوان ئـێمە و ئەوان دروست بێ بۆ ئەوەی بتوانین ئەو خاڵانەی كە پێكەوە شـەریكین، نـاڵێین دەسـتەڵات، هـی ئـێمە دیارە و هی ئەوان دیارە بەپێی یاسا، بەڵام كۆمەڵێك خاڵ هەیە پێویستە پـێكەوە ئیشـی لەسـەر بكەین، لەوانەیە لەسەر تۆماری دەنگدەران بێ، یـان لە شـارەزایی بـێ، یـان لە هەر مـوراقەبەیەك بێ، چاوەڕێ ئەكەین لە هەفتەی داهاتوو ئەو لیژنانە دابنیشن، تەبعەن سێ كەس بە سەرپەرشتی پەرلەمان ئەبێ، جێگری سەرۆك پەرلەمان و سێ ئەنـدام لە ئەنجـومەنی كۆمیسـیارانی هەرێـم و سێ ئەندام لە ئەنجومەنی كۆمیسیارانی بەغدا.

٨- ئامادە کردنی بۆ پرۆسەی ڕاپرسی: وەك ئامادە سازییەکی پێش وەخت لە بواری تیۆری بۆ پرۆژە ڕاپرسی دەستوور ئەو چالاکییکانە ئەنجام دروان، لایەنی یاسایی، پێکهێنانی دوو لیژنە بۆ ئامادە کردنی پرۆژە پەیڕەوەکان بۆ جێ بەجێ کردنی پەسند کردنی دەستوور، لەلایەنی کرداری، پێکهێنانی لیژنەی کرداری بۆ ئامادە کردنی خشتەی کرداری بۆ کاری پێویست و پرۆسەی ڕاپرسی دەستوور، ئەو خشتانە کرداری ئەبن، سەرجەم ئەو نەشات و چالاکیانەی کە بۆ هەڵبژاردن یان بۆ ڕاپرسی لەگەڵ ئەو کاتانەی پێویستە و لەگەڵ ئەو کەلوپەلانەی پێویستە تێیدا دیاری ئەکرێ، پێکهێنانی لیژنەیەکی تایبەت بە ئامادە کردنی فۆرمی پەیوەست بە پرۆسەکان، هەڵبەت ئەو فۆرمانەی بەکاردێن لە هەڵبژاردن گرنگن، بۆیە لیژنەیەکی تایبەتی بۆ دروست بووە، ئەوە کاروچالاکییەکان بوو، ئێستا دێمە سەر ئەو گرفتانەی هەنە لە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆیی هەڵبژاردن و ڕاپرسی:

١- ئەنجومەنی کۆمیسیارن بودجەی خەملێنراوی بۆ ساڵی (٢٠١٥) ئامادە کردووە و ناردوویەتی بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری لە بەرواری (٤/٦) بە مەبەستی ڕاوێژکردن وەکو لە خاڵی یەکەمی لە ماددەی (١٥) لە یاسای ژمارە (٤) ی کۆمیسیۆن هاتووە، و بۆ هەمان مەبەست میلاکی فەرمانگەکانی کۆمیسیۆنی ئامادە کردووە و ناردوویەتی بۆ وەزارەتی دارایی و ئابووری لە بەرواری (٤/٦) بە مەبەستی پەسند کردنی وەکو لە خاڵی یەکەمی ماددەی (١٥) لە یاسای کۆمیسیۆن هاتووە، بەڵام لەبەر ئەوەی بودجەی هەرێمی کوردستان ڕەوانەی پەرلەمان نەکراوە، وەڵامێکی فەرمیمان نەدراوەتەوە، ئەوەش وای کردووە ئەنجومەن نەتوانێ هەنگاوی تر بنێت لەو بوارە، بۆیە بۆ دۆزینەوەی دەرچەیەکی یاسایی بۆ پەسند کردنی بودجە و میلاکاتی کۆمیسیۆن بە کارێکی پێویست و لە پێشینەی دەبینین بۆ کۆمیسیۆن بۆ ئەوەی دەست بکرێ بە دامەزراندنی کارمەندان و ئامادەکاری بکرێ بۆ هەر ئەگەرێك، بە پێچەوانەوە کاریگەری نەرێنی لەسەر کارەکانی کۆمیسیۆن دەبێت، بەلەبەرچاو گرتنی حاڵەتی ئێستا هەرێمی کوردستان هەوڵمان داوە ڕێگە چارە بدۆزینەوە بۆ خستنە سەرپێی کۆمیسیۆن و چارەسەر کردنی گرفتی بودجە، لەو بوارەش سەردانی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان بەڕێز وەزیری دارایی هەرێمی کوردستانمان کردووە، لە ئێستاش دا چاوەڕێی دیداری بەڕێز سەرۆکی حکومەتی ئەنجومەنی وەزیرانین، بە ئومێدی دۆزینەوەی ڕێگە چارەیەکی یاسایی بۆ ئەو گرفتە، دوو پێشنیاریشمان لەو ڕاپۆرتە هاتووە ئەمەوێ بیخوێنمەوە.

١- پێشنیار ئەکەین بۆ بەڕێزتان سەبارەت بە هەر پێشهاتێکی تایبەت بە هەڵبژاردن و ڕاپرسی ڕای ئەنجومەنی کۆمیسیاران وەرگیرێ وەکو دەزگایەکی ئیختیساسی و موختەس لەو بوارە، چونکە بەرێکردنی پرۆسەکانی هەڵبژاردن و ڕاپرسی پێویستی بە ئامادە کاری پێشوەخت هەیە، و لەو قۆناغە ئەنجومەن پێویستی بە کات هەیە بۆ ئەوەی فەرمانگەکانی کۆمیسیۆن ساز و ئامادە بکرێ.

٢- تایبەتە بە سەرچاوەی داتاکانی لیستی تۆماری دەنگدەران، لێرە ئەو پێشنیارە کراوە تۆماری دەنگدەران بۆ ئەو قۆناغە گرنگە، چونکە ئەنجومەن کاتی پێویستی لەبەر دەست نییە تا کارتی زیرەك ئامادە بکات، هەر وەکو ئەوەی ئێستا لە کۆمیسیۆن بەغدا ئیشیان لەسەری ئەکرد، ئەوەش وا ئەکات بۆ هەر پرۆسەیەکی ڕاپرسی ناچار بین پشت بە تۆماری دەنگدەرانی عێراق ببەستین

کە کۆمیسیۆنی بەغدا دوا هەڵبژاردنی پێ ئەنجام داوە، هەڵبژاردنەکانی (٣٠/٤/٢٠١٤)، بۆ ئەو مەبەستە پێشنیار ئەکەین نووسراوی فەرمی ئاراستەی کۆمیسیۆنی بەغدا بکرێ تا ئەو داتایانە بنێری بۆمان، هەڵبەتە ئەوە ئەکرێ لە ڕێی ئەو لیژنەشەوە کە لە هەفتەی داهاتوو لە بەغدا ئەبەسترێ، باسی لێوە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمیسیاران، بەڵام تکایە بمێنیەوە، باسی ئامادەکاری خۆتان بکەن بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی هەرێم، چونکە دڵنیام ئەوە باس و خواسێکی ئەندامانی پەرلەمانیش ئەبێت، ئێوە چ ئامادەکاریتان کردووە، ڕێگری لەبەردەمتان چییە؟ چ بڕیارێکتان داوە لەو بارەوە؟

بەڕێز هندرێن محمد/ سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمیسیاران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، بەڵی سەرۆکایەتی هەرێم بە نووسراوێکی ڕەسمی کۆمیسیۆنی ئاگادار کردەوە بۆ خۆئامادەکاری بۆ هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان، ئێمە وەڵامێکمان ئامادە کردووە، وەڵامەکەمان ڕەوانەی سەرۆکایەتی هەرێم کردووە، ڕێم بدەن با بیخوێنمەوە، لە وەڵامەکە هاتووە (ئەنجومەنی کۆمیسیاران لەبەر ڕۆشنایی ئەو فەرمانە هەرێمییەی ڕۆژی (١٤/٦/٢٠١٥) کۆبوونەوەی نائاسایی ئەنجام دا بۆ تاوتوێ کردنی ئەو داواکارییە و خستنەڕووی بەرنامەی کاری ئەنجومەن، دوای دیراسەت کردنی لایەنە هونەری و لۆجستییەکان و ڕەچاو کردنی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان گەشیتە دەرئەنجامی لای خوارەوە):

ئەنجومەنی کۆمیسیاران ئامادە بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی گشتی بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان دوای دەستەبەر کردنی بودجە و پێداویستییەکان بۆ ئەوەی بتوانێ فەرمانگەکانی ئامادە بکات و کارمەندان دابمەزرێنێ و ڕاهێنانی پێویستیان پێ بکات بە مەبەستی سەرخستنی پرۆسەکە، بۆیە دوای ڕەچاو کردنی لایەنە هونەری و لۆجیستی و بارودۆخی کۆمیسیۆنی کوردستان ئەنجومەنی کۆمیسیران بە کۆی دەنگ هاوڕا بوون لە (٢٠/٨/٢٠١٥) کۆمیسیۆن لە توانای دا نییە هەڵبژاردنی گشتی بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی هەرێمی ئەنجام بدات لەبەر ئەو هۆکارانەی خوارەوە:

١- کۆمیسیۆنی کوردستان پێداویستییەکانی دابین نەکراوە کە بریتین لە:

أ کۆمیسیۆنی کوردستان بودجەی خەملێنراوی پەسند نەکراوە کە بە نووسراوی ژمارە (١٥) لە (٦/٤) ئاراستەی وەزارەتی دارایی و ئابووری حکومەتی هەرێم کراوە، وەکو لە خاڵی یەکەمی ماددەی (١٥) هاتووە، تا دەست بکات بە دامەزراندنی کارمەندانی بە پێی میلاکاتی پەسند کراو و ئەنجامدانی ڕاهێنانی پێویست بۆ کارمەندانی.

٢- کۆمسیۆن دەست کراوە نەبووە لە گرتنی باڵەخانە بۆ ئەنجومەنی فەرمانگەی کارگێری و فەرمانەگەکانی پارێزگا لەگەڵ دابینکردنی پێداویستی و کەرەستەکانی.

٣- بۆ تێپەڕاندنی ئەم گرفتە ئەنجومەنی کۆمسیاران بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی کوردستانی ئاگادار کردۆتەوە هەوڵی بینینی بەڕێزان سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی داوە، بۆ دۆزینەوەی دەرچەیەکی یاسایی.

دووەم/ پێوەرە نێودەوڵەتییەکان:

بۆ ئەنجامدانی هەر پرۆسەیەکی هەڵبژاردن راپرسی کۆمەڵێك بنەمای نێودەوڵەتی هەیە کە پێویستە ڕەچاو بکرێن، بۆ ئەم مەبەستە ئەنجومەن بۆ ئەنجامدانی هەر پرۆسەیەکی هەڵبژاردن لایەنی کەم (١٨٠) ڕۆژی بۆ داناوە لە پەیڕەوی ناوخۆی کارگێری هەڵبژاردنەکان بۆ ئامادەکارییەکان لە ڕووی یاسایی و لۆجیستی و هونەری، لەوانە ئامادەکردن و نوێکردنەوەی و پەسندکردنی تۆماری دەنگدەران، تۆمارکردنی قەوارە سیاسییەکان و کاندیدەکان، تۆمارکردن و پەسندکردنی ناوی کاندیدان، تۆمار کردن و یەکسانی کردنی لیستەکانی بریکاری قەوارە سیاسییەکان، چاپ کردنی کارتەکانی دەنگدان، ئامادەکارییەکانی لۆجیستی، لایەنە هونەرییەکان، ئامادەکردنی ناوەندەکانی دەنگدان، هەروەها ئامادەکردنی تالی سەنتەر کە مەرکەزی کۆکردنەوەی دەنگەکانە، لەبەر ئەو هۆکارانەی سەرەوە ئاماژە پێدراو، کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن ڕاپرسی لە توانای دا نییە لەو وادەی کە بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستانی عیراق داوای کردووە ئەم هەڵبژاردنە ئەنجام بدات، کەواتە ئەم هەڵبژاردنە ئەوەی کە لە ئێمە داوا کراوە لەبەر ئەو هۆکارانەی کە تەماشا دەکەین بەشی زۆری لە دەرەوەی دەسەڵاتی کۆمسیۆنە، لەبەر ئەوە بودجە و ئەو میلاکەی کە ئێمە داوامان کردووە ئاراستەی حکومەت کراوە، ئاراستەی وەزارەتی دارایی و ئابووری کراوە، تەبعەن لە دەسەڵاتی ئێمەدا نییە بچین ئەو میلاکەی خۆمان پەسند بکەین و بودجەکەمان پەسند بکەین، بۆیە ئەو وەڵامەمان داوە و وتمان ئێمە ناتوانین لەو ماوەیە ئەو هەڵبژاردنە بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس بۆ جەنابت، دەتوانی بگەڕێیتەوە شوێنی خۆت، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمانیش دەتوانن ئێستا ناوی خۆیان بنووسن بۆ گفتوگۆکردن، تەبعەن پێنج بەڕێز ناوەکانی خۆیان نووسیوە پێش وەخت، ناچارین پابەندبین بە بڕیاری پێشووتری خۆمانەوە کە هەر ئەندامێکی پەرلەمان بۆی هەبێ تەنها سێ دەقە قسە بکات، چونکە ژمارەی ئەو بەڕێزانەی کە دەیانەوێ قسە بکەن زۆرە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە کە ناویان تۆمار کراوە بۆ گفتوگۆکردن، پێشتر ئەو بەڕێزانە ناویان لای ئێمە تۆمار بوو: گۆران ئازاد، بێستوون فائق، بەهزاد درویش، شێرکۆ حەمە أمین، پەروا علی.

ئێستاش: سالار محمود، قادر وەتمان، گەشە دارا، صالح فەقێ، کاك عباس، فەرهاد سەنگاوی، مریم صمد، فرحان جوهر، ناظم کبیر، شیلان جعفر، عباس غزالی، ڤەمان فیصل، مامۆستا مروان گەڵاڵی، مامۆستا أبوبکر هەڵەدنی، هەورامان گەچێنەیی، بەهار محمود، أنور قادر، محمود عمر، حسن صالح، شوان قەڵادزەیی، حاجی کاروان، منیرە عثمان، شکریە إسماعیل، کاك شوان، حیات مجید، کاك عمر، د.سراج.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك گۆران ئازاد، فەرمووو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی ئەنجومەنی كۆمسیاران دەكەم، لەبەر ئەوەی كات تەحدید كراوە ناچارم سەرنجەكانم كەمێك بە سەریع بڵێم، ئێمە كاتێك كۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەكانمان لە هەرێمی كوردستان دروست كرد، كۆمسیۆنمان هەبوو، تا ئێستاش بەردەوامە كۆمسیۆنی عیراقی، بەڵام بە گوێرەی بڕگەی یەكەم لە ماددەی دووەم دەسەڵاتی حەصریمان دا بە كۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەكانی هەرێم، بۆ ئەوەی هەڵبژاردنەكانی هەرێمی كوردستان ئەنجام بدات، واتا ئەوە بریتی بوو لە دەست و پێ بەستنی خۆمان بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن، ئەو كاتەی كۆمسیۆنمان دروست كرد، ئێمە لێرەدا تمووحی ئەنجامدانی ڕاپرسیمان هەبوو بۆ سەربەخۆیی و ئەنجامدانی ڕاپرسی بۆ گەڕانەوەی ناوچە كوردستانییەكان بۆ سەر هەرێمی كوردستان، بەڵام دوای حەوت مانگ لە متمانە پێدان بە كۆمسیۆنی سەربۆخۆی هەڵبژاردنەكان و دوای دوو مانگ و حەڤدە ڕۆژ لە كۆبوونەوە دەبینی كۆمسیۆن هاتۆتە بەردەممان بە دەستێكی خاڵی، كۆمسیۆنێك هاتووە دینارێك بودجەی لەبەر دەست دا نییە، كۆمسیۆنێك هاتووە بارەگای سەرەكی نییە، بارەگای فەرعی نییە، فەرمانبەرێكی بۆ دانەمەزراوە، تۆماری دەنگدەرانی نییە، لە كاتێك دا هەمووومان دەزانین لە كاتی دروستكردنی كۆمسیۆن لە (٨/١٩) ویلایەتی سەرۆكی هەرێمی كوردستان تەواو دەبوو، هەمووومان دەمانزانی لەبەردەم ئەنجامدانی هەڵبژاردنداین، هەمووومان دەمانزانی پەرلەمانی كوردستان لە سەروبەندی ئامادەكردنی پرۆژەی دەستوورە لە ماوەی سێ مانگ دا و دەبێ ڕاپرسی لەسەر دا بكرێ، هەمووومان قسەمان لەسەر دروستكردنی ژووری عەمەلییاتە بۆ ئەنجامدانی ڕاپرسی سەربەخۆیی و گەڕانەوەی ناوچەكان بۆ سەر هەرێمی كوردستان، بەڵام ئەوە حاڵی كۆمسیۆنەكەیە، كێ مەسئولە؟

١- بە گوێرەی مادده (٣) لە یاسای كۆمسیۆن پەرلەمانی كوردستان یەكەم مەسئولە لەبەردەم كۆمسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەكان، كە تاوەكو ئێستا لیژنەیەكی مەعنی لە پەرلەمانی كوردستان بە ئەركی خۆی، یاخود دیار نییە بۆ بەدواداچوونی كێشەكان، كەواتە ئێمە وەك دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان، وەك ئەندامانی پەرلەمان هەر هەمووومان مەسئولین لەم كەم و كورییانەی كە هەیە لە كۆمسیۆن.

٢- حكومەتی هەرێمی كوردستان، كۆمسیۆن لە (٤/٦) داوای لە حكومەت كردووە بودجەی بۆ دابین بكات، داوای كردووە موەزەفی بۆ تەعین بكرێ، بەڵام بە گوێرەی بەدواداچوونی ئێمە وەزارەتی مالیە نووسراوەكانی بۆ ئەنجومەنی وەزیران بەرز كردۆتەوە، بەڵام تا ئەم ساتە هیچ وەڵامێك نەبووە، لە كاتێك دا حكومەتی هەرێمی كوردستان دوو هەزار فەرمانبەری لە ماوەی ئەمساڵدا تەعین كرددوە، بەڵام پێنج سەد موەزەفی بە حاڵی كۆمسیۆن ڕەوا نەبینیوە، لە كاتێك دا كە قسە لەسەر نەبوونی میزانییە دەكرێ، دەكرا حكومەتی هەرێمی كوردستان بە سولفە میزانییە بۆ كۆمسیۆن تەرخان بكات، لە كاتێك دا بە پێی ڕاپۆرتەكەی خۆیان ئەم

کۆمسیۆنە داوای دیدار و دیتنی سەرۆکی حکومەت دەکەن، تا ئێستا لە چاوەڕوانی دانیشتوونە و حکومەتیان نەبینیوە بۆ ئەوەی گوێیان لێ بگرێ و هاوکار و پاڵپشتییان بکات.

٣- کۆمسیۆن خۆیان بەرپرسیارن، من دەپرسم/ کوا ئەو نووسراوانەی بۆ ڕای گشتیتان ئەنجام دا، بڵاوکردەوە، کە بڵێن ناتوانین ئینتیخابات بکەین؟ کوا ئەو پرێس کۆنفرانسانەی کردتان کە بڵێن ئێمە گرفتی گەورەمان هەیە و پێویستە هاوکار و پشتیوانیمان لێ بکەن؟

ئێوە لە ڕاپۆرتەکەتاندا کە باس لەوە دەکەن پێویستە.....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تەبعەن سیستەمی سێ دەقەکە ئیش دەکات ئێستا بۆ مایکرۆفۆنەکان، لەبەر ئەوە کاتەکەت تەواو بوو، ئاخر بیدەم بە جەنابت، دەبێ بیدەم بە ئەندامانی تر، دەستت خۆش بێ، زۆرێکی خاڵەکانت گەیشت، کاك بێستوون فائق، فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی ئیستیفادە لە کاتەکە بکەم، قسەکانی کاك گۆران دووبارە ناکەمەوە، بەڵام لە ڕاستی دا لە (١٢/٢٣) کاتێك ئەندامە بەڕێزەکانی ئەنجومەنی کۆمسیارانی ئەم کۆمسیۆنە موباشەرەیان کرد و لە پەرلەمانەوە سوێندیان خوارد، تا ئێستا هیچ نەتائیجێکی ئەوتۆ نە لە کارەکانیان وە لە عەمەلییەی ئینتیخابی لە کوردستان دا نابینین، پێدەچێ ئەو موئەسەسەیە هەر لە سەرەتادا بۆ ئەوە دروست کرابێ وەکو کارتێکی فشار یان وەکو کارتێك بە دەستمانەوە بێ لە بەرامبەر نەیارەکان دا، ئەگەر نا یەعنی مەعقولە دوای ئەوەندە مانگ تا ئێستا ئەم کۆمسیۆنە، یەعنی پێدەچێ ئەندامەکانی خۆشیان بروایان بەوە نەبێ کە ئەم کۆمسیۆنە بتوانێ ئیش و کارەکان بکات، ئەوەتا سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمسیاران بە پێی مەعلوماتەکانی ئێمە تا ئێستا لە کۆمسیۆنەکەی بەغدا دەستی لە کار نەکێشاوەتەوە، ئەندامە لەوێ، مووچە و ئیمتیازاتی هەیە، هیوادارم ئەوە ڕاست بکاتەوە، بزانم ئەو قسەیە وایە؟ یان وا نییە؟ ئەوەی کاك گۆران وتی یەکێکی تر لە فەرامۆش کردنی ئەو کۆمسیۆنە و نییەت نەبوون بۆ تۆکمەکردن و دەوڵەمەند کردنی ئەو کۆمسیۆنە ئەوەیە کە حکومەت بەداخەوە ئامادە نییە ئەو کۆمسیۆنە ببینێ، کە ئێمە مەعلوماتمان هەیە چەند جارێك داوای دیداریان کردووە لە سەرۆکی حکومەت، ئامادە نییە بیانبینێ، بەڕێز کاك هەندرێن خۆیشی لە ڕاپۆرتەکەدا باس لەوە دەکات دەڵێ/ ئێمە چاوەڕێی بینینی سەرۆکی حکومەت و سەرۆکی هەرێمی کوردستانین، خاڵێکی تر/ دەبوو ئەم کۆمسیۆنە خۆ ڕاستە ڕەنگە ئینتیخاباتی پێ نەکرێ وەکو خۆیان دەڵێن، خۆ دەیانتوانی تۆمارێکی نوێ بۆ تۆماری دەنگدەران دروست بکەن لە ماوەی ئەم شەش مانگەدا، کە بە پێی هەندێك زانیاری ئینتیخاباتەکانی ڕابردوو سەدان هەزار دەنگدەری دووبارە و مردوو لە تۆماری دەنگدەران دا هەیە، بۆیە ئەگەر ئینتیخاباتیان پێ ناکرێ، خۆ دەتوانن تۆمارێکی نوێی دەنگدەران بۆ ئینتیخاباتی هەرێمی کوردستان ئامادە بکەن، تۆمارێکی تازە دروست بکەن و تۆمارە کۆنەکە پاك بکەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك بەهزاد دەروێش، فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن دیڤ ئەڤ یاسا ژمارە (٤) (٢٠١٤) لە (٧/٢٣) هاتیە پەسند كـردن لەلای پەرلەمانـا، ئەڤە (١١) هەیڤە، (٥) هەیڤ پێچوون هەتا بەس سوێندا یاسایی خـوارد، (٦) هەیڤیش حەتا نـووكە حـالی كۆمسیۆنی ئەوەیە، هەتا نووكە جێ نییە تێدا كۆبوونەوێت خـۆ ئەنجـام بـدەن، خاڵێـك كە ئەز تەئكیـدی لەسـەر دەكەم ئایـا ئەنجامـدانا ڕاپرسـیا دەسـتووری چ وەختەكـی گونجـاو دانـایە كۆمسیۆن؟ چونكە پەرلەمان (٣) هەیڤێت دانای، كو ئەڤ لیژنە بیست و ئێكی كـاری خـۆی تەواو بكات، پشتی هەنگی هەیڤەكـی سـەرۆكایەتیا هەرێـم لەگەڵ سـەرۆكایەتی پەرلەمـانی مـودەكی دانێن، ئایا پرسیارم ئەوەیە دەشێت هەیڤا دە بۆ نموونە ئەڤی ڕاپرسی ئەنجام بدەن پرسـیار؟ یـا دی ئایا بۆ حكومەتـا هەرێمـا كوردسـتانێ بـودجە تەرخـان نەكـریە دەبـێ وەزارەتـی دارایـی دوو نەوعە بودجە هەناردبانە پەرلەمانی، بودجەكێ یەعنی ئاسایی، بودجەكیش بۆ ئەڤ حاڵەتێت كو ئەڤ زانین ئەولەویات دانابن، بۆ هەر وەزارەتەك، هەر دەستەك، هەر كۆمسیۆنەكێ، ئایا پرسیارێ من ئەڤەیە/ حكومەتا هەرێما كوردستانێ بۆ وەختێ بـۆ هەمـی دەسـتە، هەمـی وەزارەتـا پـارەی تەرخان كردبوو؟ بـۆ كۆمسـیۆنێ كە كۆمسـیۆن وەكـی گـوتی هەیـئەكە گەلەكـا بـاڵایە لە هەرێمـا كوردستانی، بۆ پارە بۆ تەرخان نەكریە هەتا نووكە؟ خاڵەكا دی ئەم بەحس كەین كـو ئەڤ ژمـارە فەرمانبەرا دهێتە دامەزراندن كو لە ڕاگەیانـدنادا دێـتە بەحـس كـرن (٥٥٢) كەسـن، ئایـا بەحسـی بنەما كرد؟ بەس من حەز كرد وەك پەرلەمانیش ئاگـادار بـین، ئەڤە چ وەكـی گـوتی ئەڤ زانیـاری هەبـانە دەبـا چاڤـدێری كردبـا دوور ل دەسـتێوەردانا تەزكیێـت حیزبـی ئەڤ كەسـە هاتبانـا دامەزراندن، بەمەش چاودێریێ كردبا، خاڵادیش مایە ئەڤەیە كـو ئەم بێـژین ل (١٢/٣) تـا نـووكە ئاماژە پێ كرد ئەڤە شەش هەیڤ زیاترە هەتا نـووكە بەحسـی تۆمـارا دەنگـدەران لە كۆمسـیۆنێ نییە، ئەوان چ ئامادەكاری نەكرنە، كـو پەرلەمـان ئەڤ یاسـا پەسـند كـرد، مە گەلەك كەس وەكـو تۆمارا دەنگدەران بە زووترین وەخت بێتە پاگژ كرن ل دەنگێت نادروست، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د.شێركۆ حەمە أمین، فەرموو.

بەڕێز د.شێركۆ حەمە أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی ئەو بەڕێزانە دەكەم.

بەڕاستی من پشتیوانی تەواو لە قسەكانی كاك گۆران و كاك بێستوون و كاك بەهـزاد دەكەم، مـن پرسیارەكە ئەوەیە سەرنجێك لەلای من دروست بووە، هیوادارم ئەو بەڕێزانە، بە تـایبەتی بەڕێـز سەرۆكی ئەنجومەنی كۆمسیاران وەڵام بداتەوە، من بڕوام وایە هەر لە بنەماوە دروسـت كردنـی ئەم كۆمسـیۆنە بـۆ چەك خسـتنی هەڵبـژاردن بـووە لە هەرێمـی كوردسـتان، یەعنـی هەمووەمـان دەزانین كە سەرۆكایەتی هەرێم و ئەنجومەنی وەزیران و بە دیاریكراوی سەرۆكایەتی هەرێم كە هاتنە ناو ئەم هۆڵەوە زۆر پەلەیان بوو ئەم كۆمسیۆنە دروست بكرێ، زۆر پەلەیـان دەكـرد لەوەی

كە ڕاپرسی دەکەن، باسی سەربەخۆیی هەرێمی کوردستان دەکەن، زۆر شتی تریش، بەڵام ئەوەتا بە پێی ڕاپۆرتەکەی خۆیان ئەو شوێنەی کە زۆر مەعنییە بە جێبەجێ کردنی ئیش و کارەکانیان و بە ڕایی کردنی ئیش و کارەکانیان، ئەسڵەن ئامادە نییە بیانبینێ، بە بڕوای من لێرەوە ئەرکی پەرلەمای کوردستان دەست پێ دەکات، بێگومان لە تەنیشت ئێمەوە دەبێ خۆیان پێش هەموو کەسێك فشار بکەن، دەبێ لێپێچینەوە لە حکومەت بکرێ لەسەر ئەوەی بۆ ئیستیعدادی نییە کە ئەوانە ببینێت؟ کە لە ڕاستی دا ئەوانەن کە چارەنووسی هەڵبژاردنەکان بەڕێوەدەبەن، چارەنووسی هەڵبژاردنێکی نەزیە لە هەرێمی کوردستان دا ئەگەر بکرێ دیاری دەکەن، بۆیە لە ڕاستی دا گرنگە و زۆر گرنگە پەرلەمانی هەرێمی کوردستان لێپێچینەوە لەوانە بکات کە ئامادەنین هەم بودجەیان بۆ تەرخان بکەن، هەم بیانبینن، خۆشیان دەبێ تەنها بەوە ڕازی نەبن نووسراوێك بەرز بکەنەوە، بەڵکو هەوڵ بدەن فشار دروست بکەن، ڕای گشتی بجووڵێنن لە بەرامبەری دا، ناکرێ لە ڕاستی دا کە ئەو بەڕێزانە نووسیویانە زیاتر شتی تەشریفاتییە، کۆبوونەوە لەگەڵ فلان ڕێکخراو، بە بڕوای من لە بری ئەوە دەبوایە ئیشی زۆر جدییان بکردایە لەسەر ئەوەی کە ئەو کەسانەی، ئەو لایەنانەی کە مەعنین لە هەرێمی کوردستان دا بە جێبەجێ کردنی ئیش و کارەکانیان، بۆ ئەوەی ئیش و کارەکانیان بۆ بکەن، هەروەها ئەوەی کە کاك بێستوون بە دیاریکراوی وتی ئایا یاسایی یە و ئایا وایە فیعلەن لە یەك کات دا تۆ لە دوو کۆمسیۆن دا فەرمانبەر بیت؟ هەروەها لەسەر مەسەلەی تۆماری دەنگدەران، من پێم سەیرە ئەوان پێشنیاز دەکەن ئەو تۆمارەی دەنگدەرانی بەغدا بێت دیسان جارێکی تر هەڵبژاردنی لە هەرێمی کوردستان دا پێ بکرێت، کە هەمووان دەزانین ئەو تۆماری دەنگدەرانە چەندە تۆمارێکی ناپوختە، چەندە تۆمارێکی نادروستە کە هەمووبمان سەرنج و تێبینی گەورەمان هەبووە لەسەری، لەم پەرلەمانەوە لە خولی پێشوو لیژنەی بۆ دروست کراوە بۆ پاککردنەوەی تۆماری دەنگدەران، کەچی هەمان تۆماری دەنگدەران بهێننەوە، جارێکی تر هەڵبژاردنی پێ ئەنجام بدەن لە هەرێمی کوردستان دا، بۆیە لە ڕاستی دا ئەوە دۆخێکە بەڕاستی جێگای ئەوەیە زۆر بە جددی هەڵوێستەی لەسەر بکرێ، ئەم پرسیارە بەدیاریکراوی لە سەرۆکایەتی هەرێم بکرێ، بۆ ئەوەندە پەلەیان بوو لە دروست کردنی ئەم کۆمسیۆنە؟ ئەی ئێستا بۆ بەم دەردەیان...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، خاتوو پەروا علی، فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

بە خێرهاتنی ئەو بەڕێزانە دەکەم، سەرەتا من پشتگیری لە قسەکانی کاك گۆران و کاك بێستوون دەکەم، بەڕێزیان ئیشارەتیان بە زۆرێك لەو خاڵانەدا کە من نامەوێ دووبارەی بکەمەوە، بەڵام دەمەوێ بەراوردێك بکەم لە نێوان ئەوەی کە ئێمە لە (٢٠١٠)دا ئەم پرۆژەیە لە خولی پێشووەوە پێشکەش کراوە، ئەو پرۆژە یاسایە، واتا لە (٢٠١٠)وە هەتا وەکو ئێستا ئەوە شەش مانگە سوێند خواردنی یاسایی کراوە، بەراوردێك لەگەڵ کانتۆنی جەزیرە بکەم کە ئەوانیش کۆمسیۆنیان

هەیە، بزانین ئایا تا چەند و چۆن چۆنی کارەکانیان کردووە؟ کانتۆنی جەزیرە لە (٢٠١٤/٢/٢٢) پێك هێنرا، لە (٢٠١٤/٢/٢٥) دەستی بە کارەکان کرد، ئێمە تا ئێستا دەستمان پێ نەکردووە، لە (٢٠١٥/٣/١٣) دوای ساڵێك لە هەڵبژاردن هەڵبژاردنی شارەکانی جەزیرەی بەڕێوەبرد، لە پاش (٣) ڕۆژ ئەنجامەکانی ڕاگەیاند، ئەوە لە کانتۆنێك دا کە تەمەنەکەی هەموومان دەیزانین، بەڵام ئێمە کۆمسیۆنێکمان هەیە بەداخەوە لەگەڵ هەموو ئەو هۆکارانەی کە بۆ دامەزراندنی لەگەڵ بوونی کۆمسیۆنێکی تر، لەگەڵ کۆمەڵێك لەو شتانەی کە ئەو بەڕێزانە ئیشارەتیان پێدا، پێویست ناکات من ئیشارەتی پێ بدەمەوە، سەبارەت بە تۆماری دەنگدەران، تۆماری دەنگدەران ئێمە دەزانین کە ژمارەیەکی زۆر لە ناوی دووبارە و مردووە بەڕێزەکانی تیا بوو، هەتا وەکو ئێستا ئێمە هەر چاوەڕێ دەکەین، بەڕێزیان بێنەوە دیسان بەو شێوەیە بەکاری بهێنینەوە؟ زۆربەی ئیش و کارەکانی ئەو بەڕێزانە تەشریفاتی بووە وەکو کاك د.شێرکۆ ئیشارەتی پێدا، لەگەڵ ئەوەی کە ڕەنگە هەموومان ئێمە نەمانتوانیبێ وەکو پێویست لە ئەهمییەتی بوونی کۆمسیۆنێك بزانین، ئەگینا ئەوەندە خەم ساردی لە دروست بوونی، لە دوای سوێند خواردنەوە کە ماوەی نزیکی بۆ حەوت مانگ دەچێ، تازە هاتووین داوای ئەوە دەکەین ئێمە فەرمانبەرێکمان بۆ تەعین ناکرێ، لەگەڵ ئەوەی کە لێشاوێك هەزاران فەرمانبەری زیادەمان هەیە، بۆ چاوەڕێ دەکەین بۆمان تەعین بکرێ؟ بۆ داوای ئەوە ناکەین کە بگوازرێنەوە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر بۆ ئەوەی ئیشەکان ڕایی بکرێ؟ کەواتە ئەو خەم ساردییە هەمیشەیی یە، بۆیە من پێم خۆشە بەڕاستی ئەوە بە باش دەزانم کە بە داخەوە خۆزگە ئەم کۆمسیۆنە کاتی بوایە نەك هەمیشەیی، هەر کاتێ پێویستمان بە هەڵبژاردن دەبوو، ئەو کاتە شەش مانگ پێش هەڵبژاردنەکە کۆمسیۆنێکمان بە پەلە دادەنا، بە بەشداری هەموو ئەندامانی حیزبەکان، دەمانتوانی بۆ کاروبارەکان ئیشەکان ڕایی بکەین، ئەو ئەرکەشی نەدەخستە سەر بودجەی هەرێمی کوردستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك سالار محمود، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی سەرۆك و ئەندامانی دەستەی هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان دەکەین.

لە ڕاستی دا ئەم کۆمسیۆنە بە پێی یاساکە بەرپرسیارە لەبەردەم پەرلەمانی کوردستان دا، دەبێ هەموو هەنگاوەکانی تایبەت بە هەڵبژاردن و ڕاپرسی بە هەماهەنگی بێت لەگەڵ پەرلەمانی کوردستان، لەمڕۆوە دەبێ ڕەچاوی سەربەخۆییشیان بکرێ، پەرلەمانی کوردستان ئەوە بپارێزێ، سەرۆکی کۆمسیاران هەندێك مەسەلەی ڕوونکردەوە، بەڵام هەر دەبێ پرسیار بکەین ئایا بە پێی مادده (٤) لە یاساکە هیچ هەنگاوێکی عەمەلی نراوە بۆ نوێ کردنەوەی تۆماری دەنگدەران؟ ئەگەر نەکراوە، ئایا لە ئایندەدا بەرنامەتان هەیە پێش چوونە ناو هەر پرۆسەیەکی هەڵبژاردنەوە ئەم هەنگاوە بنێن بە پێی ئەو یاسایەی لەبەر دەستتاندایە؟ ئایا بە پێی مادده (٥)ی بڕگەی دووەم هیچ کراوە بۆ کردنەوەی نووسینگەکان لە پارێزگاکان؟ کە جەنابتان فەرمووتان نەکراوە، ئایا لە ئایندەی نزیك دا هیچ هەنگاوێکی عەمەلی دەنێن بۆ ئەوە؟ ئایا ئێوە ئامادەن بۆ

نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران؟ ئەو ئیرادەیە لە هەیئەی کۆمسیاران دا هەیە؟ بە پێی مادده (١٥) بودجه لەلایەن پەرلەمانەوە دەبێ پەسند بکرێ بۆ هەیئەی کۆمسیاران و بۆ هەر ئیجرائاتێکی تر، ڕاستە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی دەکەن، بەڵام دەبێ پەرلەمانی کوردستان لەو ئیجرائاتە ئاگادار بێ پەسندی بکات، دواتر بخرێتە ناو بودجەی گشتییەوە، ئەگەر ئەوە نەکرێ بەڵام بە شێوەیەکی قانونی دەبێ پەرلەمانی کوردستان لە وەرگرتنی هەر سەرچاوەیەکی دارایی بۆ کۆمسیاران و هەیئەی کۆمسیۆن ئاگادار بێ، ئەوەندەی ئێمە دەزانین بەڕێز وەزیری دارایی ملیارێك دیناری تەرخان کردووە بۆ ئەو داخوازییانەی ئێوە، ئاراستەی بانق کراوە، بەڵام بەڕێز بەڕێوەبەری ژمێرکاری لە وەزارەتی دارایی ئامادە نییە بۆ کۆمیسیۆن سەرف بکات ئایا ئەمە ڕاستە؟ ئایا ئێوە هیچ هەماهەنگیتان لەگەڵ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی هەیە وەکو ناوەندێکی چالاك و مەدەنی بۆ کار ئاسانی کردن لەگەڵ ئێوە؟ ئەوەی لەگەڵ ڕاپۆرتەکەی ئێوەی بەڕێز ئاگامان لێ بوو هیچ هەماهەنگی تان نەکردووە لەگەڵ ڕێکخراوەکان بەتایبەتی ئەوەی ناوخۆیی، لە ڕاستیدا پێویستە پیش هەر پێشنیارێك لەگەڵ وەزارەتی دارایی ئەوەی داوا دەکەن، پەرلەمانی کوردستان ئاگاداری بێت و حکومەتی هەرێم ئەگەر ئامادە نییە لەگەڵ ئێوە دابنیشێت پێویستە لەم دانیشتنەدا پەرلەمانی کوردستان بڕیار بدات ئەو ناوەندانەی لە حکومەت بەرپرسن بانگهێشت بکرێن بۆ لێپێچینەوە لە پەرلەمانی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك فرحان فەرمووو،

بەڕێز فرحان جەوهر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەخێرهاتنی سەرۆك و جێگر و ئەندامانی کۆمیسۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنی کوردستان دەکەین بۆ ئامادەبوونیان لە پەرلەمانی کوردستان، چەند پرسیارێکمان هەیە، پێمانوایە کۆمیسیۆن بەرپرسیارە بەرامبەر پەرلەمانی کوردستان، ئایا ئێمە وەك پەرلەمان بۆچی لە داواکارییەکانی کۆمیسۆنمان نەپێچیتەوە؟ پێویست بوو، دەمانزانی هەڵبژاردنمان و ڕاپرسیمان لە پێشە، بۆچی کەمتەرخەمیمان کردووە و ئێمە بەرپرسیارین و جگە لەمە ئەوان داوایان لە وەزارەتی دارایی کردووە کە تاکو ئێستا بە پێی ئەو ڕاپۆرتەی سەرۆکی کۆمیسۆن خوێندییەوە داوا لە وەزارەتی دارایی کردووە کە کە بودجەی بۆ تەرخان بکرێت و کە بودجە نەهاتووە بۆچی پەرلەمان ئەمەی بەهەند وەرنەگرتووە بۆ جێ بە جێ کردنی احتیاجاتەکانیان؟ ئەمانە هەمووی کۆمیسیۆن پێویستە ئەمڕۆ وەڵامی بداتەوە و ئێمە تەحەمولی بەرپرسیارەتی خۆمان بکەین، ئەنجومەنی کۆمیسیاران لەبەردەم پەرلەمان و بەرپرسی یەکەم پەرلەمانە و پێویستە حکومەت داواکارییەکانیان جێ بە جێ بکات و لەوانەیە حکومەت بەهانەی خۆی هەبێت، ئەم کۆمیسۆنە بەر لە شەڕی داعش پێکهات و ڕاستە ئێمە بۆ ڕاپرسی و چەند ئەرکی تر لە کوردستان، بەڵام

خۆتان دەزانن شەڕی داعش دوای ئەوەی کە هات زروفی ئیستیسنایی بێتە سەر کوردستان و هەرچەندە ئەمە موبەڕەر نییە، بەڵام ئەوانیش هۆکاری خۆیان لەبەردەست هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك مروان فەرمووو،

بەڕێز حسین اسماعیل حسین (مروان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاش بەخێرهاتنی خۆشك و برایانم لە ئەنجومەنی کۆمیسیاران، بەوە دەست پێدەکەم وەکو خۆم هەمووو سیقە و متمانەیەکم بەو ئەنجومەنە و تواناکانیان هەیە و خەڵکی کارامە و بە توانان، بەڵام قەناعەتم وایە هەر کۆمیسیۆن بێنی لە جێی ئەوان دانێی، کۆمیسیۆن بێت پێشکەوتووترین وڵات بێت و بەو شێوازە هەڵسوکەوت و مامەڵە و بەربەست دروست بکرێت ناتوانن هەنگاو بەرەو پێش باوێن، بۆیە ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان ئەو کەمتەرخەمی قسەکان ئۆباڵەکەی نەخەینە سەر ئەستۆی خوشك و برایانمان لە ئەنجومەن، ئەگەر لە شوێنی ئەوان باین روبعی ئەوانیشمان پێنەدەکرا، دەستخۆشی ئەو راپۆرتەیان دەکەم کە کار و چالاکییەکیان کردووە ئەوەی لە توانایان دا بێت، خاڵی تر، ئۆباڵی بێ تواناکردنی ئەو ئەنجومەنە بە راستی دەخەمە ئەستۆی حکومەتی هەریم، دەبوایە حکومەت زۆر بە بەرپرسیارانەتر هاتبا پێشەوە، ئیش و کارەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنی کردبا ئەولەویەتی کارەکانی خۆی، لەبەر ئەوەی ئێمە وەکو هەموو لایەك ئاگادارین هەرێمی کوردستان پێویستی بە راپرسییە بۆ سەربەخۆیی هەرێم و ئەو راپرسییە تاکە جیهەتە پشتی پێ دەبەستین ئەو ئەنجومەنەیە کە باسی حاڵی خۆیان دەکەن قەناعەتمان وایە کە ئەوەی دەڵێن بەس قسە بێت و هەنگاوی عەمەلی بە دوایدا نەبێت، خاڵێکی دیکە کاتێك باسی بودجە و دارایی و کردنەوەی ئۆفیس و تەعین کردنی خەڵك دەکرێت بۆ ئەنجومەن پێم سەیرە لە هەرێم کە دەوڵەمەندە بە نەوت و رۆژ بە رۆژ زیادکردنی بەرهەمی نەوتی زیاد دەبێت و رۆژانە خەڵك تەعین دەکرێت و پارە سەرف دەکرێت و دەبەخشرێت، بەڵام بۆ کۆمیسۆن کە بەم شێوەیە هەڵسوکەوتی لەگەڵ بکەین جێی هەڵوەستەکردنە، خاڵی دیکە ئێمە ئەنجومەنێك کە بەم شێوەیە حکومەت هەڵسوکەوتی لەگەڵ بکات و ئامادە نەبێت ببینێت ئەدی هاووڵاتی هەژار چۆن دەتوانێت هانای خۆی بۆ حکومەت بیات ئەگەر ئیشێکی هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك شوان فەرمووو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی ئەو بەڕێزانە دەکەین و لە سەرەتاوە پێم وایە شێوازی پێکهێنانی ئەنجومەن خەلەلی تێدایە، هەم لە رێژەی ئافرەتان و هەم ئەو ئەنجومەنە نوێنەرایەتی پێنج حزبی سەرەکی دەکات نەك هەمووو لایەك، خاڵێکی تر، تۆماری دەنگدەران کە پێشتر چەندین سلبیاتی لێکەوتووە بۆیتە دەنگ، بەڵام ئێستتا سەرۆکی کۆمیسیۆن دەڵێت پشت بە تۆماری دەنگدەرانی

عێـراق دەبەسـتین، واتە ئەو سـلبیاتانەی لە هەڵبژاردنەکـانی رابـردوو ئەنجـام دراوە دەبێـت چاوەڕوان بین لە ژێر چەتری ئەم کۆمیسیۆنە لە پاشـەڕۆژ دووبـارە و سـێبارە ببێـت، خـاڵێکی تـر ئەو کۆبـــوونەوانەی بـــاس کـــرا زۆر ســـەتحین و تـــا ئێســـتا لە (٥) حـــزبن، ســـەردانی لایەنە سیاسییەکانیان نەکردووە، بۆ ئەوەی هەست بەوە بکەن کە نوێنەری ئەوانیشن و لەگەڵ نوێنەری ڕێکخراوی کۆمەڵانی مەدەنـی کـۆ نەبـوونەتەوە، تـا هەمـوو خەڵـك ئەم کۆمیسـیۆنە بە نـوێنەری خۆی بزانێـت، خـاڵی تـر بـۆ پێکهێنـانی نوسینگەکانی ئەم کۆمیسـیۆنە لە پارێزگاکـانی تـر وەکـو ئەنجومەن کۆنترۆڵ دەکرێـت لە لایەن (٥) حـزبەکە، بەڕێـوەبەری نووسـینگەی دهـۆك، سـلێمانی، هەولێر، هەڵەبجە، ڕاپەڕین، گەرمیان، یان بە شێوازی سـی ڤـی دەبێـت هەروەك چـۆن خۆیـان بە سـی ڤـی دانەنـراون، پێکهـاتەکەی تورکمانەکـان و کریسـتیان لە هەرێمـی کوردسـتان کە دوو پێکهاتەن ئەم کۆمیسیۆنە بە نوێنەرانی خۆی نازانن، بۆیە دەبێت چارەسەر بکرێت، وتە بێژی ئەم کۆمیسیۆنە هیوادارم بە هەڵە بێت، وای ڕاگەیاندووە کە دوای بینینی سـەرۆکی هەرێـم وەڵامـی بەڕێزیان دەدەنەوە، دەبارەی ئایا لە توانایاندایە هەیە لە (٢٠١٥/٨/٢٠) هەڵبژاردن بکەن؟ خۆشـیان کەمتەرخەمیـان هەیە و جـدی نەبـوون و نـارەزایەتییەك لێیـان بەرزنەبـووە کە حکـومەت و پەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێم هەست بکەن کە داواکارییەکەیان جـێ بە جـێ نەکـراوە، ئەمـڕۆ فشار ڕۆڵی هەیە و فشار نەبینـراوە بـۆ ئەوەی بڵـێن داواکاریمـان جـێ بە جـێ ناکرێـت و دەسـتە وەستان ڕاوستاین، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەراسـتیدا مـن دەمەوێ بڵـێم پێمـان باشـە بە ڕوون و ڕاشـکاوی پێمـان بڵـێن ئاسـتەنگ و لەمپەرەکانی بەرامبەر تەفعیـل نەبـوونی ئەو دامەزراوەیە جگە لە قەیرانـی و دارایـی و ئەوەی باسییان کردووە، بودجەیان خەملانـدووە و ئاراسـتەی لایەنـی تایبەتمەنـدیان کـردووە و داوای دامەزراندنیان کردووە ئایا هۆکاری تر هەیە بۆ تەفعیـل نەبـوونی ئەم دامەزراوەیە؟ ئایـا باسـیان کـردووە بـاس لەوە دەکرێـت بەدوای دەرچەی یاسـایی دەگەڕێـن، لەبەر ئەوەی بـودجەی گشـتی نەهـاتووتە پەرلەمـان کە ئەوان وەك قـانون خـاوەنی بـودجەی سـەربەخۆی خۆیـان دەبـن لە چوارچێوەی بودجەی گشتی و هەموومـان دەزانـین حکـومەتی هەرێـم لەگەڵ داهـاتی ئەم وڵاتە پابەنـد نەبـووە بە قـانون تـا ئەمە گرفـت بێـت، بەدیلـی ئەمەی کە نەهـاتووتە پەرلەمـان ئەمەش ڕوونە، پرسیاری من ئەوەیە جگە لە قەیرانی دارایی هۆکـاری تـر هەن؟ بە پێـی زانیـاری ئـێمە کە نامەوێت لێرە باس بکەم کۆمەڵێك هۆکـاری تـر هەن، بەڵام تـا ئێسـتا کۆمیسـیۆن بـۆ ڕای گشـتی پەرلەمان نەدرکاندووە و ئاشکرای نەکردووە، خاڵی تر ئەرکی ئەنجامدانی هەڵبـژاردن و ڕاپرسـی بە پێـی قـانونی کۆمیسـیۆنی بـاڵا ئەرکـی ئەم کۆمیسـیۆنەیە، و کاتێـك لە ڕاگەیانـدن پرسـیار لە کۆمیسـیۆنی بـاڵای هەڵبژاردنەکـانی عێـراق کـراوە کە ئێـوە ئامادەکـاری دەکەن یـان ئامـادەن بـۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم؟ وتیان ئەگەر ئاراستەی ئـێمە بکرێـت دیراسـەی دەکەیـن، تـا ئێسـتا کۆمیسـۆن هـیچ ڕوونکـردنەوەی نەبـووە ئەمە حەسـرییەن دیـاری کـراوە کە دەسـەڵاتی ئەوانە

ئەنجام دانی هەڵبژاردن و راپرسی، جگە لەم خاڵە ئەوەی چەند پەرلەمانتاری بەڕێز ئاماژەی پێدا و لە راپۆرتەکەدا بینیمان و کۆمیسیۆن قەراری داوە کار بەو داتایانە دەکات کە پێشتر کۆمیسیۆنی عێراق بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان کاری پێکردووە و خۆیان دەڵێن لە (٢٠١٥/٨/٢٠) ناتوانن هەڵبژاردن ئەنجام بدەن و بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی گشتی کاتی زۆر لەبەر دەست دایە، بوو ئەم قەرارەیان داوە، پلانیان چییە بۆ نوێ کردنەوەی تۆمار و پاککردنەوەی لە کاتێك لە دوای پرۆسەکانی هەڵبژاردن بەردەوام سەرنجی زۆر لەسەر تۆماری دەنگدەران هەبووە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ناظم فەرموو،

بەڕێز ناظم كبير محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی ئەنجومەنی کۆمیسیاران دەکەین، دەستپێك پشتگیری لە قسەی (کاك فرحان) دەکەم بە نیسبەت ئەوەی کە ئەنجومەنی کۆمیسیارانی بەرپەرسە بەرامبەر پەرلەمانی کوردستان و ئێمەش وەکو پەرلەمانی کوردستان بەرپرسین لەوەی دەبێت تا ئێستا پێداچوونەوەمان کردبا بۆ چارەسەر کردنی کەم و کاسیانە، لیژنە پێك بهێنرابا لە رووی ئیش و کارەکانیان و دابین کردنی پێداویستییەکانیان، خاڵی تر ئایا ئەنجومەنی کۆمیسیاران نیازیان هەیە لەسەر تۆماری دەنگدەران ئیش بکەن یان اعتماد دەکەنە سەر تۆماری دەنگدەرانی عێراق؟ خاڵێکی تر ئەنجومەنی کۆمیسیاران بۆ هەر راپرسی و هەڵبژاردنەك چەند کاتیان پێویستە؟چەند کاتیان پێویستە بۆ دابین کردنی پێداویستییەکان؟ خاڵێکی تر دەربارەی ئەندامانی ئەنجومەن و برادەرێك پرسیاری کرد لە دەست لەکار کێشانەوەی ئەرکی پێشووی، ئایا هەر ئەندامێك یان ئەندامانی تر کاری پێشوویان هەبووە و دەستی لەکار کێشاوەتەوە؟ سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبكر عمر عبدالله (ابوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای بەخێرهاتنی سەرۆك و سەرجەم ئەندامانی کۆمیسیاران من چوار خاڵ بە کورتی دەخەمە روو، فەلسەفەی دروستکردنی ئەو کۆمیسیۆنە روونە و یەکەم بۆ ئەنجامدانی راپرسی بوو لە ناوچە کوردستانییەکان و لە داهاتوو راپرسی لە سەر دەستوور وهەڵبژاردنی خولی پێنجەم کە (٢) ساڵ ماوە ئەمە ئەرکی گەورەن لەسەر ئەستۆیان، ئەگەر ئەم کۆمیسیۆنە تەنیا لە ماوەی ٢ ساڵی داهاتوو خۆی تەرخان بکات بۆ خاوێن کردنەوەی تۆماری دەنگدەران کە ئەو تۆمارە خاوێن بکەنەوە لە ناوی دووبارە و ئەمە ئیشی گەورەیە و تێچووی ئەم پرۆسەیە ئەگەر بدەنە حکومەت ئەمە کافییە، ئەو کۆمیسیۆنە وەکو وەزارەت و دەستەی ناوچە کوردستانییەکان و دەستەی نەزاهە و رێکخراوە ناحکومییەکان، وازحە لەگەڵ ئەو قەیرانە ئابوورییە دەست لە ملیان بووە، ئەوانەی لێرەن قوربانی ئەو دۆخەن و هەموویان فەرمانبەر و مامۆستای زانکۆ بوون، لە زۆر روویەوە شوێنی پێشووتریان باشتر بووە، بۆیە دەبێت پەرلەمانی کوردستان فشارەکان خۆی

چرِ بكات لەسەر حكومەت بۆ دابين كردنى پێداويستييەكانى ئەم كۆميسيۆنە هەموومان پێمان وايە يەكێك لەهەرە ياسا باشەكان كە جێگەى شانازيە، ئەو ياسايەيە كە ئەم بەرِێزانە ئەمرۆ كارى لەسەر دەكەن و خاڵى دەيەم كە باسى لە دروست كردنى متمانەى جەماوەر دەكات لە پرۆسەكانى هەڵبژاردن، كە پێم وايە پارەى تێناچێت دەتوانن ئيشى لەسەر بكەن، لەگەڵ هەماهەنگى لەگەڵ رێكخراوەكانى تايبەت بە پرۆسەكانى هەڵبژاردن و ئەمەش ئيشێكى ترە كۆميسيۆن دەتوانێت ئيشى لەسەر بكات، سوپاس.

بەرِێز جعفر ابراهيم ئێمينكى/ جێگرى سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، بەهارخان فەرموو،

بەرِێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەرِێز سەرۆكى پەرلەمان.

ئەگەر چى پێم وايە بانطهێشتكردنى كۆميسۆن زوو بوو، تەنيا بۆ بەرِێكردنى كاتى پەرلەمانە و چەندين وەزير و دامەزراوە هەيە كە كەمتەرخەمن لە ئاست داخوازييەكانى جەماوەر، دەبوايە ئەوان بانگ بكەين و كارى گرنگتر هەيە كە كێشەى هاولاتيانە، بەلام بەهەر حاڵ كە بانگهێشت كراون ئەم سەرنجانەم هەيە، لە روانگەى ئەو وتانەى سەرۆكى كۆميسۆن خستە روو، هەست دەكەم دژ لە وتەكان هەيە بە تايبەتى كە وەڵامى سەرۆكايەتى هەرێم داوەتەوە بۆ مەسەلەى هەڵبژاردن دەڵێن لە ماوەى (١٨٠) رۆژ دەتوانين ئەنجامى بدەن، بەڵام من دەڵێم (٣٦٠) رۆژيش لەبەردەميان هەبێت ناتوانن، چونكە نە بينا و نە تومارەى دەنگدەران و نە كارمەنديان هەيە و هەتا دوايى، پرسيارى تر ئايا خاو بەرِێوەچوونى كارەكانيان دەستێوەردانى حزبى يان هۆكارى لۆجستى يان شتى ترە؟ بۆمان بخەنە روو، خاڵى تر لە ياساى كۆميسۆن سەربەخۆى هەڵبژاردن و راپرسى ماددەى (٣) ئەوەمان چەسپاندووە كە بەرپرسن لەبەردەم پەرلەمان؟ ئايا چ ليژنەيەكى پەرلەمان بەدواداچوون بۆ كاروبارەكانى ئەوان دەكات؟ سوپاس.

بەرِێز جعفر ابراهيم ئێمينكى/ جێگرى سەرۆكى پەرلەمان:

سوپاس، گەشە خان فەرموو.

بەرِێز گەشە دارا جلال:

بەرِێز سەرۆكى پەرلەمان.

بەخێر هاتنى ئەندامانى كۆميسيۆن دەكەين و سەبارەت بە ماددەى (٤) بەرِێوەبردنى پرۆسەى دەنگدەران و رێكخستن و نوێ كردنەوەى تۆمارەكان لە ئەستۆى كۆميسۆنى سەربەخۆى هەڵباژدنەكانيكوردستانە بۆ دروست بوونى متمانە لاى هاوولاتيان، بەلام ئەوەى ئێمە ئاگادارين و كارمان لەسەر كردووە، من لە خولى پێشوو ئەندامى ئەو ليژنەيە بووم و (امنە خان) ئەندام بوو بە راپۆرتێك دواى چەندين كۆبوونەوە و گۆرينى نامە و نامەكارى لە نێوان لايەنە پەيوەنديارەكان گەيشتنە ئەوەى كە بە كۆى دەنگ راپۆرتێك بنووسين كە ئەنجامەكانى ئەمانەن، (٩٥) هەزار مردوو تا ساڵى (٢٠١٣) نەسرابوونەوە و بە دەيان هەزار ناو دووبارە و سێ بارە و بگرە ئەم دۆكۆمێنتە كە كۆكراوەتەوە ئاراستەى بەرِێزتان كراوە كە ئاراستەى كۆميسيۆن بكەن و هيوادارم بچێتە بەردەم ئەندامانى پەرلەمان، ناوى بيست بارەش تێدايە بە هەمان مواليد، نازانم تۆمارى دەنگدەرانى عێراق بەم شێوەيەيە كە ئێمە هەڵبژاردن دەكەين؟ راستە جارانيش بەم

شێوەیە کرا، بۆیە بووە هۆی لاواز بوون و نەمانی متمانە لای هاووڵاتیانی کوردستان، بە داخەوە ئێستا باسی ئەمە دەکرێت هیچ توانایەکیـان نیـیە و هەنگاویـان نەنـاوە کۆمیسـیۆن و هەروەهـا پێویســتە پەرلەمــان لێپێچیــنەوە لە حكــومەت بكــات ســەبارەت بەمە، بــێ لەوەی دەســەڵاتی دامەزراندن و کردنەوەی نوسینگە کە تا ئێستا جێ بە جێ نەکراوە بە هۆی نەبوونی بودجەوە، پرسـیارم لە کـاك (هەنـدرێن)ە کە لە کەنـاڵێکی عەرەبـی لەگەڵ (مقـداد شـریفی) وتـراوە چـۆن قەبوول دەکەی مدیر عامی تـۆ سـەرۆکی کۆمیسـیۆنی سـەربەخۆی هەڵبژاردنەکـانی کوردسـتان بێت و ئەوەی ئاگادارین جەنابت مـۆڵەتی و ئێسـتا داوای نقـل خـدماتت کـردووە و ئەمە پێشـێل کردنی یاسایە، ئێمە شـانازی بەوە دەکەیـن کە کۆمیسـیۆنی سـەربەخۆمان هەیە و چـۆن دەبێـت سەرۆکی کۆمیسـیۆنمان مـدیر عـام بێـت لە کۆمیسـیۆنی عێـراق؟ سـەرۆکی هەرێـم ئیسـتینادی کردووە سەر چ یاسایەك بۆ دیاری کردنی وادەی هەڵبژاردن؟ هەروەك ئـێمە لە پەرلەمـان دەرمـان کـردووە لە یاسـای کۆمیسـیۆن کە کۆمیسـیۆن مـافی جـاردانی وادەی هەڵبژاردنـی هەیە ئێـوە ئیستینادتان کردووە سەر چ ماددەیەك کە وەڵامی بەڕێز سەرۆکی هەرێمتان داوەتەوە؟ سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك هەورامان فەرموو.

بەڕێز هەورامان حەمە شریف گەچێنەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێـرای بەخێرهێنـان و دەستخۆشـی لە مێـوانە بەڕێزەکـان بـۆ چالاکییەکانیـان و دیـارە ئـێمە سەرنجی زۆرمان هەبوو، دیارە لە لایەن خۆشکان و برایانی بەڕێز باس کرا، ئەوەی دەمەوێت بـۆ تەئکید کردن ناو و تۆماری دەنگدەران لە مـردوان و نـاوە دووبـارە بووەکـان، چـونکە لە راسـتیدا لەمەو پێش لە سەرجەم هەڵبژاردنەکان ئەمە سفرەیەکی چەور بـووە بـۆ تەزویـر کـردن، ئایـا ئەم سـفرە چەورە تـاکو کەی پـاك دەکـرێتەوە لەم نـاوە مـردوو و دووبـارەبووانە؟ چـونکە تەئکیـدین ئەگەر ئەو عەمەلـیە ئەنجـام نەدرێـت پاکسـازی و چاکسـازی نەکرێـت هەر هەڵبــژاردن و هەر راپرسییەك ئەنجامەکەی (نزیـە) نابێـت، بە دەیـان عەلامەتـی ئیسـتیفهامی دەکەوێـتە سـەر، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو شیلان فەرموو.

بەڕێز شیلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، ئەندامانی پەرلەمـان، سـەرەتا بەخێرهـاتنی دەسـتەی کۆمسـیۆنی بـاڵای هەڵبژاردنەکـان دەکەم، من سەرەتا لەوەوە دەست پێ دەکەم بە حەقـیقەت پێویسـتە ئـێمەش وەکـو پەرلەمـانی کوردستان و سەرۆکایەتی پەرلەمان خۆمان لە ئاست کەمتەرخەمیەکان بەرپرسیار بزانین، تەنها کۆمسیۆنی باڵا بەرپرسیار نین لە کەمتەرخەمیەکان، من بە دوو پرسیار دەسـت پـێ دەکەم کە لە راپۆرتەکەی بەڕێز (کاك هندرێن)ەوە واتا سەرۆکی دەستە دەستی پـێ کـرد، مـن سـەرەتا دەسـت خۆشیش لە خوێندنەوەی راپۆرتەکەیان دەکەم، پرسیاری یەکەم: ئەوەیە کە کۆمسیۆن بـودجەی خەملێنراوی بە پێی خوێندنەوەی راپۆرتەکە لە (٢٠١٥/٤/٦) رەوانەی وەزارەتـی دارایـی کـردووە،

بەڵام تـاوەکو ئێسـتا وەڵامـی نەبـووە بە پێـی راپـۆرتەکەی خۆیـان، بەڵام ئایـا مـن ئەو پرسـیارە ئاراستە دەکەم کە تا چەند پەرلەمانی کوردستان لەگەڵ وەزارەتی داراییدا گفتوگۆی کـردووە بـۆ چارەسەر کردنی کێشەکە؟ پرسیاری دووەم: ئەوەیە کە زۆر لە بەڕێزان پرسیاری ئەوەیان کرد کە سەرۆکی دەستە تاوەکو ئێستا دەستی لەکار نەکێشاوەتەوە، بەردەوامە لە کاری پێشـووتری، مـن پرسیارەکەم ئەوەیە بۆ هەمـوو ئەنـدامانی دەسـتەی تـر، ئایـا ئەنـدامانی دەسـتە بە گشـتیی هەر هەموویان دەستیان لە کار کێشاوەتەوە یاخود نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منـیش هەر تەئکیـد لەسـەر ئەو موقـابەلەیەی تەلەفزیـۆنی دەکەمەوە کە بینـراوە لە کەنـاڵی (الرشید)ی عێراقی هەمان پرسیاری کرد تەبعەن سەرۆکی دەستە یـان دائیـرەی هەڵـبژاردن هـیچ وەڵامێکـی پـێ نەبـوو کە نەیگـوت وایە، یـان وانیـیە، ئەوە بەڕێـز جەنابیـان دەتـوانن وەڵامیـان بداتەوە، من لێرە نەك هەر ئەنجومەنی وەزیران، ئێمەش وەکو پەرلەمان بە تایبەتی سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە، مەعقولە لە ماوەی ئەو حەوت مـانگەدا خـۆی بە بەرپرسـیار نەزانیوە لەبەرامبەر ئەم ئەنجومەنە کە کەمتەرخەمیەکانی، کە کەم کووڕیەکانی عـیلاج بکـات و چارەسـەر بکـات، تـاوەکو ئێسـتا بانگیـانی نەکـردووە لە پەرلەمـان بـۆ ئەوەی نەك لە جەلسـەی پەرلەمـان، بەڵکـو لە نـاو دەسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلەمانـدا دابنیشـن لەگەڵیـان بـۆ ئەوەی ئەوە چارەسەر بکەن، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەگەر تاوەکو پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمـان دادەنرێـت و دروست دەبێتەوە لیژنەیەکی کاتی لە پەرلەماندا دروست بکرێ کە سەرپەرشتی ئەم ئەنجـومەنە بکات، بۆ ئەوەی ئێمە (contact) ێکی موباشەرەمان لەگەڵیان هەبێت، تا بتوانین وەکـو پەرلەمـان بە ئەرکـی خۆمـان هەسـتین، بـۆ ئەوەی تەنها گلەییەکـان لەوان نەکەیـن، خـاڵێکی تـر ئەوەیە کە پێشنیارەکەی من هیوادارم بچەسپێ، بەس خوشکێکی بەڕێـز (پەروا خـان) بـوو ئەو پێشـنیارەی کـرد، مـن داوا دەکەم بە جـدی بـۆ ئەوەی گرفتیـان چارەسـەر بێـت، دونیـایەك کارمەنـد لە وەزارەتەکان هەیە بێ کارن، ئەو وەزارەتانەی کە کارمەندی فائیزە هەر وەزارەتێـك (١٠) کارمەنـد بـداتە ئەم ئەنجـومەنە موشـکیلەیان چارەسـەر دەبێـت لە رووی دامەزرانـدنەوە، بـۆیە مـن داوا دەکەم لە سەرۆکایەتی پەرلەمان کە بە کیتـابێکی رەسـمی داواکـاری ئەنجـومەنی ئەم دەسـتەیە داوا بکات لە وەزارەتەکان چ کارمەندێکی فائیز هەیە بۆ ئەم دەستەیە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك انور فەرموو.

بەڕێز انور قادر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان و راپرسی بە راپۆرتێـك کـار و چالاکیەکانیـان تاوەکو (٢٠١٥/٦/١) خستۆتە بەردەم سەرۆکایەتی پەرلەمان، دوا بابەتی راپۆرتەکەشـیان گرفـت و پێشـنیارەکانە، کۆمسـیۆن بـودجەی لەبەر دەسـتدا نیـیە، بارەگـای سـەرەکی و فەرعـی نیـیە،

کارەمەندیان نییە، تۆماری دەنگدەرانیان لەبەر دەستدا نییە، یان تۆماری دەنگدەرانیان پاك نەکردۆتەوە، هەنگاویان چییە بۆ ئەمە؟ هەروەها ئەم کۆمسیۆنە دەڵێ (١٨٠) ڕۆژ پێویستە بۆ هەڵبژاردن، واتا تاوەکو ئێستا هیچ ئامادەکاریەکان نییە بۆ هەڵبژاردن، پرسیار ئەوەیە ئەگەر ئەو بڕیارەی سەرۆکایەتی هەرێم سیناریۆ نییە؟ ئایا نەیدەزانی کە کۆمسیۆن ئامادەی هەڵبژاردن نییە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو وشەی سیناریۆ گونجاو نییە، یەعنی پێویستە ئەو لە پۆرتۆکۆل بسڕدرێتەوە، بەڕێز کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەشێکی زۆری کێشەکان وا دەبینم وەکو بەڕێزانیش باسیان کرد پەیوەندی بە بودجەوە هەیە، بۆیە حکومەتی هەرێم کەمتەرخەم بووە لەوەی کە نەك بودجەی بۆ ئەم کۆمسیۆنە هەر پرۆژە یاسای بودجەی تاوەکو ئێستا نەبووە، لە کاتێکدا عێراق سەرەڕای هەموو ئەو کێشانەی کە عێراق گرتۆتەوە یاسای بودجەیان پەسەندکردووە بە پێی ڕێژە، بۆ نموونە لە (٧٠%)ی ئەو داهاتەیان هەبێ کە بڕیاریان لێ داوە، لەو مانگە لە (٧٠%)ی وان و تا بۆ کوردستان بە ئێستاشەوە ناکرێ ئەو پارەیە بەبێ پرۆژە یاسای بودجە سەرف بکرێ، دەبوو یاسای بودجە بێتە پەرلەمان و پەسەند بکرێ، ئەگەر لە (٢٠%)ی ئەو داهاتەیان هەبوو کە بڕیاری لێ دەدرێ با لە (٢٠%)ی هەر وەزارەتێك و هەر دەستەیەك سەرف بکرێ، بۆیە کێشەی هەرە سەرەکی لەوێ لە بودجەی دەیبینەوە، سەبارەت بە تۆماری دەنگدەران ئایا تۆماری دەنگدەران چی بۆ کراوە؟ هەم پێویستیشە پەیوەندیان لەگەڵ هەندێك وەزارەت، بۆ نموونە وەزارەتی تەندروستی دەبێ بۆ سڕینەوەیان تۆمارێکی نوێ لە ڕاستیدا کە ئەوەی پێشوو و ناکرێ کاری لەسەر بکرێ، ئێمە مەترسیمان هەیە لە تۆماری نوێشدا هەموو ئەو ئاوارە بە لێشاوەی کە هەرێمی کوردستانی گرتۆتەوە دیسانەوە ناوەکانیان تۆمار بکەن، کە بەشێکی زۆر لەو ئاوارانە کە ئێستا کارتی زانیاریشی بۆ کراوە، کە من بە گۆمانم ئەو کارتانە بۆ دوا جار بۆ ناو تۆماری دەنگدان بە کاری بێنێت، بۆیە باشترین سیستەم ئەو ئەلیکترۆنیەی پەنجە مۆرەکەیە بۆ ئەوەی نەتوانرێ کەس دووبارە بێت، پێویستیشە لەسەر کۆمسیۆن هەوڵبدات و کەم و کوورییەکان بخاتە ڕوو، بۆ ئەوەی پەرلەمان بتوانێ لەگەڵ سەرۆکایەتی حکومەت بە هەردوولا سیستەمێکی ئەلیکترۆنی گونجاو بهێنرێتە پێشەوە، سەبارەت بەوەی کە بۆ پسپۆڕانی دەرەوە، ئایا هەر لە ئێستاوە هەوڵی ئەوەیان داوە کە ڕاوێژ بکەن بۆ ئەوەی بتوانن پسپۆڕانی دەرەوە بهێنن، بۆ ئەو تۆمارە بتوانین زیاتر تێیدا بەکاری بهێنین، سەبارەت بە ناوچە کوردستانیەکان، ئایا جگەلەوەی کە لە تۆماری هەرێمی کوردستاندا ئەم چوار پارێزگایەی کە هەیە بۆ ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان کە ئومێد دەکەین بتوانێ ئەو پڕۆژەی ڕەشنووسی دەستوور پەسەند بکرێ، هەروەها هەماهەنگی و ڕێکەوتن لەسەری بکرێ، ئایا چی کراوە بۆ ناوچە کوردستانیەکان و چۆن بتوانن ئەو کێشە و گرفتە یەکلایی بکەنەوە؟ منیش دیسانەوە تێبینییەکم لەسەر ئەوە هەبوە ئەوەی کە جەنابی سەرۆکی هەرێم ئەو نووسراوەی کردووە بە چ یاسایەك

بووە؟ بە پێی یاساكە پەرلەمان بەرپرسیارە لەبەرامبەر كۆمسیۆن و، سەرۆكی هەرێم بۆی هەیە وادەی هەڵبژاردنی پەرلەمان دەست نیشان بكات، نەك وادەی هەڵبژاردنی خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

امنە نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز امنە زكری سعید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بەرنامەی كاری سەح بكەین بەحسێ هەندێ دكەت كو گفتوگۆ كرن ل سەر كار و چالاكی و كێشە و گرفتێن كۆمسیۆنا سەربەخۆیا هەڵبژاردنان دكەت، تەنها بۆ بیرئینانە جۆرێ پرسیار كرنا پەرلەمانتاران، لە لێ پرسینێ دەچێتن، كو نە ل گۆر پەیڕەوی ناقخۆ، ئەگەر هەر لایەنێك بێهتە بانگ كرن بۆ ئامادە بوون و گفتوگۆ كرن بیتن، نە ل گۆر یاسای ماددەی سێ كو گفتوگۆ كرن ل سەر كێشە و گرفتان نابیتن شێوازی لێ پرسینێ بیتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بە تەئكید لێ پرسین نییە، ئەوەی دێنە بەحس كرن تێبینی و سەرەنجن، پەرلەمانتاریش لێرەدا ئازادن، بەڕێز كاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی كۆمسیۆنی هەڵبژاردنی هەرێمی كوردستانی عێراق دەكەم، بەراستی لە رۆژی دامەزراندنیەوە نیگەرانیەك هەبووە ئەویش پێكهاتەكانی هەرێمی كوردستان بوون كە بە پرۆژەیەك داوامان لە سەرۆكایەتی پەرلەمان كردووە كە چارەسەرێكی گونجاو و ئەو پێكەوە ژیانە لە كوردستان برەوێنێتەوە، هیوادارین بەداو داچوونی بۆ بكەن و چارەسەری گونجاویشی بۆ بكەن، پشتگیری گوتەكانی برای بەڕێزم حاجی كاروان دەكەم، ئەگەر كۆمسیۆنی هەڵبژاردن لەبەرامبەری پەرلەمان بەرپرسیار بێت ئێمە بەدوا داچوون بۆ هەموو كێشەكان دەكەین، بەڵام بۆ كێشەی ئەوان كردووە پێشتر دەبێ ئێمە ئەو كەمتەرخەمیەی خۆمان قەبول بكەین و بەدوا داچوون بۆ كارەكانیان بكەین لەگەڵ حكومەت و لەگەڵ دامەزراندنی هەموو كارەكانی، سەبارەت بە پێشنیارەكەشی بۆ پێكهێنانی لیژنەیەك بۆ بەدوا داچوونی كاروباری كۆمسیۆن سەد لە سەد پشتگیری لێ دەكەم نابێ كەم بۆ ئەوەی كەمتەرخەمی روو نەدات، بەڵام سەبارەت بە نەقل كردنی كارمەندان بۆیان رەنگە جیاوازیم هەبێت، چونكە هەڵبژاردن كارێكی تەخەسوسە دەبێ رەچاوی ئامار و ئایتی و قانون و ئیداری بكرێت، داوا لە كۆمسیۆن دەكەم ئەو شتانەی پێویستە و تەخەسوسین بۆ هەڵبژاردنێكی بێگەرد هەمان رەچاوی دامەزراندن لە ئێستاوە بكەن، هەورەها بە نیسبەت تۆماری دەنگدەرانەوە هەمیشە ئەو گرفتەمان هەبووە كە ناوێكی زۆر لە ناودان نەسڕاونەتەوە، داواش لە كۆمسیۆنی هەڵبژاردن دەكەین كە لەگەڵ پەرلەمان هاوكاربن لەگەڵ ئەنجومەنی پارێزگارئەو تۆماری دەنگدەرانەی كە لە بەغداوە دێن لە رێگای ئەنجومەنی پارێزگاكانەوە بپاڵێورێن و لە ناوە زیادە و مردووانە پاك بكرێنەوە، تاوەكو ئامارێكی پاك و بێگەردمان هەبێت و هەڵبژاردنێكی بێگەرد لە كوردستاندا بەرێوە بچێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگومـان هەر ناوەنـدێك كە مەهـامێكی لە پێشـە كەرەسـتەی بەردەسـتی پێویسـتە، بە پێـی ڕاپۆرتەكەی بەڕێز سەرۆكی كۆمسیۆن دەركەوت لە فەمـانبەر لە بینـا، لە بـودجە، لە داتـا و ئامـار هـیچ شـتێكی لەبەر دەسـتدا نیـیە وەكـو پێویسـت كە بـۆ ئەمـڕۆژە بگونجێـت، تـا بتـوانێ هەڵبژاردنێكی پاك و بێگەردێ تێدا فەراهەم بكات، بەس تەنها بـۆ ڕۆژی هەڵبـژاردن زیـاد لە (٥٠٠٠) هەزار فەرمانبەری پێویستە، تاوەكو ئێستا ئەوەی باسـی لێـوە كـرد پێـوەرە نێودەوڵەتیەكـان نەك لاوازە، هەر نیشە، ئیتر من تێناگەم ئەم بانگ كردنە بـۆ چییـە؟ دەبـوو سـەرۆكایەتی ئەنجـومەنی وەزیـران هەر چـوار مانـگ پـێش ئێسـتا پێداویسـتییەكانی بـۆ پـڕ بكردنـایەتەوە و بە دیـقەتەوە خەمی بۆ بخواردنایە، بۆیە بەم ئالیەتە ناتوانرێ هەڵبژاردن بكرێ و فەراغـی یاسـایی و تەنـگەژە زۆر زیـاتر دەبێـت، هەمووشـمان دەزانـین هەڵبـژاردن نـاكرێ، بەداخەوە لە كوردسـتاندا پـلان و ستراتیژی درێژ خایەن نییە و زۆر كورتە، مەعقـولە لەم مـاوە كەمە هەڵبـژاردن بكـرێ، لە كاتێكـدا وڵات بار گرانی بە كۆمەڵێك قەیران و تەنگەژی مالی و شەڕ هەمـوو ئەوانە كـارێگەری تەواویـان هەیە لەسەر باری كۆمەڵایەتی و كۆمەڵانی خەڵك دانـاوە، ڕێـزم هەیە ئەو وەزعە تەنهـا سـەرقاڵ كردنـی خەڵكە، چـونكە بەراسـتی لەم ئەزمەیە خەڵك پێویسـتی بە بژێـوی ژیـان هەیە، بە كـارە هەیە، بە كەسـابەت هەیە، بە مـووچە هەیە، بەوانە هەیە، ڕەنـگە تـا ئەوەی بـۆ دابـین نەكـرێ نەتوانێ بچێتە سەندوقی هەڵبژارن و بەشداری لە هەڵبژاردنەكاندا بكات، پەرلەمـانیش بەراسـتی دەبوو هەر لە سەرەتای دەست بەكاربوونی ئەم خولەوە بە جدی خەمـی كۆمەڵێ پرسـی گرنگـی بخواردایە، ئەو پرسانەی ڕاستەخۆ پەیوەندیان بە ڕەهەندی نیشـتیمانییەوە هەیە، لەوانە پرسـی ڕاپرسی، هەڵبژاردن، پرسی هەمواركردنەوەی یاسـای سـەرۆكایەتی هەرێم، هەروەهـا ئەو پرسـە قولانەی كە ئەمڕۆ بەرۆكی وڵاتی گرتۆتەوە، بۆیە بەراسـتی بەم ئـالیەتەوە هەڵبـژاردن ناكرێـت و هەم كۆمسـیۆنی بـاڵا بـۆ خۆیـان مەسـئولیەتیەكی بەشـێكی لەو تەنگەژیـانە هەڵـدەگرن و هەم سـەرۆكایەتی ئەنجـومەنی وەزیـران و ئـێمەش وەكـو پەرلەمـانی كوردستـان، بـۆیە جـارێكی تـر تەئكید لەسـەر ئەوە دەكەمەوە ئەم تەنـگەژە قـولە بەم وەزعە ئـاڵۆزەوە و ئـێمە لە كەمتـر لە دوو مـانگی تـر تووشـی تەنگەژەیەكـی قـولتر دەبـین، هیـوادارم بتـوانین هەمووەمـان بە گیـانی مەسئولیەتی و یەك خیتابی سیاسییەوە ئەو پرسە چارەسەر بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن صالح محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەڵبەتە قسەكانی من زۆربەیان كـران، بەڵام بە كـورتی ئەو سـێ، چـوار خـاڵە دەڵـێم، یەكەم: ئەو بـودجەیەی ئەوان بـۆ ئەوەی بـكەونە سـەرپێی خۆیـان بـۆ ڕایـی كردنـی كارەكانیـان چەنـدە كە داوایان لە وەزارەتی دارایی كردووە و وەزارەتـی دارایـیش بـۆ حكـومەتی هەرێمـی كوردستـانی

ناردووه؟ دووەم: لە سەرەدانەکاندا بەر گوێم کەوت کە چوون بۆ زۆر شوێن، بەڵام وەزارەتی بازرگانیمانبەر گوێ نەکەوت، چونکە بەراستی وەزارەتی بازرگانیش زۆر پەیوەستە بە مەسەلەی پاك کردنەوەی تۆماری دەنگدەران، هەر وەك چۆن وەزارەتی تەندروستیش پێویستە، هەورەها ئەوەی کە گوێشمان لێ بووبێ بێ ئومێدیەکی زۆر گەورەی دا بە ئێمەش و بە خەڵکی کوردستانیش کە نەتوانێ تۆماری دەنگدەران پاك بکاتەوە لەو ماوەیەدا و کار بەو تۆماری دەنگدەرانە بکات کە لە وەزارەتی بازرگانی عێراقەوە دێت، ئەوە ئەگەر هەڵبژاردن نەشی کات باشترە لەوەی کە بەو تۆماری دەنگدەرانەوە بێکات، بۆیە من پێشنیار دەکەم پەلە بکرێ لەوەی کە ئەو بێ ئومێدیە و ئەو قسەیەی کە کردی لە داهاتوودا هەوڵ بدات بڵێ ئێمە بە تۆماری دەنگدەرانی تازە کار دەکەین، لە کاتێکدا کە ئەم تۆمارە پاك کراوەتەوە، سێیەم: سەرەدان کردنی حکومەت بۆ کۆمسیۆن ئەوەندە قورس بێت بەراستی ئەمەشیان تۆزێك بێ ئومێدی دەدات بە خەڵکی کوردستان، ئەو کۆمسیۆنەی کە دروستمان کرد هەمووومان ئومێدێکی گەورەمان لەسەر هەڵچنی بوو بۆ ئەوەی راپرسی بکات، بۆ ئەوەی راپرسی بۆ ناوچە دابڕێنراوەکان بکات، راپرسی بۆ دەوڵەتی کوردی بکات، راپرسی لەمەو دوا بۆ هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان و حکومەت و سەرۆکایەتی هەرێم و دەستوور و کۆمەڵێك شت بکات، یەعنی ئەم چاو پێکەوتنی حکومەت ئەوەندە قورس بێ ئومێدمان کەمتر دەبێتەوە بەم کۆمسیۆنە، چوارەمیان: شەش مانگ زیاترە سوێندیان خواردووە ئەم بەڕێزانە و داوایان لە حکومەت کردووە بودجەیەکیان بۆ دابین بکرێ، ئایا بەڕێزان لە سەرۆکایەتی هەرێم، یان راستر بەڕێز سەرۆکی هەرێم نەیدەزانی بێ بودجە و بێ فەرمانبەر و بێ هەموو ئەو موستەلزەماتانەی هەڵبژاردنی پێ ئەنجام دەدرێ وەك بالاترین دامەزراوەی جێ بەجێ کردن چ هاوکاریەکی ئەم کۆمسیۆنەی کردووە؟ چ هاوکاریەکی ئەم کۆمسیۆنەی کردووە و داوای شتێکیان لێ دەکات کە سوور دەزانێت ناکرێت؟ من جارێکی تر لەگەڵ هیوای سەرکەوتنم بۆ ئەم کۆمسیۆنە، بۆ ئەم دەستە بەڕێزە، بەڵام بۆ خۆشیان هەست دەکەم زۆر بێ فشاربوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز عباس فتاح فەرمووو.

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نامەوێ قسەی هاوڕێکانم دووبارە بکەمەوە، چەند پرسیارێك زیاتر ئاراستە دەکەم، بەڵام ئێستا گوێمان لە بەڕێز سەرۆکی هەڵبژاردنەکان بوو کە هەڵبژاردن لە ماوەی ئەو دوو مانگە ناکرێت، کە ناکرێت پێویستە بۆ دۆزینەوەی شێوازێك و رێگەیەکی تر بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم لە پەرلەمان بە تەوافق رێگا چارەیەك دیاری بکرێت، هەموو لایەکمان زۆر پەلەمان کرد لە دروست کردنی کۆمسیۆن، بەڵام تاوەکو ئێستا نەتوانراوە فەرمانبەرەکانی دیاری بکرێ، نە بارەگایەکەی بۆ دابنرێت، بەڵام پێش چوار مانگ پێش ئێستا کە ئەوان بێگومان دەیان زانی کە هەڵبژاردن لە پێشەوەیە و هیچ ئاگاداریەکیان نەکردووە کە ئەم پێداویستیانەمان بۆ دابین ناکرێ، ئایا بە چەند دەتوانن ناوی دەنگدەران تۆمار بکەنەوە و بێ دووبارە و بە راست دروستی؟ هیچ هەنگاوێکیان بۆ ناوە یان نا؟ ئایا ئێوە نازانن کاتی هەڵبژاردنەکان چ کاتە و خۆتان بۆ ئامادە

نەکردووە؟ یەعنی دەبێ پێویستە ئیلا کە ئاگاداری بکرێنەوە ئێنجا بڵێن ئێمە کاتمان زیاتر دەوێت، ئەوان کاتی هەڵبژاردنەکان دەزانن، پێویستە پێش ئەو کاتانە هەموو ئامادەکاریەکانی خۆیان بکەن بۆ ئەوەی ئەگەر بارودۆخێك هاتە پێشەوە، ئەو کاتە لەبەر هۆی بارودۆخەکان دەتوانین بکەین، ئایا پەرلەمانیان ئاگاردار کردۆتەوە؟ ئەگەر ئاگاداریان کردۆتەوە بۆ تاوەکو ئێستا پەرلەمان بێ دەنگ بووە لایەنی پەیوەندیدارەکانی بانگ هێشت نەکرووە؟ ئەگەر ئەوان بە رەسمی پەرلەمانیان کردۆتەوە کە حکومەت ناتوانێ بیان بینێ کە پێداویستیەکانیان بۆ دابین ناکات، ئەگەر ئاگاداریان کردۆتەوە ئایا پەرلەمان لەو حاڵەتەدا بەرپرسە لەوەی بۆ ئەوانی بانگ هێش نەکردووە؟ لە قسەکانی جەنابی سەرۆکی کۆمسیۆن دەڵێ پشت بەستن لەوەی کە نووسراوەکەی جەنابی سەرۆکی هەرێم ئەگەر بە دەنگدەرانی هەڵبژاردنی پێشوو بێت، جەنابی سەرۆکی هەرێم لە نووسینەکەی دەڵێ بە شێوەی پێوەرێکی نێودەوڵەتی هەڵبژاردنەکان بکرێ، واتا کارتی زیرەك دروست بکرێ، هەر کارتی زیرەك خۆی بەراستی دوو مانگ و سێ مانگ، پێموایە هەر خۆی شەش مانگی دەوێ بۆ دروست کردنی ئەوەی هەڵبژاردنێکی راست و دروست بێت، بۆیە پێموایە هەموو ئەم خاڵانە پێویستە بۆ هەڵبژاردن کۆمسیۆن وەڵامان بداتەوە کە بۆ نەیتوانیوە هەموو ئەم پێداویستیانە دابین بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك ڤەمان فەرموو.

بەڕێز ڤەمان فیصل سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم هەمی دزانین کو سەر بە پەرلەمانی ڤەبوونا کۆمسیۆنێ بە هەندێ دووماهیك نایەت، تەنێ کۆمسیۆن ل بەرامبەری پەرلەمانی بەرپرسیار بیت، کو پەرلەمان هیچ پێنگاڤەکا مونتیج پاڤێژیتن بۆ هەندێ کو ئەڤ کۆمسیۆنە بشێتن بە شێوازەکی سەرکەفتیانە کارێن خۆ ئەنجام بداتن، یەکیش وان کێماسیێن کو پەرلەمانی ئەنجام دای ئەوە ئەڤرۆکە بیە کۆمبینا ئەڤرۆکە دا مەفروز بێت پەرلەمانی بە ئاگاهداری یان ژی ئامادە بوونا وەزیرێ دارایی و یان یەکیش ل نوێنەرێن ئەنجومەنێ وەزیران ئەڤ کۆمبینا ببەستیبا بۆ هەندێ کو ئەڤ بەرپرسیاریەتیە ئەم هەمی بێ کو بزانی ئەنجام چییە ئەم دێخینە ئەستۆی حکومەتێ دا، بەڵکو وان ژی موبالەغەییێت خۆ هەبان بۆ هەندێ کو دیفاعێ ل هەندێ بکەن بزانین کە بۆچی هەتا نوکە ئەو بودجەیا پێتڤیە و ئەو موستلەزەماتێت پێتڤی بۆ ئەنجامدانە هەر هەڵبژاردنەکی نەداینە کۆمیسۆنێ یان نەخستنە بەردەستێ واندا، ڤێرێ من دڤێت ئاخافتنێت خۆ بە دوو پرسیارا بە دووماهی بینم، راستە بۆ ئەنجامدانا هەر هەڵبژاردنەکی کۆمەڵەکا پێڤەرات هەین، یەکیش وان پێڤەرا رەنگە ل هەمیا گرنگتر کات بیتن کو کۆمسیۆن پێتڤی بە هەبینا شەش مانگ هەبیتن و ئەڤە ژی ل ناڤ پەیرەوی ناڤخۆدا یا تەسبیت یان پەسەند کری، باشە، تەسبیت کرنا وان شەش هەیڤا بۆئەنجامدانا هەر هەڵبژارنەکی، ئایا موراعاتا وان یاسای بەرکار کریە کو ل یاسای سەرۆکایەتیا هەرێمی ئاماژە بە هەبینا بە دوو هەیڤا دایە، دوو: دگەل هەندێ دا کو کۆمسیۆنێ ئەو ئامادە نیشاندایە کو نەشێتن هەڵبژاردنا ئەنجام بدات؟ ئەرێ باشە بۆچی کۆمسیۆن پێشنیارا هەندێ نەکریە کو پەرلەمان ئەڤرۆکە ل ڤێ کۆمبینێدا یان کۆمبینەکا دیدا وێ دەسەڵاتێ ژی

وەربگـریتن ئەوە كـو ئەو دێ رابیـنم ئەنجامـدانە هەڵبژاردنـان ل هەرێمـا كوردسـتانێ، یـان ژی كۆمسیۆن پێنگاڤەكا هوسا هاڤێتیە كو هەماهەنگیەك كردبیتن كو ل گـۆری یاسـایا وان یـا ژمارە (٤) ژی ئەو تێدا هاتیە پێتڤیە هەماهەنگیەكی دگەل كۆمسیۆنا بەغدا بكەن، بۆ هەندێ كـو بشـێن ئیستیفادەش وان مەكاتبێت كۆمسیۆنا بەغدا ل هەرێما كوردستانێ هەی بكات بۆ ئەنجامدانا ڤی هەڵبژاردنی یان بۆ هەر هەڵبژاردنەكا دی، زۆرسوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز منیرە خان فەموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی بەڕێز ئەنجومەنی كۆمسـیاران دەكەم، دیـارە ئـێمە لەسـەرەتاوە كە ئەم ئەنجـومەنە یاسای بۆ دەركەوت، دواتر ئەم بەڕێـزانە سـوێندی یاسـاییان خـوارد ئـێمە هەمـوو پەرلەمانتـاران ئومێدێكی زۆر گەورەمان هەبوو كە ئەم ئەنجـومەنە دەتوانێـت كـارێكی زۆر گەورە ئەنجـام بـدا، بەڵام بەداخەوە بەپێی ئەو ڕاپۆرتەی بەڕێز سـەرۆكی ئەنجـومەن خوێنـدییەوە هەموومـانی بـێ ئومێد كردووە، ئێمەی پەرلەمانتاری بێ ئومێد كـردووە، خەڵكـی كوردستانیشـی بـێ ئومێـد كـرد بەرامبەر بە هەموو ئەو لەم پەرانەی كە دێتە بەردەمیان بـۆ ڕای كردنـی كارەكانیـان، بـۆیە وەكـو پەرلەمانتارێـك پێشـنیار دەكەم كە پەرلەمـانی كوردسـتان كە بەرپرسـیاری یەكەم دەبێـت لە سەرپەرشتی كردن و چاودێریكردنی ئەم ئەنجومەنە بەڕێزە هاوكار و پشتیوانیان بـێ بـۆ ئەوەی بتـــوانن ئەو لەمـــپەرانە لەبەر دەمیـــان دروســـت بـــووە لاببـــرێن، بـــۆیە پێویســـتە لایەنە پەیوەندیدارەكانی تایبەت بە ڕای كردنی كاری ئەم ئەنجومەنە بنطهێشتی پەرلەمانی كوردستان بكـرێن، لە كەمتەرخەمییەكانیــان بكۆڵـدرێتەوە، چـونكە ئـێمە هیـوایەكی زۆر گەورەمــان بەو ئەنجومەنە هەبوو خاڵی یەكەم، خاڵی دووەمیان" بەڕێز سـەرۆكی ئەنجـومەن باسـی مەسـەلەی تۆماری دەنگـدەرانی كـرد مـن پێیـان ئەڵـێم ئێـوە لەنـاو پـۆلی پەرلەمـانی كوردسـتان سـوێندتان خواردووە كە بەرپرسیارن لە پاراسـتنی بەرژەوەنـدی میلەتەكەتـان، هەر بـۆیەش پـاككردنەوەی تۆمـاری دەنگـدەران پێویسـتە ئەركـی لە پێشـینەی ئەم ئەنجـومەنە بـێ، یەكـێ بـێ لە كـارە گرنگەكانیـان، لە ئەولیەتـی كارەكانیانـدا پـاككردنەوەی تۆمـاری دەنگـدەران بێـت، خـاڵێكی تـر ئەمەوێت قسەی لەسەر بكەم ئێمە لەم پەرلەمـانی كوردسـتانە، ئەوەی ئەمـان بینـی حەماسـێكی زۆر گەورەمان ئەبینی لەلایەن سەرۆكایەتی هەرێم و سەرۆكایەتی حكومەتەوە بۆ دروستكردنی ئەم ئەنجومەنە، ئەم دەستەیە پێمان وابوو ئەگەر كۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەكان لە كوردسـتاندا دروسـت بـێ، ئەوا ئەم حكـومەتە، هەروەهـا سـەرۆكایەتی هەرێـم پاڵپشـتییەكی گەورەی ئەم ئەنجومەنە ئەكەن مـن پێشـموایە خۆشـیانئەنداماني ئەنجـومەن ئەم ڕوئیایەیـان لا دروست بووە كە لەسەرەتادا بوونەتە ئەندام لەم ئەنجومەنەدا، بەڵام ئێستا هەمووومان بـێ هیـوا بووین لە سەرۆكایەتی هەرێم هەم لەسەرۆكایەتی حكومەت بۆ پشتگیری و پشتیوانیكردنی ئەم ئەنجـومەنە، بـیە پێویسـتە سـەرۆكایەتی حكـومەت، سـەرۆكایەتی هەرێمـی كوردیسـتان لێـرە بەدواوە ئەو كەمتەرخەمیـانەی كە نوانـدوویانە كۆتـایی پـێ بهێـنن، هەمووومـان بە پەرلەمـانی كوردستانیشەوە هەوڵبدەین كۆتایی بەم لەم پەرانە بهێنین، دەستخۆشیتان لێدەكەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان احمد نعمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهاتنێكی گەرمی میوانە خۆشەویستەكان دەكەین، ئێمە چاوەڕوانی زۆرمان لەو كۆمسیۆنە هەبوو بۆ ئامادەكاری هەڵبژاردنەكان و خۆ ئامادەكردن بۆ ئەنجامدانی ڕاپرسی، بەڕێز سەرۆكی هەرێم زۆر بە پەرۆش بووە كە هاتۆتە پەرلەمان داوای لە پەرلەمان كردییە بۆ دروستكردنی ئەم كۆمسیۆنە، دەبوایە ئێمەش وەك پەرلەمانی كوردستان موتابەعەمان بكردبایە، ئەركی پەرلەمانە چاودێری وردی بكردبایە، چونكە پەرلەمان بەرپرسیاری یەكەمە بە پێی ماددەی (٣) یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠١٤)، ئەوەیتریشیان دەربارەی ئەو پرسیارە لە ئەنجومەنی كۆمسیاران دەكەم ئایا هیچ پەیوەندییەكیان لەگەڵ (UN) ئەنجامداوە؟ چونكە بەڕاستی بێ هاوكاری (UN) وڵاتانی ئەوروپی و بەتایبەتی وڵاتی ئەمریكا زۆر زەحمەتە هەندێ ئیش و كار كە بۆ ئایندەمان تەمەنای دەكەین زەحمەتێ بە جێبگا ئەگەر پشتیوانییەكی تەواومان لێ نەكرێت، ئەوەی تریش زۆر قسەو باس لەسەر ئەوە دەركێ بەڵێ ئێمەش پشتگیری لە ئەوەی دەكەین كە هەوڵبدرێ تۆماری دەنگدەران پخت و خاوێن بكرێتەوە لە مردووان ئەوانی كە وجودیان نەماوە بەهەر شێوەیەك بی بۆ ئەوەی لە هەڵبژاردنی داهاتوو هیچ تانە و تەشەنەك لە هەڵبژاردنەكان نەدرێ، بۆ هەموو لایەكیش ساغ بێتەوە كە ئەم تۆمارە چۆن بەشێوەیەك پاككراوەتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك فەرهاد فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح (فەرهاد سەنگاوی)

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

جارێكی تریش پێویستە سوێندێك بخۆین كە مەبەستمان شەخصی و حیزبی نییە، صلاح الدین ئەیوبی چەند سەد ساڵێك لەمەو پێش بۆ ئەوەی ئیش و كار بە ڕێك و پێكی بڕوا، ئیشەكان باش بڕوا وتی كاكە (بسم الله) لە نامەكان بكەن و چونكە كۆترەكان ناتوانن نامەی گەورە ببەن، لە ڕاستیدا من پێمـوایە دەزگای كۆمسیۆنی هەڵبژاردن بە مەبەست ئیفلیج كراوە، هەموو دامودەزگاكانی ئەم وڵاتە بە مەبەست ئیفلیج دەكرێ لەبەر ئەوەی سەركردایەتی كورد بڕیاری داوە لە هەموو حیزبەكان بە بێ ئیستسنا بڕیاریانداوە كە بمێننەوە (٥٠) ساڵ، (٦٠) ساڵ تۆش بۆ ئەوەی كە بمێنیتەوە پێویستە دام و دەزگا و موئەسەساتت نەبێ، دام و دەزگا و موئەسەسات پەیوەندی بە گەلێكی پێشكەوتوو، سیستەمێكی پێشكەوتوو هەیە، سەركردایەتی كورد بەبێ ئیستیسنا لە هەموو حیزبەكان ئەبێ بمێننەوە لەبەر ئەوە وەكو (مەكیاڤیلی دەڵێ : میر نابێ لاكێك بێ دەوری بە داڵ گیرابێ، میر ئەبێ داڵێك بێ دەوری بە لاك گیرابێ) لێرە مەسەلەكان زۆر ڕوون و ئاشكرایە ئەم وڵاتەی ئێمە بەرەو پێشەوە ناچێ، دام و دەزگا دروست نابێ لەبەر ئەوە سەركردایەتی كورد بە هەموویانەوە پێویستیان بەوەیە كە دام و دەزگا دروست نەبێ، لە كۆتاییشدا هەموو مەسەلەكان بەرەو كوێ دەچێ؟ سەركردایەتی كورد هیچ شتێكی نییە بەبێ مەبەست بێ تەنانەت هەڵەو كەم و كورتی و ئەوانەش هەمووی بەمەبەستە بۆ ئەوەی ئیش و

کارەکان بەم جۆرە بڕوات، لە کۆتایدا داوا لە دادگای فیدراڵی ئەکرێ بڕیاربدا دادگای فیدراڵیش بڕیارئەدا، یان لە مەتبەخەکانی پشتەوەی حیزب ڕێکەوتنێك دەکرێ لەسەر مەسەلەکان، هیچی تر نییە ئەندام پەرلەمان و ڕووناکبیر و سوحوفیش نە خۆیان شین و مۆر بکەنەوە، نە ڕەخنەی توندو تیژ بگرن، نە حیزبەکانیش ئەوەندەی تر بکەن بە دوژمنی یەك، نە میللەتەکەشمان پڕ نەبێ لە کێشەو ڕق و کینەو ئەوانە، ڕێکەوتنی سیاسی یان دادگای فیدراڵی مەسەلەکە یەکلای دەکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو حەیات فەرموو.

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە قسەکانی هەریەك لە بەڕێزان کاك فەرحان جەوهەر و کاك ڤەمان فیصل ئەکەم، دیارە چەند خاڵێکم هەبوو، بەڵام پێشتر ئەوان ئاماژەیان پێکردوو قسەکانی منیان کرد من دووبارەی ناکەمەوە جارێکی تر، بەس پرسیارێکم هەیە بۆ بەڕێز ئەندامانی کۆمسیۆن ئایا کۆمسیۆن تۆڕی پەیوەندییەکانی خۆی لەگەڵ ڕێکخراوەکانی (NGO)کان کە هەندێك لەو ڕێکخراوانە بەتایبەت ئیشی لەسەر مەسەلەی ڕاپرسی و لەسەر مەسەلەی هەڵبژاردن کردووە، ئایا ئەو تۆڕەی خۆیان فراوانکردووە؟ئەگەر نەشیان کردووە لە ئێستادا دەتوانن ئەو تۆڕەی خۆیان فراوان بکەن و ئیستیفادە لە تەجروبەی ئەوان بکەن شتێکی خراپ نییە، لەسەر مەسەلەی ڕاپۆرتەکەی کۆمسیۆن هەندێك لە برادەرانی تریش ئاماژەیان پێدا کە ڕاپۆرتەکە ڕاپۆرتێکی تاڕادەیەك پرۆتۆکۆلییە، ڕاپۆرتەکەیان وا دەبینم هەندێك لە برادەرانی تریش نەفسی ئاماەیان پێدا، پێویستە لەسەر کۆمسیۆن پێگەی خۆی بەهێز بکات و ئەوەندە بێدەسەڵاتی خۆی نیشان نەدات ئەوان ئەتوانن بە عەمەلی ئیشی خۆیان بکەن و پێداگیربن لە موعالەجە کردنی کێشە ماددی و تەکنیکیەکانیان، هەڵبەتە بۆ ئەمەش پێویستە پەرلەمان ڕۆڵی خۆی هەبێت لەم مەسەلە یەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو شکریە فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەرەتادا بەخێرهاتنی ئەنجومەنی کۆمسیاران دەکەین، دەستخۆشیشیان لێدەکەین بۆ کار و چالاکییەکانیان هەرچەندە دەبینین ڕاستی دەستبەستراو بووینە، لەسەرەتا پاڵپشتی قسەکانی بەڕێز مامۆستا مەروان گەڵالی دەکەم نامەوێ دووبارەی کەمەوە زۆرێك لە قسەکان هاوڕێیان کردیان، بەڵام دەمەوێ جەخت لەسەر ئەوە بکەمەوە کە پێشنیاریان کردووە تۆماری دەنگدەرانی حکومەتی ناوەندیان بۆ بهێندرێت، من دەڵێم ئەگەر ئەو تۆمارەشیان بۆ بهێندرێت بەڕاستی لە ئێستاوە پێویستە چاکسازی و پاکسازی لەو تۆمارە کرێ، پاشان بخرێتە بەردەستی پەرلەمان و سەرجەم پەرلەمانتاران، لەبەر ئەوەی ئێمە نوێنەری خەڵکی هەرێمی کوردستانین، هەموو حیزبەکانیشی تێدا هەیە، بۆ ئەوەی دڵنیابین لەوەی کە ئەو تۆمارە هەر هەڵبژاردن و ڕاپرسییەکی

لەسەر ئەنجامبدرێ دلنیابین لەسەر ناوی دووبارە و نـاوی مردووەکـانی تێـدا نیـیە پێمـوایە ئەمە حەلێکی باشە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهـاتنی میوانەکـان دەکەم، ئـێمە کاتێـك یاسـای کۆمسـیۆنی سـەربەخۆی هەڵبژاردنەکـان و ڕاپرسیمان کرد بە ڕای مـن یەکێـك بـوو لە دەسـتکەوتە هەرە باشـەکانی ئەم خـولەی پەرلەمـانی کوردستان، زۆر شانازیمان پێوەی کـرد، بەڵام بەداخەوە کاتێـك قیـادەی ئەم کۆمسـیۆنە دەدرێـتە دەست ئەم بەڕێزانەی کە ئێستا میوانن لای ئێمە، ئێمەی تووشی نا ئومێـدییەکی تەواو کـردووە، ئەوان لیـدەر بـوون بەتـایبەتی سـەرۆکی کۆمسـیۆنەکە ئەبـووایە لە خـاڵی سـفرەوە دەسـتی پێکردووە زۆر دەستە وەستان نەبوایە، دەست سپی نەبـوایە زۆر زۆر بەداخەوە، ئەبـوایە کاتێـك سـەرۆکی حکـومەت نـایەوێ بەڕێزبـان ببینـێ پەنـای بـۆ سـەرۆکی پەرلەمـان ببـر دایە، چـونکە سەرۆکی پەرلەمان چاودێری یەکەمی ئەوانە، کۆمەکی بکردبانیە کاتێك ناتوانێ بینایەك بگرێ بە کرێ لەناو هەولێر و سلێمانی و هەڵەبجە و دهۆك، کۆی هەمووی ئەم بینایـانە ناکـاتە (٢٠) ملیـۆن دینار، مەنتقی تێدا نییە تۆ دەزگایەك شەلەل بکەی بۆ (٢٠) ملیۆن دینار، کاتێك فەرمـانبەرت نیـیە وەکو ئەو هاوڕێ بەڕێزانەم کە باسیان کرد تـۆ بە پەرلەمـانی کوردستانیشـەوە هەر بنـدیوارەکان نەقل بکرابایە بۆ ئەو دائیرەیە بەس بوو هەتا ئەوان بتـوانن لەسـەر پێـی خۆیـان بوەسـتن، بەڵام بەداخەوە قیادەکردن، قائید ئەبێ قائید بێ لە سفرەوە دەست پێبکات بەداخەوە ئەم کۆمسـیۆنە ئێمەی بێ ئومێد کردووە، ئەبوایە نەك ئەندامانی پەرلەمان داوای هاتنی ئەوانیان بکردبایە کـاتێ ئەوان لە خیلالی چەند مانگێکدا ئەزانـن کارەکەیـان نـاچێتە پێشـەوە ئەوبـوایە خۆیـان داوایـان بکردبـایە بێـنە پەرلەمـان بە سـەرۆکایەتی پەرلەمـان و پەرلەمانیـان بگۆتبـایە ئەمە وەزعەکەی ئێمەیە چارەسەرێکمان بۆ بدۆزنەوە، نەك ئێسـتا کاتێـك داوای هەڵبژاردنێکیـان لـێ ئەکـرێ ئەوان دێن پەنا بۆ پەرلەمان ئەبەن، ئەمە ئێمەی زۆر بێ ئومێد کردووە، من چەند پرسێك ئاڕاستەی ئەو بەڕێـزانە ئەکەم بودجەکەیـان چەنـدە کە داوایـان کـردووە بـۆ (٢٠١٥)؟ بـۆ بە ڕەقەم بە ئێمەیـان نەوتووە بڵێن ئەوە بودجەکەمانە؟ ئایا ئەمە ناچێتە زمنی نەفەقاتی سیادی لە بـودجەی عیـراق؟ چـونکە هەڵبـژاردن نەفەقـاتی سـیادیە پێویسـتە حکـومەتی بەغـدا ئەم پـارەیە سـەرفبکات نەك حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئایا ئەم هەوڵەیان داوە یان نەیان داوە؟ هەڵبژاردن نەفەقەیەکـی سیادیە، پەیوەندی نێوان ئەم دەستەی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی کوردسـتان لەگەڵ ئەو فەرمانگانەی کۆمسـیۆنی هەڵبژاردنـی عیـراق چیـیە؟ ئایـا نەیـانتوانیوە سـوود لەوان وەربگـرن؟ ئەشـوانتوانی هەر کارمەنـدیان نیـیە لە ٦٠% ئەو کارمەنـدانەی کە لەنـاو دەزگاکـانی حکومەتدا هەیە بە بینای پەرلەمانیشەوە ٨% زیادەیە ئەیانتوانی سوود لەو کارمەندانە وەرگـرن، ئایا نەیانتوانیوە کارمەندەکانیان دابمەزرێنن، بینایان دابمەزرێنن، ئایا موچەو ئیمتیازاتی خۆیـان هەروەکو بودجەکەیان دیارە یان دیار نییە؟ هیـوادارم وەڵامـی ئەم پرسـیارانەمان بـدەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆر سراج فەرمووو.

بەڕێز سراج احمد حمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای بەخێرهاتنم بۆ شاندی میوان كۆمسیۆنی باڵا، من داوا ئەكەم ئێمە لێرەدا لەم مینبەرە ڕاستییەكان وەك خۆی باس بكەین و بابەتیانە قسەكانمان دەربخەین، من دەپرسم ئایا بۆ كۆمسیۆن موقەسیرە؟ لەكاتێك كە هیچ پێداویستیەكانی بۆ ئامادە نەكرایە، دەبوایە ئەمڕۆ پەرلەمانی كوردستان زۆر بە ڕاشكاوانە باس دەكەم دەبوایە لایەنی پەیوەندیداری كەوا موقەسیرە بەرامبەر كۆمسیۆنی باڵا كە پێداویستییەكانی بۆ ئامادە نەكردیە ئەوان لێرەبانە وەكو وەزارەتی دارایی، وەزارەتی پلاندانان ئەو لایەنانەی كە موقەسیرن بەرامبەر ئامادەنەكردنی پێداویستیەكانی كۆمسیۆنی باڵا، دەپرسمەوە ئایا بۆ ئەمڕۆ پەرلەمان بانگهێشتی كۆمسیۆن دەكات بەتایبەتی دوای بانگهێشتی جەنابی سەرۆكی هەرێمی كوردستان بۆ هەڵبژاردن، ئایا بۆ تازە پەرلەمان لە كۆمسیۆن بەخەبەر دێت بۆ پێشتر بەخەبەر نەدەهات؟ من ئەوە دەپرسم جێگای سەیرو سەمەرەیە چما پەرلەمان نەیدەزانی ئێمە ڕۆژانە لەم پرسە گرنگە نزیك ئەبینەوە، بۆ سێ مانگ پێش ئێستا ئەم با بەتەی نەئەروژاند؟ بۆ بانگهێشتی كۆمسیۆنی نەئەكرد و چارەی كێشەكانی نەئەكرد و هەڵی نەستاندەوە سەر پای خۆی؟ كەواتە كۆی ئەو گلەییانەی ئیمڕۆكە لە كۆمسیۆن ئەكرێ، ئەو خەمساردیانەی كەوا بەرامبەر كۆمسیۆن نیشان ئەدری َ من دەڵێم دەبوایە لە پەرلەمان بكرابایە ئەمڕۆكە، ئەو خەمساردییە، ئەو گلەییانە دەبوایە دەستەی سەرۆركایەتی ئەوڕۆكە ئەو شتانە وەڵام بدەنەوە، چونكە ئەوانن نەیانتوانیوە كارەكانی كۆمسیۆن وەكو پێویست چاودێری بكەن، جا لێرە با هەموو خەڵكی كوردستان بزانێ تۆپی تەقسیر تۆپی موقەسیری لە ساحەی پەرلەمانە نەك لە ساحەی كۆمسیۆن كەواتە هیچ ئیجاب ناكرێ ئیمڕۆ ئێمە دەستی چەوری خۆمان بە جل و بەرگی ئەوان بسرینەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز خاتوو مریم فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی ئەندامانی ئەنجومەنی كۆمسیاران دەكەم، دیارە زۆر لە هەڤاڵانم قسەكانی منیان كرد، بەڵام من هەندێ خاڵم هەیە بە كورتی باسیان دەكەم، وەك ئەوەی هەڤاڵانم باسیان كرد ڕاستی دەبوایە لەگەڵ دروست بوونی ئەو كۆمسیۆنە پەرلەمانی كوردستان لیژنەیەكی تایبەتی ڕاسپاردایە بۆ ئەوەی چاودێری ئەو كۆمسیۆنە بكات و بۆ ئەوەی لە نزیكەوە ئاگاداری و هاوكاری ئەو كۆمسیۆنە بێت، دیارە ئەو ئەنجومەنە بەڕێزە وەك لە ڕاپۆرتەكە ئاماژەیان پێكردووە كۆمەڵێك گرفتیان هەیە كە بۆ بۆتە هۆی ئەكتیف نەبوونی ئەو كۆمسیۆنە، ئایا ئەو گرفتانە یان ئەو كەم و كوڕیانەی كە هەیانە تەنها لەسەر نەبوونی بودجەو میلاكە؟ یان لەمپەر و بەربەستی دیكە هەیە لەبەردەم هەنگاوەكانیان، لە خالێكی تر لە پێشنیاری ڕاپۆرتەكەدا باس لەوە دەكەن كاتیان پێویستە بۆ هەڵبژاردن، گرفتیان هەیە بۆیە دەبێ بۆ هەڵبژاردن پرسیان پێ بكرێت، بەڵام

سـەرۆكايەتی هەرێـم داوای لێكـردوون هەڵبـژاردن بـكەن لە كاتێكـدا ڕاپـۆرتەكەی ئەوان لە ٦/١ نێـــردراوە، لە نووســـراوی بەڕێـــز ســـەرۆكی هەرێـــم لە ٦/١٤ دەڵێـــت بە گـــوێرەی پێـــوەرە نێودەوڵەتییەكان هەڵبژاردن بكەن بۆ ئەم پێوەرە نێودەوڵەتییە چیتـان كـردووە؟ ئەگەر برِیـاربێ بەپێی بایۆمەتری بێت وەك هەڤاڵانم باسیان كرد ئەو تۆمارەی دەنگدەرانی عیراق كە پڕە لەناوی مردوو و دووبارە ئایا ئەوان پلانیـان چییە بـۆ ئەم تۆمـارە؟ چ هەنگاوێكیـان نـاوە؟ لە كۆتاییـدا پشتگیری لە تەواوی قسەكانی خاتوو گەشـە و كـاك گـۆران و بەڕێـز كـاك قـادر دەكەم و پێشـنیار دەكەم لایەنی مەعنی بانگهێشت بكرێت بۆ ئەوەی لێپرسینەوە بكرێت كە بۆچی تا ئێستا هاوكـار نەبوون، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك ڕابوون فەرمود.

بەڕێز ڕابوون تۆفیق معروف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من قسەكانم دوو تەوەرەیە هەوڵدەدەم بە كورتی پێشكەشیان بكەم، یەكێكیان سەبارەت بەوەیە ئێسـتا بە پێـی وەڵامەكەی بەڕێـزان لە كۆمسـیۆنی بـاڵای سـەربەخۆی هەڵبـژاردن ڕاپرسـی بـۆ بەڕێزان لە سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستـان ئەوە دەركەوتـووە كە ئەو كۆمسیۆنە توانـای نییـە هەڵبژاردنـی ســەرۆكی هەرێــم بەڕێــوەبەرێ، بە شــێكی زۆری لە فراكســیۆنەكانی پەرلەمــانی كوردسـتان و پێشـتریش ئامادەكـاری سیاسـی بـۆ كرابـوو كە بۆچوونیـان وایە كە سـەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان لێرە بە دواوە لە كوردستانی ئێمە لە پەرلەمانی كوردستان هەڵبژێردرێ، بۆیە ئەگەر ئێمە جۆرێك ئیتیفاق لە ناو پەرلەمانی كوردسـتان دروسـت بكەیـن فراكسـیۆنەكان بـگەنە سازان و لە یەك گەیشتن دەتوانین بەسەر ئەو كێشەیەدا زاڵ ببین بە هەڵبژاردنی بەڕێز سەرۆكی داهاتووی هەرێمی كوردستان لە پەرلەمانی كوردستان، بۆیە هیـوادارم ئەمە ببێـتە دەرچەیەكـی یاسـایی و هەم سیاسـیش لە وڵاتەكەمـان و بەسـەر ئەم تەگەرەیەشـدا زاڵببـین، بـابەتی دووەم ئەوەیە كە ئێمە لە ساڵی ١٩٩١ ڕاپەرینمان كردووەو بە شێكی گرنگ لە وڵاتەكەمان ڕزگار كـردووە، دەسـتمان كـرد بەشـێوەیەك لە شـێوەكان هەرچەنـدە مـن تێبینـی زۆرم هەیە لەو بـارەوە، بەڵام دەستمان كرد بە دروستكردنی دام و دەزگاكـان لە هەرێمـی كوردسـتان لەو سـاوە ئـێمە چەنـدین هەڵبژاردنمان كردووە سەرنجی ئەم پەرلەمانە بەڕێزە بۆ ئەوە ڕادەكێشـم هەتـاوەكو ئێسـتا هـیچ هەڵبژاردنیك لەم وڵاتەی ئێمە نەیتوانیوە دوو پرەنسیپ و ستانداردی نێودەوڵەتی جێبەجێبكـات بـۆ ئەوەی ڕێكخـراوی نەتەوە یەكگرتووەكـان و ڕێكخـراوە مـوعتەبەرە نێودەوڵەتییەكـان وەك هەڵبژاردنێكـی ئـازاد و ڕەوا واتە دوو سـتاندارە بەناوبـانگە نێـودەوڵەتییەكە، دوو سـتانداردی بنەڕەتی، واتە هەڵبژاردنێكی ئازاد بێت، هەڵبژاردنێكی ڕەوابێت كە بەداخەوە كـات فرسـەت نـادا هەردووكـی وردبـكەمەوە یەعنـی چـی، بەڵام تـونس لە دوای ئەو ڕووداوانەی كە نـاودەبرێن بە ڕووداوەكـانی بەهـاری عەرەبـی دوو هەڵبژاردنـی كـردووە، دوو هەڵبژاردنـی پەرلەمـانی هەردوو هەڵبـژاردنەكە تـوانیتی سـتاندارده نێـو دەوڵەتییەكـان (ئـازاد و ڕەوا) لە خۆیـدا جێبەجـێ بكـاو سەركەوتووبن بەسەر هەڵبژاردنەكانیاندا، میسر لە دوای ڕووخاندنی حكومەتە دیكتـاتۆرییەكەی موبارەك هەڵبژاردنەكەی ستاندارده نێودەوڵەتییەكانی (ئازاد و ڕەوا) جێبەجێكرد، بەڵام كاتێك كە

عەسـکەرییە دیکتاتۆرییەکـان ئینقیلابیــان کـرد هەڵبــژاردنەکەی دووەم نەیتــوانی ئەو دوو ستانداردە نێـودەوڵەتییە جێبەجـێ بکـات، پرسـیاری مـن لە کۆمسـیۆن ئەوەیە ئایـا ڕێ دەدەن وڵاتەکەمـان لەبەردەم ڕێکخـراوە نێودەوڵەتییەکـان و دونیـای نێـودەوڵەتی (enter national community) ئینجـــا لەبەردەم گەلەکەمانـــدا لەم بـــابەتە ناشـــرینە بەردەوام بـــین واتە هەڵبژاردنەکانمان دیسان بەهەمان پێوەری هەڵبژاردنەکانی پێشوو بەڕێوە بچن یان لەبەردەم ئەم پەرلەمـانەدا بەڵـێن بە ئـێمەو بە گەلەکەمانـدەدەن کە هەڵبژاردنـی داهـاتوو ئەم دوو پێـوەرە نێـودەوڵەتییەی (ئـازاد و ڕەوا) لە هەڵبژاردنەکانمانـدا جێبەجـێ بکـرێن، سـەرمان لەبەردەم هەم گەلەکەمان و هەم لەبەردەم (Enter national community) بەرزبکەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك زانا فەرموو.

بەڕێز زانا عبدالرحمن عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیـارە هەڵبـژاردن و کۆمسـیۆن دوو زاراوەن کە لە هەرێمـی کوردسـتان زۆر گومانیـان لەسـەرە، ململانێـی سیاسـی تونـدیان لەسـەر بـووە لە ڕابـردوو، لە ئێسـتادا کە ئـێمە هەنگـاو نەنێـین ئەو گومانەی کە لە ڕابردوو دروست بووە بیرەوێنینەوە بـۆ ئەوەی لە ئاینـدە ئەو کۆمسـیۆنە بتـوانێ کار بکا کە ئەمن پێموایە بە شێکی گەورەی پەکخسـتنی کـاری کۆمسـیۆنەکە نەبـوونی متمـانەیە پاشان بودجە و بابەتەکانی تر، بـۆیە گـرنگە لایەنە سیاسـییەکان یەکەم کـار کە ئەیـکەن ڕەوانەی بێ متمانەیی ئەو گومانەی زۆرەی کە لەسەر مەسەلەی پرۆسەی هەڵبژاردن و کۆمسیۆن هەیە لە هەرێمـی کوردسـتان، چـونکە ئەگەر ئەو کۆمسـیۆنە بەو هەمـوو گومـانەی ئێسـتاوە بمێنێـتەوە چارەسەری کێشەکانی نەکرێ چۆن لە ئایندە ئەتوانێ هەڵبژاردن بکا، ئەگەر هەڵبژاردنی کرد ئەوە کێیە ئەتوانێ دەرئەنجام و نەتیجەی هەڵبژاردنێك قبـوڵ بکا کە کۆمسـیۆنێك ئەیکا کە دنیـایەك گومـان و ڕەخنـەی لەسـەرە، بـۆیە گـرنگە یەکەم کـار دروسـتکردنی متمـانەی نێـوان لایەنەکـانە، ئەنـدامانی ئەو ئەنجـومەنەی کۆمسـیارانە پەرلەمـان ئەبـێ ڕۆڵـی گرنـگ بگێڕێـت لەو بـارەیەوە، پرسیارێکی تر ئەوەیە کۆمسـیۆن بـۆ دامەزرا؟! ئەوەی کە لە ڕاپـۆرتەکە باسـیان کـرد ئەوانەی کە ئەیانەوێ سوود لە ئەزموونی بەغداد وەربگرن، سوود تۆماری دەنگدەرانی بەغدا وەرگرن جـا بـۆ ئێمە مامەڵەمان هەر لەگەڵ بەغداد نەکرد، ئەگەر تۆماری دەنگدەرانی بەغـداد هـی بەغـداد بـێ و ئەزموونەکەی هی بەغـداد بـێ ئـێمە کۆمسـیۆنی کوردسـتانمان بـۆ دامەزرانـد؟ بـۆیە گـرنگە ئەم کۆمسیۆنە بە ڕوحییەتێکی نوێوە، بە وەرگرتنی ئەزموون لە وڵاتـانی پێشـکەوتوو کۆمسـیۆنێکی کوردستانی بۆ ئـێمە بنیـات بنـێ نەك کۆمسـیۆنێك هاوشـێوەی کۆمسـیۆنەکەی بەغـداد کە ئـێمە کێشەی گەورەمان لەگەڵی هەیە، سەبارەت بە ئەندامبوونی هەنـدێك لە ئەنـدامانی کۆمسـیۆن لە کۆمسیۆنی بەغدا لە ڕاستیدا ئەوە کارەساتە، ئەکرێ ئەندامبن، فەرمانبەربن لە حکومەتی هەرێـم لە هەر دامەزراوەیەکـی تـر، بەڵام جـارێکی تـر دروسـتکردنەوەی پەیوەنـدی لەگەڵ کۆمسـیۆنی بەغداد سەربەخۆیی ئەم کۆمسیۆنە ئەخاتە ژێر پرسیارەوە کۆمێنت ئەکەم ئەگەر شتی وا هەبێ بەزوویی چارەسەربکرێت، کۆمسیۆن دەزگایەکی گرنگە بەتایبەتی بـۆ پەرەپێـدانی دیموکراسـی، چـونکە هەڵبـژاردن ئەبـا بەڕێـوە، ئەبـێ حکـومەت لەم مەسـەلەیە تێبگەیێنـدرێ، نـاکرێ بەنـاوی

قەیرانی داراییەوە ئێمە پاشەکشێ لە مەسەلەی دیموکراسی بکەین، هاوکاری ئەو کۆمسیۆنە نەکرێت، چونکە ئەگەر ئەو کۆمسیۆنە وەکو ئێستا پەکی بخرێت خۆتان ئەزانن مەسەلەی هەڵبژاردن و ڕاپرسی و ئەوانە پەکی ئەکەوێ و مەسەلەی دیموکراسی لە کوردستان زۆر پاشەکشێ ئەکا کە ئەرکی پەرلەمانە فشاری گەورە لەسەر حکومەت دروست بکا، پەرلەمان تەنها بە ئەرکی دەنگدان و دامەزراندنی کۆمسیۆن و دامەزراندنی دامەزراوەکان نەبێ، مەسەلەی چاودێری و بەدواداچوون کێشەکانیشیان ئەرکێکی گرنگ بێت، ئێمە کە ئەرکەکەمان ئەوەبوو کە ئەو کۆمسیۆنەمان دامەزراند یاسایەکیشمان بۆ دەرکرد ئەرکی گرنگ ئەوەیە کە لە ئایندە پشتیوانیان بکەین سەپۆرتیان بکەین، لە کۆتایی بۆ ڕەواندنەوەی گرفتی لایەنەکان لەگەڵ ئەم کۆمسیۆنە ئەبێ تۆمارێکی دەنگدەرانی پاك هەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك علی.

بەڕێز علی حمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەخێرهاتنی کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان دەکەین، پشیوانی بۆچوونەکانی کاك ڕابوون ئەکەم بە تەواوەتی هەمووومان دڵنیابووینەوە لەوەی کە ئەم کۆمسیۆنە نە لە شەش مانگدا و نە ڕەنگە لە هەشت مانگی تردا کە تۆمارێکی دەنگدەران و فەرمانبەر و بودجەو کۆی موستەلزەماتی ئینتیخاباتی نەبێت ناتوانێ هەڵبژاردن بکات، حەلیش ئەوەیە، ئێستا حالیەن لایەنە سیاسیەکانیش لە کۆبوونەوەدان، بیر لەوە بکرێتەوە لەڕێگەی ئەم پەرلەمانەوە ئەو گرفتەی کە هەیە ناونراوە گرفتی سەرۆکایەتی هەرێم چارەسەر بکرێت، بە هەڵبژاردن لە پەرلەمانی کوردستاندا، خاڵێکی تر هەیە، ئەمەوێت تەرکیزی برادەرانی کۆمیسیۆنی بۆ ڕابکێشم، چونکە تا ئێستا قسەی لەسەر نەکراوە، ئێستا لە فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا، خەریکی تەسجیلی (بایۆ مەتری)ن، ئەم تەسجیلی بایۆمەتریە، دژی ئەم یاسای کۆمیسیۆنەیە کە ئێمە قسەی لەسەر ئەکەین، من قسەم لەگەڵ هەندێك چاودێردا کردووە، ئەڵێن نزیکەی لە (%٨)پەنجەمۆرەکان ناخوێنێتەوە، لە (%٨) نزیکەی (٣٠٠)هەزار دەنگ دەکات، یەعنی لە (%٨)کەم نییە، دووەم، نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران، بەپێی یاسا ئەرکی کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستانە، نەك ئەو تەسجیلە بایۆمەترییەی، کەوەك وتم ئەڵێت لە (%٨)ناخوێنێتەوە، ئەمە بابەتێکی خراپە، من پێم وایە ئەگەر ئیرادەیەکی بەهێز هەبێت نوێکردنەوەی تۆماری دەنگدەران، دەرکردنی ناوی مردووەکان کارێکی ئەستەم نییە، کارێکی ئاسانە، تەنانەت خولی پێشووی پەرلەمانی ئێمە کاری باشیان لەسەر کرد، تەنانەت سیدییەکانیشیان وەدەست خست، ناوەکانیشیان دەرکرد، بەس دیلەیتی مابوو، یەعنی بەس ئەوە مابوو دیلەیت بکرێت و تۆمارێکی دەنگدەرانی نوێ بهێرێتەوە، خاڵێکی تر ئەوە وەزارەتی تەندروستیمان هەیە، بەتەئکید هەرکەس ئەمرێت ناوەکەی ئەدرێتە وەزارەتی بازرگانی، ئەگەر ئیرادەیەکی بەهێز هەبێت من دڵنیام لەماوەیەکی کورت و کەمدا ئەتواندرێت بکرێت، خاڵێکی تریش هیچ وەزارەتێك نییە لەکوردستاندا لە فەرمانبەردا زیادی نەبێت، یەعنی ئەتواندرێت سوود لەمانە وەربگیرێت، لەڕێگای وەزارەتەکانەوە با کۆمیسیۆن پێمان بڵێت نووسراوتان

کـردووە بـۆ چەنـد وەزارەت کەمیلاکـی زیادیـان هەیە، لە پێداویسـتی خۆیـان زیـادەو بۆیـان نەناردبن، خـاڵێکی تـریش مـن تەئکیـد دەکەمەوە خەریـکە شتێك بەتەم و مژاویـی ئەمێنێـتەوە، ئەوەش ڕوون بکرێتەوە، هەمـوو هاوڕێیـان دڵنیـا بکـرێنەوە، بیـرۆکەو ئیمـزا کردنـی بانگهێشـتی کۆمیسیۆن پێش بڕیارەکەی بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان بوو، بۆ ئەنجامدانی هەڵبـژاردن، ئەوانەی ئیمزایـان کـرد لەم کـاتەدا ڕەنـگە بیریـان لەمە کـردبێتەوە عەقڵیـان پێـی شـکابێت، ئەم کۆمیسـیۆنە پێویسـتە بێـت، ئەگەر پـێش ئەوە یەکێـك دوو مانـگ، سێ مانـگ پـێش ئێسـتا بە پێویستی دەزانین کۆمیسیۆن بێت ئەیتوانی یاداشت ئیمزا بکات و نووسراو بنێرێت، بـۆ ئەوەی کۆمیسیۆنەکە بێتە ئێرە، تا گفتوگۆ لەو بابەتەوە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز مامۆستا عبدالرحمن علی، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهـاتنی ئەو هاوڕێیـانە دەکەیـن، پـێش هەمـوو شـتێك هەر بـۆ زانیـاری ئەو بـرادەرانە، لەوەزارەتـی بازرگـانی و پیشەسـازی حکـومەتی هەرێمـی کوردسـتان لە ئێسـتادا فەرمـانگەیەك کراوەتەوە بەمەبەستی پاکتـاوکردنی ئەو کەسانەی کە بەپێـی فـۆڕمی بـایعی دیـارە پەیوەنـدی بەمانیشـەوە هەیە، ئەتـوانن ئیسـتیفادە لەمـانیش بـکەن، بەڵام پـێم وابێـت سـەردانی ئەوانیـان نەکردووە، دووەم: بەپێـی یاسـاکە دەسـەڵاتی حەسـری داوەتە کۆمیسـیۆنی بـاڵای هەڵبـژاردن لە هەرێمی کوردستان، ئایا تا چەند ئاساییە کە سەرۆکی کۆمیسـیۆنی هەڵبژاردنـی عێـراق، تەئکیـد لەوە ئەکـاتەوە ئـێمە ئامـادەی هاوکـاری کردنـی کۆمیسـیۆنی هەرێمـی کوردسـتانین بـۆ ئەوەی هەڵبژاردنـی سـەرۆکایەتی هەرێـم لە کوردسـتاندا ئەنجـام بـدرێت، خـاڵێکی تـر باسـی بینینـی سەرۆکی حکومەت زۆر کرا، ئەم ڕاپۆرتەی کە ئەو بەڕێزانە تەقدیمی ئێمەیان کـردوە لە ٦/١ بـوو، ڕەنـگە پێشـتریش ئەوان داوایـان کردبێـت تەسـەور ئەکەم هەر مانگێـك بێـت، داوای بینینـی سەرۆکی حکومەتیان کردبێت، بەڵام من بەوان دەڵێم لەڕاستیدا هیچ دڵیان لەخۆیان دانەمێنێت، ئێمە لەپەرلەمانی کوردستان لیژنەیەکمان هەیە بەناوی لیژنەی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو، لە ٢٠١٤/١٢/٢٢، بەفەرمـی داوامـان لە سـەرۆکایەتی پەرلەمـان کـردووە دیـدارێك لەگەڵ سـەرۆکی حکومەتـدا بکەیـن بـۆ مـاوەیەکی کەم، سـەرۆکایەتی لە ١/٥ داوای لەسـەرۆکایەتی ئەنجـومەنی وەزیران کردووە، ئێستاشی لەگەڵدا بێت، بەداخەوە سەرۆکی حکومەت ئامادە نەبووە چارەکێك، لەگەڵ لیژنەی کشتوکاڵدا دابنیشێت، کە ١٠ ئەندام پەرلەمانە لیژنەکەش ئەوەندە گرنگە ئاسایشی خۆراکی پێوە بەندە، ئەمە بۆ کێشەکانی کشتوکاڵ بووە، گەنم چێندرا، دووراییەوە، لەسـایلۆکاندا دانرا، ئەو دانیشتنە هەر نەبەسترا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، قسەی ئەندامانی بەڕێـزی پەرلەمـان تەواو بـوو، بەدڵنیـاییەوە دەرفەت دەدەیـن بە بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمیسیارانی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە هەرێمی کوردستان، بۆ ئەوەی سەرنج و تێبینیەکانی ئەنجومەنەکەیان بخاتە ڕوو، بەڵام هەندێك لەقسەو باسەکان ڕووبەڕوی ئێمە کرایەوە، لەسەرۆکایەتی پەرلەمان بۆیە من ئەمەوێت هەندێك

تەوزیح بدەم، لەڕێگای بەڕێزیشتانەوە بۆ هاووڵاتیانی هەرێمی کوردستان، کە ئێمە چۆن مامەڵەمان لەگەڵ ئەنجومەنی کۆمیسیاران کردووە، من دڵنیام کە خۆشیان شاهیدی ئەوەن، بەڕێزان هەر لەسەرەتای دەست بەکار بوونی ئەم ئەنجومەنە، ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە سوووێند خواردنیان ئێمە بەردەوام لەسەر خەت بووین، خۆشیان لە ڕاپۆرتەکەیان باسیان کردووە کە ئێمە شەش کۆبوونەوەمان لەگەڵدا ئەنجام داون، بەردەوامیش لەسەر خەت بووین بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانیان، بەشێوەیەکی کاتی بینایەکمان بۆ دابین کردوون، بۆ ئەوەی ئیشووکاری ئەنجومەنەکەیان بەڕێوە ببەن، تا ئەو کاتەی ئەتوانن بە بودجەی خۆیان بینایەك دابین بکەن، بەدڵنیاییەوە بینا بەتەنها بۆ ئەنجومەنی کۆمیسیاران بەس نییە، بەڵکو ئەوان پێویست ئەکات بینایان هەبێت لەهەموو پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان، بۆ ئەوەی فەرمانگەکانی خۆیانی تێدا دروست بکەن، ئەمە پێویستی بە بودجە هەیە، ئەوان داوایان کردووە لەڕێگەی خۆیانەوە چونکە ئەوان سەربەخۆن، داوایان کردووە لەڕێی خۆیانەوە لە وەزارەتی دارایی و لە ئەنجومەنی وەزیران، بۆ ئەوەی ئەو کێشانەیان بۆ چارەسەر بکەن، ئێمە هەندێك فەرمانبەرمان بەشێوەی کاتی بۆ تەنسیب کردوون، بۆ ئەوەی ئیشوکارەکانی خۆیان بەڕێوە بەرن، بەڵام ئێمە ئاگاداری ئەوەین کە ئەوان پێویستیان بەوە هەیە کە فەرمانبەری تازە دابمەزرێنن، بەپێی مواسەفاتی تایبەت بەخۆیان، ئەگەر نا تەنانەت ئەتواندرا سوود لە فەرمانبەری وەزارەتەکانی تر وەربگرن، چەند جارێك ڕەنگە ئاماژە بەوە بکرێت، کە لەناو پەرلەمان فەرمانبەری بن دیوار هەبێت، ئەمەوێت ئێوەی بەڕێز و ئەندامانی پەرلەمان لەوە دڵنیا بکەمەوە، لەسەرەتای دەست بەکار بوونمانەوە نەمان هێشتووە تەنانەت پێش ئەوەی کە ئەو بابەتە ئەصڵەن لەوەزارەتەکانیش بهوژێندرێت، نەمان هێشتووە یەکە فەرمانبەری بن دیوار لەپەرلەمان بمێنێت، هەموو ئەو فەرمانبەرانەی لەسەر میلاکی پەرلەمانی کوردستانن، لە فەرمانبەرێکی ئاساییەوە بۆ پلەی ڕاوێژکار ئێستا لەدەوامن لەپەرلەمانی کوردستان، فەرمانبەری بن دیوارمان نیە، ڕاستە فەرمانبەری زیادمان هەیە، هەندێ فەرمانبەرمان هەیە کە ڕەنگە بەپێی ئەو ئیشوکارانەی پەرلەمان بەکاری پەرلەمان نەیەن، بەڵام دامەزراون و ئێستا ناتوانین ئێمە لە پەرلەمان دەریان بکەین، پەیوەندیمان بۆ ئەنجومەنی کۆمیسیاران و سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمیسیاران دروست کردووە، لەگەڵ یۆنامی، لەگەڵ نام، لەگەڵ ڕێکخراوە تایبەتمەندەکانی پەیوەندیدار بە ئەنجامدانی هەڵبژاردن و ڕاپرسی خۆیان شاهیدی ئەوەن کە هەموو ئەو پەیوەندییانە ئێمە لەسەرۆکایەتی پەرلەمان بۆ بەڕێزیانمان ڕێکخستووە، هیچ دانیشتنێکمان لەگەڵ یۆنامی لەسەر ئاستی هەرێمی کوردستان، وە لەسەر ئاستی عێراق، تەنانەت تیمێکی (یو، ئێن) بەناوی نام، کە لەنیۆرکەوە هاتبوون هیچ دانیشتنێکمان لەگەڵ ئەمانەدا نەکردووە، بەبێ ئەوەی باسی کۆمیسیۆن یەکێك بێت لە باسە هەرە گرنگ و سەرەکیەکانی ئەو پەیوەندییانەی ئێمە لەگەڵ ئەم ڕێکخراوە نێودەوڵەتیانە، ئەم ڕێکخراوە تایبەتمەندانەی کە لەم بوارەدان، هەتا ئەوەی کە لەڕاپۆرتەکەیاندا باسیان کردووە، ئەو ڕێکخراوەی کرانەوە بەرەو دیموکراسی (سی، ئۆ، دی) هەر دیسانەوە ئێمە داوامان لێ کردوون کە لەگەڵ ئەنجومەنی کۆمیسیاران دابنیشن، هەروەها پەیوەندیمان بۆ دروست کردوون، لەگەڵ ئەنجومەنی باڵای کۆمیسیاران لە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە عێراق، پێم وایێت هەفتەی داهاتوو

یەکەم کۆبوونەوەی هاوبەش لەنێوانیاندا دروست دەبێت، سەبارەت بە بودجە ئەوان دەزگایەکی سەربەخۆن لەهەرێمی کوردستان، پێویست دەکات بودجەیەکی سەربەخۆی خۆیان هەبێت، لەدەرەوەی حکومەت، وە لەدەرەوەی پەرلەمان، بەڵام تەنانەت ئەگەر ڕێگایەکی یاسایی هە بێت، بۆ ئەوەی ئێمە لەپەرلەمان بودجەیان بۆ دابین بکەین، یان ڕێگایەکی یاسایی هەبێت، بۆ ئەوەی ئێمە فەرمانبەرەکانیان بۆ دابمەزرێنین، فەرمانبەری کۆمیسیۆن دابمەزرێنین، ئێمە لەسەرۆکایەتی پەرلەمان بەڕاستی لاریمان نییە، سەبارەت بەوەی کە زۆر باس کرا، بۆچی ئێمە ڕێگامان خۆش نەکردووە بۆ پەیوەندی ئەوان لەگەڵ حکومەت، لەگەڵ ئەنجومەنی وەزیران، لەڕاستیدا ئەوان سەربەخۆن لەڕێگای خۆیانەوە داوای پەیوەندی دەکەن لەگەڵ هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان، بەڵام تا ئێستا داوای ئەوەیان لێ نەکردووین کە ئێمە ئەم پەیوەندییەیان بۆ دروست بکەین، ئەتوانین هەوڵی ئەوەش بدەین ئەگەر خۆیان بیانەوێت، وە ئەوان خۆیان بەشێوەیەکی سەربەخۆ ئەتوانن ئەو پەیوەندیانە بکەن، بەڵام ئەگەر بیانەوێت ئێمە دەتوانین ڕێگا خۆش بکەین بۆ ئەوەی کە ئەو پەیوەندیانەش سەر بگرێت، پێشنیاریش کرا کە لیژنە هەبێت، جا کاتی بێت یان هەمیشەیی، بۆ چاودێری کردن و هەم بەدواداچوونی کێشەو کەموکورتییەکانی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی لەهەرێمی کوردستان، بەپێشنیارێکی گونجاوی دەزانین، هەم لەهەمواری پەیڕەوی ناوخۆ، هەم لە داهاتوویەکی نزیکدا ئەگەر ئێوە بەگونجاوتان زانی ئەتوانین ئەو لیژنەیە دروست بکەین، ئێستا داوا لە بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمیسیارانی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی دەکەین، کە سەرنج و تێبینیەکانی خۆیان لەسەر ڕای ئەندامانی پەرلەمان، تێبینیەکانیان، ڕەخنەکانیان، پێشنیارەکانیان بخەنە ڕوو، فەرموو.

بەڕێز هەندرێن محمد/ سەرۆکی ئەنجومەنی کۆمیسیاران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، دووبارە سوپاستان دەکەین بۆ ئەو میواندارییە، سەرەتا بەوە دەست پێ دەکەم، کە من تا ئێستا وەك ئیمتیاز موچەم هەیە لە کۆمیسیۆنی بەغداد، نەخێر شتی وا نیە، من لە ٢٠١٥/٣/١ وە کە ڕۆژی دەست بەکار بوونمە لە کۆمیسیۆنی هەرێم هیچ پەیوەندییەکی دارایی و کارگێڕیم نەماوە وەك مافێکی خۆم، من داوای گواستنەوەی ڕاژەم کرد لەبەر ئەوەی من(١٠) ساڵە لەو دەزگایە ئیش ئەکەم، شتێکی تەبیعیشە لەنێوان دوو دەزگادا ڕاژە بگوازرێتەوە، لەبەر ئەوەی من بەڕێوەبەری گشتی بووم و ئەمری دیوانیشم هەبووە، ئێستاش ئەو پۆستە، پۆستێکی پلە تایبەتە کە بگوازرێتەوە، لەکاتی داواکردنی ئەو گواستنەوەیەدا تەبعەن مەسەلەی گواستنەوە کۆمەڵێك موافەقاتی دەوێت، بەتایبەتیش کە من زیاتر لە (٧)ساڵ خزمەتم لە فەرمانگەیەکی هەرێمی کوردستان هەبووە، ئەویش حیساب بکرێت، بۆیە لەکاتی داواکردنی گواستنەوەی ڕاژەکەم، باسم لەوە کردووە کە لە دوای ٢٠١٥/٣/١ تا تەواو بوونی ئەو گواستنەوەیە، من بەوچانی بێ مووچە حسابم، لەبەر ئەوەی خەلەل ڕوو نەدات، کە ناکرێت ئیستیقالە بدەیت، چونکە ئیستیقالە جیاوازە لەگەڵ نقلکردن، دەشکرێت بەڕەسمی داوا لە کۆمیسیۆنی بەغداد بکرێت ئەوە ڕوون بکاتەوە، لەوانەیە لێرەدا خەلەلێك هەبێت، لەبەر ئەوەی بۆ من لە ٣/١ دەستم پێکرد، ڕاستە ئەوەی کە پەرلەمانی بەڕێز لە

١٢/٣ متمـانەی بە ئـێمە داوە، لە ٢٠١٤/١٢/٢٣ ئـێمە سـووێندی یاسـاییمان لەبەردەم ئەنجـومەنی دادوەریـدا خـوارد، بەڵام بەپێـی ئەوکـاتەی کە ئـێمە دانیشـتنی یەکەممـان کـرد، بەپێـی یاسـاش دانیشتنی یەکەم بۆ سەرۆکی کۆمیسیۆن و جێگری سەرۆك، ئەوکاتە بەڕۆژی دەست بەکار بـوون حساب دەکرێت، بۆیە من ٣/١ هەر لەم پەرلەمانەش بوو، لێـرەش ڕاگەیانـدنمان بـۆ کـرد، بەڕۆژی دەست بەکـاربوونی خـۆم دانـا، دواتـر لەنـاو کۆمیسـیۆن ڕەئیەك هەبـوو کە نووسـرا بکرێـت بـۆ پەرلەمانی بەڕێز بۆ ئەوەی موفاتەحەی سەرۆکایەتی هەرێم بکات بۆ ئەوەی مەرصـوم دەربکـات بۆ ئێمە، بەڵام لەوەڵامی نووسراوی پەرلەمانی کوردستان هاتووە، دەڵێت پێویست ناکات، بەڵکـو دەستبەکار بوونتان لە ١٢/٢٣حسابە، تەبعەن ئەو کیتابەی بۆ ئێمە هاتووە لەپەرلەمانەوە، لە ٤/٢٢ گەیشتۆتە ئـێمە، واتە ئـێمە لە ٣/١ موباشـەرەمان کـردووە، مـاوەی مانگێـك و ٢٠ ڕۆژ، دوای ئەوە نووسراومان کردووە، بۆ ئەوەی مەرصوممان بۆ دەربکەن، دوای ئەوە وەڵلامی پەرلەمان بووە لە ٤/٢٢ بەکیتـابی ژمـارە (٢٠٦٢)کە نەخێـر ئێـوە دەسـت بەکاربوونتـان لە ١٢/٢٣ یە، لەو مەقـتەعە زەمەنیەی من هەر لەبەغـدا بـووم و بەڕێـوەبەری گشـتی بـووم لە کۆمیسـیۆنی بەغـداد، لە (٣/١) وازم هێنـاوە، لە بەر ئەوەی دانیشـتن ئەو کـاتە بە دەسـتم لە کـارم بەردا لە بەغـدا تـایبەت بەو پرسیارانەی تر ئەگەر دەرفەت بدەی یەکەمیان بەوەی کە ڕاپۆرتی ئێمە و جوابدانەوەی ئـێمە بـۆ هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی هەرێم سەراحەتەن لە نـاو وەك کۆمسـیونێك چەنـد ڕایەك هەبـوو، یەعنی حەتـا لە ڕاپـۆرتەکەی ئـێمە تەنهـا ئامادەکـاری کـرایە بـۆ ڕاپرسـین بە ئاسـتی هەڵبژاردنـی سەرۆکایەتی نەکرایە، لە بەر ئەوە لە ناو کۆمسـیون ڕایەك هەبـوو کە هەڵبژاردنـی سـەرۆکایەتی، یەعنی خولیە و یەعنی لە پەرلەمان دەکرێت حەتا ئەگەر بگەڕێنەوە سەر یاسایی ژمارەی دوویی سالێ (٩٢) ی کە باسی ئەوە دەکات هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێـم لە خـۆی پەرلەمـان دەکرێـت بە ڕاسـتی تەوەقوعمـان نەکـرد، بـۆیە لە ڕاپۆرتەکەشـدا باسـی ئامادەکاریمـان نەکـرد تەنهـا باسـی ڕاپرسـینمان کـرد بـۆیە لە تەوەقوعـدا نەبـوو، زۆربەی زۆری پرسـیارەکان لە سـەر ئەوە بـوو کە لەوانەیە ئێمە کاری جدیمان نەکردبیت ئەو سەردانانەی ئێمە کرددومانە بۆ ئەو شـوێنانە ئەڵبەتە تەشریفی نەبووە، بەڵکو خەمخور بووین لۆ ئیشەکانمان بڕوات سـەردان کردنمـان بـۆ پەرلەمـان، سەردان کردنمان بۆ وەزارەتی دارایی تەنها ئەوە بووە کە بە دوو نووسراوەکانی خۆمانـدا بچـین بە کارەکانی خۆماندا بچین، بۆ ئەوەی ڕایپەڕێنین بە نیسـبەت ئەو کـۆمەڵە پرسـیارەی کە کـرا لە سـەر مەسـەلەی تومـاری دەنگـدەران ئـێمەش دەزانـین تومـاری دەنگـدەران یەك لە هەرە بـابەتە حەساسـەکانە و گرنگییەکـانیش یەکەم سیسـتمە هەر دەنگـدانێك، چـونکە ئەگەر خەلەل لە سیسـتمی لە داتاکـانی تومـاری دەنگـدەران هەبـوو لەوانەیە خەلەلەکە لە پرۆسـەیەدا هەبـوویە ئەوەی ئـێمە تەرحمـان کـردووە تەنهـا پێشـنیارە وەك سـەرچاوەیەك ئەو داتـانە وەرگـرین ئەو پێشنیارەشـمان ئاراسـتەی پەرلەمـانی کوردسـتان کـردووە، واتە ئـێمە نەمـان وت سـەد لە سـەد (١٠٠%) ئیعتیمـاد دەکەیـنە سـەر ئەو داتایـانە، بەڵکـو گوتیتمـان وەك سەرچاوەیەك و تـایبەتی لـو شتێکی، یەعنی زوو دەست ئەو داتایانە بکەین، یەعنی ئەو داتایـانەی کە ئـێمە لە باسـی تومـاری دەنگدەران دەکەین تەنها مەبەستمان پێشـنیار بـووە کە وەك سـەرچاوە وەری گـرین مەبەسـتمان ئەوە نەبوو بە کاملی دابەزین و بیکەینە لیستەکانی توماری دەنگدەران لە ئێستگەکانی دەنگـدان دەکرێ ئیشی تێدا بکرێ تەنانەت ئەمە باسمان لەوەی کردیە کە دانیشـتن بکرێـت لە گەڵ هەمـوو

لایەنەکان و لە گەڵ هەموو شەریکەکان، بۆ ئەوە پرۆژەی پاك کردنەوە لە مردووە لە دوبارە کردنە لەو داتایانە دەربێن تاقە سەرچاوە ئێمە بۆ سەرچاوەی ئێست خێرا لەوانەیە ئەو داتانە بیت ئێمە تەنها ئەوە پێشنیارمان کردووە و دەشکرێ پرۆژە هەبیتن و ئێمە کۆمسیون ئامادەینە لە هەموو لایەك هەر پرۆژەیەك هەر شتێك کە خزمەت بەوەی دەکات کە ویستەکانی توماری دەنگدەران رێك و پێك بکرێ بە مەرجێك لە ژێر یاسادا بیت بەڵێ ئێمە پێشوازی لێ دەکەین و لە بۆ خاوێن کردنەوەی پرۆژەی دەنگدەران دوای وەرگرتنی ئەو داتایانە بەڵێ دەکرێ پەیوەندی لە گەڵ وەزارەتی بازرگانی بکرێ بۆ نوێ کردنەوەی ئاخر داتاکان پەیوەندی لە گەڵ وەزارەتی تەندروستی بکرێت بۆ وەرگرتنی ناوی وردەکان، کەواتە ئەوەی مەبەستمان بوو لەو راپۆرتە تەنها وەرگرتنی داتاییکە کە وەك سەرچاوەیەکی ئەوەلی دواتر ئیشی لە سەر بکەین بە کۆمەڵێك پرۆژە و بۆ موشارکە کردنی، یەعنی بەشداری کردنی هەموو لایەك و ئەوە تایبەت بەو مەسەلەیە، مەسەلەی ئەوەی کە هەنگاوی عەمەلی کردن بۆ نوێکردنەوەی توماری دەنگدەران ئەوە بووە کە ئێمە بەڵێ لە ئێستاوە فکرمان کردەوە کە یەکەم هەنگاو دەبێت سەرچاوەیەك لە بەر دەستدا بیت ئەوجا ئیش بکەین وەرگرتنی داتاکان بە خاوی ئێستا بە کۆمپانیای خۆراك ئەگەر هەشت بیت دابەشکردنەوەی بە سەر شەش هەزار و پێنج صەد (٦٥٠٠) وێستگە کارێکی زۆر زەحمەتە ئەمە تەنها ئەوەی پێشتیارمان کردووە ئەو داتایانە، لە بەر ئەوەی لین کرایە هەر دەنگدەرێك بە پێی وێستگەکانی خۆی دەکرێت ئیشی لە سەر بکەینەوە و دەکرێ پۆختیشی بکەینەوە، سەردانەکانی ئێمە وەك لە راپۆرتەکانی ئێمەدا هاتووە باسمان لەوەی کردووە کە لیژنەیەکمان ئامادە کردووە بۆ پەیوەندییەکان بەڵێ لە بەرنامەدایە سەردانی هەموو لایەکان بکەین هەموو شەریکەکانمان بکەین هەموو حیزبەکانمان بکەین، لە بەر ئەوەی بە تایبەتیش حیزبەکانی یەك لە شەریکە هەرە سیاسییەکانی ئێمەیە ئەو بودجەیەی خەم لێکراو کە ئێمە دامانناوە بە راستی ئاراستەی وەزارەتی دارایی کراوە و هەموو نووسراوەکانی کۆپیەك دەدەینە پەرلەمانی کوردستان وەکو دەزگایەکی سەرپەرشتکارێك و رەقابەی لە سەر کۆمسیون بۆیە هەموو ئەو شتانەی کە ئێمە کردوومانەچ لە نووسراوەکانمان چ لە راپۆرتەکانمان چ لەو شتانەی کە رەوانەی دام و دەزگاکانی دەوڵەت کراوە هەمووە رەوانەی پەرلەمان کرا ئەوە بۆ ئاگادرای بوونیان ئەو بودجەیەش کە روانەی کراوە تەخمین دەکرێت بە نێزیکەی شانزدە (١٦) ملیار دینار بوو و نوسخەشی دراوە بە هەموو لایەك دەکرێ ئیتیلاعی لە سەر بکەین، پەیوەندییەکانمان لە گەڵ (un) ئێمە لە موحاولە داینە هێشتا نەشارینەوە تۆزێك نیگەرانی هەبوو کە لای ئێمە دانیشیتن، بەڵام لە رێ ئەو چەندین دانیشتنی ئەخیری وا کرا کە ئەوە (un) بکاتە قەناعەتە کە هاوکاریمان بکات سەرەتا بە راستی تۆزێك تەحەفوزی هەبوو ئەوەی کە لە گەڵ ئەو کۆمسیونە دانیشن، لە بەر ئەوەی دەیان گوت ئەگەر لە گەڵ ئێمەدا دانیشن، کەواتە ئیعتیراف بە کوردستانی سەربەخۆ دەکەین کۆمەڵێك لەو مەسەلانە هەبوون و لایەنە دەستووریەکەشی کێشە هەبوو دەیان گوت ئەو کۆمسیونە لەوانەیە دەستووری نەبیت و لەوانەیە، یەعنی ئەو مەسەلانە لەوانەیە خەڵکی دیکە جێیان لێ بیت، بەڵام لە رێ ئەو دانیشتنانەوە ئێمە هەموو ئەمو شتانە خستنە بەر روو کە نەخێر ئەو کۆمسیونە فیکرەی ئێستا نییە، بەڵکو لە ساڵی (٩٢) یەوە لە پەرلەمانی کوردستان یاسای دەرکرد باسی لەوەی کرد کە دەبێت کۆمسیونەك هەبێت هەڵبژاردن

بكـات و له هەمــوو ياســاكانی تــريش دوبــاره بــوونەوه و بــێجگه لەوەی رێيــان هەمــوو دەسـتوورييەكی به هەرێمـی كوردسـتاندا كه كۆمسـيونی خـۆی هەبيـتن، به نيسـبەت كه ئەوان ئيهتيمام دەكرێن دەست وەستان نەبووينه وەك باسيشم كرد ئێمه هەموو ئەو ئەركانەی كه له ناو ياسا راسـپێردراوه كردوومـانه ئەوەی دی ئەو تەحەديـانەی هەمـوو له دەرەوەی كۆمسـيون بـوو هەموو له دەرەوەی دەسەڵاتی خۆمان بوو تەحەدياتی خـارجه بـووه ئـێمه هـيچ دەسـەڵاتێكمان، يەعنی يەك له گرفتەكانی دەسەڵاتەكانی هەڵبژاردنی سەربەخۆ، واته كۆميسيونەكانی سەربەخۆ به راسـتی دووره له مەركەزی قەرار كه دووريـش بێـت له مەركەزی قەرار تـۆ نـاتوانی زەخـت له موئەسەسـەيەكی حكـومی بـكەی كه بـودجەت بـۆ دابـين بكـات تـۆ نـاتوانی زەخـت له وەزارەت دارايی بكەی ميلكاتت بـۆ بكـات ئەوه تەبيعەتـی موئەسەسـەكەيه زۆر نێزيـك بـوونەوه لەوانەيه شـتێكی بـاش نەبيـت ئيحتيمـاله ئەوه كۆمسـيونێكی سـەربەخۆيه بـۆيه يەك له گرفتەكـانی دائيمەش له دونيادا هەر وايه دەسەڵاتەكانی هەڵبژاردنی سەربەخۆ يەك له گرفتەكانی ئەوەيه كه دووره له سـەرچاوه قەرارەكـان ئەوەنـده توانـای نيـيه ئەوەی دەيوێـت له حكـومەت و له دەزگـا حكوميەكانی تر به دەستی بينيتن، يەعنـی تەنـانەت سـەرەتای كـار كردنمـان پێـنج ئەنـدامەمان له دەرەوەی شار دێن له سەر ئەركی خۆيان دەهاتن هـاتو و چـوو و مانەوەيـان هەر له سـەر ئەركـی خۆيان بوو تا ماوەيەكی دوور و درێژيش به راستی هيچ ئەركێكی ئەوەيـان نەدراوه و ئێسـتاش هەروا بيت ئێمه بەڵێين دەدەين و پێويستيشه بەڵێين بـدەين كه كۆمسـيونی هەڵـبژاردن به پێـی پێوەرەكانی جيهانی ئيش ئەكات كه خۆی لێ دوور پێوەر دەگرێتەوه ئەويش كه سەربەخۆ بێـت و نەزيه بيت له رێ پەيرەو كردنی هەموو ئەو موعاييرانه دەوليـانه به تـايبەتيش ئەو مێعيـاره له بەرنـامەی جيهـانی هـاتووه مـاددەی بيسـت و يەك باسـی ئەوه دەكـات دەبـی هەمـوو كەس به ئيرادەكی حەقيقی راستەقينه نوێنەری خـۆی هەڵبژێريـت له پەرلەمانەكـان و به بـێ گرفـت و به شێوەيەكی سرِی، تەسجيلی هيچ پەيوەندييەكی به ئـێمەدا نيـيه، بەڵام لەوانەيه لەو دانيشـتنەی ئێمه له گەڵ ئەو ليژنەی كه له بەغدا دێت حەفـتەی داهـاتوو بـاس لەو مەسـەلەی بكەيـن بـزانين چەند به كەلك دێت و چەنـد به كەلـك نـائێتن، بەڵام ئەو پـرۆژەيه له لای كۆمسـيونی هەرێـمەوه بەرێــوه نــاچێتن و پەيوەنــدی به ئــێمەوه نيــيه، ئەوه وابــزانم كــۆی ئەو پرسـيارانەی كه خـۆی دەگرتەوه، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەڕێزتان، كاك عمر قسەت هەيە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عينايەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تـا ئەو كـاتەی كه جەنابـت پێشـنيارت كـرد پەيـڕەوی نـاوخۆ هەمـوار بكرێـت و ليـژنەيەك ديـاری بكرێت بۆ به دوا داچوونی كارەكانی كۆميسيون من پێشنيار ئەكەم يەكێك لەم ليژنانه يان ليـژنه كاروباری پەرلەمان يان ليژنەی ناوخۆ و ئاسايش و ئەنجومەنه خۆجێيەكان يان ليژنەی كاروباری كۆمەڵگـای كـۆمەڵی مەدەنـی يەكێـك لەم ليژنـانه پەرلەمـان رابسـپێرێ بـۆ ئەوەی تـا ئەو كـاته پەيڕەوی ناوخۆ، يەعنی ئەمان بێ چاودێر و بێ سەرپەرشتياری پەرلەمان نەبن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیارێکی گۆنجاوە، بەڵێ کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك عـورفیکی پەرلەمـانی لە خـولی پێشـوو لیـژنەی یاسـایی مەسـئوول بـوو لە کارەکـانی کۆمسیونی سەربەخۆی هەڵبژاردنی کوردستان ئەوە بـا بڵێـین نووسـینگەکانی هەرێمیـان هەبـوو ئێمە لە گەڵیاندا دادەنیشتن و کێشە و داواکارییەکانمان موناقەشە دەکـردن ئەگەر بە لیژنەیەکـی دیکەش رادەسپێردرێن ئاساییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر باشە، ئەبێ وتو ویژ بکەین لە سەر ئەم بابەتە؟ خاتوو امنە فەرموو.

بەڕێز امنە زکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گەلەك پرسیار ژ لایـێ پەرلەمانتـاراوە هـاتنو کـرن و راپۆرتـا کۆمسـیونێ ژی ئامـاژە ب هەڤـدیتنا جەنابی سەرۆکێ حکومەتێ کر من دڤێـت بـزانم بـۆ هنـدێ کـو ئەم وەك پەرلەمـانێ کوردسـتانێ هەڤکاریا کۆمسیونێ ئەنجومەنێ کۆمسیاران بین ب چ نقیسنەکا رسـمی و کیشـك تـاریخێ ئەڤ داخازا هەڤدیتنا سەرۆکی حکومەتێ کریە بۆ هندێ کو ئەم ژی هاریکاریا وان بکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، کاك ئەبوبەکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عبد الله (ابوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن پشـتگیری لە رایەکەی کـاك عمـر ئەکەم، بەڵام پـێم وایە لیـژنەی یاسـایی چـوار ئەنـدامیان ئەنـدامی لیـژنەی دەسـتوورن بـێجگە لە کاروبارەکـانی تـری یاسـایی باشـترین لیـژنە کە ئەرکـی کەمترە پێم وایە لە لیژنەکانی تر لیژنە کاروباری پەرلەمانە پێم وایە ئەرکەکانی پێ بسپێرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، هەموو بوونەی نەکرێ بە پرۆژەیەك بۆ ئەوەی لە دانیشتنی داهاتووی پەرلەمـان ئەصـەلەن بڕیاری لە سەر بدەین ئەتوانین بڕیاری لە سەر بدەین و ئێك لای بکەین و کۆتـایی پـێ بێـت، کـاك بەهزاد قسەیەکت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەرویش:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشـنیارەکا گرنـگ ب راسـتی وەختـێ ئەم چـووینە سـکوتلەندا وەفـدێ پەرلەمـانی ئەزانـیش کۆمسـیون هەبـی سـاڵانە پەرلەمـانی بـودجە بـۆ تەرخـان دکـر ڤێجـا ئەز پێشـنیار دکەم ڤـێ رووینشتنێدا پەرلەمان بڕیارەکێ دەربێخیت بـۆ بـودجەی پێویسـت حکومەتێ مـولزەم بـکەت ب زویتـرین وەختـدا بـۆ کۆمسـیونێ دەسـت نیشـان بـکەت و ئەو فەرمانبەرێـت پێویسـتیش بـۆ دابمەزرینت ئەڤ هەر دوو بڕیارە ب گرنگ دزانم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، ئەتوانرێ ئەوەش سیاغە بكرێ بۆ ئەوەی لە دانیشتنی پەرلەمان بڕیاری لە سەر بدرێت، كاك جاجی كاروان فەرمووی.

بەڕێز كنعان نجم الدین (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە وەكە لیژنەی كاروباری پەرلەمان لەوە ئەچێت باشترین لیژنە بێت بۆ ئەو كارە بەس وەكو پێشنیارێك ئەڵێم، چونكە زۆربەی فراكسیۆنەكانی دیكە هەیە و پێكهاتەكانیش هەیە بەس یەك موڵاحەزەیەك بە راستی ئێمە جوابەكی موقنیعمان بە دەست نەكەوت دەربارەی پاك كردنەوەی ئەو ناوانەی كە قەرارە لە حكومەتی عێراقییەوە جارێكی تر ئەم دەستەیە ئیعتیماد بكاتە سەر، یەعنی جوابێكی موقنیع نەبوو بە راستی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وابزانم وڵام درایەوە كاك حاجی كاروان.

بەڕێز كنعان نجم الدین (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وڵام درایەوە، بەڵام بە راستی وڵامەكان موقنیع نەبووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وەكو ئەساس وەردەگیرێ دوایی پێویست ئەكات پاك بكاتەوە لە لایەن ئەنجومەنی كۆمسیارانەوە، زۆر سوپاس بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان بەم شێوەیە دانیشتنی ئەمڕۆمان كۆتایی پێ هات.

فخرالدین قادر	جعفر ابراهیم ئێمینكی	د. یوسف محمد صادق
سكرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆكی پەرلەمانی	سەرۆكی پەرلەمانی
كوردستان – عێراق	كوردستان – عێراق	كوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە ١٧

چوارشەممە رێکەوتی ٢٣\٦\٢٠١٥

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٧)
سێ شەممە ڕێكەوتی ٢٠١٥/٦/٢٣

كاتژمێر (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی ٢٠١٥/٦/٢٣ پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (٢)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەمواركراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی كوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (٢)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (١١)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی ٢٠١٥/٦/٢٣ دا بەم شێوەیە بێت:

١ خوێندنەوەی یەكەم بۆ ئەو پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو:

١ پرۆژە یاسای قەدەغە كردنی پیادە كردن و ڕەفتاری پێشێلكار بۆ مۆڕاڵ و ڕەوشتەكانی پیشە بۆ پیشە پزیشكی و تەندروستییەكان لە هەرێمی كوردستانی عێراق.

٢- پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٣- پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سێیەمی یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٤- پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٥- پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٦- پرۆژە یاسای هەمواری پیادە كردنی یاسای بارە مەدەنییەكانی ژمارە (٦٥) ی ساڵی (١٩٧٢) ی هەموار كراو.

٢- گفتوگۆ كردن لەسەر هەردوو پرۆژە یاسای نەبڕینی مووچەی تاقانە و تاقانەكانەكانی كیمیاباران و جینۆسیاد و ئەنفال بەپێی ماددەی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٣- گفتوگۆ كردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێكخستن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەكانی جەستەی مرۆڤ بەپێی ماددەكانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٧)، ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٦/٢٣)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی برگە (١)ی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (١٧) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (١١) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٦/٢٣) بەم شێوەیە بێت:

١ خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو:

١ پرۆژە یاسای قەدەغە کردنی پیادە کردن و ڕەفتاری پێشێلکار بۆ مۆراڵ و ڕەوشتەکانی پیشە بۆ پیشە پزیشکی و تەندروستییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

٢- پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٣- پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سێیەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٤- پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٥- پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥).

٦- پرۆژە یاسای هەمواری پیادە کردنی یاسای بارە مەدەنییەکانی ژمارە (٦٥) ی ساڵی (١٩٧٢) ی هەموار کراو.

٢- گفتوگۆ کردن لەسەر هەردوو پرۆژە یاسای نەبڕینی مووچەی تاقانە و تاقانەکانەکانی کیمیاباران و جینۆسیاد و ئەنفال بەپێی ماددەی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

٣- گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێکخستن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو.

لە دەستپێکی دانیشتن بەخێرهاتنی گەرمی میوانانی پەرلەمان ئەکەین، بەتایبەتی نوێنەری قونسوڵخانە و دیبلۆماسیەکان لە هەرێمی کوردستان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، ئێستا ئەچینە سەر بڕگەی یەکەمی بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆمان کە بریتییە لە خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەو پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو، داوا لە سەرۆکایەتی لیژنەی یاسایی ئەکەین بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست پێکردن بە بەرنامەی کار، فەرموو.

بەڕێز ابو کاروان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، بەداخەوە ئەوەی ئێستا ڕوودەدات لە پەرلەمان لەسەر یاسای هەمواری سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان لە نێوان هێز و لایەنە باڵا دەستەکان دا پێچەوانەی ڕێکەوتن و سازانە، پێچەوانەی ئەو بنەمایانەیە کە پێنج حیزبەکە خۆیان پێشتر لەسەری ڕێکەوتوون، تەنانەت پێەوانەی ڕێسا و یاساکانی پەرلەمانی کوردستانە، بەداخەوە دۆخەکەیان گەیاندە ئەم ئاستە خراپە و نەخوازراوە و ئەکراو ئەیانتوانی پێشووتر ڕێکەوتن و سازان بکەن لەسەر ئەو بابەتە، ئەوکات بیهێنە پەرلەمان و گفتوگۆی لەسەر بکەن، بەڵام هێنانی بۆ نێو پەرلەمان و لێکەوتنەوەی ئەو ئاڵۆزییە پێنج حیزبەکە بێ جیاوازی بەرپرسیاریەتی هەڵئەگرن، ئەبێ گەل شاهید بێ ئەوەی ئەو حیزبانە ئەمڕۆ لە پەرلەمان ئەیکەن هیچی بۆ خەڵك و لە پێناوی خەڵك نییە، بەڵکو بۆ بەرژەوەندی سیاسی حیزبی و تایبەت بەخۆیانە، هەرلەبەر ئەوەش هاتینە کۆبوونەوەی ئەمڕۆ، بەڵام بە هەموو شێوەیك دژی خولّقاندنی ئەم دۆخە نەخوازراوەین و ڕەتی ئەکەینەوە، پێمان وانییە هیچ پرس و پرۆژە یاسایەك، هیچ هەموار کردنەوەیەك بەڵام شێوەیە چارەسەر بکرێ، بە پرسی هەموار کردنی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمیشەوە، بۆیە داوا ئەکەم بە عەقل و مەنتق مامەڵە لەگەڵ ئەو پرسە بکرێ، ئەم کۆبوونەوە دوابخرێ، بۆ ئەوەی جارێکی تر گفتوگۆی لەسەر بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ئەبو کاروان، هیچ کارێکی نایاسایی نەکراوە، بەپێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان (١٠) ئەندام پەرلەمان بۆیان هەیە پرۆژە یاسای پێشکەش بکەن بە پەرلەمانی کوردستان، ئەرکی سەرۆکایەتی پەرلەمانە بیخاتە بەرنامەی کار، و ئەوەش بە شێوەیەکی ئسوڵی ڕۆیشتووە، هیچ کێشە و گرفتێکی تێدا نییە، بۆیە دانیشتنەکە دواناخرێ، وەکو خۆی ئەڕوات، فەرموو لیژنەی یاسایی دەست بکەن بە خوێندنەوەی پرۆژە یاساکان.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای یەکەم:

پرۆژە یاسای قەدەغە کردنی پیادە کردن و ڕەفتاری پێشێلکار بۆ مۆراڵ و ڕەوشتەکانی پیشە بۆ پیشە پزیشکی و تەندروستییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

ئەم پرۆژە یاسایە لە (١٨) ماددە پێکهاتووە، لەگەڵ هۆکارەکانی دەرچوون، لەلایەن ڕێژەی یاسایی لە ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، ئەوەش ناوەکانیانە:

دکتۆر عبدلله جاسم - دکتۆر شرین حسنی - د.فرست صۆفی - مەردان خدر - صالح بەشار - ڤەمان فیصل - نازم کبیر - انس محمد - شوان شێخ احمد - بەشار مشیر - امنە زکری - ئاواز حیمد - نجات محمد - اومید عبدالرحمن - عزت صابر - مریم صمد - زولفا محمود - کنعان نجم الدین - دڵشاد شعبان - عمر عینایەت - علی هالۆ - یراونت نیسان - ئایدن معروف - د.سرود سلیم، داواکارین لە بەڕێزتان ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی تەندروستی و ژینگە ئەکرێ.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

٢- پرۆژە یاسای هەمواری یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥)، ئەو پرۆژە یاسایە لە (٢٣) ماددە و هۆکارەکانی دەرچوواندنی پێکهاتووە، لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، ئەوەش ناوەکانیانە:

د. ڕێواز فائق - گۆران ئازاد - گەشە دارا - تەلار لطیف - دکتۆر شێرکۆ حەمە امین - سالار محمود - عباس فتاح - صالح فەقێ - سۆران عمر - سەرکەوت سەرحەد - خلف احمد - مریم صمد - عزت صابر - هەورامان گەچێنەیی - قادر ئۆتمان، داواکارین لە بەڕێزتان ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان ئەکرێ.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

٣- پرۆژە یاسای هەمواری یاسای چوارەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥)، ئەم پرۆژە یاسایە لە (١٧) ماددە و هۆکارەکانی دەرچوواندنی پێکهاتووە، لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانەوە پێشکەش کراوە، ئەوە ناوەکانیانە:

برزۆ مجید - علی حەمە صالح - اومێد حەمە علی - پەروا علی - فائق مصطفی - قارەمان قادر - بێستون فائق - محمود حاجی عمر - ڕۆزا محمود - ئێڤار ابراهیم - عمر عینایەت - حسن صالح - بەهار محمود - د.پەری صالح - شێرکۆ حەمە امین - دکتۆرە جوان اسماعیل - عادل عزیز زولفا محمود - ایوب عبداللە - منیرە عثمان - ڕابوون معروف - عبدالرحمن علی - انوەر قادر، داواکارین لە بەڕێزتان ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی پەیوەندیدار بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی کاروباری یاسایی ئەکرێ.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥)، ئەم پرۆژە یاسایە لە (١٨) ماددە و هۆکارە پێویستەکان پێکهاتووە، لەلایەن ئەو بەڕێزانە واژوو کراوە:

بێگەرد دلشاد - گۆران ئازاد - گەشە دارا - تەلار لطیف - خلف احمد - سعید مصیفی - سالار محمود - ڕێواز فائق - قارد ڕەزگی - دلێر ماوەتی - عیزت صابر - عباس فتاح - ئاواز جەنگی - صالح فەقێ - سەرکەوت سەرحەد - مریەم صمد - فەرهاد سەنگاوی - زانا عبدالرحمن، داواکارم ئاراستەی لیژنەی پەیوەندیدار بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسای ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان ئەکرێ.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای هەمواری چوارەمی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانی عێراق ژمارە (١) ی ساڵی (٢٠٠٥)، ئەو پرۆژە یاسایە لە (٩) ماددە و لەگەڵ هۆکارەکانی دەرچوواندن پێکهاتووە، ئەم بەڕێزانە واژوویان کردووە.

مەروان گەڵاڵی - هەورامان حەمە شەریف - نجیبە لطیف - سۆران عمر - شکریە اسماعیل - عمر عبداللە - بها عبدالرحمن - حاجی کاروان - غریب مصطفی - بەهزاد دەروێش - عمر صالح - کەژاڵ هادی - سهراب میکائیل - دکتۆر شوان قەڵادزەیی - سهام عمر - فخرالدین قادر - اومێد حەمە علی - قادر شکر - علی حەمە صالح - قارەمان قادر - محمود حاجی عمر - شێرکۆ جەودەت، داواکارم ئاراستەی لیژنەی پەیوەندیدار بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و گشت ئەندامانی پەرلەمان ئەکرێ.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

٦- پرۆژە یاسای هەمواری پیادە کردنی یاسای بارە مەدەنییەکانی ژمارە (٦٥) ی ساڵی (١٩٧٢) ی هەموار کراو، لە (٣) ماددە پێکهاتووە لەگەڵ هۆکارەکانی دەرچوواندنی، لەلایەن ئەو بەڕێزانە واژوو کراوە.

دکتۆر سرود سلیم - کمال یلدا - جەودت جرجیس - لینا عزریا - محمد علی - یروانت نیسان - یعقوب گورگیس - امنیە زکری - وحیدە یاقۆ - فرهاد سەنگاوی - زیاد حسین - عزت صابر - سعید مسیفی - سەرکەوت سەرحەد - صالح فەقی - زانا عبدالرحمن - باپیر کاملا - ابو کاروان - ئاری هەرسین - بەشار مشیر

- بەیار طاهر - مدینە ایوب - ڤیان عباس - فیرۆز طە - حیات مجید - تحسن اسماعیل - مردان خدار - شامۆ شێخۆ - ئیڤار ابراهیم - دکتۆر سیراج - سالار محمود

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و گشت ئەندامان ئەکرێ، سوپاس بۆ لیژنەی یاسایی، فەرموو با بچینە برگەی دووەم، بەڵام بەڕێزان بیرمان چوو لە دەست پێکی دانیشتن پوختەیەك لە کۆنووسی دانیشتنی و ناوی ئامادە نەبووان بخوێنینەوە، ئێستا بەڕێز سکرتێری پەرلەمان پوختەی دانیشتنی پێشوو ئەخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە(١٦) لە بەرواری (٢٠١٥/٦/١٧) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و ئامادە نەبووی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.
٣- پەسند کردنی گفتوگۆ کردن لەسەر کاروچالاکیەکان و کێشە و گرفتەکانی ئەنجومەنی کۆمیسیاران لە کۆمیسیۆن باڵای هەڵبژاردن و ڕاپرسی لە کوردستانی عێراق

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داوا لە بەڕێزتان ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی دانیشتنی پێشوو بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لە دانیشتنی ژمارە (١٦) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠١٥/٦/١٧) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون ئەمانەن:

ادریس علی-مۆڵەت - انس محمد- مۆڵەت - ایوب عبدالله- مۆڵەت - ئاری محمد- مۆڵەت - ئێڤار ابراهیم- مۆڵەت - تەلار لطیف- مۆڵەت - جمال عثمان- مۆڵەت - خلف احمد- مۆڵەت - دلێر مصطفی- مۆڵەت - ڕۆزا محمود – مۆڵەت - ڕێواز فائق- مۆڵەت - سۆران عمر- مۆڵەت - شرین حسنی- مۆڵەت - عبدالرحمن فارس- مۆڵەت - غریب مصطفی- مۆڵەت - وحیدە یاقۆ- مۆڵەت - عبدالله محمود- ئامادە نەبووە - عمر مصطفی- ئامادە نەبووە - ابراهیم احمد سمۆ- ئامادە نەبووە

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ڕاپۆرتی بەدواداچوونی کۆبوونەوەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان لە بەرواری (٢٠١٥/٦/١٧) تا (٢٠١٥/٦/٢٣) بەم شێوەی خوارەوەیە:

١- لیژنەی پیشەسازی و وزە و سەرچاوە سروشتیەکان لە (٦/١٧) کۆبوونەوەی کردووە
١- ڕۆزا محمود- مۆڵەت
٢- ڕێواز فائق- مۆڵەت

٢- لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافەکانی بەکاربەر لە (٦/٢٢) کۆبوونەوەی کردووە سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون

٣- لیژنەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و ئاودێری و بەنداوەکان لە (٦/٢٢) کۆبوونەوەی کردووە
١- اواز جەنگی- مۆڵەت
٢- فەرهاد حەمە صالح- مۆڵەت

٤ لیژنەی مافەکانی مرۆڤ لە (٦/٢٢) کۆبوونەوەی کردووە
١ عمر مصطفی- مۆڵەت
٢ فرست صۆفی- مۆڵەت
٣ بێستون فائق- مۆڵەت
٤ زۆزان صادق- مۆڵەت

٥- لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و هونەر لە (٦/٢٢) کۆبوونەوەی کردووە
١ ڤیان عباس- مۆڵەت
٢ عمر کۆچەر- ئامادە نەبووە

٦- لیژنەی كاروباری تەندروستی و ژینگە لە (٦/٢٢) كۆبوونەوەی كردووە
سەرجەم ئەندامانی ئامادە بوون
٧- لیژنەی كاروباری كۆمەڵی مەدەنی لە (٦/٢٢) كۆبوونەوەی كردووە
١ محمود علی – مۆڵەت
٢ بەهار عبدالرحمن- مۆڵەت
٣ نجیبە لطیف- مۆڵەت
٤ كمال یلدا- مۆڵەت
٨- لیژنەی دارایی و كاروباری ئابوری و وەبەرهێنان لە (٦/٢٢) كۆبوونەوەی كردووە
١ شێركۆ جودت- مۆڵەت
٢ مدینە ایوب مۆڵەت
٣ ڕۆزا محمود- مۆڵەت
٤ سۆران عمر ئامادە نەبووە
٥ دڵشاد شعبان- ئامادە نەبووە
٩- لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزارییەكانی شارەوانی و گواستنەوە و گەیاندن و گەشت و گوزار لە (٦/٢٢) كۆبوونەوەی كردووە
١ كمال یلدا مۆڵەت
٢ علی هالۆ- مۆڵەت
١٠- لیژنەی داكۆكی كردن لە مافەكانی ئافرەت لە (٦/٢٢) كۆبوونەوەی كردووە
١ ڤیان عباس مۆڵەت

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك بەهزاد نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز بهزاد دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

داوا لێبوردنێ دكەم ئەگەر نوقتە نیزامیش نەبیت، ڕاستی ئەم بێژین هەرێما كوردستانێ ب قۆناغەكا هەستار دا تێپەڕیتن، كو سەرەڕای شەرێ تیرۆریستی داعش یا بەردەوامە، قەیرانە دارایی هەرواسا، ب قەناعەتا مە هەرێما كوردستانێ پێویستی ب سازان هەیە، ب تایبەتی بۆ بابەتەكی زۆریا گرنگ كو پرسا سەرۆكایەتیا هەرێمی كوردستانییە، ڕاستە خۆندنا ئێكێ هاتیە كرن بۆ ڤێ بابەتێ، بەس ب قەناعەتا من دەبوا لایەنا سیاسی حەتا ڤێ حەدێ ئیحراج نەكربا، ل دەرەڤێ سازان هاتبا كرن، ژ بەر هەندێ داخازم ل سەرۆكایەتیا پەرلەمانێ دكین داكۆكی ل ئەڤە بكات، سازانەكی ل سەر ڤێ پرسا نیشتیمانیا گرنك بكەن، دا بگەینە ڕێكەفتنەكا باش و ئەڤ دۆخە زیاتر ئاڵۆز نەبیت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئێمە لەو سەردانەی بۆ لای حیزب و لایەنە سیاسیەکان ئەنجاممان داوە، لەو کۆبوونەوانەی لەگەڵ سەرۆکی فراکسیۆنەکان لە ماوەی ڕابردوو، تەقریبەن حەفتانە ئەنجاممان داوە، داوامان لێکردوون لەسەر پرسی سەرۆکایەتی هەرێم هەمووان هەوڵی ئەوە بدەن بگەن بە سازانێکی نیشتیمانی، و پرۆژەی هاوبەش لەو ڕووەوە پێشکەش بکەن، بەڵام ئەزانن لە (٨/١٩) ویلایەتی سەرۆکی هەرێم تەواو ئەبێ، ئەوەش تەنگژەیەکە لەبەردەم هەرێمی کوردستان، تەنگژەیەکە لە بەردەم پەرلەمانی کوردستان کە پێویستە هەموو ڕێکارەکانی بگیرێتەبەر، بۆ چارەسەر کردنی ئەو تەنگژەیە، ئێوە ئەزانن لە ماوەی ڕابردوو پرۆژە یاسایەکمان پەسند کرد بۆ هەمواری دەستووری هەرێمی کوردستان، و بەرمەبنای ئەو پرۆژە یاسایەی لە پەرلەمان پەسند کرا، لیژنەیەکی دەستووریش پێکهاتووە کە ئێستا کاروباری خۆیان ئەکەن، ئەوە یەکێکە لە ڕێگاکان، یان یەکێ بوو لە ڕێگاکان، بە داخەوە ئێستا ئەبێ وابڵێین، یەکێ بوو لە ڕێگاکانی چارەسەر کردنی ئەو تەنگژەیە، بەڵام بەداخەوە بەهۆی درەنگ پەسند کردنی پرۆژە یاساکە و بەهۆی دروست کردنی لیژنەکە وا هەست ئەکەین ڕەنگە ئەو ڕێگایە ئیتر ڕێگایەکی وانەبێ بتوانێ بە تەواوی ئەو پرسە چارەسەر بکات، هەڵبەتە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی هەرێم، بەرمەبنای یاسای سەرۆکایەتی ئێستاش یەکێکی تر بوو لە ڕێگاکان، ئەزانن هەفتەی پێشوو کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان لە هەرێمی کوردستان لێرە لەبەردەم پەرلەمانی کوردستان وتیان ناتوانین لەو ماوەی بۆمان دیاری کراوە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ئەنجام بدەین، بۆیە ناچار ئەبین دەرگای سێیەم بکەینەوە کە هەمواری یاسای سەرۆکایەتییە، ئەمڕۆ خوێندنەوە بۆ ئەو پرۆژە یاسایانە کراوە، ئاراستەی لیژنەی یاسایی دەکرێت، دیسان دەرفەت هەیە لە نێوان لایەنە سیاسییەکان بۆ ئەوەی سازانی نیشتمانی لەسەر بکەن، ئێمە تەنیا دەرگامان بۆ هێنانەکایەی سازان کردووە، بە راستی خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژە یاساکان ئەمەی نەدەهێنا کە لە دوێنێ وە ئەو هەموو هەلا ئیعلامیە گەورەیەی لەسەر کراوە، ئەم هەمو فشارە لەسەر پەرلەمان ویسترا دروست بکرێت، ئەمە کارێکی هەڵەیە، ناتوانرێت هیچ ئیرادەیەك لە دەرەوەی پەرلەمان ئیرادەی پەرلەمان پەکبخات، پەرلەمان خاوەنی شەرعیەتی راستەقینەی خەڵکی کوردستانە و خاوەنی دەنگی راستەقینەی خەڵکی کوردستانە، هەموو هێزەکان هەموو پۆست و بەرپرسیارەتییەکان و دەسەڵاتەکان شەرعییەت لە پەرلەمان وەردەگرن، بۆیە پێویست بوو شەرعییەتی پەرلەمان بەردەوام بێت و کاری خۆ بکات لەم روانگەیەوە ئەمڕۆ ئەم کۆبوونەوەیە کرا، بەڵام ئەمە دەرگایەکە بۆ ئەوەی لایەنە سیاسییەکان هەرچی زووتر ئەو کاتەی بە فیڕۆ یان داوە قەرەبووی بکەن و بێنە سەر خەت و گفتوگۆ بکەن لەگەڵ فراکسیۆنەکان و لەرێگای فراکسیۆن یان لیژنەی دانووستان سازان لەسەر ئەم بابەتە بێتە کایەوە، ئێستا دەچینە سەر برگەی دووەم لە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆ کە بریتییە لە گفتوگۆ کردن لەسەر هەر دوو پرۆژە یاسای نەبڕینی مووچەی تاقانەو تاقانەکانی کیمیاباران و ئەنافال و جینوسایدکراوەکان بە پێی ماددەکانی (٧٠ و ٧١ و ٧٢ و ٧٤ و ٧٥) لە پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو، داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان کە لیژنەی کاروباری یاسایی لێرەن و لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری و وەبەرهێنان و لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیان و جینۆساید و

زیندانیانی سیاسی دەکەین کە بێنە سەر منصە، بۆ ئەوەی گفتوگۆ دەست پێ بکەین، کاك گـۆران نوقتەی نیزامی هەیە؟

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داوا دەکەم چونکە دەچینە سەر گفتوگۆ و پەسەندکردنی یاسا ئەندامانی پەرلەمان ئەگەر بکرێت پابەند بن بە دانیشتن لە هۆڵی پەرلەمان، بۆ ئەوەی کێشـەی نیسـابی قـانوونی لەسـەر دەنگدانی پرۆژە یاساکان دروست نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تێبینییەکی زۆر دروستە، داوا دەکەین لە هۆڵی پەرلەمان بمێننەوە، بۆ ئەوەی کێشـەی نیسـابمان بۆ دروست نەبێت لە کاتی دەنگدان لەسەر پرۆژە یاساکە، نوقتەی نیزامی د. شوان؟

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د. شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە ناوی خوای گەورە و میهرەبان، هیوادارم ئەگەر نوقتەی نیزامیش نەبێت پێم نەبڕن، ئەمڕۆ کە پرۆژە یاسا خوێندنەوەی بۆ کرا نیشانەی ئەوەیە کە ئیرادە هەیە ناتوانێ لەبەرامبەر هەمـوو ئەو شتانەی دێتە پێشەوە دەستەوەستان بوەستین، بەڵام سەرۆکایەتی پەرلەمان دەیتوانی (٦) مانگ لەمەوبەر بۆ بابەتی وا نیشتمانی زۆر گرنگ کۆبوونەوەی لەگەڵ فراکسیۆنەکان بکرابا و سەردانی لایەنە سیاسییەکان بکردایە و ئەو لایەنانەی کە حسابی سـفر بـۆی نەکـراوە، ئەوە مانـای وایە نە سازانە و نە تەوافوقە و نە شتێکی ترە، بە راستی دەبێت پەرلەمان ببێتە مایەی ئارامی دەروونی بـۆ هاووڵاتیـان، ئێسـتا ئەگەر چەنـد مانـگ لەمەو بەر بکـردایە ئەم حـاڵەتە تەشـەنوجە ونـا سـەقامگیری دەروونـی دروسـت نەدەبـوو، خەڵك بە شـێوازێك سـەیری ئاراسـتەی ئـێمە دەکـات سـەردەمی کۆشـکی حەمەدئاغا و شـوێنکەوتوانی دەبینێـتەوە، لەبەر ئەوە پێویسـتە پەرلەمـان مەسئولانە و ئەزموونانە هەنگاو بنێت و هەڵوێسـت بنێـت، ناکرێـت لە نـاو هـۆڵی پەرلەمـان بەم شێوازە بە مانای دەست شکانەوەی ئەوانی تـر بێـت، ئەم وڵاتە بە تەوافـوقی هەمـووان دەبـڕێ بەڕێوە، ئێمە خۆشمان خاوەن ڕەئی و بیروبۆچوونی خۆمـانین، بەڵام بەداخەوە بە نـاوی سـازان لەسەر لیژنەی ئێمە کـرا خۆشـتان بـاش دەزانـن ئەوەی ئەمـڕۆ خوێنـدنەوەی بـۆ دەکرێـت ئـێمە لە (٢٠١٤/٥/١٨) پێشکەشـمان کـردووە هەتـا پـرۆژە یاسـا ئامـادە نەکـرا لەبەرامـبەر پـرۆژەی ئـێمە، نەیاخستە دەنگدانی دووەم، بۆ ئەوەی پەسەند بکرێت، هیوادارم وەکو چۆن ئینسـانێکی خـاوەن ئەزموون و رابردوو ماندوو بەم وڵاتەوە دەبێت بەرپرسانە قسە بکات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك گوران نوقتەی نیزامی؟

بەڕێز گۆڕان ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە بچینە سەر تەوەرەکە، بەڵام لەبەر ئەوەی رێـگەت دا بە هەنـدێ پەرلەمانتـار لەسـەر ئەم پرسە قسە بکەن، بۆ ئەوەی خەڵك بە شێوەیەك خوا نەخاستە کاری نایاسـایی کـرا بێـت یـان هەوڵی دەستە جەمعی لە دژی هێزی سیاسی، ئەوەی ئەمڕۆ کـرا خوێنـدنەوەی ئاسـایی بـۆ پـرۆژە

یاسایەکەیە، جێ بە جێ کردنی واجبی قانونی واقعی سەرشانی فراکسیۆنەکانی ناو پەرلەمانی کوردستانە بۆ حەلی کێشەیەك کە ئێمە مەحکومین بە کات کە بریتیە لە (٢٠١٥/٨/١٩) تا ئێستا هیچ هێزێك لەدەرەوەی سازان نییە و پابەندن و پەرلەمانی کوردستان دەبێتە هۆی ئاشتەوایی نەك تێكدانی ئاشتەوایی کۆمەڵایەتی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمون دەقی پرۆژە یاساکان کە پێشکەش کراوە و راپۆرتی هاوبەش بخوێننەوە، بۆ ئەوی بخەینە گفتوگۆ.

بەڕێز بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو پرۆژە یاسا پێشکە کراوە، لەبەر یەکێتی بابەتەکە یەك راپۆرتمان لەسەر ئامادە کردووە یەکەم: پرۆژە یاسای نەبڕینی مووچەی تاقانە، ماددەی یەکەم، مەبەست لە زاراوەی تاقانە ئەو کەسە تێکۆشەرەیە کە لە خەباتی پێشمەرگایەتی دا و کارەساتی جینۆسایدی (١٨٢) هەزار مرۆڤی کوردستان و (٨) هەزار بارزانی و کیمیابارانی هەڵەبجە و ناوچەکانی تری کوردستان یان بە هۆی بوردوومان و تەقینەوە سەرجەم کەس و کاری شەهید بوون و تەنیا خۆی ماوەتەوە و خاوەن مووچەیە.

ماددەی دووەم: وەکو رێزلێنان لە قوربانیدان یان تاقانەکان مووچەیەکی شایستەیان پێ بدرێت، بۆ ئەوەی پێداویستییەکانی سەردەمیان بۆ دابین بکرێت کە ناچاری کاری قورس نەبن باری دەروونی و مەعنەوی و ماددیان جێگیر بێت.

ماددەی سێیەم: هەر کەسێکی تاقانە کە خانووی نییە یەکەی نیشتەجێ بوونی بۆ دابین بکرێت و لەسەری تاپۆ بکرێت.

ماددەی چوارەم: پێناسێکی تایبەت بە خۆیان هەبێت وەك حەسانەیەك بۆیان و دیاربوونیان لە شوێنە تایبەت و گشتی و فەرمی و نافەرمییەکان تا رێزی شایستەیان لێبگرێت.

ماددەی پێنجەم: وەکو سەرجەم فەرمانبەران ئیمتیازاتێك بیانگرێتەوە لە وەرگرتنی سولفە لە کاتی دانەوەی قەرز جیاوازی بکرێت لەگەڵ فەرمانبەران بە گشتی لە روی ئەو ماوەیەی کە دەیگێڕنەوە بە گشتی لە فەرمانبەران کەمتر بێت.

ماددەی شەشەم: لە کاتی نەخۆشی درێژخایەن و نەشتەرگەری و سەردانکردنیان بۆ شوێنەکانی تەندروستی حکومەت بێ بەرامبەر حسابیان لەگەڵ بکرێت و حکومەت بچێتە ژێرباری خەرج کردنیان.

ماددەی حەفتەم: لە کاتی مردنی تاقانە مووچەکەیان نەبڕێت و بەردەوام بێت بۆ ئەوانەی خزمەتیان کردووە یان بە پێی شەرع و یاسا لێی نێزیکن.

ماددەی هەشتەم: لایەنی پەیوەندیدار لە وەزارەتی دارایی و شەهیدان و کاروباری کۆمەڵایەتی رێنمایی پێویست دەردەکات بۆ جێ بە جێ کردنی ئەو یاسایە.

ماددەی نۆیەم: بەرواری بڵاو کردنەوەی ئەم یاسایە لە رۆژنامەی وەقایعی کوردستان کاری پێدەکرێت و هۆیەکانی دەرچوونی ئەم یاسایە:

به هۆی شۆڕشی رزگاری خوازی گەلی کوردستان و ئەو ستەمە درندانەی رژێمە یەك لە دوای یەکەکانی عێراق چەندین بنەماڵە لە کاتی بۆردومان و پێشمەرگایەتی و کیمیابارانی هەڵەبجە و شوێنە کانی تر و بێ سەر وشوێنکردنی (٨) هەزار بارزانی و (١٨٢) هەزار مرۆڤی کورد و هاووڵاتی کوردستان بووینەتە قوربانی و تەنیا کەسێکیان ماوە بە مەبەستی رێزگرتن لە شەهیدان و قوربانیدانی بە کۆمەڵی خانەوادەکان و ئەو تاقانە جەرگ سووتاوانە و خزمەتکردنی بەردەوامیان و مانەوەی یادی بیرەوەری تێکۆشانیان لە بیروهەستی نەوەکانیان و دەبڕینی وەفا و ئامەد بەرامبەر خۆیان و مێژووی پڕ سەروەرییان ئەم یاسایە دەرچووە.

بەڕێز بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای تاقانەکان و ئەنفاڵ و جینۆسایدکراوەکان

ماددەی یەکەم، تاقانەکانی کیمیاباران و ئەنفال و جینۆسایدکراوان، ئەو کەسانەن کە لە هێرشی دوژمنان کەس و کارەکەی واتە دایك و باب و خۆشك و برایانی بینە قوربانی واتە هەر لە هەمان رۆژ شەهید بوو بن بە هۆی بوردوومانی کیمیایی و ئەنفال کردن و تیرۆر و لە سێدارەدان و بۆمبارانکردن و ئەمەش ببێتە هۆی ئەوەی یەك ئەندامی خێزانەکەی رزگاری بێت و خۆی بە تەنیا مابێتەوە.

ماددەی دووەم: ئامانج لە پێشکەشکردنی ئەم پرۆژ یاسایە

١- داوا لە هەموو دام و دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بکرێت رێزی تایبەت و کار ئاسانیان بۆ بکرێت.

٢- بتوانرێت سولفە لەسەر مووچەکانیان وەربگرێت بە پێی رێژەی دیاری کراو کە کار نەکاتتە بژێوی کەسی تاقانە.

٣- وەك بنەماڵەی شەهید مامەڵەی بکرێت و پێناسەی تایبەتی بۆ بکرێت و وەك حەسانە رێزی لێ بگیرێت.

٤- هەموو ساڵێك رێژەیەکی ئەم تاقانە سەفەری دەرەوەی وڵاتیان بۆ بکرێت، وەزارەتی شەهیدان هاوکار بێت لە تێچوونی ئەم گەشتانە بۆ دەرەوەی وڵات بۆ باشتر کردنی باری دەروونیان.

٥- منالی تاقانەکان بتوانن سوودمەند بن لە سولفە و پێشینەکانی خانوو بەرە.

٦- چارەسەر کردنی گرفتی ئەنفال جینوساید کراوەکان لە دادگاکان و کار ئاسانیان بۆ بکرێت.

ماددەی سێیەم

چۆنیەتی رێگری کردن لەو کەسانەی کە تاقانە نین و ناوی خۆیان وەك تاقانە ناونووس دەکەن:

١- لە کاتی ئاشکربوونی ئەو کەسانەی بە تەزویر ناوی خۆیان تۆمار کردووە وەك تاقانە سزای توندیان بۆ دابنرێت و لە هەمان کاتدا ئەو مووچە و ئیمتیازاتانەی لێ وەربگیرێت کە لەم رێگەیەوە بە دەستی هێناوە.

٢- سزای ئەوانە بدرێت کە دادگاکان شاهیدی بە درو دەدەن لەسەر کەسی تاقانە، مەبەست لە وشەی حەسانە واتە حەسانەی تاقانە بۆ ئەوەی لە رێگەی یاسا رێگری بکرێت لە سوکایەتی کردنی بە تاقانە.

هۆكاری دەرچوواندن، بە مەبەستی ڕێزلێنانی زیاتر و دابین كردنی ژیانی شایستە بۆ تاقانەكانی ئەنفال و كیمیاباران ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

ڕاپـۆرتی هـاوبەش سـەبارەت بە هەردوو پـرۆژە یاسـای نەبڕینـی مـووچەی تاقـانە و تاقانەكـانی كیمیابـارن و جینۆسـیاد كـراوان، لیـژنەی كاروبـاری یاسـایی و دارایـی و كاروبـاری ئـابووری و وەبەرهێنان و لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینوساید و زیندانیانی سیاسی ڕۆژی یەكشەممە (٣١ جۆزەردانی كوردی بەرامبەر بە ٢٠١٥/٦/٢١) ی زایینی كۆبـوونەوەی ئەنجـام دا بـۆ تـاوتوێ كردنـی هەر دو یاسـای نەبڕینـی مـووچەی تاقـانە كە لە لایەن ژمـارە یاسـایی ئەنـدامانی پەرلەمانەوە پێشكەش كراوە دوای خوێندنی یەكەمی پرۆژەكە لە دانیشتنی ئاسـایی ژمـارە (١٦) ڕۆژی سێ شەممە بەورواری (٢٠١٤/١٢/١٦) تاقانەكانی كیمیابـاران و ئەنفـال و جینۆسـاید كـراوان كە لە لایەن ژمارە یاسایی ئەنـدامانی پەرلەمـان پێشـكەش كـراوە، دوای خوێنـدنەوەی یەكەمـی پرۆژەكە لە دانیشـتنی ئاسـایی ژمـارە (١٤) لە ڕۆژی سێشـەممە ٩(٢٠١٥/٦/) خەسـلەتی بەپەلەیـی پێـدرا و ڕەوانەی لیـژنەی تایبەتمەنـدەكان كـراوە، دوای گفتوگـۆ كردنـی تـاوتوێ كـردن لیژنەكـان گەیشـتنە ئەو ئەنجامـانەی خـوارەوە، ناونیشـانی پـرۆژەكە بەم شـێوەیە دەخـوێنرێتەوە، پـرۆژە یاسای ماف و ئیمتیازاتی تاقانەكـانی جینوسـاید، مـاددەی یەكەم بەم شـێوەیە دەخوێنـدرێتەوە، ماددەی (١):

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

تاقـانەی جینۆسـاید: ئەو كەسـەیە كە لە كـاتی ڕوودانـی تاوانەكـانی جینۆسـایدی دژ بە گەلـی كوردستان، پاش شەهید كردنی سەرجەم ئەندامانی خێزانەكەی، بە تەنها ڕزگاری بوبێت.

ماددەی (٢):

یەكەم: تاقانەی جینۆساید سەرجەم ماف و ئیمتیازاتەكـانی كـچ و كـوڕی شـەهیدی جینۆسـایدی دەبێت، كە لە یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٧ی هەموار كراو دەقنووس كراوە.

دووەم: لەكاتی كۆچی دوایی تاقانەدا، بە شەهیدی جینۆساید ئەژمار دەكرێت و سەرجەم ماف و ئیمتیـازاتی شـەهیدی جینۆسـاید كە لە یاسـای ئامـاژە بـۆ كـراوی خـاڵی (یەكەم)ی ئەم مـاددەیە هاتووە، بۆ وارسەكانی دەستەبەر دەكرێت.

سێیەم: وەكو ڕێزلێنان، ناسنامەیەكی تایبەتی بۆ دروسـت دەكرێـت و مەدالیـایەكی تـایبەتی پـێ دەبەخشرێت.

ماددەی سـێیەم: پشتڕاسـتكردنەوەی تاقـانەی جینۆسـاد لە ڕێـی لیژنەیەكـی پسـپۆر لە وەزارەتە پەیوەندیدارەكان بە سەرۆكایەتی دادوەرێكی پلە یەك دەبێت.

ماددەی چوارەم: پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیـدارەكان حوكمەكـانی ئەم یاسـایە جـێ بەجـێ بكەن.

مـاددەی پێـنجەم: كـار بە هـیچ یاسـا یـان بڕیارێـك ناكرێـت نـاكۆك بێـت لەگەڵ حوكمەكـانی ئەم یاسایە.

ماددەی شەشەم: ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاو كردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی كوردستان) جێ بەجێ دەكرێت.

هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە بە مەبەستی رێزلێنانی زیاترو دابینکردنی ژیانێکی شایستە بۆیان، ئەم یاساییە دەرچووێندرا.
لەبەر ئەوەی دوو پڕۆژە یاسا هەبووە موناقەشەی زۆری لەسەر کراوە و رای لایەنی پەیوەندیدار وەرگیراوە دواکارین لە بەڕیزتان راپۆرتی هاوبەش بکرێتە بنەما بۆ گفتوگۆکردن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

با بزانین نیساب تەواوە بۆ دەنگدان، بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە راپۆرتی هاوبەشی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکرێتە بنەما بۆ گفتوگۆ کردن؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٥٤) کەس لەگەڵدایە، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەڵ دا نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، فەرموون لە ناونیشانی پڕۆژەکەوە دەست پێ بکەن.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشانی پڕۆژەکە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

پڕۆژە یاسای ماف و ئیمتیازاتی تاقانەکانی جینۆساید.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ قسەی هەیە لەسەر ناونیشان؟ کەس نییە، کەواتە دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ناونیشانەکەیە بەو شێوەیەی کە هاتووە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٥٤) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەڵدا نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، ماددەی یەك بخوێننەوە.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١):

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

تاقانەی جینۆساید: ئەو کەسەیە کە لە کاتی روودانی تاوانەکانی جینۆسایدی دژ بە گەلی کوردستان، پاش شەهید کردنی سەرجەم ئەندامانی خێزانەکەی، بە تەنها رزگاری بوبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ماددەی یەك با ناوەکان بنووسرێن؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر ماددەی یەك ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە ناویان نووسیوە (صالح فقێ، سەرکەوت سەرحەد، سعید مەسیفی، عباس فتاح، قادر ئۆتمان، تەلار لطیف، بێستون فائق، شکریە اسماعیل، محمود عمر، عادل عزیز، فەرهاد سەنگاوی، ابوبکر هەڵەدنی).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك تاقەنە هەیە من بە نموونە کەسێك لە سنووری خۆمان دەناسم دوای تیاچوونی خێزانەکەی تەنها دایکی مابۆوە دوای چەند مانگێکی کەم دیکیشی تیاچووە، بۆیە ژمارەیەك لەوانە کە چوار کەسن لە دوای چەند مانگێك لەو تاوانانەی کە دەرحەق بە گەلی کورد روویدایە داوای ئەوە دەکەن کە جێگەیەکیان بۆ بکرێتەوە، رەنگە ئافرەتێك بە تەنها لە ماڵێکدا ئەگەر حەوت کەس بۆ نموونە لە خێزانێك بووبێ شەشی تێداچووە، تەنها دایکی ماوەتەوە، دوای دوو، سێ مانگێك رەنگە بە خەفەت و مەراقی ئەوانەوە ئەویش تێداچووبێت، بۆیە ئەوان پەیامیان ئەوە بووە داوای ئەوەیان دەکرد کە جێگەی ئەوانیش بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی من وەکو قسەکەی (کاك صالح)ە، لە راستیدا تاقانەکان ئەوانەن کە دەبێ هەموو کەس و کارەکانیان لە عەمەلیەی جینوسایدا ببوونە قوربانی، بەڵام خەڵکی وامان هەیە کەسێك لە خێزانەکەی دەرچووە، دوای ئەوە لە رووداوێکدا بۆتە قوربانی، تاوانی ئەمە چییە ئەو کەسەی لە ئەنفال رزگاری بووە، مەسەلەن دواتر لە رووداوێکی تر گیانی لە دەست داوە، خۆ ئەمە دیسان ئەمیش تاقانەیە، ئەگەر مەبەست لە تاقانە ئەو کەسە بێت تەنها برا و دایك و باوك و خوشکی نەبێت ئێستا ئەمیش هەمان شتە، بەڵام ئەوەیە ئەم کەسێك لە خێزانەکەی لە عەملیەی ئەنفالدا یان لە کیمیاباراندا بۆ نموونە شەهید نەبووە دواتر لە دوای ئەوە لە رووداوێکی تر تێداچووە، بەڵام لە ئێستادا ئەویش هەر تاقانەیە، یەعنی تەنها هەر خۆی ماوەتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سەرکەوت فەرموو.

بەڕێز سەرکەوت سەرحەد خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بۆ رێکخستنی ئەو جوملەیە وا پێویست دەکات ئەو کەسەی کە لە کاتی رووداوی تاوانەکانی جینوسایدی دژ بە گەلی کوردستان پاش شەهید کردنی سەرجەم ئەندامانی خێزانەکەی، پێویست دەکات ئەو کەس نێر بێت یان مێ بێت ئەوە بنووسرێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو شكریە فەرموو.

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پاڵپشتی ئەم بۆچوونەی (كاك صالح) دەكەم، سەبارەت بە یەكەم من پێموایە لێرە (واو)ێك زیادە لە رووی لوغەویەوە، یەك (واو) بێت تەواو، سەبارەت بە خاڵی دووەم من پێموایە لێرە كێشەیەك دروست دەكات بۆ وارسەكان، وارس رەنگە ئەگەر لە رووی شەرعیەوە سەیری بكەین كوڕی كوڕی پلكیشی هەر دەبێت، بەڵام من پێموایە لە ناو كەوانەیەك دابنرێت باشە، مەسەلەن وارسەكان كێ و كێن، مام بێ، خاڵ بێ، پلك بێ، یەعنی كەسە نزیكەكان، من پێم باشە ئەوهای لێ بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك سعید مەسیفی فەرموو.

بەڕێز سعید محمد (سعید مەسیفی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تاقانەی جینوساید هەر كەسێك لە كاتی ئەنجامدانی تاوانەكانی جینوساید یان لە كاتی كۆڕەوە ملیۆنیەكەی گەلی كوردستان سەرجەم خێزانەكەی ژیانیان لە دەست دابێت، تەنها یەك كەس رزگار بێت، پێویستە ئەوەی لەگەڵدابنرێت كۆڕەوەكەش، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود عمر عمر صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەك ئاگادارن لە تاوانی ئەنفالدا بەشێكی زۆر لەوانەی كە (نقرە السلمان) و لە شوێنەكانی تر زیندانی كران دوای شەش، حەوت مانگێك لە زیندان بوونیان گەڕانەوە، بە تایبەتی پیر و پەككەوتەكان و منداڵەكان، بەشێك لەو منداڵانە لەگەڵ دایك و باوكیان گەڕانەوە، دایك و باوكیان دوای ئەوەی كە گەڕانەوە دوای شەش مانگێك كۆچی دواییان كرد و ئێستا خۆیان ماونەتەوە، داواكارم و پێویستیش دەكات ئەوانەش كە رێژەیەكی كەمن، مەسەلەن بۆ نموونە لە ناحیەی رزگاری و قەزای كەلار و ئەو شوێنانە هەمانە لەو بابەتانە چەند كەسێك ئەوانەش هەڵبەتە تاقانەی جینوساید هەژمار بكرێن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس فتاح صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كردەوەی ئەنفال كردەوەیەكی زۆر ئاڵۆز بووە، بێگومان زۆر قسە هەڵدەگرێ، (كاك محمود) بەشێك لە قسەكانی منی كرد، ئێمە خەڵكمان هەبووە بە تاقانەیی بەجێ ماوە، دایك و باوكیشی ئەنفال كراوە، بەڵام بە هۆی پەككەوتنی پاش ماوەیەك، پاش شەش مانگ زیاتر لەوانەیە دایكی

یـان بـاوكی به هـۆی پەككەوتنیـانەوە گەڕابێـتەوە لەوانەیە چەنـد مـانگێكیش بێـت، پێویسـتە ئەمەشیان بخەینە ئەم چوارچێوەیە، لەوانەیە لە حاڵەتی كیمیابارانیش حاڵەتی لەو بابەتەمان بۆ دروست بێـت، بـۆیە بە پێویسـتی دەزانـم ئەمـانەش كە وەكـو تاقـانە هەژمـار بكـرێن كە دایـك و باوكیان (نقره السلمان)یان دیوە جارێكیان یان پاش ماوەیەك، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك عادل فەرمووو.

بەڕێز عادل عزیز شكور:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من (كاك محمود و كاك سعید مەسیفی) كردیان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك قادر فەرمووو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منـیش پشـتگیری ئەو رایە دەكەم كە مەرج نیـیە ئەوەی كە تاقـانەیە هەمـوو ئەنـدامەكان لە كارەساتەكاندا شەهید بـوون، بـۆ نمـوونە ئەگەر كەسێك بەر لە رووداوی كارەسـاتی جینوسـاید ئەندامێكی خێزانەكەی شەهید سەنگەربێت، دواتر ئەوانـی تـر شـەهید بـووبێ، یەعنـی پێـی ئەم دەقەبێت ئەمە ناگرێتەوە، بۆیە سیاغەیەكی قانونی بـۆی بكەیـن بـۆ ئەوەی بتـوانین ئەوانەی كە دوای كارەساتەكەش كەسێك كە ئەندامێكی خێزانەكەی دەرچووە، بـاقی تـر ئەوانەی كە شـەهید بـوون ئەگەر لە دەرئەنجـامی كیمیابـارانی ئەنفـالیش نەبێـت بە هۆكـاری ئەمەی هۆكـارەكەی نەخۆشی بێت ئەمیش مەشمول بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك ابوبكر هەڵەدنی فەمووو.

بەڕێز ابوبكر عمر (ابوبكر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە رایەكەی (كاك بێستون فائق) دەكەم، بە یەك وشـە ئەم كێشـەیە حەل دەبێـت بەوەی تاقانەكان دواتریش بگرێتەوە، پێش بە تەنها رزگاری بووبێت، ئەم وشەیەی بۆ زیاد بكـرێ یـان دواتـر بە تەنهـا رزگـاری بووبێـت، واتە ئەوانەش دەگـرێتەوە كە دواتـر ئەنـدامێكی تـری خێزانەكەیان لە دەست داوە ئێستا تاقانەیە بە رای من، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خاتوو تەلار فەرمووو.

بەڕێز تەلار لطیف محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش بەشێك لە قسەكانم (كاك بێستون) كردی، پشتگیری لە قسـەكانی دەكەم، بەڵام یەك خـاڵی تر هەیە ئێمە كە پێناسەی تاقانە دەكەین زۆرجار هەیە لە دەرئەنجامی ئەو زەواجانەی كە كـراوە

ئیتر ئایا دایکەکە زەواجێکی کردۆتەوە یان زەواج دەکات، لەو کاتەدا دوو تاقانە دروست دەبێ لە خێـزانەکەدا، دواتـر دایـك و باوکەکانیـان لە دەسـت داوە، لەو کـاتەدا چـۆن مـامەڵە لەگەڵ ئەو حاڵەتەدا دەکرێ ئەگەر بەو شێوازەی پێناسەکە بێـت، ئەوە جیاکـاری دەکـرێ، بـۆیە پێناسـەکە بە شێوازێك بێت کە حەلی ئەو کێشەیەی تاقانەی خێزانەکانیش بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فەرهاد سەنگاوی فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح (فەرهاد سەنگاوی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من زۆربەی کرا، بەڵام من گلەیەکی بچووکم هەیە لە مەسەلەی کەس وکاری شەهیدان و ئەنفال و تاقانە هەمووی لە جێگای خۆیەتی، پێویستە زۆر ڕێزیـان لـێ بگیـرێ، ئەوە بێگومـان، بەڵام ئەگەر پرۆژەی سوشیالەکە جێ بەجێ بکرێ ئـێمە پێویسـتمان بە زۆر شـت نابێـت، هەمـوو کۆمەڵگا لە ناو ئەو پرۆژەیە جێگای دەبێتەوە، پێویستە ئەو سوشـیالە بکـرێ بە پـرۆژەی هەمـوو فراکسیۆنەکان بۆ ئەوەی جێ بەجێ بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنە پەیوەندیدارەکان، د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی کە تەنها تاقانەی جینوساید ئەو کەسانە نەگرێتەوە لە کـاتی تاوانەکانـدا تاقـانە بـوون، بەڵکـو ئەوانەی دواتـریش بگـرێتەوە، پێمـوایە ئەوە لەلایەن بەشـێکی زۆر لە ئەنـدامانی بەڕێزەوە باسکرا، ئێمە لە لیژنە هاوبەشەکان موناقەشـەی زۆرمـان لەسـەر ئەو بـابەتە کـردووە و باسمان کردووە، هەروەها لەگەڵ لایەنی پەیوەندیداریش باسمان کردووە، بەڵام ئێمە لە لیژنەکان و لایەنی پەیوەندیداریش لە حکومەت پێی وابوو ئەم مەسەلەیە حەسم نابێت، بۆ نموونە ئەگەر ئێمە بڵێین ئەوەی کە شەش مانگیش بێ دوای ئەوە دەبێتە تاقانە، ئەی ئەوەی کە شەش مانـگ و یەك ڕۆژە، (کاك گۆران) لە لیژنەکەدا بلزەبت ئەو قسەیەی کرد، یەعنی ئەوەی کە شـەش مانـگ و یەك ڕۆژە، ئەگەر گوتمان سـاڵێك، ئەی ئەوەی سـاڵێك و یەك ڕۆژە، بـۆیە ئـێمە بـۆ حەسـم کردنـی مەوزوعەکە بـۆ ئەوەی ئیسـتیقرار دروسـت ببێـت لە قـانونەکەدا پێمـان بـاش بـوو تەنهـا ئەوانە بگرێتەوە کە لە کاتی جینوسادید، ئەمە ڕای پەیوەندیداریش بوو لە حکومەت بـۆ ئەوەی حەسـم ببێت، ئیستیقراری پێوە دیار بێت ماددەکە، سەبارەت بەوەی کە بگوترێ ئەو کەسـە نێـر بـێ یـان مـێ، پێمـوایە کە گوتمـان ئەو (کەس)ە بە مـوتلەقی هـاتووە، هەمـووی دەگـرێتەوە و پێویسـت ناکات، وشەی کۆڕەوەکە ئەوە مانیع نییە ئەگەر لەلایەن لیژنەکـانەوە دەتـوانین ئیـزافەی بکەیـن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیریم بۆ قسەکانی (د.بەهار)، ئێمە لە لیژنە ئەو قسانەی کە ئەندامانی پەرلەمان کردیان بۆ پشتیوانی کردنی ئەو کەسانەی کە دواتر کەسێکیان لە دەست داوە، ئێمە زۆر بە جدی ئەم تەرحەمان کرد، ئەم داواکاریە لەلایەن کۆمەڵێك لەم کەسانەی کە دواتر دایکیان ماوە یان باوکیان ماوە، بەڵام بە هەر هۆکارێك بێ پاش ماوەیەك لە دەستیان داوە، دیفاعمان لەوانە کرد، بەڵام لەبەرامبەریشدا قسە لەسەر ئەوە بوو کە ئەم یاسایە بە خودی تاقانەکانە، ئەوانە ڕەمزێکی تایبەتن و ئیمتیازی تایبەتیان هەیە، بە جۆرێك لە جۆرەکان فراوانگردنی سنوورەکەی ئەم ئیمتیازاتانە بە شێك لە دیوەکەی ئەوان بەر تەسك دەکرێتەوە، غەدرێك دەکرێ، دووەم شت تەحدیدکردنی سنوورەکە وەکو (د.بەهار) گوتی وەزارەت بە ئێمەی دەگوت چ کاتێك، پاش چەند، هەیە پاش شەش مانگ مردووە یان پاش ساڵێك مردووە، یان پاش دوو ساڵ مردووە، تەحدیدکردنی کەمێك قورس بوو، هەروەها جگەلەوە لەوانەیە بەهۆی کە بەداخەوە زۆرجار ئەم حاڵەتانە بە لاڕێ دەبرێت، بەڵگەی ناراست دێتە دەرێ، شاهیدی ناراست دەدرێت، لەوانەیە سنوورەکەی فراوانتر بکرێ، بە داخەوە لەلایەن هەندێ کەسەوە، لەگەڵ ڕێزمدا، بۆیە ئەمە بۆچوونی وەزارەتی شەهیدان بوو، ئەگەر نا ئێمەش بە پەرۆش بووین بۆ ئەوەی ئەو کەسانە بگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شوان ناوت نەنووسی بوو، بەڵام فەرموو قسە بکە.

بەڕێز عمر مصطفى (شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله من پێم باشە لە کۆی ئەو پرۆژەیە لە شوێنی وشەی ئەنفال جینۆساید بەکاربهێنرێت، یاخود بە ناو ئەنفال، حیزبی بەعس هەشت ساڵ شەڕی دژ بە ئێران کرد بە ناوی (فرس المجوس)، بەڵام ڕۆژێك لە ڕۆژان لە ئەدەبیاتی ئێرانیەکاندا نەیان گوت ئێمە (فرس المجوس)ین، ئێستا ئەنفالیش دژی شەعبێك دەدرێ کە ئەو شەعبە لە ئیسلام هەڵگەڕابێتەوە، وەکو ئەوە وایە خۆمان ئیعتیراف بەوە بکەین، یانیش وشەی جینوساید بەکاربێنین، یاخود بەناو ئەنفال، وشەی ئەنفال نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەنفالی تێدا نییە، جینوسایدە، بەڕێز مامۆستا مەڕوان فەرموو.

بەڕێز حسين اسماعيل حسين (مەڕوان گەڵاڵی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله پرسیارێك هاتووە پرسیارەکە وەجیهە پێم خۆشە ئەگەر ئاڕاستەی لیژنەی پەیوەندیداری بکەین، ئافرەتێك کە کچێکی بچووکی هەبووبێتن بە بچووکی ئەو کچەی بەجێ هێشتبێت

شووی کردۆتەوە، حاڵەتی ئەوهامان زۆرە، ئەو کچە بە تەنها ماوەتەوە دایکەکە لە ژیانە، بەڵام شووی کردۆتەوە، ئایا ئەوەش بە تاقانە حیساب دەکرێت یان نا؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی دواتر وەڵامتان دەدەنەوە، کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود عمر صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە برادەرانی لیژنەی یاسایی باسیان کرد بێگومان بۆ تاقانەکانی ئەنفال سەرجەم کوردستان ناگاتە (١٥٠) تاقانە، یەعنی لە (١٥٠) کەس تاقانە تێپەڕ نابێت، پێموابێت ئەمە رێژەیەکی زۆر نییە بۆ حکومەت ئەگەر لێرە و لەوێ ئەوەشی بۆ زیاد بکرێ ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تر لە ماددەکانی دوای ئەوە هاتووە کە لیژنەیەکی پسپۆڕ بە سەرۆکایەتی دادوەرێك دانراوە بۆ لێکۆڵینەوە و تەحقیقی ورد لەوەی کە بزانی کێ تاقانەیە، کێ تاقانە نییە، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەو جۆرە تاقانەش کە باسمان کردووە دوی دایك و باوکیان ماونەتەوە ئەوانەش ئەژما بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر وەتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە داوای تیحدیدکردنی کاتمان نەکردووە، دەڵێن گریمان کەسێك رزگاری بوو خۆی و براکەی، دووکەس لە خێزانێك رزگاریان بوو ئەی ئەگەر براکەی هەر لە ئەنجامی دەرەنجامی کیمیا بارانەکە تیاچوو، یەعنی لێرەدا لەو پێناسەیە نایگرێتەوە پێویست بە تەحدید کردنی کات ناکات شەش مانگ یان چەند ساڵ، کەسێك تاقانەیە خۆی و برایەکی گریمان دەرچووە دواتر براکەی هەر بەهۆی کیمیابارانکردنەکە گیانی لەدەست داوە مەشمول نابێ، موستەفید نابێ بەپێە ئەم دەقە، بەپێی ئەم پێناسەیە ماف و ئیمتیازاتەکانی شێوەی دی جینۆسایدە، بۆیە داوا دەکەین کە ئەمە ڕاستە لەوانەیە ئیشکالی تێبکەوێ، بەڵام لە سنوورێك تەحدیدی بکەین یانی ئەم حاڵەتانە تایبەتن، وەکو کاك محمودیش باسی کرد رێژەکە زۆر نییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کەنعان نجم الدین احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوا مولاحەزەم پێ باشە، مەسەلەن تاقانەیە و یان ئەبێ بە تاقانە، چونکە ئەبێ لەوانەیە دووان بن یەکێکیان بمرێ و ئەو بە تاقانە حیساب ئەبێ، ئەبێ بە تاقانە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، با بزانین لیژنەی یاسایی ڕایان چییە، فەرموو بەڕێز کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بەداخەوە ئەبووایە وەزارەتی شەهیدان لەم دانیشتنە لێرە بووایە....
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
خۆیان وتیان ڕێککەوتووین لەگەڵ لیژنەکە.....
بەڕێز گۆران ئازاد محمد:
بەڵێ ڕێککەوتووین، بەڵام ئەندامانی پەرلەمان موختەرەحات و ڕەئی تازە و باشیان هەیە، زەرور بوو ئەزان وەڵام بدەنەوە، بەڵام ئێمە وا لەخەتین لەگەڵیان، وەزارەتی شەهیدان و ئێمەش وەکو لیژنە بە هەرسێ لیژنەکەوە مانیع نین لەوەی کەوا لەدواتر ئەوانەی کە تاقانە بوون بیگرنەوە، بەڵام ئەبێ سەقفەکی زەمەنی دابنرێت، یەعنی ئەوە ئەرکێکی قانونی و یەعنی مێژوویيە باسی دەکەین، سەقفێکی زەمەنی دانەنرێ یەعنی هیچ سوودێك بۆ ئیمتیازاتەکانیان نابێ، جا سەقفەکە سێ مانگ دادەنێن، شەش مانگ دادەنێن، ساڵێك دادەنێن، بەڵام لە نەتیجە دەبێ سەقفێك هەبێ، قانونیش دائیمەن هەروایە بەشێك تێدا بێبەش دەبێ، بەڵام موهیمە زۆرترین کەس تێدا سوودمەندبێتن لە قانەندا، بۆیە ئەگەر ئەمە بۆ ئەوەی زۆر موناقەشەی نەکەین سەقفێك ئەگەر پێتان باشە شەش مانگ یان ساڵێك هەردووکی بخەینە دەنگەوە، ئێمە وەکو لیژنە ڕاوێژەك دەکەین ئەگەر روخسەتمان بدەی لەسەر چەند ڕێکەوتین بیخەینە بەردەم ئەندامانی پەرلەمان بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدەن، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.
بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
سەبارەت بەو پرسیارەی مامۆستا مەروان کردی، ئەو کەسە حیساب نییە بە پێی ئەم یاسایە، نەخێر چونکە ئەگەر دایکی شووی کردبێتەوە مەعنای ئەوە نییە لە ژیاندا نەماوە و پەیوەندی بەوەوە نەماوە، سەبارەت بە کۆڕەویش لە یاسای ژمارە (٩)شەهیدان سەیرمانکرد ئەوەی کۆڕە و بە شەهیدی هاوڵاتی حیسابە، ئێمە باسی شەهیدی جینۆساید دەکەین، بۆیە ناتوانین مەسەلەی کۆڕەو لێرە ئیزافە بکەین، سوپاس.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، ئێوە مشاوەرەی خۆتان بکەن، کاك ابوبکر فەرموو.
بەڕێز ابوبکر عمر عبدلله (ابوبکر هەڵەدنی):
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
من پێموایە تەحدیدکردنی کات هیچ عەدالەتێکی تێدانییە، من دوای شەش مانگ باوکم ئەمرێ، دوای دە ساڵ ئەمرێ هیچ عەدالەت لە تەحدید کردنی کاتدا نییە یان ئەبێ ئێستا جێی ئەوانە بکەینەوە کە ئەبنە تاقانە لە داهاتوودا یان ئەبێ ئەم یاسایە بڕوا لە داهاتوودا بەهەمەئاهەنگی لەگەڵ وەزارەتی شەهیداندا پرۆژە یاسایەکی تر بۆ هەموان پێشکەش بکەین کە ئەوانیش بگرێتەوە، ئەو دوو حەلەی هەیە بە ڕەئی من، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئاوازخان فەرموو.

بەڕێز ئاواز جەنگی بورهان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا من بە باشم دەزانی لیژنە پەیوەندیدارەكان لەگەڵ وەزارەتی مەعنی داتایەكیان لەبەر دەست بووایە بۆ ئەوەی ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان بەرچاو ڕوونیمان هەبوایە بزانین ژمارەی ئەو تاقانانەی لە هەرێمی كوردستان هەیە كە ئەو یاسایە دەیانگرێتەوە چەند كەسن، بەوەی كە ئێستاش پێشنیار دەكرێ ئیزافە بكرێ یەعنی بە ئەوانیشەوە بۆ ئەوەی بەرچاومان ڕوون بێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو مریم فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەپێی دەقی ئەو یاسایەی وا دیارە ئەو ماددەیەی ناوچە دابڕێنراوەكانیش دەگرێتەوە، بۆیە پێموایە ئەو ڕێژەی كە باسی دەكەن دەبێ زیاتربێ لەوە، چونكە ئێمە هەموومان دەزانین ناوچەی شنگال لەوانەیە بە دەیان كەس هەبێ كەس و كاری لە دەست دابێ دایك و باوكی، بۆیە هیوادارم ئەوەش ڕەچاو بكەن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك دلێر فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفى حسن (دلێر ماوەتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تاقانەكان توێژێكی زۆر زۆر مەغدورن، یەعنی زۆر زەحمەتە هیچ ئەندام پەرلەمانێك بتوانێ (٥) دەقە گوێ لە مەعاناتی تاقانەكان بگرێ كە ئێمە وەكو لیژنەی پێشمەرگە لەگەڵیان دانیشتین تەقریبەن (١٠٥) كەسن لە هەڵەبجە، یەعنی حەقە ئەمانە یەك بە یەك مێژوویان بنووسرێتەوە لە یەك ڕۆژدا بێنە بەرچاوی خۆت دایك و باوك، خوشك و برا، مام و خاڵ، نەنك و باپیری شەهید بوون خۆی بە سوتفە دەرچووە یان لە ماڵەوە نەبووە یان بە سوتفە لەوێ شەهید نەبووە و هتۆتەوە، یەعنی مەعاناتیان زۆرە ئەمانە (٣٠)ساڵە بەتەنیا ئەژین، (٣٠)ساڵە لە ماڵان ئەژین، (٣٠)ساڵە خەڵك بە خێویان دەكا، كەس نازی نەكێشاون، منداڵەكانیان ئێستا وەكو قسەی خۆیان كەس نییە لایان دابنێن كە یەكێكیان فەرمانبەر بێ، نە پوری هەیە، نە مامی هەیە، نە خاڵی هەیە، نە باپیری هەیە، نە نەنكی هەیە، یەكێكیان بۆی گێڕاینەوە تووشی صەرع بووە دوو، سێ منداڵی بچووكی هەیە یەعنی تا ئەم وەبەرخۆدێتەوە ئەبێ منداڵەكانی لە چ مەئساتێكدابن؟ بۆیە واجبە لەسەر پەرلەمان و حكومەتی هەرێمی كوردستان ژیانێكی زۆر زۆر شایستە بۆ ئەمانە دابنێن، ویسامێكیان بداتێ وەكو خەڵكی ڤێتنام، حەقە ئەمە لە پایتەخت گەڕەكێكی زۆر زۆر تایبەتیان بۆ بكرێتەوە هەر ملەتێكی مەزلوم كە هاتە ئەو سنوورە، هەر سەحافەیەك هاتە ئەو سنووره ئەمانەیان پیشان بدەی بەرهەمی چوار كارەساتی زۆر گەورەن بۆیە بەناوی تاقانەكانی

جینۆسایدەوەیە، چونکە دادگای باڵای تاوانەکانی عیراق ئیعترافی پێکردووە، ئەگەر شەنگالیش لەمەو دوا ئیعترافی پێ بکرێت دەچێتە زمنی ئەمانەوە، بۆیە هەرژی بۆیان بکرێ کەمە زیاد نییە لەم قۆناغەدا ئەمە بۆ ئەوەی تووشی ئیشکالاتی یاسایی نەبین، لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان و وەزارەتی مەعنی شتێکی تاڕادەیەك باش ئەگەر دەوڵەمەندی بکەین داڕێژراوە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کاك دلێر کردی، هەر ئەوەندە لە ڕووی عەدەدەوە هەتا ئەم ساتەوەختە (١٠٥) کەسن، ئەوەی کە دێتە سەری تاوانەکانی شەنگال دواتر تەحەکوم دەکا، بەڵام وەکو بەڕێزان داوای داتایان کرد هەتاوەکو ئێستا (١٠٥)ن ئەوەی کە لەبەر دەستدایە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك ئومێد قسەیەکت هەبوو فەرموو.

بەڕێز ئومێد حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرنجێکم لەسەر دیاری کردنی کات هەبوو، لەگەڵ ئەو قسەیەم سەربارى پشتیوانی بۆ هەژمارکردنی ئەو تاقانانەی ئەو برادەرانە باسیان کرد، بەڵام ئیشکالێکی ترمان دێتە پێش دوای ساڵێك، دوای دوو ساڵ، دوای دە ساڵ ڕەنگە دوای پانزە ساڵ یەکێك لەو کەسانەی کەماونەتەوە کۆچی دوایی بکەن، ئایا چۆن ئەوانە ئەژمار دەکرێن، چونکە دوای دە ساڵیش دوو کەس ماونەتەوە یەکێك لەو دوو کەسە کۆچی دوایی ئەکات بە هەر ڕووداوێك ئەگەر دوای دە ساڵ یان پانزە ساڵ بێ ئەگەر بە عادیلانە تەمەشای بکەی ئەبێ ئەژمار بکرێ، بەڵام ئەگەر کات دیاری بکەی ئەبێ ئەژمار نەکرێ، ئەگەر ئەم دەرگایەشت کردەوە بە دڵنیایی یەعنی سنوورەکەی دیاری نەکەی دەڕوا و ڕەنگە تا ماوەی (٥٠)ساڵیش بەردەوام تاقانە زیاد بکا، بۆیە ئەبێ ئەم ئیشکالییەتە لە یاساکە چارەسەر بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو جەدوەلی ئێوە لێرە بەڕێزتان باسی دەکەن ئێمە هەستمان پێکردووە بە جدیش باسمان کردییە، ئەم قانونە زیاتر بۆ ئیمتیاز نییە، زیاتر بۆ ڕێز لێنانە، زیاتر بۆ ناساندنە، زیاتر بۆ تەعویزکردنەوەی مەعنەوییە، ئەو عەدەدەی کی کاك دلێروان باسیان کرد (١٠٥) کەسن بە ئێمەش وترا (١٥٨) کەسن یەعنی فی کل احوال لە (١٥٠) کەسەکە تێپەڕ ناکا، بەڵام عەدەدەکەی تەحدید ناکرێ، لەوانەیە زۆر زۆر زیاتر بێ یەعنی شتێك نییە لەبەر دەستمان بێ، ڕۆژانەش دیار نییە

لەبەر چاومـان، پێشـنیار دەکەیـن وەك لیـژنەی مەعنییەکـان ئەم نیقاشـە بە دەنـگ دان یەکـلا ببیــتەوە، یەکەم شــت ئەســڵی مەشــروعەکە بەم شــێوەیەیە ئەمە ڕای لیژنەکــانە، ڕای لەگەڵ وەزارەتە بیخە دەنگەوە ئەگەر ئەوە دەنگی نەهێنا ئەوا وەك خـۆی دەمێنێـتەوە ئەگەر ڕەفـز کـرا ئەو کـاتە پێشـنیاری ئەنـدامان بـۆ ئەوەی مـودەی شـەش مانـگ، سـاڵێك چەنـدیان پـێ گونجـاوە بۆیاساکە ئیزافە بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، دەرفەتان پێدەدەم، کاك زانا قسەیەکت هەبوو فەرموو.

بەڕێز زانا عبدالرحمن عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە مـن لەگەڵ ڕایەکەی کـاك گـۆرانم، مەسـەلەی تاقانەکـان ئەوان دەسـتکەوتێکی مەعنەویـان هەیە بوونەتە سـومبولێك، نـاکرێ ئەم سـومولە زیـاد بکـرێ و کارێزمایەکەیـان بەردەوام خەڵکـی بچێتە سەر، ئەوا ئەو کارێزمایەی کە هەیانە نایان مێنێ، ئـێمە ئەمـانە نـزیکەی هەیـانە (٣٠)سـاڵە تاقانەیە ناکرێ ئەوەی ئەمرۆ دەکرێتە تاقانە ئیمتیازی بەقەد ئەوە بێ کە (٣٠) ساڵە بە تەنیا ئەژی، ئێمە لە هەموو دونیـا وایە ئەوانەی کە لەدوای جینۆسـاید ئەبـووە تاقـانە جۆرێـك لە سیمبولیان هەیە ناکرێ خەڵکی تریان بۆ زیاد بکرێ، ئەوەی کە هەیە بە پێی یاسای تر بە شێوازی تر هاوکاری بکـرێن، بەڵام ئەمـانە دەسـتکەوتێکی مەعـنەوین، سـەروەتێکی مەعـنەوین کە لە دوای قوربـانی، لەدوای جینۆساید بۆ ئێمە ماونەتەوە، بـۆیە زیـاد کردنـی ئەمە بە بـڕوای مـن لە گەورەیـی ئەوان کەمدەکاتەوە، بۆیە گرنگە وەکو خۆی تەعامولی لەگەڵدا بکەین کە ئێستا هەیە دەبێ لە ئایندە بە پرۆژە یاسای تر ئەم مەسەلەیە ڕێك بخەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بزەبت ئەکرێ، ئەبێ بە دیراسەکراوی بـێ ئەو بـابەتە، دیارسـە بکـرێ بـزانین چەنـدێکن، چەند کەس ئەگرێتەوە ئەو کات بڕیاری لەسەر بـدەین، هەڵـبەتە ئەوە ئەمێنێـتەوە بـۆ دەنگـدانی ئەندامانی پەرلەمان خۆیان، خاتوو بەهار فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەز ئەکەم لە ڕووی پرۆتۆکۆلییەوانێ ئاماژە بە ڕوونکردنەوەیەك بدەم لە ڕووی عەدەدەکەوانێ کە ئێمە کۆبوونەوەمان لەگەڵ خۆیاندا کرد لە هەڵەبجە وتیان (١٠٥)، ئێستا باسی لێدەکا (١٥٨)بـن بەپێی ئەو ڕێکخراوەی کە هەیانە، دیارە قسەو بـاس لەسـەر ئەوە هەیە کە تاقانەکـان هەنـدێکی تێکەوتووە، هەندێك بە ئەوەی کە بەیاساکەشدا ئاماژەی پێدراو چارەسەری ئەوە کـراوە کەس بە ڕێگایەکی نا یاسایی خۆی بە تاقانە نەزارنێت، ئێوە لە هەرێمی کوردستانیشدا ئەزانـین تـا ئێسـتا لە ڕووی ئامارەوە سەرجەم دام و دەزگاکانمان بە شێوازێکی گونجاو نییە ئامارەکـانی، بـۆیە ئەو (١٠٥) و (١٥٨)ە تاکو ئێستا یەکلا نەبۆتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دکتۆر عزت قسەیەکت هەبوو فەرمووو، دوا موداخەلە.

بەڕێز د. عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمەش وەکو لیژنەی دارایی پێشنیار دەکەین وەکو خۆی بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا پێشنیارەکانی تر بخرێتە دەنگەوە، لەبەر ئەوەی بە هەموو پێوەرێك ژمارەکان دیاری کراو بێت خزمەتی زیاتر دەکرێن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ماددەکە وەکو خۆی ئەخەینە دەنگەوە ئەگەر دەنگی نەهێنا دوایی پێشنیاری دووەم ئەوەیە کە داوای ئەوە کراوە ئەوانەی کاتی ڕوودانی تاوانەکە و دواتر دەبنە تاقانە بەمەرجێك لە ساڵێك زیاتر تێپەڕ نەبێت لە کاتی ڕوودانی تاوانەکانی جینۆساید ن ئەم دوو ڕایە هەیە ئەیخەینە دەنگەوە، لە پێشان ئەسڵی ماددەکە ئەخوێنینەوە بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگەوە تکایە بیخوێننەوە لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١):

بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

تاقانەی جینۆساید: ئەو کەسەیە کە لە کاتی ڕوودانی تاوانەکانی جینۆسایدی دژ بە گەلی کوردستان، پاش شەهید کردنی سەرجەم ئەندامانی خێزانەکەی، بە تەنها ڕزگاری بوبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟ (٣٩) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (١٢) دژیەتی، کەواتە پەسەنکرا.

بەڕێز بەهار محمود فتاح:

ماددەی (٢):

یەکەم: تاقانەی جینۆساید سەرجەم ماف و ئیمتیازاتەکانی کچ و کوڕی شەهیدی جینۆسایدی دەبێت، کە لە یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٧ی هەموار کراو دەقنووس کراوە.

دووەم: لەکاتی کۆچی دوایی تاقانەدا، بە شەهیدی جینۆساید ئەژمار دەکرێت و سەرجەم ماف و ئیمتیازاتی شەهیدی جینۆساید کە لە یاسای ئاماژە بۆ کراوی خاڵی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە هاتووە، بۆ وارسەکانی دەستەبەر دەکرێت.

سێیەم: وەکو ڕێزلێنان، ناسنامەیەکی تایبەتی بۆ دروست دەکرێت و مەدالیایەکی تایبەتی پێ دەبەخشرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، با ناوەكان بنووسرێ ئێوە ڕوونكردنەوە بدەن.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەی (٢) دەكەن : سعید مەسیفی، صالح فەقێ، فەرهاد سەنگاوی، بێستون فائق، حسن صالح، محمود عمر، شێركۆ حەمە امین، انور قادر، خلف احمد، قادر وەتمان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێش ئەوەی دەست بە گفتوگۆ بكەین لیژنە پەیوەندیدارەكان ڕوونكردنەوە ئەدەن بەڕێز كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە تایبەتە بە ماف و ئیمتیازات، بۆ ئەوەی بەڕێزتان بەرچاوتان ڕوون بێ ئەم ماف و ئیمتیازاتانە لە یاسای وەزارەتی شەهیدان لە ماددەی (٧)دا لە هەشت بڕگەدا بە وازحی نووسراوە، كەوا بریتی دەبێ لە یەكەی نیشتەجێبوون، بریتی دەبێ لە كرێی خوێندن، لەكاتی نەخۆش كەوتن لە مەسەلەی تەندروستی و چارەسەركردن، بەخشین یان لە سولفەی زەواج، دامەزراندن، كورسی خوێندن، لەبەر ئەوە پێویست ناكا ئێمە ئەو خاڵانە هەموو دەرج كەین كە وتمان ئەو ئیمیازاتانەی بۆ ئەو كەس و كارانە هاتووە لە یاسای وەزارەتی شەهیدان هەمان شتە، خودی پڕۆژە یاسایەكەش كە لەلایەن با بڵێن تاقانەكانەوە پێشكەش كرابوو ئەوان درجیان كردبوو، بەڵام ئێمە لە ڕووی قانونی زەمانەتی ئەوە هەیە كە هەموو مافەكانیان لە ناو یاسای وەزارەتی شەهیدان ئاماژە پێكراوە، بۆیە پێویستی بە تیكرار نییە تەنها ئاماژەمان بە بوونی ئەو مافانە كردووە كە ئەوانیش شمولی دەكەن بۆ زانیاری بەڕێزتان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو بەهار عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕوانگەی ئێمەوە وەكو لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان، كە كۆبوونەوەیەكمان لەگەڵ نوێنەری تاقانەكاندا كرد، لەڕوانگەی ئەو كۆبوونەوەی لەگەڵ ئەو بەڕێزانە، ئەوان سێ كێشەی زۆر سەرەكیان هەبوو، كە پێویست دەكات ئێمە ڕەچاوی بكەین لەم یاسایەدا، یەكەم: مەسەلەی مووچەكانیان كە بگەڕێتەوە بۆ منداڵەكانیان، دووەم: مەسەلەی نیشتەجێبوون، سێیەم: ڕێزلێنانیان لەدامودەزگاكاندا، سەبارەت بە یەكەی نیشتەجێبوون ڕەنگە وەكو نەصێكی وازح نەهاتبێت، بەڵام ئێمە لەوەی كە وتوومانە كە لەیاسای ژمارە (٩) ساڵی ٢٠٠٧ نووسراوە، وەك كاك گۆران ئاماژەی پێكرد، یەكەی نیشتەجێبوونی تێدایە، تێچووی تەندروستی تێدایە، هەموو ئەو ئیمتیازانەی تێدایە، پێشینەی هاوسەرگیری، سوودمەند بوون لە خوێندن، هەروەها مەسەلەی ڕێز لێنانیش كە لە ماددەی سێیەم، جێگای كراوەتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر عزت صابر، فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکێکی تر لە ئامانجەکانی پێشکەشکردنی ئەم پرۆژەیە یاسایە ئەوەیە، ئەوانەی کە تاقانەی جینۆسایدن، ئەوەی کە مانگانە وەری دەگرن مینحەیە، کەخۆی نەما لەژیاندا، بەپێی ئەویاسا بەرکارانەی کە هەیە لە هەرێمدا ناچێت بۆ کەسوکارەکەی، ئەبێت لێرەدا وەکو برگەیەك لەماددەی ٢ چەسپێندراوە، ئەگەر تاقانە نەما لەژیاندا ئەو مووچەیەی کەهەیەتی ئەچێت بۆ کەسوکارەکەی، ئەوە یەکێکە لە ئامانجەکانی دانانی ئەم یاسایە، لەوە زیاتر ئەو بەڕێزانە کەباسیان کرد، یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهیدان زۆر ماددەی گرنگی تێدایە کە ئەمانیش دەگرێتەوە، وە ئەکرێت ماددەی تری بۆ زیاد بکرێت یان بەتەحدید باسی یەکەی نیشتەجێبوون بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك سەعید مەصیفی، فەرموو.

بەڕێز سعید محمد سعید(مەصیفی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە لەماددەی دووەم برگەیەکی بۆ زیاد بکرێت، تاقانە ئەگەر مووچەخۆر بێت لەهەر دامودەزگایەکی حکومەت، مووچەی کەسوکاری شەهیدەکەی نەبێتە رێگر، یەعنی ئەوە لەناو ماف و ئیمتیازاتەکان هەبێت، ئەوەی کەمووچەخۆر بێت لەهەر دامودەزگایەکی حکومەت پێویستە ئەو ماف وئیمتیازاتانەی کە لەیاسای ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٧ کە هەیە، بۆ ئەو کەسە نەبێتە رێگر، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز بیستوون فائق، فەرموو.

بەڕێز بیستوون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ماددەی دووەم، فەقەرەی یەکەم خۆی وایە، بەڵام بەڕای من پێویست ناکات کە تاقانەی جینۆساید سەرجەم ماف وئیمتیازاتەکان دەگرێتەوە، ئەوە بەڕای من زیادەیە، لەفەقەرەی دووەم، ئەصڵی ئەم یاسایانەی کە پێشکەشکراون، بۆ کەسێك پێشکەشکرا کە خۆی تاقانەیەو ئێستا منداڵەکانی مووچە وەرناگرن، بەڵام پێم وایە ئەو تاقانەیەش خۆی ئەو جۆرە تاقانەیە کە من باسم کرد، تاقانەکان تازە رۆشت تێپەری لەماددەیە یەکەم، بەڵام دوو جۆرن، (١٥٨) کەسن، (١٠٥) لەوانە لیژنە لەگەڵی کۆبووەتەوە، ئەو تاقانانەن کە هەموو کەسوکاری تێداچووە، ئەو (٥٠)یەی تریشی ئەوانەی ترن، نەفەرێکیان لەم دواییەدا گیانی لەدەست داوە، بەڵام ئەو تاقانەی کە لەئەصڵدا ئەم پرۆژەی بۆ پێشکەشکراوە، بەپێی ئەم یاسایە شمولی ناکات بەداخەوە، فەقەرەیەکی تر بۆ ئەم ماددەیە، بەڕای من زیاد بکرێت، من لەسەرەتای شەڕی داعشدا لەڕێگەی جەنابتەوە یاداشتێکم ئاڕاستەی وەزارەتی شەهیدان کرد، لەرێگای ئەوانیشەوە بۆ وەزارەتی

ناوخۆو پێشمەرگە، کە زیاتر لە (٥٠)تاقانەمان لەبەرەکانی جەنگدایە، ئەمانە وەك ئەوەی کاك دلێر جوان وەسفی کردن، ئەمانە تاقانەن سومبولن، تەنها خۆیان ماون، یەعنی ناکرێت لەپێشی پێشەوەی بەرەکانی شەڕدا بن بۆ ئەوەی شەهید بن، ئەی دواتر منداڵەکانیان چی بکەن، تائێستا وەزارەتە پەیوەندیدارەکانی پێشمەرگەو ناوخۆ، ئەوانیان لەبەرەکانی پێشەوەی جەنگ نەگەڕاندۆتەوە، بۆیە گرنگە بە فەقەرەیەك باسی ئەوە بکەین، یەعنی لێرەدا جێگای بکرێتەوە، ئەوانەی کە پێشمەرگەیە، یان لە هێزەکانی ناوخۆو هێزە چەکدارەکانن، ببەخشرێن لەبەرەکانی جەنگ، یان بهێندرێنە مەرحەلەیەك دواتر و لەپێشەوە نەبن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فقی محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم خاڵی یەکەم، خۆیان لێرە بەبێ ئەوەی ئاماژەی پێ بدرێت، یان پێی نەدرێت دەیانگرێتەوە، بەڵام گرنگە لێرەدا ئێمە ئاماژە بەوە بدەین کە ئایا حکومەت ئیلزام بکەین بەجێبەجێ کردنی ئەم ماددەیە بۆیان؟، بۆ نموونە هەلی خوێند، ئەگەر کەسێك لەو تاقانانە بیەوێت بخوێنێت بەهەمان شێوەی ئەو تەعلیماتانەی وەزارەتی شەهیدان هەیەتی ڕەنگە نەگونجێت، ڕەنگە کاتێکی زۆری بووێت، ڕەنگە نەتواندرێت و جێگای نەبێتەوە، یان جێگای چەند کەسێکی کەم ببێتەوە، یان یەکەی نیشتەجێبوون، بەهەمان شێوە ڕەنگە تا سەرەی دێت یان کاتی دێت، بۆیە ئەوەی کە گرنگە، ئێمە بەم یاسایە حکومەت مولزەم بکەین لەماوەیەکی دیارکراودا هەموو ئەو ماف و ئیمتیازاتانەی کەهەیە لەو ماوە یاساییەدا بۆیان جێبەجێ بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز حسن صالح، فەرموو.

بەڕێز حسن صالح محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەماددەی دووەم، خاڵی دووەم، پێم وایە لەکاتی کۆچی دوایی تاقانەدا، ئەم تاقانەیە بە شەهیدی جینۆساید حساب دەکرێت لەوێ باس کراوە، سەرجەم ماف وئیمتیازاتی شەهیدی جینۆساید کە لەیاسای ئاماژە پێکراو خاڵی یەکەم، ئەم ماددەیە هاتووە، من پێم وایە وارسەکە دەستنیشان بکرێت کە کێیە؟، چونکە بەڕاستی ڕەنگە هەموومان بینیبێتمان زۆرێك لەوارسەکانی شەهیدان جاری وا هەیە، مامی بووە ئەصڵەن هەر لای لێ نەکردۆتەوە لەو تاقانەیە، بەڵام ئێستا بە وارس بۆی حساب دەکرێت هەموو ماف وئیمتیازاتەکان دەدرێت بەو، بۆیە وەرەسە ماڵ و منداڵی بێت، یان هەر شتێك بێت دیاری بکرێت لەشوێنێك کە وەرەسە کێیە، بەتەسەوری من سالێکیش دیاری بکرێت کە ئەم تاقانەیە نەوە لەدوای نەوە هەر دەڕوات و زیاد دەبێت، لەشوێنێك ستۆب بکرێت، کە تاکوێ ئەم تاقانانە دەڕۆن، ئەگینا وەختێك دێت مەملەکەتێکمان لە تاقانە بۆ دروست دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك فەرهاد سەنگاوی، فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح(سەنگاوی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـێمە دەزانـین تاقانەکـان ژمـارەیەکی کەمـن، هـی سـەردەمێکی دیـاریکراون، هـی ڕووداوێکـی دیـاریکراون، لەئەنجـامی شـەڕو کارەسـات کێشـەیەکی زۆریـان بـۆ دروسـت بـووە، کە بـاری دەروونیـان زۆر خـراپە، لەبەر ئەوەی کە زۆریـش نـین، یەعنـی ژمارەیـان زۆر نـیە، ئەکرێـت دەزگایەکیـان بـۆ دروسـت بکرێـت کە ئەو دەزگـایە تـایبەت بێـت بەخۆیـان، مەسـەلەن دکتـۆری نەفسـی تێـدا بێـت، تـوێژەری کـۆمەڵایەتی تێـدا بێـت، خەڵکـی شـارەزای تێـدا بێـت، بـۆ ئەوەی ئیشوکاریان بۆ ڕایی بکات، بەتایبەتی ئیشی دائیرەکان، کە زەلامێکـی بـێ ئـیش و سـاغیش بێـت ئیشەکەی بۆ جێبەجێ نابێت تا ماوەیەکی دووروودرێژ، لە ئێران مەدالیایان بـۆ دروسـت کـردوون بۆ منداڵی شەهیدەکانی شەڕی عێـراق و ئێـران، لەهەر شـوێنێك ئیشـوکاریان پەکـی بکەوێـت لە دائیرەکاندا ئیشـەکانیان بـۆ جێبەجـێ دەکەن، بـۆیە مـن پـێم وایە ئەو مەدالیـایە هـیچ نرخێکـی نامێنێت یەعنی ئەگەر ئەو قیمەتەی نەبێت کە لەشـووێنان بەکـاری بهێـنن، مەدالیـایەك بەس بـۆ جوانی چ نرخێکی هەیە، ڕەنگە ئەو سەعاتە خۆش بێت کە پێیان دەدرێت یان بەکار دێـت، بـۆیە لەبەر ئەوەی کە ژمارەیان زۆر نیە، پێویستیان بە دەزگایەکە کە خەمـی ئەو (١٥٠)کەسـە بخـوات، لەهەموو مەجالەکانی کێشەکانیان کە دەیان بێت، بەتایبەتی مەسەلەی نەفسی، خۆمان دەزانـین کە مەسەلەی دکتۆری نەفسی لای خۆمان گرنگی پێ نادرێت، ئەوانیش کێشەی دەروونیان زۆرە، بۆیە پێم وایە پێویستیان بەدەزگایەك هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز محمود حاجی عمر، فەرموو.

بەڕێز محمود حاجی عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من خاڵی یەکەمـم داوایەکـی تاقانەکـانە کە ڕاسـتەوخۆ ئەیگـوێزمەوە بـۆ ئێـرە، ئەویـش ئەوەیە پرسیاریان کردووە لە ڕابردوودا حکومەت جگە لە مووچە فەرمیەکە، مینحەیەکـی بچـووکی بـۆ دانــاون، کە بەداخەوە مــاوەیەکی زۆرە ئەو مـیــنحەیە بــڕاوە، داوا دەکەن ئەو مینحەیــان بــۆ بگەڕێـتەوە، ئەمە جگـە لە مووچەکەیـان، وەکـو جۆرێـك لە ئیمتیـازات، خـاڵی دووەم: سـەبارەت بەناسنامەی باری کەسێتی و مەسەلەی نفوس، وەك بینیمان و بیسـتمان لەڕابـردوودا لەیەك، دوو ساڵی ڕابردوودا، تاقانەی ئەنفال هەبوو دوو ساڵ سجن کرا، لەبەر نفوسێکی کە لەسەر خزمێکـی دەری کردبوو، چونکە کەسی نەمـابوو، نەبـاوك، نە دایـك، وەرەسـەی هـیچ نەمـابوو، بـۆیە ناچـار پەنای ئەبرد بۆ کەسێك تـا کـارتی بـایع و ئەو شـتانە دروسـت بکـات، ئەچـوو نفوسـی تەزوویـری دەرکـرد، لەنەتـیجەی ئەم تەزوویـرە گیـرا تاچەنـد محـاوەلە کـرا، ئـیعلام تەداخـولی کـرد، ئینجـا لەڕێگای سەرۆکایەتی هەرێمەوە ئەم کەسە نەجاتی بـوو، بـۆیە ئەبێـت ئەوە لەبەرچـاو بگیرێـت، سەبارەت بە یاسای باری کەسێتی، شتێکیان بۆ تەدبیر بکرێت تا ئەمانە بتوانن نفـوس دەربـکەن، جنسیە دەربکەن، پاسپۆرت دەربکەن، تا ئەمـانە بێـبەش نەبـن لەو شـتانە، خـاڵێکی تـر پشـتیگری

قسەکانی کاك بێستوون ئەکەم، لەڕابردوودا زۆر قسەمان لەسەر تاقانە کرد، تاقانە چ لە سلێمانی، چ لە گەرمیان، چ لە بادینان و دهۆك و شوێنەکانی تر، بەداخەوە لەم شەوانە تاقانە شەهید بووە، ئەو بڕیارە دەرچووە تاکو ئێستا جێبەجێ نەکراوە، بۆیە دەست بەجێ پێویستە ئەو بڕیارە جێبەجێ بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك خەڵەف ئەحمەد، فەرموو.

بەڕێز خلف احمد شاتوانی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کاك بێستوون فائق کردی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر شێرکۆ حمە امین، فەرموو.

بەڕێز د. شێرکۆ حمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی لەقسەکانی کاك بێستوون ئەکەم، لەڕاستیدا ئەوەی کاك فەرهادیش وتی نازانم، ئەگەر بکرێت ئەوەی کە دەڵێت لایەنە پەیوەندیدارەکان، مەسەلەن وەزارەتی شەهیدان ناچار بکرێت کە ئەوە بکات، ئەوەی وارسیش حەز ئەکەم ئەوەش ڕوون بکەمەوە، ئەوەی کە تا چەند نەوە ئەگرێتەوە، خاڵی ئەخیرم، تێبینیەکی زمانەوانیە، دووجار وشەی تایبەت هاتووە، هەم لەگەڵ ناسنامەکە، هەم لەگەڵ میدالیاکە، بەتایبەتی ئەوەی میدالیاکە پێم وایە زیادەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك قادر ئۆتمان، فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێك لە قسەکانم کران، بەس لەسەر بڕگەی دووەم کە تاقانە لەدوای کۆچی دوایی کردنی بەشەهیدی جینۆساید لەقەڵەم دەدرێت، ئەمە جیاوازە لەو پێناسەیەی کە لەیاساکەدا هاتووە، لەوانەیە تەناقوز دروست نەکات، چونکە ئەو کاتە ئەتوانین ئێمە بڵێین ئیستیسنایە، یاخود ئەم یاسایە بەپێی کاتی دەرچوونی تازەتر دەبێت لە یاسای ژمارە (٩)بۆیە کار بەوە دەکرێت، بەڵام ئەگەر بکرێت بۆ ئەوەی پێچەوانەی ناوەڕۆکی ئەو پێناسەیە نەبێت کە بۆ شەهیدی جینۆساید کراوە، ئەگەر هیچ چارەسەرێك هەبێت دوای دیراسەکردن، بەشێوەیەکی تر دابڕێژرێتەوە باشترە، بۆ ئەوەی پێچەوانەی ئەو دەقە نەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك انور قادر، فەرموو.

بەڕێز انور قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تاقانەی جینۆساید سەرجەم ماف وئیمتیازاتی کوڕ وکچی شەهیدی پێ دەدرێت، ئەمە زۆر لەجێگای خۆیەتی کە لەماددەی یەکەم ئەمە بڕاوەتەوە، کەتاقانە کێیە؟، بەڵام من وا تێدەگەم کە

ماددەی دوو، بڕگەی دوو ئەمە مەفهومە کە ئەو مافە هەیە، کەواتە شتی تازە هەیە لە بڕگەی دووەمدا، خۆی شەهید لای من کەسێکە کە بەهۆی کیمیاباران و جینۆساید و ئەنفالەوە شەهید بووبێت، یان لەسەنگەری بەرگریدا دژی بەدوژمنانی کوردستان لەپێناو گەل و نیشتمان شەهید بووبێت، یان هەر حاڵەتێکی تر کە بەدەستی داگیرکەرو دوژمنانی کوردستان شەهید بووبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو تەلار لەتیف، فەرموو.

بەڕێز تەلار لطیف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکانی کاك بێستوون و کاك سەعید مەصیفی ئەکەم، لەبەر ئەوەی ئەو یاسایانەی کە دەردەچێت لە پەرلەمانی کوردستان، پێویستە بەشێوازێك بن کە مافەکان پارێزراو بن، لەهەمان کاتدا دوای جێبەجێ کردنی خوێندنەوەی جیاوازی بۆ نەکرێت، وە مەتاتی نەبێت، بۆیە گرنگە ئەو خاڵانە تەسبیت ببێت لەیاساکەدا لە ئێستادا، پشتگیری تەواوی قسەکەی کاك فەرهادیش دەکەم، لەکردنەوەی ئەو سەنتەرە، چونکە گرنگە بۆ لایەنی دەروونی، هەروەها تەندروستی و لایەنەکانی تریش، بەتایبەتی وەکو ئاماژەی پێکرا کە ژمارەیەکی کەمن بۆیە کردنەوەی ئەو سەنتەرە زۆر زۆر گرنگە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕای لیژنە پەیوەندیدارەکان چیە لەسەر قسەی ئەندامانی بەڕێز؟، فەرموو دکتۆرە بەهار.

بەڕێز د. بهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی کە ئەگەر مووچە خۆر بێت، لەهەر دامودەزگایەك مووچەی تاقانەکەی نەبێتە ڕێگر، ئەوە ئەگەر هەردووکیان مووچە بن ئێمە ناتوانین بەیاسایی بکەین لێرەدا، سەبارەت بەوەرەسەکان کە دیاری بکرێت، بەڕێزان وارس لە یاسای ئەحوالی شەخصی دیاری کراوە، دەرەجەی قەرابە هەیە، هەرکاتێك دەرەجەی قەرابە هەبوو حەجبی دەرەجەی قەرابەی دوای خۆی ئەکات، بۆ نموونە دەرەجەی قەرابەی یەك هەیە دوو هەیە سێ هەیە، ژن، منال، دایك، باوك ئەمانە دەرەجەیان یەکە، هەرکاتێك ئەم دەرەجە لە حەیات هەبوون، حەجبی دوو ئەکەن، کە بریتیە لە خوشك و برا، هەرکاتێك دوو هەبوو حەجبی سێ یەکات، کە بریتیە لەمام و خاڵ و پور، بۆیە کە ئێمە ئەڵێین وارس قانوون خۆی دیاری کردووە، کە یەك هەبوو هەجبی ئەوانی تر ئەکات، واتە ناهێڵێت ئەوانی تر بەریان بکەوێت، بۆیە پێویست ناکات ئێمە لێرەدا وردی بکەینەوە، یاسا دیاری کردووە، سەبارەت بەماددەی دووەم بڕگەی دووەمی کە هەمان مەفهومە، ببورن نەخێر هەمان مەفهوم نییە؟، چونکە خۆی داواکاری تاقانەکان بۆ بڕگەی دووەم بوو بەتایبەتی، تۆ ئەڵێیت لەیەکەمدا تاقانەی جینۆساید ماوە تۆ ئیمتیازاتی کوڕ وکچی شەهیدی جینۆسایدی دەدەیتێ، لەدووەمدا مردووە، خۆی کە ئەمرێت بۆ وارسەکانی حساب دەکرێت کە ئەمە شەهیدی جینۆسایدە، بۆیە دوو شتی جیاوازن، وەکو یەك نین، سەبارەت بەو پێشنیارەی

که تاقانەکان لە بەرەکانی پێشەوەی جەنگ بەشداری پێ نەکرێت، ئێمە پیمان وایە کە بڕیارێك هەیە سەبارەت بەوە پرۆژە یاسایەکی تریش پێشکەش کراوەتەوە سەبارەت بەوە، بەڵام پێمان خۆشە ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگدانەوە ئایا ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت یا نا؟ ئەگەر دەنگی هێنا ئێمە سیاغەمان بۆ ئامادە کردووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز خاتوو (بەهار) فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی کە تاقانەکان نەبەنە بەرەکانی جەنگ ئەوە بڕیاری سەرۆکایەتی (هەرێم)، بەڵام بە داخەوە ئەوە حاڵەتە لە هەندێك حاڵەتدا جێبەجێ نەکراوە، سەبارەت بە واریس دکتۆرە بەهار ئاماژەیان پێداوە کە ئەوە دیاری کراوە، سەبارەت بە ماددەی یەکەم و دووەم، ماددەی یەکەم : ماف و ئیمتیازەکەیە بۆ کەسەکەی خۆی، بەڵام ماددەی دووەم : چارەسەری نەوەکانیان دەکات، یەعنی کێشەی نەوەکان کە کێشەیەکی خۆیانە کە موچەکانیان وەکو ئاماژەیان پێداوە دەرماڵەیان ناگوازرێتەوە بۆ ئەوان بۆیە بە شێوازێك دامان ڕشتووە کە وەکو شەهید هەژمار دەکرێت، بۆ ئەوەی ئەو مووچەی کە هەیە ئەو هاوکارییەی کە هەیە کێشەی نەوەکانیان چارەسەر بکرێت و بۆ نەوەکانیان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو شکریە فەرموو.

بەڕێز (شکریە) اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا پێ دەچێت دکتۆرە بەهار لە مەبەستی ئێمە تێنەگەیشتبێت کە ئێمە دەڵێین مەبەست لە واریسەکان، ئێمە دەزانین قەرابە چەند پلەیەکی هەیە دەرەجە (یەك، دوو، سێ) بەڵام ئێمە دەڵێین بۆ نموونە دەرەجە (یەك) نەما دەرەجە (دوو) نەما ئایا دەرەجە (سێ) دەکرێت موچەی وەرگرێت پاش ئەوەی کە دەرەجە (یەك) و (دوو) نییە؟ ئێمە مەبەستمان ئەوەیە کە ئایا دەرەجەکەی یەك و دوو کامە دەگرێتەوە، یەعنی ئێمە دەزانین شێوازەکە بەو شێوەیە هیوادارین ڕوونکردنەوەی زیاتر بدەین و بابەتەکە لێمان وەرگرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دکتۆرە (بەهار) وەڵامت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی کە ئێمە دیاری بکەین کە کێ و کێ وەری بگرێت ئەمە مەسەلەیەکی ترە کە تایبەتی بکەین ئەتوانین بڵێین بەس پلە یەکەکان بو واریسە پلە یەکەکانی ئەو کاتە بەس ژن و منداڵ و دایك و باوك ئەگرێتەوە، بەڵام سەبارەت بەوەی کە ئێمە واریسەکان دەست نیشان بکەین ئەوە گوتم دەرەجاتی هەیە لە قانونی ناوخۆی دیاری کراو، ئێمە وازی لێ بینین هەر کاتێك کە دەرەجە یەکی نەما یا دەرەجە دوو وەردەگرین ئەوە نییەتەکەیە دەوری ئەبینێت ئێمە

نییەتمان ئەوەیە کە ئایا دەرەجە (یەك) نەما دەرەجە (دوو)ش وەری بگرین؟ یـان هـیچ حەصری بکەین لە دەرەجە (یەك)دا ئەوا ئەتوانین بلێین واریسە پلە یەکەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز (گۆران) ئازاد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رای ئەنـدامان ئەوانەی کە گـوتی زەرووره و روونکـردنەوەی لە سـەر هەیە پێویسـتە بـزانین وەردەگرێت یان نا ئەوە رای کـاك (بێسـتون) زۆر دەقـیقە و کە بەشـێك لە ئەنـدامان پشـتیوانیان لێکرد کە تاقانەکان بەشداری پێشەوەی جەنگ نەکەن، بەڵام ئەو رایە دەبێت بخرێتە دەنگەوە کە ئایـا زیـاد دەکرێـت یـان نـا؟ بەڵام پرسـیاری ئەساسـی ئەوەیە کە لە رووی قـانونی بڕیـاری سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان هەیە و بڕیارێکی مولزەمە، ئەگەر ئەم بڕیارە جێبەجـێ نەبێـت قـانونیش جێبەجـێ نابێـت، ئەگەر ئەم بڕیـارە پەرلەمانتـار نەیتـوانی موحاسـەبەی حکـومەت و لایەنە پەیوەندیـدار بکـات بە لای کەممەوە دەڵێین بـۆچی جێبەجـێ نـاکەن؟ بە هەمـان شـێوەش یاسـاکەش هەمـان مەرتەبەی هەیە و ئەمە شـتێکی تـایبەتە، بەڵام ئـێمە وەك لیـژنە پەیوەندیدارەکان بو تەئکید، یەعنی بیخەینە دەنگەوە مانیعمان نییـە ئەگەر زیـاد بکرێـت، بەڵام قسـەش لە سـەر ئەوە هەیە کە بڕیارێـك هەیە و پێشـنیارێکی دیـکەی کـرا لای کـاك (فەرهـاد) و برادەرانیش پشتیوانیان لێ کردوون بۆ چارەسەر کردنی باری دەروونی دیارە ئێمە دوایـی راوێـژ لە گەڵ لیـژنە پەیوەندیـدارەکان گەیشـتنە ئەو ئەنجـامەی کە ئەوانە بە هـۆی تەنیـا بوونیـان لە وانەیە زەختێکی نەفسیان لە سەر بێت ئەم نەسـەمان نووسـیوە، ئەگەر ئەو هەدەفە بپێکـێ و لە سیاغە گۆنجاو بوو دەکرێ دواتر پێ وەربگرێ و پلەی چاودێری کردنی باری دەروونـی تاقانەکـان و چارەسەر کردنیان لە رێگەیەکی کردنەوەی سەنتەری تایبەت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆر عزت صابر فەرموو.

بەڕێز د. عزت صابر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە موناقەشەی واریس تۆی ئەوت تاقانە، تاقانە، یەعنی (دایك) و (بـاوك)ی نەمـاون کە (دایك) و (باوك)ی نەما بێ واریسی پێ یە و هاوسەرەکەیەتی و منداڵەکانییەتی کە بە دەنگدانی پەرلەمانتـاران لە سـەر ئەوە بـێ دوایـی منـداڵ و هاوسـەرەکەی بـدرێ بە مـام و خـاڵ و کەس و کارەکەی یان نا؟ ئەتوانین بەوە چارەسەری کەین و بلێین بە واریسی دەرەجە یەك.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك (محمود حاجی عمر) فەرموو.

بەڕێز محمود حاجی عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تا وەکو ئێستا (کور) و (کچ)ی ئەنفال هەیە بە ناوی (باوك) و (دایك)ی خۆی نییە لە نفوس، بـۆیە ئەمە پرسێکی گرنگە و زۆریش خەتەرە، بۆیە دەبێ ئەوە بکەیـن، منـداڵ و کەس و کـاری ئەنفال

هەیە بە ناوی کەسێکی تر بە ناوی دایك و باوکێکی ترە ئەمە خاڵێك، خاڵێکی تر لە تەحدید کردنی واریسە و حەقی ئێمە دەقیق بین ئایا نەوەی خۆی بڵێین (کور) و (کچ)ی خۆی، نەك سبەینی (مام) و (خاڵ) و کەسێکی تر بێت، بۆیە کێشە دروست دەبێت، بۆیە پێویستە دەبێ واریس تەحدید بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز سالار محمود فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بەشداری کردنی تاقانەکان لە شەڕەکاندا لە راستیدا راستە بڕیاری سەرۆکی هەرێمی کوردستان هەیە، بەڵام بڕیار و قانون یەك مەرتبەیان نیەه، بەڵکو سیلەمی قانونی وا پێشان دەدات کە قانون بەرزترە، بەڵام لە حوکمی جێبەجێ کردندا یەك قووەتیان هەیە من پێشنیار ئەکەم ئەو بۆچوونەی کاك (بێستون) و کاك گۆران ئاماژەیان پێکرد بە ماددەیەکی جیاواز لە قانونەکە دیاری بکرێت، چونکە دوور نییە لە ئایندە تووشی شەری تر بچێتە هەرێمی کوردستان، شەری ناجوری تر.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز (بێستون) فەرموو.

بەڕێز بێستون فایق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها روونکردنەوەی لە سەر واریسی تاقانەکان خۆی، مەبەستی ئەم پرۆژەیە یاسایە بۆ ئەوەی تاقانە نییە ئەوەی کە هاوڵاتیان پێناسەیان کردوویە ئەوەیە کە کەسییان نییە برای نییە خۆیشکی نییە بابی و دایکی نییە ئەمە کە شوو کردووە و ژنی هێناوە کۆمەڵێك منداڵی هەیە کە خۆی لەم ماوانە مەسەلەن کە گیان لە دەست ئەدات و لە ژیاندا نامینێ ئێمە کێشە لە گەڵ منداڵەکانیان هەیە منداڵەکان بە پێی یاسا ناتوانن مووچەی باوکیان وەربگرن یان دایکیان وەربگرن کە ئەویش واریسی کەس و کارەکەی خۆیەتی، بۆیە لێرە ئێمە تەنها مەبەستمان منداڵەکانە تاقانە کەسی تری نییە واریسی نییە ئەصڵ بۆ منداڵ و خێزانەکەیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز مامۆستا (حسن صاڵح) فەرموو.

بەڕێز حسن صاڵح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کاك (بێستون) کردی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە (بەهار) فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە واریسەکان پێمان باشە ئێمە وەکو لیژنە پەیوەندیدارەکان واریسەکان وەکو خۆی بمێنێتەوە، چونکە لە قانوونی ماف و ئیمتیازاتی شەهیدانیشدا دەست نیشان کراوە کە واریسی شەهید کێ و کێ ئەگرێتەوە و پێمان باشە ئەم ماددەیە بە هەر سێ بڕگەکەی خۆی بخرێتە دەنگدانەوە بۆ زیاد کردنی ئەوە بیخەینە ماددەیەکی دەنگ لە سەر ئەوە بدرێت ئایا ئەم ماددەیە زیاد بکرێت یان زیاد نەکرێت کە نەبرێنە بەرەکانی جەنگەوە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، کەمێك چاوەڕێ ئەکەین تا ئینصات تەواو بێت (٥٣) کەس لە هۆڵی پەرلەمانن، ماددەیەکی تر موناقەشەی ئەکەین، ئەگەر دوایی ئینصات هەبوو ئەم ماددەیەش دەنگدانی لە سەر ئەکەین و ماددەی سێیەم، فەرموو.

بەڕێز د. بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێ : پشت راست کردنەوەی تاقانەی جینۆساید لە رێی لیژنەیەکی پسپۆڕ لە وەزارەتی کاروباری شەهید و ئەنفالکراوەکان بە سەرۆکایەتی دادوەرێکی پلە (یەك) دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدین قادر/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆ لە سەر ماددەی (سێ) دەکەن، (بێستون فایق، محمود عمر، حاجی کاروان).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك (بێستون) فەرموو.

بەڕێز بێستون فایق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی یەکەمدا پێناسەی تاقانەمان کرد و لە قائیمەی وەزارەتی شەهیدان و کاروباری ئەنفالکراوەکانیش هەموو کەس و کارێکی ئەنفال یان شەهید یان جینۆسایدی خۆی ژمارەی خێزانی و ژمارەی قوربانییەکانی نووسراوە، واتە وازیحە لە وێ کێ تاقانەیە کێ تاقانە نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك محمود فەرموو.

بەڕێز محمود حاجی عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەمەی بۆ زیاد بکرێت : ئەم پشت راست کردنەوە بۆ ئەوە بێت کە کەسانێك کە لە بەر هۆیەکی ترەوە تاقانە بۆ بێت ئەم یاسانە نەیانگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك (حاجی كاروان) فەرموو.

بەڕێز كنعان نجم الدين (حاجی كاروان):

پێم باشە وەزارتـی تەندروستیشـی تێـدا بێـت لە ڕێـی لیژنەیەكـی پسـپۆڕ لە هەر دوو وەزارەتـی كاروباری (شەهیدان، تەندروستی)، چونكە ئێستا خەڵكێكی زۆر هەیە وا وردە وردە ئەدوزرێنەوە بە تایبەتی ئەوانەی لە كاتی كیمیـا بـاران لە هەڵەبـجە بـوون لەوانەیە تاقـانە بـێ ئەو كـاتە ئەگەر وەزارەتی تەندروستی تێدا نەبێت ئیشكاليات دروست دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەكان قسەیەكتان هەیە؟ بەڕێز دكتۆرە (بەهار) فەرموو.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مەبەستی دانانی ئەم ماددەیە تەواو وەك ئەو مەبەستەیە كە كاك (محمود) گـوتی، یەعنـی تەنها بـۆ ئەوەیە كە ئەوانەی كە بە ڕێگەیەكـی تـر ئەیانەوێـت خۆیـان بە تاقـانە بناسـێنن نەتـوانرێ لیژنەیەك هەبێ بۆ كۆنترۆڵی ئەو كارە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك (ابوبكر) فەرموو.

بەڕێز ابوبكر هەڵەدنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێم وایە لەم ماددەیە یان بە ماددەیەكی تر ئەم یاسایە پێویسـتی بە ڕێنمـایی هەیە، یەعنـی ئەبێ بڵێین لایەنە پەیوەندیدارەكان ڕێنمایی پێویست بۆ جێبەجێ كردنی ئەم یاسایە دەركەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وەك ئەڵێین وەزارەت.

بەڕێز ابوبكر هەڵەدنی:

بەڵێ وەزارەت، بۆ نموونە ئەبێ تەعەود بێ ئەو كەسە مەسـەلەن لە لای كاتـب عەدل كە زانیـاری لایان ڕاستە، لە بەر ئەوە ڕێنمایی پێویستە بۆ ئەم یاسایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ئەوە دەبێت بە ماددەیەك كە زیاد بكرێت، بەڕێز دكتۆر (عزت) فەرموو.

بەڕێز عزت صابر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە وتەكانی كاك (بێستون) ڕاستە وەزراەتی (شەهیدان) سەرجەم ئامارییـان لایە، بەڵام ئێمە وەكـو كەسـێكی ئەنـدام حەدەسـەیەكی تـازە دروسـت بـووە، بـۆیە گـرنگە ئەو مـاددەی كە دانراوە بە سەرپەرشتی دادوەرێكی پلە (یەك) دڵنیایی بكرێتەوە كێ تاقانەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ماددەی دوو موناقەشە ئەكەین، ماددەی چوار.

بەڕێز د. بەهار عبدالرحمن:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
چـونکە لە دوایــی ئەمە ئەحکـامە کۆتاییەکـانە، بـۆ ئەوەی نـاچینە ئەویَ لە بەر ئەوەی دەنگـدان ئینصـات نیـیە، پێمـان باشـە ئەمە بخـرێتە دەنگدانەوە کە ئەوە زیـاد بکرێـت یـان نـا؟ چـونکە شوێنەکەی ئێرەیە، ئەگەر زیاد بکرێت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
ئەوەش دوایی ئەخەینە دەنگەوە، ئەخەینە ئێرە ئەوە کە دوایی ئیزافە بکرێت، باش نیـیە ئێسـتا بچینە ماددەی چوار.
بەڕێز د. بەهار محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
مـاددەی چـوار: پێویسـتە لە سـەر لایەنە پەیوەندیـدارەکان حوکمەکـانی ئەم یاسـایە جێبەجـێ بکەن.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کەس قسەی هەیە لە سەر ئەم ماددەیە؟ فەرموو بەڕێز (کاك سالار).
بەڕێز سالار محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
بە حوکمی ئەوەی پرسی تاقانەکان لە یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهیداندا موعالەجە نەکـراوە و لە یاسای وەزارەتی شەهیدان و کاروباری ئەنفالکراوەکان خۆشی موعالەجە نەکـراوە ئەم بـابەتە ئەبێ ڕێنمایی بۆ دەربچێت، بۆیە پێش ئەم ماددەیە ئەوەی کاك (محمود حاجی عمـر) فەرمـووی کە ئەم یاسـایە پێویسـتی بە ڕێنمـایی دەرکـردنە بەڵـێ پـێش ئەم مـاددەیە ئەوە عەرز بکەیـن لە ڕێگەی لیژنەی قانونییەوە ئەو ماددەیە سیاغەی بکەین کە ڕێنمایی بۆ یاسایەکە بـۆ ئاسـانکردنی جێبەجێ کردنی دەربکرێ.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
باشە، سوپاس، پـێم وا بێـت ئەکـرێتە دوایـی ئەمەوە ئەکـرێ جێبەجـێ بکـرێ و ئەشـکرێ دەمـج بکرێ، باشە، ئەکرێ وەزارەتی شەهیدان جێبەجـێ بـکەن و وەزارەتـی شـەهیدانیش ڕێنمـایی بـۆ دەربکات، باشە، کەسی تر قسە نییە لە سەر ئەم ماددەیە؟ بچینە سەر ماددەی پێنج.
بەڕێز د. بەهار محمود:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.
مـاددەی پێـنج: کـار بە هـیچ یاسـا یـان بڕیارێـك ناکرێـت یـان کـۆ بێـت لە گەڵ حوکمەکـانی ئەم یاسایە.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:
کـێ قسـە هەیە لە سـەر ئەم مـاددەیە؟ کەس نیـیە قسـە لە سـەر ئەم مـاددەیە، کەواتە دوایــی ئەیخەینە دەنگەوە، ماددەی شەش.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شەش : ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی ئەلوەقایعی کوردستان جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، کەواتە دوایی ئەیخەینە دەنگەوە، هۆیەکانی دەرچوواندن.

بەڕێز د. بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە کە بە مەبەستی ڕێز لێنانی زیاتر و دابین کردنی ژیانێکی شایستە بۆ تاقانەکانی جینۆساید ئەم یاسایە دەرچووێنرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسە هەیە لە سەر هۆیەکانی دەرچوواندن؟ بەس کاك (صالح فەقێ) یە فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە تایبەت بوو بە ماف و ئیمتیازات کە ئێمە قسەمان لە سەر کرد وترا جێگر نەکرا تەنها ئەوەی کە لە یاسای ژمارەی نۆی ساڵی (٢٠٠٧) دایە خۆشیان ئەوانە ئەگرێتەوە هیچ حاڵەتێکی تایبەتمان نەداوە بە مانا لەم یاسایەدا، کەواتە پێویستە هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە تەنها ڕێز لێنان و لایەنی مەعنەوی بێت، بۆیە هیچ شتێکمان بۆ دابین کردنی ژیانێکی شایستەمان بۆیان نەکردوون، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان؟ خاتوو (شوکریە) ببورە، فەرموو.

بەڕێز شوکریە اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەمەی بۆ زیاد بکرێت لە هۆیەکانی دەرچوواندن و قەرەبوو کردنەوەی لە ڕووی ماددی و مەعنەوی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس. بەڵێ دکتۆرە (بەهار) فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دابینکردنی ژیانێکی شایستە دەبێ بمێنێ لە هۆکارەکانی دەرچوواندن، چونکە ماددەی و مەعنەوییە، چونکە جاران مەشمول نەبوون بەو مەعاشە، جگە لەوە کە لە کاتی فەقەرەی دووەم بە تایبەتی کاتێ کە کۆچی دوایی دەکات ئەم یاسایە وای لێ دەکات کە بە شەهیدی جینۆساید ئەژمار بکرێت، بۆ واریسەکانی مەعاش هەبێ، بۆیە لایەنی ماددی و مەعنەوی تیایە، کە دەڵێین دابین کردنی ژیانێکی شایستە، ماددی و مەعنەویشە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
كەمێـك چـاوەڕێ دەكەیـن تـا نیسـاب تەواو دەبـێ، ئێسـتا نیسـاب تەواوە، لە مـاددەی دووەوە بیخـوێننەوە، مـاددەكە بخـوێننەوە، دوایـی ئەو ماددانەشـی كە پێویسـت دەكـات زیـاد بكـرێن، ئەوانەش دەخوێنینەوە، دەیخەینە دەنگەوە، ماددەی (٢) بخوێننەوە، با بیخەینە دەنگەوە.
بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
بڕگەیەك هەیە دەمانەوێ لەسەر ماددەی (٢) زیادی بكەین، بۆیە ئێستا ئەو بڕگەیە دەخـوێنینەوە، ئەگەر دەنگی هێنا دەبێتە بڕگەی چوارەم لە ماددەی (٢):
چاودێری كردنی باری دەروونی تاقانەكان و چارەسـەر كردنیـان لە ڕێـگەی كـردنەوەی سـەنتەری تایبەت.
ئەوە بە بڕگەی چوارەم زیاد بكرێ بۆ ماددەی (٢)، بخرێتە دەنگدان.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
باشە، كێ لەگەڵیەتی؟ (٥٤) كەس لەگەڵیەتـی، كـێ دژیەتـی؟ كەس نیـیە دژی بـێ، كەواتە پەسـند كرا، كۆی ماددەكە بخوێننەوە.
بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ماددەی (٢) بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:
یەكەم: تاقانەی جینۆساید سەرجەم ماف و ئیمتیازاتەكـانی كـچ و كـوڕی شـەهیدی جینۆسـایدی دەبێت، كە لە یاسای ژمارە (٩)ی ساڵی ٢٠٠٧ی هەموار كراو دەقنووس كراوە.
دووەم: لەكاتی كۆچی دوایی تاقانەدا، بە شەهیدی جینۆساید ئەژمار دەكرێت و سەرجەم ماف و ئیمتیـازاتی شـەهیدی جینۆسـاید كە لە یاسـای ئامـاژە بـۆ كـراوی خـاڵی (یەكەم)ی ئەم مـاددەیە هاتووە، بۆ واریسەكانی دەستەبەر دەكرێت.
سێیەم: وەكو ڕێزلێنان، ناسنامەیەكی تایبەتی بۆ دروسـت دەكرێـت و مەدالیـایەكی تـایبەتی پـێ دەبەخشرێت.
چوارەم: چاودێری كردنی بـاری دەروونـی تاقانەكـان و چارەسـەر كردنیـان لە ڕێـگەی كـردنەوەی سەنتەری تایبەت.
بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:
باشە، كێ لەگەڵ ماددەكەیە بەو شێوەی كە خوێندرایەوە؟ (٥٤) كەس لەگەڵیەتـی، كـێ دژیەتـی؟ كەس نییە دژی بێ، كەواتە پەسند كرا.
بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ئەو پێشنیارەی كە كرا دەبێ ببێتە ماددەی (٣) بەو شێوەیەیە:
ماددەی (٣):
ئەو تاقانـانەی كە كارمەنـدی هێـزە چەكـدارەكانن لە كـاتی شـەڕدا نابێـت بنێـردرێنە پێشـەوەی بەرەكانی شەڕ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەو ماددەیەیە بە ماددەی (٣) زیاد بکرێ؟ تازە خرایە دەنگەوە کاك أبوبکر، باشە، دوایی دەیکەین بە هێزە چەکدارەکان، باش، (٥٢) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (٤)، ماموٚستا رابون، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز رابون توفیق معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کاك سوهراب لە ژوورەوە نەبوو، حەز دەکەم تەئکید بکەمەوە ئەو ماددەی کە ئێستا دەنگمان بۆ دا نیسابی قانونی هەبوو یان نەبوو؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نیسابی قانونی هەبوو، بێ کاك سوهرابیش نیسابی قانونی هەبوو، باشە سوپاس.

بەڕێز رابون توفیق معروف:

دەستخۆش.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دەنگدانەی کە کرا بۆ قبوڵکردنی ماددەکە بوو، جارێکی تر صیاغەکە دەخوێنمەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کەواتە ئەوە قبوڵ کرا، ئێستا دەخرێتە دەنگدان.

ماددەی (٣): ئەو تاقانەی کە کارمەندی هێزە چەکدارەکانن لە کاتی شەڕدا نابێت بنێردرێنە بەرەکانی شەڕ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ماددەکەیە بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٥٣) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

ماددەی (٤): پشتڕاستکردنەوەی تاقانەی جینۆساد لە ڕێی لیژنەیەکی پسپۆر لە وەزارەتە کاروباری شەهید و ئەنفالکراوەکان بە سەرۆکایەتی دادوەرێکی پلە یەك دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك حاجی کاروان، قسەیەکت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدين أحمد (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری تەندروستیمان کرد، چونکە زۆر کەس پێویستی بە فەحسی (DNA)ی هەیە، خۆ وەزارەتی پێشمەرگە نایکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز د. بەهار محمود، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی باری دەروونیمان ئیزافە کرد، سەبارەت بە تێچوونی نەخۆشی لە ئیمتیازاتەکانی شەهید دا هاتووە کە ئێمە لە بڕگەی یەکەمی ماددەی (٢) وتوومانە هەموو ئیمتیازاتەکان دەگرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کاك سالار محمود، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داخیل کردنی وەزارەتی تەندروستی بۆ ئەوەیە لە ڕێگەی (DNA)یەوە پیشان بدرێ ئەو تاقانەیە لە چ خێزانێکە؟ پشکنینەکە لە ڕێگەی وەزارەتی تەندروستی دەکرێ، ئەو تیمەش سەر بە وەزارەتی تەندروستییە، بۆیە ئەوەندەی وەزارەتی تەندروستی گرنگترە، بە قەت ئەوە وەزارەتی شەهیدان گرنگتر نییە، کە پێویستە لە ناو ئەو ماددەیەدا هەبێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك أبوبکر هەڵەدنی، فەرموو.

بەڕێز أبوبکر عمر عبدالله (أبوبکر هەڵەدنی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی لەم ئیشکالە دەربچین، بڵێین (لیژنەیەکی تایبەتمەند لە وەزارەتە پەیوەندیدارەکان) بە ڕێنمایی ناوی هەموو وەزارەتەکان بێنین بەڕای من.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کە ڕێنماییەکەش دەرکرا دوایی دەتوانرێ ئەوەی تیابێ، پێشنیارێکی دروستە، ئەو دوو وەزارەتە، بەڕێز کاك فەرهاد سەنگاوی، فەرموو.

بەڕێز فرهاد حەمە صالح (فەرهاد سەنگاوی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك شتی بچووك دەڵێم لەسەر ئەو سەنتەرە، چونکە من ئەوە لە دەرەوە دیومە، لێرە ئەگەر ئەو سەنتەرە دروست کرا، دەکرێ حقوقی تیابێ، دکتۆری نەفسی تیابێ، ڕووناکبیر و نووسەری تیابێ، توێژەری کۆمەڵایەتی تیابێ، ئەو سەنتەرە پەیوەندییەکە بۆ ئەوان لەگەڵ هەر وەزارەتێك بێ ئەو سەنتەرە پەیوەندییەکە دروست بکات، ئەو سەنتەرە زۆر فرەڕەهەندە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، ڕاتان چییە؟ لیژنە پەیوەندیدارەکان؟ بەڕێز د.بەهار محمود، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکەمان وەرگرتووە، بۆ ئەوەی بۆ دوایی بە ڕێنمایی تەحدید بکرێ،

(پشتڕاستکردنەوەی تاقانەی جینۆساد لە ڕێی لیژنەیەکی پسپۆڕ لە وەزارەتە پەیوەندیدارەکان بە سەرۆکایەتی دادوەرێکی پلە یەك دەبێت).

کێ لەگەڵ ماددەکەیە بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٥٣) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەو، ماددەی (٥).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

ماددەی (٥) دوای وەرگرتنی پێشنیارەکان لەلایەن بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانەوە بەو شێوەیە دامانڕشتۆتەوە.

ماددەی (٥): پێویستە لەسەر وەزارەتە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەو یاسایە جێبەجێ بکەن و ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی دەربکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار محمود، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دوو بڕگەیەمان لە یەك جیا کردەوە، کردمانە دوو ماددە،

ماددەی (٥) پێویستە لەسەر وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە دەربکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ماددەکەیە بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٥٤) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، بەڕێز کاك عمر عینایەت، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە ئیزافە کرا، پێویست بوو ڕەزامەندی ئەندامان وەربگیرێ بۆ ئیزافەکردن، دواتر بخرێتە دەنگدان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە، ئێستا ڕەزامەند بوون کە ئیزافە بکرێ؟

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

نازانم دەنگەکە بۆ کامیانە؟

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خوێندراشەوە، حەز دەکەی دەیخوێنینەوە جارێکی تر دەنگی لەسەر دەدەین، فەرموو بیخوێنەرەوە، با هیچ ئیشکالێکی یاسایی لەسەر ئەم ماددەیە دروست نەبێ.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

ماددەی (٥): پێویستە لەسەر وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە دەربکات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ماددەکەیە بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٥٣) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (٦).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

ماددەی (٦): پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟ (٥٣) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (٧).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

ماددەی (٧): کار بە هیچ یاسا یان بڕیارێك ناکرێت ناکۆك بێت لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟ (٥٤) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (٨).

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

ماددەی (٨): ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟ (٥٤) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، هۆیەکانی دەرچوواندن.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

پێشنیارێك هاتوو بۆ هۆیەکانی دەرچوواندن، ئێمە وەك لیژنە پێمان مەعقولە، ئەوە دەخەینە دەنگدانەوە:

هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە

تاقانەکانی کوردستان بەشێکی گرنگن لە ناسنامەی قوربانی دانی گەلی کوردستان و بە مەبەستی ڕێزلێنانی زیاتر و دابینکردنی ژیانێکی شایستە بۆیان، ئەم یاسایە دەرچووێندرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٥٤) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ئێستا کۆی یاساکە دەخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ (٥٥) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، پیرۆزبایی لە خەڵکی کوردستان دەکەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، بە تایبەتی تاقانەکانی جینۆساید، پیرۆزباییان لێ دەکەین بە بۆنەی دەرچوونی ئەم یاسایە، بەڕێزان دانیشتنی ئەمڕۆمان کۆتایی پێ هات، ئەم دانیشتنە هەڵ دەگرین، زۆر سوپاس.

فخرالدین قادر	جعفر ابراهیم ئێمینکی	د. یوسف محمد صادق
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە ١٨

چوارشەممە ڕێکەوتی ٢٩\٦\٢٠١٥

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (١٨)

سێ شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٢٩

کاتژمێر (١٠)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٢٩ پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی یوسف محمد صادق سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (١٨)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا دانیشتنی ژمارەی (١٨)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەکەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە کات (١٠)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی ٢٠١٥/٦/٢٩ دا بەم شێوەیە بێت:

١ گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێکسختن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستان دەست پێ ئەکەین، خولی چوارەمی هەڵبژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٨)، ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٦/٢٩)، بەرنامەی کار، بەپێی حوکمەکانی بڕگە (١)ی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا کاتی دانیشتنی ژمارە (١٨) ی خولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان لە کاتژمێر (١٠) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی (٢٠١٥/٦/٢٩) بەم شێوەیە بێت:

١ گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێکسختن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو.

لە دەستپێکی دانیشتن بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری تەندروستی ئەکەین بۆ هۆڵی پەرلەمان بۆ بەشداری کردن لە گفتوگۆی ئەو پرۆژە یاسایە، بەڕێزان ئەزانن لە چەند ڕۆژی ڕابردوو بەداخەوە جارێکی تر تیرۆریستانی داعش پەلاماری یەکێ لە شارەکانی ڕۆژئاوای کوردستانیان دا، بەداخەوە ژمارەیەك هاووڵاتی کورد بوونە قوربانی، لە دەست پێك داوا ئەکەین دەقیقەیەك وەستان بۆ گیانی پاکی شەهیدانی کۆبانێ و هەموو شەهیدانی دەستی گروپە تیرۆریستیەکان و

شەهیدانی دەستی ڕزگاری کوردستان، داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئەکەین پوختەیەك لە دانیشتنی کۆنووسی پێشوو بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە(١٧) لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٢٣) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێکردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو و خوێندنەوەی ناوی ئەندامانی پەرلەمانی ئامادە نەبووی کۆبوونەوە و ئامادە نەبووی لیژنەکانی پەرلەمان لەلایەن سکرتێری پەرلەمانەوە.

٣- خوێندنەوەی یەکەم بۆ شەش پرۆژە یاسا لەلایەن لیژنەی یاساییەوە.

٤- پەسند کردنی گفتوگۆ کردن لەسەر هەردوو پرۆژە یاسای نەبڕینی مووچەی تاقانە و تاقانەکانی ئەنفال و جینۆساید کراوەکان.

٥- گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێکخستن و گواستنەوە و چاندنی ئەندامەکانی مرۆڤ و بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ دواخرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەچینە سەر تەوەری یەکەمی دانیشتنی ئەمڕۆمان کە بریتییە لە (گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێکخستن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ بەپێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەموار کراو)، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو دکتۆر فرسەت.

بەڕێز فرست صۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ماددەی (٥٤) برگەی (٤) پاش ئەوەی سەرۆکایەتی کردنەوەی دانیشتنەکە ڕائەگەیەنێ ناوی ئامادە نەبووان ئەخوێندرێتەوە، ئینجا ئەوانەی بێ پاسا و ئامادە نەبوون، دواتر پوختەی کۆنووسی دانیشتنی پێشوو، پاشان ئەنجامدانی ئەو ڕاست کردنەوانەی سەرۆکایەتی ڕاستەوخۆ یان لەسەر داوای یەکێ لە ئەندامەکان بڕیار ئەدات پەسند ئەکرێ، ئینجا بەندەکانی بەرنامەی کار بەپێی برگە، ئەوەی بەڕێز سکرتێری پەرلەمان خوێندیەوە، ئێمە سەیریمان کرد لە کۆبوونەوەی ڕابردوو بەم تەسەلسولە نەهاتبوو، و تازە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان بەو شێوە عەرزی کرد کە خاڵی یەکەم کۆنووس خوێندراوەتەوە و ناوی ئامادە نەبووان خوێندراوەتەوە، لە کاتێکدا کۆبوونەوەی ڕابردوو بۆ ڕاست کردنەوە پێچەوانەی ئەو برگەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان سەرەتا خوێندنەوەی یەکەم بۆ یاساکان کرا، ئینجا چووینە سەر بەرنامەی کار، هەر لەو دەرفەتە ئەمانەوێ ئەو پرسیارە ئاراستەی ئێوە بکەین، وەکو ئەندامێکی پەرلەمان دوور لە مەسەلەی سیاسی، ئایا ئەوەی کە لە جەلسەی ڕابردوو سەبارەت بەو پاش و پێشەی بەرنامەی کار کە لە ماددەی (٥٤) ی پەیڕەوی پەرلەمان هاتووە هەڵەیەکی تەکنیکی بوو ڕوویدا؟ یان ئەوە بەداخەوە کە ئەڵێم سەرۆکایەتی پەرلەمان بۆ سەرخستنی بەرنامەیەکی سیاسی و بۆ بەشێك لەو خیلافاتانەی لە ناو هۆڵی پەرلەمان ڕوویاندا ئەو پاش و پێشەی کرد، ئەگەر بەو شێوەیە بێت کە تەمەنا ئەکەین هەڵەی تەکنیکی بێ، ئەگەر بەو شێوەیە بێت پێمان وایە ئەوە ناکۆکە لەگەڵ

ماددەی (١٧) بڕگەی (١) کە تێدا هاتووە سەرۆکی پەرلەمان تەتبیقی قانونی نیزامی داخیلی ئەکات، واتە بەڕێزتان پارێزگاری ئەو پەیڕەوە لە هەموو ئان و ساتەکان، ئەوەی ئێمەش بینیمان پێمان وایە پەیرەو ئەبێ ئەگەر ئەوەش بە شکلی حیساب بکەین ئەوە وەکو خەرکی شکلی بۆ پەیرەو حیسابی بکەی پێمان وایە پەیرەو لە ئەلفەوە تا یا ئەبێ وەکو خۆی جێ بەجێ بکرێ، بۆیە داواکارین لە بەڕێزتان ڕوون کردنەوەمان لەسەر ئەوە بۆ بدەن، و ئەگەر ئەوەش وەکو بیلایەن نەبوونی جەنابتان بێ و لاگیری کردنی تەرەفێکی تر بێ لەسەر حیسابی تەرەفێکی تر، پێمان وایە شایەنی ئەوەیە جەنابتان کە زۆر بە ڕاشکاوانە و لێشمان قبوڵ بکەن داوا بکەین کە ئێوە لێبوردن پێشکەش بکەن لەسەر ئەوەی کە بڕگەیەکی پەیرەوتان پێشیل کرد لە پێناوی سەرخستنی تێروانینێکی سیاسی لەسەر حیسابی هێزێکی تری سیاسی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، نوقتەی نیزامی تریشمان هەیە، دکتۆرە ڤالا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٥٣) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بڕگەی (٢) ئەڵێ، هەر هاوولاَتیەك و ئەوانەی لە بواری ڕاگەیاندن کار ئەکەن مافیان هەیە لە دانیشتنی پەرلەمان بە ئاگاداری دەستەی سەرۆکایەتی و بە مۆڵەتی سەرۆکەوە ئامادە بن، ئەوەش یەکێکە لە ماددەکانی پەیڕەوی ناوخۆ کە لە دانیشتنی پێشوو لە (٢٣) ی حوزەیران پێشێل کرا، ئەوەی بۆی هەیەئامادە بێ وازیحە کە تەنیا هاوولاَتیە و ئەو کەسانەن لە بواری ڕاگەیاندن کار ئەکەین، ئامادە بوونی کەسانی بیانی لە هۆڵی پەرلەمان بەوەی کە پەرلەمان جەلسەیەکی زۆر ئاسایی ئەنجام داوە تێیدا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ چەند پرۆژە یاسایەك کردووە، و گفتوگۆی لەسەر پرۆژەی یاسایەك کردووە کە تایبەتە بە هاوولاَتیانی هەرێمی کوردستان، گفتوگۆ لەسەر پرۆژە یاسایەك نەکراوە کە تایبەت بێ بە حوسنی جیوار و تایبەت بێ بە پەیوەندی هەرێمی کوردستان لەگەڵ ولاَتانی دەوروبەر، ئایا ئامادە بوونی ئەو کەسانە لە پەرلەمانی کوردستان پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆ پاساوەکەی چیە؟ و بەڕێزتان وەکو کاك دکتۆر فرست وتی تەنیا هەڵەیەکی تەکنیکی بووە، یان بابەتێکی تری لە پشتە؟ جگە لەوەی بە ئاگاداری دەستەی سەرۆکایەتی پێویستە بکرێ ئەو کارانە بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان لەو کارە ئاگادار نەبووە، جگە لە خەرقی یەکەم کە خەڵکانێکی بیانی ئامادە بوون، تەنیا ماددەکە ئەڵێ هاوولاَتی کۆ ڕاگەیاندن کار، ئەو خەڵکەی ئامادە بووە نە هاوولاَتی بووە، نە ڕاگەیاندن کار بووە، و جەلسەکەش جەلسەیەکی زۆر ئیعیتادی بووە، پەیوەندیدار بووە بە خەڵکی هەرێم، لەلایەکی تر ئەگەر لەوەلاَم و لە ڕوون کردنەوە پێم ئەلێی ئەوە یان........

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، پەیماکەت گەیشت...

بەڕێز د. ڤالاَ فرید:

...... ئەوەی کە ئەگەر لە وەلاَم دا پێم ئەڵێی پێچەوانەی پەیڕەوە، بەلاَم عورفێکی پەرلەمانیە، پێت ئەڵێم لە عورفی پەرلەمانیش ئەوە نەکراوە، چونکە ئامادە بوونی خەڵکانی بیانی تەنیا لە بۆنە و مەراسیمەکانی پەرلەمان بووە، وەکو سوێند خواردنی ئەندامانی پەرلەمان، هیچ کەسێك

ئامادە نەبووە لە جەلسەیەك كە بە شێوەكی ئاسایی ئامادە بێ، ئەوە بۆ خەڵكی كوردستان ڕوون بكەنەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، پێم وابێ نوقتەی نیزامی نەما، كاك عومەر فەرمووو نوقتەی نیزامی.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببورن بەڕێزت لە دانیشتنی ژمارە (١٢) ی ڕۆژی (٢٠١٥/٦/٢٥) لیژنەی شارەوانیت ڕاسپارد كە ڕاسپاردەكانمان حازر بكەین بۆ حكومەت دەربارەی كێشەی زیادە ڕەوی، دوێنێ بە یاداشتێك ئاراستەی بەڕێزتم كرد كە بخرێتە بەرنامەی كارەوە، ڕاسپاردەكان لای ئێمە ئامادەیە، لە بەرنامەی كار نەمبینی، تەنیا ویستم سەرنجی بەڕێزت بۆ ئەوە ڕابكێشم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، هەر لەوە دەست پێ ئەكەین ڕاسپاردەكانی بەڕێزت نادرووتانە داوامان كردووە لە كاروباری پەرلەمان كە هەر ئەمڕۆ دابەشی بكەن بەسەر ئەندامانی پەرلەمان، لەبەر ئەوەی لە بەرنامەكانی كاری دانیشتنی پێشوو بووە، هەر سبەینێ ئەیخەینە بەرنامەی كار بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدرێ، سەبارەت بەو تێبینیانەی هەبوون لە ڕاستیدا حەزناكەم زۆر بڕۆینە وردە كاری دانیشتنی ڕابردووی پەرلەمان، چونكە دانیشتنی ڕابردوو كۆمەڵێك حەدەس لە پێش دانیشتنەكە ڕوویدا، كۆمەڵێك بابەت لە پێش دانیشتنەكە ڕوویدا، لە دوای دانیشتنەكەش هەندێ شت ڕوویدا، ئێمە نامانەوێ بڕۆینە ناو وردە كاری كۆی ئەو شتانەی لە ماوەی ڕابردوو ڕوویدا، ڕاستە دانیشتنی پێشوو دانیشتنێكی ئێجگار ئاسایی بوو، كۆمەڵێك بابەت بە شێوەیەكی یاسایی و ئاسایی هاتبوونە بەرنامەی كار، بەڵام بەداخەوە بە شێوەكی ئاسایی مامەڵەی لەگەڵ نەكرا، هاڵبەتە بایكۆت كردنی هەر فراكسیۆنێك لە فراكسیۆنەكانی پەرلەمانی كوردستان بۆ هەر دانیشتنێك لە دانیشتنەكان زۆر ئاساییە، و ڕێز لێگیراویشە، لە ماوەی ڕابردووش فراكسیۆنی تریش بایكۆتی دانیشتنی پەرلەمانیان كردووە، پێكهاتەكان، فراكسیۆنە ئیسلامییەكان، فراكسیۆنی یەكێتی هەندێ جاۆ بایكۆتی دانیشتنی پەرلەمانی كردووە، دانیشتنی پەرلەمانیش بە شێوەیەكی ئسووڵی و ئاسایی ڕۆیشتۆتە پێشەوە، بەڵام جارێكی تر دووبارەی ئەكەمەوە نامەوێ بچینە ناو وردەكاری ئەوەی لە جەلسەی پێشوو چی بووە؟ چۆن بوو؟ چی ڕوویدا، پێش دانیشتن و دوای دانیشتن چی بوو؟ ئەكرێ ئەوەش ببێتە بابەتێك گفتوگۆی لەسەر بكەین، بۆ ئەوەی جارێكی تر ئەو بابەتانە دووبارە نەبنەوە، بەڵام لە هەموو حاڵەتێك شێوازی دانیشتنی ڕابردوو و سەرەرای ئەوەی نیسابی یاسایی دروست بوو، ئەوكات دانیشتن بەڕێوە چوو، هەندێ شتی شكلی كە باس كرا، ئەسڵەن لە خولی پێشوو ناوی ئامادە بووان نەخوێندراوەتەوە، پوختەی دانیشتن نەخوێندراوەتەوە، بەڵام ئەو ڕۆژەش كە لە بیرمان چوو ئاماژەمان پێدا وتمان ئەم بابەتە لەلایەن دوو ئەندامی پەرلەمانەوە سەرنجی ئێمە ڕاكێشرابوو بۆ ئەوەی ناوی ئامادە بووان نەخوێندراوەتەوە، ناوەكانیان لامانە، لە دوای ئەوە داوامان لە بەڕێز سكرتێری پەرلەمان كرد كە پوختەی دانیشتن و ناوی ئامادە نەبووان بخوێنێتەوە، ئەمڕۆش بۆیە ناوی ئامادە

نەبووانمان نەخوێندەوە لەبەر ئەوە کاك عومەر عینایەت لە یەکێ لە دانیشتەکانی پێشووی تری پەرلەمـان سـەرنجی بـۆ ئەوە ڕاکێشـاین کە ئەوانەی بـایکۆتی دانیشـتنی پەرلەمـان ئەکەن لەسەرەتای کۆبـوونەوە ئامـادە ئەبن، یـان بەهەر هۆکارێـك بـایکۆتی دانیشتن ئەکەن، ڕاستە لە پەیرەو هـیچ خاڵێـك نیـیە بەو شـێوەیە ئامـاژەی پێـدرابێ کە ئەوانەی بـایکۆت ئەکەن بە غیـاب نەنووسـرێن، بەڵام بە شـێوەیەکی عـورفی وا مامەڵەمـان کـردووە، ئەوەی بـایکۆت ئەکـات بە غیابەمان نەنووسیووە، ئەوەمـان پەیـرەو کـردووە، ئەوەی پەیوەنـدی بە لاگیـری هەیە، دڵنیاتـان ئەکەمەوە بەهیچ شێوەیەك وا نییە، ئەگەر فراسـکیۆنێکی تـریش بـایکۆتی دانیشـتنی پەرلەمـان بکات و بە شێوەیەکی ئاسایی بەرنامەی کار داڕێژرابێ، بە دڵنیاییەوە لاگیری ناکەین، بەڵگەشمان هەیە، یەعنی بەڕێز سکرتێری پەرلەمانی کە ئەندامی دەستەی سـەرۆکایەتییە جـاری وا هەبـووە فراکسیۆنی خۆی بایکۆتی پەرلەمانی کردووە، بەڵام لێـرە مـاوەتەوە، بەهەمـان شـێوە بـۆ بەڕێـز جێگری سەرۆکی پەرلەمان و بەندەش ئەوە ڕاست دەرئەچێ، ئەوکـاتی بەشـێوەیەکی ئاسـایی و ئسولّی بەرنامەی کاری دانیشتن ئەبەسترێ، ئامادە بوونی کەسانی بیانیش لە هۆڵی پەرلەمـان لە ڕاستیدا تازە نییە، تەنانەت بۆ دانیشتنە ئاساییەکانی پەرلەمان لە ماوەی ڕابـردوو دەرفەتمـان بە نوێنەری هەندێ لە قونسوڵگەریەکان داوا، چونکە ئەوان موتـابیعن بـۆ قەزیـیە پەرلەمانییەکـانی هەرێمی کوردستان کە بە بەردەوامی ئامادە ئەبـن لە دانیشـتنەکانی پەرلەمـان، وەکـو باسـم کـرد ئەو ڕۆژەش بۆ ئەوەی هەموان چاودێری ئەوە بن کە دانیشتنی پەرلەمان بە شێوەیەکی ئاسـایی و یاسـایی ئەڕوات، بـۆیە سـەرەڕای ئەوەی پەیوەنـدی پەرلەمـان ئاگـاداری قونسـوڵخانەکانیان کردبوویەوە لەو بارودۆخەی کە ئەگوزەرێ، و ئێمە لە کۆنتـاکتێکی بەردەوام دایـن لەگەڵ ئەوانە، بۆیە داواشمان لێکردن بۆ ئەوەی چـاودێر بـن بەسـەر کـۆی پرۆسـەکەوە، ئەوان لێـرە بەشـێکیان ئامادە بوون، ئێستا ئەڕۆینە سەر بەرنامەی کاری دانیشـتن کە بـریتییە لە (گفتوگـۆ کـردن لەسـەر پـرۆژە یاسـای ڕێکسـختن و چانـدن و گواسـتنەوەی ئەنـدامەکانی جەسـتەی مـرۆڤ بەپێـی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی کوردسـتان ژمـارە (١) ی سـاڵی (١٩٩٢)ی هەمـوار کـراو)، داوا لە لیژنەکـانی کاروبـاری یاسـایی و لیـژنەی کاروبـاری تەندروسـتی و ژینـگە، لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئایینی، لیژنەی مافەکانی مـرۆڤ ئەکەیـن بێـنە سـەر مەنەسـە، بەڕێـز دکتۆرە ڤاڵا قسەی خۆتت کرد، هەرشتێکی تـرت هەیە ئەتـوانی بە یاداشـتێك پێشکەشـی بـکەی، دواتان لێ ئەکەین لیژنە پەیوەندیدارەکان بێنە سەر مەنەسە، کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بـۆ ڕاسـت کـردنەوەی ئەو وشـەی بەڕێـزت کە بەکـارت هێنـا، ئـێمە وەکـو فراکسـیۆنی زەرد بەشداری کۆبوونەوەمـان نەکـردووە نەك بـایکۆت، ئەوەش بـۆ ئەوە بـووە درز نەکەوێـتە نێـوان سازان و تەوافوق، ئومێد ئەکەین ئەو سـازانەی دەمانەویسـت بە هەمووومـان بەقـوەتری بکەیـن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، حەیات خان فەرموو.

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەی نیزامیم هەیە کە تایبەتە بە کۆبوونەوەی ئەمڕۆی پەرلەمان لەسەر پرۆژە یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان لە هەرێمی کوردستان، لەو جەلسەیە پێویست بوو تاکە ڕێکخراوێك کە خاوەنی ئەو فکرەی پرۆژەی ئەمڕۆیە و ئیشی جیدیان لەسەر ئەو پرۆژەیە کردووە، ئەویش ڕێکخراوی جەستەبەخشانی کوردستانە کە ئەتوانم بڵێم لە هەرێمی کوردستان و عێراق تاکە ڕێکخراوە ئیشی لەسەر ئەو مەسەلەیە کردووە، زەروور بوو لەلایەن پەرلەمانی کوردستان ئەمڕۆ لە دانیشتنەکە وجودیان هەبووایە، بەڵام بەپێی ئەوەی من ئاگادار بم شەو تەلەفۆنیان کرد کە هیچ ئاگادار نەکراون بۆ ئەو جەلسەی ئەمڕۆ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆزگە پێش دانیشتن ئێمەش لەوە ئاگادار بکردبایەوە، بە دڵنیاییەوە نەمانزانییەوە ئەوان بەشداریان لە داڕشتنی ئەو پرۆژە یاسایە کردووە، ئەوە لیژنە پەیوەندیدارەکان ئاگادارن، ئەوکات بانطهێشتمان ئەکردن لەسەرەوەی هۆڵەکە، فەرموو دکتۆر ئیبراهیم.

بەڕێز د.ابراهیم سمۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ژی پێ سەیر بوو ئەڤرۆکە ل قەناتێ روداو سەرۆکی ڕێکخراوێ گوتی سەڤ پرۆژە پرۆژێ مەیە، و پشتی پرسیار کری ل هەڤالێت مە پێکەڤە کاردکەن؟ نەشێت نزیك یان دیر ئەبەدی پرۆژێت ڤێ ڕێکخراوێت نینە، بەڵکو پرۆژێن کارمەندێن تەندروستییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ڕێکخراو بەپێی پەیرەوی ناوخۆ ناتوانێ پرۆژە پێشکەشی پەرلەمان بکات، ئەندامانی پەرلەمان و ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان ئەتوانن پرۆژە پێشکەش بکەن، فەرموو دکتۆرە شرین حوسنی.

بەڕێز شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ زێدەتر پەسند کردنا ئاخافتنێ بەڕێز دکتۆر ابراهیم سمۆ، ئەڤ پرۆژە پرۆژێت پەرلەمانییە، ژ لایە لایەنا پارتییە هاتییە پێشکەش کرن، بۆ پاراستنا مافێت پرۆژەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دەقی پرۆژە یاساکە و ڕاپۆرتی لیژنە پەیوەندیدارەکان بخوێنەوە.

بەڕێز د. ڤالا فەرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای ڕێکختسن و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان لە هەرێمی کوردستان-عیراق

بەشی یەکەم حوکمی گشتی:

ماددەی یەك:

نابێت نەشتەرگەری چاندنی ئەندامەکان یان بەشەکانی یان شانەکان بە گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێکی زیندوو یان لە لاشەی

مرۆڤێکی مردوو بە مەبەستی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێکی دیکە ئەنجام بدرێت تەنها بەگوێرەی حوکمەکانی ئەم یاسایەو لائیحەی جێبەجێ کردنی و بڕیارەکانی ئەم یاسایە نەبێت.

ماددەی (٢):

یەکەم: ناکرێت هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندامێك یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێکی تر بگوازرێتەوە بە مەبەستی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێکی دیکە تەنها لە حاڵەتی زەرورەت نەبێت کە پێویست بکات بۆ پارێزگاری کردن لە ژیانی کەسی وەرگر یان چارەسەرکردنی لە نەخۆشییێکی کوشندەو، بەو مەرجەی گواستنەوەکە تاکە ئامراز بێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم زەرورەتەو گواستنەوەکەش نەبێتە هۆی ئەوەی کەسی بەخشەر تووشی مەترسییێکی کوشندە بێت لەسەر ژیانی یان لەسەر تەندروستی، و چاندنی ئەندامەکان یان بەشەکان یان شانەکان یان خانەی زاوزێ بەجۆرێك ببێتە هۆی تێکەڵ بوونی وەچەکان قەدەغەیە.

ماددەی (٣):

لەگەڵ ڕەچاو کردنی حوکمەکانی هەردوو ماددەی یەك و دووی ئەم یاسایە ناکرێ گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندام یان شانەیك لە جەستەی مرۆڤێکی زیندوو بۆ چاندنی لە جەستەی مرۆڤێکی تر ئەنجام بدرێ تەنیا ئەگەر بەشێوەی بەخشین و لە نێوان خزمەکاندا نەبێت.

ماددەی (٤):

لە هەموو حاڵەتەکان پێویستە بەخشینەکە لە ویستێکی ئازادو جێگیرکراو بە نووسراوی سەرچاوەی گرتبێت ئەویش بەو شێوەیەی کە پێڕەوو ڕێنماییەکانی ئەم یاسایە دیاری دەکەن.

بەخشین لە منداڵ قەبول ناکرێت هەتا ئەگەر دایك و باوکیشی یان ئەوەی لە رووی یاساوە نوێنەرایەتی دەکات رەزامەندی لەسەر بدەن.

بەخشین لە کەسی نالێهاتوو قبوڵ ناکرێ ڕەزامەندی جێگیرەوەی یان ئەوەی لە ڕووی یاساوە نوێنەرایەتی ئەکات وەرناگیرێ، و ئەکرێ گواستنەوە و چاناندنی خانەی دایك لە منداڵ و بێ لێهاتە بۆ دایك و باوك یان منداڵەکان یان لە نێوان خوشك و برایەکان ئەنجام بدرێ بە مەرجێ بەخشەرێکی تر جگە لەوانە بوونی نەبێت، و بەمەرجێك ڕەزامەندی نووسراو لە هەردوو دایك و باوکی منداڵەکە دەربچێ ئەگەر هەردووکیان لە ژیان بن یان یەکێککیان لە حاڵەتی مردنی ئەوەی تر یان لەو کەسەی باوانە یان وسایەتی لەسەری هەیە، و لە جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی بێ لێهاتە یان کەم لێهاتە، لە هەموو حاڵەتێك کەسی بەخشەر یان ئەوەی یاسا پێویستی بە رەزامەندی دانی کردووە لەسەر بەخشین بۆی هەیە لە بەخشینەکە پاشگەزبێتەوە تاوەکو پێش دەسکردن بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری گواستنەوەکە، و لائیحەی جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایە، مەرجەکانی بەخشین و ڕێکارەکانی تۆمار کردن دیاری ئەکات.

ماددەی (٥):

مامەڵەکردن بە هەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێکی یان یەکێك لە شانەکانی لەسەر شێوەی فرۆشتن یان کڕین یان بەبەرامبەرو سروشتەکەی هەر چیەك بێت قەدەغە دەکرێت، لە هەموو حاڵەتێکدا نابێت چاندنی ئەندام یان بەشێکی یان یەکێك لە شانەکانی ببێتە هۆی ئەوەی کەسی بەخشەر یان هەر یەکێك لە میراتگرەکانی هیچ سوودێکی

ماددی یان عەینی لە کەسی وەرگر یان لە کەسوکاری بەهۆی گواستنەوە بێت یان بە بۆنەی، بەدەست بهێنن، قەدەغەیە لەسەر پزیشکی تایبەتمەند دەست بکات بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری چاندن لە کاتی زانینی بە سەرپێچیکردنی هەر حوکمێك لە حوکمەکانی هەردوو بڕگەیەی سەرەوەو.

ماددەی (٦):

نابێت دەست بکرێت بە نەشتەگەری گواستنەوە بە مەبەستی چاندن تەنها پاش پێزانینی هەردوو کەسی بەخشەرو وەرگر نەبێت – ئەگەر تێگەیشتوو (مدرکاً) بێت – لە رێگەی لێژنەی سێیانەی دەقکراو لە مادده (١٢)ی ئەم یاسایەدا بە سروشتی هەردوو نەشتەرگەری گواستنەوەو چاندن و مەترسیە ئەگەرەکانی هەردووکیان لە مەودای نزیك یان دوورو وەرگرتنی رەزامەندی کەسی بەخشەرو وەرگر، یان رەزامەندی جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی ئەگەر لە کەسانی نالێهاتە یان کەملێهاتە یان وەسیەتکراو بێت ئەگەر مردوو بێت بەنیسبەت خانەکانی دایك – بەپێی ئەوەی بڕگەی (سێیەم)ی ماددەی (٤) دەقی لەسەر کردووە. و لێژنەکە کۆنووسێك بەمە ئامادە دەکات و بەخشەرو وەرگر واژووی دەکەن ئەگەر بێ هۆش یان تێنەگەیشتوو نەبێت یان لە لایەن جێگرەوەی یان نوێنەرە یاساییەکەی.

ماددەی (٧):

یەکەم: دەکرێت بۆ زەرورەتێکی پێویست بۆ پارێزگاری کردن لە ژیانی مرۆڤێکی زیندوو یان چارەسەرکردنی لە نەخوشییێکی کوشندە یان تەواوکردنی کەمبوونێکی ژینەوەری لە جەستەیدا، ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندام یان شانەیەکی لاشەی مرۆڤێکی مردووی تیایدا بچێندرێت، ئەگەر مردووەکە بەر لە مردنی وەسیەتی ئەم کارەی کردبێت بەوەسیەتنامەیەکی بەڵگەدار یان جێگیرکراو لەسەر هەر پەڕێکی فەرمی، یان دانی پێنا بێت بەپێی ئەو رێکارانەی کە پێڕەوو رێنماییە دەرکراوەکانی بەگوێرەی ئەم یاسایە دیار دەکرێن.

بەشی سێیەم

پڕۆگرامی بەخشینی ئەندامە مرۆییەکان و چاندنیان

یەکەم: لێژنەیەکی باڵا بەناوی (لێژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان) پێکدەهێنرێت و دەبێتە خاوەنی کەسایەتی مەعنەوی و سەر بە وەزارەتی تەندروستی دەبێت بە سەرۆکایەتی وەزیر، و پێکهێنان و رێکخستنی کارەکانی و دیاری کردنی پاداشتی ئەندامەکانی بە بڕیاری ئەو دەبێت لەسەر داوا کردنی وەزیری تەندروستی، وەزیری تەندروستی ئەبێتە سەرۆکی لیژنەکە و ئەمانەتێکی هونەری بۆ دائەنێت و لیژنەکە بەڕێوەبردن و رێکخستنی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکان و شانەکان و دیاری کردنی ئەو دامەزراوانەی مۆڵەت ئەدرێن بە چاندن و سەرپەرشتی کردن و چاودێری کردن لەسەریان لە ئەستۆ ئەگرێت بەپێی حوکمەکانی ئەو یاسایە و لائیحەی جێ بەجێ کردن و بڕیارەکارە بەرکارەکانی ئەو یاسایە.

وەزیری داد بە پێکهاتن لەگەڵ وەزیری تەندروستی بڕیارێك دەرئەکات بە بەخشینی سیفەتی بەرزەفتەیی دادگەری بۆ ئەو کارمەندانەی سەرپەرشتی و چاودێری سەر دامەزراوە ئاماژە بۆ کراوەکان لە ئەستۆ ئەگرن، ئەویش لە سنووری ئەو دەستەڵاتانەی لەم یاسایە و لائیحەی جێ بەجێ کردن و بڕیارە بەرکارەکان پێیان ڕاسپێدراوە.

ماددەی (٩):
لێژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان چەند لیستێك بەناوی ئەو نەخۆشانەی پێویستیان بە چاندن هەیە لە لاشەی مرۆڤێکی مردوو بەگوێری پێشەنگی تۆمارکردن لەو تۆمارەی بۆ ئەم مەبەستە ئامادەیان دەکات، و ناکرێت ئەم پێشەنگیە هەموار بکرێت مەگەر نەخۆشەکە پێداویستییێکی زۆرو بەپەلەی هەبێت بۆ نەشتەرگەری چاندن بەپێی رێسا پزیشکیەکان و ئەو رێکارانەی لێژنەی باڵا دیاریان دەکات، و ئەم لیستانە لەسەر چاندن لە نێوان زیندووەکاندا پیادە ناکرێت. و لە هیچ حاڵەتێك لە حاڵەتەکاندا نابێت لەو ریزبەندییە لابدرێت کە لە لیستە ئاماژە پێکراوەکاندا هاتووە بەهۆی نەبوونی توانای نەخۆش لەسەر پێدانی تێچوونەکانی نەشتەرگەری چاندن.
لائیحەی تێچووی ئەو یاسایە رێسای تایبەت بە دیاری کردنی پێشەنگی ئاماژە بۆ کراو بەپێی بارودۆخی نەخۆشی و چۆنیەتی پاراستنی تۆمارەکان و رێکارەکانی تایبەتە بە حاڵەتەکانی بێ توانایی لە دانی تێچوونی نەشتەرگەری چاندن و گەڕانەوە بۆ سەر ئەو نەخۆشانە توانای تێچوونەکانی نەشتەرگەریان هەیە دیاری ئەکات.
ماددەی (١٠):
دەوڵەت تێچوونەکانی ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بەخۆرایی لە دامەزراوە پزیشکیە حکومیەکان لە ئەستۆ دەگرێت، ئەویش بۆ ئەو کەسەی نۆرەی هاتبێت و توانای تێچوونەکانی نەبێت بەپێی ئەو رێسایانەی بریاری پێ دەردەچێ لەلایەن وەزیری تەندروستیەوە، و سندوقێك بۆ بەشداری کرن لە تێچوونەکانی گواستنەوە و چاندنی ئەندام و شانەکان بۆ ئەو کەسانەی توانایان نیە دادەمەزرێت و سەربە وەزیری تەندورستی ئەبێت و داهاتەکانیشی پێك دێ لە:
١ ئەوەی دەوڵەت لە بودجەی گشتی بۆی تەرخان ئەکات
٢- کۆی ئەو غەرامانەی ئەخرێنە سەر سەرپێچی کارانی حوکمەکانی ئەو یاسایە
٣- ئەو رسووماتەی بەپێی ئەو یاسایە وەرئەگرێ
٤- بەخشینەکان
ماددەی (١١):
بە بڕیاری وەزیری تەندروستی و پاڵپشت بە رەزامەندی لێژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان مۆڵەت دەدرێت بە دامەزراو بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانی و شانەکان، مۆڵەتەکەش بۆ ماوەی یەك ساڵ دەبێت تیایدا دامەزراوەکە دەکەوێتە بەر چاودێری و سەرپەرشتی بەردەوام لەبارەی ئەو نەشتەرگەرییانەی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانیان و شانەکان ئەنجام دەدرێن و ئاستی پابەندبوون بە ستاندەرەکانی باشیی کە لەم بوارەدا بڕیار دراون لەگەڵ ئەو شەفافیەتەی پێویستە رێکخستنی نەشتەرگەرییەکانی بەخشین و چاندن هەیانبێت، و ئەگەر سەلمێندرا کەوا پابەندیی هەیە بە مەرج و ستاندەرە ئاماژە پێکراوەکان ئەوا نوێکردنەوەی مۆڵەتەکە هەر سێ ساڵ جارێك دەبێت، و دەرکردنی مۆڵەت و نوێ کردنەوەی بەرامبەر بە ڕەسمێك ئەبێ کە لائیحەی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە بەشەکانی دیاری ئەکات بەوەی لە ئەوەندە هەزار دینار بۆ هەر مۆڵەتێك یان نوێ کردنەوەی مۆڵەتێك تێپەڕ

نەکات، پێویستە ڕێکخستن و جێ بەجێ کردنی چاڵاکیەکانی بەخشین و چاندنی شەفافیەتی تێدابێت بەو شێوەی لائیحەی جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایە دیاری ئەکات.

ڕێکارەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان

ماددەی (١٢):

یەکەم: بە بڕیاری لێژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان لێژنەیەکی پزیشکی سیانە لە هەر دامەزراوێکی پزیشکی مۆڵەتدراو بە چاندن، پێکدەهێندرێت، ئەویش لە پزیشکە پسپۆڕەکان، جگە لەوانەی خاوەنن یان بەشدارن لەو دامەزراوە و هیچ پەیوەندی کاریان یان پەیوەندی وەزیفی بەم دامەزراوە نییە، تەنها ئەوان تایبەتمەندن بە رەزامەندی دان لەسەر ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان بەپێی ئەو حوکمانەی لەم یاساو ئەو پێڕەوو ڕێنماییانەی ئەم یاسایە جێبەجێ دەکەن، دەقیان لەسەر کراوە، و ئەندامانی لیژنە بۆیان نییە بەچدار بن لە ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندن یان لە ئەستۆ گرتنی چاودێری دوایی بۆ هەر وەرگرێك لە دامەزراوەکە.

ماددەی (١٣):

نابێت هیچ ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام یان شانەیەك لە لاشەی مردووێك بگوازرێتەوە تەنها پاش سەلماندنی مردنەکە بە سەلماندێکی دڵنیاییدەر نەبێت، کە لە دوایيدا ئەستەم بێت بگەرێتەوە بۆ ژیان، و سەلماندنی ئەمەش بەپێی بڕیارێك دەبێت بە کۆدەنگی بیروبۆچوونی لێژنەیەکی سێیانی لە پزیشکانی پسپۆڕ لە نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی مۆخ و دەمارەکان، نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی دڵ و دەمارە خوێناوییەکان، و سڕکردن یان چاودێری چڕ، دەربچێت، ئەویش پاش ئەوەی لێژنەکە هەڵدەستێت بەئەنجامدانی پشکنینی ئیکلینیکی و جەختکردنەوەی پێویست بۆ دڵنیابوون لە سەلماندنی مردنەکە، بەپێی ئەو ستاندەرە پزیشکیانەی لێژنەی باڵا دیاریان دەکات و بڕیارێکی لە لایەن وەزیری تەندروستیەوە پێ دەردەچێت، لێژنەکەش لە پێناو بەجێگەیاندنی ئەرکەکانی بۆی هەیە پشت بەستێت بەوەی بەباشی بزانێت لە پزیشکانی پسپۆڕ. و نابێت ئەندامانی ئەم لێژنەی پشکنینە پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەبێت بە نەشتەرگەری چاندنی ئەندامەکان یان شانەکان، یان بەرپرسیاریەتی چاودێری هەر یەك لە وەرگرەکان هەبێت.

ماددەی (١٤):

یەکەم: لە هەر دامەزراوێك لە دامەزراوە مۆڵەتدراوەکان بە چاندنی ئەندامە مرۆییەکان تیمێکی پزیشکی بەرپرس لە چاندن پێکدەهێنرێت، بەڕێوبەری پرۆگرامی چاندنی ئەندامەکان لەو پزیشکانەی خاوەن شارەزایی و کارگێرین سەرۆکایەتیەکەی لە ئەستۆ ئەگرێ، و لائیحەی جێبەجێکردنی ئەم یاسایە ڕێساکانی پێکهێنانی ئەم تیمەو مەرجەکانی پێویست لە ئەندامەکانی و دەسەڵاتەکانی دیار دەکات. و بەڕێوەبەریش بەرپرس دەبێت لە بەڕێوەبردنی پرۆگرامی چاندن لە دامەزراوەکەو هەڵسەنگاندنی کاری تیمەکەو، بەباش بەئەنجام گەیاندنی خزمەتگوزاری پزیشکی و کۆمەڵایەتی بۆ نەخۆش و بەخشەرەکان و، کەمکردنەوەی ئاستەنگەکانی بەردەم

پرۆگرامی چاندنەکە بە باشترین شێوە ونوێنەرایەتی کردنی پرۆگرامەکە لەبەردەم لیژنەی باڵاو سەرجەم لایەنە پزیشکی و کارگێڕییە پەیوەندارەکان.

بەشی چوارەم

سزاکان

ماددەی (١٥):

لەگەڵ پێشێل نەکردنی هەر سزایەکی توندتر کە یاسای سزاکان یان هەر یاسایەکی دیکە دەقی لەسەر دەکات ئەو تاوانانەی لەو ماددانەی دادێن دەقیان لەسەر کراوە ئەو سزایانەیان دەبێت کە لە ماددەکاندا بۆیان دیاری کراوە.

ماددەی (١٦):

یەکەم: هەر کەسێك ئەندامێکی مرۆیی یان بەشێکی بەمەبەستی چاندن بە پێچەوانەی حوکمێك لە حوکمەکانی ماددەکانی (١، ٢، ٣، ٥، ٧)ی ئەم یاسایە بگوازێتەوە ئەوا سزا دەدرێت بە غەرامەیەك لە دە ملیۆن دیناری عێراقی کەمتر نەبێت و لە پەنجا ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، و ئەگەر لەسەر شانەیەکی مرۆیی زیندو بێت ئەوە سزا دەدرێن وبەزیندانیکردن بۆ ماوەیەك لە حەوت ساڵ زیاتر نەبێت، ئەگەر ئەم کارەی لە بڕگەی پێشوو ئاماژەی پێکراوە ببێتە هۆی مردنی کەسی بەخشەر ئەوا سزایەکە دەبێتە زیندانیکردنی بۆ ماوەی (١٥) ساڵ و غەرامەیەك لە پەنجا ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت.

ماددەی (١٧):

لەگەڵ پێشێل نەکردنی ئەو سزایانەی لە ماددە (١٦)ی ئەم یاسایەدا بڕیار دراون، هەر کەسێك نەشتەرگەرییێك لە نەشتەرگەرییەکانی گواستنەوە یان چاندن لە دامەزراوەیەك جگە لەو دامەزراوە پزیشکییانەی مۆڵەتدراون ئەنجام بدات لەگەڵ پێزانینی بەم کارە، ئەوا سزا دەدرێت بە زیندانیکردن و بە غەرامەیەك لە سەد ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە سەدو پەنجا ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، و ئەگەر کارەکەی بووە هۆی مردنی کەسی بەخشەر یان وەرگر ئەوا سزایەکەی دەبێتە زیندانیی هەتاهەتایی، و بەڕێوەبەری بەرپرس لە کارگێڕی کردارەکیی دامەزراوە پزیشکیەکە لەو جێگانەی مۆڵەتیان نەدراوەو تیایدا هەر نەشتەرگەرییێك لە نەشتەرگەرییەکانی گواستنەوەی ئەندامە مرۆییەکان یان بەشێکی یان شانەیەکی مرۆیی ئەنجام بدرێت لەگەڵ پێزانینی بەم کارە، ئەوا بە هەمان سزای دەقکراو لە بڕگەی پێشوودا سزا دەدرێت.

ماددەی (١٨):

هەر کەسێك بە مەبەستی چاندن لە ڕێگەی فێڵ لێکردن یان زۆرەکی هەڵسا بە گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندامی مرۆڤێکی زیندوو، ئەوا سزا دەدرێت بە غەرامەیەك لە پەنجا ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، و ئەگەر ئەو کارە لەسەر شانەیەکی مرۆیی ئەنجام بدرێ ئەوە سزای زیندانی کردنە توند کراوەکەی بۆ ماوەیەك ئەبێ لە (٧) ساڵ زیاتر نەبێ، و هەر کەسێك هەستێ بە ئەنجامدانی ئەو کارە لە ڕێگەی فێڵ لێکردن یان زۆرەکی گوستراوە لەگەڵ پێزانینی بەم کارە ئەوە سزا ئەدرێ بەو سزایەی لە بڕگەی پێشوودا بڕیار دراوە، ئەگەر ئەم کارەی لە هەردوو بڕگەی پێشوو ئاماژەیان پێکراوە ببێتە هۆی مردنی ئەو

کەسەی لێی دەگوازرێتەوە ئەوا سزایەکە دەبێتە زیندانیی هەتاهەتایی و غەرامەیەك لە سەد ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە دوو سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت.

ماددەی (١٩):

هەر کەسێك سەرپێچی هەر حوکمێك لە حوکمەکانی ماددەی (٥)ی ئەم یاسایە بکات، ئەوا سزا دەدرێت بە زیندانیکردن و بە غەرامەیەك لە پەنجا ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، ئەمە سەرباری دەسبەسەرداگرتنی مایە یان سوودی ماددی یان عەینی وەرگیراو لە تاوانەکە یان حوکم دان بە بەهاکەی لەکاتی دەست بەسەر دانەگرتنی. وە هەر کەسێك هەڵسا بە گواستنەوە یان چاندنی شانەیەك بە پێچەوانەی حوکمی ماددەی (٥)ی ئەم یاسایە ئەوا سزای زیندانیکردنەکە لە حەوت ساڵ زیاتر نابێت.

ماددەی (٢٠):

هەر کەسێك هەڵبستێت بە گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێك بەبێ ئەوەی مردنی بە سەلماندنێکی دڵنیاییدەر سەلمێندرابێت وەك ئەوەی لە مادده (١٣)ی ئەم یاسایەدا دەقی لەسەر کراوەو ببێتە هۆی مردنی کەسەکە لەگەڵ پێزانینی بەم کارە، ئەوا سزا دەدرێت بە سزای کوشتنی بە ئەنقەست لەگەڵ پێشوەختە سووربوونی دەقکراو لە مادده (٤٠٦) لە یاسای سزاکان ژمارە (١١١) ساڵی ١٩٦٩. وە سزاکە دەبێتە زیندانیکردنی توندکراو یان بۆ هەر کەسێك بەشداری کردبێت لە دەرکردنی بڕیاری دڵنیایی بوون لە مردن بەبێ ئەنجامدانی ئەو پشکنینانەی لە مادده (١٣)ی ئەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە.

ماددەی (٢١):

نێوانگیریی لەو تاوانانەی لەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە بەهەمان سزای بڕیاردراو بۆ تاوانەکە سزا دەدرێت. لەگەڵ ئەمەشدا نێوانگیر لە سزاکە دەبوردرێت ئەگەر هەواڵی تاوانەکەی دایە دەسەڵاتەکان بەر لە تەواوبوونی و ئەمەش بووە هۆی بەشداری کردن لە گرتنی تاوانبارانداا.

ماددەی (٢٢):

دادگا بۆی هەیە، سەرباری ئەو سزایانەی بۆ ئەو تاوانانەی لەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە بڕیار دراون، حوکم بکات بە سەرجەم یان هەندێك لەم رێوشوێنانەی خوارەوە بەگوێرەی حاڵەتەکان:

١ - بێبەشکردن لە پیادەکردنی پیشە بۆ ماوەیەك لە یەك ساڵ کەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێت.

٢- داخستنی دامەزراوەی پزیشکی مۆڵەتنەدراو بە ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان کە تیایدا تاوانەکە ئەنجام دراوە، بۆ ماوەیەك لە دوو مانگ کەمتر نەبێت و لە یەك ساڵ زیاتر نەبێت، و ئەگەر شوێنەکە لە دامەزراوە پزیشکیەکان نەبێت ئەوا حوکم دەدرێت بە داخستنی هەتاهەتایی.

٣- راگرتنی مۆڵەتی چالاکیی چاندنی ئەندامەکان یان بەشەکانیان یان شانەکان لە دامەزراوەی پزیشکی مۆڵەتدراو بە نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بۆ ماوەیەك لە سێ ساڵ کەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵیش زیاتر نەبێت.

٤- بڵاوکردنەوەی حوکمەکە لە دوو رۆژنامەی رۆژانەی زۆربلاو لەسەر تێچوونی کەسی حوکم لەسەر دراو.
ماددەی (٢٣):
لائیحەی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە بە بڕیاری ئەنجومەنی وەزیران دەردەکرێ لەسەر خستنە ڕووی وەزیری تەندروستی لە ماوەی سێ مانگ لە ڕێکەوتی کار پێکردنی.
ماددەی (٢٤):
ئەم یاسایە لە ڕۆژنامەی فەرمی بڵاو دەکرێتەوە و پاش سێ مانگ لە ڕێکەوتی بڵاو کردنەوەی کاری پێ ئەکرێ.

بەڕێز فرست صۆفی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بابەت/ ڕاپۆرتی هاوبەش سەبارەت بە پرۆژە یاسای (ڕێکخستن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ)
لێژنەی کاروباری یاسایی و کاروباری تەندروستی و ژینگە و ئەوقاف و کاروباری ئایینی و مافەکانی مروڤ (چوارشەمە ١٦ی گوڵان)ی کوردی بەرامبەربە (٢٠١٥/٥/٦) ی زایینی کۆبوونەوەیەکی هاوبەشیان ئەنجامدا بۆ تاوتوێکردنی پرۆژە یاسای (ڕێکخستن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ) کە لەلایەن (ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان) ەوە پێشکەش کراوە، دوای ئەوەی خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (٦) ئاسایی لە ڕۆژی (دووشەمە) بەرواری ٢٠١٤/٥/٢٦ و ڕەوانەی لێژنە تایبەتمەندەکان کراوە.
دوای گفتوگۆکردن و تاوتوێ کردن، لێژنەکان گەیشتنە ئەم ئەنجامانەی خوارەوە:
بەشی یەکەم
پێناسەکان
ماددەی (١):
لە پیادەکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە، مەبەست لەم ووشەو دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:
یەکەم: وەزیر: وەزیری تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان – عێراق.
دووەم: وەزارەت: وەزارەتی تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان – عێراق.
سێیەم: ئەندام: هەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێکی کە ژینەوەرو گرنگ بێت بۆ دەربازکردنی نەخۆش.
چوارەم: گواستنەوەی ئەندام: بەکارهێنانی چارەسەریی نەشتەرگەریی کە لە ڕێگەیەوە کەسی وەرگر یەکێك لە ئەندامەکان یان شانەکان لە کەسی بەخشەرەوە، چ زیندوو بێت یان مردوو، وەردەگرێت.
پێنجەم: بەخشەر: کەسی شیاو لە رووی یاساییەوە (کامل الاهلیة) کە تەنازول دەکات لە ئەندامێك لە ئەندامەکانی بۆ کەسێکی دیکە بەبێ بەرامبەر چ زیندوو بێت یان لەدوای مردنی.
شەشەم: وەرگر: ئەو کەسەی پێویستیەکی زۆری بە چاندنی ئەندامێکی مرۆیی یان شانەیەك لە جەستەیدا دەبێت.

حەوتەم: شانەی مرۆیی: بەشێك لە هەر ئەندامێكی مرۆیی كەوا لە مرۆڤێكی زیندوو یان مردوو وەردەگیرێت, بێجگە لە خوێن.
هەشتەم: وەسیەتنامە: رەفتاركردن بە ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەكانی جەستە لە رێگەی بەخشین لە دوای مردن و ئامانج لێی بریتیە لە بەخاوەنكردن بەبێ بەرامبەر.
نۆیەم: وەسیەتكار: ئەو كەسەی لە كاتی ژیانیدا بەپێی یاسا وەسیەتی كردووە بە بەخشینی ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەكانی لە دوای مردنی.
دەیەم: مردن: راوەستانی دڵ و هەناسەدان راوەستانێكی هەمیشەیی، یان لەكاركەوتنی وەزیفەكانی مێشك بە لەكاركەوتنێكی تەواوی نەگەڕاوە (مردنی مێشك).
یازدەم: دامەزراو: هەر شوێنێكی رێگا پێدراو (المرخص بها) بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەكانی چاندنی ئەندامە مرۆییەكان چ ئەهلی بێت یان حكومی.
بەشی چوارەم بەشی دووەم
حوكمی گشتی
ماددەی (٢):
نابێت نەشتەرگەری چاندنی ئەندامەكان یان بەشەكانی یان شانەكان بە گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێكی ئەندام یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێكی زیندوو یان لە لاشەی مرۆڤێكی مردوو بە مەبەستی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێكی دیكە ئەنجام بدرێت تەنها بەگوێرەی حوكمەكانی ئەم یاسایەو پێڕەوو رێنماییەكانەوە نەبێت.
ماددەی (٣):
ماددەی (٣):
یەكەم: ناكرێت هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندامێك یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێكی زیندوو بگوازرێتەوە بە مەبەستی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێكی دیكە تەنها لە حاڵەتی زەرورەت نەبێت كە پێویست بكات بۆ پارێزگاری كردن لە ژیانی كەسی وەرگر یان چارەسەركردنی لە نەخۆشییەكی كوشندەو، بەو مەرجەی گواستنەوەكە تاكە ئامراز بێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم زەرورەتەو گواستنەوەكەش نەبێتە هۆی ئەوەی كەسی بەخشەر تووشی مەترسیەیێكی كوشندە بێت لەسەر ژیانی یان لەسەر تەندروستی.
دووەم: چاندنی (لووەكانی زاوزێی و بەشەكانی و شانەكانی و خانەكانی) قەدەغە دەكرێت.
ماددەی (٤):
نابێت گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندام یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێكی زیندوو بۆ چاندنی لە جەستەی مرۆڤێكی دیكە ئەنجام بدرێت تەنها بە بەخشین نەبێت.
ماددەی (٥):
یەكەم: پێویستە بەخشینەكە لە ویستێكی ئازادو جێگیركراو بە نووسراوی سەرچاوەی گرتبێت ئەویش بەو شێوەیەی كە پێڕەوو رێنماییەكانی ئەم یاسایە دیاری دەكەن.
دووەم: جگە لە نەشتەرگەری چاندنی مۆخی ئێسك، بەخشین لە كەسانی نالێهاتەو كەملێهاتە (عدیم الاهلیة و ناقصها) قەبول ناكرێت هەتا ئەگەر دایك و باوكیشی یان ئەوەی لە رووی یاساوە نوێنەرایەتی دەكات رەزامەندی لەسەر بدەن.

سێیەم: دەکرێت گواستنەوەو چاندنی خانەی دایك (خانەی رەگیی) لە منداڵ و لە کەسانی نالێهاتەو کەملێهاتە (عدیمي الاهلیة و ناقصها) بۆ دایك و باوك یان منداڵەکان یان لە نێوان خوشك برایەکان ئەنجام بدرێت بە مەرجێك رەزامەندی نووسراو لە هەردوو دایك و باوکی منداڵەکە بدرێت ئەگەر هەردووکیان لە ژیاندا مابن یان یەکێکیان لە حاڵەتی مردنی ئەوەی دیکە یان لەو کەسەی باوانە یان ویسایەتی لەسەری هەیەو، لە جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی کەسی نالێهاتە یان کەملێهاتە.

ئەگەر ڕەزامەندی بفەرمووی بە پێویستی ئەزانم دکتۆر عەبدولا ڕێکانی کە ئەندامی لیژنەی تەندروستییە و خۆی خاوەنی پرۆژەکەیە و نووسیویەتیەوە بێتە سەر مەنەسە لە کاتی موناقەشە کردنی.

ماددەی (٦):

کەسی بەخشەر یان ئەوەی یاسا پێویستی بە رەزامەندی دانی کردووە لەسەر بەخشین بۆی هەیە لە بەخشینەکە پاشگەزبێتەوە تاوەکو پێش دەستکردن بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری گواستنەوەکە.

ماددەی (٧):

یەکەم: مامەڵەکردن بە هەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێکی یان یەکێك لە شانەکانی لەسەر شێوەی فرۆشتن یان کڕین یان بەبەرامبەرو سروشتەکەی هەر چیەك بێت قەدەغە دەکرێت.

دووەم: نابێت چاندنی ئەندام یان بەشێکی یان یەکێك لە شانەکانی ببێتە هۆی ئەوەی کەسی بەخشەر یان هەر یەکێك لە میراتگرەکانی هیچ سوودێکی ماددی یان عەینی لە کەسی وەرگر یان لە کەسوکاری بەهۆی گواستنەوە بێت یان بە بۆنەی، بەدەست بهێنن.

سێیەم: قەدەغەیە لەسەر پزیشکی تایبەتمەند دەست بکات بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری چاندن لە کاتی زانینی بە سەرپێچیکردنی هەر حوکمێك لە حوکمەکانی هەردوو بڕگەیەی سەرەوەو بەر لە تەواوکردنی رێکارە یاساییەکان.

ماددەی (٨):

نابێت دەست بکرێت بە نەشتەگەری گواستنەوە بە مەبەستی چاندن تەنها پاش پێزانینی هەردوو کەسی بەخشەرو وەرگر نەبێت – ئەگەر تێگەیشتوو (مدركاً) بێت – لە رێگەی لیژنەی سێیانەی دەقکراو لە ماددە (١٤)ی ئەم یاسایەدا بە سروشتی هەردوو نەشتەرگەری گواستنەوەو چاندن و مەترسیە ئەگەرەکانی هەردووکیان لە مەودای نزیك یان دوورو وەرگرتنی رەزامەندی کەسی بەخشەرو وەرگر، یان رەزامەندی جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی ئەگەر لە کەسانی نالێهاتە یان کەملێهاتە یان وەسیەتکراو بێت ئەگەر مردوو بێت بەنیسبەت خانەکانی دایك بەپێی ئەوەی بڕگەی (سێیەم)ی ماددەی (٥) دەقی لەسەر کردووە. و لیژنەکە کۆنووسێك بەمە ئامادە دەکات و بەخشەرو وەرگر واژووی دەکەن ئەگەر بێ هۆش یان تێنەگەیشتوو نەبێت یان لە لایەن جێگرەوەی یان نوێنەرە یاساییەکەی.

ماددەی (٩):

یەکەم: دەکرێت بۆ زەرورەتێکی پێویست بـۆ پارێزگـاری کـردن لە ژیـانی مرۆڤێکـی زینـدوو یـان چارەسەرکردنی لە نەخوشییێکی کوشندە یان تەواوکردنی کەمبوونێکی ژینەوەری لە جەستەیدا, ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندام یـان شـانەیەکی لاشـەی مرۆڤێکـی مـردووی تیایـدا بچێنـدرێت، ئەگەر مردووەکە بەر لە مردنی وەسیەتی ئەم کارەی کردبێت بەوەسـیەتنامەیەکی بەڵگەدار یـان جێگیرکراو لەسەر هەر پەڕێکی فەرمـی، یـان دانـی پێنـا بێـت بەپێـی ئەو رێکـارانەی کە پێـڕەوو رێنماییە دەرکراوەکانی بەگوێرەی ئەم یاسایە دیار دەکرێن.

دووەم: دەکریَ گواستنەوە بکریَ لە ئەندامانی جەستەی مردو بە مەبەستی چارەسەر کردن یـان بە مەبەستی زانستی بەمەرجی بە دەست هێنانی رەزامەندی نزیکترین کەسەکانی تا پـلە چـوار(بەپییَ رێزبەندی خورارەوە: کورەکان و کچەکـان دواتـر کورەکـانی کورەکـان, دواتـر بـاپیر لە لای باوك دواتر برا و خوشکەکان, دواتر کورەکانی براکان, دواتر مامەکان, دواتر کورەکانی مامەکان, ئەگەر کەسە نزیەکەکان زیاتر بوون پێویستە رەزامەندی زیاتریان بێت. وە لە هەمـوو حاڵەتەکـان دەبێت رەزامەندیەکە بە نووسراو بێت بەپیَ ی ئەو مەرجانەی خوارەوە.

أ- نـابیَ کەسـی مـردوو لە ژیـانی خـۆی وەسـیەتی کردبـیَ کە لەدوای مردنـی هـیچ ئەنـدامێکی جەستەی خۆی ببەخشیَ، ئەمەش دەبیَ بە پێی نووسراوێك بیَ کە دوو کەسی شیاو لە رووی یاساییەوە شاهێدیان لەسەر دابیَ.

ب- لێکۆڵینەوە بکرێت بۆ مردنەکەی بەشێوەیەکی یەکلاکەرەوە و بەپێی لیژنەیەکی پێکهاتوو بۆ ئەم مەبەستە.

سـێیەم: نابێـت ریشەکێشـکردن لە لاشـەی مـردوو ئەنجـام بـدرێت مەگەر بە مـۆڵەتی دادوەری لێکۆڵینەوەی تایبەتمەندەوە بێت ئەگەر مردنەکە بابەت بێت بۆ لێکۆڵینەوەی تاوانکاری.

چوارەم: وەسیەتکار بەیەکێك لە ئەندامەکانی بۆی هەیە لە وەسیەتنامەکەی پاشگەزبێتەوە

بەشی سێیەم

پڕۆگرامی بەخشینی ئەندامە مرۆییەکان و چاندنیان

ماددەی (١٠):

یەکەم: لێژنەیەکـی بـاڵا بەنـاوی (لێـژنەی بـاڵای چانـدنی ئەنـدامە مرۆییەکـان) پێکـدەهێنرێت و دەبێتە خاوەنی کەسایەتی مەعنەوی و سـەر بە وەزارەتـی تەندروسـتی دەبێـت بە سـەرۆکایەتی وەزیر.

دووەم: لێژنەکە بەڕێوەبردن و رێکخستنی نەشتەرگەییەکانی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانی و شانەکان و دیـارکردنی ئەو دامەزراوانەی مـۆڵەت دەدرێـن بە چانـدن، هەروەهـا سەرپەرشـتی و چـاودێری کـردن لەسـەریان بەپێـی حوکمەکـانی ئەم یاسـایە و پێـڕەو و رێنماییەکـان، لە ئەسـتۆ دەگرێت.

ماددەی (١١):

لێژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان چەند لیستێك بەنـاوی ئەو نەخۆشـانەی پێویسـتیان بە چاندن هەیە لە لاشـەی مرۆڤێکـی مـردوو بەگـوێری پێشـەنگی تۆمـارکردن لەو تۆمـارەی بـۆ ئەم مەبەسـتە ئامادەیـان دەکـات، و ناکرێـت ئەم پێشـەنگیە هەمـوار بکرێـت مەگەر نەخۆشـەکە

پێداویستییێکی زۆرو بەپەلەی هەبێت بۆ نەشتەرگەری چاندن بەپێی رێسا پزیشکیەکان و ئەو رێکارانەی لێژنەی باڵا دیاریان دەکات، و ئەم لیستانە لەسەر چاندن لە نێوان زیندووەکاندا پیادە ناکرێت. و لە هیچ حاڵەتێك لە حاڵەتەکاندا نابێت لەو ریزبەندییە لابدرێت کە لە لیستە ئاماژە پێکراوەکاندا هاتووە بەهۆی نەبوونی توانای نەخۆش لەسەر پێدانی تێچوونەکانی نەشتەرگەری چاندن.

ماددەی (١٢):

دەوڵەت تێچوونەکانی ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بەخۆرایی لە دامەزراوە پزیشکیە حکومیەکان لە ئەستۆ دەگرێت، بەپێی ئەو رێکسازیانەی لە لایەن وەزیری تەندروستیەوە بڕیاریان پێ دەردەچێت.

ماددەی (١٣):

بە بڕیاری وەزیری تەندروستی و پاڵپشت بە رەزامەندی لێژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان مۆڵەت دەدرێت بە دامەزراو بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانی و شانەکان، مۆڵەتەکەش بۆ ماوەی یەك ساڵ دەبێت تیایدا دامەزراوەکە دەکەوێتە بەر چاودێری و سەرپەرشتی بەردەوام لەبارەی ئەو نەشتەرگەرییانەی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانیان و شانەکان ئەنجام دەدرێن و ئاستی پابەندبوون بە ستاندەرەکانی باشی کە لەم بوارەدا بڕیار دراون لەگەڵ ئەو شەفافیەتەی پێویستە رێکخستنی نەشتەرگەرییەکانی بەخشین و چاندن هەیانبێت، و ئەگەر سەلمێندرا کەوا پابەندیی هەیە بە مەرج و ستاندەرە ئاماژە پێکراوەکان ئەوا نوێکردنەوەی مۆڵەتەکە هەر سێ ساڵ جارێك دەبێت.

رێکارەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان

ماددەی (١٤):

یەکەم: بە بڕیاری لێژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان لێژنەیەکی پزیشکی لە هەر دامەزراوێکی پزیشکی مۆڵەتدراو بە چاندن، پێکدەهێندرێت، ئەویش لە پزیشکە پسپۆڕەکان، تەنها ئەم لێژنەیە تایبەتمەند دەبێت بە رەزامەندی دان لەسەر ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان بەپێی ئەو حوکمانەی لەم یاساو ئەو پێڕەوو رێنماییانەی ئەم یاسایە جێبەجێ دەکەن، دەقیان لەسەر کراوە.

ماددەی (١٥):

نابێت هیچ ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام یان شانەیەك لە لاشەی مردوویێك بگوازرێتەوە تەنها پاش سەلماندنی مردنەکە بە سەلماندێکی دڵنیاییدەر نەبێت، کە لە دواییدا ئەستەم بێت بگەرێتەوە بۆ ژیان، و سەلماندنی ئەمەش بەپێی بڕیارێك دەبێت بە کۆدەنگی بیروبۆچوونی لێژنەیەکی سێیانی لە پزیشکانی پسپۆڕ لە نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی مۆخ و دەمارەکان، نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی دڵ و دەمارە خوێناوییەکان، و سڕکردن یان چاودێری چڕ، دەربچێت، ئەویش پاش ئەوەی لێژنەکە هەڵدەستێت بەئەنجامدانی پشکنینی ئیکلینیکی و جەختکردنەوەی پێویست بۆ دڵنیابوون لە سەلماندنی مردنەکە، بەپێی ئەو ستاندەرە پزیشکیانەی لێژنەی باڵا دیاریان دەکات و بڕیارێکی لە لایەن وەزیری تەندروستیەوە پێ دەردەچێت، لێژنەکەش لە پێناو بەجێگەیاندنی ئەرکەکانی بۆی هەیە پشت بەستێت بەوەی

بەباشـی بزانێـت لە پزیشـکانی پسـپۆڕ. و نابێـت ئەنـدامانی ئەم لیژـنەی پشـکنینە پەیوەنـدی ڕاستەوخۆیان هەبێت بە نەشتەرگەری چاندنی ئەندامەکان یان شانەکان.

ماددەی (١٦):

یەکەم: لە هەر دامەزراوێك لە دامەزراوە مۆڵەتدراوەکان بە چاندنی ئەندامە مرۆییەکان تیمێکی پزیشـکی بەرپـرس لە چانـدن پێکـدەهێنرێت، و پێـڕەوی جێبەجێکردنـی ئەم یاسـایە ڕێسـاکانی پێکهێنـانی ئەم تـیمەو مەرجەکـانی پێویسـت لە ئەنـدامەکانی و دەسـەڵاتەکانی دیـار دەکـات. و سەرۆکی ئەم لیژـنەیەش بەرپـرس دەبێـت لە بەڕێـوەبردنی پرۆگرامـی چانـدن لە دامەزراوەکەو هەڵسەنگاندنی کاری تیمەکەو، بەباش بەئەنجام گەیاندنی خزمەتگوزاری پزیشکی و کۆمەڵایەتی بۆ نەخۆش و بەخشەرەکان و، نوێنەرایەتی کردنی پرۆگرامەکە لەبەردەم لیژنەی بـاڵاو سـەرجەم لایەنە پزیشکی و کارگێڕییە پەیوەندارەکان.

دووەم: بەبڕیاری لیژنەی باڵای بەخشین و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان تیمێکی پزیشـکی لێهـاتوو لەو پارێزگایانەی کوردستان کە نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکانی تیادا ئەنجـام دەدرێـت، پێکدەهێنرێت بە ئامانجی وەرگرتنی ئەندامەکان لەوانەی کـۆچی دواییـان کـردووە بەمەبەسـتی چاندن.

بەشی پێنجەم

سزاکان

ماددەی (١٧):

لەگەڵ پێشێل نەکردنی هەر سزایەکی توندتر کە یاسای سزاکان یان هەر یاسـایەکی دیـکە دەقـی لەسەر دەکات ئەو تاوانانەی لەو ماددانەی دادێن دەقیان لەسەر کراوە ئەو سزایانەیان دەبێت کە لە ماددەکاندا بۆیان دیاری کراوە.

ماددەی (١٨):

یەکەم: هەر کەسـێك ئەنـدامێکی مرۆیـی یـان بەشـێکی بەمەبەسـتی چانـدن بە پـێچەوانەی حوکمێك لە حوکمەکانی ماددەکانی (٣، ٤، ٥، ٧، ٩)ی ئەم یاسایە بگوازێتەوە ئەوا سزا دەدرێـت بە زیندانیەك لە (١٠) ساڵ زیاتر نەبێت و غەرامەیەك لە دە ملیۆن دیناری عێراقی کەمتر نەبێت و لە پەنجا ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، و بەزیندانیکردن بۆ ماوەیەك لە حەوت ساڵ زیاتر نەبێت.

دووەم: ئەگەر ئەم کارەی لە بڕگەی پێشوو ئاماژەی پێکراوە ببێتە هـۆی مردنـی کەسـی بەخشـەر ئەوا سـزایەکە دەبێـتە زینـدانیکردنی بـۆ مـاوەی (١٥) سـاڵ و غەرامەیەك لە پەنجـا ملیـۆن دینـار کەمتر نەبێت و لە سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت.

ماددەی (١٩):

یەکەم: لەگەڵ پێشـێل نەکردنـی ئەو سـزایانەی لە مـادده (١٨)ی ئەم یاسـایەدا بڕیـار دراون، هەر کەسێك نەشتەرگەریەك لە نەشتەرگەرییەکانی گواستنەوە یان چاندن لە دامەزراوەیەك جگە لەو دامەزراوە پزیشکییانەی مۆڵەتدراون ئەنجام بدات لەگەڵ پێزانینی بەم کـارە، ئەوا سـزا دەدرێـت بە زیندانیکردن و بە غەرامەیەك لە سەد ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە سەدو پەنجا ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، و ئەگەر کارەکەی بۆ هۆی مردنی کەسی بەخشەر یان وەرگر ئەوا سزایەکەی دەبێتە زیندانیی هەتاهەتایی.

دووەم: بەڕێوەبەری بەرپرس لە کارگێڕی کردارەکی دامەزراوە پزیشکیەکە لەو جێگانەی مۆڵەتیان نەدراوەو تیایدا هەر نەشتەرگەرییێك لە نەشتەرگەرییەکانی گواستنەوەی ئەندامە مرۆییەکان یان بەشێکی یان شانەیەکی مرۆیی ئەنجام بدرێت لەگەڵ پێزانینی بەم کارە، ئەوا بە هەمان سزای دەقکراو لە بڕگەی پێشوودا سزا دەدرێت.

ماددەی (٢٠):

یەکەم: هەر کەسێك بە مەبەستی چاندن لە رێگەی فێڵ لێکردن یان زۆرەکی هەڵسا بە گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندامی مرۆڤێکی زیندوو، ئەوا سزا دەدرێت بە زیندانیی کاتی بۆ ماوەیەك زیاتر نەبێت لە (٧) ساڵ بە غەرامەیەك لە پەنجا ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت.

دووەم: ئەگەر ئەم کارەی لە هەردوو بڕگەی پێشوو ئاماژەیان پێکراوە ببێتە هۆی مردنی ئەو کەسەی لێی دەگوازرێتەوە ئەوا سزایەکە دەبێتە زیندانیی هەتاهەتایی و غەرامەیەك لە سەد ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە دوو سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت.

ماددەی (٢١):

هەر کەسێك سەرپێچی هەر حوکمێك لە حوکمەکانی ماددەی (٧)ی ئەم یاسایە بکات، ئەوا سزا دەدرێت بە زیندانیکردن و بە غەرامەیەك لە پەنجا ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، ئەمە سەرباری دەسبەسەرداگرتنی مایە یان سوودی ماددی یان عەینی وەرگیراو لە تاوانەکە یان حوکم دان بە بەهاکەی لەکاتی دەست بەسەر دانەگرتنی. وە هەر کەسێك هەڵسا بە گواستنەوە یان چاندنی شانەیەك بە پێچەوانەی حوکمی ماددەی (٧)ی ئەم یاسایە ئەوا سزای زیندانیکردنەکە لە حەوت ساڵ زیاتر نابێت.

ماددەی (٢٢):

هەر کەسێك هەڵبستێت بە گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێك بەبێ ئەوەی مردنی بە سەلماندنێکی دڵنیاییدەر سەلمێندرابێت وەك ئەوەی لە مادده (١٥)ی ئەم یاسایەدا دەقی لەسەر کراوەو ببێتە هۆی مردنی کەسەکە لەگەڵ پێزانینی بەم کارە، ئەوا سزا دەدرێت بە سزای کوشتنی بە ئەنقەست لەگەڵ پێشوەختە سووربوونی دەقکراو لە مادده (٤٠٦) لە یاسای سزاکان ژمارە (١١١) ساڵی ١٩٦٩. وە سزاکە دەبێتە زیندانیکردنی کاتی بۆ ماوەیەك کە لە (٧) حەوت ساڵ زیاتر نەبێت بۆ هەر کەسێك بەشداری کردبێت لە دەرکردنی بڕیاری دڵنیایی بوون لە مردن بەبێ ئەنجامدانی ئەو پشکنینانەی لە مادده (١٥)ی ئەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە.

ماددەی (٢٣):

نێوانگیریی لەو تاوانانەی لەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە بەهەمان سزای بڕیاردراو بۆ تاوانەکە سزا دەدرێت. لەگەڵ ئەمەشدا نێوانگیر لە سزاکە دەبوردرێت ئەگەر هەواڵی تاوانەکەی دایە دەسەڵاتەکان بەر لە تەواوبوونی و ئەمەش بووە هۆی بەشداری کردن لە گرتنی تاوانبارانداا.

ماددەی (٢٤):
دادگا بۆی هەیە، سەرباری ئەو سزایانەی بۆ ئەو تاوانانەی لەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە بڕیار دراون، حوکم بکات بە سەرجەم یان هەندێك لەم ڕێوشوێنانەی خوارەوە بەگوێرەی حاڵەتەکان:
١- بێبەشکردن لە پیادەکردنی پیشە بۆ ماوەیەك لە یەك ساڵ کەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵ زیاتر نەبێت.
٢- داخستنی دامەزراوەی پزیشکی مۆڵەتنەدراو بە ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان کە تیایدا تاوانەکە ئەنجام دراوە، بۆ ماوەیەك لە دوو مانگ کەمتر نەبێت و لە یەك ساڵ زیاتر نەبێت، و ئەگەر شوێنەکە لە دامەزراوە پزیشکیەکان نەبێت ئەوا حوکم دەدرێت بە داخستنی هەتاهەتایی.
٣- ڕاگرتنی مۆڵەتی چالاکیی چاندنی ئەندامەکان یان بەشەکانیان یان شانەکان لە دامەزراوەی پزیشکی مۆڵەتدراو بە نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بۆ ماوەیەك لە سێ ساڵ کەمتر نەبێت و لە پێنج ساڵیش زیاتر نەبێت.
٤- بڵاوکردنەوەی حوکمەکە لە دوو ڕۆژنامەی ڕۆژانەی زۆربڵاو لەسەر تێچوونی کەسی حوکم لەسەر دراو.
بەشی شەشەم
حوکمە کۆتاییەکان
ماددەی (٢٥):
قەدەغەیە بەشێوەیەکی بنبڕ بانگەشەکردن بۆ کەسی بەخشەرو کەسی پێ بەخشراو (وەرگر) بە سیفەتێکی کەسێتی لە سەرجەم دەزگاکانی ڕاگەیاندندا.
ماددەی (٢٦):
یەکەم: پێشەنگی لە گواستنەوەی ئەندامەکان لە زیندووە عێراقییەکان بۆ عێراقییەکان دەبێت، و دەکرێت ئەندامەکان بۆ جگە لە کەسی عێراقی بگوازرێتەوە ئەگەر نزیکی کەسی بەخشەر بێت.
دووەم: وەزیری تەندروستی پێڕەوی تایبەت بە ڕێکخستنی نەشتەرگەرییەکانی گواستنەوەی ئەندامەکان لە کەسانی بەخشەری بیانی دەردەکات.
ماددەی (٢٧):
یەکەم: وەزیر بۆی هەیە ڕەزامەندی بدات لەسەر دامەزراندنی بانکی ئەندام و شانە مرۆییەکان لە هەر نەخۆشخانەیەك یان بنکەیەکی پزیشکی بۆ کۆکردنەوەو پاراستن و دابینکردنی شانەکانی چاندنی گلێنەو شانەکانی دیکە بۆ مەبەستەکانی چاندن بەو مەرجەی لەم دامەزراوە گشت توانا هونەرییە پێویستەکان هەبێت.
دووەم: وەزیر بۆی هەیە ڕێنمایی بۆ دیارکردنی ڕێگەکانی کۆکردنەوەو پاراستنی ئەندامەکان یان شانەکان لەو دامەزراوانەی لە بەندی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە دەقیان لەسەر کراوە، دەربکات.
ماددەی (٢٨):

دامەزراوەی مۆڵەتدراو پابەند دەبێت بە ئەنجامدانی پشکنینە ئیکلینیکی و تاقیگەییەکانی پێویست لەسەر کەسی بەخشەر یان وەسیەتکار بەر لە مردنی لەسەر ئەو ئەندام یان شانانەی دەویسترێت ببەخشرێن یان وەسیەتیان پێ بکرێت لەدوای ریشەکێشکردنیان لە جەستەکەی بۆ مسۆگەر کردنی سەلامەتییان و خالی بوونیان لە نەخۆشییە گوێزراوەکان.

ماددەی (٢٩):

ئەگەر ئاڵوگۆڕ لەگەڵ بانکە جیهانییە تایبەتمەندەکان لە ئەندامە مرۆییەکان ئەنجامدرا ئەوا پێویستە گشت رێکارە یاسایی و تەندروستیە پەیڕەوکراوەکان لەم جۆرە حاڵەتانە بگرترێنەبەر بۆ سەلماندنی سەلامەتیی ئەندامە مرۆییەکە لە نەخۆشیە گوێزراوەکان.

ماددەی (٣٠):

کار بەهیچ یاسایەك یان بڕیارێکی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکرێت.

ماددەی (٣١):

یەکەم: پێویستە لەسەر وەزیر رێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

دووەم: پێویستە لەسەر وەزیر لە رێگای لیژنەی باڵا رێنمایی تایبەت بە کار و بەرپرسیاریەتی و هەیکەلیەتی پرۆگرامی بەخشین و چاندنی ئەندامەکان دەربکات.

ماددەی (٣٢):

ئەم یاسایە لە رێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە رۆژنامەی وەقایعی کوردستان جێبەجێ دەکرێت.

هۆیە پێویستکارەکان

لەپێناو پشتیوانیکردنی هاریکاری و بەخشین لە کۆمەڵگەداو بەرجەستەکردنی بەهاو ماناکانی مرۆڤایەتی و قوربانیدان و بەزەیی بەیەکتری هاتنەوەو پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری یارمەتیدانی کەسانی دیکەو دەربازکردنی ژیانیان ئەوا ئەم یاسایە دەرچوێندرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان لەبەر بوونی پرۆژە یاسا و وەرگرتنی رای لایەنی پەیوەندیدار و علمیەت و وردی ئیختیساسی بابەتەکە داوا لە بەڕێزتان دەکەم ئەو پرۆژە یاسایە بکەن بە ئەساس بۆ دەنگدان لەسەری.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە راپۆرتی هاوبەشی لیژنە پەیوەندیدارەکان لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە بکرێتە بنەما بۆ گفتوگۆ کردن، کێ لەگەڵیدایە؟ (٥٦) کەس لەگەڵیدایە، کێ دژیەتی؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، نوقتەی نیزامی ئێڤار خان؟

بەڕێز ئێڤار ابراهیم حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماوەیەك بەر لە ئێستا پرۆژە یاسایەك ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کرا، ئەوەی رێگرتن بە بازرگانیکردن بە مرۆڤ، ئەویش خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، دەکرێت ئیستیفادە لەو بکرێت بۆ راپۆرتی ئەوان بە هاوبەشی لەسەر راپۆرتی تر، بۆ ئەوەی جارێکی تر دانیشتن لەسەری نەکرابایە، لەبەر ئەوەی بەشێکی زۆری پەیوەندی بەم پرسەوە هەیە، کەسێك گورجیلە

دەفرۆشێت و دەیداتە کەسێکی تر، پێم وایە پەیوەندی بەم بابەتەوە هەیە دەکرا حسابی بۆ کرابایە،

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێتر تازە ئەوە راپۆرت حازر کراوە و گفتوگۆ لەسەر ئەم راپۆرتە دەکەین، سوپاس بۆ بەڕێزتان، لە ناونیشانەوە دەست پێبکەن، بخوێننەوە بۆ ئەوەی گفتوگۆی لەسەر بکرێت.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناونیشان بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە، یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان لە کوردستان – عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەس قسەی هەیە لەسەر ناونیشان؟ کاك سعید مەسیفی فەرموو،

بەڕێز سعید محمد سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یاسای بەخشین و گواستنەوەی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان لە کوردستان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو زۆزان فەرموو،

بەڕێز زۆزان صادق سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەز دکەم ئەڤ دەستەواژە لسەر بێتە زێدە کرن، یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان و نەبازرگانی پێکردن یەعنی (منع الاتجار بها)، دێ دروست تر بیت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سهراب فەرموو،

بەڕێز سهراب میکائیل محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ب ڤی شێوەی بیت دێ پتر یا رێك و پێك بیت، یاسا رێکخستنی بەخشین و گواستنە و چاندنی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شکریە فەرموو،

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بەم شێوازە بێت باشە، یاسای رێکخستنی گواستنەوە و چاندن و بەخشینی ئەندامە مرۆییەکان لە هەرێمی کوردستان-عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. شرین فەرموو،

بەڕێز د. شرين حسنى رمضان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێم باشە وا بێت، یاسای بەخشین و چاندن و ڕێگەگرتن بە بازرگانی كردنی ئەندامە مرۆییەكان لە كوردستان –عێراق.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، وەزیری تەندروستی فەرموو،

بەڕێز د. ڕێكەوت حەمە ڕەشيد/وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یاسای بەخشین و چاندنی بەشەكانی لەش لە هەرێمی كوردستان، كە تۆ یاسات دانا ڕێكی دەخەی.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەكان.

بەڕێز د. ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر ئەو پێشنیارانەی كە كرا گفتوگۆیەك لە نێوان خۆمان دەكەین و ئاگادارتان دەكەین.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، جوان خان فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعيل عزيز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخشین و چاندن خۆی تەحسیل حاسلە، كەلیمەی موتاجری تێدا نەبێت، چونكە ئامانجی ئەو پرۆژەیە مەنعی موتاجەرەیە و نابێت لە عینوانەكەی موتاجەرەی دانێین، بەخشین و چاندنەكە پێم وایە بەسە، سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەهار خان فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو لیژنە پەیوەندیدارەكان پرسیار لە وەزیری تەندروستی كە جەنابی وەكو موختەسە لە بوارەكە كە ئیقتراحی كرد ئەندامەكان ببێت بە بەشەكانی لەش و ئەوە خەلفیەتی عیلمی لە پشتە كە داوا دەكات ئەندام ببێت بە بەش.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو جوان فەرموو،

بەڕێز د. جوان اسماعيل عزيز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ناحیەی لوغەوی بە زمانی عربی بەش یەعنی قسم، (الارجح ان اكون عضو) یەعنی ئەندام، ئەمە باشترە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عبدالله فەرموو.

بەڕێز د. عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دگەڵ پێشنیارا (د. جوان)ی مە و ل تەعریفا عەرەبی (العضو یتکون من المجموعة انسجة تعدي وظيفة معينة و نسيجة تكون من مجموعة خلايا تعدي وظيفة معينة)، عضو و ئەندام شامل ترە لە تەعریفی دا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو زۆڵفا فەرموو،

بەڕێز زۆڵفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە، یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەم شێوەیە عینوانەکەمان داڕێشتەوە، مەنع کردنی بازرگانیکردنمان ئیزافە نەکرد، لەبەر ئەوەی یەك فەسل بۆ سزاکانە و ئەمە خۆی ئاماژەیە کە بازرگانیکردن قەدەغەیە، ناونیشانی پرۆژەکە بەو شێوەیەیە، یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ لە کوردستان-عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە بەم شێوەیە خوێندرایەوە؟ (٤٦) کەس لەگەڵیدایە، کێ دژیەتی؟ (١)کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی یەکەم.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی یەکەم

پێناسەکان

ماددەی (١):

لە پیادەکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە، مەبەست لەم ووشەو دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: وەزیر: وەزیری تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان – عێراق.

دووەم: وەزارەت: وەزارەتی تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان – عێراق.

سێیەم: ئەندام: هەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێکی کە ژینەوەرو گرنگ بێت بۆ دەربازکردنی نەخۆش.

چوارەم: گواستنەوەی ئەندام: بەکارهێنانی چارەسەریی نەشتەرگەریی کە لە ڕێگەیەوە کەسی وەرگر یەکێك لە ئەندامەکان یان شانەکان لە کەسی بەخشەرەوە، چ زیندوو بێت یان مردوو، وەردەگرێت.
پێنجەم: بەخشەر: کەسی شیاو لە ڕووی یاساییەوە (کامل الاهلیة) کە تەنازول دەکات لە ئەندامێك لە ئەندامەکانی بۆ کەسێکی دیکە بەبێ بەرامبەر چ زیندوو بێت یان لەدوای مردنی.
شەشەم: وەرگر: ئەو کەسەی پێویستیەکی زۆری بە چاندنی ئەندامێکی مرۆیی یان شانەیەك لە جەستەیدا دەبێت.
حەوتەم: شانەی مرۆیی: بەشێك لە هەر ئەندامێکی مرۆیی کەوا لە مرۆڤێکی زیندوو یان مردوو وەردەگیرێت, بێجگە لە خۆین.
هەشتەم: وەسیەتنامە: ڕەفتارکردن بە ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەکانی جەستە لە ڕێگەی بەخشین لە دوای مردن و ئامانج لێی بریتیە لە بەخاوەنکردن بەبێ بەرامبەر.
نۆیەم: وەسیەتکار: ئەو کەسەی لە کاتی ژیانیدا بەپێی یاسا وەسیەتی کردووە بە بەخشینی ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەکانی لە دوای مردنی.
دەیەم: مردن: ڕاوەستانی دڵ و هەناسەدان ڕاوەستانێکی هەمیشەیی، یان لەکارکەوتنی وەزیفەکانی مێشك بە لەکارکەوتنێکی تەواوی نەگەڕاوە (مردنی مێشك).
یازدەم: دامەزراو: هەر شوێنێکی ڕێگا پێدراو (المرخص بها) بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان چ ئەهلی بێت یان حکومی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، با ناوەکان بنووسرێت، ئەندامانی لیژنە لە ئاخیرەوە ناوی خۆتان بنووسن، کاك سهراب فەرمووی.

بەڕێز سهراب میکائیل محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە من وەك ڕوونکردنەوە هەبوو بۆ ماددێ ئێکێ، بەڵێ خستە دەنگدانێ و تە دەستێ من نەدیت، هندی من یاسا خویندی یێت هەمی دەولەتا، یاسا تێکەڵی و گواستنەوە ل گەڵ بێت، یەعنی نقل، چێ دبیت گواستنەوە بەس نەهێتە چاندن و ڤی ڕەنگی مە نەرێکخست گواستنەوە و مە بەس چاندن دانا، قانون تەنزیم نەقل و زیراعەت، هەمی یاسا نەقل تێدایە پاشان چاندن و لێرە مە بەس بەحسێ چاندنێ کریە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دوایی بزانین لیژنە پەیوەندیدارەکان وەڵامیان هەیە بۆ ئەم بابەتەی باست کرد.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف/ سکرتێری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ئەندام پەرلەمانانەی گفتوگۆی ماددەی یەکەم دەکەن، (قادر ئۆتمان، عباس غزالی، شیلان جعفر، صالح فەقێ، سعید مەسیفی، شکریە اسماعیل، غریب مصطفی، مریم صمد، سرووود سلیم، سراج احمد، عمر عینایەت)

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان ئەگەر قسەتان هەیە خزمەت بە گفتوگۆ دەکات، پێش ئەوەی ئەندامان دەست بە گفتوگۆ بکەن، مریم خان فەرموو،

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارم هەیە، پێم باش، ماددەی یەکەم، بڕگەی دووەم بخرێتە یەکەم، وەزارەت بێتە سەرەوە و وەزیر بێتە دووەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. بەهار فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر چەندە من تەحەفوزم نەنووسیوە، بەڵام ڕەنگە پێشنیارەکەم خزمەت بە ماددەکە بکات ئێمە لە ماددەی (١٠ و ١١ و ١٣ و ١٤) دا ناوی لیژنەی باڵای گواستنەوە و چاندنی ئەندامەکانی لەشی مرۆیی مان زۆر دووبارە کردووە، بۆیە لێرە پێنشیار دەکەم کە لیژنە پێناسە بکەین و بڵێین لیژنە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عبدالله فەرموو،

بەڕێز عبدالله جاسم رجب :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز ژی دگەل پێشنیارا (کاك سهراب) دامە، ڕاستی چاندن و ڤەگوهاستن فەرقە و ئیحتیمالە ببێژین ڤەگوهاستنا خوینێ ژ ئێکێ بۆ ئێکی و نەك تنێ چاندن، چاندن ئیللا ڤەگوهاستنا گەل هەی، ئەم شێین چاندنێ یا هەی ب تنێ و نقل دم نابێنێ زرع دم، مع العلم خوین ژی ئێکە ژ ئەنسیجام و خەلایا و ئەندامێت لەشێ مرۆڤی، بەرهندێ ژی ماددا حەفتێ بێجگە لە خوین ئەسلەکە لە ماددەی چوارەم بیت .

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك سراج فەرموو.

بەڕێز د. سراج احمد حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پاڵپشتی قسەی (د. بەهار) دەکەم، باسی لیژنە لە ماددەی (١٠ و ١١)ی و دواتر کرایە، دەبێت لێرە تەعریف بکرێت، پاشان باسی بەخشەر دەکات، بڕگەی پێنج کەسی شیاو لە ڕووی یاساییەوە کامل ئەهلییە کە تەنازول دەکات، بەڵام لێرە باشە باسی ئەوە بکرێت کە لە ژیاندا مابێت و زۆر جار کەس هەیە لە ژیان نامێنێت ئینجا ئیستیفادە لە جەستەی دەکرێت، ئەوەی لە ژیاندایە و لە ژیاندا نییە هەردووکی لە تەعریفدا هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وەزیری تەندروستی فەرموو،

بەڕێز د. ڕێکەوت حەمە ڕەشید/وەزیری تەندروستی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ مەسەلەی گواستنەوە مەبەست گواستنەوەی خوێنمان هەیە کە دەڵێی کێشەی یاسای ئەم یاسایە مەسەلە کێشە لە بەخشینەکە و تیجارەیە، بەخشینەکە دوو جۆرە، هەیە لە خزم و کەس و کارە کە ئەویش کێشەی خۆی هەیە بە هۆی دڵ گەورەیی ژنان کە زەختیان لێدەکەن و زۆر جار بەخشینەکان لە ژن دەکرێت، ئەوەی بەخشینی خزم و کەس و کار نین، تیجارەتی پێدەکرێت، بۆیە بەخشین و چاندنی ئەندامەکانی لەش هەموو دەگرێتەوە کە وتت یاسا واتە ڕێکخستنیەتی، کەواتە ئێمە خوێنمان لێ ئیستیسنا دەکەین، کەواتە یاسای بەخشین و چاندنی ئەندامانی لەش.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تکایە سەرنجەکانتان بە کورتی بڵێن، چونکە بڕگەکانی ئەم پرۆژە یاسایە زۆرە بۆ ئەوەی فریای بکەوین، و تەواوی بکەین، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان ڕەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم چەمکی حکومەت پێناسە بکرێت و وەزارەت پێشی وەزیر ئەوەی (مریم خان) وتی و ئەوەی (بەهار خان) وتی پشتگیری دەکەم، سەبارەت بە پێنجەم پێم وایە وشەی تەنازول لابرێت و پێناسە بکرێت، کەسی شیاو لە ڕووی یاساییەوە کە ئەندامێك لە ئەندامەکانی دەبەخشێتە کەسێکی دیکە بێ بەرامبەر تەواو بکرێت، خاڵی هەشتەم وەسیەتنامە بوترێت بەڵگەنامەی فەرمی یان یاسایی کە تێدا ڕەفتار کردن بە ئەندامێکی یان زیاتر لە ڕێگەی بەخشینەوە لە دوای مردن تۆمار دەکرێت و ئەمەش بریتییە لە بەخاوەن کردن و یازدەیەم بوترێت دامەزراوەی پزیشکی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێر هاتنی وەزیر دەکەین، بە ڕاستی یاساکە لە ناونیشان دا لە کوردستانی عێراقە و لە ناو پێناسەکاندا حکومەتی هەرێمی کوردستان هاتووە، ئێمە ناوچەی دابڕاومان هەیە، پێشنیار دەکەم بۆ ئەوەی لە هەموو کوردستان جێ بە جێ بکرێت، هەرێم لابرێت، پشتگیری (کاك قادر) دەکەم کە وەسیەتنامە ببێتە بەڵگەنامە، چونکە وەسیەت بە شەفاهی دەتوانی گۆڕانکاری تێدا بکەیت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شکریە خان فەرموو،

بەڕێز شكريە اسماعيل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تێبینیم لەسەر خاڵی سێیەم هەیە، ئەو وشەیە دەڵێت ژینەر و گرنگ بێت، زۆر زەرووره ئەو واوە بكرێت بە یا، چونكە ژینەر و گرنگ بێت، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بەرەو پێشكەوتن دەچێت و لە ئێستا چاو بگوازرێتەوە یان ئەندامی تر و ئەمانە ژینەر نین، بەڵام گرنگن تۆ كە مای هەردووكی تێدا بێت و هەم ژینەر و هەم گرنگ بێت ئەگەر واوەكە بكەی بە (ی)كێشەكە حەل دەبێت و لە هەمان خاڵدا وشەی دەربازكردن بكرێت بە ڕزگاركردن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك سروود فەرموو،

بەڕێز سروود سليم متى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشەكی بەخێرهاتنی وەزیر دەكەم، دوو خاڵم هەیە، یەكەم لە بەشی سێیەم، ئایا بە پێویست دەزانن كە دەڵێن ئەندامەكان تەحدید بكرێت لە ناو ئەو پرۆژەیە یان نا بە كراوەیە بمێنێت؟ دووەم لەسەر خاڵی حەوتەم كە سەرنجی (د. عبدالله و د. رێكەوت) رابكێشم، لەبەر ئەوەی پسپۆرن، نوسیومانە بێجگە لە خوێن و تەنیا نقل دم، دەمانەوێت خیلالی ئەو یاسایە پرۆسەی نقل اعچاو رێك بخەین نەك زیاتر تەئقیدی بكەین، بۆ نموونە هەندێك نەقلی ئەنسیجەمان هەیە زۆر بە ئاسانی دەكرێتەوە بۆ نموونە بۆنگرافت، نقل انسجە عچم یان سینك گرافت نەقل جلد، جار هەیە منداڵ سووتاوە دەرەجەی سووتانی زۆرە پێویستە لە دایكی خۆی وەربگرین، ئەمە لە نەخۆشخانەكانی خۆمان بە ئاسانی دەكرێت یان ئێسكەك لە دایكی وەربگرێت بۆ منداڵەكەی، بەڵام بەم یاسایە ئەم ئیشە زۆر تەحكیم دەكرێت و بە ڕای من نەڵێین بێجگە لە خوێن و پێست و ئێسك، ئیستیسناو بكرێنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، غریب فەرموو.

بەڕێز غريب مصطفى حەمە :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە دەوای خاڵی سێیەم، خاڵی حەفتەم بێتە شوێنی خاڵی چوارەم و خاڵی چوارەم بێتە پێنجەم، چونكە لە دوای پێناسەی ئەندام، پێناسەی شانە بكرێت، چونكە لە خالی چوارەم دەبێت بە خالی پێنجەم، كە دەوترێت گواستنەوەیئەندام، باسی شانەش هاتووە هەروەها لە هەشتەم خاڵ وەسیەتنامەكە تا كۆتایی دێرەكە لەدوای مردن كۆتایی بێت، ئەو بڕگەی دوایی زیادە، خاڵی دەیەم پێناسەی مردن روون نییە راوەستانی دڵ و هەناسەدان وای لێبكرێت، راوستانی هەمیشەیی دڵ و هەناسەدان، هەروەها خاڵی دەیەم روون بكرێت ئایا وەستانی مێشك بە وەستانی هەمیشەیی كە ئاماژە پێكراوە مانای مردنە؟ چونكە هەناسەدان و لێدانی دڵ بۆی هەیە (١٤) ڕۆژ بەردەوام بێت، دوا سەرنجی من پێناسەی لیژنەش بكرێت، چونكە لە ماددەی (١٠ و ١١) ی ئەم یاسایە هاتووە، لیژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەكان دوو جار دووبارە بووە لە هەردوو ماددە، لەبەر ئەمە پێویستە پێناسەی لیژنەش بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، شیلان خان فەرموو.

بەڕێز شیلان جعفر علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی وەزیر دەكەم، چەند تێبینی و پێشنیارێكم هەیە بۆ بەشی پێناسەكان، لە سێیەم، واتە كە پێناسەی ئەندام دەكرێت دەرباز كردن بكرێت بە رزگاركردن، چونكە وشەكە واگۆنجاوترە، لە چوارەم چاندن و گواستنەوەی ئەندام واتە چاندی بۆ زیاد بكرێت، لە پێنجەم لە پێناسەی بەخشەر كە دەڵێت تەنازول دەكات خۆ شتێكی نەكردووە كە تەنازول بكات ئەمە بەخشینە و پێویستە ببێتە دەستبەرداری یان دەبەخشێت و وشەی تەنازول گۆنجاو نییە، لە (١١) دامەزراو ببێتە دامەزراوی پزیشكی، پێشنیارەكەم ئەوەیە مادام لە بەخشین پێناسەی بۆ بكەین، چونكە بە حوكمی ئەوەی پەیوەندی بە پێدان یان بەخشینی جەستەی مرۆڤ هەیە و لە زۆر شوێن ناوی بەخشین هاتووە بە هۆكاری دەرچوون، مادام لە ناونیشانەكەش دا هاتووە بەخشینمان زیاد كرد، پێویستە پێناسەی بەخشین بەم جۆرە بكەین، كە نەشتەرگەری گواستنەوەی ئەندامی مرۆیی یان شانە لە كەسی بەخشەر بە رەزامەندی خۆی یان كەسی مردووە بە رەزامەندی خزمەكانی بۆ وەرگر، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ احمد :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

شەشەم ئەو كەسەیە كە مەترسی لە ژیانی هەیە دواتر ئەوەی تر تەواو بكرێت، خاڵی دەیەم مردن راوەستانی، پێم باشە لێرە وەزیفەكانی مێشك لابرێت مردنیش لە كۆتایی لابرێت، بەم شێوەیە سیاغە بكرێتەوە، راوەستانی مێشك و دڵ و هەناسەدان راوەستانی هەمیشەیی یان لەكاركەوتنی تەواوی ئەندامەكانی جەستەی مرۆڤ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عمر فەرموو،

بەڕێز عمر عینایەت حەمە :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێناسەكان چوارەم، بەكارهێنانی چارەسەری نەشتەرگەری وشەیەكە ناتەندروستە بەم شێوەیە بێت نەشتەرگەری وەرگرتوو و گواستنەوە و چاندنی ئەندامەكان یان شانەكان لە كەسی بەخشەر چ زیندوو یان مردوو بەم شێوەیە تەعریف بكرێت، وشەی بەكارهێنانی چارەسەر لا ببرێت، پێنجەم بەخشەر كەسی شیاو لە رووی یاساییەوە كامل ئەهلییە، وشەی تەنازول لاببرێت و یان بكرێت بە ئەو كەسەی ئەندامێكی یان شانەیەكی لەشی دەبەخشێتە كەسێكی دیكە، وشەی تەنازول بگۆڕێت بە بەخشین، شەشەم، وەرگر ئەو كەسەی پێویستی زۆر، بكرێت بە پێویستی ژیاری، و زۆرەكە ناجائیزە، پێویستی حەیاتییە بە چاندنی ئەندام یان شانەیەكی مرۆیی كەسێكی مردوو یان زیندوو دەبێت، هەشتەم، وەسیەتنامە، بەم شێوەیە تەعریف بكرێت،

بەخشینی ئەندامێك یان چەند ئەندامێك لە شانەیەك یان چەند شانەیەكی جەستەی لە دوای مردنی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك سعید فەرموو،

بەڕێز سعید محمد سعید :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكەی من لە ماددەی یەكەم خاڵی سێیەم، (شیلان خان و شوكریەخان) كردیان دەرباز كردن ببێتە رزگاركردن، خاڵی چوارەم، بەكارهێنانی نەشتەرگەری كەسی وەرگر یەكێك لە ئەندامەكان یان شانەكان لە كەسی بەخشەر چ زیندوو یان مردوو، كەواتە هەر ئەوەی ترە ئەندامەكە یان گواستنەوە دەبێت تێدا بێت گواستنەوە یان چاندنی ئەندام، ئەگەر لە ماددەكانی باس كراوە باسی چاندنیش كراوە بۆ لێرە باس كراوە بۆ لەویٚ باس نەكراوە؟ بەخشەر كەسی شیاو لە رووی یاسایی كە تەنازول دەكات لە ئەندامێكی بۆ كەسی تر بێ بەرامبەر چ زیندوو یان مردوو پێویستە لە رێگایوارسی یەكەمی كۆچ كردوو وەربگیرێت، وارسی یەكەم لەوەی لەگەڵیدا بێت شەشەم، وەرگر، ئەوەی چارەسەری نییە بژێت ناچار دەبێت لەوەی (كاك عمر) باسی كرد ئەو كەسەی چارەسەری نییە ناچار دەبێت بە چاندنی ئەندامی مرۆیی یان چاندنی لە شانەیەك.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، وەزیری تەندروستی تێبینیت هەیە؟ فەرموو،

بەڕێز د. رێكەوت حەمە رەشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ ئەو بەڕێزانە كە (مریم خان) وتی وەزارەت پێش وەزیر بكەوێت و لە سێیەم، ئەندام بەم شێوەی پێناسە بكرێت هەر ئەندامێك لە ئەندامەكانی جەستەی مرۆڤ زیندوو یان مردوو جگە لە خوێن كە بەشێكی ژینەوەر و گرنگ بێت بۆ دەربازكردنی نەخۆش، دەربازكردنی نەخۆش مەبەست دەربازكردنی ژیانە، هەروەها رزگاركردنی لە نەخۆشی گران، چونكە مەرج نییە هەموو زەرعی اعچاو مردن بێت بۆ نموونە كورنیا هەیە بیلبیلەی چاو، ئەگەر زەرع نەكەی نەخۆشەكە نامرێت، بەس نەخۆشەكە نابینێت ئەمە نەخۆشی قورسە بەس مردن نییە یان رزگاركردنی لە نەخۆشی قورس، چوارەم گواستنەوەی ئەندام من پێم باشە شانەش بێتە دوای ئەندام، حەوتەم بێتە جێی پێنجەم، پێنجەم چی لێبكرێت؟ كەسی شیاو لە رووی یاساییەوە كامل الاهلیە، تەنازول دەكات و دەبەخشێت شتێكی یاساییە، لە ئەندامێك لە ئەندامەكان بێ بەرامبەر چ زیندوو یان لە دوای مردنی جێگە لە چاندنی موخ، چاندنی موخ پێویستی بە كاملی ئەهلییە نییە، چونكە تۆ لە ماڵێكدای دوو منداڵت تەلاسیمیای هەیە و دوو منداڵت ساخن، نێزیكترین كەس و شیاوترین كەس كە هەبێت دەبێت لەو دوو منداڵە وەربگری كە تەلاسیمیای هەیە بدەی ئەو دوو منداڵە كە رزگاری بكەی، كە وتت كامل اهلیە هەبێت، ئەمە بۆ چاندنی موخ لا نەبرێت، مەعنای عەمەلییەی چەندان منداڵ ناردووە بۆ هیند و ئوردن و خۆمان لە كوردستان بە تەمای بكەینەوە ئەمە مانای وایە ئەم ئیشە كۆتایی پێبێنین، ئێستا لە بانقەكانی ئەلمانیا موخ نییە، دەبێت بۆ مەسەلەی چاندنی موخ ئەم بابەتە لابرێت، ئەوەی تر

هاورێیەکمان ئەندامی پەرلەمان پرسیاری کرد، راوەستانی دڵ و هەناسەدان بۆ راوەستانی هەمیشەیی یان لە کارکەوتنی وەزیفەکانی مێشك بە لەکار کەوتنی تەواوی نەگەڕانەوە، لە توب شتێك هەیە پێدەڵێن کلینیکال زێس، یەعنی من خانەکانی لەشم هەموو ئیش دەکات و گورجیلەکانم ئیش دەکات تۆ زەرعی ئەعزات هەیە گورجیلەیە، جگەرە، دڵە، سی یە، ئیحتیماله پەنکریاس و بیلبیلەی چاو بێت، بەڵام مێشکم ئیش ناکات و بێهوشم و پێشتر وەسیەتنامەم کردووە دەبێت لە وەسیەتنامە تەحدید بکرێت، کە پێشتر ئەم نەخۆشە یا خۆد کە بە تەواوی مرد یان کلینیکال دێس بوو دەتوانی بە پێی وەسیەتنامە و رەزامەندی وەلی ئەمرەکانی چاندنی ئەندامەکانی لەشی بەکار بێنی، بابەتیکی تر نووسیومانە بێجگە لە خوێن سەبارەت بەوەی د. سروود تا ئێستا نازانم ئەگەر د. عبدالله هاوڕام بێت بونگرافت یەعنی پینەی ئێسقان لەگەڵ ئیسکین گرافت لە نەخۆشی تر وەرنەگیراوە، نازانم هەموو ئەنسیجەیەك کاك د. سروود کە لە نەخۆشێك بۆ نەخوشێك وەردەگرێت پێویستی بە فەحسی ئێچ ئێل تاییپنگ و دی ئێن ئەی تاییپنگە، ئەمە نازانم ئەوەی بیستوومە گرافت کە بۆ ئێسقان و پێست بۆ سووتاوی دەکرێت هەر لە نەخۆش خۆیەوە وەردەگیرێت، ئەوەی لە دایك بۆ منداڵ وەربگیرێت نازانم دەبێت رەئی تر وەربگرێن تا ئێستا نەمبینیوە لە نەخۆشخانەکانی هەرێم ئەمجۆرە نەشتەرگەرییانە بکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، زۆڵفا خان فەرموو.

بەڕێز زولّفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم بۆ خاڵی حەوتەم (شانەی مرۆیی)، لەبەر ئەوەی مرۆییمان لابرد، بکرێت بە بەشێك لە شانەی هەر ئەندامێکی لەش کەوا لە مرۆڤێکی زیندوو یان مردوو وەردەگیرێت بێجگەلە خوێن، بەم شێوەیەی لێ بکرێت، هەروەها خاڵی (١١) دەمەزراوە بکرێت بە دەزگا، پێناسەکەشی بەم شێوەیە بێت هەر دەزگایەکی تەندروستی چ نەخۆشخانە بێت یان سەنتەرێکی رێگا پێدراو بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەریەکانی چارەسەرکردنی ئەندامە مرۆییەکان، چە ئەهلی بێت یان حکومی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو زولّفا ئێوە ئەندام نەبوون لە لیژنەکان لە کاتی ئامادە کردنی راپۆرت؟ خۆزگە ئەو سەرەنجانە ئەو کاتانە جێتان بکردایەتەوە، بەڕێز د.عبدالله فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله حاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو پرسیارەی (د.رێکەوت) وەزیری تەندروستی، ئەڤە قاعیدەیەکە کو کەسێکی شێت تەبەروع یەعنی بۆ چاندنێ بۆ تەبەروعێ پێ بکەتن، یەك: هەستینە، ئەو ژی (نقاع العقم، قرنیە العین، قلب)، گورچیلەیە، جگەرە، ریئەیە، بەنکریاسە، جلد، ئەمعائە، (١٠) ئەندامن ئەوە تەبعەن ستاندەرێکی عالەمیە، دەتوانی زەرع و تەبەرع بەو ئەندامانە بکەن، یەعنی هەستیش لەگەڵە، بەڕێز جەنابی وەزیر، بە نیسبەتی حەوتەم ئێمە لە دەقی عەرەبی (د.سروود)

نووسیومانە (جزو من ای عچو بشری یوزع من انسان حی أو میت ماعدا الدم و الانسجە دائمە التجدد)، واتە خوێن و پێست و قژ ئەوە بەخۆی خۆی نوێدەکاتەوە، پێویست نیيە، ئەگەر بەس ئەو وشەیە بنووسین (ماعدا الانسجە دائمە التجدد)، ئەوە خوێن و هەموو ئەو مولاحەزاتی جەنابتان لەخۆ دەگرێت، بە نیسبەت (موت الدماغ)، یەعنی وەفات، ئەز پێشنیار دکەم ئەڤ دەقێ عەرەبی بێتە نووسین، چونکە ئەوە شامل و کاملە تەقریبەن، ئەوە زۆر موهیمە بۆ ئەو یاسایە، (الموت الدماغی: هو موت المراکز الحیویە الهامە الواقعە فی جزع المخ والتی تتحکم فی نبچ القلب و التنفس، فأن ماتت هژە المراکز یعد الانسان میتاً)، ئەوە زۆر گرنگە، (علی الرغم من استمرار تنفسە بواسگە جهاز التنفیز أو التنفس واستمرار نبچ القلب بواسگە الاجهزە والعقاقیر)، یەعنی موتی دەماغی ئەگەر کەسێك لە عیانەیە مورەکەزە بێتن و ئەو جیهازێ تەنفیزبن، یان ژی هەموو ئەو دەرمان و ئەجهیزانە کو دڵ کاری پێ دکەتن، یەعنی ئیحتیمالە حەفەیەك، (١٠) رۆژ، (٢٠) رۆژ، هەیڤێك ژی قەلب و تەنەفوس کار بکەن، بەس ئەسڵ ئەوە بە (طبیاً، میکانیکیاً، بصریاً یعد میتاً، لان المراکز الحیویة في جذع المخ هي التي تتحکم في نبض القلب و التنفس)، هەر کاتێك لەسەر ئەو جیهازانە دەری بێنی دوای سێ دەقە، چوار دەقە، پێنج دەقە دەمرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شرین فەرموو.

بەڕێز حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ رەئی جەنابی وەزیری تەندروستی، خۆی دوو شێوەی زەرع هەیە (زرع ذاتي، زرع غیر ذاتي) هەیە، ئەوانەی کە برای بەڕێزم (د.سروود) باسی کرد نەخۆش خۆی لە خۆی وەری دەگرێت بۆ پێست و ئەوانە، پێویست ناکات لە کەسێکی تر وەری بگرێ، لەبەر ئەوە ئەمە جێگای ناکرێتەوە لەم یاسایە، چونکە ناکرێت جەنابت لە ژێر چاندن و گواستنەوەی ئەندامی مرۆیی ئەمە تەنها بۆ ئەم یاسایە تەنها بۆ کەسێکی تر بگواسترێتەوە، ئەوەش دەچێتە ژێر خانەی زەرعی زاتی کە نەخۆشەکە خۆی لە خۆی وەر دەگرێتەوە، سەبارەت بە ئەندام هەر برای بەڕێزم (د.سروود) باسی کرد دەکرێت پێناسە بکرێت یان تەسنیفی بکرێت، یان دەست نیشان بکرێت، پێموایە پێشتر ئیشارەتمان پێدا ئەندام شمولیەتی خۆی هەیە، کۆمەڵێك خانە، کۆمەڵێك شانە دەبێتە ئەنسیجە، کۆمەڵێك ئەنسیجە دەبێتە ئەندام، کۆمەڵێك ئەندام دەبَیتە لاشەی مرۆڤ، لەبەر ئەوە ئەندام شمولیەتی خۆی هەیە هەمووی دەگرێتەوە، سەبارەت بەوەی بێجگەلە خوێن، دەست نیشانمان کردووە، چونکە تەنها خوێن بە گواستنەوە دەکرێت، ئەندام و ئەوانی تر هەمووی بە زەرع و چاندن دەکرێت، سەبارەت بە خاڵی حەوتەم ئەگەر پێش بخرێ بکرێت بە خاڵی چوارەم، چونکە لە دوای ئەندام ئەگەر شانەی مرۆیی پێناسە بکرێت باشترە، سەبارەت بە دەرباز کردن ئەگەر بکرێتە رزگار کردنی نەخۆش، پێموایە لە رووی قواعدیەوە جوانترە، سەبارەت بە وەسیەت نامە و وەسەت کار، برای بەڕێزم وابزانم (کاك قادر) بوو گوتی ئەگەر بەڵگەنامە بێت، دەتوانین ئێمە جێگای بکەینەوە لە وەسیەت نامە بڵێین لەوێ جێگای بکەینەوە، یەعنی بە بەڵگە بێت، بە نووسین بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من بەخێرهاتنی (كاك د.ڕێكەوت) دەكەم، نامەوێش بەراستی لە توانای بەڕێزی بهێنمە خوارەوە، بەڵام هەمـوو مرۆڤێـك ئیختیساسـی لە یەك بـواردا هەیە، لەوانەیە بەڕێزیـان ئیختیساسـی لە بوارێكدا هەبێت، پـێم بـاش بـوو بەڕێزیـان سـتافێكی راوێژكـاری لە بـوارە جیـا جیاكـان كـۆمەڵە یاسایەكی زۆر هەیە ئێمە ئیشكالی لەسەر دەكەیـن، لە بـواری نەشـتەرگەری بـۆ ئێسـك، لە بـواری گورچیلە، لە بواری چاو، لە هەموو بوارەكانی سووتاندن، لەگەڵ خۆت بهێنایە و ئێمەش كەمترین ئەندامان لەم پەرلەمانە دكتۆرن، پێموایە سێ كەسمان دكتۆرن، لەبەر ئەوە وا باشتر بوو جەنابی (د.ڕێـكەوت) سـتافێكی راوێژكـاری لەگەڵ خـۆی بیهێنـایە بـۆ ئەوەی زیـاتر هاوكـاری بەڕێزیـان بكردایە، مەبەستم ئەوە نییە خوا نەخواستە لە توانای بەڕێزیان كەم بكەمەوە، بەڵام واباشتر بوو خەڵكی پسپۆڕ بهاتـایە بـۆ ئەوەی ئەركەكـانی ئـێمە كەم بكـاتەوە، زیـاتر ئـێمە بەرچاومـان ڕوون دەبۆوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د.ڕێكەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من ئەوشتانەی كە ئێستا باسیان دەكەم، ئێمە پێشتر ئەم یاسایەمان بۆ نێردراوە و پێشـتر لەگەڵ (كاك د. عبدالله)دا موناقەشەمان كردووە، ئێمە لیژنەیەكمان هەیە پێی دەگوترێـت لیـژنەی بـاڵای چاندنی گورچیلە لە هەرێمی كوردستان، كۆبوونەوەمان كردووە و بە نووسراوی ژمـارە (٧١٠٥) لە (٢٠١٥/٤/٢٢) ڕاو سـەرەنجی ئەو لیـژنەیە بە ئیمـزای خـۆم دراوە بە سـەرۆكایەتی پەرلەمـان و بەڕێوەبەرایەتی كاروباری پەرلەمان، ئێستا ئەو شتانەی كە من باسی دەكەم هەر ئەو مـاددانە كە من باسی دەكەم فەقەرە بە فەقەرە لێرە تەدویـن كـراوە، ئەوەی چانـدنی مـۆخ، جـگەلە چانـدنی مۆخ لە نێوان خزمەكاندا، نەك بۆ بەخشین، بۆ بەخشین دەبێت ئەوە موافەقە بكات، بەس لە نێو خزەكاندا ئەمەی ناوێ، ئەمە یاسایەی ناوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.عبدالله ئەگەر شتێكی وا نەماوە تكایە ڕێكی بخەنەوە ئێوە لە لیژنە پەیوەندیدارەكان بـۆ ئەوەی بخوێنرێتەوە و بیخەینە دەنگدانەوە، خاتوو كەژاڵ فەرموو.

بەڕێز كەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

داوا لە بەڕێزتـان دەكەم بـۆ مـاوەیەك ئەم كۆبـوونەوەیە دوا بـخەن، تـاوەكو بەڕێـز وەزیـری تەندروستی بتوانێ ستافێكی عیلمی راوێژكار بانگ بكات بێتە ناو هۆڵی پەرلەمان، هەروەهـا ئەو پەڕی ڕێزیشم بـۆ لیژنەكـانی پەرلەمـان بە تـایبەتی لیـژنەی تەندروسـتی ڕایەكانیـان یەك بـخەن، چونكە مەفروزە لیژنە پێش وەختە كۆبوونەوەی كردبێ، قەناعەتیان بە یەكتری هێنابێت كە یەك

رایان هەبێت، ئێمە وەکو پەرلەمانتار، وەکو خۆم هەست دەکەم کەوا لێرە رای جیاواز هەیە لە ناو لیژنەکە، بۆیە پێشنیار دەکەم بۆ ماوەیەك کۆبوونەوەکە دوا بخرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەڕێزت، هیچ دەرفەتێك نەماوە بۆ دواخستنی کۆبوونەوەکە، چونکە بەیانی دوا ڕۆژە بۆ کۆتایی هاتنی خولی گرێدان.

بەڕێز کەژاڵ هادی فەقێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ماوەی یەك کاتژمێر.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

با بزانین رای لیژنە پەیوەندیدارەکان چییە، د.شرین فەرموو.

بەڕێز د.شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا بزانم زۆر نۆرمالە ئەگەر ئەندامانی لیژنەی مەعنیش ڕەئی جیاوازیان هەبێت، چونکە لە ناو لیژنەش ڕەئی جیاوازمان هەبوو، نەمان توانی بکەینە یەك ڕەئی لە ناو ڕاپۆرت بنووسین، بە دەنگدان یەکلاییمان کرد، زۆر ئاساییە ئەگەر ئەندامانی لیژنەش ڕەئی جیاوازیان هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو زوڵفا فەرموو.

بەڕێز زوڵفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دیفاع لە وەزیری تەندروستی ناکەم، بەڵام مەسەلەی یاسایی هەیە، نەخۆشی نییە کە پسپۆڕی تایبەتی لێ بێت ئەمە یەك، دوو: بە نیسبەت لیژنەی تەندروستییەوە هەموومان پێشنیارمان نووسیوە لەسەر هەندێ خاڵ ناکۆك بووین بە دەنگدان یەکلاییمان کردەوە، بەڵام ئەم ڕاپۆرتەی ئێستاکە لەبەر دەستماندایە ڕاپۆرتی هاوبەشی چوار لیژنەیە، یەعنی لە هەندێ خاڵ کە لیژنەی تەندروستی ڕەزامەندیش نەبوو، بەڵام سێ لیژنە ڕەزامەند بوو، ئێستا ئێمە کە پێشنیار دەکەین بۆ ئەوەی جێگای پێشنیارەکانی ئەو کاتەی خۆمان بکەینەوە لێرەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.عبدالله فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ئەز دڤێت هەموو بۆ ئەندامێت بەڕێز دیار بکەم، چونکە زۆربەی ئەڤ تەعریفانە ستاندەرن، یەعنی چ تشتەکی مە تەئلیف نەکریە، یەعنی تشتەکی لە گیرفانی خۆ مە دەرنەکریە، هەمووی ستاندەرن، ئێمە تەقریبەن (٩) یاسای دەوڵەتانی عەرەبیمان خوێندووە، لە لیژنەش موناقەشەمان کردووە، یەعنی زۆربەیان ئەو تەعریفانە دەستەواژەنە، ستاندەرن، تەبعەن قابلی گۆڕانکارین،

بەس زۆربەیـان سـتاندەرن سـەد لە سـەد، لە دەقـی عەربـیەکە هەیە (الاسـتخدام العلاجـي الجراحـي)، بەس هەیە ئەوە (نقـل العضـو)، گواسـتنەوەی ئەنـدام، هەیە غەیـری جیراحـی (د.ڕێکەوت)، وایە؟ (نقل الدم غير الجراحية)، (زرع نقاع العظم غير الجراحية)، پێنجەم: بەخشەر جەنـابی (د.ڕیـکەوت) گـوتی جـگەلە چانـدنی مـوخ، بەس ئـێمە ماددەیەکمـان هەیە تـایبەتە بە چاندنی موخ، بەڵێ، هەیە، موشکیلەش هەیە بەڕێـز (د.ڕێـکەوت) لە مەسـەلەی کـاملی ئەهلیە و چاندنی موخ، بەس ئێستا پرۆژە یاسای موشەریعی فەرەنسـی قەبـول ناکـات هـیچ خـۆ چانـدنی موخیش لە کەسێکی ناقس ئەهلـی دەبێـت، چـونکە لەسـەر ئەساسـی ئەوەی ئەو ئیـرادەی نیـیە، بەس لە زۆربەی وڵاتـانی عەرەبـی ئەوەی ئیستیسـنا کـردووە موشـکیلە نیـیە، قەسـدم لە ڕووی یاساییەوە شەخسی کـاملی ئەهلـیە، ئەگەر نـاقس ئەهلـیە بێـتن پێـی دەڵێن (الشـخص مسـلوب الارادة)، یەعنی ئەوە دەبێت موافەقەی قانونی هەبێت، وەسـی هەبێـت، مـوافەقەی مومەسـیلی قـانونی هەبێـت، تەبـعەن ئەگەر منـداڵ بێـت مـوافەقەی دایـك و بـاوکی هەبێـت، ئەوە هـیچ موشکیلەی نییە، بەس ئێمە لێرە ماددەیەك هەیە ماددەی پێنجەم خاڵی سـێیەم ئەوە تـایبەتە بە ماسـائیلی (الخلایـا الجذعیـة و الخلایـا المـخ و النخـاع العظـم)، تەبـعەن موفەسـەلە لەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەبارەت بە لیـژنەی مـوختەس مـن لەوەی هەڵەم راسـتم بـکەنەوە قانونیەکـان، لە پەیـڕەو و پرۆگرامی پەرلەمان وابزانم من دەبێ ئەگەر لیژنەکەش بێنم، چونکە من بـۆ یەك، دوو یاسـای تـر خەڵکم لەگەڵ خۆم هێناوە، بەڵام هەر دەبێ مـن قسـە بـکەم، ئەوان هەر دەبـێ ئیستیشـارەم پـێ بـکەن، ئەو تەوزیـحە بـۆ ئەو ئەنـدام پەرلەمـانە بەڕێـزە، هەروەهـا مـن وەکـو ئامـاژەم پێـدا و جەنابیشـت لەسـەرت نووسـیوە، وابـزانم ئەوە ئیمـزای بەڕێزتـانە لە (٤/٢٢) مـن راو سـەرەنجی وەزارەتەکەی خـۆم لەسـەر ئەم پـرۆژە یاسـایە بە فەرمـی نـاردووە و ئەم راو سـەرەنجەش لە ئەنجـامی چەنـد کۆبـوونەوەیەکی لیـژنەی بـاڵای چانـدنی مـوخ خۆیـان فەقەرە بە فەقەرەی قانونەکەیان خوێندووە و خۆیان دایان رشتووە، سەبارەت بە چاندنی موخ ئێستا ئێمە بەراستی قانون بۆ ئەوەیە جێ بەجێ بکرێت، ئێستا ئێمە کێشەیەکی گەورەمان هەیە بۆ ئەو خاڵکانەی کە تەلەسیمایان هەیە، ناتوانن خۆشك و براکانیان بۆیان نابێت، ئێستا بۆیـان نەکـراوە، لەبەر ئەوەی دەستیان ناکەوێـت، بـۆیە بـۆ مەسـەلەی چانـدنی مـوخ دەبێـت هـین بکرێـت، دەبێـت ئیستیسـنا بکرێت، تاوەکو ئێمە دەگەینە مستەوای فەرەنسا و بەریتانیا و ئەوانە، کە بانکێکمان دەبێـت و کە بڵێین (CONCERN) وەرگرین، کە (CONCERN)یش وەرگریت خـۆ تـۆ کە منداڵێکی (١٨) سـاڵ هەر دەبێ لە دایك و باوك وەرگرێ، ئێستاش هەر دایك و باوکەکە هەڵیان دەبژێرن، مەسەلەن من کە دوو منـداڵم هەبێـت یەکێکیـان تەلەسـیمای هەبێـت و ئەوەی تریـان نەی بێـت، مـن لەوە وەردەگرم کە هیچیان نەی بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تا لیژنە پەیوەندیدارەکان دەگەنە سیاغەی کۆتایی دوو ئەندام داوای موداخەلەیان کردووە، بەڕێز د. شوان قەڵادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم بڕگەی چوارەم هەندێك ڕەکیکە، ئەگەر ئەوها گۆڕانکاری تێدا بکرێت گواستنەوەی ئەندامێکی جستەی مرۆڤە لە بەخشەرەوە بۆ وەرگر لە ڕێی چارەسەری نەشتەرگەرییەوە، هەر لە ماددەی یەك بڕگەی پێنجەم بەخشەر باسی تەنازولات کراوە، زۆرجار تەنازولات دێت جێ لە ڕێی هەندێك فشار و پاڵە پەستۆوە، بۆیە دەکرێ ئەوها گۆڕانکاری تێدا بکرێت، بەخشەر کەسی شیاوە لە رووی یاساییەوە کە ئەندامێکی جەستەی زیندوو بێت یان لە دوای مردن دەبەخشێت بۆ کەسێکی تر بەبێ بەرامبەر، برگەی هەشتەم و نۆیەم باسی وەسیەت و وەسیەتکاری دەکات، ئەگەر ئەوە بە شێوازێك دابڕێژرێتەوە ئەو وەسیەتە لە شوێنێکی فەرمی بکرێت، بۆ نموونە لە کاتب عەدل یاخود لە هەیئەیەکی شەرعی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك خلف فەرموو.

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەم پڕۆژە یاسایە را و سەرەنجی وەزارەتی تەندروستی لە رابردوو هاتووە کە وردەکاری زۆری تێدایە لە راستیدا، هەر ئەم را و سەرەنجانە بەڵگەیە بۆ ئەوەی کە ئەم پڕۆژە یاسایە زۆر بە دروستەوە دیراسە کراوە ئەوە یەك، دوو: بەڕێز وەزیری تەندروستی وەك خۆی روونی کردەوە راوێژکاریشی لەگەڵ بێت ناتوانێ قسە بکات، بەڵام دەتوانێ ئەگەر بشکرێت هاتە پێشێ کە بگاتە بنبەست بە ڕێگایەکی تر رەئی خەڵکی موختەس وەربگرێ، ئەگەر نا پێویست بە دواخستن ناکات، لەبەر ئەوەی ماددەکان زۆرە دەبێ تەواوی بکەین، ئەوەی کە ئیشکالی قانونیە لە یاساکەدا هەبێت، ئەوە ئەرکی ئێمە وەکو هەم لیژنەی یاسایی و وەکو پەرلەمانتاران، ئیشکالە عیلمی و تویبەکان تەسەور دەکەم چارەسەر کرابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.عبدالله فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس بۆ دڵنیا کردنەوە بەڕێز (د.ڕێکەوت) وەزیری تەندروستی فەسلی دووەم ماددەی پێنجەم (٣): (یجوز نقل و زرع الخلایا الام)، (خلایا الام) یەعنی سێ (مصل)، یەعنی خەلایەی (مولده)یە، هەمووییانە، (من الطفل و من عدیم الاهلیة)، نەك بەس کامل ئەهلیە، یەعنی (من عدیم الاهلیه)ش، بەس چەند شەرت و شروتێکن ئەویش تەبیعیە، ئیزافە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

جا ئەگەر بەم شێوەیە بێت بەراستی تەواو نابێت یاساکە، بەڕێز د.جوان فەرموو.

بەڕێز د.جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی ئەوقاف بە تێر و تەسەلی ئەو پـڕۆژە یاسـایەمان گفتوگـۆ کـرد، لەگەڵ لیژنەکـانی هاوبەشـیش گفتوگـۆیەکی زۆر لەسـەری کـراوە، مـن پشـتگیری ڕەئـی (د.عبـدالله و د.ڕێـکەوت) دەکەم، ڕاسـتە ئـێمە ئیسـتیفادەمان کـردووە، ئەو پێناسـانە سـتاندەرە، زۆر ئیسـتیفادەمان لە تەجـاروبی دەوڵەتـانی عەرەبـی کـردووە، گفتوگـۆیەکی زۆریشـمان لەسـەر کـردووە، زوو، زوو تەلەفۆنمـان لەگەڵ دکتـۆری موختەسـمان دەکـرد ڕەئیمـان لـی وەردەگـرتن، ئەگەر لە جێگـایەکی ڕاوەستابایـن لەگەڵ ئەوە نیم کە دوای بخەین، یەعنی حەقی پڕۆژەکەمان داوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی پێشنیارەکان بە هەنـد وەرگیـران، بە تـایبەتی پێشـنیارەکانی بەڕێـز جەنـابی وەزیـر، بەو شێوەیە لیژنە پەیوەندیدارەکان دای ڕشتەوە.

بەشی یەکەم

پێناسەکان

مـاددەی (١): لە پیـادە کردنـی حوکمەکـانی ئەم یاسـایە مەبەسـەت لەو وشـە و دەسـتەواژانەی خوارەوە ماناکانیان بەرامبەریانە:

١- وەزارەت: وەزارەتی تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان_عێراق.

٢- وەزیر: وەزیری تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان_عێراق.

٣- ئەندام: هەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێکی کە ژینەوەر و گرنگ بێت بۆ ڕزگار کردنی نەخۆش لە مردن و نەخۆشی قورس.

٤- گواسـتنەوەی ئەنـدام: ئەنجامـدانی نەشـتەرگەری کە لە ڕێـگەیەوە کەسـی وەرگـر یەکێـك لە ئەندامەکان یان شانەکان لە کەسی بەخشەرەوە چ زیندوو بێت، یان مردوو وەردەگرێت.

٥- بەخشـەر: کەسـی شـیاو لە ڕووی یاسـاییەوە (کامـل الاهلیـة) کە دەسـتبەرداری ئەنـدامێك لە ئەندامەکانی لەشی دەبێت بۆ کەسێکی تر بەبێ بەرامبەر چ زیندوو بێت، یان لە دوای مردنـی جگەلە چاندنی موخی ئێسك.

٦- وەرگر: ئەو کەسـەی کە پێویسـتیەکی زۆری بە چانـدنی ئەنـدامێکی مرۆیـی یـان شـانەیەك لە جەستەیدا دەبێت.

٧- شـانەی مرۆیـی: بەشـێك لە هەر ئەنـدامێکی مرۆیـی کەوا لە مرۆڤێکـی زینـدوو یـان مـردوو وەردەگیرێ بێجگەلە خوێن و، ئەو خانانەی کە خۆیان تازە دەکەنەوە.

٨- وەسیەت نامە: ڕفتار کردن بە ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەکانی جەستە لە ڕێگـای بەخشـین لە دوای مردن و، ئەمانج لێی بریتییە لە بەخاوەن کردن بەبێ بەرامبەر.

٩- وەسیەت کار: ئەو کەسەی کە لە کاتی ژیانیدا بە پێـی یاسـا وەسـیەتی کـردووە بە بەخشـینی ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەکانی لە دوای مردنی.

١٠- مردن: راوەستانی هەمیشەیی دڵ و هەناسەدان یان لە کار کەوتنی وەزیفەکانی مێشك بە لە کار کەوتنێکی تەواوی نەگەڕاوە مردنی مێشك.

١١- دامەزراوە: هەر شوێنێکی ڕێگا پێدراو بۆ ئەنجامدانی....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە خاڵێکیان ئێمە تووشی شتێکی قانونی دەبین، شانەی مرۆیی بەشێك لە هەر ئەندامێکی مرۆیی کەوا لە مرۆڤێکی زیندوو یان مردوو وەردەگیرێت بێجگەلە خوێن، ئەو فەقەرەیەی کە یان خۆی تازە دەکاتەوە، ئەوە لابەین باشە، دەزانی بۆ؟ چونکە جگەریش خۆی تازە دەکاتەوە، ئەوە تووشی ئیشکالێکی قانونی دەبین، دوو ڕەئیم بۆ هاتووە، نە (Bone)، نە (Skin)، زەرع ناکرێت لە بەینی دوو کەسدا، لەبەر ئەوە پێویست ناکات، بێجگەلە خوێنەکە دەی پێکێت، بێجگەلە خوێن و ئەوانەی خۆیان تازە دەکەنەوە ئەوە لابەن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داواکاریەکەی (کاك عمر و خوشکە کەژاڵ) دووپات دەکەمەوە، جەنابی وەزیر دەڵێ ئەوە بە (Message) بۆم هاتووە، رجائەن با جەلسە نەوستێت، بەس با سێ، چوار راوێژکاری بێن، ئەو یاسایە زۆر گرنگە بۆ ماددەکانی تر.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

٧- شانەی مرۆیی: بەشێك لە هەر ئەندامێکی مرۆیی کەوا لە مرۆڤێکی زیندوو یان مردوو وەردەگیرێت بێجگەلە خوێن.

٨- وەسیەت نامە: رفتار کردن بە ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەکانی جەستە لە ڕێگای بەخشین لە دوای مردن و، ئەمانج لێی بریتییە لە بەخاوەن کردن بەبێ بەرامبەر.

٩- وەسیەت کار: ئەو کەسەی کە لە کاتی ژیانیدا بە پێی یاسا وەسیەتی کردووە بە بەخشینی ئەندامێك یان زیاتری ئەندامەکانی لە دوای مردنی.

١٠- مردن: راوەستانی هەمیشەیی دڵ و هەناسەدان یان لە کار کەوتنی وەزیفەکانی مێشك بە لە کار کەوتنێکی تەواوی نەگەڕاوە مردنی مێشك.

١١- دامەزراوە: هەر دەمەزراوەیەکی تەندروستی ڕێگا پێدارو (المرخص بها) بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەریەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان چ ئەهلی بێت و چ حکومی بێت.

١٢- لیژنە: لیژنەی باڵای گواستنەوە و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان لە کوردستان_عێراق.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، د.شرین فەرموو.

بەڕێز د.شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێموایە ڕەئی حکومەتیش وەك ڕەئی هەندێك لە ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان بووە خاڵی حەوتەم بێتە پێش خاڵی پێنجەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئەوە دوایی لە سیاغەشدا دەتوانین چاکی بکەینەوە، باشە، کێ لەگەڵ ماددەکەیە کە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٥٥) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەڵ دا نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، ماددەی دووەم بخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەم

حوکمی گشتیی

ماددەی (٢): نابێ نەشتەرگەری چاندنی ئەندامەکانیان، یان بەشەکانی، یان شانەکان بە گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام، یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێکی زیندوو یان لە لاشەی مرۆڤێکی مردوو بە مەبەستی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێکی تر ئەنجام بدرێت، تەنها بە گوێرەی حوکمەکانی ئەم یاسایە و پەیڕەو و ڕێنماییەکانیەوە نەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کەس نییە، بۆیە دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە کە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، (٦٢) کەس لەگەڵ دایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانییە؟ تکایە دەست بەرزکاتەوە، کەس نییە لەگەڵ دا نەبێت، کەواتە پەسەندکرا، ماددەی سێیەم بخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (٣):

١- ناکرێت ئەندامێکی یان بەشێك لە ئەندامێك یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێکی زیندوو بگوازێتەوە بە مەبەستی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێکی تر، تەنها لە حاڵەتی زەرورەت نەبێت، کە پێویست بکات بۆ پارێزگاری کردن لە ژیانی کەسی وەرگر، یان چارەسەرکردنی لە نەخۆشیەکی کوشندە، بەو مەرجەی گواستنەوەکە تاکە ئامراز بێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم زەرورەتە و، گواستنەوەش نەبێتە هۆی ئەوەی کەسی بەخشەر تووشی مەترسیەکی کوشندە بێت لەسەر ژیانی، یان لەسەر تەندروستی.

٢- چاندنی لوەکانی زاوزێی و بەشەکانی و شانەکانی و خانەکانی قەدەغە دەکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ گفتوگۆ کردن لەسەر ماددەی سێ، ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە ناوی خۆیان تۆمار کردووە (قادر ئۆتمان، خاتوو منیرە، عباس غزالی، حاجی کاروان، مامۆستا غریب، شوان قەڵادزەیی).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر ئۆتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی سێ بڕگەی یەکەم پێشنیار دەکەم بە پێی ئامراز، چونکە گواستنەوەی پڕۆسەی چاندن یان هێنانی لەشی مرۆڤ یان شانەیەك، یان بەشێکی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێکی تردا پڕۆسەیەکە، نەك ئامراز بە رای من، بۆیە پێشنیار دەکەم بگوترێت رێگا، یان هۆکار، سەبارەت بە بڕگەی دووەم من پرسیارێکم لە لیژنەی تەندروستی یان بەڕێز وەزیری تەندروستی هەیە، ئایا هۆکاری قەدەغەکردنی ئەمە هۆکارەکە دینیە یان لایەنی کۆمەڵایەتیە؟ بۆ نموونە کە دایکێك منداڵ دروست ناکات هێلکەی پیتراو دەچێندرێت، یاخود رەحمی دایکێك منداڵ دروست ناکات لە دایکێکی تردا کە دەهێنرێت ئەمە قەدەغە دەکرێت، ئەمە هۆکارەکە دینە یان لایەنی کۆمەڵایەتیە یان لایەنی تەندروستیە؟ راستە ئێمە موسلمانین، بەڵام دینەکانی تر کە ئەمان نوێنەریشیان لێرەیە حەز دەکەم لەو بارەیەوە روون کردنەوەیەك بدرێت بۆ بەرچاو روونی ئێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك عباس غزالی فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بابەتانە تەخەسوسی و یاساییین، پێم باشە لیژنەکانی تەخەسوسی لەگەڵ جەنابی وەزیر بگەنە رێکەوتنێك وەکو ماددەی دوو، ئێمە کۆتایی بەم پڕۆژەیە بێنین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێموابێت پێشتریش کۆبوونەوەیان کردووە، گەیشتوونەتە رێکەوتن لەسەر ئەم بابەتە، ئەو رایەی بەڕێزان ئەندامانی تری پەرلەمانیش کە باسیان کرد، بەڕێز وەزیر راوێژکار بێنێتە ناو هۆڵی پەرلەمان، بەڕێز وەزیر باس لەوە دەکات کە هەموو راوێژکارەکان رای خۆیان نووسیوە لەبەر دەستیەتی و ئەو راکانی ئەوانیش باس دەکات، بەڕێز د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنە پەیوەندیدارەکان بە تایبەتی لیژنەی یاسایی هەموو پێشنیارەکانمان لە وەزارەت و جەنابی وەزیر وەرگرتووە، بۆیە هیچ کێشەیەك لە نێوان لیژنەکان و لە نێوان وەزیر نییە،

یەعنـی روون کردنەوەکـان وازحە، ئـێمە کە دەیخـوێنینەوە تەنهـا رای ئەنـدامانی پەرلەمانمـان دەوێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

د.ڤالا قسەکانمی کرد، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو منیرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەم لەسەر ماددەکە نییە، بەڵام تێبینیەکەم ئەوەیە کە بەڕێـزان لە لیـژنە پەیوەندیـدارەکان ئەو سـەرەنج و تێبینیـانەی لەلایەن وەزارەتـی تەندروسـتیەوە کە بەڕێـز وەزیـری تەندروسـتی ئاماژەی بەوەداوە کە ئەم تێبینی و سـەرەنجانە لەلایەن لیژنەیەکـی موختەسـەوە ئامـادە کـراوە، بۆیە دەکرێ لیـژنە پەیوەندیـدارەکان ئەو تێبینیـانە بە هەنـد وەربگـرن، پێمـوایە کـار ئاسـانیەکی تەواو بـۆ پەرلەمانتـاران و هەتـا بەرچـاو روونـیش دەدات بە ئـێمەش، بە تـایبەتی ئەوانەی کە تەخسوسمان نییە لە بوارەکەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەمەوێ باس لەوە بکەم کە لیژنە پەیوەندیدارەکان وەریـان گرتـووە، ئەو رایانەیـان وەرگرتـووە، پێشتر بە دەستیان گەیشـتووە لە کـاتی ئامـادە کردنـی راپـۆرت لەبەر دەسـتیان بـووە و وەریـان گرتووە، بەڕێز کاك شوان قەلادزەیی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـاددەی سـێ بـڕگەی یەکەم ئەوە کە دەڵـێ لە حـاڵەتی زەروری نەبێـت، ئەگەر بەڕێـز وەزیـری تەندروستی ئەو حاڵەتە زەرورە چییە بۆمان روون بکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك حاجی کاروان فەرموو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باشە لە کۆتاییـدا یەك وشـە زیـاد بکـرێ، چـونکە مردنـی ئەو کەسـە دوای مـاوەیەکی تـریش لەسەر ئەوە حیساب باش نییە، بۆیە تەنها لە ئێستای بۆ زیاد بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە حاڵەتی زەرورەت بکرێت لە کاتی پێویست، بەراستی وەرگێڕانەکە هەندێ وشە هەیە هەر بە عەرەبی ماوەتەوە، دواتر پارێزگاری کردن لە ژیانی کەسی وەرگر یان چارەسەرکردنی لە نەخۆشیەکی کوشندە، جەنابی وەزیریش ئاماژەی پێ کرد کە دەکرێت نەخۆشی کوشندە بکرێت بە نەخۆشی قورس، دواتر لە جەنابی وەزیر دەپرسم خاڵی دووەم چاندنی لوەکانی زاوزێ، ئەگەر وەرگیراوە لە (الاعضاء التناسلية)، بۆ وشەی لوەکان بەکار هێنراوە، ئەندامەکان باشتر نییە بەکار بهێنرێت، چونکە (لو) بە مانای تریش دێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش تەنها تێبینیم تێبینیەکەی (کاك غریب)ی پەرلەمانتارە، (لو) نەخۆشیە، (لو) لە وڵاتی خۆمان بە وەرەم دێت، دەڵێ (لو)یەکم لێ هاتووە، لەبەر ئەوە من پێم باشە چاندنی ئەندامەکان، یاخود دەتوانین بڵێین ڕژێنەکان و ئەندامەکانی زاوزێ و بەشەکان و شانەکان و خانەکان قەدەغە بکرێت، سەبارەت بەوەی بۆچی ئەمە قەدەغە دەکرێت، من پێموایە ئەوە شتێکە بێجگەلە شتە دینیەکە و کۆمەڵایەتیەکە شتێکی مەنتیقیشە، یەعنی مەسەلەن تۆ منداڵی خۆت دەبێ لە خۆت بێت، لەوانەیە بۆ دایك ئەگەر تۆ مەسەلەن هێلکەکە هێلکەیەکی تر بێنیت، مەسەلەن لە ڕەحمی دایکەکەی تردا ڕەحمی لەسەر بچێ و (٩) مانگ هەڵی گرێ، بەڵام ئەوە بۆ پیاو نابێت، زەحمەتە تۆزێك بۆ پیاو، بۆیە من هەر لەگەڵ ئەوەدام کە ئەوە قەدەغە بکرێت بۆ ئێستای ئەم وڵاتەی ئێمە، چونکە ئەوە لەوانەیە دواتر کێشەی کۆمەڵایەتی تێدا بکەوێتەوە، تەنها سەرەنجم لەسەر ئەوە ئەو (لو)ە بگۆڕێت بە ئەندامەکان یان ڕژێنەکانی زاوزێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.عبدالله فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نەسی عەرەبیەکەی (الغدد التناسلية)، یەعنی ئەوە دروستە، ئەگەر جەماعەتی لیژنەی ئەوقافیش لەگەڵ ئێمە بوون، ئێمە تەکیمەلەمان هەبوو بۆ ئەو بڕگەی دووەم (لمنع اختلاط الانساب)، دوای بە ئیتیفاق ئەو وشە لابەین، ئەوە لە ناحیەی دینی زۆر گرنگە، بەس ئەو کات بە ئیتیفاقی هەر چوار لیژنە ئێمە ئەو وشەی (لمنع اختلاط الانساب)، ماددەی سێیەمیش ئەو وشەی کوشندە ئەسڵەن لە عەرەبییەکە (خطر الجسيم)، نەك (خطر القاتل)، یەعنی جەسیم فەرقی هەیە لەگەڵ قاتل، کوشندە تەرجومەی قاتلە، نازانم بە کوردی تەرجومەی جەسیم دەبێت چی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.شرین فەرمو.

بەڕێز د.شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئاخافتنێت من (د.عبداللە) بەحس كر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دای بڕێژنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، بەڕێز د.هەورامان گێچەنەیی فەرموو.

بەڕێز د.هەورامان حەمە شریف (هەورامان گێچەنەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

برای بەڕێز (كاك قادر) پرسیاری كرد وەكو تەوزیحێك بۆ پرسیارەكەی، ئێمە ئەو بابەتەمان زۆر باس كرد لە لیژنە، بەڵێ فیعلەن لە رووی شەرعیەوە بە هیچ جۆرێك دروست نییە، چونكە ئەوە ئیختیلاتی نەسەب دروست دەبێت ئەو كاتە، ئەوەش قەدەغەیە، هەر لە ئیسلامیشدا ئەوها نییە لە هەموو دینەكاندا وایە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٣):

١- ناكرێت هەر ئەندامێكی یان بەشێك لە ئەندامێك یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێكی زیندوو بگوازرێتەوە بە مەبەستی چاندنی لە جەستەی مرۆڤێكی دیكە، تەنها لە حاڵەتی زەرورەت نەبێت، كە پێویست بكات بۆ پارێزگاری كردن لە ژیانی كەسی وەرگر، یان چارەسەركردنی لە نەخۆشیەكی كوشندە، بەو مەرجەی گواستنەوەكە تاكە ئامراز بێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم زەرورەتە و، گواستنەوەش نەبێتە هۆی ئەوەی كەسی بەخشەر تووشی مەترسیەكی گەورە بێت لەسەر ژیانی، یان لەسەر تەندروستی.

٢- چاندنی رژێنەكانی زاوزێی و بەشەكانی و شانەكانی و خانەكانی قەدەغە دەكرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە كە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە؟ تكایە دەست بەرزكاتەوە، (٥٠) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ دانییە؟ تكایە دەست بەرزكاتەوە، (١) كەس لەگەڵ دانییە، كەواتە پەسەندكرا، ماددەی دوای ئەو بخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٤):

نابێت گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندامی یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێكی زیندوو بۆ چاندنی لە جەستەی مرۆڤێكی دیكە ئەنجام بدرێت، تەنها بەخشین نەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، كێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەی چوار دەكەن (بەهزاد دەروێش، مامۆستا غریب، د.سرووود سلیم، شكریة اسماعیل).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەروێش دەروێش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەیا چوارێ كە بێژیت تەنها بە بەخشین نەبیت، پرسیار لێرە بۆ لیژنە و هەم لە ڕێگای جەنابتان بۆ وەزیر، دێ چاوە دشێین هاوسەنگی بپارێزین، ئیحیتیمالە هەندێك حالەت هەبن بەخشین دەست نەكەویت، بۆ نموونە مەسەلەن گورچیلە پێویستی بە موتابەقە هەیە، لەوانەیە ئەڤ خزمە دەست نەكەویت، یان ئەوێت كو موتەبەرع بن، ئیحتیمالە حالەتی ئەوهاش بخوزایت هەر گورچیلە لە كار كەتی، ئەگەر نەهێتە زەرع كرن ئەڤ كەسە تووشی حالەتی مرنێ دبیت، ئایا ئەم نەشێین ڕێگا چارەكی بۆ بینیەوە و هاوسەنگی بپاریزیت؟ بۆ هەندەك حالەتا، نەك بۆ هەمیا، هەر چەندە من دگەل هەندێ نیمە بە هیچ شێوەیەكی تیجارەت بە ئەندامێت لەشێ مرۆڤی بێتە كرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە تێگەیشتنی من ماددەی دوو، ماددەی چواری لەخۆ گرتووە، لەبەر ئەوە من ئەو ماددەی چوارە بە زیاد دەزانم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.سرووود فەرموو.

بەڕێز د.سرووود سلیم متی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری قسەكانی (مامۆستا غریب) دەكەم، هەروەها ڕەئی من ئەوەیە پاش زیندوو بكرێتە زیندوو یان مردوو بۆ چاندن ئەو كەلیمە ئیزافە بكرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو شكریە فەرموو.

بەڕێز شكریە اسماعیل مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەمان تێبینی كاك بهزادم هەیە لەگەڵ هەندێ ئیزافە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان دیارە كەسانێك هەن خوای گەورە ماڵ و سەروەت و سامانێكی زۆری پێ بەخشیون، بەڵام لە هەمان كاتدا خزم و كەسیان نییە یاخود كەسێكی وا نییە لە حالەتێكدا كە كلیەكانی دەوەستێت یان پێویستی بە زەرعی جەرگ هەیە ئایا كە تۆ ڕێی لێدەگری تەنها بە بەخشین دەبێ، لە لایەكەوە ئەم كەسە دەمرێت یاخود ناچار دەبێت كەسێك لەگەڵ كەسێك ئیتیفاق بكا و بیبا بۆ دەرەوەی وڵات بۆ نموونە چەندان حالەتی وامان هەبووە ئێستا كەسێك پەیدا دەكا و لەگەر خۆی دەیبا بۆ وڵاتی هیند لەوێ نەشتەرگەرییەكە ئەنجامدەدات لەكاتێكدا هەمان شت دەكات، بەڵام مەسرەفێكی زۆری دەكەوێتە ئەستۆ، لە هەمان كاتیشدا ئێمە چەندەهان كەسمان هەبووە لە هەژاری خۆی كشتووە، بەڵا ئەگەر كلیەكی بفرۆشتبا چارەسەری ژیانی دەكرد، بۆیە من بە پێویستی دەزانم بڕگەیەكی بۆ زیاد بكرێ چارەسەرێك بۆ ئەو حالەتە بدۆزرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو منیرە فەرموو.

بەڕێز منیرە عثمان علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری قسەكانی كاك بهزاد و شكریەخان ئەكەم، بەڕاستی ئەوە حالەتێكە ئێمە ئەیبینین لە هەرێمی كوردستاندا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د. ڕێكەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆی دانیشتنی ئێمە بۆ ئەوەیە كە ئێمە بازرگانی قەدەغە بكەین، یەعنی ئەو دەرگایە بكەینەوە ئێمە تووشی كێشەیەكی گەورە ئەبین، من لەوە دڵنیام كە مەسەلەن كەس گورچیلەی خۆی نادا بەكەس بە خۆڕایی، بەڵام نابێ ئەوە شەرعییەتی بدرێتێ، بۆ نموونە لە وڵاتی ئێران مەسەلەن حكومەت خۆی بڕێك پارە ئەدات، بەڵام من بە هیچ شێوەیەك لەگەڵ ئەوەدانیم یان لە خزم و كەس و كار وەردەگیرێ یان ئەبێ بەخشینەكە بەڵگەنامەی لەگەڵ دابێ كە فرۆشتن نییە، چونكە ئەوە توشی كێشەی یاساییمان ئەكا، جا ئەگەر ئێمە ئەوە رێ پێبدەین ئەو هەموو سزایەمان لە دواوە بۆ داناوە؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دكتۆر هەورامان فەرموو.

بەڕێز د. هەورامان حەمە شەریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ وەڵامی پرسیار و بابەتەكەی بەڕێز شكریەخان ئەوە بابەتێكی شەرعییە تەبعەن بازرگانی كردن بە هیچ جۆرێك دروست نییە، شەرعی خودای گەورە زۆر ڕێزی لە مرۆڤ ناوە لە ڕێی

بەخشـین و یەعنـی تەتەوعەوە دروسـتە، بەڵام بە بازرگـانی ئیستسـغلالیش دەكـرێ بەڕاسـتی، ئەوەش بە هیچ جۆرێك نابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆرە شیرین فەرموو.

بەڕێز د. شیرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی جەنابی وەزیر و بەڕێز مەلا هەورامـان دەكەم، ئیحتیمـاله تۆزێـك جـوان نەبـێ ئەو قسەیە لێرە بكەم، بەڵام خۆی لە هەموو دونیا بازاری ڕەش هەیە، یەعنی ناكرێ ئێمە بە یاسا ڕێك بخەین كە بازرگانی پێوە بكرێتن، چـونكە ئەسڵـی یاسـاكە ئەم یاسـایە لەسـەر ئەو ئەساسـە دارێژراوە كە بازرگـانی قەدەغە بكـرێتن، ئەگەر جێگـای ئەم خاڵەمـان لێـرە كـردەوە مەتاتیەتمـان خست ئیستیغلالی دەكرێت و بەهەڵە بە كاری دەهێنرێت، لەبەر ئەوە من لە گەڵی دا نـیم جێگـای بكـرێتەوە، بەڵام خـۆی بـازاڕی ڕەش هەیە حكـومەتیش ئیحتیمـاله ناتوانێـت كـۆنترۆڵی بكـات، كەسێك هەیە ئەندامێكی خـۆی دەفرۆشـێت، بەڵام دوایـی ئەڵـێ مـن نەم فرۆشـتووە بەخشـینم كردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز دكتۆر عبدلله فەرموو.

بەڕێز د.عبدلله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خودی بـۆ ئەو بـابەتە فەتـواك هەیە دەركەفتیـیە (هیئـة العامـة فتـواي بالكويـت) ئەز حەزدەكەم ڕەئیا تایبەتی لیژنە ئەوقافی وەربگرم نووسیوە (اما الشراو المريض كليـة مـن شـخص اخـر فـإن الاصل ان ذلك محرم لان الله كرم الانسان فلا يجوز قطع بعض اعضـائه و بيعها بـثمن مهما كـان ثمن، ولكن اذ لم يجب متبرعا يتبرع له بكليته وكانت هناك خطورة علي حياته ولم يجيـد وسـيلة اخري للتخلص من مرضه فيجوز له شراو حين اذن لانه مضطر، وقد قـال الله تعـالي (وقـد فصـل لكم ماحرم عليكم الا ما اضطررتم اليه) یەعنی ئێمە لەو كـاتەی ئەو یاسـایەی ئـێمە حەزمەن ئەو تشتە بنووسین، بەس لەمەسەلەی قەدەغەكردنی بازرگـانی كـردن بەو بـابەتە ئـێمە نەتـوانین ئەو تشتە بنووسین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دكتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی ئەندامان وتیان پشتگیریان دەكەم دووبارەی ناكەمەوە، بەڵام ئەو ڕایەی كە وتـرا مـاددەی (٢) جێگای ماددەی (٤) دەگرێتەوە، بە هیچ شێوەیەك جێگای ماددەی (٤) نـاگرێتەوە مـاددەی (٤) مەبەستمان ئەوە بووە یـان مەبەسـتی موشـەریح ئەوەبـووە كە پێشـانی بـدەین تەنها لە ڕێگـای تەبەروعەوە نەبیتن بە هیچ شێوەیەك گواستنەوە ڕێگا پێدراو نابێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، مامۆستا هەورامان فەرموو.

بەڕێز هەورامان حەمە شەریف (هەورامان گەچێنەیی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو فەتوایەی كە جەنابی كاك دكتۆر خوێندییەوە تەبعەن مەفهومەكەی هەر ئەو قسەیە كە پێشتر ئەمن كردم بەس بابی (اضطراری) ئەوە شتێكی ترە لە یاسا نانوسرێ، مەوزوعی بابی ناچاری (اضطراری) لە شەرعدا ئەوە بابێكی واسیعە، ئەوەش پەیوەندی بەم بابەتەوە نییە تەنها بە حاڵەتی ناچاری حاڵەتێكی تایبەتە لەشەرعدا نابێ لێرە بەڕاستی خاس بكرێ بەم بابەتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، ئێستا ئەمە جێی نەكراوەتەوە ئیتر بۆ ئەوەی زۆر موناقەشە نەكرێ تكایە ماددەكە ئەگەر دایدەڕێژنەوە دایڕێژنەوە ئەگەرنا بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی(٤):

نابێت گواستنەوەی هەر ئەندامێك یان بەشێك لە ئەندام یان شانەیەك لە جەستەی مرۆڤێكی زیندوو بۆ چاندنی لە جەستەی مرۆڤێكی دیكە ئەنجامبدرێ تەنها بە بەخشین نەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵ ماددەكەیە كە بەو شێوەیە خوێندرایەوە؟ (٥١) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێت كەواتە پەسەندكرا، ماددەی(٥).

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی(٥):

یەكەم: پێویستە بەخشینەكە لە ویستێكی ئازاد و جێگیركراو بە نووسراوی سەرچاوەی گرتبێت ئەویش بەشێوەیەك كە پەیڕەو و ڕێنماییەكانی ئەم یاسایە دیاری دەكەن.

دووەم: جگە لە نەشتەرگەری چاندنی مۆخی ئێسك بەخشین لە كەسانی نا لێهاتەو كەم لێهاتە (عدم الاهلیة تناقصها) قبول ناكرێت هەتا ئەگەر دایك و باوكیشی یان ئەوەی لە ڕووی یاساییەوە نوێنەرایەتی دەكات ڕەزامەندی لەسەر بدەن.

سێیەم: دەكرێت گواستنەوە و چاندنی خانەی دایك خانەی ڕەگی لە منداڵ و لە كەسانی نا لێهاتەو كەم لێهاتە بۆ دایك و باوك یان منداڵەكان یان لە نێوان خوشك و برایەكان ئەنجام بدرێ بە مەرجێك ڕەزامەندی نووسراوی لە هەردوو دایك و باوكی منداڵەكە بدرێت ئەگەر هەردووكیان لە ژیاندا مابن یان یەكێكیان لە حاڵەتی مردنی ئەوی دیكە یان لەو كەسەی باوانە یان ویسایەتی لەسەری هەیە لە جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی كەسی نا لێهاتە یان كەم لێهاتە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوانەی دەیانەوێ گفتوگۆ بكەن ناوی خۆیان بنووسن، فەرموون.

بەڕێز فخرالدين قادر عارف/سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم ئەندامە بەڕێزانە گفتوگۆی ماددەی (٥) دەکەن، قادر وەتمان، انور قادر، عمر عينـايەت، پەری صالح، غەريب مصطفى.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز قادر وەتمان فەرموو.

بەڕێز قادر وەتمان رەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی دووەم ئەوەی جگە لە مۆخی ئێسك يەعنی گريمـان نمـوونەيەك دەهێـنمەوە بمبوورن دەکرێ ئيستيسنای بکەين گريمان ژنێـك هاوسـەرەکەی نەمـاوە، بەڵام دوو کـوڕی هەيە، کور و کچێکی هەيە يان تەواو نييە عەقل و جەستەيان تەواو نييە گريمـان تەمەنيـان قـانونييە، بەڵام عەقـڵ و جەسـتەيان تەواو نيـيە، دايـکەکە تووشـی لە دەسـتدانی گـورچيلەی بـووە گورچيلەکەشـی دی نەخۆشـە پێويسـت بەوە دەکا ئەو ئەنـدامەی بـۆ بگـوازرێتەوە، بەڵام هـيچ کەسێك ئامادە نييە بەخشين بکات يەعنی لە کاتێکدا ئەميش سەرپەريشتياری ئەو دوو کەسەيە، لەبەر ئەوەی کە ئەهليە و جەستەشيان تەواو نييە واتە ناکرێ لێرەدا ئێمە ئيستيسنای بکەيـن بـۆ خزمە نزيکەکان يان تا پلە يەك ئيستيسنای بکەين واريد بـێ؟ ئەوانەی ئەهلييەشـيان تەواو نيـيە تەنهـا لە حـالەتێکی لەو چەشـنەی کە دەگـمەنە مـن باسـم کـرد تەنهـا ئەمـانە بگـرێتەوە؟ کە بەخێوکەريـان نيـيە وەك وتـم تەنهـا دايکيـان هەيە و دايـکەکەش سەرپەرشـتيارە؟ سـەبارەت بە خاڵی سێيەميش لە دێری کۆتايی پێشنيار دەکەم لە بری ئەوەی نووسراوە کە ئەو کەسەی بـاوانە بـوترێ ئەو کەسـەی وەلـی ئەمـرە يـان سەرپەرشـيارە، چـونکە لەو حـالەتەدا سەرپەرشـتيارەکە دايکيش و باوکيش دەگرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز قادر وەتمان، بەڕێز انور قادر فەرموو.

بەڕێز انور قادر مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زياتر تێبينييەکەی من لە مـاددەی (٥) لە سـێيەمدايە کە وەکـو پرسيارێکيشـە بـۆ بەڕێـز وەزيـری تەندروستی ئايا گواستنەوە و چاندنی خانە لە منداڵ و نا لێهاتە و کەم لێهـاتە کـاريگەری خراپـی نابێت لەسەر ژيـانی ئەوانە لە رووی زانسـتی و تەندروسـتييەوە؟ چـونکە ئەوانە کامـل ئەهليـيە نين، ئەوانە لە حالەتێکدانەو قازانج و زەرەری خۆيان نازانن، ئايا لە ڕابردوودا تا ئەم کاتەش هيچ حالەتێك يان نموونەيەك تەجروبەيەکی لەوە هەبووە سەرکەوتنی بەدەستهێنابێ؟ سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عينايەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مـن هەسـتدەکەم دەقەکـان لە عەرەبییـەوە کـراوە بە کـوردی، کـوردیەکەش تەرجـومەکەی زۆر دوورو درێـژەو زۆر مەفهـومەکە وازح نییـە، مـن پـێم باشـە یەکەم بەم شـێوەیە بـێ (پێویسـتە بەخشـینەکە ئارەزوومەنـدانە بێـت و بە دەسـت نووسـەکی بەخشـەر پشـت ڕاسـتکرابێتەوە)، لە بڕگەی دووەمدا جگە لە نەشتەرگەری چاندنی مۆخی ئێسك و بەخشین لە کەسانی نا لێهتوو کەم لێهاتوو قبوڵ ناکەین ئەو هەتـایە (حتـی) عەرەبییـە، تەنـانەت ئەگەر دایـك و باوکیشـی یـان ئەو کەسەی لە ڕووی یاسـاییەوە نـوێنەرایەتی دەکـات ڕەزامەنـدی لەسـەر بـدات، وازح نیـیە هەتـاکە لابەن بە عیبارەیەکی دیکە بە وشەیەکی دی چارەسەری بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو پەری فەرموو.

بەڕێز پەری صالح حمید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارێکە ئاڕاستەی دەکەم کە نمـوونەی زینـدوومان لەبەر دەسـت دایە زۆرجـار نەخۆشـەکە لە حالەتێکی زۆر بـێ ئومێـدی دایە مـردنەکەی مسـۆگەرە، بەڵام لەبەر ئەوەی بـێ ئومێـد نەبـی پـێ نـاگوترێ کەچـی یەکێـك لە ئەنـدامانی خێـزانەکەی ناچـار دەکـا ئەو ئەنـدامەی پـێ ببەخشـی، بە زۆریش کچەکان هەڵدەبژێرن لەبۆ ئەوەی ئەو ئەندامەی خۆی پێ ببەخشی چارەسـەرییەك لە بـۆ ئەم حاڵەتە، خاڵی دووەم کەم لێهاتە لێکجیا بکرێتەوە، کەم لێهاتە بە جیابی، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز مامۆستا غەریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی تەواوی ڕایەکەی کاك عمر عینایەت ئەکەم کە وا دیارە دەقەکان لە عەرەبییەوە کـراون بە کـوردی، لە خـاڵی سـێیەم دێـری یەکەم و دووەمـی خـاڵی سـێیەم کە نـزیکەی بیسـت جـار خوێنـدوومەتەوە لە مەعنـاکەی تێنـاگەم، یەعنـی ئەوەنـدە ڕەکیـك تەرجـومە کـراوە بـۆ کـوردی، لەبەرئەوە داوا ئەکەم لە لیژنەی یاسایی سەرنجیان ڕائەکێشم بۆ ئەوەی ئەو داڕشـتنە وا لێـبکەن کە مەفهوم بێت چونکە یاسا کە دا ئەڕێژرێ دواجار ئەبێ ڕوون و ڕەوان بێ و تەئویل هەڵنەگـرێ و ئەو کەسەی ئەیخوێنێتەوە لێی تێبگا، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو موسـتەڵاحەتانەی لەو مـاددە بەکارهـاتووە هەمـووی موسـتەڵەحاتی قـانونین دەسـتکاری کردنیان کارێکی ئاسان نییە، کە لە بڕگەی یەکەم دەڵێن (پێویستە بەخشینەکە لە ویستێکی ئازاد و جێگیرکراو بێ) مەبەستمان ئەوەیە کە ئەو بەخشینە سادر بکرێ (من الارادة حرة ومستقرة) لە

عەرەبییەکەی، کاتێك کە دەڵێن (عدیم الاهلیـة وناقصـها) مەبەسـتمان یەعنـی کەسـی نـا لێهـاتەو کەم لێهـاتە مەبەسـتمان (عـدیم الاهلیـة و ناقصـی الاهلیـة)یە، خۆشـتان دەزانـن (عـدیم الاهلیـة وناقصی الاهلیة) جیاوازی هەیە، (ناقصی الاهلیة) بـۆ نمـوونە بڵـێن ئەو کەسـەیە، ئەو کەسـەش دەگـرێتەوە کە نەگەیشـتۆتە تەمەنـی (١٨) سـاڵی لە قەوانینـی عێراقـی، بەڵام کە دەڵێـین (عـدیم الاهلیة) بۆ نمـوونە کەسـێکە هەر عەقڵـی لەدەسـت داوە نییەتـی، بـۆیە ئـێمە لێـرە ویسـتوومانە هەردووکـی یەك حکومیـان هەیە، چ (عـدیم الاهلیـة)، چ (ناقصـي الاهلیـة) یەك حکومیـان هەیە ئەویش پێویستی بە ڕەزامەنـدی داك و بـابەکە هەیە لە کـاتی ژیانیانـدا، ڕەزامەنـدی هەردووکـی لەکاتی مردنی یەکێکیشیاندا، ڕەزامەندی یەکێیانمان دەوێ لە هەردوو حاڵەتیشدا ڕەزامەندییەکە پێویستە بە نووسراو بێتن، باس لە برگەی سێیەم کرا لەو کەسەی باوانە یان ویسایەتی لەسـەری هەیە مەبەسـتمان لە عەرەبیـیەکەی (الولایـة والوصـایة) یەعنـی موسـتەڵەحاتی عەرەبـین، موستەڵەحاتی قانونین بەهەر شێوەیەك دەستکاری بکرێتن ئەو مانایە نادات کە موشـەرەع لێـرە مەبەستییەتی، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ زیاتر ڕوونکردنەوە کە دەڵێن ئیرادەیەکی ئازاد و جێگیر (ارادة الحر) واتا ئیکراهی لەسەر نەبێت، واتا کەسێك زۆری لێنەکردبێت ئیـرادەی موسـتەقریش واتـا ئەو کەسـە لە کـاملی وەعـی خۆیدابێت مودریك بێ، بۆیە ئەمانە موستەڵەحی قانونین (عدیم الاهلیـة) کەسێکە کە لە دایـك بوونەوە هەتـاوەکو حەوت سـاڵ، (ناقصـي الاهلیـة) ئەوەی کە لە حەوت سـاڵەو پـێش (١٨)سـاڵی تەواو کردبێت (اضافتا الی) بۆ مەجمول و ئەوانە، بۆیە ئەمانە موستەڵەحاتی قانونین سـەبارەت بەوەی کە کـاك صـالح، کـاك قـادر ڕەزگەیـی بـوو پێمـوایە وتـی ئەگەر ئیستسـنایان بکـرێ، هەر ئیستیسنایەك بکرێ و بۆ ئەوەی هەرچەندە ئەو کەسەی دایکیشـی بـێ بـۆ ئەوانە ئەوا پـێچەوانە ئەبـێ لەگەڵ پرەنسـیپەکانی مـافی مـرۆڤ، وابـزانم لە فەقەرەی سێشـدا ئەوەمـان حەلکـردووە سەبارەت بە خانەی دایك، خانەی ڕەگ، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو زلفا فەرموو.

بەڕێز زلفا محمود عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت پرسیارەکی کاك قادر ڕەزگەیی لە پرۆژە یاساکەی ئێمەدا نییە، بەڵام من پێموایە ئەوە جێگای باسەو پێوستە جێگای بکرێتەوە، لە چەند وڵاتێکدا ئەمە هەیە، لە چەند وڵاتێکـی تـردا کە بەپێ ڕێنمایی وەزیری تەندروستی یـاخود دادگای بـاڵا یەکـلای دەکـاتەوە لە حاڵەتێکـدا جـگە لە وەرگرتنی لەم کەسە لێهاتەیە هیچ چارەسەرێکی تر نەبـوو ئینجـا بە قەراری دادگـای بـاڵا یـاخود حاکم ئەوکاتە یەکلا دەکرێتەوە دەتوانی وەربگیرێ ئەمە ئەتوانی بە خاڵێك جێگای بکـرێتەوە، بە نیسبەت پرسیاری مامۆستا لەسەر خاڵی سێیەم کە ئەڵێ تێی ناگەم خاڵی سـێیەم ئەمە زیـاتر بـۆ

دكتـۆر و دەزگـا تەندروسـتییەكانە كە باسـی خـانەی ڕەگـی دەكـات واتـا ئەو خـانەی كە خۆیـان دروسـت ئەكەنەوە (semi cell) بە نمـوونە جگەرمـان هەیە، مـۆخی ئێسـكمان هەیە چەنـدیش لێبكرێتەوە خۆی دروست دەكاتەوە ئەوە بۆ كەسێكی كە پسپۆربێ لە تەندروسـتیا زۆر ئاسـانە و زۆر ڕوونە تێگەیشتنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ڕەئی بەڕێز دكتۆر ڕێكەوت وەزیری تەندروستی هەرێمی كوردستان وەردەگـرین فەرموو.

بەڕێز د.ڕێكەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی حكومەتی هەرێم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕای من ماددەی یەكەم پێویسـتە بەم شـێوەیە دابڕێـژرێ (پێویسـتە بەخشـینەكە لە ویسـتێكی ئازاد و جێگیركراو بە نووسراو بێت كە ڕاستێندراوبێت لە لایەن نووسەری دادی) یەعنی (مصدق مـن قبـل كاتـب العـدل) دەبـێ كاتـب عەدل ئاگای لەوە بێـت ئەویـش بەو شـێوەیەی كە پەیـڕە و ڕێنمایەكانی ئەم یاسایە دیاری دەكەن، مـاددەكەی تـر هەنـدێك لە ئەنـدام پەرلەمـانە بەڕێزەكـان سەبارەت بە خانەی سێیەم، بەڵێ وایە خانەی ڕەگـی هـیچ تەئسـیرێك ناكـاتە سـەر ئەو مـرۆڤەی پێـی ئەبەخشێ خۆی خۆی دروست ئەكاتەوە، چەندەها نموونەشمان هەیە لە وڵاتانی تر نەك هەر بۆ مۆخی ئێسك بەڵكو بۆ هەندێك جار بۆ شەلەلی نصفی و بۆ ئەوەی كە نوخاعی شەوكیش زرع ئەكرێتەوە، بەڵام تا ئێستا نەگەشتۆتە وڵاتی ئێمە، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ بەڕێز دكتۆر ڕێكەوت، بەڕێز دكتۆر عبدلله فەرموو.

بەڕێز د.عبدلله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئیحتیمالە ئێمە موشكیلە لە وەرگێرانی تەرجـومە هەبـی، چـونكی نەسـی عەرەبـی وەكـو دكتـۆر ڕێكەوتیش ئاماژە پێكری (یجب ان یكون تبـرع صـادر ان ارادە حـرا و مپبـت بالكتـابە) لە نەسـی عەرەبیە كە نەنووسیە (مثبت بالكتابة) ئان ژێ (مثبت تحريريا) بەس یەعنـی پشـتی وەرگێرانـی بۆ كوردی یان نووسراوی سەرچاوەیی ئیحتیمالە ئەوە موشكیلەی تەرجومە بیتن.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عمر عینایەت تێبینیەكت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مـن لە لیـژنەی یاسـایی ئەپرسـم (ارادة حـرة) چ فەرق هەیە یەعنـی تەرجـومەیەكی زۆر جـوان ئارەزوومەندانە، یەعنـی بـۆچی خۆیـان لەو ووشـە جـوانە كـوردییە ئەپـارێزن؟ ئەوە زۆر گـرنگە ئارەزوومەندانە بێت و بە دەست نووسـەكی بەخشـەری پەسـندكراو لە داد نـووس پشـت ڕاسـت كرابێتەوە وەكو جەنابی دكتۆر ڕێكەوت باسـی كـرد، ئـیلا ئەبـێ ئەو عیبـارەتە ئەوان فەرزی كەن بەسەرماندا تەرجومەكەشیان زۆربەی سەقەتە ئەمە یەكێكیان، لە خـاڵی دووەمـدا هـاتووە ئەڵـێ دایـك و باوكیشـی یـان ئەوەی لە ڕووی یاسـاییەوە نـوێنەرایەتی دەكـات، باشـە پێمـان بڵـێ ئەو

(ئەوەی)ەتان لە کوێ هێناوە؟ با عەرەبیەکەمان بۆ بخوێننەوە بزانین ووشەی (ئەوەی) لە کوێ هاتووە، (ئەوەی) لە کوردیا کوا هەیە یان (ئەوەی)، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین ڕەئی کۆتایی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، بەڕێز کاك قادر ڕەزگەی فەرموو.

بەڕێز قادر وەتمان رسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە تەنها یەك ووشە، ئەوەی وتم پێچەوانەی مافی مرۆڤ نییە، پارێزگاری کردنە لە مافەکانی مرۆڤ، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك دکتۆر ڕێکەوت فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی حکومەتی هەرێم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من حەز دەکەم هەندێك شت ڕوون بکەمەوە، ئەوەی ئەو کاك قادر ڕەزگەیی و هەندێ برادەری تر ئەیڵێن ئەوە من ڕۆژانە ئەیبینم، بەڵام مەسەلەن ئەوەی کاك دکتۆر عبدلله لە کوێ خوێندویەتیەوە کێ فەتوای داوە، بەڵام وڵاتی ئێمە وڵاتێکی ترە یەعنی ئەبێ تۆ قانون بۆ وڵاتەکەی خۆت دابنێی، ئێمە ئێستا نزیکەی ١,٨٠٠,٠٠٠ ئاوارە خزمەت دەکەین ئەو ڕۆژە هەندێك لە قونسوڵی وڵاتە گەورەکانەوە هاتووە دەڵێ (٣٠) کەس لە گەرمیان ئێوە گورچیلەتان فرۆشتووە، لەبەر ئەوە وڵاتی ئێمە وڵاتێکی تایبەتە، وڵاتێکە ئێمە تەبەقەی فەقیری تێدایە، ئاوارەی تێدایە، کەم ئەندامی تێدایە، خەڵکی تری تێدایە، بۆیە بازرگانی کردن بە گورچیلەوە یاخود ئەو ئیستیسناکردنانە قانونەکەمان لێ تێکدەدا، لەبەر ئەوە نابێ بە هیچ شێوەیەك ڕێگا بە هیچ ئیستیسنایەك بدەین، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئەم ڕوونکردنەوەیە، کاك دکتۆر عبدلله ڕەئی کۆتایی فەرموو.

بەڕێز د.عبدلله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پرسیارا کاك انور قادر مەسەلەی ئەو (زەرع لوقاح حەزم) ئێستا زیاتر لە (١٤٠٠) سەنتەر هەیە لە جیهان ئەو عەمەلیاتە ئەنجام دەدرێت، ساڵانە پتر لە (٦٠ - ٧٠) هەزار ئەو جۆرە عەمەلیاتە ئەنجام دەدرێت لە هەموو جیهان، ئێستا بۆیە سەرچاوەیەکی سەرەکی بۆ چارەسەرکردنی پتر لە (٢٠) نەخۆشی زۆر کوشندە سەرەتانی خوێن و سەرەتانی غودەی لەمفاوی و ئەو جۆرە نەخۆشیانە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئەم ڕوونکردنەوەیە، ڕەئی کۆتایی بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا بیخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی(٥):

یەكەم: پێویستە بەخشینەكە لە ویستێكی ئازاد و جێگیركراو بە نووسراوی سەرچاوەی گرتبێت ئەویش بەشێوەیەك كە پەیڕەو و ڕێنماییەكانی ئەم یاسایە دیاری دەكەن.

مەبەستمان (ارادة حرة المستقرة) كە لێرانەش موشەرەع دەڵێ بە نووسراوی واتە (المثبت كتابیا او تحریریا)، (تحریریا و كتابیا) بە شێوەیەكی فەرمی، بۆیە پێویست ناكاتن مەسەلەی بابەتی كاتب عەدل و ئەوانە ئیزافە بكەین بۆ ناو ماددەكە، چونكە دەڵێن (المثبت تحریریا) واتە بە شێوەیەكی نووسراو بی نووسراوەكەش نووسراوێكی فەرمییە.

دووەم: جگە لە نەشتەرگەری چاندنی مۆخی ئێسك بەخشین لە كەسانی نا لێهاتەو كەم لێهاتە (عدم الاهلیة تناقصها) قبول ناكرێت هەتا ئەگەر دایك و باوكیشی یان ئەوەی لە ڕووی یاساییەوە نوێنەرایەتی دەكات ڕەزامەندی لەسەر بدەن.

سێیەم: دەكرێت گواستنەوە و چاندنی خانەی دایك خانەی ڕەگی لە منداڵ و لە كەسانی نا لێهاتەو كەم لێهاتە (عدم الاهلیة تناقصها) بۆ دایك و باوك یان منداڵەكان یان لە نێوان خوشك و برایەكان ئەنجام بدرێ بە مەرجێك ڕەزامەندی نووسراوی لە هەردوو دایك و باوكی منداڵەكە بدرێت ئەگەر هەردووكیان لە ژیاندا مابن یان یەكێكیان لە حالەتی مردنی ئەوی دیكە یان لەو كەسەی باوانە یان ویسایەتی لەسەری هەیە لە جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی كەسی نا لێهاتە یان كەم لێهاتە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ماددەكە دەخەینە دەنگدانەوە نیساب هەیە فەرموو ئەوەی لەگەڵە با دەستی خۆی لەگەڵ بەرز بكاتەوە؟ (٤٣) كەس لەگەڵن، ئەوەی دژە دێڵین دیارە بەڕێز دكتۆر ڕێكەوت ئیختیساسە لێرە حازرە دەرفەتێك هەیە هەندێك تێبینی تری هەنە، ئەو تێبینیانە پێمان باشە بە نووسین، ئێستا ئەگەر زەحمەت نەبی بینووسی بدەی بە لیژنەكە.

بەڕێز د.ڕێكەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی حكومەتی هەرێم:

كاتب عەدلەكە ئەوە زەرورە، ئەزانی چۆنە زۆر جار لە ژنی ئەستێنن، لە خوشكی ئەستێنن یان لە ژنی ئەستێنن، جاری وا هەیە جەبری ئەكەن كتابێكی لە ماڵەوە بە زۆر پێئەنووسن، تۆ كە هێناتە بەردەم لیژنەیەك لیژنەكە قانونێكی تێدابوو قانونی تەبعەن قانونی دەوائیری سحە قوەتی كاتب عەدلی هەیە، لەوانەیە لەبەر چاوی ئەو لیژنەیە بڵێ نایدەم من خۆم بەسەرم هاتووە، نەخۆشێكیان هێنابوو وتی من نایدەم دوای ئێمە لیجنە توبیەكە وتمان كاكە ئەوە نابێ گورچیلەكەی نابێ، بۆیە یەعنی زەرورە قەناتێكی تر هەبێ دوای ئەو كتابەتە، كە قەناتی تر نەبوو موقابەلەی ئەو بكا كێ ئەڵێ ئەو نووسینە لە ژێر زەخت دانییە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لێیان دەكەین لە لیژنەی یاسایی لە سیاغە، بە شێوازێكی وا سیاغە بكرێتن كە قابیلی ئیشتیهاد نەبیتن، بەڕێز دكتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
دەيكەين بە نووسراوێكی فەرمی، كە وتمان نووسراوێكی فەرمی واتا ئەو نووسراوە پێويستە لە لايەن جيهەتێكی فەرميەوە موسادەقەی لەسەر بكا.
بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
بنووسە لە سياغە، عيلاجەكی باشە، دكتۆرە بەهار فەرموو.
بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ويستم بڵێم ئەم ماددەيە دەنگی لەسەر دراوە، بەڵام ئەوە لە سياغە ئيزافە ئەكەين.
بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
باسمان كرد لە سياغە، نوقتەی نيزامی.
بەڕێز عمر عينايەت حەمە:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
دەنگی لەسەر درا، دژ وەرنەگيرا موناقەشەشی لەسەر كرا، ئەوە پێچەوانەی پەيڕەوی ناوخۆيە، برادەرانی ليژنەی ياسايی خۆيان پێچەوانەی ياساكانن.
بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
بەڵێ بۆ دەوڵەمەندكردنی سياغەبوو، ئێستا ئەوەی دژە......
بەڕێز عمر عينايەت حەمە:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
نەخێر سياغە نييە، ئێوە گۆڕيتان.
بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
ناگۆڕێ، دكتۆرە ڤالا ڕەئی جەنابتان فەرموو.
بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
مـن لە ڕوونكـردنەوەكەم لە كـاتی خوێنـدنەوە ئيشـارەتم بەوەدا كە مەبەسـتمان لە نووسـراو نووسراوێكی فەرمييە.
بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:
ئەوەی لەگەڵە ئەوە تەواوو بوو، ئەوەی دژە؟ (٥)كەس دژە ماددەكە پەسەندكرا، ماددەی شەشـەم بخوێندرێتەوە فەرموو.
بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:
بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.
ماددەی (٦)
كەسی بەخشەر يان ئەوی ياسا پێويستی بە ڕەزامەنديدانی كردووە لەسەر بەخشين، بـۆی هەيە لە بەخشـينەكە پاشـگەز بێـتەوە تـاوەكو پـێش دەسـتكردن بە ئەنجـامـدانـی نەشـتەرگەری گواستنەوەكە.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەوەی دەیەوێت موناقەشە بکات لەسەر ئەو ماددەیە ناوی خۆی بنوسێتەوە، دیارە چوار بەڕێز دەیانەوێت قسە بکەن لەسەر ئەم ماددەیە، دکتۆرە جوان فەرموو.

بەڕێز د. جوان اسماعیل عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە ماددەی (٦) باسی بەخشینی دەکات، ئەوەش بەڕاستی قیمەکی ئینسانییە، هاوکارییە، قیەمی ئینسانی دەچەسپێنی لەناو کۆمەڵگا، بەڵام ئێستا ئەو ماددەیە ئەگەر بخینی ماددەکە زۆر مەفتوحە، داوای لێبوردنیش لە لیژنەی دەکەم، چونکە ئێستا قسەکردنی لەسەری ئێمە لە لیژنەی زۆر بە تێرو تەسەل گفتوگۆمان لەسەر ماددەکان کرد، بەڵام ئێستا لە کاتی موناقەشە ئەو فکرەیەم لۆ هات، ماددەکە ئەگەر وا بخینی ماوەیەکی مەفتوحی کراوە لە پێش موتەبەریعی کردیتەوە، باشە ئەوە مەسەلەن یەكەك نەخۆشە گورچیلەی پێویستە، گورچیلەی راوەستا گورچیلەی پێویستە یەكەك هات گورچیلەی بداتێ پاشی دوو رۆژی لە عەمەلیاتی پشێمان بۆوە ئایا حالەتی دەروونی نەخۆشیەکەی کو دەبی؟ ئایا حالەتی سحی خەتەریاتی نابی؟ لەبەر ئەوە داوا دەکەم ماوەکی دانێن لە پێش موتەبەریعی وەها مەفتوح نەبی وای لێبێ ماددەکە ئەگەر لیژنەی یاسایی لەگەڵم بی (کەسی بەخشەر یان ئەوەی یاسا پێویستی بە ڕەزامەندیدانی کردووە لەسەر بە خشین بۆی هەیە لە بەخشینەکە پاش گەز بێتەوە پێش دەستکردن بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری گواستنەوە بە ماوەیەکی گونجاو) بە عەرەبییەکەش زیاتر بە قوەت لێك تێدەگەیشتین (یجوز للمتبرع او من استلزم القانون موافقته علي التبرع العدول عن التبرع قبل بدو في اجراو عملية نقل بفترة مناسبة) زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، زەحمەت نەبێ ئەوەی نووسیتە لەبەر ئەوە درێژبووە ئەگەر بە نووسین بۆیان ڕەوانەی بکەی سوپاست دەکەین، بەڕێز عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەسی بەخشەر، بەخشەر ئێمە تەعریفمان کردووە کەواتە کەسی بەخشەر کەسەکە زیادەیە، لەو شوێنانەی پێویستە کەس هەبێ دایان نەناوە لەو شوێنانەی کە پێویست نییە دایاناوە، کەواتە بەخشەر یان ئەو کەسەی یاسا پێویستی بە ڕەزامەندیدانی کردووە لەسەر بە خشین بۆی هەیە لە بەخشینەکە پاش گەزبێتەوە، ئەو (تاوەکو)ە زیادەیە هەر پێویست ناکا پێش دەست پێکردن بە ئەنجامدانی نەشتەرگەریەکە (تاوەکوەکە) زیادەیە یەعنی بێ و نەبێ تەحسیل حاسڵە، کەسەکەی پێشوش پێویستە لابرێ بەخشەر یان ئەو کەسەی ئەبێ ئاوای لێبکرێ، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك سوهراب فەرموو.

بەڕێز سوهراب میکائیل محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس من داخازەك ژ بەڕێز دکتۆر عبدلله هەیە ئەگەر بۆمە بەس بێ ڕوونکەتن پـێش دەسـتکردن بە ئەنجامـدانی نەشـتەرگەری گواسـتنەوەکە، یەعنـی کەنگـی مـاوەی وێ دەسـت پـێکەتن پـێش دەست پێکردن کەنگی؟ بەرێ کوبەنە سالێکە ڕۆژەکێ پیچەك نیزیکا دکتۆرە جـوانە، ئەگەر بێـتە دەستنیشانکردن بەرێ کو ئەم دەنگ لەسەر بدەین باشە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دواتر داوا لە دکتۆر عبدلله دەکەین ڕوونکردنەوە بدات ئێستا بەڕێـز شـوان قەڵادزەیـی فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من لەلایەن بەڕێز دکتۆرە جوان کرا، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شێرکۆ حەمە امین فەرموو.

بەڕێز شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها ئەوە دارشتنەوەکەی ڕەنگە خۆشتریش بخوێندرێتەوە (کەسـی بەخشـەر یـان ئەوەی یاسـا لەسەر بەخشین پێویستی بە ڕەزامەندیدانی کردووە، هەتا پێش دەست پێکـردن بە ئەنجامـدانی نەشتەرگەری گواستنەوەکە بۆی هەیە لە بەخشینەکە پاشگەزبێتەوە) ئەگەر ئاوا دایبرێژنەوە زۆر کوردی تر و ڕەوان ترە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئەگەر ئەوەی نووسـیتە ئێسـتا پێشـنیارت کـرد بنێـری بە نووسـین بـۆ لیـژنەی یاسـایی، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دەکەین ڕەئی خۆیان بدەن، بەڵێ دکتۆر ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕایەی پێی وابوو فەترەیەکی موحەدەد دیاری بکرێت بۆ کەسی موتەبەرع، لێرانە مـوتەبەرع موتڵەقە حەقی تەبەروعەکەی، بۆیە بەهیچ شێوەیەك هیچ قەیدێك هیچ شەرتێك هیچ مەرجێك ناتوانین بخەینە ئەستۆی کەسی موتەبەرع، کەسی موتەبەرع بۆی هەیە ئاخر لەحزەش پەشیمان بێـتەوە لەو تەبەروعەی کە کردوویەتـی، هـیچ یاسـایەك حەقـی نەداوەتـێ خـۆی کە حەقـی موتەبەرع قەیدبکاتن بەدانانی مەرجێك یان بەدانانی شەرتێك بۆیە ئەوەیان لە ڕووی یاساییەوە ئەو کـارە نـاتوانین ئەنجامبـدەین، بەڵام لە ڕووی لـوغەوییەوە ئەو پێشـنیارانەی کە کـران ئێسـتا لیژنە پەیوەندیدارەکان دایدەڕێژین، سوپاسی ئەندامان دەکەین.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئەو ڕوونکردنەوە، بەڕێز دکتۆر عبدلله فەرموو.

بەڕێز د.عبدللە جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ژی بەرسڤ بوو بۆ کاك سوهراب نەفسی بەرسڤا دکتۆرە ڤالایە، چونکە تەبەروع تشتەکی موتلەقە یەتەویع نەشێ مودەیەکی بۆ دانێی، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئەم ڕوونکردنەوەیە، ئێستا داوا لە بەڕێز وەزیری تەندروستی دەکەین ڕەئی جەنابیان لەسەر ئەم مەسەلەیە فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی حکومەتی هەرێم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ ناوەڕۆکی ماددەکەم، بەڵام ئەگەر بکرێ هەتا کاتی دەستکردن بە ئەنجامدانی نەشتەرگەریەکە، یەعنی نەخۆشەکە بۆی هەیە پەشیمان بێتەوە هەتا پالی ئەخەن، حەقی موتلەقی نەخۆشەکەیە، بەخشەرەکەیە کە پەشیمان بێتەوە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا دەکەین ماددەکە دووبارە سیاغەبکرێتن بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، بەڵێ کاك سوهراب فەرموو نوقتەی نیزام.

بەڕێز سوهراب میکائیل محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قەزدا من ژوێ ئەو نەبوو دەمێك بێتە دەست نیشانکرن، بەس من تڤی ئەڤە بۆمە بێتە ڕوونکرن، بەری بێتە عەمەلی کرن، بەری بێتە تەخدیر کرن، کیش وەختا ئەم حسێب کەین بەری دەست پێکرنا ئەنجامدان، قەزدی من ئەڤەیە نەکو ئەم بێنە دەستنیشان بکەین ئەڤە مافێ ویە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عبدللە پێویستی بە ڕوونکردنەوەیەکی زیاتر هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.عبدللە جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەرەبییەکە زۆر وازیحە (حتي ما قبل بدئ في اجرائ عملية نقل) یەعنی پێنج دەقیقە ژ بری عملیەت نقل ژحتی ما قبلەیە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببوورە جەنابی سەرۆك، ئەگەر ئەو (حتی)یە لێرە بوترێت تەنانەت پێش دەستپێکردنەکە زۆر باشترە، زۆر باشتر ئەیپێکێ، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، (حتی) بیکەنە تەنانەت ڕاسترە، بەڕێز دکتۆرە ڤالا ئەگەر ماددەکە بخوێنییەوە.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی(٦): بەخشەر یان ئەو کەسەی یاسا پێویستی بە ڕەزامەندیدانی کردووە لەسەر بەخشین، بۆی هەیە هەتا پێش دەستکردن بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری گواستنەوەکە لە بەخشینەکە پاشگەز بێتەوە.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ماددەیە بەو شێوازە دەیخەینە دەنگدانەوە، ئەوەی لەگەڵە دەستی خۆی بەرزبکاتەوە؟ (٤٦)کەس لەگەڵە، ئەوەی دژە؟ (١) کەس دژە ماددەکە پەسەندکرا، ماددەی(٧) بفەرموون.

بەڕێز د.ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی(٧)"

یەکەم: مامەڵەکردن بەهەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێکی یان یەکێك لە شانەکانی لەسەر شێوەی فرۆشتن یان کڕین یان بە بەرامبەر و سروشتەکەی هەرچیەك بێت قەدەغە دەکرێت.

دووەم: نابێ چاندنی ئەندام یان بەشێکی یان یەکێك لە شانەکانی ببێتە هۆی ئەوەی کەسی بەخشەر یان هەریەکێك لە میراتگرەکانی هیچ سوودێکی ماددی یان عەینی لەکەسی وەرگر یان لە کەس و کاری بەهۆی گواستنەوەوە بێ یان بە بۆنەی بەدەست بهێنن.

سێیەم: قەدەغەیە لەسەر پزیشکی تایبەتمەند دەست بکا بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری چاندن لەکاتی زانینی بە سەرپێچی کردنی هەر حوکمێك لە حوکمەکانی هەردوو بڕگەیەی سەرەوە بەر لە تەواوکردنی ڕێکارە یاساییەکان.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا دەست دەکەین بە گفتوگۆ لەسەر ئەم ماددەیە، ئەوەی دەیانەوێت قسە بکەن ناوی خۆیان بنووسن فەرموون، بەڕێز شکریەخان فەرموو.

بەڕێز شکریه اسماعيل مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ماددەی (٧) بە تەواوی زیادەو لە ماددەکانی پێشتر باسکراوە و پێویست ناکات لێرە دووبارە بکرێتەوە، بە پێویستی دەزانم ئەم ماددەیە لابەن، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز منیرەخان فەرموو.

بەڕێز منيرە عثمان علي:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی(٧) بڕگەی دووەم لە کۆتایی دێڕەکە کە ئەڵێ گواستنەوە بێت یان بە بۆنەی بەدەست بهێنن، هەست ئەکەی یەعنی ئەوە مەتاتیە و ئینسان نازانێ مانای ڕستەکە تەواوناکاو بڕگەکە کەم و کوڕی تێدایە بۆیە داوائەکەم جارێکی تر دایبڕێژنەوە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز عمر عینایەت فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە بڕگەی یەكەم (مامەڵە كردن بەهەر ئەندامێك لە ئەندامەكانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێكی یان یەكێك لە شانەكانی لەسەر شێوەی فرۆشتن یان كڕین یان بە بەرامبەر و سروشتەكەی) ئەلێرە ئەوە وازیح نییە، سروشتەكەی مەبەستیان چییە ئەگەر دەقە عەرەبییەكەمان پێ بڵێن بۆ ئەوەی تەرجومەكە باشترە یان سروشتەكەی هەرچییەك بێ قەدەغەدەكرێت، دووەمیش نابێ چاندنی ئەندام یان بەشێكی یان یەكێك لە شانەكانی ببێتە هۆی ئەوەی كەسی بەخشەر یان هەر یەكێك میراتگرەكانی هیچ سوودێكی ماددی یان عەینی لە كەسی وەرگر یان لە كەس و كاری بەهۆی گواستنەوە بێت یان بەبۆنەی، بەبۆنەی چی؟ یەعنی ئەوەش هەر وازیح نییە، ئەوەش ئەبێ چاك بكرێت، سێیەمیش لە وشەی حكومەكانی هەردوو بڕگەی بڕەگەكە بە هەڵە نووسراوە چاكی بكەن، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دكتۆر شێركۆ جودت فەرموو.

بەڕێز د.شێركۆ جودت مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حاڵەتێك هەیە پێموایە لەم ماددەی(٧) یان ئەبێ ئیزافە بكرێ یان بە بڕگەیەكی جیا ببێتە چوار بڕگە یان زیاد بكرێ بۆ سێیەم ئەویش ئەوەیە زۆرجار ئەو دكتۆرانەی، هەندێك لەو دكتۆرانەی بڕیار ئەدەن لەسەر وەفاتی مرۆڤێك هەر خۆشیان ئەبنە ئەو كەسەی كە یان ئەو دكتۆرەی كە بڕیار ئەدا لەسەر نەقلی ئەو ئەندامە یان ئەو عزوە بەشەریە بۆ جەستەی بە شەرێكی تر ئەمە حاڵەتێكی زۆر مەترسی دارە هەر بۆیە مونەزەمەی تەندروستی جیهانی لە مەبدەئی دووەمی تەوجیهی خۆیدا ڕاپۆرتی جیهانی خۆیدا ڕایگەیاندووە كە نابێ ئەو دكتۆرەی بڕیار ئەدا لەسەر وەفاتی ئینسانێك هەر خۆی بڕیار بدا لەسەر ئەوەی كە چ عزوێك یان ئەو عزوە نەقل بكرێت، بۆیە لە پێشنیارەكەم ئەوەیە كە هەر نەسی مەبدەئی تەوجیهی تەقریری مونەزەمەی سحەی عالەمی دوو بكرێ بە بڕگەیەكی تر لە ماددەی (٧)دا كە ئەڵێ (لا یجوز للاَطباو الذین یبتون في أن وفاة المتبرع المحتمل قد حدثت فعلاً أن تكون لهم علاقة مباشرة بعملیة نزع الخلیة أو النسیج أو العضو من المتبرع أو بإجراواات زرع أي منها لاحقاً ولا أن ینهضوا بمسؤولیة رعایة أي من المتلقین المحتملین لهذه الخلایا أو النُسج أو الاَعضاء)، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك بەهزاد فەرموو.

بەڕێز بەهزاد دەرویش:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (٧) سێیەم كە بەحسێ حكومێ هەردوو خاڵێ سەرەوە دكەت، قەناعەتا من گەلەك حكومێ دییەت هەی ڤێ یاسایێدا كە پزیشكی تایبەت پێگیری بكات، لبەر هەندێ پێم باشە ڤێ

شێوازێ بێتە سیاغەکرن (قەدەغەیە لەسەر پزیشکی تایبەتمەند دەست بکات بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری چاندن پێش کۆرێ کارێ یاسایی تەواوبن)، چنکی وەزارەت مەعنییە دەرئێخستنا رێنمای پێویست بۆ پزیشکا تایبەتمەند ئیحتماله دە رێنمای بۆ وان پزیشکێ دەربێخی نە بەس هەردوو خالێ سەرەوە ئاماژە پێکرییە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو شیرین فەرمووو.

بەڕێز شیرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دبێژم مادده (٧) برگا ئێکێ و یا دووێ هەردووك زێدەنە، چنکی لە مادده (٤) هاتییە بەحس کرن تنێ برگا سێ دەمینێتن قەدەغەیە لەسەر پزیشکی تایبەتمەند، سەبارەت بە پرسیارا کاك عمر عینایەت کە بەحس کری برگا ئێکێ بەرامبەر سروشتەکەی، ئەگەر بێن دەقی عەرەبی بخوینن (یحضر تعامل بأي عضو من اعضاء جسم الانسان او جزء منه او احد انسجته علي السبيل بيعه او شراء او بمقابل ايا كانت طبيعته) یەعنی لێرە تەرجومەی حەرفی کراوە لەبەر ئەوە بە کوردیەکەی تۆزێك وازیح نەهاتووە یەعنی بەهەر شێوەیەك بێت نەك بەرامبەر و سروشتەکەی بێ، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر عبدلە فەرمووو.

بەڕێز د.عبدلە جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە روونکردنەوەی بەڕێز دکتۆر شەوکەت و کاك بەهزاد تەبعەن ئەوە ماددەی (١٥) فەسڵی چوارەم (اجرءات زرع اعضاء بشرية) ئەو چوار لیژنە تێدایە (لجنة موافقة علي اجراء عمليات زرع و لجنة تحقق من الموت و لجنة قيام بزرع اعضاء و لجنة قيام بأخذ اعضاء من المتوفي) بەتەفسیل لێرە ئاماژە پێکریە، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر سراج فەرمووو.

بەڕێز د.سراج احمد حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پرسیارەکەی کاك عمر عینایەت لە جێی خۆیەتی باسی وەی کردیە بە بۆنەی نەمینێ، فیعلەن بەبۆنەی وشەیەکە مانای نادا، لەبەر ئەوەی لە عەرەبییەکەی تەرجومەی حەرفی کرایە لە عەرەبییەکەش وایە (سبب النقل او بمناسبته) جا من داوا دەکەم لە لیژنەی مەعنی (مناسبته) لابرێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دەکەین ڕەئی خۆیان بدەن، ڕاتان تکایە، بەڕێز دکتۆرە بەهار فەرمووو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەم کە ئەڵێ بەرامبەر و سروشتەکەی هەرچییەك بێ، ئەیکەینە کڕین یان بە بەرامبەر کە سروشتەکەی هەر چییەك بێ واتە ئەو بەرامبەرە سروشتەکەی هەر چییەك بێ نەقدی بێ یان عەینی، سەبارەت بەوەی لە بڕگەی دووەمدا بە هۆی گواستنەوە بێت یان بە بۆنەی ئەم شتە لە یاسادا شتێکی نەشاز نییە یەعنی شتێکە هەیە لە زۆربەی کاتەکاندا بە هۆی ئەوە یان بە موناسەبەتی ئەوە، یەعنی بە موناسەبەتی ئەو وەرگرتنەیە، موناسەبەتی ئەو گواستنەوەیە بۆیە بەهۆی لەگەڵ بە موناسەبەتی دوو شتی جیاوازن زیاد نییە لێرە وەکو ڕای لیژنەی یاسایی، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تکایە ڕەئی لیژنەی تەندروستی، دکتۆر عبدالله، فەرموو.

بەڕێز عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بخودێ من ڕوونکردنەکی هەی، ئەگەر دەرفەت هەبیتن، کە عەلاقەت لە ماددەی حەفتی هەی، مەسەلەی کرین و فرۆتن و موقابل و فائیدەی عەینی و نا عەینی، ئەو ژی ئەبوو جەنابی دکتۆر ڕێکەوت ئاماژە پێ کری لە ئیران، لەوێ ئێستا موشکیلەی چاندنی گورچیلە، تەقریبەن ئەوە حەل بووە، چونکە یەکەم دەوڵەتە لەجیهان کە ئێستا قائیمەی ئینتیزامیە، هەرکەسێك پێویستی بە گورچیلە هەبیتن، حکومەت ئەتوانێت بۆی دابین بکات، چونکە ڕابیتەیەکی دروست کردووە (کەناوی ڕابیتەی ئەو نەخۆشیانەی کە تووشی فەشەلی کیلەوی بوون، ئەوانەشی کە پێویستیان بە چاندنی گورچیلەیە)ئەو ڕابیتە (٧٩) فەرعی هەیە لە هەموو ئێراندا، (٢٥) سەنتەریشی هەیە بۆ چاندنی گورچیلە، هەر نەخۆشێك لە ئێران عەجزی کلیەی هەبێت ناوی ئەو لەو ڕابیتەیە دەنووسرێت، هەرکەسێکیش ئامادە بێت بە ساغی بە زیندوویی، گورچیلەی خۆی ببەخشێت بۆ ئەو نەخۆشە، ناوەکەی لەوێ نووسیوە، بەس چۆن، حکومەت هەموو نەفەقاتی ئەو عەمەلیاتە لە ئەستۆی خۆی دەگرێت، هەموو ئەو دەرمانانەشی کە بۆ پێش و پاشی عەمەلیاتەکە پێویستی پێیەتی ئەویش لەسەر حکومەتە، حکومەت بۆ ئەوە ڕێگای لە سەماسیرە بگرێت یان ئیمیرجنسی، حکومەت خۆی بەو ئەرکە هەڵدەستێت، کە بڕە پارەیەك وەك دیاری بەو کەسە دەدات، کە تەبەروعی کردووە، حەقی نەخۆشەکەش بڕە پارەیەك وەك دیاری بدات بە موتەبەریعەکە، خۆی تەبعەن بێجگە لەوەش حکومەت ئەو کەسەی موتەبەریعە سوودمەند دەبێت لەهەموو خەدەماتی بیمەی تەندروستی بێ دانی قستی مانگانە، تەبعەن بەو ڕێگایە هیچ کێشەی گورچیلە لە ئێران نەماوە، ئێمە پرسیارمان ئەوەیە، بۆ کەلتوری خۆمان ئەوە زۆر باشە، جەنابی دکتۆر ڕێکەوت بۆ کلتوری خۆمان حەدێکی باشە، چونکە سەقافەتی بەخشین تاکو ئێستا کەمە لە کۆمەڵگای کوردی، بمانەوێت ونەمانەوێت ئێستا هەیە کە بازرگانی و کڕینی گورچیلە هەیە، لە کوردستان ئەگەر بەو شێوەیە حکومەت بەو ئەرکە هەڵبستێت ئەوە حەلەقەی سمسارو تاجر ومافیاکان نامێنێت، وچونکە ئێستا مەسەلەن هەیە بە ٢٠ ملیۆن گورچیلە ئەکرێت، کە بەس (٥) ملیۆن ئەچێت بۆ موتەبەریعەکە، (١٥)ملیۆنی بۆ سمسارو مافیاکان دەبێت، یەعنی

ئەوە ئەزمـوونێكی زۆر سـەركەوتووە لە ئێـران، لەهەمـوو ڤەكـۆڵینی سـایكۆلۆجیش ئەگەر ئیـك هانـدان و تەحفیـزی كەسـێك بكـات، تەحفیـزی مـاددی باشـترین تەحفیـزە بـۆ چارەسـەری ئەو كێشەیە، نازانم ئەمە چۆن دەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، قسەكانت گەشتن، داوا دەكەین لە بەڕێز وەزیری تەندروستی هەرێمی كوردستان، ڕەئی خۆی لەسەر ئەم ماددەی بدات، فەرموو.

بەڕێز د. ڕێكەوت حمە رشید (وەزیری تەندروستی هەرێمی كوردستان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەكەم: سەبارەت بە ڕوونكردنەوەكەی دكتۆر عبدالله، مـن پـێم وایە ئەگەر حكـومەت ڕازی بێـت بەو ئیلتیـزامە مـالییە، چـونكە ئێسـتا لە ڕاسـتیدا بڕیارێـك هەیە لەسـەرۆكایەتی ئەنجـومەنی وەزیران، هەر بڕیارێك ئیلتیزامی مالی زیاتر بخاتە سەر حكومەت خۆت دەزانیـت لەبەر قەیـرانە داراییەكەیە، ئێمە پێمان ناكرێت، بەڵام ئەو بڕیارە من بە شتێكی باشـی دەزانـم، یەعنـی فـیعلەن ئێسـتا (٢٠) ملیـۆن ئەدرێـت بە گـورچیلەیەك لەوانەیە (٥)ملیـۆن بـدرێت بە نەخۆشـەكە، ئەوە لە ئێرانیش فیعلەن قسەكەی دكتۆر عبدالله دەكەمەوە حەل بـووە، سـەبارەت بە مـاددەی حەوتەم، خاڵی سێیەم، تۆزێك ئەم خاڵە ئەبێـت صیاغە بكـرێتەوە، زانـین وشـەیەكی ڕەكیكە، یەعنـی تـۆ بەمن ئەڵێیت زانیووتە، من ئەڵێم نەمزانیووە، چۆن ئیسپاتی ئەكەیت كە زانیـوومە، بـۆیە ئیشـی پزیشكی تایبەتمەندیش نیە، ئیشی دەوائیری صەحەو وەزارەتە كە ئەم ئیشە بكـات، بەم شـێوەی لێ بكرێت، قەدەغەیە لەسـەر پزیشـكی تایبەتمەنـد دەسـت بكـات، بە ئەنجامـدانی نەشـتەرگەری چاندن پێش تەواوكردنی ڕێكاری یاسایی و كارگێڕییەكان)، ئێمە یاسامان هەیە، یاسـامان دانـاوە ڕێكارەكان چیە، ئەم نەخۆشە ئەبێت بە ئیرادەی خـۆی بێـت، ئەبێـت كیتـابێكی فەرمـی هەبێـت، بچێـتە بەردەم لیـژنەیەك كە دكتـۆرێكی دەروونـی و لیژنەیەكـی پزیشـكی بێـت كە بڵـێن كامـل ئەهلـیەتە، وە سـبووت نەبێـت كە زەختـی لەسـەرە، هەمـوو فەحصـەكانی بـۆ كرابێـت، ئەو گورچیلەیە بـۆ ئەم نەخۆشـە بێـت، كە ڕێكـارە یاسـایی و كارگێڕییەكـان تەواو بـوو، ئەو دكتـۆرە حەقـی هەیە ئەو زەرعە بكـات، بەڵام تـۆ ئەڵێیـت تـۆ زانیـووتە منـیش ئەڵـێم نەمزانیـووە، چـۆن لەبەینی من و تۆیدا حەل ئەبێت، بـۆیە قەدەغەیە لەسـەر پزیشـكی تایبەتمەنـد دەسـت بكـات بە ئەنجامـدانی نەشـتەرگەری چانـدن پـێش تەواو بـوونی ڕێكـارە یاسـایی و كارگێڕییەكـان)، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بۆ بەڕێز دكتۆر ڕێكەوت وەزیری تەندروستی هەرێمی كوردستان، بەڕێز مریم صمد فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵا بەڕێـزان دیـارە لە مـاددەی حەوت كە دكتـۆر عبـدالله پێشـنیارێكی كـرد، وە كـاك دكتـۆر ڕێكەوتیش تەوزیحی لەسەردا، وە پشتگیری لە پێشنیارەكەی كرد، بۆ ئەوەی دەزگایەك هەبێت تا

هەركەسێك ئەندامێكی خۆی ببەخشێت، پێتان وانیە ئەوە مەتاتی بێت و دواتر دەرفەتێـك بێـت بـۆ ئەوەی كە خەڵـك بیەوێـت لەڕێـگەی ئەوەوە سـوودمەند بێــت، مـن لەوە تێنەگەشـتم كە حكومەت لەبەرامبەردا پارە ببەخشێت بەو كەسەی كە ئەنـدامەكەی دەبەخشـێت، یەعنـی ئەگەر تەوزیحێك هەبێت خراپ نیە، یان ئەگەر قەرار بێت بكرێت بەماددە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ خاتوو مریەم، ئەگەر دكتۆر ڕێكەوت تەوزیحێك بدات لەسەر ئەو خاڵە، فەرموو.

بەڕێز د. ڕێكەوت حمە رشید(وەزیری تەندروستی هەرێمی كوردستان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا ئێمە بمانەوێت و نەمانەوێت، بەخشـین زۆر كەمە، یەعنـی كەس نـیە گـورچیلەی خـۆی بە خـۆڕایی بـدات بەكەس، ئەمـان هـاتوون تەبـعەن ئەو ئیرانیـانە و فـارس لە خیبـرەی خۆیـانەوە ئەوەیـان كـردووە، ئەوە خیبـرەی سـەدەها سـاڵە، فـیعلەن بەو مەرحەلانەی ئـێمەدا ڕۆشـتوون، هاتوون لەجیاتی ئەوەی دەڵاڵ دروسـت بێـت، هـاتوون خۆیـان ڕێكخراوێكیـان داناوە نـاوی ئەو نەخۆشـانەیان نووسـیوە كە پێویسـتـی بە چانـدنی گـورچیلە هەیە، نـاوی ئەو خەڵكانەشـیان نووسیوە كە ئەیانەوێت گورچیلەكانیان ببەخشن، دەوڵەت بڕە پـارەیەكی دانـاوەو سەقفێكیشـی دانـاوە، وابـزانم (٣)ملیـۆن تـمەنە، ئەگەر هەڵە نەبـم، دەیـدات بەو بەخشـەرە، كـابراش ئەگەر موتەمەكین بوو ئەتوانێت بڕە پـارەیەكی دیـاری كـراو بـدات بەو بەخشـەرە، شـتەكانیش گرنگـی لەوەدایە، تـۆ خـۆت تەعـامول لەگەڵ بەخشـەرەكە ناكەیـت، تـۆ ئەو ڕێكخـراوە نـاوەكەت بـۆ ئەدۆزێـتەوە، تەبـعەن بەپێـی فەحـص ئەگەر بـۆت ببێـت، واتە موتـابق بێـت، بەڕاسـتـی ئەگەر مەسـەلەكە مەسـەلەی قەیرانـی دارایـی نەبێـت، شـتەكان ڕێكوپێـك بێـت ئـێمە بەڕاوێـژ لەگەڵ سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی و لیژنەی تەندروستی پەرلەمان و لیـژنەی ئەوقـاف و تەبـعەن ئەبێـت شـەرعیش ڕێـگە بەوە بـدات، مـن پـێم وایە ئیقتراحێكـی زۆر باشـە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دكتۆر بۆ ئەو ڕوونكردنەوەیە، سێ ڕەئی ترمان هەیە، با ئەو ڕەئیـانەش وەربگـرین، دوایی ڕەئـی كۆتـایی بخـوێننەوە تـا بیخەیـنە دەنگەوە، دكتـۆر عبـدالله جاسـم، ڕەئیـت هەبـوو، فەرموو.

بەڕێز عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەروەكو ئیـزافە بـۆ ئەو ئاخافتـانەی بەڕێـز وەزیـری تەندروسـتی، ل كـوێتێ ژی ڤـێ گـاڤێ هەر بەخشەك حكومەتا كوێتێ چار هزار دینارێن كوێتی ددەتێ، یەعنی تەقریبەن دوانزدە هزار دۆلار، یەعنی ئەو سیستەمە هەیە ل چەنـد دەوڵەتەكـان، و لە ئێـران ئەو بـڕە پـارەی وەرگـر ژی ددەتە موتەبەڕیعەكە دكتۆر ڕێكەوت ئەوەش لە ڕێگای ئەو ڕێئاسوشنە تەحدیـد كـراوە (تحـدد و تـنظم من قبل الرابطة) و زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو زولفا، فەرموو.

بەڕێز زولفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم بابەتەوە من پێم وایە دەبێتە کڕین و فرۆشتن، ئەگەر بشکرێت تەحدید بکرێت کە پاداشتێکی بچووکی دەدرێتێ لەلایەن حکومەتەوە، بۆ ئەوەی بەجۆرێك سەپۆرت نەکرێت خەڵك هەوڵ بدات جەستەی خۆی بفرۆشێت، بۆ پەیداکردنی پارە لەسەر خاڵی سێیەم، کە وەزیری تەندروستی سیاغەی کردەوە، سیاغەکەی زۆر جوان بوو، بەڵام پێم باشە بکرێت بە (پزیشکی تایبەتمەند قەدەغەیە لە دەست پێکردنی لەپێش تەواوکردنی بەڵگەنامە فەرمییەکان، یاخود ئاگادارکردنەوەی لەلایەن لایەنێکی فەرمی، لەسەر ساختەیی ئەو بەرڵگەنامانەی کە پێیەتی) زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس خاتوو زولفا، خاتوو شیرین حوسنی، فەرموو.

بەڕێز شیرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئیزافا کردنا وێ خالّی کە دژە لەگەل ڤێ یاسایێ، چونکی ئەڤ یاسایێ لەسەر بنەمای بەخشین هاتیە دانان، ڤە ئیزافە کرنا وێ خالێ هەمی مادەکا تێك ددات، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز عمر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها ئەڵیم لە سێیەمدا (قەدەغەیە لەسەر) ئەم وشەیە وای لێ بکرێت یەکسەر بڵێین (نابێت)، بابەڕێزان وشەی نابێت دابنێین بزانن هیچ ئەگۆڕدرێت لەمەسەلەکە، دووەم، دەست بکات بەئەنجامدانی نەشتەرگەری گواستنەوەو چاندن، نەك هەر چاندن، ئەوە دەبێت بەڕێزتان بەجەنابی دکتۆر ڕێکەوت بڵێین، ئایا ئەکرێت گواستنەوە ئیزافە بکەین یان نا؟، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز شکریە اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەمە پێشنیارێکی زۆر چاك و پەسەندە، کۆمەڵێك کێشەی زۆرمان بۆ حەل دەکات، ئەمە وەکو کڕین نیە، حکومەت لەخەڵکی بکڕێت و بیدات بەکەسێکی تر، بەڵکو حکومەت وەکو پاداشت، یان دیاری بەو کەسەی دەدات، ئەمە لەلایەکەوە، لەلایەکی تریشەوە، دیارە کەسانێك کەناوی خۆیان تۆمار دەکەن، سەرجەم فەحصەکانیان بۆ دەکرێت، وە ئەو کەسانەشی کە پێویستیان بە گورچیلەیە لەهەما کاتدا فەحصیان بۆ دەکرێت، کە ئەمەش کاتمان بۆ

دەگێـڕێتەوە، ئەمەش ڕێگـایەکی زۆر چـاکە لەبەردەم ئەو کەسـانەی کە بازرگـانی بەم شـتەوە دەکەن، ئەوەشـمان لەبیـر نەچێـت، ئـێمە پـڕۆژە یاسـایەکمان پێشـکەش کـردوو خوێنـدنەوەی یەکەمیشمان بۆ کـردووە، سـەبارەت بە هەمـوارکردنەوەی ئەو صـندوقەی کە بـۆ یـارمەتی دانـی کەسانی نەخۆش بە شێرپەنجە، دیارە لەوەدا ٨ نەخۆشی کوشندەی تێدا باسکراوە کە ئەمـانەش هاوکاری بکرێن، یەکێك لەمانە ئەوە بێت، دەتوانین بڕگەیەکی بۆ زیـاد بکەیـن هەر لەو صـندوقی سەرەتانە کە ئەو ٨ نەخۆشیە کوشندەی تێدایە، لەوێدا حکومەت پاداشت بدات بەو کەسانەی کە بەشێك لە ئەندامی جەستەیان دەبەخشن، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر سراج، فەرموو.

بەڕێز د. سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبیعی ناونیشانی پڕۆژەکە لێرەدا باسی بەخشین ئەکـات، یەعنـی لێـرە بەدەق بیهێنـین و باسـی دەعمێکی مادی ئەو کەسە بکەین کە بەخشەرە، ئەوە پێشەکیەکە بۆ بازرگـانی کـردن ئەو بـابەتە، دەکرێت هاوکـاری بکـرێن، بەڵام بـا بە نەص نەچێـتە نـاو یاسـاکەوە، وەکـو ڕای لیـژنەی ئەوقـاف ئەوەیە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دکتۆر بەهار، فەرموو.

بەڕێز د. بهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەوەی کە حکومەت بتوانێت بە موقابیلێك ئەندامێك لە ئەنـدامەکانی لەشـی کەسـێك وەربگرێـت، ئـێمە وەکـو لیـژنەی یاسـایی ئەوە وەرنـاگرین و صـیاغەی نـاکەینەوە، چـونکە ئەوە دەچێتە بابی تیجـارەتەوە، فرۆشـتنەوە ئیتـر موقـابیلەکە حکـومەت بیـدات، یـان کەرتـی گشـتی بیدات، یان کەرتی تایبەت، بەڵام سەبارەت بە تێچـوونی عەمەلیـاتەکە، ئـێمە لە ماددەکـانی تـردا باسـمان کـردووەو جێگـامـان کـردۆتەوە، ئەو کەسـانەی کە ئیمکانیاتیـان نیـیە، حکـومەت ئەرکـی تێچوونی نەشتەرگەرییەکە ئەگرێتە ئەستۆ، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ڕەئی کۆتایی دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر ئەو پێشنیارەی کەکرا، من پشتگیری لە قسەکانی دکتۆر سراج و دکتۆرە شیرین و دکتـۆرە بەهار دەکەم، لەبەر ئەوەی لەگەڵ ئامانجی یاساکە ناگونجێت، دانانی ئەو ماددەیە، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تریشەوە، بڕگەی سێیەم، کەلەلایەن وەزیری تایبەتمەند صیاغە کرایەوە، هەرچەنـدە بە سوپاسەوە ئەوە ئەرکە کە ئەو دەیکێشێت، وەکو ئەوەمان صیاغە کردەوە کە وتـی، ئەوەشـی کە پەیوەندیدارە بە پێشنیارەکەی دکتۆر شێرکۆ، بەڵێ زۆر بەجـێ بـوو، بەڵام لەمـاددەی ١٥ لە دێـڕی ئەخیری ئەوە هاتووە، بۆیە نامانەوێت دووبارەی بکەینەوە، بەسوپاسەوە، ماددەی (٧):

١- مامەڵەکردن بە هەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ یان بەشێکی یان یەکێك لە شانەکانی لەشی لەسەر شێوەی فرۆشتن، یان کڕین، یان بەبەرامبەر کە سرووشتەکەی هەر شتێك بێت، قەدەغە دەکرێت.

٢- نابێت چاندنی ئەندام یان بەشێکی یان یەکێك لەشانەکانی ببێتە هۆی ئەوەی کەسی بەخشەر یان هەر یەکێك لەمیراتگرەکانی هیچ سوودێکی ماددی یان عەینی، لەکەسی وەرگر یان کەسوکاری بەهۆی گواستنەوە بێت یان بەبۆنەی بەدەست بهێنێت.

٣- نابێت پزیشکی تایبەتمەند دەست بکات بە ئەنجامدانی نەشتەرگەری گواستنەوەو چاندن بەر لە تەواوکردنی ڕێکارە یاسایی و کارگێڕییەکان.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ماددەکە بەو دارشتنەی کە ئێستا خوێندرایەوە دەیخەینە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، ٤٦ کەسی لەگەڵدایە، کێی لەگەڵدا نیە، ١ کەسی لەگەڵدا نیە؟، کەواتە ماددەکە پەسەند کرا بە زۆرینەی دەنگ، فەرموو بۆ ماددەی هەشتەم.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشتەم:

نابێت دەست بکرێت بە نەشتەگەری گواستنەوە بە مەبەستی چاندن تەنها پاش پێزانینی هەردوو کەسی بەخشەرو وەرگر نەبێت – ئەگەر تێگەیشتوو (مدركاً) بێت – لە ڕێگەی لێژنەی سێیانەی دەقکراو لە ماددە (١٤)ی ئەم یاسایەدا بە سروشتی هەردوو نەشتەرگەری گواستنەوەو چاندن و مەترسیە ئەگەرەکانی هەردووکیان لە مەودای نزیك یان دوورو وەرگرتنی ڕەزامەندی کەسی بەخشەرو وەرگر، یان ڕەزامەندی جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی، ئەگەر لە کەسانی نالێهاتە یان کەملێهاتە یان وەسیەتکراو بێت، ئەگەر مردوو بێت بەنیسبەت خانەکانی دایك – بەپێی ئەوەی برگەی (سێیەم)ی ماددەی (٥) دەقی لەسەر کردووە. و لێژنەکە کۆنووسێك بەمە ئامادە دەکات و بەخشەرو وەرگر واژووی دەکەن، ئەگەر بێ هۆش یان تێنەگەیشتوو نەبێت یان لە لایەن جێگرەوەی یان نوێنەرە یاساییەکەی.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەرگای گفتوگۆ دەکەینەوە ئەوەی دەیەوێت قسەی لەسەر بکات ناوی دەنووسین فەرموون، تەنها ٣ کەس دەیەوێت قسە بکات، کاك عومەر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من تەنها سەرنجەکەم (تێگەیشتوو) یەعنی فاهم ئەوە بکرێت بە (بەئاگا بێت) یان (هۆشیار بێت) لەدێڕی دووەم و ئەخیر وای لێ بکرێت، وشەی تێنەگەیشتوو لەوێدا مانایەکی نیە بکرێت بە (بەئاگا بێت) یان (هۆشیار بێت)، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز شکریە اسماعیل، فەرموو.

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من زۆر ڕەخنەم لە لیژنەی یاسایی هەیە، هەرچی پێشنیارێکیش باش بێت ئەوان ڕەدی دەکەنەوە، من حەز دەکەم یەك نموونەی واقعی بێنمەوە، من خۆم سەردانی گەنجێکی تەمەن (٢٥) ساڵیم کرد، کە هەردوو کلیەی خەریکی وەستان بوون، توانیمان ئەو پارەی کە پێویستی بوو نزیکەی (٣٠) ملیۆنی بۆ کۆبکەینەوە، ماوەیەکی زۆری خایاند ئەو گەنجە گیانی لەدەستدا، جانازانم ئەوە چۆن چارەسەری هەبێت بۆ ئەو کێشانە، ئایا قوتابیەك کە دەخوێنێت و نمرەیەکی باش دەهێنێت لەکۆتاییدا سەرکەوتوو ئەبێت، حکومەت خەڵاتی دەکات ئەمەش شتێکی وایە بەڕاستی زۆر پێم سەیرە کە ناکەوێتە بابی ئەوەی حکومەت بار قورساییەك لەسەر خەڵکی خۆی، هاووڵاتیەکی خۆی هەڵبگرێت، زۆربەی وڵاتان ئەمەیان هەیە، ئایا ئەمەیان لەسەر چ بنەمایەك کردووە، نازانم بۆچی ڕێگری بکرێت لەسەر شتێك کە لە قازانجی خەڵکی فەقیرو هەژاردایە، کە دەکەوێتە ناو موعاناتێکی زۆر گەورەوە، پێویستە بەڕاستی ئێمە هەست بەو جۆرە کەسانە بکەین، حسابیان بۆ بکەین، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، مافی بەڕێزتانە کە ڕەخنە بگرن، مافی لیژنەی یاسایشە کە دوایی جواب بدەنەوە، کاك سهراب میکائیل فەرموو.

بەڕێز سهراب میکائیل محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرپێچیا هەر ماددەکێ ژ ماددا ڤێ یاسایێ سزایەك یێ بۆ دانایی و یێ ئاشکرا کری، ماددا هەشت ئەگەر سەرپێچی هەبوو من هندی بەرێخودا سەرپێچیا و سزاکان ئەڤێ سەرپێچیێ سزا بۆ نەدانایە موقتەرحێ من ئەوە د سزاکاندا ئەم جهێ وێ بکەین ئەگەر ئێکێ سەرپێچیا ڤێ ماددەی کریە، یەعنی ئەگەر ئەوێ تەبەرع دکەت یان ئەوێ وەردگریت پێزانێن دروست ل سەر ئەنجامێن ڤێ نەشتەرگەریێ نەبیت یان ڤەگوهاستنێ نەبیت یان چاندنێ نەبیت سەرپێچیا وێ هاتە کرن دێ چ سزا بۆ وان هەبیت ئەوێن ڤی کاری رابوین، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان دکتۆرە ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی و مشرع بە شێوەیەکی گشتی پەرلەمان کاتێك یاسا دەردەکات، قاعیدەی قانونی ئەبێت (قاعدة عامة مجردة) بێت واتە کە یاسا دەردەکەین یاساکە بۆ حاڵەتێك و دوو حاڵەت دەرناکرێت، یاسا بەشێوەیەك دەردەکرێت کە حوکمی غائیبی شایع بکات لە کۆمەڵگادا، بۆیە ئێمە لە لیژنەی یاسایی زۆرجار ئەو قەیدە لەسەر ئێمەیە کە هیچ مشرعێك ناتوانێت بۆ یەك حاڵەت داخلی تەفاصیل و جزئیاتی یەك تاکە کەس بێت و یاسایەك دەربکات تەنها بۆ موعالەجەی ئەو تاکە کەسە، قاعیدەی یاسایی دەبێت قاعیدەیەکی عامی مجرد بێت، ئەوەی

پەیوەندی بە چاککردنەوە زمانەوانیەکانەوە هەبوو هەمووی وەرگیراوە، داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە بخوێنرێتەوەو بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگەوە، ئەگەر هیچ مولاحەزەیەك نەمابێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، با ڕەئی جەنابی وەزیریش وەربگرین دوایی دەیخەینە دەنگەوە، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز د. ڕێکەوت حمە رشید(وەزیری تەندروستی هەرێمی کوردستان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە لەم ماددەیە بەخشەر و وەرگر جیا بکرێتەوە، یەعنی بەشێوەیەك کە بەخشەر یەکەمجار بنوسرێت (متبرع) دوایش وەرگر، یەعنی هەردووکیان بە جیا باس بکرێت، من ئەوەی عەرەبیەکەی دەخوێنمەوە ئەگەر ڕێگام پێ بدەیت، (اولاَ: المتبرع: لايجوز البدو في عملية النقل بقصد الزرع الا بعد احاطة المتبرع بواسطة اللجنة الثلاثية المنصوص عليها في المادة (١٤) من هذا القانون، بطبيعة عملية النقل والزرع و مخاطره المحتملة على المدي القريب والبعيد والحصول علي موافقة المتبرع او الموصي عليه اذا كان متوفياً بالنسبة لخلايا الاَم وفقاً لما نصت عليه الفقرة الثالثة من المادة (٦) وتحرر اللجنة محظر بذلك يوقع عليه المتبرع ما لم يكون غائباً عن الوعي او الإدراك او ممثله القانوني).

پانیا

أ- المتلقي: لايجوز البدو في عملية النقل بقصد الزرع الا بعد احاطة المتلقي بواسطة اللجنة الثلاثية المنصوص عليها في المادة (١٤) من هذا القانون بطبيعة عملية النقل والزرع و مخاطره المحتملة علي المدي القريب والبعيد والحصول علي موافقة المتلقي إذا كان متوفيا بالنسبة لخلايا الاَم وفقاً لما نصت عليه الفقرة الثالثة من المادة (٦) وتحرر اللجنة محظر بذلك يوقع عليها المتلقي ما لم يكون غائباً عن الوعي او الإدراك او ممثله القانوني). زۆر سوپاس.

بەڕێز د. جعفر ابراهیم ئیمینیکی(جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

زۆر سوپاس، دەکرێت ئەو تێبینیەش لەبەرچاو بگرن و دووبارە دایبڕێژنەوە، دکتۆرە ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری تایبەتمەند، ئەو ڕاپۆرتە، ڕاپۆرتی نیهائیە لەلای بەڕێزیانە ئەوەی خوێندیەوە بۆیە مسوەدەیەکی ترە لای بەڕێزیانە، ئەوەی ئێمە نیە، لێرە بابەتەکە پەیوەستە بەوەی کە نەفسی ئیجرائاتە بۆ هەردوو کەسەکە، بۆیە ویستوومانە لەیەك ماددە دایبڕێژینەوە چونکە هەدەف لە دوو کەسەکە نیە، هەدەفەکە نەفسی ئیجرائاتە بۆ هەردوولا، ئەوەشی کە پەیوەندیدار بوو بە سزا، کە گەشتینە سەر سزاکان لەوێ پێشنیارەکەی کاك سهراب بە هەند وەردەگرین، ئەگەر هاتوو لەوێ ئیزافە نەکرابوو وەری دەگرین، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئیمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ماددەکە بە داڕشتنی نیهائی بخوێننەوە، تا بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێز د. ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشتەم:

نابێت دەست بکرێت بە نەشتەگەری گواستنەوە بە مەبەستی چاندن تەنها پاش پێزانینی هەردوو کەسی بەخشەرو وەرگر نەبێت – ئەگەر بەئاگابێت، لە رێگەی لێژنەی سێیانەی دەقکراو لە مادده (١٤)ی ئەم یاسایەدا بە سروشتی هەردوو نەشتەرگەری گواستنەوەو چاندن و مەترسیە ئەگەرەکانی هەردووکیان لە مەودای نزيك يان دوورو وەگرتنی وەرگرتنی رەزامەندی کەسی بەخشەرو وەرگر، يان رەزامەندی جێگرەوە يان نوێنەری ياسايی، ئەگەر لە کەسانی ناليهاتە يان کەمليهاتە يان وەسيەتکراو بێت، ئەگەر مردوو بێت بەنيسبەت خانەکانی دايك – بەپێی ئەوەی برگەی (سێيەم)ی ماددەی (٥) دەقی لەسەر کردووە. و لێژنەکە کۆنووسێك بەمە ئامادە دەکات و بەخشەرو وەرگر واژووی دەکەن، ئەگەر بێ ئاگا نەبێت يان لە لايەن جێگرەوەی يان نوێنەرە ياساييەکەی.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە دوو تێبینی هەیە لەسەر ئەم داڕشتنەوەیە، زولفا خان، فەرموو.

بەڕێز زولفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەزیری تەندروستی خۆی دەزانێت، دکتۆر و پسپۆڕەکانی تەندروستيش هەر دەزانن، لەمەسەلەی تەندروستی کە باسی بێ ئاگاو بە ئاگا دەکەین، واتە بەهۆش و بێ هۆش، ئێمە کەسێك بوورابێتەوە پێی دەڵێين بەئاگا يان بێ ئاگا، بەڵام لێرەدا ئەم تێگەيشتووەی ئێمە کە لەنەصەکە دانراوە مەبەستمان عاقڵ و غير عاقڵە، واتە بەئاگاو بێ ئاگا پێم وايە گونجاو نابێت بۆ ئێرە، جەنابی وەزيريش نازانم جوابی چی ئەبێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمينکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز جەنابی وەزير فەرموو.

بەڕێز د. رێکەوت حمه رشيد(وەزيری تەندروستی هەرێمی کوردستان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەئاگا وبێ ئاگاش هەيە، تێگەيشتوو نا تێگەيشتووش هەيە، بێ ئاگا، مەسەلەن تۆ نەخۆشێك هەيە دەماغی مردووە، ئەمە بێ ئاگايە، بەڵام تۆ ئەم نەخۆشە پێش ئەوەی تووشی ئەم حاديسەی سەيارەيە بێت وتوويەتی من کە مردم جگەرەکەم و گورچيلەکەم و ئەمانە ببەخشن، تەبعەن ئەمە وەسيتيشی کردووە، وەسێتەکەی لای وەلی ئەمرە، ئەمە پێی ئەڵێين بێ ئاگا کە لەژێر جيهازدايە، بەئاگا ئەوەيە کە ئاگای لە خۆيەتی بەڵام تێگەيشتوو لەگەڵ تێنەگەيشتوو ئەوە کامل اهليەو ناقص اهليەيە ئەوەی کە ئێوە باسی ئەکەن، ئەوە دوو شتی جياوازە، جاری وا هەيە بەخشەرەکە گورچيلەکەی ئەبەخشێت بەس بێ ئاگايە، لەژێر جيهازدايە، جاری وا هەيە ئەوەشی کە پێی دەدەيت ئەويش هەر بێ ئاگايەو لەژێر جيهازدايە، ئەويش پێويستی بەو ئەندامەيە بۆ ئەوی بژی، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تێبینیەکەی تری کاك عومەر عینایەت، فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها مەترسیە ئەگەرەکان عیبارەتێکی قورسە، یان بکرێت بە پێشبینی کراوەکان، یەعنی ئەوە مانا نابەخشێت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جەنابی وەزیر، فەرموو.

بەڕێز د. ڕێکەوت حمە رشید(وەزیری تەندروستی هەرێمی کوردستان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر جیا بکرێتەوە پێم وایە ئەو کێشانە حەل ئەبێت، بەخشەر بەجیا بێت، وەرگریش بە جیا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشتەم:

نابێت دەست بکرێت بە نەشتەگەری گواستنەوە بە مەبەستی چاندن تەنها پاش پێزانینی هەردوو کەسی بەخشەرو وەرگر نەبێت – ئەگەر بەئاگابێت، (مدركاً) لە ڕێگەی لیژنەی سێیانەی دەقکراو لە مادده (١٤)ی ئەم یاسایەدا بە سروشتی هەردوو نەشتەرگەری گواستنەوەو چاندن و مەترسیە ئەگەرەکانی هەردووکیان لە مەودای نزیك یان دوورو وەرگرتنی ڕەزامەندی کەسی بەخشەرو وەرگر، یان ڕەزامەندی جێگرەوە یان نوێنەری یاسایی، ئەگەر لە کەسانی نالێهاتە یان کەملێهاتە یان وەسیەتکراو بێت، ئەگەر مردوو بێت بەنیسبەت خانەکانی دایك – بەپێی ئەوەی بڕگەی (سێیەم)ی ماددەی (٥) دەقی لەسەر کردووە. وە لێژنەکە کۆنووسێك بەمە ئامادە دەکات و بەخشەرو وەرگر واژووی دەکەن، ئەگەر بێ ئاگا نەبێت یان لە لایەن جێگرەوەی یان نوێنەرە یاساییەکەی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، ٥٠ کەسی لەگەڵدایە، ئەی کێی لەگەڵدا نیە، کەس نیە، کەواتە پەسەند کرا، ئێستا پشوویەك وەردەگرین تا کاتژمێر ٣/٣٠ دوایی دەست دەکەینەوە بەدانیشتنەکەمان، خواتان لەگەڵ...

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بە ناوی گەلی کوردستانەوە دەست پێ ئەکەین خولی چوارەمی هەڵبژاردن ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٨)، کۆبوونەوەی ژمارە (٢) ڕۆژی دانیشتن ٢٠١٥/٦/٢٩ بەردەوام ئەبین لە سەر بەرنامەی کار کە گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێکخستن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ بە پێی ماددەی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) هەموارکراو، بفەرموون ماددەی دوای ئەو بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە گفتوگۆ، ماددەی (٩)، (د.ڤاڵا) فەرموو.

بەڕێز: د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی ٩ :

١/دەکرێت بۆ زەرورەتێکی پێویست بۆ پارێزگاری کردن لە ژیانی مرۆڤێکی زیندوو یان چارەسەر کردنی لە نەخۆشیەکی کوشندە یان تەواوکردنی کەم بوونێکی ژینەوەری لە جەستەی دا ئەندامێکی یان بەشێك لە ئەندام یان شانەیەکی لاشەی مرۆڤێکی مردووی تێدا بچێنرێت، ئەگەر مردووەکە بەر لە مردنی وەسیەتی ئەم کارەی کردبێ، بە وەسیەتنامەیەکی بەڵگەدار یان جێگیرکراو لەسەر هەر پەڕێکی فەرمی یان دانی پێدا نابێ بەپێی ئەو ڕێکارانەی کە پەیڕەو و ڕێنماییە دەرکراوەکان بە گوێرەی ئەم یاسایە دیاری دەکات.

٢/ دەکرێ گواستنەوە بکرێت لە ئەندامانی جەستەی مردوو بە مەبەستی چارەسەرکردن یان بە مەبەستی زانستی بە مەرجی بەدەستهێنانی ڕەزامەندی نزیکترین کەسەکانی تا پلە چوار بە پێی ڕیزبەندی خوارەوە: کورەکان و کچەکان، دواتر کورەکانی کورەکان، دواتر باپیر لەلای باوك، دواتر براو خوشکەکەکان، دواتر کورەکانی براکان، دواتر مامەکان، دواتر کورەکانی مامەکان، ئەگەر کەسە نزیکەکان زیاتر بوون پێویستە رەزامەندی زیاتریان بێت، لە هەموو حاڵەتەکان دەبێ ڕەزامەندیەکە بە نووسراو بێ و بە پێی ئەو مەرجانەی خوارەوە:

أ/ نابێ کەسی مردوو لە ژیانی خۆی وەسیەتی کردبێ کە لە دوای مردنی هیچ ئەندامێکی جەستەی خۆی ببەخشێ ئەمەش دەبێ بە پێی نووسراوێك کە دوو کەسی شیاو لەڕووی یاساییەوە شاهیدیان لەسەر دابێ.

ب/ لێکۆڵینەوە بکرێ بۆ مردنەکەی، بەشێوەیەکی یەکلایی کەرەوە بە پێی لیژنەی پێکهاتوو بۆ ئەو مەبەستە.

٣/ نابێ ڕیشەکێش کردن لەلاشەی مردوو ئەنجام بدرێ مەگەر بە مۆڵەتی دادوەری لێکۆڵینەوەی تایبەتمەندەوە بێ ئەگەر مردنەکە بابەت بێ بۆ لێکۆڵینەوەی تاوانکاری.

٤/ وەسیەتکار بە یەکێك لە ئەندامەکانی بۆی هەیە لە وەسیەت نامەکەی پاشگەز بێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا (غریب) فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی دووەم : بۆ بابەتی ڕەزامەندی باسی ئەو تەسەلسولی قەرابەیە کە کراوە، باسی ڕەزامەندی هاوسەر نەکراوە، جا چ پیاوەکە بێ یان ئافرەتەکە بێ، لە کاتێك دا ئەوان بەهیچ شتێ حجب نابن و میراتیش دەبەن، مافی ئەوان هەر دیار نییە بەڕاستی لەمەی کە داڕێژراوە، بۆیە پێشنیاز دەکەم کە حسابێ بۆ ئەوان بکرێ، ئەمە یەك، دوو/ ئەم تەسەلسولەی کە نووسراوە لە پرۆژە یاسایەکە، کوڕەکان و کچەکان بەم تەسەلسولە، ئەم ڕەزامەندیە ئاسان وەرناگیرێ، پێشنیاز دەکەم بنووسرێ ڕەزامەندی نزیکترین میراتگری ئامادەبوو لە کاتی مەرگیدا، یەك کەس لە کەسە نزیکەکانی ڕەزامەندی بدات تەواو دەبێ، دواجار ئەم یاسایە باسی حاڵەتی مردنی کەسێکی نەکرد کە میراتگری نییە، ئەوەی تیا نییە، کەسی وا دەمرێ هیچ میراتگرێکی نییە، بۆیە من پێشنیاز دەکەم بنووسرێ ئەو مردووەی کە میراتگری نییە، بە مەرج دەگیرێ و ڕەزامەندی باڵاترین دەسەڵاتی دادوەری یەك ئیداریەکەی خۆی وەربگیرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك (بێستون) فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (٩) یەکەمی دەکرێ بۆ زەرورەتێکی پێویست، زەرورەتی پێویست باشترە بەم شێوەیەی لێ بکرێ، دەکرێ لە کاتی پێویستدا بۆ پارێزگاری کردن لەوە، موستەلەحێکی تر بەکارهاتووە (لاشە) لاشە لە زمانی کوردی دا بۆ مردوو جوان نییە، ئەگەر دیقەتتان دابێ لە ئیعلام دا لاشە مەسەلەن بۆ تەرمی تیرۆرستەکان بەکاردێت، هەر خۆتان لە فەقەرەی (٢) گوتووتانە جەستەی مردوو، لە فەقەرەیەك لە دێری سێیەم دەڵێ : لاشەی مرۆڤێکی مردوو، ئێمە ئەڵێین جەستەی مردوو، لە سێیەم وتوتانە لاشەی مردوو، لە ماددەکانی دواتریش دا یەك، دوو جار لاشە بەکارهاتووە، جا جوانترە بیکەن بە (جەستە) یان (تەرم)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك (قادر) فەرموو.

بەڕێز قادر وەتمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی (٢)ی ماددەی (٩) گواستنەوەی ئەندامەکان لە جەستەی مردووەکە ئەگەر بە مەبەستی شیکاری زانستی بێ ئاساییە، بەڵام بە مەبەستی چارەسەر بێ، ئایا بە پێچەوانە ناوەستێتەوە لەوەی کە لە ژیانی مردوو بەر لەوەی کەسە بمرێ یان لە کاتی ژیانی دا بە مەرجمان گرتووە کە پێویستە وەسیەت بکات، لەو حاڵەتەدا ئایا پێچەوانە ناوەستێتەوە، دواتر بە مەبەستی شیکاری پێموایە ڕەزامەندی ئەوانە زۆرە، ئەوەی مامۆستا (غریب) گوتی زۆر ڕاستە، بۆیە پێویستە پلەکان دیاری بکرێت، من پێشنیار دەکەم تا پلەی (١) یان تا پلەی (٢)، چونکە ناتوانی ڕەزامەندی

هەموو ئەوانەی کە لەو پرۆژەیەدا هاتووە دەستەبەر بکرێ، بە مەبەستی شیکاری زانستی، یان تـوێژینەوەی زانسـتی کە لە وڵاتـی ئـێمەدا لەوانەیە زۆر لە دواوە بـین بـۆ ئەو مەبەسـتە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرمووو.

بەڕێز (عمر) عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیگری قسەکانی کاك (بێستون) دەکەم، هەر ئەگەر نەبێ، نەشمێنێ هیچ کێشە دروست ناکات، دەکرێت بۆ پارێزگاری کردن لە ژیـانی مرۆڤێکـی زینـدوو تـا کۆتـاییەکەی، ئەوە زۆر کێشـە نیـیە، وشـەی (لاشـە)ش جەنـابی کـاك (بێسـتون) باسـی کـرد پشـتگیری دەکەم، فەقەرەی (دووەم)، أ، مانـاکەی زۆر ناتەندروسـتە، نـابێ کەسـی مـردوو لە ژیـانی خـۆی وەسـیەتی کردبـێ کە لە دوای مردنی هیچ ئەندامێکی جەسـتەی خـۆی نەبەخشـێ، ئەبـێ نەیبەخشـبێ ئەگینا هـیچ مەعنـایەك نادات مەسەلەکە، ئەمەش دەبێ بە پێی نووسراوێك بێ کە دوو کەسی شیاو لەڕووی یاساییەوە شاهیدیان لەسەر دابێ واتە : ئەم بڕگەیە ئەوە دەگەیەنێ پێویستە ئەومردووە پێشتر وەسـیەتی نەکردبێ کەمن بەهیچ جۆرێك نابێ پارچەکانی لەشم ببەخشرێ لەوێ یان ناتەواوە یان نەبێ، جا داواکـارم لە بەڕێزتـان لە لیـژنەی (یاسـایی) یـان لیـژنەی (مـافی مـرۆڤ) یـان یەکـێ لەو لیـژنە پەیوەندارانە بۆمان ڕوون بکەنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك (کاروان) فەرمووو.

بەڕێز کنعان نجم الدین (حاجی کاروان) :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ علاجی خاڵی (أ) لە وڵاتانی ئەوروپی بەعام هۆبە هەیە، هـۆبەی بەخشـین هەیە، هۆبەکـانیش هەمووی بەش بەشی هەیە و بەشی (چـاو، گـورچیلە، بەنکریـاس، جـگەر) ئەوانە هەمـووی بەش بەشن، خەڵکێك پێشـی مردنـی هـاتووە نـاوی خـۆی نووسـیوە، یەعنـی نـاوی لەوێ تۆمـار کـراوە بەڕەسمی، عیلاقەی بە وەسیەت و شـاهید و ئەم بابەتـانە نیـیە، ئەمە بەعـزێ ئەشـکالیاتی لەنـاو کۆمەڵگایە ئەشکالیات دروست دەکات، دەبێ کەسی بەخشەر دەبێ پێشتر نـاوی نووسـی بـێ کە چی دەبەخشێ، چاوی دەبەخشـێ، ئەعزاکـان دیـارن لەوێ زۆربەی وڵاتـانی ئەوروپـی ئەمە بەمە یەکلا بووەتەوە، یەعنی کردنەوەی هۆبەیەك بۆ کەسـی بەخشـەر کەچـی دەبەخشـێ، تکـا دەکەم ئەوە لەوە دەچێ علاج بکرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سعید فەرمووو.

بەڕێز (سعید) مەسیفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـان، مـاددەی (٩) بـڕگەی (٢) دەکـرێ بەو شـێوەیە بیکـات، دەکـرێ گواستنەوە بکرێ لە ئەندامانی جەستەی مردوو، بە مەبەستی چارەسـەرکردن یـان بە مەبەسـتی

زانستی، بە مەرجی بە دەستهێنانی ڕەزامەندی هاوسەرەکەی لە کاتی ئامادەبوونی کەسانی پلەی یەکەم، گەر ئەمانە بوونیـان نەبـوو ئەوا یەکێـك لە نزیکتـرین کەسـەکانی پـلە (دوو، سـێ، چـوار) ئەگەر یەکسان بن لە پلەکاندا یان ڕەزامەنـدی زۆریـنە بـێ، لەبەرئەوەی نـاکرێ کوڕەکـان و کـوڕی کورەکان و ئەوەی دیکە بە پلە بێتە خوارەوە ئاوا بنووسرێ باشترە سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتو (ئاواز) فەرموو.

بەڕێز ئاواز جەنگی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بمبورە ناوم نەنووسی بوو، بۆ پشتیوانی قسەکانی کاك کاروان دەمەوێ منیش ڕوونکردنەوەیەك بـدەم، لە وڵاتـانی دەرەوە، ئەم بـابەتە وا چارەسـەر کـراوە ئەو کەسـەی کە ئەنـدامانی لەشـی دەبەخشێ لە دوای مردنی باجێکی تایبەتی پێیە، زۆر جار لە زۆر وڵات لەسەر ئیجازەی سایەقی و ئەوانەش ئەم ئیشارەتە دانراوە کە ئەم کەسە کەسێکی خۆبەخشە، ئەندامەکانی دەبەخشێ، بۆ ئەوەی تۆ بتوانی سوودی لێ وەبگری لەکاتێـك لە کارەسـاتێکی کتـوپڕی تـووش دەبـێ، ئەو تـیمە پزیشکیەی کە پشکنینی بـۆ دەکەن و چاویـان بەو بـاجە دەکەوێ بتـوانن سـوود لە ئەنـدامەکانی لەشی کەسی (مردوو) وەربگرن بەخێرایی، بەڕاسـتی ئەوەی تـر عەرقەلەی بـۆ دروسـت دەبێـت تـاکو عەشـیرەتێك ڕەزامەنـدی دەدات کە ئەو پارضـانەی ئەنـدامی لەشـی ئەو کەسـە بەکـاربێ و سوودی لێ وەبگیرێ، ڕەنگە زۆربەی هینەکان تەلەف ببن و بە کەڵك نەمێنن، بۆیە مـن پـێم باشـە لە جێگەی ئەو بکرێت کە باجی تـایبەت دروسـت بکـرێ، ئەو کەسـانەی کە ناویـان نووسـیوە لەو ڕێکخراوانە ئەم باجەیان پێ بێ و هەڵی بگرن و لە کاتی تـووش بوونیـان بە کارەسـات سـوود لە ئەندامەکانی لەشیان وەربگیرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمەرشید (وەزیری تەندروستی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ماددەی (٩) یەکەمەکەی دەبێ بکرێ بە سێ بەشەوە، مردن تەقسیم دەکـرێ بـۆ سـێ بەش، ئەوەی سـەروو (١٨) سـاڵە، ئەوە خـۆی کە سـەرووی (١٨) سـاڵە خـۆی وەسـیەت دەکـات و خۆی ئەنـدامەکانی جەسـتەی دەبەخشـێ، ئەوەی تـر سـنی بلـوغە، وابـزانم لە بەینـی (١٥_١٨) یە، ئەوەی تر مناڵە، ئێمە دەتوانین مەسەلەن بە پێی ئەمە من پێم باشە بکـرێتە مـاددەی (٩) یەکەم : أ/ وەکو خۆی بمێنێتەوە، دەکرێت بۆ زەرورەتـیش و بـۆ پارێزگـاری کـردن، ب/ بـۆ بـاوکی منداڵ هەیە کە تەبەروع بکات بە ئەعزاکانی دوای مردن، مناڵ هەیە (١٢) ساڵە (١٣) ساڵە، هەروەهـا ئەو کەسانەی کە سنی بلوغیان هەیە دەتوانن بە موافەقەی زەویان، مەسەلەن بـرا گەورەکە بـاوکە و دایکە دەتوانن ئەوانیش بە موافەقەی ئەوان ئەعزاکانیان بەکاربهێندرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنە پەیوەندارەكان خاتوو مریم فەرمووو.

بەڕێز مریم صمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە ماددەی (٩) بڕگەی یەك پشتگیری لە بەڕێز (د.ڕێكەوت) دەكەم بەوەی ساڵەكان تەحدید بكرێ بەڕاستی، چونكە ئەوە گرنگە، دووەم/ لەسەر پێشنیارەكەی مامۆستا (مەلا غریب) و كاك (قادر ڕەزگەیی) لەسەر ڕەزامەندی، بەڕاستی منیش پێم باشە ئەگەر هەڤاڵان لێرە ڕەزامەند بن ئەگەر بكرێت بە ڕەزامەندی نزیكترین كەسەكانی مردوو لە پلە (یەك) و پلە (دووی) خێزان، پشتگیری لە ڕایەكەی كاك (ابو كاروان) دەكەم بەوەی كە تەحدید بكرێ یەعنی كەسێك كە وەسیەت دەكات كە دەمرێ چ ئەندامێكی دەبەخشرێ، حەقی خۆیەتی بڕگەیەكی بۆ زیاد بكرێ، چونكە مردوو هەیە لەوانەیە بڵێ بەس گورچیلەكانم دەبەخشم یان دەوێ تەنها چاوی ببەخشێ، ڕایەكەی (ئاواز) خانیش ڕەوایە، پێم باشە بەڕاستی ئەوەش ئیزافە بكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زولفا خان فەرمووو.

بەڕێز زولفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیازەكەی وەزیری تەندروستی خۆی لە خاڵی (أ)ی دووەم دا جێگەی بۆتەوە، بە نیسبەت ئەوەی كە مامۆستا (كاروان) باسی كرد، ئێمە لەم خاڵەدا كە دەڵێین : نابێ كەسی مردوو لە ژیانی خۆی وەسیەتی كردبێ، ئەمە بۆ یەكێكە كە وەسیەتی نەكردووە، بە نموونە دوونەخۆشمان هەیە لە خەستەخانە یەكێكیان دەمرێت، بەڵام هیچیان وەسیەتیان نەكردووە كە ئەندامەكانی ببەخشێ، یەكێكیان دەمرێت لە هەمان كاتدا ئەوەی تریان زۆر زەرووره و حاڵەتی لە مەترسیدایە بۆ یەكێك لە ئەندامەكانی لەش دەتوانرێ ئەو كاتە لە دوای مردنی نەخۆشەكەی تر یان ڕەزامەندی كەسوكاری وەربگیردرێت بۆ ئەوەی كە بەم نەخۆشەی تر بدرێت و لێی ڕزگار بكرێت، لەو كاتەدا ئەمە هیچ وەسیەتێكی نەكردووە پێش مردنی بە بەخشین یاخود بە نەبەخشین، كەواتە جیایە لەوەی كە نەخۆشێك پێشتر وەسیەتی كردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز (د.ڤاڵا) فەرمووو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو مولاحەزەیەی كە پەیوەست بوو بە بڕگەی یەكەم دەكرێت بۆ زەرورەتێكی پێویست (الضرورة القسوة) زۆر گرنگە بمێنێتەوە، چونكە بابەتەكە بابەتێكی حەساسە پەیوەندی بە ژیانی مرۆڤەكانەوە هەیە، ئەوەی كە پەیوەندار بوو بەو كەسانەی كە ژماردوومانە ئێمە لە لیژنەی یاسایی پێمان باشە كە هەڵبگیرێت، نزیكترین كەسەكانی تا پلەی (چوار) بە بێ ژماردنی ئەوانەی كە لە پلەی چوارن، لەبەرئەوەی لە یاسادا وازحە كە كێ تا پلەی چوارە، دواجار لە خاڵی (أ) مولاحەزات هەبوو لێرە ئێمە نابێ لە پێشەوە داناوە مەبەستمان ئەو كەسەیە كە وەسیەت

دەكــات كە نــابێ دوای مردنـــی هــیچ ئەنــدامێك لە ئەنــدامەكانی جەســتەی ببەخشــرێ، ئەو پێشنیارەش كە كرا لاشە بكرێ بە جەستە، ئەوەشیان مەقبولە جێگای دەكەینەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز (د.شرین) فەرمووو.

بەڕێز د.شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری تەواو لە (د.ڤالا) دەكەم تەنها بمێنێ پلەی (چوار)، چونكە پلەكان خۆی پێناسە كراون و دیــاری كــراون، پشــتگیری تەواوی ئەو بــڕادەرانە دەكەم كە گوتوویــانە ئەوەی كە حەزی لێــیە ئەندامی خۆی ببەخشێ هەویەكی تایبەتی هەبێ، پێشتر ناوی خۆی تۆمار كردبێ لەو جێگایانەی كە تایبەتن بەو پرۆسەیە، بۆ زیاتر سوود وەگرتن لە كاتەكە و لە پرۆسەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك (د.سیراج) فەرمووو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەكو وەڵامێك بۆ كاك (حـاجی كـاروان)، بـڕگەی (١) لەو مـاددەیە بـاس لەو كەسـانە دەكـات كەوا بەخۆیان وەسیەتیان كردووە كە لە دوای خۆیان جەستەی خۆیان نەبەخشن، بەڵام ئەگەر هـاتوو ئەو كەسە بۆ خۆی وەسیەتی نەكردبێ وەكو شەخسێكی ئاسایی دەكرێـت بـێ ئەو شـاهید و بـێ ئەوراق و ئەو شـتانەی كە جەنابـت باسـت كـرد، ئەوا لەو حاڵـەتەی ناورێـت، تەبـعەن ئەشـكالەك لەسەر حـوكمی نیهـائی هەیە دەبەخشـێ و نابەخشـێ، ئەگەر ئەشـكالەكە حەل بكرێـت بـۆ خـۆی ماناكەی وازح دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.عبدالله فەرمووو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی من تێبینیەكا هەی، تەبعەن ئەڤە لێكۆڵینەكە و بەحسەكە لسەر (نقـل الاعظـاو) مصـریە، بە سەراحەتی گۆتی (نقل الاعضاو من المتوفین حـدیثا هـو الحـد) مەسـەلەن ئەوەی ئینعاشـە لە نەخۆشخانە كو سەكتە دەماغی بۆ چێ بیتن، هێشتا ئەندامێت لەشـێت وە سـاغن، ڤـێ گـاڤێ ل عالەمێ و هەمو دنیـایێ تەركیـز لسـەر هەنـدێیە، تەركیـز لسـەر ئەوێ (المتـوفین حـدیثا) یەعنـی ئەوەی نیزیك مردووە، چونكو ئەگەر ئێمە بزانین كو ئەندامەكانی لەش مـردوو ژی بە تەدریجـیە یەعنی مردن بەتەدریجیە، بۆ نموونە خەلایەی موخ پێـنج دەقـیقە دەمێـنن، مەسـەلەن خەلایەی عەزەلە ٤٥ دەقیقەنە، رەنینی عەین چوار سەعاتە، خەلایەی كەبد دوو سـەعاتن، خەلایەی عیـزەم ٤٨ سەعاتن، یەعنی ئێمە ئەگەر ئیعتماد بكەینە سەر ئەوێ زێدە بكەن ڤێ تەعریفێ، لیژنا یاسایی زێدە بكاتن، (المتوفین حـدیثا) ئیـزافە بكـات، ئەوە زۆر دێ سـوودمەند بـی لەو پـرۆژەی یاسـایە، چونكە ئەوە زۆربەی كێشەكانی ئـێمە حەل دەكـات بە مەسـەلەی ئەوان ئێسـتا مـردوونە، هێشـتا ئەندامەكانی لەشی یەعنی دەتوانی سوود لێ وەربگری، مەسەلەی ئەو ریزبەندیەی مامۆستا مەلا

غريب گوتی ژن ومێر تێدا نیینه بەڕاستی ئەوە لە پرۆژە یاسای ئوردنی نەزانم یەعنی ئیستنادەن لەسەر چ شتە، (وليس لزوج أو الزوجة راي في ذالك لقطاع صلة الزوجية بالوفاة) ئەوە چەند دروستە لای ئایین نازانم، بەس موشەرعی عیراقی تەسنیف کریە، (الدرجة الاولي الزوج والزوجة وأولادهم والاب والجد) دەرەجەی دووەم (الاخوة والاخوات والشقيقة والشقيق)، دەرەجەی سێیەم (الخال والخالة والعمة والعم)، دەرەجەی چوار (اولاد الخال واولاد الخالة والعمة واولاد العم) ئەوە موشەرعی عیراقی تەحدید کریە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز (د.بەهار) فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمد فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارەی کە بەڕێز کاك حاجی کاروان کردی، هۆبەیەك بۆ ناونووسینی بەخشەر و داخل کردنی ئەمە لە ماددەکانی داهاتوودا لیژنەیەکمان بۆ ئەو مەبەستە داناوە، سەبارەت بە تەحدید کردنی ئەو کەسە کە چ ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی دەبەخشێ ئەوە بە دڵنیاییەوە دەتوانێ لە وەسیەت نامەکەدا تەحدیدی بکات، ئەمە یەك، دووەمیان/ ئەم یاسایەی ئێمە ڕێنمایی زۆر دەوێت کە لە وەزارەتی تەندروستیەوە دەربکرێ بۆی، بۆیە ئەو تەفاسیلانە لەناو ڕێنماییەکان دا جێی دەکرێتەوە.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا (غريب) قسەیەکت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز غريب مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

والله ویستم تەعقیبێك لەسەر ئەو قسەیەی کاك دکتۆر کە ئاماژەی بەوە کرد کە لە قانونی (ئوردنی) دا ئەوە هاتووە کە (انقطاع صلة الزوجية بالوفاة)، ئەوە پێچەوانەیە بەڕاستی لەگەڵ دەقی شەریعەدا، چۆن ئەوە دەپچڕێ، ژن و مێردێك چل پەنجا ساڵ پێکەوە بن ئێستا تەرەفێکیان دەمرێ چۆن ئەویان مافی نییە لە لەت و پەت کردنی جەستەی هاوسەرەکەی خۆی قسەی هەبێ، ئەوەتا میراتی لێ دەبا، ئەوەتا حەقی هەیە لەسەر ئەو منالانە وا دانێین پیاوەکە دەمرێ، دایکەکە لەگەڵ مناڵەکاندا دەژی بە شێوەیەکی سروشتی، حەقی قەرابەی لەگەڵە، لەڕووی شەرعیەوە.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە زەجە تەنانەت لە قانوندا زەوج و زەوجە ئەوەندە لە یەکەوە نزیکن دەرجە نییە بۆیان، ئەوان یەك دەرەجەن، هەتا مەسەلەن ئێستا خوشکی زەوج نەفسی دەرەجەی قەرابەتی هەیە بۆ زەوجە، یەعنی ئەوەندە نزیکن بەیەکەوە قانون دەرەجەی قەرابەتی بۆ دانەناوە، بۆ ئەوەی کەتۆ دەرەجەش دانەنێی دەیگرێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

(د.عبدالله) فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاستی بنسبەتی ناحیا شەرعیَ دا ئیحتماله دشێت نزانم، بەس تەسنیفی ئەقارب دەرەجە یەك و دوو و سێ له شەریعە نییە، شەریعە مەسەلەن، قەسام شەرعی هەیە، ئەو ژی بێ ئایا (١١، ١٢، ١٧٦) سورەتی (نساء) یەعنی تەقریبەن، بەس موشەرعی عیراقی ئەو موشكله حەل كردیە، زەوج و زەوجە تێدا هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

حازرە باشە سیاغەی نیهائی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، (د.ڤاڵا) فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی/٩ :

١/دەكرێت بۆ زەرورەتێكی پێویست بۆ پارێزگاری كردن له ژیانی مرۆڤێكی زیندوو یان چارەسەر كردنی له نەخۆشیەكی كوشندە یان تەواوكردنی كەم بوونێكی ژینەوەری له جەستەی دا ئەندامێك یان بەشێك له ئەندام یان شانەیەكی جەستەی مرۆڤێكی مردووی تێدا بچێندرێت، ئەگەر مردووەكە بەر له مردنی وەسیەتی ئەم كارەی كردبێ، بە وەسیەتنامەیەكی بەڵگەدار یان جێگیركراو لەسەر هەر پەڕێكی فەرمی یان دانی پێدا نابێ بەپێی ئەو ڕێكارانەی كە پەیڕەو و ڕێنماییە دەركراوەكان بە گوێرەی ئەم یاسایە دیاری دەكات.

٢/ دەكرێ گواستنەوە بكرێت له ئەندامانی جەستەی تازە مردوو (المتوفي حديثا) بە مەبەستی چارەسەركردن یان بە مەبەستی زانستی بە مەرجی بەدەستهێنانی ڕەزامەندی نزیكترین كەسەكانی تا پلە چوار، له هەموو حاڵەتەكان دەبێ ڕەزامەندیەكە بە نووسراو بێ و بە پێی ئەو مەرجانەی خوارەوە:

ا/ نابێ كەسی مردوو له ژیانی خۆی وەسیەتی كردبێ كە له دوای مردنی هیچ ئەندامێكی جەستەی خۆی ببەخشێ ئەمەش دەبێ بە پێی نووسراوێك كە دوو كەسی شیاو لەڕووی یاساییەوە شاهیدیان لەسەر دابێ.

ب/ لێكۆڵینەوە بكرێ بۆ مردنەكەی، بەشێوەیەكی یەكلایی كەرەوە بە پێی لیژنەیەكی پێكهاتوو بۆ ئەو مەبەستە.

٣/ نابێ ڕیشەكێش كردن لەجەستەی مردوو ئەنجام بدرێ مەگەر بە مۆڵەتی دادوەری لێكۆڵینەوەی تایبەتمەندەوە بێ ئەگەر مردنەكە بابەت بێ بۆ لێكۆڵینەوەی تاوانكاری.

٤/ وەسیەتكار بە یەكێك له ئەندامەكانی بۆی هەیە له وەسیەت نامەكەی پاشگەز بێتەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەیەی كە خوێنرایەوە؟ (٦١) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ ١ كەس دژیەتی كەواتە پەسەند كرا، ماددەی دوای ئەوە (د.ڤاڵا) فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی سێیەم
پرۆگرامی بەخشینی ئەندامە مرۆییەکان و چاندنیان
ماددەی/١٠

١/ لیژنەیەکی باڵا بەناوی لیژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان پێك دەهێندرێ ودەبێتە خاوەنی کەسایەتی مەعنەوی و سەر بە وەزارەتی تەندروستی دەبێت و بە سەرۆکایەتی وەزیر.

٢/ لیژنەکە بەڕێوەبردن و ڕێکخستنی نەشتەرگەریەکانی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانی و شانەکان و دیاری کردنی ئەو دامەزراوانەی مۆڵەت دەدرێن بە چاندن وهەروەها سەرپەرشتی و چاودێری کردن لەسەریان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە و پەیڕەو ڕێنماییەکان لە ئەستۆ دەگرێت.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاك صالح فەرموو.

بەڕێز صالح فقی:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئاسان جێ بەجێ کردنی پرۆسەی گواستنەوەی ئەندامانی جەستەی مرۆڤ و سوود وەرگرتن لە کات و کەمی رۆتینات، من پێشنیار دەکەم ئەم لیژنەیە لەسەر ئاستی پارێزگار نییە هەموو بەڕێوبەراتییە تەندروستیەکان دان نابێ لەسەر ئاستی پارێزگا، ئەم لیژنەیە پشتگیری لەو ڕایەی خاتوو (ئاواز) خان دەکەم کە تۆماری هەموو ئەوانە بکات کە پێشتر وەسیەتیان کردووە یان خۆیان ناوی خۆیان تۆمار کردووە، بۆ ئەوەی بتوانرێ ئەوەی کە ئاماژەی پێدراوە چ (ناسنامە) بێ چ لە شێوەی (مەیدانی) دابێ هەر شتێکی بۆ بکرێ بۆ ئەوەی ئاسان تر بتوانێ ئەم پرۆسەیە جێ بەجێ بکات و هەموو تۆمارەکان لەسەر ئاستی پارێزگا بێ و گونجاوترە زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سعيد فەرموو.

بەڕێز (سعيد) مصيفى:
بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لیژنەیەکی باڵا بەناوی لیژنەی باڵای بەخشین و گواستنەوە و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان بێ، کە ئەوەی لێرە بەس لیژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکانە، دووەم وەکو خۆی بێ ئەگەر خاڵێکی تری بۆ زیاد بکرێ، سێیەم پەیکەرێك دابندرێ کە لە دیوانی وەزارەت پێك بێت، لیژنەکە (١١) کەسی بێ کە لە دیوانی وەزارەت بێ ئەوەش سەرۆکی بەرنامەکە یان لیژنەکە هەڵگری نازناوی پزیشکی (ڕاوێژکار)ی بێ لە چاندنی ئەندامە مرۆییەکان و بە پلەی بەڕێوبەری گشتی بێ، دوو/ پێنج پزیشکی پسپۆر و سێ یاسا ناس و دوو ئەندامی دەستەی مافی مرۆڤ (ئەندام) و (ڕاوێژکار) بن لەو لیژنەیە، سێیەم/ بەرپرسەکانی بەرنامەکانی بەخشین و چاندنی ئەندامەکان لە پارێزگاکان بە مەرجێك پزیشکی پسپۆر بن، چوار/ لیژنەکە

بۆی هەیە ڕای پزیشك و خەڵكانی پسپۆڕی تر وەربگرێ، پێنج/ لەسەر پێشنیاری لیژنەكە وەزیر بۆی هەیە ڕێنمایی دەربارەی ئەرك و بەرپرسیاریەتی بەرنامەكە دەربكات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

د.زۆزان فەرموو.

بەڕێز زۆزان صادق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتەڤانیا ئاخفتنێت كاك (سعید) دكەم، كو پێشنیار دكەم لیژنەیەك بێتە دیار كرن، یەك/ دیاركردنا هەیكەلێ یان پێكهاتەیێ لیژنەی بی، دوویی/ دیار كرنا ئەركێت وێ لیژنێ، نوفتا دویێ ئەز پێشنیار دكەم كو برگەهەك بهێتە زێدەكرنێ و ڤی شێوەیێ بێتە خاندنێ، پێكهینانێ لە سێ نوژداری پسپۆڕ لە بواری جیهازی عەسەبی، بۆ ئیسپات كردنی (حالە موت الدماغ) لە نەخۆشخانەكانی دەست لێدای ئەنجامدانی نەشتەرگەری چاندن و ڤەگواستنا ئەندامێ لەشێ مرۆڤێ، حەز دكەم ئەڤ برگەیە بهێتە زێدەكرن، ببیتە برگا (٣).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك (شوان) فەرموو.

بەڕێز شوان قەڵادزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەكە كە كەسایەتیەكی مەعنەوی هەیە بۆ هەر موهیمەی چاندنی هەبێت، بۆ ناوەكەی بەو شێوەیە نەبێ لیژنەی باڵای گواستنەوە و چاندنی ئەندامە مرۆییەكان لەبڕگەی یەكەم، بڕگەی دووەم/ ڕێكخستنی نەشتەرگەریەكانی گواستنەوە و چاندن، هەردووكی لە ئەستۆ بگرێت زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د.ڕێكەوت حەمە رشید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە من لەگەڵ كاك (شوان) هاوڕام كەسایەتی مەعنەوی خۆی وەزارەتی تەندروستی كەسایەتی مەعنەوی هەیە ئەگەر ئەم لیژنە باڵایە كەسایەتی مەعنەوی هەبێ ئێمە لیژنەی باڵای دەروونیمان هەیە، لیژنەی باڵای پەسەندكرنی دەرمانمان هەیە، ئەنواع و ئەشكال لیژنەی باڵامان هەیە، لیژنەی باڵای ماددەی هۆشبەرەكانمان هەیە، دەبێ ئەوانەش هەمووی كەسایەتی مەعنەویان هەبێ، بۆیە منیش لەگەڵ ئەوە نیم كەسایەتی مەعنەوی هەبێ، سەبارەت بەوەی كە یەكێ لە ئەندامەكانی لیژنە بەڕێوبەری گشتی بێ و پزیشكی پسپۆڕ بێ و ئەوە تەحسیلٌ حاسڵە، هەر پزیشكی پسپۆڕی لەو بوارە دادەندرێ، بەڵام ئێمە لە تەقەشوفی مالی داین، ناكرێ بۆ هەموو لیژنەیەك بەڕێوبەرێكی گشتی دانێین، بۆیە من پێموایە ئەو ماددەی ١٠ ئەگەر بەس ئەو كەسایەتییە مەعنەوییە من مولاحەزەم لەسەری هەبێ نامەێ لابرێ ئەگەر لیژنەی یاسایی بۆمان ڕوون بكاتەوە ئەگینا ماددەی (١٠) زۆر بە ڕێك وپێكی دارێژراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، (د.شرین) فەرموو.

بەڕێز د.شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەیەکی باڵا هەبێ و سەر بە وەزارەتی تەندروستی بێ، بەڵام بە سەرۆکایەتی وەزیر نەبێ، چونکە جەنابی وەزیر زۆر ئەرکی قورسی لەسەر شانە، با لە ڕۆتینیات دووربکەوین، زۆر کێشە و گرفتی تر هەیە لە کەرتی تەندروستی دا جەنابی وەزیر خەریکی چارەسەرکردنی ئەو کێشانەبێ، با کەسێکی تر بێ و فەراغی هەبێ بتوانێت بەڕێك و پێکی ئەم لیژنەیە بەڕێوە ببات، ئەم لیژنە باڵایە دەتوانێ لیژنەی موسەغەر لەهەر پارێزگایەك دا هەبێ، بۆ زیاتر جێ بەجێ کردن و ئاسان کردنی پرۆسەکە، زیاتر ئەگەر کەسێکی تایبەتمەند بێت و خاوەن پسپۆر بێت ببێتە سەرۆکی ئەم لیژنەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك (سراج) فەرموو.

بەڕێز د.سراج شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە مامۆستا (شوان) باسی کرد حەق وایە، لەبەرئەوەی موهیمەی لیژنەکەی تەنها چاندن نیە، هەروەها گواستنەوەش نییە، بەڵکو بەخشینیشە ناوی لیژنەکە بەڕای من وای لێ بکرێ، لیژنەی باڵای بەخشین و گواستنەوەو چاندنی ئەندامەکان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

(د,ڤاڵا) فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بێگومان دوای ئەو ڕاو پێشنیارانەی کەکران پێویستمان بە کاتێکە بۆ دارشتنەوە، بەڵام لەو مولاحەزانەی کە هەبوون ئەوەی بەڕێز وەزیر ئیقتراحی کرد هەڵدەگیرێ کە دەبێ بە خاوەنی کەسایەتیەکی مەعنەوی، زیاتر لە مولاحەزەیەك هەبوو لەسەر ئەوەی کە گواستن دابنێین لەپاڵ چاندن، خۆی چاندن بە بێ گواستنەوە ئەنجام نادرێ، بۆیە کە گوتت چاندن یەعنی جێگای ئەوەشی گرتووەتەوە کە گواستنەوەی لەگەڵە، (د.زۆزان) داوای زیاد کردنی بڕگەیەك دەکات، ئەو وەڵامەی (د.زۆزان) لە ماددەی (١٥) لە یاسایەکەدا هەیە، مەوجودە، بەڵام لە کاتی دارشتنەوەکەی پێویستمان بە هینێکە لەوانەیە ماددەی (٣١) هەیە بڕگەیەکە لەوێ پێویست بکات بیهێنین بۆ ماددەی (١٠) بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بۆیە پێویستمان بە کاتە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ باشە بەڕێز (د.بەهار) فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ئەرکی لیژنەکە و پێکهاتەی لیژنەکە، ئەرکی لیژنەکە لەبڕگەی (٢) بەشێوەیەکی عام دانراوە، پێکهاتەی لیژنەکە ئەوە لە ئیشی قانون نییە، ئەوە کارێکی ئیدارییە و دەبێ لە وەزارەتی تەندروستی هەبێ، ئێمە تەنها دەڵێین بە سەرۆکایەتی وەزیر دەبێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو (مریم) قسەت هەبوو؟ فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان سەبارەت بەو ماددەیە من پێموایە ئەو لیژنەیە لەوانەیە لیژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان، پێم باشە ئەوە دیاری بکرێ کە ئەو لیژنەیە خەڵکی پسپۆڕ و شارەزا بێ و تایبەت بێ بە چاندن و بەخشینی ئەندامەکان، ئەگەر بە یاسا تەحدید بکرێ، چونکە زۆرجار بەڕاستی لەوانەیە ناعەدالەتی تێدا بکرێ، ئینجا نازانم چۆن دەتوانین بە یاسا بەربەست دروست بکەین لەبەردەم ئەو ناعەدالەتیە، هیوادارم هاوکارم بن بۆ ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

(د.ڤاڵا) فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی سێیەم

پرۆگرامی بەخشینی ئەندامە مرۆییەکان و چاندنی

ماددەی/١٠

١/ لیژنەیەکی باڵا بەسەرۆکایەتی وەزیر بەناوی لیژنەی باڵای بەخشین و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان پێك دەهێندرێ سەر بەوەزارەتی تەندروستی دەبێ.

٢/ لیژنەکە بەڕێوەبردن و ڕێکخستنی نەشتەرگەریەکانی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانی و شانەکان و دیاری کردنی ئەو دامەزراوانەی مۆڵەت دەدرێن بە چاندن و هەروەها سەرپەرشتی و چاودێری کردن لەسەریان بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە و پەیڕەو ڕێنماییەکان لە ئەستۆ دەگرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٥٤) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (٢) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، ماددەی دوای ئەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

ماددەی (١١)

لیژنە چاندنی ئەندامە مرۆییەکان چەند لیستێك بە ناوی لیژنەی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان، چەند لیستێك بە ناوی ئەو نەخۆشانەی پێویستیان بە چاندن هەیە لە جەستەی مرۆڤێکی

مردوو بە گوێرەی پێشەنگی تۆمار کردن لەو تۆمارەی بۆ ئەو مەبەستە ئامادەیان دەکات و ناکرێ ئەم پێشەنگییە هەموار بکرێت، مەگەر نەخۆشەکە پێداویستییەکی زۆر و بە پەلەی هەبێت بۆ نەشتەرگەری چاندن بە پێی ڕێسا پزیشکییەکان و ئەو ڕێکارانەی لیژنەی باڵا دیاریان دەکات و ئەم لیستانە لەسەر چاندن لە نێوان زیندووەکان دا پیادە ناکرێت و، لە هیچ حاڵەتێك لە حاڵەتەکان دا نابێ لەو ڕێزبەندییە لابدرێت کە لە لیستە ئاماژە پێکراوەکان دا هاتووە بە هۆی نەبوونی توانای نەخۆش لەسەر پێدانی تێچوونەکانی نەشتەرگەری چاندن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ بەڕێز د.شوان قەڵادزەیی، فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە دەڵێی (لیژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەکان)، ئەوە لیژنەی باڵا پێشتر لە ماددەی (١٠) پێناسە کراوە، وابزانم هەر لیژنەی باڵا بەسە، ئەوەی لیستەکەش بە گوێرەی پێشەنگی لەگەڵ حاڵەتی زۆر زەروور، لەگەڵ حاڵەتی نەخۆشەکە، ئەوانە بکرێتە سیلسیلە لەسەر بنچینەی ئەو ڕێکارانەی کە لیژنەی باڵا دیاریان دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك سهراب، فەرموو.

بەڕێز سهراب میکائیل محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکی ماددە (٨) سەرپێچیا ڤێ ماددێ سزا بۆ نەهاتییە دانان، ئەگەر بەشێ پێنج سزاکان دیسان ئیزافەکێ ب هەر ئێکێ سەرپێچیا ڤێ ماددێ بکەتن دێ یا باش بیت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز کاك دلێر ماوەتی، فەرموو.

بەڕێز دلێر مصطفى حسن (دلێر ماوەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەم دەڵێ ناکرێ ئەم پێشەنگییە هەموار بکرێت مەگەر نەخۆشەکە پێداویستییەکی زۆر و بە پەلەی هەبێت، ئەوە ناڕوونە، ئەو (پێداویستییە) بکری بە (ژیانی لە مەترسی دا بێ)، (مەگەر نەخۆشەکە ژیانی لە مەترسی دا بێ) جوانترە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بڕگەی سێیەم لە ماددەی چەند کاك دلێر؟

بەڕێز دلێر مصطفى حسن (دلێر ماوەتی):

بڕگەی سێیەم لە ماددەی (١١)، (پێداویستییەکی زۆر و بە پەلەی هەبێ) ناڕوونە بکرێ بە (ژیانی لە مەترسی دا بێت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز کاك حاجی کاروان، فەرموو.

بەڕێز كنعان نجم الدين أحمد (حاجی كاروان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوو تێبینی هەیە لەو بڕگەیە، لەو ماددەیە، یەكەمیان دەڵێ (پیشەنگی تۆماركردن)، لە یاسای وڵاتانی تر ئەوە چۆن عیلاج كراوە؟ بڵێین (١٠) نەخۆش لەگەڵ (١٠) بەخشەر، ئەم (١٠) نەخۆشە لە (database)ێك هەیە، لەگەڵ (١٠) بەخشەر لە (database)ێك، بە خۆیان و بە خوێنییان، یەعنی بڵێین ئەو فەحسانەی كە كراون، ئەو كەسەی كە بڵێین (١٠) نەخۆشەكە دەگاتە حەددی ئەوەی كە شتێكی بۆ بگوازرێتەوە، ئەوە هەردووكی فەحص دەكرێ، لەو (١٠) كەسە كامی بۆ ئەوە گونجا ئەوەی بۆ دەگوازرێتەوە، یەعنی لێرە پێشەنگییەكە لەوە ناچێت بپێكێت، خاڵی تر/ لە ماددەی (٢٥)دا، دەكرێ یان لە ماددەی (٢٥) ئەوە حەل بكرێ، یان ماددەی (٢٥) بێتە ئێرە، باسی نەبوونی توانای نەخۆش دەكات، ئەصڵ وایە وەزارەتی تەندروستی بچێتە ژێر ئەو بارەوە، ئەگەر نەخۆش نەیبوو ئەی وەزارەتی تەندروستی ڕۆڵی چییە لە چارەسەركردنی ئەو نەخۆشە؟ كێ تەكلیفەی ئەو حاڵەتە دەكات؟ ئەم دوو شتەی بە ڕەئی من بۆ ئیزافە بكرێ، وەزارەتی تەندروستی بە ئەركی بەخشینی ئەوە هەڵبستێ ئەگەر نەخۆشەكە نەیبوو، یان ئەوەتا چونكە لە ماددەی (٢٥) ئەگەر لیژنەی یاسایی سەیر بكات ڕێگری دەكات لەو ڕێكخراوە و دەزگا ڕاگەیاندنانەی كە ڕیكلام دەكات بۆ كەسێ كە دەبەخشێ، بەڵام كەسی وەرگر پێویستی پێیە، بۆ نموونە ئێستا لە دەزگا ڕاگەیاندنەكان بڵێین لە ڕووی خێرخوازییەكەی بانگەواز دەكرێ بۆ ئەو كەسانەی كە پێویستییان پێیە، یان لێرە جێی بكرێتەوە، یان لە ماددەی (٢٥)دا، كە ڕێگری نەكرێ لە بانگەشە كردن بۆ كەسێك كە پێویستی بە پارەیە، یان ئەو عزووەی كە بۆی دەگوازرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز كاك صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵێكیان بەڕێز كاك حاجی كاروان ئاماژەی پێ دا، بڕَی تێچووی، بڕێ ماددیەكەی ئەو كولفە چەند دەكەوێ؟ لە خاڵێكی تردا من تەئكید لەو پێشنیارەی خاتوو ئاواز خان دەكەم، جارێكی تر، لێرە جێگەی بكرێتەوە بە (أ) و (ب) بێ، بە خاڵێكی جیاواز بێ، یان لە نێو ئێرە جێگەی بكرێتەوە، كە تۆمارێك هەبێ بۆ ئەوەی بتوانێ ناسنامە، یان مەدالیای بۆ دروست بكرێ، بەداخەوە ئەم لیژنەیە زۆر ئەو خاڵانەی كە ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان پێشنیاری دەكەن وەریناگرن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز وەزیری تەندروستی، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێكەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من مولاحەزەیەكم هەیە لەسەر هەمواری ئەو پێشەنگییە، من پێموایە ئەو ئیستیسنایە لابەین، مەگەر نەخۆشەكە پێداویستییەكی زۆر بە پەلەی هەبێ، هەموو ئەو نەخۆشانەی كە پێویستییان بە چاندنی گورچیلە هەیە بەپەلەن، یەعنی قەصدی چییە مەگەر زۆر بە پەلە بێت؟ من پێموایە

ئەو نەخۆشانە، عادەتەن ئەوانەی چاندنی گورچیلە لەسەر جیهازن، لەسەر (dialysis)ن، ئەوە مەجالی ئیجتیهادی تێدا دەكات، مەجال دەدا كە نەخۆشێك سرەكەی پێشخەیت و ئەوانە، بە ڕای من بكرێت بە (ناكرێت ئەو پێشەنگییە هەموار بكرێ)، ئەو (مەگەرە) لابەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.عبدالله جاسم، فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نیسبەتی پێشنیارا بەڕێز حاجی كاروان ئەو ماددەی (١٢)ی تێدا هەیە، چونكە دەوڵەت تێچوونەكانی ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەكانی چاندنی ئەندامەكان بە خۆڕایی لە دامەزراوە پزیشكییەكانی حكومەت لە ئەستۆ دەگرێت، ئەوە یەعنی موشكیلە نییە، بەس ئەز پێشنیار دەكەم لە ماددە (١١) ئەم سجلەكیدیمان هەبێ، (سجل المتبرعین)، یەعنی مە سجلەك هەیە (بأسماو المرضي ذوي الحاجة للزرع) سجلەی ژی هەبیتن (المتبرعین)، بەس ئەوە بەس سجل (من جسد إنسان میت)ە، یەعنی ئەویت ساغ شمول ناكەت، بەڕێز د.ڕێكەوت، ئەوەی ساغ، ئەوەی زیندوو شمول ناكەت، چونكە ئەوە من تەبەروع مەسەلەن بۆ جەنابتان دەكەم، ئەوە ڕیزبەندی تێدا نییە، ئەو بەس (زرع من جسد إنسان میت)، (و من یسجل لاتسري هذە القوائم علي الزرع فیما بین الاَحیاء)، بەس ئەوە لە مردووەكە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خاتوو زولفا، فەرموو.

بەڕێز زولفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەقریبەن هەر دووبارەی قسەكانی د.عبدالله یە، ئەوەی كە حاجی كاروان باسی كرد لەسەر تێچوونی نەشتەرگەرییەكە، ئێمە لە ماددەی (١٢) باسمان كردووە كە تێچوونی نەشتەرگەرییەكە حكومەت بیخاتە سەر ئەستۆی خۆی، لەبەر ئەوە پێویستە دێڕی ئەخیر لە ماددەی (١١) لابەین، چونكە پێچەوانەی ماددەی (١٢) دەبێت، بە نیسبەت پێشنیاری وەزیری تەندروستیش، من پێم باشە ئەگەر نموونەیەك بهێنینەوە (١٠) كەسمان هەیە، یەكێكمان هەیە گورچیلەكەی لە (١٥%) بە نموونە گورچیلە بێنمەوە، لە (١٥%) ئیش دەكات، لە ڕیزبەندی یەكەمە، بەڵام نەخۆشێكمان هەیە لە ڕیزبەندی دەیەمە گورچیلەكەی لە (٣%) ئیش دەكات، كەواتە دەتوانێ لێرەدا ئیستیسنا بكرێ كە ئەوەی دەیەم لەبەر ئەوەی حاڵەتی لە خەتەرتردایە بهێندرێتە پێشەوە، ئەوەیان دەكەوێتە سەر ویژدانی ئەو لیژنەیە و دكتۆرەكانیش كە ناعەدالەتی نەكەن تێیدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی (١١)

لیژنە لیستێك بە ناوی بەخشەرەكان و چەند لیستێك بە ناوی ئەو نەخۆشانەی پێویستیان بە چاندن هەیە لە جەستەی مرۆڤێكی مردوو بە گوێرەی پێشەنگی تۆمار كردن لەو تۆمارەی بۆ ئەو مەبەستە ئامادەیان دەكات و ناكرێ ئەم پێشەنگییە هەموار بكرێت، مەگەر نەخۆشەكە

پێداویستییەکی زەروور و بە پەلەی هەبێت بۆ نەشتەرگەری چاندن بە پێی ڕێسا پزیشکییەکان و ئەو ڕێکارانەی لیژنەی باڵا دیاریان دەکات و ئەم لیستانە لەسەر چاندن لە نێوان زیندووەکان دا پیادە ناکرێت و، لە هیچ حاڵەتێك لە حاڵەتەکان دا نابێ لەو ڕێزبەندییە لابدرێت کە لە لیستە ئاماژە پێکراوەکان دا هاتووە بە هۆی نەبوونی توانای نەخۆش لەسەر پێدانی تێچوونەکانی نەشتەرگەری چاندن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٥٤) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ کەس نییە دژی بێ، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (١٢).

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەوڵەت تێچوونەکانی ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بە خۆڕایی لە دامەزراوە پزیشکییە حکومییەکان لە ئەستۆ دەگرێ، بە پێی ئەو ڕێکارسازیانەی لەلایەن وەزیری تەندروستییەوە بڕیاریان پێ دەردەچێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ بەڕێز د.فرست صۆفی، فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ماددەکەم بەو شێوەیە داڕشتووە:

یەکەم/ دەوڵەت نییە، دەبێ دەوڵەت لاببەین بیکەینە حکومەت، دووەم/ ئەگەر ئەو ماددەیە دەخوێنییەوە وەکو ئەوەی ئیجباری حکومەت دەکات کە دەبێ هەمووی بە خۆڕایی بکات، بۆیە وا باشترە بڵێین (دەکرێت حکومەت تێچوونەکانی ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بە خۆڕایی لە دامەزراوە پزیشکییە حکومییەکان لە ئەستۆ بگرێت، بە پێی ئەو ڕێکارسازییانەی لەلایەن وەزیری تەندروستییەوە بڕیاریان پێ دەردەچێت).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز کاك بێستوون فائق، فەرموو.

بەڕێز بێستوون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری ڕەئی د.فرست دەکەم، دەوڵەت بە خۆتان دەزانن گەورەترە، هەموو موئەسەسەکان دەگرێتەوە، باشتر ئەوەیە حکومەت بنووسرێ، لەم جوملەیە سێ وشەی بە دوای یەکی تیایە هەر سێکی کۆیە، تێچوونەکانی، نەشتەرگەرییەکانی، ئەندامەکان، ئێ بڵێ (تێچووی نەشتەرگەری ئەندامان)، بۆ هەر سێکی بە دوای یەك دا کۆ بێ؟ خاڵەکەی تر ئەنجامدان لەو بەیندا، بۆ ئەوەی ڕستەیەك هەبێ لە کورت بڕی دا، ئەگەر وشەیەکت لێ لابرد ئەو ڕستەیە ماناکەی لە ڕووی قانونی و لە ڕووی صیاغەی زمانەوانییەوە تێکنەچوو، باشترە ئەو وشەیە نەنووسرێ، بۆ نموونە (تێچووی نەشتەرگەری)، (ئەنجامدانەکە) لەوێ لاببەی هیچ لە

مەوزووعەكە نـاگۆڕێ، كەواتە بـۆ ئەوەی ڕستـەیەكی كـورتتر بـێ باشـترە لەو (ئەنجامـدانە)، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز كاك عمر عینایەت، فەرمــوو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مـن پشـتگیری قسـەكانی بەڕێـز د. فرسـت و كـاك بێسـتوون دەكەم، (دەوڵەت) لابرێـت بكـرێ بە (وەزارەت)، حكـومەتیش تەعریـف نەكـراوە، لە قـانونەكە نە حكومەتمـان تەعریـف كـردووە، نە دەوڵەت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

پێموابێ تەعریف كرا دوایی.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

حكــومەت نەكــراوە، دەوڵەتــیش نەكــراوە، كەواتە دەوڵەت هەر لابــرێ بكــرێ بە وەزارەت، وەزارەتمــان تەعریــف كــردووە، وشــەی خــۆڕایی لابــرێ، هەر هەڵیشــبگیرێ قەینــا، ئەگەر هەڵیشیناگرن، بـیكەن بە بـێ بەرامـبەر، چـونكە خـۆڕایی وشـەیەكی بـازاڕی یە، پێویسـت ناكـات هەبـێ ئەو وشـەیە، بە پێـی (ڕێكسـازییانەی) عەرەبیـیەكەی نـازانم چییـە بەرامـبەرەكەی، مـن (ڕێكســازی)م نەبیســتووە لە كــوردی دا، ئەگەر ئەوەشــمان بـۆ ڕوون بـكەنەوە زۆر سوپاسـیان دەكەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز وەزیری تەندروستی، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێكەوت حەمە رشید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش لەگەڵ پێشنیارەكەی (د.فرسـت)دام، بنووسـرێ (دەكرێـت)، چـونكە ئێسـتا خۆتـان دەزانـن قەیرانی دارایی یە، هەر چەندە ئێمە لە زۆربەی شوێنەكان دا بە خـۆڕایی دەیكەیـن، بەڵام ئەگەر تۆ بێی قیاسی ئەو نەخۆشانە بكەی كە لە ئەهلی دەكـرێن، ئەوەی لە حكـومی دەكـرێن زۆر زۆری فەرقە، بــۆیە ئــێمە ئەگەر برێكــی كەم پــارەش وەربگــرین، بــۆ نمــوونە ئێســتا ئــێمە بــۆ نەشـتەرگەرییەكی چانـدنی گـورچیلە (٢٠٠٠) دوو هەزار دۆلار وەربگـرین، تەوزیعـی دەسـتی ئەو دكتۆر و كارمەندانەی بـكەی، چـونكە نەشـتەرگەری چانـدنی گـورچیلە خۆتـان دەزانـن (٥) تـا (٦) سـەعاتی پـێ دەچـێ، موتـابەعەی دەوێ، ئەو كـاتە تەشـجیعی ئەو كارمەنـدە، بە تـایبەتی ئەو كارمەندانەی كە مووچەیان كەمترە لە دكتۆرەكان، تەشجیعیان دەكەین كە لە حكومی زۆرتر كـار بكەن، ئەوە دەبێت بە هینێك كە ئێمە نەشتەرگەری چاندن هەر لە ئەهلی مەنع بكەین، بۆیە كە تۆ شـتەكەت كـرد بە خـۆڕایی، بلێـی هـیچ نەدا، (هـیچ نەدا) نـاكرێ، بـۆیە مـن لەگەڵ ئەوەدام كە دەكرێت تێچووەكان ئەوە بكرێت، یاخود برێكی ڕەمزی پارە وەربگیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.عبدالله جاسم، فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئاخافتنا من هاتنە كرن ژ لای د.ڕێكەوت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د.ڤالا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەو پرسیارە ئاراستەی وەزیر دەكەین، دەكرێ لە جێگای حكومەت بگوترێ دەكرێ وەزارەت تێچوونەكان لە خۆ دەگرێ لە جێگای حكومەت؟ یان پێویستی بە بڕیاری ئەنجومەن هەیە؟ یەعنی پێویستە داهاتێك دیاری بكات، بەڵام دیاری كردنی نیسبە لێرە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، مەسەلەی صحە و تەعلیم مەجانی یە لە عیراق، تاكە ئێستا بە فەلسەفەی ئیشتیراكی، یەعنی خۆتان دەزانن دەستووری عیراقیش هەروایە، لەبەر ئەوەی مەجانی یە ناتوانین ئێمە لێرە نیسبەیەك لە نەخۆش و لەوانە تەحدید بكەین، من پێموایە دەبێتە پێچەوانە لەگەڵ ئەو فەلسەفەیەی كە هەم دەستووری عیراقی و هەم نیزامی سیاسیش لە عیراق تاكو ئێستا لەسەری دەڕوا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵێ، سوپاس، خاتوو زولفا، فەرموو.

بەڕێز زولفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیاز دەكەم ئەگەر ئیلزامی بكرێ لەسەر حكومەت كە ئەم جۆرە نەشتەرگەریانە بە بێ بەرامبەر بكرێ، هەر لە كەرتی گشتیش دا بیكەن، نەك لە كەرتی ئەهلی، لە وڵاتێكی وەكو توركیادا كە هەموو سیستەمی تەندروستی بە پارەیە، ئەم جۆرە نەشتەرگەریانە بە بێ بەرامبەر دەكرێ و لەسەر ئەركی حكومەت، لەبەر ئەوەی حاڵەتێكی زەروورییە و بە ئارەزووی نەخۆش ناكرێ و دواخستنیشی ناكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز د.عبدالله جاسم، فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاستی من (١٠)، (١٢) قانون دیتییێت، ئی هەموو دەوڵەتا، یەعنی لە هەموو دەولەتا بە خۆڕایی یە، بێ بەرامبەرە، بەس ئەو دەوڵەتە بیمەی تەندروستی هەیە، موشكیلەی ئەوەیە، موشكیلەی ئێمە بیمەی تەندروستی یە، ئەگەر بیمەی تەندروستی هەبێ هیچ موشكیلە نییە، یەعنی دەتوانین بڕگەیەكی ئیزافە بكەین، مەسەلەن (علی الوزارة)، یان حكومەت، یەعنی بڕە پارەك بدات بۆ ئەو تیمەی پزیشكی، وەك هاندان ئیزافە بكەین، د.ڤالا، ئەگەر دەتوانی مەسەلەن بییتە (أولا)، (ثانیا)،

دووەم/ حکومەت یان دەوڵەت یەعنی بڕە پارەیەك وەك هاندان، وەك حەوافیز بۆ ئەو تیمێن پزیشکییەی کە بەو کارە هەڵدەستن، چونکە منیش لەگەڵ د.ڕێکەوتم ئێستا مەسەلەن ئێمە لە کوردستان سێ بنکەی سەرکەوتوو هەنە لە کوردستان بۆ گواستنی گورچیلە، زیاتر لە دوو هەزار گورچیلە تاکو ئێستا لە کوردستان تا ئێستا چاندراوە، هەمووش بڕە پارەی دوو هەزار دۆلارە، یەعنی هەموو تیمەکە، هەتا حەدەکی نەخۆشیش ڕازییە، خەلکێکیش ڕازییە، ئەگەر بەس حەوافز بۆ ئەو تیمێن پزیشکی، دەتوانین بە تەعلیمات دەربکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو مریم صمد، فەرموو.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە ئەو ماددەیە ئاوای لێ بکرێت، پشتگیری لە ڕایەکەی زولفا خان دەکەم، (بە پێی ئەو ڕێکسازییەی لەلایەن وەزیری تەندروستییەوە بڕیاریان پێ دەردەچێت تێچوونەکانی نەشتەرگەرییەکانی چاندن بە خۆڕایی و بە بێ بەرامبەر بکرێت)، یەعنی (دەکرێت) نا، هەر تێچوونەکە فەرز بکرێت، نەك (دەکرێت)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز د.شرین حسنی، فەرموو.

بەڕێز د.شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز دبێژم ئەو حەوافیز بۆ دکتۆران چونکە نووکە خەریکی جیاکردنەوەی کەرتی تایبەت و کەرتی گشتی داین، دەتوانن لەوێ دیاری بکرێ، بەلام لەم یاسایەدا پێموایە نارێکە ئەگەر حەوافز بۆ دکتۆر دیاری بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٢)

دەکرێت حکومەتی هەرێمی کوردستان تێچووی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بە بێ بەرامبەر لە دامەزراوە پزیشکییە حکومەییەکان دا لە ئەستۆ بگرێت، بە پێی ئەو ڕێکارسازیانەی لەلایەن وەزیری تەندروستییەوە بڕیاریان پێ دەردەچێ.

ڕێکارسازی: مەبەست لێرە (ضوابط)ە، بەڕێزان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو زولفا، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز زولفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێویستە حکومەت ئیلزام بکرێ کە ئەو تێچوونە بدات، چونکە لە ڕاستی دا ئەم خاڵەی تێدا بێ کە بە (دەکرێت)، ئیتر دەکرێ کە هەر بە پارە بێت، بۆیە ئەوانە تێچوونی زۆری تێ دەچێت بە بێ بەرامبەر بۆ نەخۆش ئەنجام نادرێ، لەوانەیە نەخۆشێکمان هەبێ لەسەر دوو هەزار دۆلار هەر بە دکتۆر نەڵێ کە ئەم حاڵەتەی هەیە، لە ماڵی خۆیدا بمرێ، لەبەر ئەوەی پارەی نییە بچێتە دکتۆرەوە، پێویستە ئیلزامی بێت و نەك مەتاتی تێدا بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز کاك صالح فەقێ، فەرموو.

بەڕێز صالح فەقێ محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو ڕا هەبوو، ڕایەك ئەوەبوو کە بێ بەرامبەر بێ، ڕایەك ئەوەبوو ئەگەر ڕەمزی بێ، یان بەرامبەرەك دیاری بکرێ، پێویستە ئەو دوو ڕایە جیاوازە بخرێتە دەنگەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر باسیان کرد لیژنەی یاسایی، کە ئەوە لەگەڵ فەلسەفەی تەندروستی ئێمە ناگونجێ، ئەو یاسایانەی کە لە بواری تەندروستی دەرچووە لە ماوەی ڕابردوو، ناگونجێت، لەبەر ئەوەی تا ئێستا لە وڵاتی ئێمە لەسەر سیستەمی ئیشتیراکی ئیش دەکرێ لەو بوارەدا، ئەو کاتە دەبێت کۆی سیستەمەکە گۆڕانکاری بەسەردا بێت، بەڕێز د.عبدالله جاسم، فەرموو.

بەڕێز د.عبدالله جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داخوازیا ئێمە ئەوەبوو بۆ نەخۆشی بێ بەرامبەر بیتن، بەس ئەو تیمێ پزیشکی حکومەت هەندەك حەوافیزی بداتێ، چونکە ئەگەر ئەوە نەبیتن ڕاستی ئێمە هەر سێ سەنتەر لە هەولێر و لە دهۆك و لە سلێمانی پشتی دوو مانگی دی ناتوانن ئیش بکەن براستی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، دڵنیام د.شرینیش پێشنیاری حەوافز دەکات.

بەڕێز د.شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیاری حەوافز ناکەم، ئێمە ئێستا هیچ بۆ دکتۆر ناکەین، ئێستا بابەتی نەخۆشە، دکتۆر مووچەی خۆی هەیە، دەوامی خۆی هەیە، ئەرکی ئەوە نەشتەرگەری لە نەخۆشخانەی حکومی بکات، حەوافز بۆ دکتۆر بۆ چییە؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشيد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کەس بە قەت مـن حەز ناکـا شـت بە خـۆڕایی بـێ، کەسـیش بە قەت مـن بە شـایەتی سـەرۆکی ئەنجـومەنی وەزیـران و جێگـرەکەی لە کـابینەی حەوت دا پـارەی بـۆ نەخۆشـەکەی سـەرف نەکردووە، کەسیش بە قەت مـن پـارەی بە خەڵکـی فەقیـر نەداوە، بەڵام ئەو بـارودۆخەی ئێسـتا هەرێم پێیـدا دەڕوا، نەص خوێنـدنەوەیەکی واقیعـانە بـۆ بـارودۆخەکە دەبـێ بکرێـت، ئـێمە بەم یاســایە نامــانەوێ نەشــتەرگەرییەکان لە نەخۆشــخانە کەم بکەیــنەوە، ئــێمە دەمــانەوێ نەشتەرگەرییەکان زیاد بکەین و تیجارەت کەم بکەینەوە، ئەوە یەکەم، دووەم/ من قـانونی نـیم، بەڵام من دەستوورم خوێندۆتەوە، خاصەتەن ئەوەی صحە، دەڵێ صحە دەبـێ (accessible) بـێ خدمەکەی، نەیوتووە خۆڕایی بێ، دەڵێ (لەسەر دەوڵەت ئەوەیە کە خزمەتگوزاریی تەندروسـتی فەراهەم بکـات بـۆ هاووڵاتیـان)، (فەراهەم) شـەرت نیـیە خـۆڕایی بـێ، بەڕاسـتیش یەعنـی ئەو مەوزووعە کە ئێمە دەڵێین (حەوافز)، ئێمە حەوافز مەبەستمان دکتـۆر نیـیە، ئەو دکتـۆرانەی کە ئەم نەشتەرگەرییە ئەنجام دەدەن دەخلی مانگانەیـان (علـی الاقـل) (٣٠٠٠٠) سـی هەزار دۆلارە لە مانگێـك دا، چـونکە ئەوانە هەمـووی پسـپۆڕی گەورە گەورەن، ئـێمە مەبەسـتمان ئەو تـیمەیە کە لەگەڵ ئەوان دا ئیش دەکەن، خۆ هەر د. عەمەلیـاتەکە ئەنجـام نـادا، (مسـاعد مخـدر)ە، (مسـاعد تمريچ)ە، کارمەندی تەندروستی یە، قاووشە، مەسەلەن تۆ لە کوێ عەمەلیاتێـك حەوت سـەعاتی پێ بچێ بوەستی بە پێوە، لە کوێ عەمەلیاتێکی فتق بکەیت و نیو سەعات و نەخۆشەکە بێنیـتە دەرەوە، هیچ موشکیلەیەکیشی تووش نابێ، دوای ئەوە خۆ ئەوە مەسەلەکە بەس عەمەلیـاتەکە نییە، ئەوە تۆ دەبێ پێنج ڕۆژ موتابەعەی بکەی، جاری وا هەیە بۆرییەکە دەپچـڕێتەوە، جـاری وا هەیە گورچیلەکە ڕەفز دەکات، خۆ شەرت نییە، ئەوە (process)ە، دوای ئەوە تـیمەکە مەبەسـت تیمی جیراحەکە نییە، دکتۆری گورچیلەی باتنیـان لەگەڵدایە، دکتـۆری موخەدیریـان لەگەڵدایە، بۆیە من لە هەموو کەس زۆرتر لەم پەرلەمانە حەز دەکەم بە خۆڕایی بێ، بەڵام دەبێ ئەو تیمەی کە ئەو ئیشە دەکەن، با قەی چی دەکات؟ با وەزارەتی دارایی هاوکارییەکیان بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، باشە، بەڕێز د.بەهار، فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە داڕشتنەوەی ئەم ماددەیە بەڵانسـێکمان ڕاگرتـووە، یەعنـی کە دەڵێـین (دەکرێـت) و (بـێ بەرامـبەر)، کەواتە (یجـوز) دەکـرێ بیکـات بە بـێ بەرامـبەر، کەواتە دەشـکرێ نەیکـات، بـۆیە کێشەیەك نابینم لێرەدا، سەبارەت بە حەوافز، حەوافز مووچە نیـیە، حەوافـز بە هـیچ شـێوەیەك شوێنی لە یاسادا نییە باس بکرێ، بە هیچ شێوەیەك.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێز د.شوان، فەرموو.

بەڕێز عمر مصطفی باوەمیر (د.شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەر داهێنانی وشەی (دەکرێت) بۆ ئەوەیە کەوا حکومەت پابەند نەکرێ بە تێچوونەکانی خەرجی ئەو نەشتەرگەرییە، ئەوە کاتی خۆی بۆ سندووقەکانی کوردستان بۆ داهاتەکانی نەوت بڕگەیەك باس کراوە کە لەو سندووقە بەشێك بۆ ئەو نەخۆشیە کوشندانە تەرخان دەکرێت، لەبەر ئەوە بە هیچ شێوەیەك ئەو کە دەکرێ تێدا بێت یەعنی بەشێکی خەرجییەکە دەکەوێتە سەر ئەستۆی نەخۆش، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دوا صیاغەی بخوێننەوە، لیژنە پەیوەندیدارەکان ئێوە قسەی خۆتانتان کرد، خاتوو زولفا، د.شرین، دوا صیاغەی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، ناکرێ موناقەشە بکرێ، خاتوو شکریە، فەرموو.

بەڕێز شکریە سمایل مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دوا ئامار یەکێك لە مونەزەمەکان لە کوردستان ئەوەی ڕوون کردۆتەوە، خەڵکی هەرێمی کوردستان خەریکە لە ستاندەردی جیهانی دەچێتە دەر، لە زیمنی خەڵکی فەقیر و هەژار و نەدار، دیارە ئەو کەسانەی کە دەچن بۆ موستەشفا ئەهلییەکان هەڵبەتە خەڵکی هەژار و نەداری زۆر زۆر تێدایە، بۆ من بە پێویست دەزانم بەم شێوازە بێ (حکومەت مولزەم بێ بۆ ئەم جۆرە کەسانە) وابزانم هەرێمی کوردستان خەریکە لەو قەیرانە دارایی یە دەردەچێ، نابێ هەموو قورسایی قەیرانی داراییش بخرێتە سەر ئەستۆی خەڵکی هەژار و نەدار، باج بەوان بدرێ، تەنانەت بە ژیانی ئەوانیش بدرێ، بۆیە پێویستە وشەی (پێویستە) دابنرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموون دوا صیاغەی بخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٢): دەکرێت حکومەتی هەرێمی کوردستان تێچووی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان بە بێ بەرامبەر بەر لە دامەزراوە پزیشکییە حکومەییەکان لە ئەستۆ بگرێت، بە پێی ئەو ڕێکارسازیانەی لەلایەن وەزیری تەندروستییەوە بڕیاریان پێ دەردەچێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی کە خوێندرایەوە؟ (٤٣) لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (١٦) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا، ماددەی (١٣).

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٣): بە بڕیاری وەزیری تەندروستی و پاڵپشت بە ڕەزامەندی لیژنە مۆڵەت دەدرێت بە دامەزراوە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکان و شانەکان، مۆڵەتەکەش بۆ ماوەی یەك ساڵ دەبێت تیایدا دامەزراوەکە دەکەوێتە بەر چاودێری و سەرپەرشتی بەردەوام لە بارەی ئەو نەشتەرگەرییانەی چاندنی ئەندامەکان و بەشەکانیان و شانەکان ئەنجام دەدرێن و ئاستی پابەندبوون بە ستاندەردەکانی باشی کە لەم بوارەدا بڕیار دراون، لەگەڵ ئەو شەفافیەتەی پێویستە ڕێکخستنی نەشتەرگەرییەکانی بەخشین و چاندن هەیانبێت و، ئەگەر سەلمێندرا کەوا پابەندی هەیە بە مەرج و ستاندەردە ئاماژە پێکراوەکان ئەوە نوێ کردنەوەی مۆڵەتەکە هەر سێ ساڵ جارێك دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ هەر کاك صالح قسەی هەیە، فەرموو کاك صالح.

بەڕێز صالح فەقێ محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو مۆڵەتە بۆ ماوەی یەك ساڵ، سەرەتا کارێکی باشە و ئەوە پێویستە بەردەوام لە ژێر چاودێری دا بێ، من پێموایە ئەو دێڕەی ئەخیر زیادە، ئەگەر سەلمێنرا کەوا پابەندی هەیە بە مەرج و ستاندەردە ئاماژە پێکراوەکان، نوێکردنەوەی مۆڵەتەکە سێ ساڵ جارێك نوێ بکرێتەوە، ساڵانە نوێ بکرێتەوە باشترە، لەبەر ئەوەی لە ژێر چاودێرییەکی توندی زیاتر دەبێ، ئەوە زیادە بۆ سێ ساڵ، پێویستە بە بەردەوامی چاودێری بکرێ، لە کاتی خۆشی دا ڕەنگە سێ مانگ بێ و گونجاو نەبێ و مۆڵەتی لێ وەربگرێتەوە، بۆیە ساڵانە بێ گونجاوترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەو ڕایە وەردەگرن لیژنە پەیوەندیدارەکان؟

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان وایە ئەوە دەبێتە زیادکردنی ڕۆتین، یەعنی ڕۆتینی زیاد دەکات، ئەو لیژنەیە هەموو ساڵێك خەریکی نوێکردنەوەی مۆڵەت بێ، بۆیە سێ ساڵ جارێك بمێنێتەوە باشترە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، وەزیری تەندروستی، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تۆ ئەگەر مۆڵەتەکەشی بۆ تازە نەکەیتەوە، تۆ مۆنیتەری دەکەیت، یەعنی تۆ ئەگەر ساڵی یەکەم تەسبیت بوو کە ئەم شوێنە بە ڕێك و پێکی ئیش دەکات، جاری دووەم بۆ سێ ساڵ مۆڵەتی دەدەیتێ، بەڵام خۆ لە ماوەی ئەو چوار ساڵەدا تۆ بە بەردەوامی موراقەبەی دەکەی، ساڵانە تۆزێ زەحمەتە، بۆیە منیش لەگەڵ ئەوەم سێ ساڵ بێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

وەك خۆی دەمێنێتەوە ماددەكە؟ بیخوێننەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

ماددەی (١٣): بە بڕیاری وەزیری تەندروستی و پاڵپشت بە ڕەزامەندی لیژنە مۆڵەت دەدرێت بە دامەزراوە بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەكانی چاندنی ئەندامەكان و بەشەكانی و شانەكان، مۆڵەتەكەش بۆ ماوەی یەك ساڵ دەبێت، تیایدا دامەزراوەكە دەكەوێتە بەر چاودێری و سەرپەرشتی بەردەوام لە بارەی ئەو نەشتەرگەرییانەی چاندنی ئەندامەكان و بەشەكانیان و شانەكان ئەنجام دەدرێن و ئاستی پابەندبوون بە ستاندەرەكانی باشی كە لەم بوارەدا بڕیار دراون، لەگەڵ ئەو شەفافیەتەی پێویستە ڕێكخستنی نەشتەرگەرییەكانی بەخشین و چاندن هەیانبێت و، ئەگەر سەلمێندرا كەوا پابەندی هەیە بە مەرج و ستاندەرە ئاماژە پێكراوەكان ئەوە نوێ كردنەوەی مۆڵەتەكە هەر سێ ساڵ جارێك دەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵیەتی بەو شێوەی كە خوێندرایەوە؟ (٥٥) كەس لەگەڵیەتی، كێ دژیەتی؟ (٢) كەس دژیەتی كەواتە پەسند كرا، بەڕێزان دانیشتنەكەمان هەڵدەگرین بۆ بەیانی، سبەینێ كاتژمێر (١٠).

فخرالدين قادر	جعفر ابراهيم ئێمينكی	د. یوسف محمد صادق
سكرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆكی پەرلەمانی	سەرۆكی پەرلەمانی
كوردستان – عێراق	كوردستان – عێراق	كوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە ١٩

چوارشەممە رێکەوتی ٣٠\٦\٢٠١٥

خولی چوارەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (١٩)

سێ شەممە رێكەوتی ٢٠١٥/٦/٣٠

كاتژمێر (١٠)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شـەممە رێكەوتـی ٢٠١٥/٦/٣٠ پەرلەمـانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی یوسف محمد صادق سەرۆكی پەرلەمـان و، بە ئامـادەبوونی بەڕێـز جعفر ابراهیم ئێمینكی جێگری سەرۆك و، بەڕێز فخرالدین قادر سكرتێری پەرلەمـان, دانیشـتنی ژمـارە (١٩)ی خولی چوارەمی، ساڵی (٢٠١٥) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (١)ی مادده (٢٠) لە پەیـڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (١)ی هەمـواركراوی سـاڵی ١٩٩٢ی پەرلەمانی كوردسـتان – عێـراق، دەسـتەی سـەرۆكایەتی پەرلەمـان بڕیـاری دا دانیشـتنی ژمارەی (١٩)ی خولی گرێدانی دووەمی ساڵی یەكەم لە خولی چوارەمی هەڵبژاردن لە كات (١٠)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی ٢٠١٥/٦/٣٠ دا بەم شێوەیە بێت:

١ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردنی گفتوگۆ كردن لەسەر پرۆژە یاسای چاندن و گواستنەوەی ئەندامەكانی جسەتەی مـرۆڤ بە پێـی ماددەكـانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیـرەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٢- دەنگـدان لەسـەر ڕاسپاردەكانی پەرلەمـانی كوردسـتان بـۆ چارەسـەر و ڕاگرتنـی زێـدەڕەووی بەپێـی مـاددەی (٧٥) لە پەیـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی كوردسـتان ژمـارە (١) ی سـاڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٣- گفتوگۆ كردن لەسەر هێرشەكانی ئەم دواییەی ڕێكخراوی تیرۆریستی داعش بۆ سەر كۆبـانێ لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانی كوردستانی عێراق.

٤- دانان و ئـاڵوگۆر كردنـی هەنـدێ لە ئەنـدامانی لیـژنە هەمیشـەییەكانی پەرلەمـانی كوردسـتان بەپێی ماددەی (٤٤) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٥- خوێنـدنەوەی یەكەم بـۆ ئەو پـرۆژە یاسـایانەی خـوارەوە بەپێـی مـاددەی (٧١) لە پەیـڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

أ پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (١٧) ی ساڵی (١٩٠٩).

ب- پرۆژە یاسای هەمواری سـێیەمی یاسـای سـندوقی خانەنیشـنی پـارێزەران ژمـارە (١٨) سـاڵی (١٩٩٩) ی هەموار كراو.

ج- پرۆژە یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی كوردستان.

٦- ڕاگەیانـدنی كۆتـایی هـاتنی خـولی بەهـارەی سـاڵی دووەم لە خـولی چـوارەمی هەڵبژاردنـی پەرلەمـانی كوردسـتان لەلایەن سـەرۆكی پەرلەمـانەوە بەپێـی بـرگەی دوو لە مـاددەی (١٧) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

دانیشتنەكەمان بە ناوی گەلی كوردستان دەست پێ ئەكەین، خولی چوارەمی هەڵبـژاردن، ساڵی دووەم، دانیشتنی ژمارە (١٩)، ڕۆژی دانیشتن (٢٠١٥/٦/٣٠)، بەرنامەی كار، بەپێی حوكمەكانی برگە (١)ی ماددەی بیست لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستانی عێراق ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا كـاتی دانیشـتنی ژمـارە (١٩) ی خـولی بەهارە لە خولی هەڵبژاردنـی چـوارەمی پەرلەمـان لە كـاتژمێر (١٠) ی پـێش نیـوەڕۆی ڕۆژی سـێ شەممە ڕێكەوتی (٢٠١٥/٦/٣٠) بەم شێوەیە بێت:

١ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ كردنی گفتوگۆ كردن لەسەر پرۆژە یاسای چاندن و گواستنەوەی ئەندامەكانی جسەتەی مـرۆڤ بە پێـی ماددەكـانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیـرەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٢- دەنگـدان لەسـەر ڕاسـپاردەكانی پەرلەمـانی كوردسـتان بـۆ چارەسـەر و ڕاگرتنـی زێـدەڕەووی بەپێـی مـاددەی (٧٥) لە پەیـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی كوردسـتان ژمـارە (١) ی سـاڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٣- گفتوگۆ كردن لەسەر هێرشەكانی ئەم دواییەی ڕێكخراوی تیرۆریستی داعش بۆ سەر كۆبـانێ لەسەر داوای ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانی كوردستانی عێراق.

٤- دانان و ئـاڵوگۆر كردنـی هەنـدێ لە ئەنـدامانی لیـژنە هەمیشـەییەكانی پەرلەمـانی كوردسـتان بەپێی ماددەی (٤٤) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

٥- خوێنـدنەوەی یەكەم بـۆ ئەو پـرۆژە یاسـایانەی خـوارەوە بەپێـی مـاددەی (٧١) لە پەیـڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

أ پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی كوردستانی عێراق ژمارە (١٧) ی ساڵی (١٩٠٩).

ب- پرۆژە یاسای هەمواری سـێیەمی یاسـای سـندوقی خانەنیشـنی پـارێزەران ژمـارە (١٨) سـاڵی (١٩٩٩) ی هەموار كراو.

ج- پرۆژە یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی كوردستان.

٦- ڕاگەیانـدنی كۆتـایی هـاتنی خـولی بەهـارەی سـاڵی دووەم لە خـولی چـوارەمی هەڵبژاردنـی پەرلەمـانی كوردسـتان لەلایەن سـەرۆكی پەرلەمـانەوە بەپێـی بـرگەی دوو لە مـاددەی (١٧) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار كراو.

لە دەستپێك داوا لە بەڕێز سكرتێری پەرلەمان ئەكەین پوختەیەك لە دانیشتنی كۆنووسی پێشوو بخوێننەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سكرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پوختەی دانیشتنی ژمارە(١٨) لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٢٩) بەم شێوەی خوارەوە بوو:

١ دەست پێكردنی دانیشتن لەلایەن بەڕێز سەرۆكی پەرلەمانەوە.

٢- خوێندنەوەی پوختەی دانیشتنی پێشوو لەلایەن سكرتێری پەرلەمانەوە.

٣- گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای ڕێکخستن و چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ و بۆ دانیشتنی ئەمڕۆ دواخرا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، داواتان لێ ئەکەین ناوی ئامادە نەبووانی کۆبوونەوەی پێشووی پەرلەمان بخوێنەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر-سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەندامانی پەرلەمان کە لەدانیشتنی ژمارە (١٨) ی ئاسایی لە بەرواری (٢٠١٥/٦/٢٩) ئامادە نەبوون یان مۆڵەت پێدراو بوون بەم شێوەیە:

لە کۆبوونەوەی یەکەم:

١ ڕێواز فائق- مۆڵەت

٢- ادریس علی- مۆڵەت

٣- انس محمد- ئامادە نەبووە

٤- اومێد حەمە علی- ئامادە نەبووە

٥- جمال عثمان- مۆڵەت

٦- جودت جرجیس- مۆڵەت

٧- زانا عبدالرحمن- ئامادە نەبووە

٨- علی هالۆ- ئامادە نەبووە

٩- عمر صالح- ئامادە نەبووە

١٠- فیرۆز طە – مۆڵەت

١١- کمال یلدا- مۆڵەت

١٢- لینا عزریا- مۆڵەت

١٣- محمد علی یاسین- مۆڵەت

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لە کۆبوونەوەی دووەم:

١ ڕێواز فائق- مۆڵەت

٢- ادریس علی- مۆڵەت

٣- انس محمد- ئامادە نەبووە

٤- اومێد حەمە علی- ئامادە نەبووە

٥- جمال عثمان- مۆڵەت

٦- جودت جرجیس- مۆڵەت

٧- زانا عبدالرحمن- ئامادە نەبووە

٨- علی هالۆ- ئامادە نەبووە

٩- عمر صالح- ئامادە نەبووە

١٠- فیرۆز طە – مۆڵەت

١١- کمال یلدا- مۆڵەت

١٢- لینا عزریا- مۆڵەت

١٣- محمد على ياسين- مۆڵەت
١٤- ئاری محمد- ئامادە نەبووە
١٥- باپیر کاملا- ئامادە نەبووە
١٦- جوان اسماعیل- ئامادە نەبووە
١٧- حسين اسماعیل- مۆڵەت
١٨- عبدالرحمن فارس- ئامادە نەبووە
١٩- عبدالله محمود- ئامادە نەبووە
٢٠- عزت صابر- ئامادە نەبووە

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا ئەچینە سەر تەوەری یەکەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ کە بریتیە لە بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆ کردن لەسەر پرۆژە یاسای چاندن و گواستنەوەی ئەندامەکانی جسەتەی مرۆڤ بە پێی ماددەکانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیرەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢) ی هەموار کراو، بۆیە داوا لە لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی تەندروستی و ژینگە و لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئاینی و لیژنەی مافەکانی مرۆڤ ئەکەین بێنە سەر مەنەسە بۆ دەست کردن بە بەرنامەی کاری دانیشتنی ئەمڕۆمان، فەرموو خاتوو حەیات نوقتەی نیزامییە؟

بەڕێز حیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

علی هالۆ پێشتر ئیجازەی بۆ کرا و لەلایەن فراکسیۆنەوە ئیجازەکەی نێدراوە، بەڵام بە ئامادە نەبوو دانراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دیارە مۆڵەتەکەی نەگیشتووە بە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان، فەرموو کاك مەحمود فەرموو.

بەڕێز محمود حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وابێ ناوی من بە هەڵە هاتووە، من ئامادە بووم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو شرین فەرموو.

بەڕێز شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەکرێ لە ناو جەلسەی پەرلەمان کۆبوونەوەی لیژنەش هەبێ، ئەمڕۆ جەلسەی پەرلەمانمان هەیە، لیژنەی دارایی دوو کۆبوونەوەی داناوە، سەعات (١٠) و سەعات (١) کە وەزیری سامان لەسەر داوای خۆی ئەچێتە لیژنە، ئێستا ئەوە ئیختیساسی منە، زۆر موڵاحەزاتم هەیە حەز ئەکەم لە نێو لیژنەی ئامادە بم، حەز ئەکەم لێرەش ئامادە بم، نازانم چۆن ئەکرێ؟ بەڕێزت ئەتوانی سەرۆکایەتی لیژنە ئاگادار بکەیەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دیارە پێشتریش لیژنەکانمان ئاگادار کردەوە لە ڕۆژی کۆبوونەوەی پەرلەمان کۆبوونەوە دانەنێن، بەڵام کۆبوونەوەی دووەم کە باست کرد وامان تەسەور کرد کە کۆبوونەوەی پەرلەمان کۆتایی پێ دێ تا کاتژمێر (١)، بۆیە ئەو کۆبوونەوەی تر دانراوە، ئەچینەوە سەر گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاساکە، لە بەشی چوارەم وەستاین پێم وابێ، فەرموو.

بەڕێز د.قاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕێکارەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان

ماددەی (١٤):

یەکەم: بە بڕیاری لێژنەیەکی پزیشکی لە هەر دامەزراوێکی پزیشکی مۆڵەتدراو بە چاندن، پێکدەهێندرێت، ئەویش لە پزیشکە پسپۆڕەکان، تەنها ئەم لێژنەیە تایبەتمەند دەبێت بە ڕەزامەندی دان لەسەر ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان بەپێی ئەو حوکمانەی لەم یاساو ئەو پێڕەوو ڕێنماییانەی ئەم یاسایە جێبەجێ دەکەن، دەقیان لەسەر کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەو ماددەیە؟ کەس نییە؟ کەواتە ئەیخەینە دەنگەوە، کێ لەگەڵیەتی؟ جەنابی وەزیر مولاحەزەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. ڕێکەوت حەمە رشید- وەزیری تەندورستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم باشە ماددەی (١٤) بەم شێوەی لێ بکرێ (لیژنەی لاوەکی لە هەریەکە لە بەڕێوەبەرایەتییە گشتیەکانی پارێزگاکانی هەرێم دروست ئەکرێ بەمەبەستی جێ بەجێ کردنی ڕێکارە زانستی و ڕێگاکانی بەخشین و چاندنی ئەندامەکانی لەش) ناکرێ پێش ئەوەی لیژنەی موحافەزات هەبێ لیژنەی موئەسەسات هەبێ، ئێمە ئێستا سێ لیژنەمان هەیە، لە هەولێر، سلێمانی، دهۆك، ئەو لیژنانە کۆنترۆلی زەرعی ئەهلی و حکومیش ئەکەن، چونکە ئەوە عەمەلیاتێکە تەنیا زانست دەوری تێدا نابینی، یاساش دەوری تێدا دەبینی، مەحامی تێدایە، شورتەی تێدایە، ئاسایشی تێدایە، بۆیە ئەبێ دەستەڵاتەکە وردە، وردە بچێتە خوارەوە، نابێ یەکسەر لە لیژنەی بالاێ چاندنی بەشەکانی لەشەوە بڕۆی بۆ بازنەی دامەزراو، چونکە هەندێ دامەزراو هەیە ئەهلییە، بۆیە ئەبێ ماددەی (١٤) بکرێتە موحافەزات، دوایی لە ماددەی (١٦) باسی لیژنەیەکی عیلمی ئەکرێ بۆ دەمەزراوەکان، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنە پەیوەندیدارەکان ڕاتن چییە؟ فەرموو.

بەڕێز د.بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی بەڕێز وەزیر ئاماژەی بۆ کرد لە ماددەی (١٦) ئاماژەی بۆ کراوە، تیمێکی پزیشکی بەرپرس لە فەقەرەی یەکەم، لە فەقەرەی دووەم (تیمێکی پزیشکی لێهاتوو لەو پارێزگایانەی کوردستان کە نەشتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامەکانی تێدا ئەکرێ).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو دكتۆر شێركۆ.

بەڕێز د.شێركۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوەی بەڕێز وەزیری تەندورستی ئەڵێ وایە، چونكە ئەگەر لە ئاستی موحافەزەش لیژنە هەبێ ئەبێتە جۆرێك لە لامەركەزی، ناكرێ هەر خەستەخانەیەك بۆخۆی بە تەنیا لیژنەی خۆی هەبێ، بە تایبەتی دونایەك مولاحەزە هەیە لەسەر دامەزراوەی ئەهلی لە هەرێمی كوردستان، ئێستا ئەو خۆی بە تەنیا لیژنەیك بێت و لەژێر چاودێری حكومەت نەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك تەحسین.

بەڕێز تحسین دۆڵەمەری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو موناقەشانەی بەڕێزان ئەندامانی لیژنە ئەكەین یان بەڕێز وەزیر بە تەسەوەری من ئەبوایە لە لیژنەكە كرابووایە، نەك ئێستا پێشنیار بكات، یەعنی بەڕێزی وەزیر و ئەو لیژنانەی مەعنین ئەبێ دیفاع لەو سیاغە بكەن كە ئێستا هەیە، نەك جارێكی تر بیگۆڕن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، پێم وابێ گفتوگۆش كراوە لە لیژنە، بەڵام هێشتان ڕای جیاواز هەیە لەسەر ئەو پرۆسە، فەرموو دكتۆر عبدالله.

بەڕێز د.عبدالله محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

براستی بۆ ئەز تیكستی عەرەبی زۆر وازیحە، مە چوار لیژنەیەت هەی، بۆ مەسەلا گواستنەوە و چاندنێت ئەندامێ لەشێ، (لیژنە موافقە علی عملیات زرع الاعظاء)، ئەڤە مەسەلی ئەخلاقی و مەسەلەێ قانونی ژی، بەس ئەكرێ لیژنێ توبی نەبیتن، موستەشارێ قانونیت تێدا هەبیتن، موحامیت تێدا هەبیتن، ئەڤە درستە، لیژنەی دووەم (لجنە تحقق من موت الدماغی)، ئەوژی زۆر موهیمە، چونكە ئێمە ل قانونێ خۆمە نووسی (المتوفین حدیثن)، ئەبێ ئەو لیژنەیە هەبیتن، لیژنەیەكی تایبەتمەند هەیە (التی تقوم بزرع الاعضاء)، ئەویش لە ماددەی (١٦) یە، دووەم، ئەو لیژنەیە ئەگەر یەكێك هەبیتن مەسەلەن متەوەفی حەدیسەن چۆن ئەندامەكەی لەشی وەردەرگیتن؟ ئەوە لیژنەكەی تایبەتە، ئەوە تەقریبەت هەر چوار لیژنەیە، ئەوەی بەڕێز دكتۆر ڕێكەوت گوتی ئێمە هەیكەلیەی ئەوەمان نەنوسیووە كاك دكتۆر، ئەو هەیكەلیەی ئێمە نەنووسیڤە، (تتالف برنامج تبرع في دیوان الوزارة من- اولا- رئیس برنامج علي ان یكون حاصل علي نقل طبیب استشاري و زرعت الاعظاو البشریة)، ئەوەی ژی پێشنیارێ لیژنەی خوبەرائی تەندورستی بوو، (ب- یجري عملیة استشاریة علي ان یتالف من اطباء اختصاصین، محامین قانوني، وغیرهم ولجنة تسعین من متراهم الاطباء وغیر اطباء والمتخصصین والمسئولي برنامج تبرع والزرع الاعظاء في المحافظات، علی ان یكون بدرجة الاختصاصیة)، یعنی سەرۆكی لیژنە و ئەو لیژنەی علمی ئیستیشاری ئەوە لە دیوانی وەزارەتە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو خاتوو زوڵف.

بەڕێز زولفا محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشتر ئێمە ئەو نووسراوەمان بۆ وەزارەتی تەندورستی ناردووە و ئەوان ڕەزامەند بوون لەسەر ئەو نووسینە، مەبەستی ئێمە لەو سیاغە ئەوەیە کە لە هەموو شارێك زەرعی گورچیلە ناكرێ، نە لەسەر ئاستی هەموو بەڕێوەبەرایەتییەكی سەحە، یان موحافەزەیەك، ئێمە وامان داناوە هەر لەو مەحافەزە یان لە سەر ئاستی هەر بەڕێوەبەرایەتیەك كە كراوە، لەسەر ئاستی پارێزگا لیژنەیەكی تایبەتمەند هەبێ، وەزارەتی تەندروستیش ڕەزامەندی لەسەر داوە، ئەوكات پێویست بوو خۆیان تێبینیان هەبووایە لەسەری، نەك بە ئۆكەی بۆ ئێمەیان ناردبایەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، خاتوو شرین حسنی.

بەڕێز شرین حسنی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستە ل مادده هاتیە پەسند كرن كو سەلاحیەت دانە وەزیری هەیكەلیەتا لیژنێ، بەس ب دیتنا من ئەو خاڵی نوكە دكتۆر عەبدالله ئیشارەتی پێدا ئەگەر ئیزافە ببە ل سەر مادده (٤١) یێ كو ئەم ل یاسایادا جێگیر بكەین كو وەزیر ڤێ هەیكەلیەتێ دروست بكەت، نەك تەنها هەر سەلاحیەتێ وەزیری كو ل یاسایدا ئیشارەت پێدای، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك خەلەف قسەت هەبوو؟ فەرموو دكتۆرە بەهار.

بەڕێز بەهار محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئەو لیژنەیە پێویستیش بێ، یەعنی لێرەش جێگای نەكرابێتەوە، ئێمە كە لیژنە باڵاكە پێكهاتەكەیمان دیاری نەكرد بە هەدەفی ئەوە بوو كە دەستی وەزیر و وەزارەت نەبەستین بەوەی كە ئێمە تەحدیدی بكەین بە لیژنەیەكەوە، بڵێن ئەو لیژنە و ئەو لیژنە، بۆیە بە موتلەقی وتمان بە سەرۆكایەتی وەزیری لیژنەیەك پێكدێ، بۆیە پێكهێنانی لیژنە ئەوەندەی ئیدارییە هەندە لە قانون جێگەی ناكرێتەوە، ئەگەر لێرە داشبنرێ، بێگومان پێشنیارەكانی وەزیری تایبەمەند بە هەند وەردەگیرێ، لەبەر ئەوەی ئەو یاسایە تایبەتە بە وەزارەتەكەی بەڕێزیانەوە، بەڵام من پرسیارێكم هەیە لە بەڕێزیان، ئەگەر بچێتە سەر ماددەی (٣١) برگەی (٢) ی هەیە، پێویستە لەسەر وەزیر لە ڕێگەی لیژنە ڕێنمایی تایبەت بە كار و بەرپرسیاریەتی و هەیكەلیەتی پرۆگرامی بەخشین و چاندنی ئەندامەكان دەر بكات، ئەگەر ئەوە لێرە ئیكتیفا بكات و وەزیر بتوانێ وەڵامی ئەو پرسیارە بداتەوە كە ئەولەمەی كردووە بۆ ئەوەی ئیزافەی بكەین، ئەگەرنا تا مشاوەرەیەك بكەین لە نێوان لیژنەكان بۆ جێ كردنەوەی پێشنیارەكەی بەڕێزیان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو بەڕێز وەزیری تەندورستی.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید- وەزیری تەندورستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم، سەبارەت بە من ڕەزامەندیم لەسەر ئەو قانونە نەداوە، و وتوومە، من سێ لاپەڕەم ناردووە کە مولاحەزاتی خۆمە، ئەبوایە لیژنەی تەندروستی و لیژنە پەیوەندیدارەکان منیان بانگ بکردایە، ڕاستە، ئەبوایە دانیشتبووینایە و سیاغەیەکی موشتەرەك بێ، منیان بانگ نەکرد، دووەم، من یەك وشە لە دانیشتنی دوێنێوە زیاترم لەوەی خۆم نەوتووە، سێ، شتێك هەیە پێی ئەوترێ قوەتی قانونی، تۆ ئەو قانونەت بۆ داناوە؟ ئەو قانونەت بۆیە داناوە بۆ ئەوەی بازرگانی کردن بە بەخشینی جەستەی مرۆڤ کەم بکەیتەوە، تۆ موئەسەسەکی ئەهلی تازە ڕێگە پێدراو ناتوانی هەموو سەلاحیەتێکی پێ بدەی، ئێستا لە کوردستان لە هەموو پارێزگاکان ئەکرێ، سەیرە ئەڵێن ناکرێ، لە دهۆك لە هەمووی باشترە، لە سلێمانی و هەولێریش ئەکرێ، بەس لە پارێزگای هەلەبجە ناکرێ، ئەوەش جاری تازەیە، دووەم، کە تۆ لە نەسێکی قانونی لیژنەیەکت دانا تەسبیتی ئەکەی، فەرقی ئەوەیە ئەو ڕێنماییە وەزیر دایینێ، تۆ بە قانون ئەو لیژنەیەت داناوە، بەستووەتەوە بە لیژنەی باڵاوە، بۆیە من موسیرم لەسەر داواکاری خۆم، ئەبێ دوای لیژنە باڵا لیژنەی پارێزگاکان بێ، چونکە بە قەناعەتی من ئەو لیژنەی باڵایە لەوانەیە دوو مانگ جارێك بتوانێ کۆ ببێتەوە، هەمووی ئوستازە، من وەزیر ئەبم، ئەو مودیر عام ئەبێ، ئەو ئوستازی جامیعە و خەستەخانە ئەبێ، کارە فیعلیەکە لیژنەی موحافەزات ئەیکات، بۆ ئەوەی موحافەزەکە ئاگاداری هەموو ئەو عەمەلیاتی زەرعانە بێ کە لە ئەهلیەکان ئەکرێ، بۆیە ئەبێ لە نێوان لیژنەی باڵا و لیژنەی موئەسەساتەکە لیژنەی پارێزگا هەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو خاتوو مریەم.

بەڕێز مریم صمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پشتگیری تەواو لە پێشنیاری وەزیری تەندروستی ئەکەم کە لیژنەی پارێزگاکان ئیزافە بکرێ، چونکە بەراستی زۆر تایبەتمەندە، وەکو ئەوەی کاك دکتۆر وتی زەروریەتی خۆی هەیە، پشتگیری ئەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو حەیات فەرموو.

بەڕێز حەیات مجید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی چواردەم نووسرایە یەکەم، بەڵام دووەمی نییە، پێم وابێ ئەو یەکەمە زەروور نییە بنووسرێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ڕاستە، كاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان شیخ احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە یەكەم ئەگەر ئەوەی بۆ زیاد بكرێ (بە بڕیاری لیژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەكان و بە فەرمانی وەزیر) نەك هەر لیژنەكە بە زۆرینە یێ یان بە دوو لەسەر سێ بێ، ئەوەی بۆ ئیزافە بكرێ، ئەو لیژنە پزیشكیەش كە دروست ئەكرێ بە فەرمانی ئەوان نەك هەر لە پارێزگاكان بێ، ئێمە لە كوردستان دوو ئیدارەی فەرمی هەیە، ئیدارەی گەرمیان و ئیدارەی ڕاپەڕینیش، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو خاتوو زوڵفا.

بەڕێز زولفا محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەتوانین بڵێین بە بڕیاری لیژنەی باڵای چاندنی ئەندامە مرۆییەكان لیژنەیەكی پزیشكی لە هەر پارێزگایەك دائەنرێ، باقی ئەوەی تر وەكو خۆی دەمێنێتەوە، بەس ئەمەوێ ئەندامانی پەرلەمان و سەرۆكایەتی پەرلەمان دڵنیا بكەمەوە لەوەی ئەو پرۆژەیەمان بۆ هەرسێ پارێزگاكانی دهۆك و سلێمانی و هەولێر، ڕەئی دكتۆرەكانمان هەمووی وەرگرتووە، ڕەئی وەزارەتی تەندروستیمان وەرگرتووە، و چەند پسپۆڕێكیش لە شارە جیاوازەكان، بۆ ئەوەی كە گومانتان نەبێ لە نادروستی و دروستی ئەو پرۆژەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، دوا سیاغە.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بڕگەی دووەم بەو شێوەیە داڕێژرایەوە لەسەر پێشنیاری بەڕێز وەزیری تەندروستی.

دووەم: لیژنەیەكی لاوەكی لە هەریەك لە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەكانی تەندروستی لە پارێزگاكانی هەرێم بە مەبەستی جێ بەجێ كردنی ڕێكارە زانستی و یاساییەكانی بەخشین و چاندنی ئەندامەكانی جەستەی مرۆڤ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

كێ ڕەزامەندە لەسەر ئەو دەقەی خوێندرایەوە؟ (٥٢) كەس لەگەڵیەتی، (٢) كەس دژیەتی، كۆی ماددەكە بخوێننەوە.

بەڕێز د.ڤاڵا فەرید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕێكارەكانی چاندنی ئەندامە مرۆییەكان

ماددەی (١٤):

یەکەم: بە بڕیــاری لیــژنەی بــاڵای چانــدنی ئەنــدامە مرۆییەکــان لێژنەیەکــی پزیشــکی لە هەر دامەزراوێکی پزیشکی مۆڵەتـدراو بە چانـدن، پێکدەهێنـدرێت، ئەویـش لە پزیشـکە پسـپۆڕەکان، تەنها ئەم لێژنەیە تایبەتمەند دەبێت بە ڕەزامەنـدی دان لەسـەر ئەنجامـدانی نەشـتەرگەرییەکانی چاندنی ئەندامە مرۆییەکان بەپێی ئەو حوکمانەی لەم یاساو ئەو پێڕەوو ڕێنماییانەی ئەم یاسایە جێبەجێ دەکەن، دەقیان لەسەر کراوە.

دووەم: لیژنەیەکــی لاوەکــی لە هەریەك لە بەرێـــوەبەرایەتیە گشـــتیەکانی تەندروســـتی لە پارێزگاکانی هەرێم بە مەبەستی جێ بەجێ کردنی ڕێکـارە زانسـتی و یاساییەکانی بەخشـین و چاندنی ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیەتی؟ (٤٣) کەس لەگەڵیەتی، کێ لەگەڵ نیە؟ کەس نیـیە، کەواتە پەسـند کـرا، مـاددەی (١٥).

بەڕێز د.ڤالا فەرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (١٥):

نابێت هیچ ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام یان شانەیەك لە لاشەی مردوویـك بگـوازرێتەوە تەنها پـاش سـەلماندنی مـردنەکە بە سـەلماندێکی دڵنیاییـدەر نەبێـت، کە لە دواییـدا ئەسـتەم بێـت بگەڕێتەوە بۆ ژیـان، و سـەلماندنی ئەمەش بەپێـی بڕیارێـك دەبێـت بە کـۆدەنگی بیروبۆچـوونی لێژنەیەکی سێیانی لە پزیشکانی پسپۆڕ لە نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی مۆخ و دەمارەکان، نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی دڵ و دەمارە خوێناوییەکـان، و سڕکردن یـان چـاودێری چڕ، دەربچێـت، ئەویـش پـاش ئەوەی لیـژنەکە هەڵدەسـتێت بەئەنجامـدانی پشـکنینی ئیکلینیکـی و جەختکــردنەوەی پێویســت بــۆ دڵنیــابوون لە ســەلماندنی مــردنەکە، بەپێــی ئەو ســتاندەرە پزیشـکیانەی لیـژنەی بـاڵا دیاریـان دەکـات و بڕیـارێکی لە لایەن وەزیـری تەندروسـتیەوە پـێ دەردەچێت، لیـژنەکەش لە پێنـاو بەجێگەیانـدنی ئەرکەکـانی بـۆی هەیە پشـت ببەسـتێت بەوەی بەباشـی بزانێـت لە پزیشـکانی پسـپۆڕ و نابێـت ئەنـدامانی ئەم لیـژنەی پشـکنینە پەیوەنـدی ڕاستەوخۆیان هەبێت بە نەشتەرگەری چاندنی ئەندامەکان یان شانەکان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە؟ فەرموو دکتۆر سروود.

بەڕێز د. سروود سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە تەسـەوری مـن ئەو مـاددە زۆر درێـژە، ئەبـێ کـورت بکـرێتەوە، بە تـایبەت پـاش ئەوەی ئەڵـێ لیژنەکە هەڵدەسـتێ بە ئەنجامـدانی پشـکنین، لێـرەوە تـا خـوارەوە ئەبـێ ڕەش بکـرێتەوە، لەبەر ئەوەی ڕێنمایی وەزارەتە، یەعنی پێویست ناکات، بەس شەرحە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عینایەت:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەقاو دەق قسەکەی من دکتۆر سرووود کردنی، ماددەیەکی درێژە، ئەکرێ بە دوو دێر کۆتایی پێ بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێشنیاری خۆتان بنووسن، بیدەن بە لیژنە پەیوەندیدارەکان، فەرموو دکتۆرە زۆزان.

بەڕێز زۆزان صادق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ل برگە ئێکێ هاتیە پێشنیار کرنێ کو لاشە بییتە جەستە، و حەز دکەم ل جهێ ب سەلمانەکا دلّنایی نەبێتن، ئەڤ عیبارە بیێتە زیێدە کرن، بە پێی راپۆرتیی لیژنەی پەیوەندیدار، چونکە ئەگەر ئەڤ عەمەلیات بێتە کرن دبێتن راپۆرت دەرکەڤی تاکو ئەڤ کەسە یان خەلکەك دلّنیل بی کو ئەڤ کەسێ مری ب تەمامیێ مری، یەعنی رح تێدا نەمایە، فە ژ بەر هندێ دبێ راپۆرت دەرکەڤی بۆ دلّنیا بوونا هندێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو کاك فەرهاد.

بەڕێز فەرهاد سەنگاوی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرە تا ڕادەیەك کێشە و شێوانێکی زۆر هەیە کێ ڕازی بێ کە ئەوە بفرۆشن، کەسوکاری دەرەجەیك یەك، دەرەجە دوو، دەرەجە سێ، پێم وایە حەلێکی ئاسایی هەیە، ئەویش ئەوەیە یەکێك لە مردووەکە پێشتر کە خۆی ڕایگەیاندووە کە مەدالیایەکی پێوەیە، چی پێوەیە، ئەوە ڕوونە کاتێ ئەوە وەرئەگەڕێ لە شوێنێك ئەتوانن لاشەکەی ببەن، کەسانی تریش هەیە بۆخۆیان ئاگایان لە هیچ نییە وەرئەگەڕێن، پێم وایە حکومەت ئەو مەسئولیەتە بگرێتە ئەستۆ بۆ بەرژەوەندی گشتی، هەرکەسێ خۆی وەرگەڕاوە پێی خۆش بوو، پێی خۆش نەبوو، کەسوکاری هەبوو، نەبوو، حکومەت خۆی ئەو ئەرکە بگرێتە سەرشان و بچێ ئەندامەکانی لەشی ببات، چونکە بۆ خزمەتی گشتییە، بۆ چارەسەری چەندین کەس بێ کە بە دەست چیەوە دەناڵێنێ، و کێشەکانی چارەسەر ئەکرێ، یەکەم، خۆی ڕازی بووە، دووەم، حکومەت ئەو تەسەروفە بکات، ئەوە کارێکی سەرکەوتووترە لەوەی ئەو هەموو خزم و کەس و کارە بێنینە سەر خەت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك تەحسین.

بەڕێز تحسین اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە نیوەی دووەمی دێڕی دووەم، کە ئەڵێ لە دوایی ئەستەم بێ بگەڕێتەوە بۆ ژیان بکرێتە ئومێدی گەڕانەوە بە ژیان نەبێ باشترە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو دکتۆر شێرکۆ.

بەڕێز شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە قسەکەی کاك دکتۆر سروود و کاك عومەر عینایەت ئەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو وەزیری تەندروستی.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید-وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ناوەڕۆکی ماددەکەم.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

مانەوەی دەقەکە؟

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید-وەزیری تەندروستی:

بەڵێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر عەبدولا.

بەڕێز عبدالله جاسم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

راستی ئەڤ لیژنە زۆر موهیمە، چونکە مە ماددەیەکی هەی، مە گوتی (یجوز نقل اعظاء من المتوفین حدیثن)، یەعنی ئەبێ لە نەخۆشخانە مریتن، ئەبێ ئەو لیژنە ژی، ئەوە تشتەکی ستاندەرە، ئەبێ ئەو تەخەسوسە تێدا هەبن، ئەبێ ئەو ئیخیبارە هەبێ، چونکە ئێمە مەسەلەن ئەو لیژنە چۆن موتەئەکید ئەبن ئەو نەخۆشە مردووە؟ ئێمە چەند ئەعرازمان هەیە، ڕاوەستانی تەنەفوس نهائی، وەستانی مێشك، رەسمی دەماغی کەهرەبائی، تەسویری شەرائینی دەماغی، ئەوە چەند ڕێگە هەیە، چونکە دەبیتە موشکیلە، ئیحتیماله دوایی تووشی هەڵەی یاسایی ببین، ئەو مەعایڕەش بە ڕێنمایی دەرئەخات، و لە هەمی موهیم تر ئەو لیژنەیە عەلاقەتی موباشیری نەبیت بە چاندنی ئەندامانی لەش، چونکە ئەگەر عیلاقەت هەبیتن ئیحتیماله تەحەیوز هەبیت، با یاسا هەبیتن، ئیحتیماله ئەوەندە ورد نەبن، بە ڕەئی لیژنەی خۆمان بمینێ، موکەسەفە، بەس هەموو شتی تێدایە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆرە ڤاڵا:

بەڕێز د.ڤاڵا فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی تایبەتمەند داوای مانەوەی نەسە ئەکات وەکو خۆی، بەڕێز وەزیری تەندروستیش ئەگەر هەمان ڕای هەبێ ئێمە ڕازین نەسەکە وەکو خۆی بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بیخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز د.ڤالا فرید:

ماددەی (١٥):

نابێت هیچ ئەندامێك یان بەشێکی ئەندام یان شانەیەك لە لاشەی مردوویێك بگوازرێتەوە تەنها پاش سەلماندنی مردنەکە بە سەلماندێکی دڵنیاییدەر نەبێت، کە لە دواییدا ئەستەم بێت بگەڕێتەوە بۆ ژیان، و سەلماندنی ئەمەش بەپێی بڕیارێك دەبێت بە کۆدەنگی بیروبۆچوونی لێژنەیەکی سێیانی لە پزیشکانی پسپۆڕ لە نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی مۆخ و دەمارەکان، نەخۆشییەکانی یان نەشتەرگەریی دڵ و دەمارە خوێناوییەکان، و سڕکردن یان چاودێری چڕ، دەربچێت، ئەویش پاش ئەوەی لێژنەکە هەڵدەستێت بەئەنجامدانی پشکنینی ئیکلینیکی و جەختکردنەوەی پێویست بۆ دڵنیابوون لە سەلماندنی مردنەکە، بەپێی ئەو ستاندەرە پزیشکیانەی لێژنەی باڵا دیاریان دەکات و بڕیارێکی لە لایەن وەزیری تەندروستیەوە پێ دەردەچێت، لێژنەکەش لە پێناو بەجێگەیاندنی ئەرکەکانی بۆی هەیە پشت ببەستێت بەوەی بەباشی بزانێت لە پزیشکانی پسپۆڕ و نابێت ئەندامانی ئەم لێژنەی پشکنینە پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەبێت بە نەشتەرگەری چاندنی ئەندامەکان یان شانەکان

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵیدایە بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە؟ (٤٥) کەس لەگەڵیدایە، کێ دژیەتی؟ (٥) کەس دژیەتی، کەواتە پەسەند کرا، ماددەی شانزە.

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شازدە، یەکەم لە هەر دامەزراوەیەك لە دامەزراوە مۆڵەتدراوەکان بە چاندنی ئەندامە مرۆییەکان تیمی پزیشکی بەرپرس لە چاندن پێك دەهێنرێت و پێڕەوی جێ بە جێ کردنی ئەو ڕیسا و یاساکانی پێکهێنانی ئەو تیمە و مەرجەکانی پێویست لە ئەندام و دەسەڵاتەکانی دیاری دەکات و سەرۆکی ئەم لیژنەیەش بەرپرس دەبێت لە بەڕێوەبردنی پرۆگرامی چاندن لە دامەزراوەکە و هەڵسەنگاندنی کاری تیمەکە و بە باش گەیاندنی خزمەتگوزاری پزیشکی و کۆمەڵایەتی بۆ نەخۆش و بەخشەرەکان و نوێنەرایەتی کردنی پرۆگرامەکە لەبەردەم لیژنەی باڵا و سەرجەم لایەنە پزیشکی و کارگێرییە پەیوەندیدارەکان.

دووەم، بە بڕیاری لیژنەی باڵای بەخشین و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان تیمی لێهاتوو لەو پارێزگانەی کوردستان کە نەشتەرگەریەکانی چاندنی ئەندامەکانی تێدا ئەنجام دەدرێت پێك دەهێنرێت بە ئامانجی وەرگرتنی ئەندامەکان ئەوانەی کۆچی دواییان کردووە بە مەبەستی چاندن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاك عباس فەرموو،

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا ئەم یاسایانە زیاتر لە رێنمایی دەچن، لە ماددەی چواردەم، لیژنەی باڵا و لیژنەی پارێزگاکان پێکهێنرا کە رێنماییە بۆ ماددەی چواردە، بە پێویستی نازانم ئەم ماددەیە هەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی دوا ماددەیە و دەچینە سەر سزاکان، هەرچەندە وەزیری تەندروستی هەم لە رووی پسپۆرییەوە لە ئێمە باشتر ئاگادارترە، بەڵام ئامار لەبەر دەست دا نیە کە ئێمە پسپۆری بواری چاندن و گواستنەوە لە هەرێمی کوردستان لەگەڵ لیژنە دروست بکەن کە دەبوایە لەسەر ئاستی ئیدارەکانیش بوایە، پێم وایە رێژەکان لەوانەیە کەم بێت، هەرچەندە ئاماری دەقیق نییە، بۆیە ئەگەر رێژەکە کەم بێت پێشنیار دەکەم بڕگەیەك بۆ ئەو ماددەیە زیاد بکەین کە وا هاتبێت، پێویست بێت حکومەت دەستەبەری زەمالەی خوێندن لە دەرەوەی وڵات بکات لە پێناو پێگەیاندنی پزیشکی پسپۆر لە بواری چاندن و گواستنەوە کە دەکرێت بە سیغەیەکی تری قانونی دارشتنی بۆ بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عمر فەرموو،

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەرەبەکان دەڵێن (خیر الکلام ما قل ودل)، بە راستی ئەمە ئینشایە و لە یاسا ناچێت و دەکرا بە کورتی بێت، جێگەی رینمایی وەزیری گرتووە، دەکرا ئەو ماددەیە و ماددەی پێشوو بە ٣ دێر کۆتایی پێ بێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك حاجی فەرموو،

بەڕێز کنعان نجم الدین احمد(حاجی کاروان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی (٢٧)، ئەو ماددەیە ببێتە بڕگەیەك کە ببێتە بڕگەی سێیەم، ئەگەر وەزیر لەگەڵ من دابێت، تەنیا بە کردنەوی بانکی ئەندام ئەوانەی کە لێرە جێ دەبێتەوە بە مەرجە تەندروستییە جیهانییەکان، چونکە تەتابوق نەسیجی هەیە کە لەم بڕگەیە جێ دەبێتەوە و ماددەی (٢٧) نەمێنێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر فەرموو،

بەڕێز د. ڕێكەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە هەر دووبارەیە، بەڵام ئەگەری شەرحی حاڵەتەكە بكات بە خراپی نازانم، بەڵام یەك شت، نوێنەرایەتی كردنی پرۆگرامەكە لە بەردەم لیژنەی باڵا و لیژنەی پارێزگاكە، ئەگەر مەجال هەبێت لە قانونەكەی تر لیژنەی پارێزگاكان پێش لیژنە دامەزراوەكەیە، چونكە پارێزگاكان دامەزراوەی گەورەترە و ئەو پاشو پێشەی بكەن و لیژنەی باڵا و پارێزگا زیاد بكەن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، شرین خان فەرموو،

بەڕێز شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر قسەكانی كاك عمر وتی ئینشایە، چونكە ئەو پرۆژە یاسایە پەیوەندیدارە بە ژیانی مرۆڤەكان و زۆر بینیمانە كە چەند كەس لە كوردستان بە هەڵەی دكتۆرەكان بوینەتە قوربانی، بۆیە بە پێویستمان زانی مەتاتیبەتی تێدا نەبێت و تەفاسیلی تێدا بێت، بۆ ئەوەی دكتۆرەكان بە مەزاجی خۆیان ئەو یاسایە بەكار نەهێنن، بۆ یە دوورودرێژی تێدایە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك عبداللە فەرموو،

بەڕێز عبداللە جاسم رجب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز ژی دگەڵ كاك عمر دامە، خیر الكلام ماقل ودل، بەس بۆ ئەو ماددەی كو چوار ڕێزە ئیحتیمالە فەسلەكا كامل بیت ل تێكست بوكەكا علمی، هیچ جهێ تەفسیرێ تێدا نییە و ب وردی هاتییە نڤیسین، ئێمە چوار لیژنە پێویستیمان پێ هەیە، لیژنەی موافەقە، لیژنەی تحقق الموت الدماغی، ئەو لیژنەی تایبەتە بە ئەنجامدانی چاندنی ئەندامانی لەش، كە تایبەتمەندن و جەراحن و دەبێت ئیختیساسی دەقیق هەبێت لەم بوارە، ففعلا ما قل و دل، وردتر لە ئەوە ئیحتیماله مەجالێ تەفسیرێ تێدا دروست بیت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، زۆلفا خان فەرموو،

بەڕێز زۆلفا محمود عبداللە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی شانزە، هەمووی تەواوە تەنیا لە كۆتایی نەبێت كە نوێنەرایەتی پرۆگرامەكە لە بەردەم لیژنەی پارێزگاكان، چونكە لیژنەی ناو نەخۆشخانەكان نوێنەرایەتی لیژنەی پارێزگاكان و پارێزگاكانیش نوێنەرایەتی لیژنەی باڵا دەكات، ئەمە زیاد بكرێت و ماددەكە وەك خۆی بمێنێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، قسەی تر تان هەیە لیژنە پەیوەندیدارەکان یان بێخینە دەنگەوە؟ فەرموو،

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شازدە، یەکەم، لە هەر دامەزراوەیەك لە دامەزراوەکانی مۆڵەتدراو بە چاندنی ئەندامە مرۆییەکان تیمی پزیشکی بەرپرس لە چاندن پێك دەهێنرێت وپێڕەوی جێ بە جێ کردنی یاسا و ڕێساکانی ئەو تیمە و مەرجەکانی پێویست لە ئەندام و دەسەڵاتەکانی دیاری دەکات و سەرۆکی ئەم لیژنەیەش بەرپرس دەبێت لە بەڕێوەبردنی پرۆگرامی چاندن لە دامەزراوەکە و هەڵسەنگاندنی کاری تیمەکە بە باش گەیاندنی خزمەتگوزاری پزیشکی و کۆمەڵایەتی بۆ نەخۆش و بەخشەرەکان و نوێنەرایەتی کردنی پرۆگرامەکە لەبەردەم لیژنەی باڵا و لیژنەی پارێزگاکان و سەرجەم لایەنە پزیشکی و کارگێڕییە پەیوەندیدارەکان.

دووەم، بە بڕیاری لیژنەی باڵای بەخشین و چاندنی ئەندامە مرۆییەکان، تیمی لێهاتووی پزیشکی لە پارێزگاکانی کوردستان کە نەشتەرگەریەکانی چاندنی ئەندامەکانی تێدا ئەنجام دەدرێت پێك دەهێنرێت بە ئامانجی وەرگرتنی ئەندامەکان لەوانەی کۆچی دواییان کردووە بە مەبەستی چاندن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ لەگەڵیدایە؟ (٤٣)کەس لەگەڵیدایە، کێ دژیەتی؟ کەس نییە، کەواتە پەسەند کرا، وەزیری تەندروستی فەرموو،

بەڕێز ڕێکەوت حەمە ڕەشید/وەزیری تەدروستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم لیژنە باڵایە و لیژنە پارێزگایە و لیژنەی موئەسەسات، هیچ ئیمتیازاتیان نییە ئەو ئیشەی کە دەکەن، ئەمە بەشێکە لە مووچەی خۆیان دەکەن، کابرا لە لیژنەی باڵای پارێزگایە چۆن لە لیژنەیەکی ترە لەو لیژنەیەش دایە، لەبەر ئەمە ئەندامانی پەرلەمانی ئەمە باش بزانن و ئیمتیازاتی تێدا نییە لە سەر ئێشە زیاترنەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ماددەی حەڤدە، بەشی پێنجەم فەرموو،

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی پێنجەم، سزاکان، ماددەی حەڤدە، لەگەڵ پێشێل نەکردنی هەر سزایەکی توندتر کە یاسا سزاکان یان هەر سزایەکی تر دەقی لەسەر دەکات، ئەو تاوانانەی لەو ماددانە دێن دەقی لەسەر کراوە، ئەو سزایانەی دەبێت کە لە ماددەکان بۆیان دیاری کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر وەتمان ڕەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم بوترێت (لەگەڵ پیادەکردنی هەر سزایەکی توندتر کە یاسای سزاکان یان هەر یاسایەکی تر دەقی لەسەر دەکات و ئەو تاوانەی لە ئەنجامی پابەند نەبوون بە حوکمەکانی ئەم یاسایە ڕوودەدەن ئەو سزایانەی دەبێت کە لە ماددەکان بۆیان دیاری کراوە)، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك بێستون فەرموو،

بەڕێز بێستون فایق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە لەم بڕگەیە ئەوەندە ڕەکیك و ناوازحە و تێگەیشتن لێی زۆر قورسە، تەسەور دەکەم لە عەرەبی نەسا و نەس تەرجومە کرا بێ، کێ لەگەڵ پێشێل نەکردنی سزا، ن مانای چییە و ئەگەر لا ببرێت هیچ لە بابەتەکە ناگۆڕێت و لە ماددەکانی تر سزاکانی دیاری کراوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك غریب فەرموو،

بەڕێز غریب مصطفى حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وا دەبینم ئەم ماددەیە کە دانراوە زیادە وەك کاك بێستون ئاماژەی پێکرد و ئەو یاسایە بۆ ئەوەیە هەموو ڕێکارەکانی چاندن و گواستنەوە ڕێك بخرێت و سزاکانیش دیاری کراوە و زۆر سالمن کە لە یاساکەدا هاتووە، حەبس و غەرامەی جیاوازی تێدایە و لە سێدارەدانی تێدایە، ئەگەر ئەم یاسایە ناتوانێت ئیحاتە بدات بە هەموو حاڵەتەکانی سەرپێچی و سزا دیاری بکات، کەواتە یاساکە زیادە و کار بە سزادانی عێراقی بکرێت، لە ماددەی سێ هاتووە کار بە هیچ یاسایەك یان بڕیاری ناکوك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکرێت. پێم وابێت هەر ئەمە کیفایەتە و ئەو ماددەیە لاببرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك شوان فەرموو،

بەڕێز عمر مصطفى باوەمیر(د. شوان قالأدزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەڕای ئەوەی ئەم مادەیە زۆر ڕەکیکە ئەگەر لا بچێت کێشەی نابێت، چونکە زۆری ماددەکان و سزاکان لەماددەکانی تر دیاری کراون.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، جەنابی وەزیر فەرموو،

بەڕێز د. ڕێکەوت حەمە ڕەشید/وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پرسیارێکم هەیە بۆ لیژنەی یاسایی، ئێمە لەم وڵاتە هەر جەریمەیەك بکرێت قورس و سوك، تا ئێستا بە پێی عقوباتی عێراقی مامەلە دەکەین، بۆ لێرە گۆڕاوە؟ یاسای ژمارە ١١١ ساڵی ١٩٦٩

یاسای سزاکانی عێراقی هەیە، خەڵك ئەگەر ١٠ کەس بکوژێ بەمە مامەڵە دەکرێت تۆزێك پێم وایە دەبێت وابکەین کارەکە بە قانونی بکەین و پزیشکەکان بە پێی یاسا و ڕێنماییەکان کارەکە بکەن و من پێم وایە یاساکان زۆر ساردن، ئەمە ڕەئی منە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، قسەی لیژنە پەیوەندیدارەکان؟

بەڕێز د. ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نە وتوومانە لەگەڵ پێشێل نەکردنی هەر سزایەکی توندتر، ئەو سزایانەی لێرە هاتوون ئەگەر هاتوو لە قانونی عقوبات بۆ هەمان تاوان سزایەکە توندتر بوون، سزا توندەکەیە لەوێ، وەڵامی جەنابی وەزیر زۆر لەو یاسایانەمان هەیە کە فەسلێکی تایبەت بە سزاکان دادەنێن کە زۆر جار لە ناو قانونی عقوباتدا هەیە یان نییە، بەڵام لێرە وەکو تەکمیلە ئەو عقوباتانە دادەنرێت کە ئەسلە بۆ تەحدید کردنی سزاکان و ئەوەی لێرە مەبەستمانە ئەگەر دیقەت بدەن دەڵێین لەگەڵ پێشێل نەکردنی هەر سزایەکی توندتر، واتە ئەی مەحاکم ئەوە لێرە سزامان نەدیاری کردووە، بەڵام ئەوەی درکی پێنەکرابێت یان لە ناو عقوبات توندتر بێت و عیبرە بۆ ئەوەی کە لەناو قانونی عقوبات هاتووە، بەڵام هەڵگرتنی ئەو ماددەیە فەراغی یاسایی دروست ناکات و دەکرێت هەڵبگیرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. بەهار فەرموو،

بەڕێز د. بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر ویستم ئەم ڕوونکردنەوەیە بدەم و بۆ زیاتر ڕوونکردنەوە لێرە ئەمە قانونی خاسە و چەند عقوباتی خاس بۆ حاڵاتی خاس دانراوە کە لە قانونی عقوبات بەم شێوەیە نەهاتووە، بۆیە لێرە ئەگەر ئەم مادەیە لابرێت، هیچ ئیشکال دروست ناکات، بۆیە داواکارم بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر لێرە عقوبە هەبوو (القازی یقید العام) قازی ئیش بەمە دەکات و ئەگەر نەبوو دەگەڕێتەوە بۆ قانونی عقوبات.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك خلف فەرموو،

بەڕێز خلف احمد معروف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك بۆ ئەوەی کە ئیشکالی لەسەر، لەگەڵ پیادەکردنی هەر یاسایەکی تر وەکو یاسای سزادانی عێراقی کە دەقنووس کرابێت پیادە بکرێت نەك بڵێت پێشێل نەکردنی سزایەکی توندتر، لەگەڵ پیادەکردنی هەر سزایەکی توندتر کە لە سزادانی عێراقی یان هەر یاسایەکی تر کە دەقنوس کرابێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بزانین رای لیژنە پەیوەندیدارەکان چییە؟ د. ڤالآ فەرموو،

بەڕێز د. ڤالا ابراهیم فرید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی گرنگی ئەو ماددەیە هەیە لە لایەن ئێمە وەکو پسپۆر، تەنیا ئەوەیە هەر سزایەکی توندتر لە قانونی عقوبات یان هەر قانونێکی تر ئەوەیە مەحاکم مولزەم بکەین پێ، بۆیە لێرە زەمانێکی زیاترە ئەوەی هەیە لە ناو ئەو بابەتە بۆ ئەو خەڵکەی ئەم کارە ئەنجام دەدەن کاری چاندن و گواستنەوە، هەر سزایەکی توندتر لەبەر ئەوەی دەقیقە و شتێکی نامۆش نییە و لە سزای زۆربەی وڵاتان هاتووە نەسێکی وا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دەخەینە دەنگدانەوە، وەکو باس کرا ئەم دەقە هەر وا نەهاتووە بەو شێوەیەی لە یاساکە، بەڵکو زەرورەتێك هەبووە، بۆ ئەوەی سزایەکی قورستر لە یاساکانی تر هەبوو بۆ ئەوەی لە لایەن مەحاکمەوە جێ بە جێ بکرێت، ئەو سزایانەی لێرە هاتووە نەبێتە کۆتا سزا، لە دەقەکانی تر قانونی عێراقی دەقی تر هات ئەم دەقانە پەیرەو بکرێت و دەخەینە دەنگدانەوە و کاك قادر فەرموو،

بەڕێز قادر ئۆتمان رەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی د. ڤالا وتی راستە، ئەوەی من باسم کرد لەگەڵ پیادە کردنی هەر سزایەکی توندتر کە لە یاساکاندا هاتووە، ئەم دەقە دێری دوایی هیچ مانایەك نادات، ئەو تاوانانەی لەو ماددەیەدا دێن دەقیان لەسەر کراوە، ماناکەی لە راستی دا روون نییە، بوترێت ئەو تاوانانەی لە ئەنجامی پابەند نەبوون بە حوکمەکانی ئەو یاسایە رو دەدەن و ئەو سزایانەی دەبێت کە لە ماددەکاندا بۆیان دیاری کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دەبێت بڵێن ئەو ماددانەی لەم بەشەدا هاتووە، مەبەست بەشی سزاکان، جارێ دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ماددەکە لابرێت؟ (١٣) کەس لەگەڵیدایە، کێ لەگەڵ ئەوەدایە بمێنێتەوە؟ (٢٣) کەس لەگەڵ ئەوەیە کە بمێنێت، کەواتە دەمێنێتەوە، سیاغە دەکرێتەوە د. ڤالا؟ بەڵێ، کاك عمر فەرموو،

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو کەسەی تەرجومەی ئەم یاسایەی کردووە هەر ئەو کەسەیە پێڕەوە کۆنەکەی تەرجومەی کردووە، زۆر نامەفهومە هەر بخوێنەوە بە دوو دەقە تەرجومەی دەکەیەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، راستە، کاك بێستوون فەرموو.

بەڕێز بێستون فايق محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا خۆت قسەیەكت كرد و د. ڤالا وتی هەر ئەم سیاغەیە عەیبی نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، د. ڤالا فەرموو،

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشی پێنجەم، ماددەی حەڤدە، ئەو سزایانەی كە لەم یاسایەدا دەقنووس كراون ڕێگر نین لە پیادە كردنی هەر سزایەكی توندتر كە لە یاسای سزاكان و هەر یاسایەكی تر دەقیان لەسەر كراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كێ لەگەڵیدایە؟ (٣٨)كەس لەگەڵیدایە، كێ دژیەتی؟ كەس نییە دژی بێت، كەواتە پەسەند كرا، كاك تحسین فەرموو،

بەڕێز تحسين اسماعيل احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەمە دوو جار خرایە دەنگدان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، نە، جارێكیان بۆ ئەوەی بمێنێت یان نەمێنێت، ئەمجارە سیاغەكەی خوێندرایەوە و خرایە دەنگدان، ماددەی هەژدە، د. ڤالا فەرموو،

بەڕێز د. ڤالا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی هەژدەم، یەكەم، هەر كەسێك ئەندامێكی مرۆیی یان بەشێكی بە مەبەستی چاندن بە پێچەوانەی حوكمێك لە ماددەكانی (٣ و ٤ و ٥ و ٧ و ٩)ی ئەم یاسایە بگوازێتەوە ئەوا سزا دەدرێت بە زیندانی لە (١٠)ی ساڵ زیاتر نەبێت و غەرامەیەك لە (١٠) ملیۆن دینار كەمتر نەبێت و لە (٥٠) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت بە زیندانی كردن بۆ ماوەیەك لە (٧) ساڵ زیاتر نەبێت.

دووەم: ئەگەر ئەم كارەی لە برگەی پێشوو ئاماژەی پێكراوە ببێتە هۆی مردنی كەسی بەخشەر سزایەكەی دەبێتە زیندان بۆ ماوەی (١٥) ساڵ و غەرامە لە (٥٠) ملیۆن كەمتر نەبێت و لە (١٠٠) ملیۆن زیاتر نەبێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر وەتمان ڕەسول:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ناوەڕۆكی برگەكەدا، بە زیندانی لە دە ساڵ زیاتر نەبێت و دوایی زیندانی بۆ ماوەیەك لە حەفت ساڵ زیاتر نەبێت، پێشنیار دەكەم حەفت ساڵ لا ببرێت و لە دە ساڵ زیاتر نەبێت بمێنێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. فرست فەرموو،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئیشکالییەتی زۆرمان هەیە لەسەر ئەم ماددەیە، بۆیە هیوادارم هاورێکانمان لە لیژنە تایبەتمەندەکان لەگەڵمان بن، بۆ ئەوەی چارەسەری بکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ببورە نوقتەی نیزامی مان هەبوو، د. ڤالا فەرموو،

بە داوای لێبوردن لە بەڕێزتان و ئەندامان ئەمە دیارە هەڵەی مەتبەعییە، ماددەی یەکەم و دووەم بەم شێوەیەیە، ماددەی هەژدەم، یەکەم، هەر کەسێك ئەندامێکی مرۆیی یان بەشێکی بە مەبەستی چاندن بە پێچەوانەی حوکمێك لە ماددەکانی (٣ و ٤ و ٥ و ٧ و ٩)ی ئەم یاسایە بگوازێتەوە ئەوا سزا دەدرێت بە زیندانی لە (١٠)ی ساڵ زیاتر نەبێت و غەرامەیەك لە (١٠) ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە (٥٠) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، (ئەوەی دوای هاتبێت هەلەی مەتبەعییە).

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، د. فرست فەرموو،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە لەو مادەیە و لەهەموو ئەوەی لە دوای دێت لە سزاکان، کێشەی زۆرمان هەیە و پێویستی بە لێ وردبوونەوەی زیاتر هەیە بەم شێوەیەی خوارەوە، ئەگەر سەیری بکەی هاتووە هەر کەسێك ئەندامێکی مرۆیی لە حوکمەکانی ماددەکانی (٣ و ٤ و ٥ و ٧ و ٩)، ماددەی (٣ و ٤) کە لە پێشتر پەسەندمان کردووە باسی بابەتێك دەکات ئەندامی جەستە کە بە ئیکراه لێ وەردەگری و پێشتر رەزامەندیت وەرنەگرتووە، بەڵام ماددەی (٧) مەسەلەی فرۆشتنی ئەندامی جەستەیە و ماددەی (٩) باسی جەستەی مردووە کاتێك جەستەی مردووە دەگوازییەوە، ئایا مەنتقی تێدایە هەیە هەموو ئەمانە بە یەك عقوبە موحاکەمە بکرێت، جەستەی مردوەێك کە مردووە هەمان عقوبەی هەبێت لەگەڵ کەسێك کە زیندووە بەبێ رەزامەندی خۆی بەشێکی جەستەی لێ وەرگیراوە؟ دەبێت زۆر بەدیقەت لەسەر ئەمە راوەستیت، نەوعی عقوبەکان کە دەە ساڵ و سەد ملیۆن و پەنجا ملیۆن، من دڵنیات دەکەم کە یەکێك لەو نەشتەرگەرییانەی زۆر بەربڵاوی لە کوردستان دەکرێت دوای تەتبیق بونی ئەم قانونە نامێنێت و کام دکتۆر خۆی تووشی ئەم موخاتەرەیە دەکات؟ هەمووی غامز نییە، روون و ئاشکرا نییە، غامزە، ئێمە لە قانونی مەدەنی هەمانە، (التزام طبیت ب بلز العنایة لیس بتحقیق الغایة)، هەوڵ و کوششی خۆی دەخاتە گەر ئەگەر حوسنی نیەتی هەبێت، لێرە ئیلتیزامی زۆری جینائی دروست کردووە و هەموو حاڵەتەکان تێکەڵ کراوە و عقوبەکان زۆر توندە، بە راستی ئەگەر سەیری بکەی دەبینین جۆرێك لە تێکەڵ کردن، بە یەك ساید سەیری هەمووی کردووە و تەر و وشکی پێکەو

سوتاندووه، بۆیە بە روخسەتی برادەرانی لیژنە پەیوەندیدارەکان و وێڕای تەقدیر کردنی ماندوو بوونیان و وێڕای ماندوو بوونیـان بەم قانونـانە بە راسـتـی تـا لێـرە تێنەگەشـتووم، وتـم لەوانەیە لەبەر ئەوە بێت کە ئیختیساسی من نییە، بەڵام لەو ماددانە ئیختیساسی منە و هەست دەکەم لە پێناو سەلامەتی ئەم یاسایە، لەبەر ئەوەی تەعامول لەگەڵ عقوبە دەکەم کە سجنی هەتا هەتـایی تێدایە و دوایی دەڵێت یا سزایەکە بخوێنم کە شتی وا ل دونیـا نـیـە و دەڵێـت، سـزا دەدرێـت لە دەە ساڵ زینـدانی زیـاتر نەبێـت و غەرامەی لە دەە ملیـۆن زیـاتر نەبێـت، ئەمە قـانونی عقوبـاتی عێراقی، ئەگەر کەسێك عقوبە بکرێت یان سزا بدرێت لە ئاخیری دەڵێی بە یەکێکیان یان بە،

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاتت تەواو بوو، بەڵام قسەکانت تەواو بکە، فەرموو،

بەڕێز د. فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە هەم قەوانینی عقوبات کە باسی عقوبە دەکرێت دوو عقوبە دادەنێت، ناکرێت ئیجبـاری قـازی بکەی و هەم سجنی ١٠ ساڵی بکات و پـارەکەش وەربگرێـت، دەکرێـت (١٠) سـاڵ سـجن بکرێـت و مەجبور نیە غەرامەکەی بدات، کەواتە دەسـەلاتی سـوڵتەی تەقـدیر بـدەیە قـازی و هەردووکیـان یان یەکێکیان دابنێی و لێرە لە هەموو عقوبەکان هەردووکی ئیجبار کردوە چـونکە (واو) هەیە و هـیچ سـوڵتەی تەقـدیری بـۆ قـازی نەهێشـتووە، بـۆیە زۆر ئاسـاییە، لەبەر ئەوەی بـاش دیارسـە نەکـراوە، دەکرێـت ئەم بـابەتە هەڵبگیرێـت، بـۆ ئەوەی بتـوانین لەگەڵ خەڵکـی پسـپۆر و قـازی موختەس ئەم بابەتە باس بکرێت لە پەرلەمان، بۆ ئەوەی تووشی هەڵە نەبێـت بە راسـتی ترسـام کە ئەم سزایانەم خوێندەوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عمر فەرموو،

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە قسەکانی د. فرست دەکەم بە رای من دەبێت ئەم یاسایە بگوازرێتەوە کە بە زیندانی کردن لە دەە ساڵ زیاتر نەبێت، دەکرێت یەك رۆژ زیندانی بکرێـت یـان مانگێـك و دوو مانگێـك و یەك ساڵ، بە لایەنی کەم و زۆری زیندانی دیاری بکرێت و ئەگەر ئەم سزا ماددیانە بەردەوام بێت ئەگەری گۆڕانکـاری بەسـەر پـارەی دراوی عێرقیـدا هەیە و مـاددەیەك زیـاد بکرێـت و هەر گۆڕانکاریەك بەسەر دراوی عێراقی بێت، سزا ماددییەکانی هاوتا دەکرێن و بە پێی نرخـی دراواە نوێیەکە، ئەمە وەك ماددەیە زیاد بکرێت، چونکە لا بردنی سفر لە دراوی عێراقی ئەگەرێکی زۆرە، بۆ نموونە لە پێرەوی ناوخۆ دەڵێت هەر ئەندام پەرلەمانێك ئامـادە نەبێـت دوو سـەد دینـاری لـێ وەردەگیرێت تا ئێستا نەیتوانیوە سزای یەك ئەنـدام پەرلەمـان بـدات لەسـەر ئەم بـابەتە و ئەگەر دراوی عێراقی گۆڕا چۆن هاوتای بکەینەوە؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، شکریە خان فەرموو،

بەڕێز شکریە اسماعیل مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە راستیدا ئەو عقوبە توندانەی کە دانراوە لەم یاسایە بەراستی زۆر توندە، پێموایە ئەمە لە مەسلەحەتی نەخۆش نییە، لە مەسلەحەتی هیچ کەسێك نییە، بۆیە لە عقوبە (یان) بێت، ئەو (واو)ە بەراستی هەڵەیەکی گەورەیە، لە هەمان کاتیشدا ئەوەی کە دانراوە لە یاساکە من پێم باش نییە، بەڵام شتێکی گونجاوترمان لەبەر دەستدایە ئەویش کە وەڵامی نووسینگەی راوێژکاری دەستووری ئەوان شتێکی باشتریان نووسیوە، ئەگەر لیژنەی یاسایی و لیژنەکان سەیرێکی بکەن، ئەمان عقوبەکەیان گونجاوتر و شیاوترە کە دایانناوە بە تایبەتی لە بڕگەی یەکەم کە دەڵێ هەر کەسێك نەشتەرگەریەك لە نەشتەرگەریەکانی گواستنەوە یان چاندن لە دامەزراویەك جگەلە لەو دامەزراوە پزیشکییانەی کە مۆڵەت دراون ئەنجام بدرێت لەگەڵ پێ زانینی تاوەکو کۆتایی، ئەگەر خۆیان بیخوێننەوە ئەمان شتێکی گونجاوتریان نووسیوە، منیش ئەمە بە باش دەزانم، پاڵپشتی (د.فرست) دەکەم کە تەئجیل بکرێ مەسەلەی عقوبەکە، چونکە بەراستی عقوبەکان یان ئەوەیە بگۆڕێن، بەلای کەمەوە ئەو (واو)ە لابرێ و بکرێ بە (یان)، باشتریش وایە ئەم بڕگەی یەکەم ئەوەی راوێژکاری دەستووری پەسەند بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو حیاە فەرموو.

بەڕێز حیاە مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەڕای پشتگیری کردنم لە قسەکانی (کاك د.فرست) و هەڤاڵانی ترم، خاڵەکەی من زیاتر لەسەر مەسەلەی دووجار زیندانیەکە بوو، بەڕێز سەرۆکی لیژنەی یاسایی راستی کردەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سەرکەوت فەرموو.

بەڕێز سەرکەوت سەرحەد خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە سزاکە ئەگەر هاتوو دکتۆر کەم تەرخەم بوو سزا درا بەم سزایە، دکتۆر بۆی نەبێت پاش بەربوون یان سزای غەرامە بۆی ماوەی دوو ساڵ کار بکات، واتە سڕ بکرێ لە ئیش و کارەکەی لەو کەم تەرخەمیەی خۆی کە لە رابردوودا هەی بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك بێستون فەرموو.

بەڕێز بێستون فائق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(کاك د.فرست و کاك عمر حاجی عینایەت) قسەکانی منیان کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك تحسین فەرموو.

بەڕێز تحسین اسماعیل احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر پشتگیری لە (کاك د.فرست) و بەڕێزان دەکەم، (د.ڤالا) تێبینیەکەی منی گوت، بەڵام من یەك تێبینی ترم هەیە، ئەندامێکی مرۆیی زۆر دووبارە بۆتەوە لە ناو ماددەکان، مرۆیی سیفەیە لێرە، ناگونجێت، دەبێ بگوترێت ئەندامێکی جەستەی مرۆڤ، جیایە لە ئەندامێکی مرۆیی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك سوهراب فەرموو.

بەڕێز سوهراب میکائیل محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر چەندە ئەڤ یاسایە هەمی حەساسە ب تایبەت ئەڤە بەشی پێنجەم سزاکان، ل بارەی ئاخافتنێت (د.فرست صۆفی) ئەز دگەل دامە، بە تەنیا ئەو نەبیت کو ئەز دگەل هەندێمە هەر سزایەکا توندتربیت ئەو ل ڤێرێدا بێتە نقیسین، یا دیتر بۆ وێ ئیشکالێ کو ئەم حەڵ بکەین، چارەسەر بکەین، هەر ماددەیەکێ سێ، چوار، پێنج، حەوت، نەە، ئەم سزایەکی جودا بۆ دانێین، یەعنی پێکڤە گرێ نەدەین، ماددەیا سێ سزایەکا جودا، چوار هەر وەسا، یا دیتر ئەز هۆسا من تێبینی کر فارقێکی گەلەك مەزن هەی، جیاوازیەکا گەلەکا مەزن هەی دی غراماتەدا، یەك گوتیە ل (١٠)ملیۆن دینار کەمتر نەبیت و ل (٤٠) ملیۆن پتر نەبیت، ل (٥٠) ملیۆن کەمتر نەبیت و ل (١٠٠) ملیۆن دینار پتر نەبیت، ل (١٠٠) کەمتر نەبیت و ل (١٥٠) ملیۆن دینار پتر نەبیت، ئەڤ فارقە گەلەکە، بێتە نزیك کرن، بۆ نموونە ئەگەر مە گوتی ل (١٠٠) ملیۆن دینار پتر نەبیت، بلا (٧٠، ٨٠) ملیۆن بیت، نەگاتە (٥٠) ملیۆن، تاوەکو ئەو سزایە پیچەکی پتر لێ بێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو پەروا فەرموو.

بەڕێز پەروا علی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش بە هەمان شێوە پشتگیری لە قسەکانی بەڕێز (د.فرست) دەکەم، بە تایبەت ئەو پرسیارەی کە ئایا سزاکانی کە بۆ کۆمەڵێك ماددەتان کراوە کەوا سێ، چوار، پێنج، حەوت، نۆ، هەموویان هەر یەك سزایە بە مەرجێك هەر یەك لەوانە تایبەتمەندیەتی خۆی هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن (د.فرست) ئەوەی لە دڵی من دا بوو گوتی، زۆر سوپاسی دەکەم، زۆر سوپاسی ئەو برادەرانەش دەکەم کە پشتگیری (د,فرست)یان کرد، ئێمە لە ساڵی (٢٠٠٧)ەوە بە ئیمکانیەتی

خۆمـان دەسـتمان کـردووە بە چانـدنی گـورچیلە، تـاوەکو ئێسـتا دوو هەزار کەس چانـدنی گورچیلەی بۆ کراوە، من لە ساڵی (٢٠١١) لە تەندروستی سلێمانی گوتم ئیتر نابێـت بـۆ بەخشـەری بکەین، یان دەبێ خزم و کەس و کاری بێت، یان نابێت بـۆ بەخشـەری بـکەن، سـێ، چـوار کەسـی نەخۆش هاتن گوتیان کاك دکتۆر نەخۆشـەکەمان مـرد تـۆ مەسـئولیت، چـونکە دکتۆرەکـان ترسـا بوون، تۆزێك ئیجرائاتمان کردبوو، مەسەلەن نفوسمان هێنابووە ناو هینەوە، پۆلیسمان هێنا، مـن لەگەڵ ئەوە نـیم کە ئیجرائـات نەکرێـت، بەڵام ئەمە قانونێـك هەیە قـانونی عقوبـاتی عێـراقیە ماددەی (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)، مـن پێمـوایە ئەم یاسـایە ئەگەر بەو سـزایانە بـڕوات نەشـتەرگەری چانـدنی گـورچیلە ئیتـر لە کوردسـتاندا ناکرێـت، یەعنـی شـتەکان زۆر سـارمە، دوای ئەو هـیچ دکتۆرێـك ئەوانەی کە ئەمە دەکەن هەمـوو دکتۆرایـان هەیە لە چانـدنی گـورچیلە، هەموویـان مامۆستای کۆلیژن، هەموویان عیادەکانیان رۆژی (٥٠، ٦٠) نەخۆشیان هەیە، هیچیان پێویسـتیان بەمە نییە، ئێستا تازە خەریکین ئێمە کوڕی گەنج فێر دەکەین، ئەوانـیش پێویسـتیان بەوە نیـیە، دکتۆرێـك دکتـۆرای نەهێنـابێ نـایەڵین دەسـت کـاری ئەم عەملیـاتە بکـات، (د.عبـدالله جاسـم) دەزانێت کێن ئەوانەی کە ئەوە دەکەن لە روادەکـانی دکتۆرەکـانی پرۆفیسـۆرەکانی ئەم وڵاتەن، ئێستا تۆ دەڵێی واللە (٣٠) ساڵ، چونکە بەراستی ئەمە مەوزوعێکە مـن دیفـاع لەوە نـاکەم تـۆ بە زۆر گورچیلەت دەربێنی، هـیچ دکتۆرێـك ئەوە ناکـات، قـانون هەیە، یاسـا هەیە، بەڵام بەراسـتی ئەگەر ئێمە بەم هینە بڕۆینە خوارەوە ئیتر ئێمە دوای نەفازی ئەم قـانونە چانـدنی گـورچیلە یـان ناکرێ، یان زۆر کەم دەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز مامۆستا غریب فەموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە روویەکـی تـرەوە دەمەوێ ئامـاژە بەوە بـکەم کە لەو سـزایانەی کە هـاتوون کە لە مـاددەی (١٧)ەوە تاوەکو ماددەی (٢٤) کە هەشت ماددەیە هەمووی باسـی سـزایە، سـزای غەرامە و سـزای زیندانی زۆرتر جەخت لە بابەتی حەقی (عـام)ەکە کـراوە، هەسـت دەکەم حەقـی (خـاص) تێیـدا فەرامۆش کراوە، کە ئەمەش بابەتێکە پێویستە لە یاسـاکە ئەگەر ئەمە جێگیـر بـوو حیسـابی بـۆ بکرێت، ئێمە وا دانێین پزیشکێك گورچیلەیەکی دەرهێنا بەبێ وەرگرتنی رەزامەندی وارسـەکانی وەکو لە پێشتردا ئاماژەی پێکرا لە یاساکەدا، یان پێش دڵنیـابوون لە مردنـی نەخۆشـەکە، ئەمـانە وەکـو حەقـی (عـام)یـان تێـدایە، حەقـی (خـاص)شـیان تێـدایە، تـۆ کاتێـك کە دێـی ماددەکـان دەخوێنیتەوە باسی سزا دەکەی غەرامەی ئەوەندە بکرێت و ئەوەندە زینـدانی بکرێـت هەمـووی حیسابی حەقی (عام)ەکە بە گشتیی کراوە، لەو حاڵەتانەدا مافی کەس و کاری مردووەکە چییە؟ یەعنی ئەم هەموو غەرامە دەچێتەوە خەزێنەی حکومەت ئەی ئەو نابێت پـێ بژاردنێـك هەبێـت مەسەلەن کە بۆتە هۆی مردنی ئەو کەسە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.سرووود فەرموو.

بەڕێز د.سرووود سليم متى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتیوانی لە قسەکانی (د.فرست) دەکەم، هەروەها لەسەر قسەی جەنابی وەزیر دەمەوێ ئیزافەیەکی بچووك بکەم، کە فیعلەن بەو عقوباتانە هیچ عەملیاتێك لێرە ناکرێتەوە، ئەو قانونە دەبێتە سەبەب کە خەڵك فیعلەن بڕواتەوە بۆ دەرەوەی وڵات، بڕواتە (هند، تورکیا، ئێران) پارەی وڵات بڕوات بۆ دەرەوە، هەروەها پرسیارێکم هەیە لە لیژنەی یاسایی زۆر وازح نییە لای من، کە دەڵێ هەر کەسێك، یەعنی لە سێ شوێن هاتووە ئەو کەسە مەقسەدتان چییە، یەعنی بەس لەبەر ئەوەی لە عەملیاتەکە مەجموعە ئەشخاصمان هەیە، (الشخص الذي قام بالاستئصال)مانە هەیە، (الشخص الذي شارك بالاستئصال)مان هەیە، یاخود زەرع، وەسیتمان هەیە (من قام بالاعلان والتحاير والاكراه)مان هەیە، ئایا کە دەڵێ هەر کەسێك شمولی هەموویان دەکات یان بەس جراحەکان دەکات؟ ئەوە یەك، ئەگەر شمولی هەموویان دەکات هەموویان عەینی عقوبەیە، یان دەبێ بکرێتە بەش، بەش، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو زوڵفا فەرموو.

بەڕێز زوڵفا محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمان، لە راستیدا نەبوونی یاسا وای کردووە کە ئێستا من دەتوانم لێرە ناوی چەند نەخۆشخانەیەك بێنم کە خۆیان بوونەتە دەلاڵێك بۆ کڕین و فرۆشتنی ئەندامەکانی لەش بە تایبەتی گورچیلە کە ئێستا لە کوردستاندا دەکرێت، بەڵێ، ئێمە وەکو لیژنە لەگەڵ ئەوەداین کە ئەم سزایە زۆر قورسە، بەڵام لە تەسنیفی ماددەکاندا کە چەند ماددەیەك بە یەکەوە کۆ کراوەتەوە، پێموایە کێشەشی نییە، چونکە لە دوای ئێمە بە لیژنەی یاساییدا تێپەڕیوە، هەروەها دڵنیام ئەوان زۆر بە وریای کاریان لەسەر کردووە، کە ئەوان (١١) کەسن هەموویان پسپۆڕن لە یاسادا، ئەگەر پێویستیش بێت ئێمە دەتوانین هەر لە هۆڵی پەرلەماندا چارەسەرێکی بکەین لە کەم کردنەوە سزاکاندا، ئەگەر نا پێمانوایە تەسنیفەکە کێشەیەکی نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.بەهار فەموو.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە یەکێك لە هەدەفەکانی کە ئەم یاسایەمان بۆ داناوە بریتی بووە لە مەنع کردنی ئەو سلوکانەی کە لە ماددەکانی (٣، ٤، ٧، ٩) تەجریم کردنیان هاتوون، بۆیە لابردنی ئەمە ئەوە بە هیچ شێوەیەك جائیز نییە، یەعنی بەشی سزاکان دەبێ هەبێت، بەڵام سەبارەت بەوەی کە سزاکان زۆرن کە هیچ دکتۆرێك ئامادە نییە بیکات، دڵنیابن ئێمە لە لیژنەی یاسایی قانونی چەند وڵاتێکمان لەبەر دەستدا بووە لە سزاکان ئینجا هاتووین ئەم سزایانەمان دارشتۆتەوە، لەگەڵ

ئەوەشـدا ئەگەر بە پێشـنیاری ئەنـدامانی بەڕێـزی پەرلەمـان دەوڵەمەنـد بکـرێ ئـێمە ئەوەی کە مـومکین بێـت جێگـای دەکەیـنەوە لێـرە، سـەبارەت بەوەی کە ماددەکـانی (٣، ٤، ٥، ٧، ٩) یەك موعامەلە کـراون، مـن پێمـوایە یەك موعـامەلە نەکـراون، چـونکە ئـێمە دەڵێـین بە زینـدانیەك بـۆ ماوەیەك کە لە (١٠) ساڵ زیاتر نەبێت، سولتەیەکی تەقدیریمان داوە بە قـازی کە دەڵێـی زینـدانی یەعنی لە (٥) ساڵ کەمتر نییە، ئێمە حەدی ئەعلاکەمان بۆ دیاری کردووە کە (١٠) ساڵە، بـۆ خـۆی زیندانی کاتی (٥) سـاڵ بـۆ (١٥) سـاڵە، بەڵام ئـێمە حەدی ئەعلاکەمـان بـۆ دیـاری کـردووە، کەواتە حەدنی ئەدناکەشی دیارە کە دەڵێـین زینـدانیەك واتە لە (٥) سـاڵەوە بـۆ (١٠) سـاڵ قـازی دەسـتی کراوەیە، واتە وەك یەك تەعامول نەکراوە، هەروەها غەرامەکەش بە هەمان شێوە حەدی ئەعلا و ئەدنای دیاری کردووە، سەبارەت بەوەی کە هەردوو عقوبەکەشمان دیـاری کـردووە، ئەوە شـتێك نیـیە بەس ئـێمە کردبێتمـان لێـرە، لە قـانونی عقوبـاتی تریشـدا لە زۆر یاسـای تریشـدا هەیە هەردووکیان بە یەکەوە دادەنرێت، ئێمە زۆرتر تەرکیزمان لەسـەر ئەوەبـووە کە ئەم عقوبانەمـان ئەگەر بەو شـێوەیەی کە جەنابتـان بە تونـدی دەزانـن، تونـد دانـراوە بـۆ ئەوەبـووە کە یاسـاکە هەدەفی خۆی بپێکێ، هەروەها سەبارەت بەوەی کە یەك رۆژ زیندانی بکرێ ئەوە روونم کردەوە، زیندانی کردن لە (٥) ساڵەوە دەست پێ دەکات، ئەوەی ئەندامێکی مرۆیـی بگۆڕێـت بە ئەنـدامی جەستەی مرۆڤ ئەوە پێشنیارێکی بەجێیە، بێگومان هەر کەسـێك، کە دەڵێـی هەر کەسـێك واتە هەر کەسـێك کە لەو عەمەلـیە بەشـداربووە، لەو عەملـیەیەی کە لە ماددەکـانی (٣، ٤، ٥، ٧، ٩) هاتووە، بڕیاری دواییش بۆ بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانە لە تەئجیـل کـردن و تەئجیـل نەکردنـی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.شرین فەرموو.

بەڕێز د.شرین حسنی رمضان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیار لە ڤێرێ ئەڤەیە ئەگەر دکتۆر سەرپێچی نەکات بۆ لە سزا بترسیت، بـۆ عەملیـات نەکـات، یەعنی با سزای هەبیتن، بۆ بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانیش شتێك دەگێڕمەوە ئیحتیماله تۆزێـك لە بابەتیش دوور بێت، بە یارمەتی بەڕێز سـەرۆکی پەرلەمـان، دکتۆرێـك لە هەرێمـی کوردسـتان بووە ئەگەری کە کوڕێك گەنجێك بە تەمەنی (٢٤) ساڵ هەردوو چاوی کوێر بوو بە کەفـالەتی (٥) ملیۆن دینار کەفالەت کرا و ئێستا لەسەر میلاك وەزارەتی تەندروسـتی دەوامـی خـۆی دەکـات و هیچ سزاش نەدراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز وەزیری تەندروستی فەرموو.

بەڕێز د.رێکەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

شتێك هەیە ئێمە میللەتێکی موسڵمانین، ئێمە وەسیلەین، شـیفا خـوا دەیـدات بە نەخـۆش ئەمە یەك، دووەم: لە هەمـوو دونیـادا لەوانەیە ئەوانەی لێـرە دکتـۆرن دەزانـن شـتێك هەیە پێـی دەگوترێت غەڵەتـی تـوبی، هەڵەبـت مـن دیفـاع لە غەڵەتـی تـوبی نـاکەم، لە هەمـوو دونیـادا ئەو

حاڵەتە تەبعەن ئەو حاڵەتی کە (د.شرین) باسی دەکات من خۆم موتابەعەم کردووە، دەشزانم، موعامەلەم بۆ نەخۆشەکەش کردووە بچێتە دەرەوەی وڵات، ئەو دکتۆرە کەم تەرخەمە، تۆ کە یەکێك کەم تەرخەمی دەکات، یەکێك کە جەریمەیەك دەکات حەواڵەی دادگای دەکەیت، مەحکەمە بڕیار دەدات چی دەکات، خۆ تۆ ناکرێت بە حاکمەکە بڵێی کەس ناتوانێ لەم وڵاتە دەسەڵاتی دادوەری لەم وڵاتە حورە، لەم وڵاتە سەربەخۆیە، خۆ (د.ڕێکەوت) و سەرۆکی سەحە و کێ و کێ ناتوانێت بڵێ ئێوە عقوبەکەی ئەوا لێ بکەن، ئێمە هەر کەسێك قانونی خۆمانمان هەیە، لیژنەی لێکۆڵینەوومان هەیە، ئەم لیژنەی لێکۆڵینەوانە لە ساڵی (٢٠١١)ەوە نوێنەری داواکاری گشتیی تێدایە، ئەو سەرپەرشتی هەموو لێکۆڵینەوەکانی ئێمە دەکات، کێ غەڵەتێکی تووبی دەکات محامیەکان دەزانێ دەچێتە ژێر بابی قەتلی بە هەڵە، یان قانونی قەتلی غەیر عەمد، ئەوەی ئێمە دەیکەین، ئێمە یاخود سزای دەدەین، یاخود ڕەوانەی دادگای دەکەین، کە ڕەوانەی دادگامان کرد ئیتر دادگا بڕیارمان بۆ دەدات چی دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس وەکو ڕوون کردنەوە من مەبەستم ئەوەیە سولتەی تەقدیری کە دەدەیتە قازی، بەڵام تۆ سەیر بکە سولتەی ئەوەی کە (د.بەهار) فەرمووی وابێت سولتەیەکی تەقدیری وات پێداوە قازی موخەول دەکەی لەوەی کە عقوبەی کەسێك کە مامەڵە لەگەڵ جەستەیەکی مردوو کردووە، لەوانەیە ئەگەر سولتەیەکی تەقدیری وا موتلەقی بدێ بە هیچ نەسێك موقەیەدی نەکەی زیاتر بدات لەوەی کە بە (اکراە) کەسێك جەستەی لێ وەرگیراوە، ئەمە لە قانون چۆن دەبێت، دوو حوکمی لە یەکتر جیاوازن، یەکێکیان مردووە، لە قانونی عقوباتیش کەسێك هێشتا زیندووە عقوبەی جیاوازە لەوەی کە جەستەی قەتیلێك بابڵێین تشویهی بکەی ئەوە یەك، دووەمیان: ئەوە پێنج سەد و چەند ماددەیە قانونی عقوبات، هەر هەمووی بەم شێوەیە هەر بۆ نموونە (یعاقب بالحبس مدە لاتزید علی سنە واحدە و بغرامە لاتزید علی مئە دینار أو باحدی هاتین العقوبتین)، هەمووی وایە، موتلەقەن لە هەر هەموو قانونی عقوبات وایە، کە هەردووکی دەنووسی غەرامە و سجن، یان غەرامە و حەبس، بەس لە ئەخیریش پەرەوایزێکی دێڵیتەوە، یان (باحدی هاتین العقوبیتن)، یەعنی یەکێك لەو دوو سزایە، بۆیە من تەئکید دەکەمەوە لەوەی کە نامەوێ ماددەکان تەسەلسولەکەی تێك بدەم، ئەگەر نا کە دێیتە سەر ماددەکانی (١٨، ١٩) و ئەوانەش دیسان لەوێ ئیشکالمان هەیە لە سەپاندنی عقوبەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فەرهاد سەنگاوی فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حەمە صالح (فەرهاد سەنگاوی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەنـدامانی پەرلەمـان، مـن قسـەی زۆرم هەیە بـیکەم لەسـەر کەرتـی تەندروسـتی و وەزیـر و وەزارەتی تەندروستی، بەڵام نایکەم، چونکە بۆ کاتێکی تری هەڵدەگرم و بـابەتی تـرم هەیە، سـێ تـوێژ هەیە لە کۆمەڵگـا کە دکتـۆر و سیاسـی و رۆنـاکبیرن، ئەم سـێ تـوێژە ئەگەر خیـانەت لە ئەرکەکەی سەر شانیان بـکەن کۆمەڵگا هەرگیـز چـاك نابێـت، لە کوردسـتان ئەم کێشـانە زۆرە، لە ئەڵمانیا سیستەمی تەندروستی بە جۆرێکە کە دکتـۆرە ئەڵمانەکـان دەیـانەوێ لە ئەڵمانیـا تەعـین نەبن، بچن بۆ شوێنەکانی تر، چونکە سیستەمەکە زۆر قورسە، مەجاڵی غەڵەت و کەم تەرخەمـی و ئەمانە نادات، یەکەم: سیستەمە، دووەم: دکتۆرە، سێیەم: دەرمانە، چـوارەم: ئەجهیـزە و بینـا و ئەوانەیە، نەخۆشخانە بریتیە لەمە، لەبەر ئەوە سیستەمی ئەڵمانی زۆر تونـد و تیـژە دکتۆرەکـان هەوڵـدەدەن بـرۆن لە بەلجیکـا و سویسـرا و لەو وڵاتـانە تەعـین بـن، چـونکە سیسـتەمەکەیان نەرمترە، پێویستە سیسـتەم لێرە زۆر تونـد و تیـژ بێـت، مەجـال بەوە نەدات دکتۆرێـك هـیلاکە، دکتۆرێــك کەم تەرخەمە، دکتۆرێــك کــوڕی فــلانە، دکتۆرێــك کــوڕی فــلان عەشــیرەتە، ئەمە خەتەرێکی گەورەیە لە سیستەمی ئێمە کە پێویستە چارەسەر بکرێ، مەجالی تێدا نەمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی حەلێکی وەسەت بدۆزینەوە و زیاتریش سولتەی تەقدیری بدەین بە مەحـاکم، چـونکە ئێستا باشـترین تەوجـوهی ئەوەیە کە موشـەریع عـادەتەن سـولتەی تەقـدیری لە هینـی سـزاکان دەدات بە مەحاکم، بۆیە مـن پـێم باشـە بـڕگەی یەکەم بەو شـێوەیە دابڕێـژرێتەوە، هەر کەسـێك ئەندامێکی مرۆیی یان بەشێکی بە مەبەستی چاندن، بە پێچەوانەوەی حوکمێك لە حوکمەکـانی ماددەکانی (٣، ٤، ٥، ٩)ی ئەم یاسایە بگوازێتەوە ئەوە بە حەپس کـردن یـان زینـدانی کـردن سـزا دەدرێت و ئینجا غەرامەیەك، واتە بە پێی قورسـی و سـووکی جەریمەکـان حـاکم لێـرە سـولتەی تەقـدیری هەیە لە بەینـی حەپـس و لە بەینـی سـجن، ئینجـا (واو) غەرامەیەك کە لە (١٠) ملیـۆن دینـار کەمتـر نەبێـت و لە (٥٠) ملیـۆن دینـاریش زیـاتر نەبێـت، لە غەرامەکە ئـێمە وەکـو لیـژنەی یاسایی پێمان باشە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بەڵام مەسەلەی سزادانەکە دەتوانین بـۆ حەل کردنـی ئەو کێشەیەی بە حەپس و بە سجن عیلاجی بکەیـن، حەپـس: حەپسـی بەسـیت هەیە، حەپسـی شەدید هەیە، لێرانە مەبەستمان دەبێ تەبعەن ئەو حەپسەی کە لە(٣) مانـگ زیـاترە تـا دەگـاتە(٥) ساڵ، ئینجا لە (٥) ساڵ بۆ (١٥) سـاڵ ئەوەیـان بە سـجن دادەنـدرێت کە لە دەسـەڵاتی حـاکم دایە لێرە بە پێی شەدیدی و سووکی جەریمەکە تەعامول لەگەڵ تاوانبار بکات، کەسی تاوانبار، بەڵـێ،

حەپسی شەدید لە بەینی (٣) مانگ تاوەکو (٥) ساڵە، (٥) ساڵ و یەك ڕۆژ تا دەگاتە (١٥) ڕۆژ ئەوەیان سجنە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرمووو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێمـوایە لە غەرامەش دەبـێ جیـاوازی بكەیـن، ئەو غەرامـانەی بـۆ حەپسـی بەسـیت دانـراون جیاوازن لەو غەرامانەی كە بۆ حەپسی شـەدید، بە هەمـان شـێوە سـجنی مـوەقەت و ئەوانەش، بەڵام ئەوەی تریان سەیربكە بڕگەی حەوت كە دەڵێ ماددەكانی (٣، ٤، ٥، ٧، ٩)، تۆ سەیری ماددەی (٢١) بكە دیسان لەوێندەر دەڵێ عقوبەیەكی جیاوازی بۆ ماددەی حەوت داناوە، یەعنـی ئێسـتا لە ماددەی حەوت دوو عقوبەی جیاواز وەردەگریـت، هەر لەبەر ئەوە مـن دەڵـێم پێمـوایە هـێمن تـر دەبـێ ئەمە دیراسـە بكـرێتەوە، ئەوە (د.ڤـاڵا)ش باسـی كـرد نـازانم لە ڕووی قـانونیەوە ئەگەر ئیشـكال نەبێـت ئەوەیـان لەوانەیە موعـالەجەیەكی وەسـەتی بێـت، یەعنـی تەحدیـد نەكرێـت، یەعنی ئەگەر سابیقەی هەبێت لە قوانینی دیكە، پێموایە حەلێكی باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤاڵا فەرمووو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هیچ كێشەیەكی یاسایی نییە، لە ناو قانونی عقوبات زۆرجار جەمعی كردووە لە بەینی حەپس و سجن و سولتەی تەقدیری بۆ مەحاكم بەجێ هێشتووە، بەڵام مـن پێمـوایە هەتـا لە غەرامەكەش لێرە كە تۆ لە بەینی (١٠) ملیۆن دینار بۆ (٥٠) ملیۆن دینارت داناوە ئەویشـیان سـولتەی تەقـدیری مەحاكمە كە لە نێوان ئەو حەدی ئەعلا و حەدی ئەدنایە دەتوانێت تەحدیدی ئەو هێـنە بكـات كە بۆ خۆی مەبەستیەتی، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك عمر فەرمووو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەر كەسێك ئەندامێكی مرۆیی یان بەشێكی، باسی شانە نەكراوە، لە باسی ماددەكانی پێشـوودا باسی شانەشمان كردووە، ئیتر شانەش داخل بكرێت لێرە، دووەمیش ئەگەر لە ڕێگای جەنابتەوە بە لیژنەی یاسایی دەڵێم حەپس واتە (بەند كردن)، سـجنیش واتە (زینـدانی كـردن)، بـۆیە لە نـاو قەوسدا بنووسرێت بۆ ئەوەی ببێت بە باویش بۆ لەمەو دوا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. يوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.فرست فەرمووو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەس یەك تێبینی بچووكم هەیە بۆ بەڕێزان لە لیژنە تایبەتمەندەكان، پێمـوایە مـادام حەپـس و سجن بە مەفتوحی دەهێڵینەوە، با غەرامەكەش وای لێ بكەن بۆ ئەوەی تووشی ئیشكال نەبین بڵێ بە غەرامەیەك لە (٥٠) ملیۆن زیاتر نەبێت، حەدی ئەدنای دامەنێن، بەس حەدی ئەقاسـەیەكی بۆ دابنێن باشترە، چونكە لەوانەیە بە (٥) ملیۆن ئیكتیفا بكات لەبەر حـاڵەتێكی ئەوەبێـت، لە (٥٠) ملیۆن زیاتر نەبێت، ئەوە باشترە بە رەئی من، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فريد ابراهيم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەنـدامە بەڕێزەكـان، لە مـاددەی (١٦) لە بـڕگەی دووەم ئیزافەیەكمـان هەیە، بـێ گومـان قەبـول كردنـی كۆتـایی بـۆ بەڕێـزان ئەنـدامانی پەرلەمـانە، لە بـڕگەی دووەم بڵێـین ئەگەر ئەم كـارەی لە بـڕگەی پێشـوو ئامـاژەی پـێ كـراوە ببێـتە هـۆی مردنـی كەسـی بەخشـەر یـان مەبەسـت لە گواستنەوەكە بازرگانی بوو ئەوە سزایەكە دەبێتە زیندانی كردنی هەتا هەتـایی و غەرامەیەك كە تەنها حەدی ئەعلایەكەی دیاری دەكەین لە (٧٥) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، واتە لێرە ئەگەر هـاتوو بووە هۆی مردن و ئەگەر هاتووش گواسـتنەوەكە بە مەبەسـتی بازرگـانی كـردن بـوو بـۆ مەنعـی تیجارەتە زیندانیەكە بكەینە هەتا هەتایی، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەم جەنـابی (د.فرسـت) و هەم هەنـدێ لە برادەرانـی تـر و منـیش هەنـدێ سـەرەنجمان دا بە بەڕێزتـان، لە رێگـای بەڕێزتـانەوە بـۆ لیـژنەی یاسـایی، نـازانم سـیاغەكە چـۆن دەبـێ، بۆمـان بخوێننەوە بۆ ئەوەی لێی تێبگەین بزانین ئاخیر سیاغەیان چۆنە، بـزانین بە پێـی سـەرەنجەكانی ئێمە كە كاریان لەسەر كردووە یان هەر وەكو خۆی ماوەتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهيم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا گوێ لە داڕشتنەوەی كۆتایی دەگرین، دواتر ئەگەر سەرەنج و تێبینیتان لەسەر هەبوو گوێ لەوانەش دەگرین، یەعنی دەبێت دڵنیا بین لەوەی كە ئەو داڕشتنە ئەو مەبەستە پێ دەگەیەنێـت كە لە یاساكە مەبەستی هەیە، فەرموو د.ڤالا.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشی پێنجەم

سزاكان

ماددەی (١٨):

١- هەر كەسێك ئەندامێكی مرۆیی یان بەشێكی بە مەبەستی چاندن بە پێچەوانەی حوكمێك لە حوكمەكانی ماددەكانی (٣، ٤، ٥، ٩)ی ئەم یاسایە بگوازێتەوە ئەوە بە بەندكردن یان زیندانی كردن سزا دەدرێت و غەرامەیەك (واو)ی جەمع هەیە لە بەینیان، غەرامەیەك كە لە (٥٠) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت.

٢- ئەگەر ئەم كارەی لە برگەی پێشوو ئاماژەی پێ كرا و ببێتە هۆی مردنی كەسی بەخشەر ئەوە سزایەكە دەبێتە زیندانی كردنی هەتا هەتایی و غەرامەیەك كە لە (٥٠) ملیۆن دینار كەمتر نەبێت و لە (١٠٠) ملیۆن دینار زیاتر نەبێت.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ئەگەر تێبینی هەبێ لەسەر ئەم داڕشتنە؟ كاك د.فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە دیسان لە بڕگەی یەكەم كە باش داڕێژرایەتەوە، بەڵام ئەوە ئیزافە بكرێ یان یەكێك لەو دوو سزایە ئەمە یەك، دوو: بەراستی ئێمە باسی ئەوەمان كرد كە بڕگەی دووەم ئەوەی بازرگانی زیاد كراوە، ئێمە دەڵێین حوكمەكانی بازرگانی كردن جیاوازە لەوەی كە حاڵەتەكە بە شێوازێك لێ وەرگیرابێ كە لە بڕگەكانی (٣، ٤) هاتووە، بۆیە دەبێ دوو عقوبەی جیاواز هەبێ، تۆ بتەوێ و نەتەوێ لە هەرێمی كوردستان تا (٥٠) ساڵی تریش ناتوانێ ڕێگە لە كڕینی گورچیلە بگری، دەبێ واقیعیش بین، بۆیە بەو شێوازە ئەو عقوبەیە زیندانی هەتا هەتایی من تەسەور دەكەم زیانێكی زۆر بەو خەڵكە دەگەیەنی كە ئێستا ئەو نەخۆشیە بەڕێزان دكتۆرەكان دەزانن بە تەواوی تەشەنەی كردووە و ڕۆژانە ئەو عەملیاتانە دەكرێن، بۆیە بە تەسەوری من دوو عقوبەی جیاوازی هەیە، دوو حوكمی جیاوازیان هەیە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داوام كرد وشەی شانەكانیش ئیزافە بكرێ، پێموایە لە بیریان چووە، هەروەها پشتگیری لە قسەكانی (د.فرست) دەكەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك سوهراب فەرموو.

بەڕێز سوهراب میكائیل محمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەز دبینم یا باشتر دا ڤێ ئاریشە دەركەڤین و نەكەڤینە ئاریشەی مەزنتر ئەڤ یاسایە بە شكلەكی خێرا خەڵكەكی دابیتن، یاسایەك بیتن سەرێ مە پێ بڵند بیتن، داخاز دكەم بۆ ماوەی كاتژمێرەكی ئەگەر لیژنەی یاسایی دگەل كەسێن پسپۆڕ ریننە خارێ بگەنە سیاغەیەكی، پشتی هەنگی بێنە هۆڵا پەرلەمانی دێ باشتر بیت، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو مریم فەرمووە.

بەڕێز مریم صمد عبدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

والله من لەگەڵ رایەكەی بەڕێز (د.فرست)دام، كە ئەو عقوبەیە زۆرە، بە رای من ئەگەر بكرێت جیا بكرێتەوە، ئەگەر ئەوەی بازرگانی بە ئەندامێكی جەستەوە دەكرێ ئەو بازرگانە عقوبەی بۆ دابنرێت و، ئەوە لیژنەی یاساییش بۆ خۆیان ئەگەر بكرێ روون كردنەوەیەك بدەن لەسەر ئەوە، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینكی/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز د.ابراهیم نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرمووە.

بەڕێز د.ابراهیم احمد سمۆ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەڕای كو مە شارەزاییەكا باشێت تەندروستی و سیستەمێ دكتۆرا دا نینە، بەس ژئەنجامێ ڤان دانووستاندنا و پتر گوهدانا مە ژ لایێ قانونیاڤە بۆ مە هوسا دیار بیت ئەڤ خەڵكێت ڤێ گاڤێ كو موحتاجی گورجیسكا و سەح دكەنە مە ل تەلەفزیۆنێ، قەناعەتا من ئیحتیمالە بینە سەبەبێ مرنا گەلەك ژ وان، چونكی حەقیقەت ئەو چاڤەرێنە كو یاسایەك دەركەڤیت ل سالحێ بەرژاڤ كرنا واقعێ مەیێ كوردی و كوردستان تێدا دچیت، ئەز وەسادبینم ژئەنجامێ ڤان دانووستاندنا دا كە ئەنەما حەملەیەكا مەزنە سەر سەحێ ب خۆ هەی، دڤێن وەزعێ سەحەیا مە ل كوردستانێ بەر تەنگ بكەن، هەتا ئەڤێت پسپۆڕیش ژی هەی دی وی بواریدا سیقەیا وان بە وان نەمینیت و ڤی بوارێ نەمینیت، ئەڤ حاڵەتە یا هەی ل كوردستانێ، ئەم نە رابین هۆسا هندەك قەراراتا دەرێخین و یاسا بدەنە ئیمزا كرن كو ببیتە بڤە ل كوردستانێدا، حەقیقەتەن دڤێت وێ تشتی بەرژاڤ وەرگرن مەوزوعێ كلیە و دانا كلیەی هەتا سبەی بێژین، پسمامی بینە، برای بینە، برا و پسمام حەز دكەن (٧٠) ملیۆنا، (٤٠) ملیۆنا، (٢٠) ملیۆنا بدەنە ئێكی دیتر، نە كلیە وی ژی بچیت و نە پارە زەرەر ڤی بكەڤیت، ژبەر هەندێ ژی دوو حاڵەتێت هەین، حاڵەتا رەغبەتییە و قەناعەتییە، ئیلتیزامییە، فلان كەس تە رەغبەت هەیە كلیا خۆ بدەیە فلان كەسی، بەلێ، كا تشتێت رسمی؟ ئەڤە تشتێت رسمی، كا فحوساتێت تە یێت رسمی؟ دروستن؟ بەلێ، دەگونجێت، بەلێ، بەس ئەڤ سیغەتێ ئەز دبینم یەعنی هەما سجنەكا ڤەكری جودا یا حازرە هەر سبە ڤێڤە چەند دكتۆرێت مە بكەنە سجنێڤە، ئیهانا سحا مە بكەن، یەعنی پیچەكێ ئەز هەست دكەم عاملێ تەوفیقی دڤی مەوزوعیدا هەبیت، لەوڕا ئەز پەسەندا رەئیا (د.فرست) دكەم

و، چ تێدا نینە ژی ئەم ڤێ جەلسێ راگرین و باشتر ڤی مەوزوعی دیراسە بکەن، خاسەتەن مەوزوعێ سزایادا، یەعنی مە تەسەور دکر مەوزوعێ سزایادا کێ لەگەڵە دەستێ خۆ راکەن و دێ خلاس بیت و جەلەسەیا مە تەمام بیت، بەس ئەم دبینین چونکی دکەتە حاڵەتا خەتەریەتێدا بۆ خەڵکێ مە موخاتریت نەفسی سەر خەڵکی مە دا هەی، ئەڤ خەڵکێ مە ئەڤرۆکە باوەڕیکە هەر کەسێکی تووشی ڤێ ئێشێ، یان ئیشاراتێت ڤێ ئێشێ دەڤ هەبن و سەحکەنە مە ل ڤێ میدیایێ ل ڤی مینبەرێ پەرلەمانی باوەڕیکە خێرێ بۆ مە نابێژن و چ دعایە هەیە ژی دی ئەوەلی هەوە کەن و پاشی ل مە کەن، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

هەر چەندە ئەڤە نوقتەی نیزامی نەبوو، ڕەئی بوو، هێڤیدارین نەساغ و تەندروستی بە خراپی نیازا پەرلەمانتار و پەرلەمانی دا نەگەن، چونکە مەبەست باش کرنا کەرتێ تەندروستی و خزمەتا نەخۆشایە، د.ڤالا فەرموو.

بەڕێز د.ڤالا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێ پێنجەم کە تایبەتە بە سزاکان وەکو هەر بەشێکی تر دەکرێت تاوتوێ بکرێت و زیاد و کەم بکرێت، بەڵام ئەوەی کە لێرەدا هاتووە بە هیچ شێوەیەك ئەوەنییە کە تۆ لە بەرژەوەندی دکتۆردا نابێتن، ئێمە لێرە وەکو موشەریع دوو کەسی بەرامبەرت هەیە، یەکێکیان کەسی نەخۆش و هەژار و نەدارە، تەرەفی بەرامبەریش (اطباء)ن، لێرانە دەبێ تەوازن بکرێت بە شێوەیەکی ئەوەتۆ کە پارێزگاری لە سەحەتی کەسی بەخشەر و ئەو کەسەی کە چاندنەکەی بۆ دەکرێت، هەروەها پارێزگاری بکرێت لە هەمان کاتدا لە بەرژەوەندیەکانی پزیشك، بۆیە موشەریع لێرە کاری ئەوەنییە تەنها ئاسانکاری بۆ پزیشکەکان بکات و کاری ئەوە بێت تەنها یاساکە بە شێوەیەك دابڕێژێ کە لە بەرژەوەندی تەبەقەی (اطباء)دا بێت، یاساکە پێویستە لە هەمان کاتدا زامنی حقوقی نەخۆش بکات، لە هەمان کاتیشدا بتوانێ باڵانسێك رابگرێت بەرژەوەندی (اطباء)یش بپارێزێت، بەڵام بەبێ تەحدید کردنی عقوبە و سووك کردنی عقوبە بە شێوەیەکی ئەوەتۆ کە رادع نەبێت بۆ کەسی (طبیب) لێرانە تاوانەکە دەست پێ دەکات، لێرانە کەم و کورتیەکە دەست پێ دەکات، بۆ نموونە تەحدید کردنی ئەما حەپس و سجن، ئەما غەرامەیە، کە دەڵێی یەکێکیان بەوانە، باشە (٧٥) ملیۆن دینار یان (١٠٠) ملیۆن دینار بۆ دکتۆرێك چییە تەنها بەوە عقوبەی بدەی، بۆیە لێرانە دەبێ موشەریع زۆر دەقیق بێت، چەند ئیلتیزام بەوە دەکات پارێزگاری لە بەرژەوەندی (طبیب) بکات، دەبێ ئەوەندەش ئیلتیزامی هەبێ بەوەی کە پارێزگاری لە بەرژەوەندی خەڵکی نەخۆش و نەدار و هەژاریش بکات، سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

گوێ لە ڕەئی بەڕێز د.ڕێکەوت وەزیری تەندروستی هەرێمی کوردستان دەگرین، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێکەوت حەمە رشید/ وەزیری تەندروستی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە (٢٢/ ٤) واتە پێش دوو مانگ سەرەنجی خۆمان لەسەر ئەم بابەتە داوە، ئێمە چەند کۆبوونەوەیەکمان کردووە لە وەزارەت، ڕەئی پارێزگاکانمان بۆ هاتووە، لە پارێزگاکان لیژنەی

بـاڵای چانـدنمان هەیە، ڕەئـی خۆمانـمان داوە، گوتومـانە بە پێـی مـاددەی (١١١)ی سـاڵی (١٩٦٩)ی عقوباتی عێراقی بێت، دەبوایە ئێمە پێش ئەوەی بێینە هۆڵی ئەم پەرلەمانە، دەبوایە ئەم ماددانە بەراستی ئەم عقوبانەمان تاوتوێ بکردایە، مـن دەزانـم سـاڵی (١٩٦٩) هەل و مەرجەکەی گـۆڕاوە، دونیا گۆڕاوە، کۆنە، بەڵام دەکرێ ئێمە بگەینە حەلێکی وەسەت، حەلێکی وەسەت بۆ ئەو بـابەتە، شـتێکی تـریش مـن حەز دەکەم ئەگەر ئێـوە مەسـەلەن مەسـەلەی بەخشـین، مـن پێمـوایە کەس گورچیلەی خۆی بە خۆڕایی نادات، یەعنی با واقیعی بین کەس گورچیلەی خۆی نادات بە کەس، ئەگەر ئێوە دەتانەوێ تیجـارەتەکە مەنـع بـکەی مـن و (د.عبـدالله) دوێنـێ گوتمـان ئەوە بـا وەکـو ئێرانێ لێ بکەین ئەو (ئەسۆستەشن)ە دابنێین، ئەوانەی گورچیلەیان دەوێ بینووسن، ئەوانەشی گورچیلە دەبەخشن حکومەت و خەڵکەکە سەقفێك دابنێـین خۆیـان دیاریـان پێشـەکەش بـکەن، بەڵام تۆ بە تەمابیت کابرایەك بێت عەریـزەیەك بـدات بڵـێ مـن گـورچیلەی خـۆم دەدەم بە تـۆ بە خـۆڕایی، باوەڕتـان هەبێـت ئەمە شـتی وا نیـیە، لەوانەیە لە هەزار حاڵەتـدا حـاڵەتێکی ئەوهـا هەبێـت، بـۆیە یەکەم ئەوەی سـاڵی (١٩٦٩)، دووەم: ئەگەر بمانەوێـت ئـێمە ڕێگـری لەو بازرگـانیە بکەین با بە خۆمان وەکو حکومەت و وەکـو پەرلەمـان و وەکـو نەخۆشـەکەش سـەقفێك بـۆ ئەو بابەتە دابنێین، زۆر سوپاس.

بەڕێز جعفر ابراهیم ئێمینکی/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

دیـارە ئەم بـابەتە پێویسـتی بە دەرفەتێـك هەیە، دەرفەتێکـی گونجـاو بـۆ هەم جەنابتـان وەکـو وەزیری تەندروسـتی لەگەڵ لیـژنەی یاسـایی و لیـژنە پەیوەندیـدارەکان و ئەو بـرا بەڕێـزانە، ئەو پەرلەمانتارانە (کاك فرست و کاك عمر عینایەت) لەگەڵیان بۆ ئەوەی بگەینە سیغەتێکی گونجـاو، یەعنی وا بێت تووشی هەڵەیەکی تەشریعی نەبین، یەك کاتژمێر پشوو وەردەگرین، دانیشـتنەکە هەڵدەگرین تا کاتژمێر یەك...

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خودای بەخشندە و میهرەبان.

دانیشتنەکەمان بەناوی گەلی کوردستانەوە دەستپێئەکەینەوە خولی چوارەمی هەڵبژاردن سـاڵی دووەم دانیشـتنی ژمـارە (١٩) ڕۆژی دانیشـتن ٢٠١٥/٦/٣٠، بەردەوام ئەبـین لە تەوەری یەکەمـی بەرنامەی کار کە بریتییە لە بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆکردن لەسەر پڕۆژە یاسایی ڕێکخستن و چانـدن و گواسـتنەوەی ئەنـدامەکانی جەسـتەی مـرۆڤ بە پێـی ماددەکـانی (٧٢، ٧٤، ٧٥) لە پەیـڕەوی نـاوخۆی پەرلەمـانی کوردسـتان ژمـارە (١)ی سـاڵی ١٩٩٩٢ هەمـوارکراو، لیـژنە پەیوەندیدارەکان پێشـنیارێکیان هەیە، پێشـنیارەکەی خۆیـان بخـوێننەوە بیخەیـنە دەنگدانەوە فەرموون.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکـو لیـژنەی پەیوەندیـدار لەسـەر داوای بەشـێك لە ئەنـدامانی پەرلەمـان و لەسـەر داوای بەڕێز وەزیری تەندروسـتی داوا دەکەیـن کە ئەو مـاددانەی مـاون تەئجیـل بکـرێتن بە مەبەسـتی

ئەوەی زیاتر کۆبوونەوەی لەسەر ئەنجام بدرێتن لەگەڵ جیهەتی مەعنی، تکا لە بەڕێزتان دەکەین کە بیخەنە دەنگدان ئەو پێشنیارە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، بەڕێز دکتۆر شێرکۆ نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمەامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وتم بزانم ژمارەی پەرلەمانتارەکان کامانەن نووسراویان تەقدیم کردووە، هەر بەدەم وتوویانە کێن ئەو ژمارەی ئەندام پەرلەمانتارانە؟ سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە کاتی گفتوگۆدا هەندێك لە ئەندامانی پەرلەمان داوای ئەوەیان کرد .....

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

ئەبێ ژمارەکەی بزانین چەندە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئەوە ئێستا پێشنیارێکە لیژنەکان ئەیکەن با هەر نەڵێین ئەندامانی پەرلەمان، لیژنە پەیوەندیدارەکان ئەیکەن ئەیخەینە دەنگدانەوە کێ لەگەڵ دواخستنی گفتوگۆیە لەسەر ئەم بابەتە لەسەر ئەم یاسایە بۆ دانیشتنی داهاتووی پەرلەمان؟ ئەچێتە فسڵی داهاتوو، (٣٨)کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (١١)کەس دژیەتی کەواتە پەسەندکرا، سوپاس بۆ لیژنە پەیوەندیدارەکان ئێستا ئەتوانن بگەڕێنەوە بۆ شوێنەکانی خۆتان، سوپاس بۆ بەڕێز وەزیری تەندروستی کە ئامادەبوو لە دانیشتنی پەرلەمان، ئەتوانی لەگەڵمان بمێنیتەوە بەردەوام بیت، ئەتوانی رووخسەتی خۆت وەرکری فەرموو، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان تکایە لەگەڵمان بمێننەوە مە چوونە دەرەوە بۆ ئەوەی نیساب دروست بێت، تەواوبێت تا بەرنامەی کار تەواو ئەبێت، بەڕێزان ئێستا ئەچینە سەر بڕگەی دووەم لە بەرنامەی کار کە بریتییە لە دەنگدان لەسەر ڕاسپاردەکانی پەرلەمانی کوردستان بۆ چارەسەر و ڕاگرتنی زیادەڕۆیی بەپێی ماددەی (٧٥) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەمواركراو، داوا لەبەڕێز سەرۆکی لیژنەی ئاسەوارو خزمەتگوزاری شارەوانی و گەشت و گوزار و گەیاندن ئەکەین با بفەرمووێت ڕاسپاردەکان بخوێنێتەوە بۆ ئەوەی دەنگدانی لەسەر بکەین، نوقتەی نیزامی کاك عباس فەرموو.

بەڕێز عباس غزالی میرخان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەفەرێکم کردبوو بۆ یونسکۆ لە بەشداری لە ئەوەکەیدا (١٥)ڕۆژە ڕاپۆرتێکم دا، دوێنێ وتووتانە لە بەرنامەی کاردا دەبێتن ئەمڕۆکە کە نییە داوای ڕونکردنەوە دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەر دوای خوێندەوەی ئەو ڕاسپاردانە دەنگدان لەسەر دوو بیرۆکەمان هەیە ئەو بیرۆکانە ئەخوێندرێتەوە ئەوەی جەنابتە لەگەڵ بیرۆکەیەکی تر ئەوانەش ئەخوێندرێتەوە بەسەرچاو، فەرموو کاك فرست.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای ماندوونەبوون بۆ لیژنەی شارەوانییەكان بۆ ئامادەكردنی ئەو ڕاسپاردانە، بەڵام بەپێی پەیڕەو بەلایەنی كەم بابەتێكی وا دەبێ (٤٨)كاتژمێر پێش ئەوە ببینین ڕاسپاردەكان، من لە بەیانی كە هاتووم بۆ پەرلەمان لەناو بۆكسی ئەندامان دانراوە، بەیانی كە هاتووین بینیومانە، وە هیچمان ئیتڵاعمان نییە لەسەر ئەو ڕاسپاردانە تاوەكو دەنگی لەسەر بدەین....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

خۆی دوێنێ خراوەتە بۆكسی ئەندامانەوە...

بەڕێز فرست صۆفی علی:

ئەگەر پاش دەوام خرابی، ئەگەرنا ئێمە تا درەنگ لێرە بووین، پێش بشرۆین چێكی بۆكسەكانی خۆم كرد هیچی تێدا نەبوو، یەعنی كە هاتم بۆ دەوام لە ناو بۆكسەكەی خۆم داهەبووە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەی من ئاگاداربم لە دوێنێ بەیانی، سەر لە بەیانی پێش دانیشتنی پەرلەمان ئێمە ڕامان سپاردوون كە بیخەنە بۆكسی ئەندامانەوە، بۆ ئەوەی ئەندامان لەلایەن بێ پێش كۆبوونەوەی پەرلەمان، ئەمە بابەتێكیشە پەیوەندیدارە كۆبوونەوەكانی پێشووتری پەرلەمان بابەتێكی تازە نییە، لەبەر ئەوەی ڕۆژێكی دوور و درێژ لە هۆڵی پەرلەمان گفتوگۆ لەسەر ئەم بابەتە كرا، ڕاسپاردەكانیش بەر مەبنای پێشنیارەكانی ئەندامانی پەرلەمان ئامادەكراوە دوایی لیژنە سیاغەی كردۆتەوە، بۆیە با بخوێندرێتەوە دوایی ئەیخەینە دەنگەوە، كاك عمر فەرمو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕاسپاردەكانی پەرلەمانی كوردستان بۆ چارەسەر و ڕاگرتنی زیادەڕۆیی، لەبەرنامەی دانیشتنی ژمارە (١٢) ڕۆژی ٢٠١٥/٥/٢٦ كە بەشێكی تایبەت كرابوو بە دیاردەی زیادەڕۆی بۆ ئەو مەبەستە جێگیری سەرۆكی حكومەتی هەرێمی كوردستان و وەزیری شارەوانی و وەزیری كشتوكاڵ و شاندی یاوەریان ئامادەبوون و لە دانیشتنەكەدا ڕاپۆرتی لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی خوێندرایەوە پاش گفتوگۆكردن و وتوویژ لەسەر ئەم ڕاپۆرتە و ڕاپۆرتی جێگیری سەرۆكی حكومەتی هەرێمی كوردستان و وەزیری شارەوانی و وەزیری كشتوكاڵ و دواجار سەرۆكی پەرلەمان داوای لە لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی كرد كە لەسەر ڕۆشنایی ڕاپۆرتەكەیان ڕاسپاردەكان ئامادەبكەن و داواشی لە ئەندامانی پەرلەمان و لیژنە پەیوەندیدارەكان كرد پێشنیاز و بۆچوونەكانیان بدەنە لیژنەی شارەوانی و بەمەبەستی ئامادەكردن و پاك نووس كردنی و پێشكەش كردنی بە سەرۆكایەتی پەرلەمان و دواتر دەنگدان لەسەری، بۆ ئەوەی وەك ڕاسپاردە ئاڕاستەی سەرۆكایەتی ئەنجوومەنی وەزیران بكرێت بۆ ئەوەی سوودی لێوەربگرن پێش دەرچوونی یاسای ڕێگری لە زیادەڕۆیی و پاش دەرچوونی یاساكەش كەوا چاوەڕوان دەكرێت بەم زووانە ئەم یاسایە دەربچێت، پاش ئەوەی لیژنەی خزمەتگوزاری شارەوانی كۆبوونەوەی لەگەڵ چەندین یەكەی ئیداری و لەسەر ئاستی شار و شارۆچكەكانی كوردستان و نوێنەرایەتی هێزەكانی ناوخۆ و ئاسایش و پارێزگای هەولێر و

پەیوەندیکردن بە ژمارەیەك سەرۆك شارەوانی و چەندین کەسی خاوەن ئەزموون لەم بواردا گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە یاسا کارپێکراوەکانی هەرێمی کوردستان بۆ ڕێگری لە زیادەڕۆیی وەڵامدەرەوەی ڕێگری لە دیاردەی زیادەڕۆیی نین و پێویستە پەرلەمانی کوردستان چەند زووە یاسایەك دەربکات بۆ ڕێگری لەم دیاردەیە، بۆ ئەم مەبەستە پرۆژە یاسایەك لەلایەن لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری و شارەوانیەوە ئامادەکراوە و لە ٢٠١٥/٤/٨ پێشکەش بە دەستەی سەرۆکایەتی و لیژنەی یاسایی کراوە، بۆیە داوا لە دەستەی سەرۆکایەتی دەکەین کە بە زووترین کات ئەم پرۆژە یاسایە بخەنە بەرنامەی کار و بە بیانوی وەڵامی ئەنجومەنی شورا زیاتر دوای نەخەن، چونکە ئەم پرۆژەیە تەنها پرۆژەی لیژنەکەمان نییە و بەهاوکاری و هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی و فەرمانگەی داواکاری گشتی سلێمانی ئامادەکراوە واتە ڕای لایەنی جێبەجێکار و یاساکە وەرگیراوە لە کاتی گفتوگۆکەشدا داوادەکەین وەزیری دارایی و وەزیری ناوخۆ و وەزیری شارەوانی و وەزیری کشتوکاڵ ئامادەبن و ئەوەی سەرنج و تێبینی خۆیانە لەسەر بڕگە و بەندەکانی ئەو پرۆژە یاسایەیە بیدەن لەبەر گرنگی بابەتەکەو لەبەردەم ئەندامانی پەرلەماندا پێش ئەوەی دەنگی لەسەر بدەن، ڕاسپاردەکان:

یەکەم: دانانی نەخشەی بنەڕەتی هەموو شار و شارۆچکەکان و ڕووپێوکردن و تەسوییەکردنی هەموو زەوییەکان بەتایبەت ئەو زەویانەی نزیکن لە سنووری شارەوانییەکانەو ساغکردنەوەی خاوەندارێتی زەویەکە.

دووەم: یاسای ژمارە (١٢)ی ساڵی ٢٠١٢ تایبەت بە سنووری ئەو گوندانەی دەکەونە سنووری شارەوانی شارەکان تا ئێستا بەهۆی دەرنەچوونی ڕێنمای لە ئەنجومەنی وەزیران کاری پێناکرێت داوادەکەین هەرچی زووە ڕێنمای پێویست بنێرێ بۆ وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، بیخەنە بواری جێبەجێکردنەوە.

سێیەم: واز هێنان لە دابەشکردنی زەوی لەسەر بنەمای خاڵ و خاڵبەندی و کارمەندبوون و هەموو هاوڵاتی کوردستان لەم قۆناغەدا بە کارمەندوو نا کارمەندەوە مافی ئەوەیان هەبێت ببنە خاوەنی یەکەیەکی نیشتەجێ لە ناحیە و ناوەندی قەزا و پارێزگاکاندا ئەگەر پرۆسەی هاوسەرگیریان کردبوو بەمەرجێك هیچ جۆرە شوێنێکی نیشتەجێیان نەبێت لە ئایندەدا پلان بۆ ئەوە دابندرێت کە هەر هاوڵاتیەکی کوردستان مافی ئەوەی هەبێت یەکەیەکی نیشتەجێ، شوقەی هەبێت ئەگەر تەمەنی گەیشتە (١٨)ساڵ ئەگەر پرۆسەی هاوسەرگیریشی ئەنجام نەدابێت، وەك ئەوەی لە هەموو وڵاتانی ئەوروپا پیادە دەکرێت، ئایا لەسەر چ بنەمایەك کەسێك کارمەندبێت و مووچەی حکومەت وەربگرێت و ژیانی مسۆگەر بێت و مافی وەرگرتنی زەوی و شوقەی هەبێت، بەڵام کەسێك بە ڕەنجی شانی خۆی بژی و مووچەی نەوێت و قوتی ڕۆژانەی بە بازووی خۆی پەیدابکات، بەڵام مافی پێدانی زەوی و شوقە و نیشتەجێی نەبێت.

چوارەم: بنەما سەرەکیەکان بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێ بریتییە زەوی، بودجە، دەستی کار، خزمەتگوزاری ئەم چوار بنەمایە لای حکومەتی هەرێم هەیە ئەکرێت (١٠)کۆمپانیای سەر بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە یان دەستەی وەبەرهێنان پێکبهێنرێت لە ماوەی پێنج ساڵدا سەدان هەزار شوقەی مامناوەند بۆ ئەوانە دروست بکرێ کە شوێنی ژیانیان نییە و دەچنە پرۆسەی هاوسەر گیری یان زەویان پێبدرێ و خۆیان بە پێی پلانی شارەوانی دروستی بکەن.

پێنجەم : دابینکردنی زەوی شوقەی نیشتەجێ تەنها بۆ ئەو کۆمپانیا حکومیانە بێ کە لە بڕگەی چواردا هاتووە.
شەشەم : ژمارەی کرێچییەکانی هەرێم دیاری بکرێت و بە ڕێژەی لە ٥% ساڵانە بۆ ئەم ڕێژەیە زیادبکرێ بۆ هاوسەر گیری نوێ.
حەوتەم : ڕێگادان بە دابەشکردنی زەوی لە ناحیەکان و هەندێك قەزای دوور لە سەنتەری پارێزگاکان کە دانیشتوانەکەی بە کلتووری ژیانی شوقە ڕانەهاتوون.
هەشتەم : زیادکردنی کارمەندانی چاودێری زیادەڕۆی لە شارەوانییەکان و خەرجکردنی دەرماڵەی تایبەت و کرێی کارە سەرەڕایی و خەرجکردنی هاندانی مانگانە بە شێوەیەك کە هانی کارمەندان بدات لەم بەشە کاربکەن و چاو لە دەستی زیادەڕۆکاران نەبن.
نۆهەم : بۆ وەستاندنی کۆچی گوندییەکان بۆ شارەکان گرنگی بدرێت بە ئاوەدانی گوندەکانی کوردستان بە شێوەیەکی زانستیانەو پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری پێویست بە گوندییەکان و هاندانی کڕینی بەرهەمە کشتوکاڵییەکانیان.
دەهەم : دەرکردنی بڕیارێك لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە لە شێوەی بڕیاری (٢٤١) بۆ تەملیکردنی ئەو خانووانەی کە دەیان ساڵە دروستکراون، بەڵام بە بیانووی پشتێنەی سنووری (الشريگ حدودی) لەسەردەمی بەعس بۆیان تاپۆ نەکراوە ئەم بڕیارە تەنها بۆ ئەم خانوو کەلاوە و زەویانە بگرێتەوە کە پێش ساڵی (٢٠٠٠) یان زەوی بوون لە سەنتەری شارەکان و گەڕەکە کۆنەکان بوون و کە پێش ساڵی (٢٠٠٠) ئاوەدان بوون.
یانزە : ڕووپێو کردن و دیراسەکردن و ئەژمار کردنی ئەو دوکان و بازاڕانەی کە پێش یاڵی ١٩٩١ دروستکراون بەهۆی بارودۆخی کوردستانەوە تاپۆ نەکراون ئەگەر لە ڕووی یاسایی و هونەرییەوە ڕێگری نەبێت لەسەریان تاپۆ بکرێت و ببێتە سەرمایەك بۆ شارەوانییەکان بۆ نموونە تەنها لە شاری کەلار (٤٠٠٠) دوکان و بازاڕ هەیە ئەگەر تەملیك ناکرێت بە پێی یاسای (٣٢) ساڵی ١٩٨٦ بخەملێنرێت و پێان بفرۆشرێت یان کرێیان لەسەر حیساب بکرێت ئەم دوکان و بازاڕانە بوونەتە ئەمری واقیع و بە فیعلی موڵکی ئەو کەسانەن کە تێیاندانوو تەنها پێویست بە ڕێکخستن و فەرمی کردن دەکات.
دوانزە : بۆ ئاسانکردنی پرۆسەی فراوانکردنی سنووری شارەوانییەکان بڕیارێك لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەربچێت بۆ قەرەبووکردنی ئەو جووتیارانەی کە زەوییەکانیان بەدەستەوە بووە و نە موڵکی سرفەو نە مافی بەکارهێنانیان هەیە و نە گرێبەستی وەزارەتی کشتوکاڵیان هەیە بە ڕێژەی نیوەی شایستەی ئەوانەی گرێبەستیان هەیە یان هەر ڕێژەیەك حکومەت و لایەنە پەیوەندیدارەکان بەلایەنەوە پەسەندە و ستەم لە جووتیارەکان نەکرێت.
سیانزە : پێطهێنانی بەڕێوبەرایەتی ڕێگری زیادەڕۆی لە وەزارەتەکانی شارەوانی و گەشت و گوزار و کشتوکاڵ و دارایی و سامانە سروشتییەکان، دەستەی گەشت و گوزار بەمەبەستی چاودێری ئەو زەویانەی کە موڵکی وەزارەتەکانیان و لە دەرەوەی سنووری شارەوانین.
چواردە : پێکهێنانی هێزێکی هاوبەش بۆ ڕێگری لە زیادەڕۆی لە هەموو پارێزگاکاندا بۆ ڕێگری لە زیادەڕۆی لە سنووری شارەوانی و لە دەرەوەی سنووری شارەوانی پێویستە پێکهاتەی ئەو هێزە

سەر بەم بەڕێوبەرایەتییە دەبێ لە پێكهاتەیەك بێ لە پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە و زێرەڤانی لە ژێر فەرمانی سەرۆكی ئیداری ناوچەكە بێت.

پانزە : دەركردنی دەوریاتی بەردەوام بەناو شار و دەرەوەی شاردا هاو شێوەی پۆلیسی فریاكەوتن بە بەشداری چاودێرەكانی شارەوانی و كارمەندانی هونەری و وەزارەتە پەیوەندیدارەكان بۆ چاودێری هەر زیادەڕۆییەك لەسەر زەوی گشتی.

شانزە : هەڵاوێركردن، ئیستیسنای كارمەندانی بەڕێوبەرایەتی زیادەڕۆی لە هەموو وەزارەتەكان لە هەر جۆرە سیاسەتێكی دەست پێوەگرتن (تقشف) لە ڕووی دەرماڵەی تایبەت و دەرماڵەی كاركردن لە كاتی سەرەڕایدا.

حەڤدە : لە كاتی نوێكردنەوەی گرێبەستی كشتوكاڵی جووتیارەكان تەنها گرێبەستی ئەو جووتیارانە نوێ بكرێتەوە كە بە فیعلی جووتیارن، گرێبەستی ئەو جووتیارانە نوێ نەكرێتەوە كە زەویەكانیان فرۆشتۆتەوە بەو كەسانەی كە باغ و ڤیلای نایاساییان دروست كردووە یان بۆ كشتوكاڵ بەكاریان ناهێنن.

هەژدە : ئەگەر جووتیارەكە لە ژیاندا نەمابوو گرێبەستەكە بەناوی وەرەسەكەی نوێ نەكرێتەوە پوچەڵ بكرێ، بە مەرجێ وەرەسەكەی زەوییەكەی بۆ وەبەرهێنانی كوشتوكاڵی بەكاربێنن، پەیمان بدەن لە دادنووس گرێبەستەكە نەفرۆشنەوە و زەوییەكە تەنها بۆ مەبەستی كشتوكاڵی بەكاربێنن.

نۆزدە : دیاری كردنی شوێنی گرێبەستەكان لەسەر نەخشە و نووسینی ڕووبەری زەوی و ژمارە و كەرتی زەوییەكە بەڕوونی بۆ ئەوەی جووتیار نەتوانێ سوود لە یەك گرێبەست وەربگرێ لە چەند شوێن و بازرگانی پێوە بكات.

بیست : چەند بتوانن گرێبەستی نوێ بۆ جووتیاران نەكەن تا دڵنیا نەبن لەوەی ئەو كەسەی گرێبەستی بۆ ڕێكدەخرێ بە فیعلی جووتیارە.

بیست و یەك : شارەوانییەكانی سەر بە وەزارەتی شارەوانی دەست بە ڕووپێوكردن و ئەژماركردنی ئەو موڵكانە بكەن كە دەكەوێتە سەنتەری شارەكان و پێشساڵی ١٩٩١ دروستكراوە یان ڕووخێنراون یان زەوی بۆش بوون و دواتر سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری پێویست دەربكات بۆ تەملیك كردنیان لەسەر خاوەنەكانیان وەك ئەوەی كە پێشتر كردوویانە لە چەند شار و شارۆچكەی كوردستان، بەڵام بەهۆی كەمدەرامەتی و یان بێئاگایی هەندێ لە هاوڵاتییەكان وەك پێویست سوودی لێوەر نەگیراوە و جێبەجێ نەكراوە لەگەڵ ڕێزی لیژنەی ئاسەوار و خزمەتگوزاری شارەوانی و گەشت و گوزار و گواستنەوە و گەیاندن، لەگەڵ ڕێزم بۆ بەڕێزتان تەنها یەك ڕوونكردنەوەی بەسیت ئەدەم ئەویش ئەوەیە ئەم ڕاسپاردانە تەنها بۆ ئەوە ئامادەمان كرد بۆ ئەوەی یاساكە دواكەوت ئەگەر یاساكە دوا نەكەوتبایە ئێمە پێویستمان بەم ڕاسپاردانە نەبوو لەگەڵ ڕێزما، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بمێنەرەوە تا کاتی دەنگدان لەسەری، کاك قادر نوقتەی نیزامیت هەیە فەرمووو.

بەڕێز قادر وەتمان رەسول:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نامەوێ بچمە سەر گفتوگۆکردنی ئەو ڕاسپاردانە، چونکە قسەی زۆر هەڵدەگری پێشتر وەك جەنابت ئیشارەتت پێدا، بەڵام بڕگەی تێدایە کە پێچەوانەی قانونە بۆ نموونە لە ماددەی چواردە باس لەوە دەکات کە پێشمەرگە کە بۆ ئەو مەبەستە پێك دەهێنرێت بخرێتە ژێر فەرمانی سەرۆکی یەکەی ئیداری کە بە پێی قانونی پارێزگاکان پێشمەرگە هێزی سەربازی لە ژێر فەرمانی سەرۆکی یەکەی ئیداری دا نییە، نە پارێزگار و خوار پارێزگاریش، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، دکتۆر شێرکۆ حەمە امین فەرموو.

بەڕێز د.شێرکۆ حەمە امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها پرسیارێکم هەیە بزانم ئەو بابەتەی تێدایە یاخود ئەمە ئەوە ئەگرێتەوە ئەو گوندانەی کە لو نزیکی شارەکانن کەوتۆتە ناو چوارچێوەی سنووری شارەوانییەکانەوە تا ئێستا تاپۆ نەکراون چ لە پارێزگای هەولێر چ لە پارێزگای دهۆك چ لە پارێزگای سلێمانی، کێشەیەکی گەورەشی تێدایە کە بەشی زۆری زیادەڕۆیش لەو شوێنانەیە لەو گوندانەیە کە لە دەوروبەری پارێزگاکان هەن، بزانم ئەمە ئەوە دەگرێتەوە یان ناگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عمر وەڵامت هەیە بۆ ئەندامانی پەرلەمان فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پرسەکەی بەڕێز کاك قادر ئەوەی داواکاری نوێنەری وەزارەتی ناوخۆ بوو کە لەگەڵ ئێمە کۆبوویەوە بە ئێمەی ڕاگەیاند ئەگەر پێشمەرگە لەناو ئەو هێزە نەبێت بە هیچ جۆرێك ئەمان ناتوانن ڕێگری لە زیادەڕۆی بکەن، زۆر جار ڕۆشتوون ڕووبەڕووی کەسێك بوونەتەوە هەویەکەی دەرهێناوە وتوویەتی من پێشمەرگەم لەبەرەکانی جەنگم هیچ کەسێك ناتوانێ زیادەڕۆییەکەم پێ لابەرێت، بۆیە بەناچاری ئەوان داوایان لە ئێمە کرد لە کاتی ڕاسپاردەکاندا کە ئامادەتان کردووە بە دەقیق لەو بەڕێزە هات کە نوێنەری وەزارەتی ناوخۆ بوو لەگەڵ ئێمە دانیشت کە ئەبێت پێشمەرگەش و زێرەڤانیش و ئاسایش و پۆلیسش لە ناو ئەو هێزە موشتەرەکە هەبێ، لەو کاتە ئەتوانرێ تەنسیب بکرێن بۆ ئەو هێزە تا ئەو کاتەی یاساکە دەرئەچێت، بە نیسبەت ئەوەی بەڕێز دکتۆر شێرکۆشەوە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان یاسای ژمارە (١٢) ساڵی ٢٠١٢ حەلی ئەوەی کردووە، بەڵام بەداخەوە لە ساڵی ٢٠١٢ تا ئێستا لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە ڕێنمایی پێدەرنەچووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز مامۆستا عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن علی ڕەزا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای دەست خۆشی تەواوم بۆ ئەو ڕاپۆرتەی برایانم لە لیژنەی ئاسەوارو شارەوانییەکان، پێمـوابێ ئەمە زیاتر تەجاوزاتەکان یان زیادەڕۆییەکان باسکراوە کە کراوەتە سەر زەوی شارەوانییەکان، بەڵام کەمتر یاخود نەشکراوە زۆرترین تەجاوزات یان زیادەڕۆی لە هەرێمی کوردستاندا لە ئێستادا بۆ سەر زەوییە کشتوکاڵییەکان بووە، بۆیە دەکرا یا پێکەوە ڕاپۆرتێکی هاوبەشمان پێشکەش بکردابایە یان ئێمە وەکو لیژنەی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە پەرلەمانی لەکوردستاندا بە هەمان شێوەی ئەو برادەرانە کۆمەڵێك ڕاسپاردەمان هەبێت یا چاوەڕێ بکەین بۆ ئەوەی یاساکە دێتە پەرلەمانی کوردستان و قسە لەسەر ئەوە بکەین پڕۆژە یاساکە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، بەڕێز دکتۆر ڤاڵا فەرموو.

بەڕێز د. ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە سوپاسەوە بۆ ئەو ڕاسپاردانەی کە ئامادە کراوە لە لایەن لیژنەی تایبەتمەند، من پرسیارم لە بەڕێز سەرۆکی لیژنە دەکرد لەسەر هەدەفەکە دیارە هەدەفەکە ڕوونکردەوە گوایە یاساکە دەرنەچووە بۆیە ئێمە ئەو تەوسیاتانەمان ئامادەکردووە، بەڵام ئەمن بە جەنابتان ڕادەگەیەنم کە ئەوە بەشی زۆری تەوسیات نییە، یەکەمین لە شێوەی بیرۆکەیە ئەو بیرۆکانە بۆ وەزارەتی مەعنین لێرانە ئەو وەزارەتانەی موخاتەبە کراون وەزارەتی کشتوکاڵە، وەزارەتی ناوخۆیە، وەزارەتی شارەوانیە، وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، ئەنجومەنی وەزیرانە یەعنی کۆمەڵێك وەزارەت لەو تەوسیاتانە موخاتەبە کراون ئەوە دەبوو بەشێوەی بیرۆکە بۆ ئەو وەزارەتانە بچێ لەبەر ئەوەی کاری ئەوانە نەك کاری پەرلەمان ئەوە لەلایەك، لەلایەکی تر ئەو وەزارەتەنانەی کە ناوم بردن هەر هەموو لیجانی مەعنیان هەیە لەناو پەرلەماندا دەبوو هەموو لیژنەکان قسەیان هەبێتن جا ئەگەر ئەو کارە بەو هەدەفە کراوە تا یاساکە دەردەچێ دەبێ یاساکەی پێ دەرچێت و تۆکمەترە و باشترە، داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە ئەو بابەتە وەکو تەوسیات لە پەرلەمانی کوردستان دەرنەچێ و لەسەر یاساکە ڕابوەستن بۆ ئەوەی کارەکە بەو شێوەیە تێنەپەڕێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز خاتوو حەیات فەرموو.

بەڕێز حەیات مجید قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەڕای دەست خۆشیم لە بەڕێز عمر عینایەت، پشتیگری قسەکانی دکتۆرە ڤاڵا ئەکەم، لە ڕاپۆرتەکەیاندا باسی هەندێك شوێنیان کردووە بۆ نموونە باسی کەلار کراوە یەعنی شوێنێکی

وەکو سەیدسادق زەروور بوو باس بکرێ لە کاتێکدا لە ٢٠٠٦ وە ئەوە بۆ نۆ ساڵ دەچێ لە کۆی چوار گەڕەکی تێدایە دوو گەڕەکی تاپۆ کراوە دوو گەرەکەکەی تری تا ئێستا ماوەتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاک سەعید مەسیفی فەرموو.

بەڕێز سعید محمد سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خاڵی هەژدەم ئەڵێ: (ئەگەر جووتیارەکە لە ژیاندا نەمابوو گرێبەستەکە بەناوی وەرەسەکەیەوە نەکرێتن) ئەو لێرە کاک عمر وای وت پوچەڵ بکرێتەوە، بەڵام بەخۆی دەرێ بەمەرجێك وەرەسەکەی زەوییەکەی بۆ وەبەرهێنانی کشتوکاڵی بەکاربهێنێت و پەیمان بدا لە دادگا گرێبەستەکە نەفرۆشێتەوە کەواتە ئەویش بۆی هەیە بەناوی بکرێتن ن سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ابوبکر فەرموو.

بەڕێز ابوبکر عمر عبدلله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی لە قسەکانی بەڕێز دکتۆرە ڤاڵا ئەکەم، ئێمە ئەبێ پەلە بکەین لە دەرکردنی یاساکە، نابێت ئەم ڕاسپاردانە بەدیلی یاساکە بێت، ئەوەی کە زەرورەتە ئێمە پشت بە خوای گەورە ئیشی لەسەر بکەین و ئەنجومەنی شورای هەرێم و حکومەتیش وەڵاممان بدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك ماجد.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەو خاڵانەمان دارشتووە تەنها بۆ ئەوە بووە ڕێگری بکەین لە زیادەڕۆی، یەعنی بۆ ڕێکخستنی زێدەڕۆییەکان نییە، بۆ موعالەجەکردنەکەی نییە موعالەجەکردنەکەی بە یاسایەکی ترە، ئەوە تەنها بۆ ڕێگرتنە لە ئەنجامدانی ئەو زێدەڕۆیانەی ئێستا لە هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان بۆتە دیاردەیەکی ناشرین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، تەبعەن ئەم ڕاسپاردانە بە دڵنیاییەوە نابێتە بەدیل بۆ یاساکە، پێویست دەکات بە زووترین کات یاساکە لەم پشووی یاسادانانە ئامادە بکرێ بۆ ئەوەی لە وەرزی داهاتووی گرێدانی یاساکەش بێتەوە هۆڵی پەرلەمان، لە هۆڵی پەرلەمان دەربچێ، بەڕێز کاك عمر ئەگەر وەڵامی هەیە بۆ ئەندامانی پەرلەمان با بفەرمووێت.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر سەرنجەکەی کاك عبدالرحمن جەنابت تەوسییەت کرد بۆ هەموو ئەندامانی پەرلەمان کێ تەوسییەی هەیە بۆمان بێنێ، مەفروز بوو بەڕێزی ئەو تەوسییە بۆ ئێمە بێنێ بەداخەوە هیچی

بۆ ئێمە نەهێناوە، بە نیسبەتی ئەوەی دکتۆرە ڤالاوە ئەمە وەکو کاك ماجد باسی کرد ئەمە بەدیل نییە بۆ یاساکە ئەمە ڕاسپاردەیەکە ئەینێری بۆ حکومەت سوودی لێوەربگرێ لە ئەنجامی ئەو ئەزموونەی ئێمە هەمانە، لە ئەنجامی ئەو پەیوەندییەی لەگەڵ سەرۆك شارەوانییەکان و لەگەڵ ئیدارە و لەگەڵ سەرۆك ئیدارەکەمانە ئەمە تەوسییەیە تەنها بلێی بە خەڵکی کوردستان هەوڵبدەین لێرە بووەستن ستۆپ ئیتر زیادەڕۆی مەکەن تا ئەوکاتە ئەمەش بەدیل بۆ یاساکە نییە، باش تێبگەن یەعنی حکومەتیش خۆی موخەیەرە موسەیەر نییە حکومەت موخەیەرە ئەم ڕاسپاردانەی ئێمە چی جێبەجێ ئەکا، چی جێبەجێ ناکا ئەوەی بە سوودە ئەتوانێ جێبەجێی بکا، ئەوەی قابیلی جێبەجێکردنە ئەتوانێ، ئەوەی قابیلی جێبەجێ کردنیش نییە ئەتوانێ جێبەجێی نەکا، کەواتە حکومەت ئەگەر ئەمە بچێت بۆ حکومەت هیچ زیانێك بە حکومەت ناگەیەنێ، حکومەت ئەتوانێ سوودی لێ ببینێ زیان لە حکومەت نادات، سەبارەت بەوەی حەیات خان من باسی کەلارم وەك نموونە هێناوەتەوە ئەگەر نا داوام کردووە بۆ هەموو شارەکانی کوردستان بە سەیدسادقیشەوە بە هەڵبجەوە بە پشدەرەوە بە ئامێدییەوە بە زاخۆوە بە هەموو شارەکانی کوردستان تەنها وەك نموونە بۆ نموونە سامپڵێك لام بوو بۆ کەلار باسم کرد، ئەوەی کاك سعیدیش باسی کرد پێموایە ئەوە هەڵەیەکی ئیملائییە ڕوویداوە ئەگەرنا بیزەبت ئەوەی کاك سعید وتی وایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر سراج فەرموو.

بەڕێز د.سراج احمد حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تەوسیانەی کە کراینە کاك عمر باسی کرد ڕێگری ناکاتن لە یاساکە بەڵکو ئێستا من تەسەوردەکەم هاوکار بێ بۆ ئەو لیژنەی ئێستا لە ئەنجومەنی وەزیران لیژنەیەکی باڵا دامەزراوە بۆ نەهێشتن و لابردنی تەجاوزات، تەسەور دەکەم ئەو ڕاسپاردانە بۆ ئەو لیژنە باڵایە لە ئەنجومەنی وەزیران ئێستا کاردەکا و ئیشی لەسەر دەکاتن تەسەوردەکەم هاوکارێك و هاندەرێکی باش بێت بۆ ئەوانیش، تەسەوردەکەم ئەوان ئیستیفادە لێبکەن جا داوادەکەم با ڕاسپاردەکان وەکو خۆی بڕوات، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، وەکو باسکرا ئەمە ڕاسپاردەیە بڕیار نییە، بڕیار نییە تا حکومەت مولزەم بکا بەڵکو ڕاسپاردەیە، ئەو پێشنیارەش دروستە هەر بۆ لیژنە باڵاکەی بنێرین، چونکە ئەو لیژنە باڵایە وەزارەتی پەیوەندیدارەکانی تێدایە ڕاسپاردەکان ئاڕاستەی ئەو لیژنەیە بکەین، دواتر بە یاسا ئەوەی پێویستە لە بوارەدا بە ماددەی یاسایی ئیلزامی تێدا دەبێت ئەوکاتە بەوە ڕێکدەخرێت کۆی ئەم بابەتە، بۆیە پێمان وانییە ئێمە لە دەستەی سەرۆکایەتی پێمان وانییە ئیشکالێکی تێدابێت هەر وەکو بیرۆکە وایە، وەکو بیرۆکەیەکە ئاڕاستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی بکەی، فەرموو دکتۆرە ڤالا.

بەڕێز د.ڤالاّ فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بیـرۆكەیە بـا بـۆ وەزارەتە جـۆراو جۆرەكـان بە نـاوی لیـژنە بیرۆكەكـان ئاڕاسـتە بكـرێتن، بەڵام ڕاسـپاردەی تێـدایە ئەسـڵەن بۆخـۆی پـێچەوانەی چەنـد یاسـایەكە، چـۆن ئەو ڕاسـپاردە دەكەم مۆزەفی مەحروم دەكەم لە وەرگرتنی زەوی و دەیدەمە بەشێكی، دەتـوانم بەشـەكەی تـریش كە مەحرومە زەوی بدەمێ، بەڵام چۆن تەرەفێك مەحرومەكەم یەعنـی هەنـدێك ڕاسـپاردەی تێـدان پـێچەوانەی یاسـاكانی پـێش خـۆینە، بـۆیە لە شـێوەی بیـرۆكە دەتـوانێ بیـان نێـرێ، بـلاّم وەكـو ڕاسپاردە دەنگی لەسەر بـدرێ لە پەرلەمـانی كوردسـتان بە ڕای مـن ئەوە هەڵەی یاسـایی تێـدایە ناكرێ، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز كاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هیچ مۆزەفێكمـان لەو ڕاسـپاردانە مەحـروم نەكـردووە لەوەرگرتنـی زەوی، بەڵكـو داوامـان كردووە چۆن كارمەندی دەوڵەت مـافی وەرگرتنـی زەوی هەیە بەهەمـان شـێوەش هـاوڵاتییەكی ئاسایی كە ئەمە قسەی ئێمەیە هاوڵاتییەكی ئاسایش مافی هەبێـت، كارمەنـدی دەوڵەت مـووچە وەردەگرێت ژیانی مسۆگەرە كەسێك عەرەبانەیەكی پێیە لەبەردەمی شێخەلله خۆی ژیانی خۆی دابین ئەكـا تەمەنـی گەیشـتوتە (١٨)سـاڵ ژنـی هێنـاوە ئەو مـافی نیـیە زەوی وەربگـرێ و شـوقە وەرگـرێ، بەڵام كەسـێك كە لە حكومەتـدا كارمەنـدە و مـووچەی خـۆی هەیە ئەو مـافی هەیە، كەواتە ئێمە چۆن ئەو مافەمان داوە كارمەندمان وەرنەگرتووە، بەڵام داوامان كردووە بە خەڵكی ئاسایش بدرێ ئەو مافە تەنها بەو كەسانە بـدرێ كە خانوویـان نیـیە، شـوێنی نیشـتەجێیان نیـیە ئەمە لە چییەوە بیـرۆكەكە هـاتووە لەوەوە هـاتووە كە مـن چـوومەتە یەك شـارەوانی چوارسـەد پارچە زەوی لە شـارەوانی (x) دابەش كـراوە لەو شـارەوانییە مـن (٣٠٠)كەسـم دۆزیـیەوە لەگەڵ سەرۆك شارەوانییەكە دانیشتم سێسەدەكە وتـم ئەم سـێ سـەدە هەمـووی خـانووی خـۆی هەیە وتی ڕاست دەكەی، بەڵام بە خاڵ موستەحەقن وتـم كـاكە بە خـاڵ موسـتەحەقە خـانووی خـۆی هەیە وتی چارم چییە بەپێی خاڵ مەستەحەقە ئەبێ بیـدەمێ، بیـرۆكەی ئـێمە لەوە سـەرچاوەی گرتـــووە كە بـــدرێ بەو كەســـانەی بە فیعلـــی خانوویـــان نیـــیە، شـــوێنی نیشـــتەجێیان نیـــیە هاوسەرگیریان كردووە، لە ئایندەشـا بـدرێتە ئەو كەسـانەی ئەگەر حكـومەت دەسـەڵاتی هەبـوو، توانای هەبوو بدرێ بەوانەی ئەگەنە هەژدە ساڵ و ئەگەر فەرزەن كەسێك هەر نایەوێ ژن بهێنێ، كەسێك نایەوێ شـوو بكـا تـۆ چـۆن مـافی ئەوەی لێـوەردەگریتەوە كە خـانووی نەبـی و شـوێنی نەبی، نایەوێ لەگەڵ دایك و باوكی بژی یەعنی وەزعی دایك و باوكیشی تێكبـدا مـافی خـۆیەتی خانوویەكی نیشتەجێی هەبـێ، بیـرۆكەی ئەمە لەوە سـەرچاوەی گرتـووە بە هـیچ جـۆرێ مـافی ئەوەمـان وەرنەگرتـووە لە كارمەنـد كە خـاوەنی شـوقە بـێ، بەڵام داواشـمان كـردووە هـاوڵاتی ئاسایش مافی ئەوەی هەبێت كە وەك كارمەند شوقەی خۆی هەبێ وەكو لە هەموو ئەوروپا باوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بۆ حەلی ئەم ئیشکالیەتە تەبعەن دوو بەڕێز داوای قسەکردنیان کردووە، بـۆ حەلـی ئەم ئیشکالیەتە دەیکەن بە دوو دەنگدان، دەنگدانێکیان بۆ ئەوەی کە دەنگ لەسەر ئەوە ئەدەین وەکو ڕاسپاردە ئاڕاستەی لیژنەی بـاڵای حکـومەت بـۆ مەسـەلەی زیـادەڕۆیی بکرێـت یـان نـا دەنگـدان لەسـەر ئەمە ئەکەیـن، دوایـش دەنـگ لەسـەر ڕاسـپاردەکان ئەکەیـن، بەس بـا دکتـۆرە بەهـار بفەرمووێت.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە ناوی ڕاسپاردەیە، ڕاسپاردەش جیاوازە لە یاسا، ڕاسپاردە سیفەی ئیلزامـی تێـدا نیـیە بـۆیە هەر کاتێك ئەگەر تەعاروز لە نێوان ڕاسپاردەو یاسادا هەبێ بە دڵنیاییەوە ئەولەویەت بۆ یاسایە، بۆیە ئەگەر ئەمە دەنگیشی لەسەر بدرێ بشچێتە لای حکومەتیش هیچ ڕێگرییەك نییە بۆ ئەوەی کە ئیش بە یاسایەك بکرێ کە لەگەڵ ئەمدا تەعاروزی هەیە بۆ خـۆی وایە، چـونکە یاسـا سـیفەی ئیلزامی هەیە ڕاسپاردە سیفەی ئیلزامی نییە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز مامۆستا غریب فەرموو.

بەڕێز غریب مصطفی حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سـەرەتا زۆر زۆر دەستخۆشـی ئەکەم لە کـاك عمـر، داوائەکەم لە ئەنـدامانی پەرلەمـان پشتیوانییەکی زۆری لێـبکەین بـۆ ئەو بیرۆکـانەو بـۆ ئەو تەرحـانەی کە هەیەتـی بـۆ چارەسـەری زیادەڕۆیی، پاشان مـن ئەپرسـم ئەنجـومەنی وەزیـران ئەو لیـژنە بـاڵایەی دروسـتی کـردووە بـۆ وەڵامێکی پەرلەمان بە پرۆژە یاسایەك یان بە بۆچوونێك بە خێرایی نادەنەوە بە پەرلەمـان ئەوە کاتێکە زۆر تێپەڕی؟ کوردستانی ئێمە وەکو شوێنێکی لێهاتووە ئاگری تێچووبێ ئەم ئـاگرە ئەبـێ بە خێرایی بکوژێتەوە بەڕاستی زیادەڕۆیی بووە بە ئاگرێ هەڕەشە لەم کوردسـتانەی ئەکـا ئـێمە لە لیژنەی کشتوکاڵ جیا لە هەموو لیژنەکانی تر زیاتر دەرکی پێ ئەکەین، ئەوندە سکاڵا دێـتە ئەو لیژنەی ئێمە لەسەر کێشەی زەوی و زار نەك هەر کێشەی زەوی کشتوکاڵیش، بەڵکـو نـاو بەردەڵان و لەوەڕگا و شوێنەکانی تر داگیـر ئەکـرێ و شـەڕە لەسـەری لەبەر ئەوە داوا ئەکەم سـەرۆکایەتی پەرلەمان نووسراوێ ئاڕاستەی ئەنجومەنی وەزیران بکا بۆ ئەوەی بە زوویی وەڵاممان بـدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئەوەش خۆی بەشێکە لە ڕاسپاردەکان، بەس با خاتوو امنەش قسەبکات فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری ئاخافتنا دکتۆرە بەهارێ دکەم تەبعەن ڕاسپاردە هیچ سیفەتەکا ئیلزامی نینە، کۆمەڵێك خاڵێ گەلەکێت ئیجابی لە ڕاسپاردێن لیژنە شارەوانی دا هەین یەعنی پەرلەمـان زەرەرەکـی ناکـا کە ئەم ڕاسپاردانە بۆ حکومەت بنێـرین، حکـومەت ژی دە ئیسـتفادە ژ وان بۆچـوون و بیـرۆکەی

هەڤاڵێت پەرلەمانتار وەرگری و بۆ هەندێ کو ئەگەر یاسایێ ژ دەربێخین مانعێ هەندێ نینە کو یاسا بێتە دەرئێخستن، ژ بەر هەندێ پشتگیریا وان ڕاسپاردە دکەم، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك فرهاد فەرمووو.

بەڕێز فرهاد حەمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان

منیش وەکو هەمووتان دژی زیادەڕۆیم، بەڵام زیادەڕۆی بابەتێکە تێگەیشتنی زۆرتری ئەوێ، ئێستا ئێمە لە کوردستان زیادەڕۆیمان هەیە، بەڵام ئەوەندە ئەرزمان هەیە بۆ گەنم و جۆ ئەوندە ئەرزیشمان هەیە بۆ بەنداو دروستکردن ئەگەر لە ٥٠% زەوی کوردستان بخرێتە ژێر بەنداوەوە، بخرێتە ژێر باغ دروستکردن هێشتا گەلی کوردستان هیچ زەرەرەکی نەکردووە ئێستا لەوەڕگای سە دارخراو هەیە لە ٥٠٠مەتری چوارگۆشە ئەتوانی بای ٥٠دۆنم بەرهەم بهێنی بۆ کشتوکاڵ و بۆ ئەوانە، بە پێەوانەوە مەڕو بزنەکانی کوردستان کە بەر ئەدرێ بۆ ئەو دەشت و دەرانە ئەو دەشت و دەرانە وێران ئەکا و زیانی زۆر زۆر ترە، بۆیە زیادەڕۆیی پێویستی بە پێداچوونەوە و بیرکردنەوەی زیاتر هەیە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز دکتۆر فرست فەرموو.

بەڕێز د.فرست صۆفی علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەلێکی وەسەتی، ئەو ڕاسپاردانەی ئێمە لیژنەی شارەوانی و ناوەکەی درێژە بەس ئەگەر قبوڵت بی لیژنەی شارەوانی ڕابسپێرین ئەو ڕاسپاردانەی دەنگی لەسەر ئەدەین تەبیعی، ئەو ڕاسپاردانەی پەیوەستن بە تەجاوزات بۆ نموونە پێکهێنانی هێزێك مەسەلەی ئەوانە فیعلەن پەیوەستن بە تەجاوزات و ئەو کۆبوونەوەی کە کردمان، ئەما ئەوەی تر کە پەیوەستە بە چارەسەرکردنی مەسەلەی کرێچێتی و پەیوەستە بە مەسەلەی ڕاگرتنی زەوی و ئەوانە مەسەلەیەکی ترە با ئەوانە نا بەس با دەنگ لەسەر بدەین بە تەحدید ئەو ڕاسپاردانەی تایبەتن بە ڕێگە گرتن لە تەجاوز جەلەسەکەشمان بە بیرم دێ لەسەر ئەوە بوو ڕێگا گرتن لە تەجاوز با ئەوانە لیژنەی تایبەتمەند تەنها ئەوانە سیاغەبکات وەکو ڕاسپاردە بچن بۆ حکومەت ئەمە چارەسەرێکی باشە، ناوهێنانی شوێنێك و (٤٠٠) پارچە زەوی کەلار ئەمانە لابچیت، چونکە ئەمە ڕاسپاردە بۆ هەموو شوێنەکانە وکی ئەڵێ (علی سبیل مثال)یش ناوی هیچ شوێنێك نەهێنرێت، تەنها ئەو ڕاسپاردانە دەربهێنین و دەنگی لەسەر بدەین، لیژنەی تایبەتمەند دوایی سیاغەیان بکاتەوە من پێموایە ئەوە چارەسەرێکی باشە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێز کاك عمر وەڵامت چییە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەنها ئەوە بە بەڕێزتان ئەڵێم من مەعاناتەکە زۆر باشتر دەرك پێ ئەکەم لەگەڵ بەڕێزان لە ئەندامانی لیژنە ئەم ڕاپۆرتە تەنها عمر عینایەت ئامادەی نەکردووە، لەگەڵ وەزیری شارەوانی قسەمان کردووە، ڕاسپاردەی جێگری وەزیری شارەوانیمان بۆ هاتووە لەگەڵ وەزیری کشتوکاڵ لەگەڵ بەڕێوبەرایەتییە گشتییەکان لەگەڵ سەرۆکی ئیدارییەکانی سۆران، چۆمان، ڕەواندز، کۆیە، خەبات لەگەڵ ئەوانەش دانیشتین ئەمە لە خۆیەوە دروست نەبووە ئەمە ئەزموونی ئەوانیشی تێکەڵە، من تەنها کەلارم وەکو نموونە هێناوەتەوە ناکرێت حەساسیەت بەرامبەر بە شارێك هەبێت، من تەنها وەکو نموونە ئەم ناوەم هێناوە ئەڵێم بۆ نموونە ئەگینا لە هەموو شوێنەکانی کوردستان ئەم نموونە هەیە، من یەك نموونە نامەیەکم نارد بۆ بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی پارێزگای سلێمانی، پارێزگای سلێمانیش پێم وتن با ئێوارەیەك پیاسەیەك بکەین بەناو جادەی مەولەوی و بەردەرکی مزگەوتی کاك احمدی شێخ لە سلێمانی بزانم کەسێك هەیە دەستی خێزانەکەی بگرێ و پیاسە بکا بە جادەی کاك احمدی شێخ یان بۆ دەور و پشتی قەڵا، زیادەڕۆی کارێکی کردووە کە تۆ ناتوانی لێم پرسین وتیان کاکە ئێمە کارمەندەکانمان تا سەعات چوار کۆنترۆڵی ناوشارمان پێدەکرێت دوای سەعات چوار کارمەندمان نییە، موخەسەساتیان نییە لەبەر ئەوە ناتوانین کۆنترۆڵی بکەین من یەکێ لە فەقەرەکانمان ئەوەیە کە ڕاسپاردەکانی ئێمە یەکێ لە بڕگەکانێتی تکا ئەکەم ئەمە کۆمەڵێك ڕاسپاردەیە ئەچێ بۆ حکومەت ئەوەی سوودی لێ ئەبینێ وەری ئەگرن ئەوەی سوودی لێنابینن تەرکی ئەکەن ئیتر ئەمە هیچ زیانەك ناگەیەنێ بە ڕەئی من قازانجی هەیە زەرەری نییە، داواش ئەکەم ئێمە لە ٤/٨ یاساکەمان ناردووە بۆ دەستەی سەرۆکایەتی ناردوویانە بۆ مەجلیسی شورا، مەجلیسی شورا تا ئێستا وەڵامی ئێمەی نەداوەتەوە یەعنی ئەمە بەشەرتێ ئێمە سیفەی ئیستعجالمان بۆ ئەم یاسایە وەرگرت، ئەبوایە لە پێنج ڕۆژدا تەواو بوایە ئێمە لە سێ ڕۆژدا ڕاپۆرتی خۆمان تەواو کردووە، زۆر بەداخەوە تا ئێستا نە لیژنەی یاسایی، بەتایبەتی وەزارەتی شارەوانی من کە ئێستا لێرەوە ئەتوانم بڵێم موقەسری یەکەم وەزارەتی شارەوانییە کە نەیانتوانی لە مەجلیسی شوراوە ئەو یاسایە بگەیەننەوە دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان ئاوا یاساکە دواکەوت ئەگینا پێویستمان بەو ڕاسپاردانەش نەبوو، ئێستا وا دوومانگی دیکەیە دەچینە پشووی تەشریعییەوە ئەبێ چاوەڕێی یاساکە بکەین لەوانەیە دوای دوو مانگی دیکەش نەیەتەوە ئەگەر ئەم ڕاسپاردانەش نەچێ کەواتە ئێمە هیچمان نەکردووە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە سوپاس، بە دەنگدان یەکلایی دەکەینەوە، کێ لەگەڵ ئەوەدایە کە ئەو خاڵانەی کە بەڕێز عمر عینایەت سەرۆکی لیژنەی ئاسەوارو خزمەتگوزارییەکانی شارەوانی و گەشتوگوزار خوێندییەوە، وەکو ڕاسپاردە ئاراستەی حکومەت بکرێت، کێ لەگەڵدایە بادەستی بلند بکات تکایە؟، ٥٢ کەسی لەگەڵدایە؟، کێ لەگەڵدا نیە؟، ٨ کەسی لەگەڵدا نیە؟، کەواتە پەسەند کرا، سوپاس کاك عومەر، بەڕێزان لەماوەی ڕابردوو دوو بیرۆکەمان هەبوو، بیرۆکەیەکیان لەماوەی پێشووتر پێشکەش بەسەرۆکایەتی کرا، ئێستا دەرفەت هەیە ئەو بیرۆکانە پێشکەش بکرێت،

بیرۆکەیەکیان هی کاك عباس غەزالیە، ئەوی تریشیان هی کاك فەرهاد سەنگاوییە، فەرموو کاك عباس بیرۆکەکەی خۆت بخوێنەرەوە.

بەڕێز عباس غەزالی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ویستم بە بابەتێکەوە لێرە قسە بکەم، کە لەم جەوەی ئێستا هەمان بووە بێینە دەرەوە، کە بابەتێکی هونەری و ڕۆشنبیرییە، لەو کاتەی کە هەوڵەکانی دیبلۆماسی بێ ئاکام دەمێنێتەوە، دەرگای تریش هەیە کە ئێمە دەتوانین لە ئاستی جیهاندا خۆمان بەرەو پێش بەرین، بۆ نموونە، فیلمی بیرەوەرییەکانی سەربەرد، لەدەرهێنانی برای بەڕێزمان کوڕە پێشمەرگەیەك، کاك شەوکەت امین، کە لە بەرهەمی بەڕێوەبەرایەتی دهۆکە، کە لەدوو ساڵی پێش بەرهەم هاتووە کە توانی لە ئاستی جیهاندا چەند سەرکەوتنی هونەری بۆ کورد بەدەست بهێنێت، ئاخیرین دەستکەوتی لە ئاسیا، (پاسافیك) بوو، کە لەناو (٧٢) وولات لەناو (٢٤٠٠) فیلم توانی جائیزەی یونسکۆ وەربگرێت، کە ئەمە بەخۆی شتێکی گرنگ و بایەخدار بوو کە کورد خاوەنی کلتورو فەرهەنگی خۆیەتی، لەڕۆژی ٢٠١٥/٦/١٠ لەیادی ٧٠ ساڵەی یونیسکۆ لە بارەگای سەرەکی لە پاریس ئێمەش وەکو ستافی فیلم بەشداریمان کرد، بۆ پاراستنی کلتورو فەرهەنگی کوردی کە جێگای خۆی بوو بە پێشوازییەکی گەرمەوە، لەلایەن سەرۆکایەتی یونسکۆوە پێشوازییان لێکردین، وە وتووێژمان لەگەڵ کردن و باسی شەڕی داعش و تێکدانی فەرهەنگ و کلتوری پێکەوە ژیانی ئەدیانی کوردستان باس کرا، کە ئەمە خۆی بایەخێکی تایبەتی هەبوو، لەڕاستیدا سەرۆکی یونسکۆ کە بە خێرهاتنی ئێمەی کرد لەسەر خاڵێك وەستا، لەو کاتەی کوردستان هەرێمێکی سەربەخۆیە ئەندام پەرلەمانیشیان هەیە، کە بەڕێوەبەری بەرهەمە، کە ئەوە بوو بەجێگای بایەخ و ڕێگاین بە ئێمەشدا لە تریبۆنی یونسکۆوە وتاری خۆمان هەبێت لەسەر کلتور و فەرهەنگ و زمان و پاراستنی، وە بەرگری کورد لەشەڕی تیرۆریستان و داعش و تێکدانی شاری نەمروودو بەرگری کورد لە کۆبانێ تا جەلەولا، کە هەمووی بوو بە جێی بایەخی سەرەکی میدیایەکانی جیهان، لە ڤیۆ ئەی و ئەوروپا، ئەم هەواڵەش لە سایتی یونسکۆ زیاتر لە میدیای جیهانیش بڵاو کرایەوە، جا هەر بۆیە پێشنیار دەکەم لەسەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەگەر ئێمە لەو ڕوانگەوە بایەخ بدەین ئەتوانین لەو جێگایەی کە دیبلۆماسی تەئسیری نەبێت، لەبواری فەرهەنگ و هونەر و کلتور لەئاستی جیهان جێگای خۆشحاڵیشە، کە چوار کورد ئەندامی ئاسیا پاسافیکن، وە ڤیستیڤاڵی دهۆکیش مورەشەحەو موافەقەتی قونسوڵیشمان وەرگرتووە، کە ببێت بە ئەندامی ئەم(٧٢) وڵاتە هونەرمەندان و ڕۆشنبیرانی ئێمە بە فیلمەکانی دیرامان و ئەنیمەیشن و دیکۆمێنت و کورتە فیلم دەتوانن لەڕێگای ڤیستیڤاڵی دهۆك فیلمەکانیان بنێرن بۆ ئەوێ و پێویستە وەربگیرێن، کە ئەمەش یاسایەکی تایبەتی خۆی هەیە، ئێمەش بتوانین لەبوارەکانی جیهانیەوە وەکو یونسکۆ وفاو ئێمەش چالاکی بکەین، ببین بە ئەندامی ئەم ڕێکخراوانە بۆ دۆزی

کوردمـان و بـۆ خەبـاتی نەتەوایەتیمـان، هەنگـاوێکە بەرەو سـەربەخۆیی و ئێـوەش هەر شـاد و سەرکەوتوو بن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عباس غەزالی، ئێستا کاك فەرهاد، فەرموو.

بەڕێز فەرهاد حمە صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم کاتەتان شاد، من زۆر سوپاسی بەڕێزان سەرۆکی پەرلەمان و جێگری سـەرۆکی پەرلەمـان و سـکرتێری پەرلەمـان دەکەم، زۆر زۆر سوپاسـی هەمـوو ئەنـدامانیش دەکەم، کە هەمووتـان سەلماندتان ئێـوە تـووتی تـار نـین پەرلەمانتـارن، بەڕێـزان دەوڵەتـی کـوردی و کوردسـتان مـافی هەرکەسێکە لەم وڵاتە باسی بکات، یان کاری بۆ بکات، ئەوە کارێکی دروستە، بەڵام باشترین باس ئەوەیە لە زەمـان و زەمینـی خۆیـدا باسـی بکـات، باشـترین باسـکردنیش ئەوەیە کە پایەکـانی دەوڵەتی کوردستان ئامادە بێت سازی بکات، لەبەر ئەوە ئـێمە ژمـارەیەك لە ئەنـدامانی پەرلەمـان واژووی خۆمان، هەنگاوەکانی زەمینە سازی بۆ دەوڵەتـی کوردسـتان بخـرێتە بەرنـامەی کـارەوە، (١٠٠) واژۆشـمان بـۆ کـۆکردۆتەوە، کە لە فەرهـاد سـەنگاوییەوە دەسـت پێـدەکات، بـۆ زانـا عبـدالرحمن، جێگـای خـۆیەتی بڵێـین کە سـەر سـێ سـەرۆکایەتی پەرلەمـانیش واژووی خۆیـان کـردووە، ئەمە جێگـای سـەرکەوتنێکی زۆرە بـۆ گەلەکەمـان، ئـێمە بە پشـت بەسـتن بە پەیـڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان مادده (٥٤) برگەی(٢) خاڵی(٤)، هەروەهـا مـاددەی (٥٤) بـڕگەی (٢) خـاڵی(٢)، سـەبارەت بە پرسـی زەمینـە دروسـت کردنـی دەوڵەتـی کوردسـتان، لەڕێـگەی ئەم بیـرۆکەیەوە واژووی ژمـارەی یاسـایی ئەنـدامانی پەرلەمـان دەخەیـنە بەردەسـتی پەرلەمـانی کوردستان، بۆ ئەوەی لەگەڵ حکومەت و لایەنەکانی پەیوەندیـدار گفتوگـۆی ڕاشـکاو و گرنـگ لە دانیشـتنی پەرلەمـان کوردسـتاندا ئەنجـام بـدرێت، ئەم خـاڵانەی لەم بیـرۆکەدا پێشکەشـتانی دەکەین، وەك بنەمای گفتوگۆ بچەسپێت و بکـرێتە نەخشـە ڕێگـای دۆزینـەوەی ڕێگـای خێـرا بـۆ دروست کردنی دەوڵەتی کوردستان و پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان، هەنگاوەکانیان بـخەنە سـەر ئەم نەخشـە ڕێگـایە، چـونکە پەرلەمـان تـاکە جێگـای شـەرعی نەتەوەی کـوردو کوردستانە، بەناڕاستەوخۆ بـۆ پارچەکـانی تـری کوردسـتانیش، چـونکە ئـێمە کـوردین ئەوانـیش کـوردن، ئەبێـت ئەوەش بڵـێم لەکوردسـتان تەنهـا کـورد نـیە، نەتەوە بەڕێـزو دێـرین و خۆشەویسـتەکانی کلد و ئاشـور وسـریان وتورکمـان وهەنـدێکی عەرەبـیش لەکوردسـتان هەن، کوردسـتان دەبێـت ببێـتە مـۆزایکە بەناوبـانگەکەی ڕۆژهەڵاتـی ناوەڕاسـت، مـن گومـانم نـیە کوردسـتان لەداهـاتوودا دەبێـتە دەوڵەتێکـی گەورە وەکـو ئەمریکـای ڕۆژهەڵاتـی ناوەڕاسـت، هەرچـوار پـارچەکەی کوردسـتانیش یەك دەگـرنەوە، هەرچـوار داگیـرکەرەکەی کوردسـتانیش ئەڕووخـێن لەم نـاوچەیە، چـونکە گەشـەکردنی ژیـان وایە، لەکـاتی هەڵکردنـی ئـاڵای کوردستان لەکۆماری مەهاباد، عوسمان دانش لە سلێمانیەوە چوو بوو بۆ ئەوێ، لەکاتی هەڵکردنـی ئـاڵاکەدا، عوسـمان دانـش لەسـەر خـانوویەك کەوتە خـوارەوەو بـووراپەوە، کاتێـك کە هەڵیـان گـرتەوەو قسەیان لەگەڵ کرد، وتیان بۆ بووراپتەوە، وتی خۆشی ئاڵاکە چەند خۆش بوو، لەو کـاتەدا بیـرم

لەوە کردەوە کەی ئاڵاکەمـان دەڕووخێـنن، بـۆیە قـازی محمـدی نەمـریش ڕێـگەی ڕزگـار بـوون و دەرباز بوونی هەبوو، چوون پێیان وت کۆمار دەڕووخێت و دەرباز بە، وتی من دەرباز نابم لەئـاڵا هەڵکردن و خۆشی لەگەڵ گەلەکەمدا بووم، ئێستاش ئەگەر ئێران بێن و من بکوژن، ڕقی خۆیـان بەمن برێژن کەمتر خەڵك ئەکوژرێت لەمەهاباد، بۆیە ئێمە پێویستمان بەدروست کردنی دەوڵەتی کوردسـتانە، لە شـاخەوە لەسـاڵی(٨٣)ئـێمە دروشـمی ڕادیۆکەمـان گـۆڕی لە دەنگـی شۆڕشـی عێـراقەوە بـۆ مـافی جـارەی خۆنووسـین، هـاتین لە ڕاپەڕیـن گەیشـتینە فیـدڕالی، ئێسـتاش پێویستیمان بە کۆنفیـدڕالی و دەوڵەتـی سـەربەخۆیە، هەمـوو دەوڵەتەکـانی دونیـا بەیەکگرتنـی ویست و پێویستی ناوەکی ودەرەکی دروست بوون، بۆ کوردسـتانیش ئەمە ڕاسـتە، ئێسـتا ئـێمە خاك، دانیشتوان، ئیدارە، بەهەر سێ سـەرۆکایەتیەکەوە ئامـادەیە، کە ئەمەش نیـوە دەوڵەتـێکە، بەڵام ڕیفۆرمی دەوێت، چی پێویسـتە لەنـاوخۆو دەرەکـی ودەرخـۆ بکرێـت، یەکەم: لە نـاوخۆدا پەروەردەی گشـتی و پەروەردەی خەڵـك بەمافەکـانی خـۆی و دەوڵەتـیش یەکـێکە لەو مافـانە، دووەم: کشتوکاڵ و بەنـداو کە خـۆراکی ئەم نەتەوەیە، بەبـێ کشـتوکاڵ و بەنـداو هـیچ ناکرێـت، ڕێگاوبـان وگەیانـدن و پیشەسـازی، سـێیەم: دژایەتـی گەنـدەڵی و ئیسـتیماتیك کردنـی ئیـدارە، چوارەم: یەکخستن و نوێکردنەوەی هێزی پێشمەرگە لە سوپای کوردستاندا، پێنجەم: نەهێشتنی بێکاری، ئینتمای نەتەوایەتی و نیشتمانی، شەشەم: حزب و حکـومەت بە بیـری دەوڵەت وئیـدارە کـار بـکەن، نەك پێکهـاتە کۆنەکـان، حەوتەم: نـاوچە داگیرکراوەکـانی کوردسـتان مەنـدەلی تـا تەلەعفەر، خاکی پیرۆزی کوردستانەو مافی هیچ حـزب و سـەرکردەو کەسـێك نـیە، کە بتوانێـت سازشــی لەســەر بکــات، دەرەکــی دەرخــۆ، یەکەم: پێویســتە لە دەرەوەی وڵات بەهێزکردنــی پەیوەنـدیە نێـودەوڵەتی و نێونەتەوەییەکـان، دووەم: بەهێزکردنـی کـاری دیبلۆماسـی، سـێیەم: بەهێزکردنی پەیوەندییە ئابوورییەکان، دەوڵەت ئاوا دروست دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سـوپاس، بـۆ بەڕێزکـاك فەرهـاد سـەنگاوی، بەڕێـزان ئێسـتا دەچینـە سـەر بـڕگەی سـێیەم لەبەرنامەی کار، کە بریتیە لە گفتوگۆکردن لەسەر هێرشەکانی ئەم دواییە تیرۆرسـتی داعـش بـۆ سەر کۆبانێ، لەسەرداوای ژمارەی یاسایی ئەنـدامانی پەرلەمـانی کوردسـتان – عێـراق، بەڕێـزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێوە ئاگادارن کە بەداخەوە لەماوەی ڕابردوودا جارێکی تر هێزی تیرۆرستی داعش پەلاماری شـاری کۆبـانێی دا، دوای ئەو قوربـانیە گەورەیەی کە ئەم شـارە خـۆڕاگرە خـۆی پیشـانی دا، بـۆ داگیـر نەکردنـی و ڕزگـارکردنی ناوچەکـانی کوردسـتان، لەڕۆژئـاوای کوردسـتان، تەنانەت لێکدانی ناوچەکانی جزیرە لەگەڵ ناوچەکـانی کۆبـانێ، تیرۆرسـتانی داعـش کە هەنـدێ گومـانیش هەیە، کە بەدەسـتی ئەمـلاو ئەولاو دەوڵەتـانی تـر ئەو کارەیـان کردبێـت، جـارێکی تـر پەلاماری ئەو شارە خۆڕاگرەیان دایەوە، بەداخەوە بەسەدان هاووڵاتی سیڤیل، شەهید و بریندار بـــوون لەو شـــارەدا، بەڵام جـــارێکی تـــر ئەو شـــارە خـــۆڕاگرە ئەوەی ســـەلماندەوە، کەئیـــرادەی گەلەکەمـان لە ڕۆژئـاوا زۆر گەورەتـرە، لە هەمـوو ئەو هێـزە تیرۆرسـتیانەی کە دژی ئەجەنگـن، تەنانەت لەو هەموو پیلانانەی کە دژی ئەگێڕدرێت، بۆیە ژمارەیەك لەئەنـدامانی پەرلەمـان داوای ئەوەیان کردبوو کۆبوونەوەیەکی نائاسایی پەرلەمان تەرخان بکەین بـۆ ئەم بـابەتە، بەڵام ئێسـتا لەبەر ئەوەی لەکۆتـایی خـولی گرێدانـداین، بەباشـمان زانـی بـیکەین بە بـڕگەیەك لە دانیشـتنی

کۆتایی ئەم خولی گرێدانە، هەم وەکو پشتیوانی بۆ گەلی خۆمان لە ڕۆژئاوا، هەروەها باسکردنی ئەم پرسە، بۆیە ئێستا داوا لە بەڕێزتان دەکەین تەبعەن پێشتر فراکسیۆنەکانمان ئاگادار کردبوو کە لە هەر فراکسیۆنێك بەڕێزێك تەعبیر لە بیروبۆچوونی فراکسیۆنەکەی خۆیان بکات لەم ڕووەوە، بۆیە داواتان لێ دەکەین ناوەکانی خۆتان بنووسن تا دەست بکەین بە گفتوگۆ لەسەر ئەم بابەتە، کاك برزۆ نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز برزۆ مجید عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادام گفتوگۆ لەسەر ئەو یاسایەی پێشوو دواخرا، ئێستا پەرلەمان کاتی زیاتری هەیە، بەتەبیعەتی حاڵ کاتیش دیاری کراوە، ئەگەر (٣) دەقەکە بێت، باوەڕ ناکەم لەهەموو فراکسیۆنەکان (٦ تا ٧) کەس زیاتر قسە بکەن، هەیە سەردانی کۆبانێی کردووە حەز ئەکات قسە بکات، پێشنیازی من ئەوەیە کە تۆزێك مرونەت بنوێنن لێرەدا، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

خاتوو زۆزان فەرموو.

بەڕێز زۆزان صادق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕۆژئاواوە پشتگیری ماددی و مەعنەوی ڕۆژ ئاوا و هەموو بەشەکانی تری کوردستان بوون و دەبن ئێمە لەم بەشەی کوردستاندا بە بڕیاری سیاسی بێت یان قانونی بێت بە پشتیوانی پێشمەرگە بێت یان هاوکاری ماددی و مەعنەوی وەك رابردوو بەردەوام هەمووەمان پشتیوانی و هاوکاری برا و خوشکمان دەبین لە ڕۆژئاوای کوردستان، پێویستە هەموو هێز و لایەنە سیاسییەکان لە کوردستان هەست بە هەستیاری ئەم قۆناغە بکەن و هەموویان پشتگیری و پشتیوانی یەکتر و خواستەکانی خەڵکی کوردستان بن بۆ بە دەست هێنانی مافی چارەنووسی کە لە قۆناغەکەدا و جگە لە دەوڵەتی کوردستان هیچ خەیارێکی تردا مان نادەن و ناتوانن ببێتە شورەی پاراستنی کوردستان پێویستە بە بەیانێکی بەرپرسیارانە یان بە راسپاردە یان بە بڕیار پەرلەمانی کوردستان گوزراشت لەم قۆناغە بکات و بە جەخت کردن لە بڕیارەکانی پێشووتر دامەزراوەکانی کوردستان لە (بەغدا) و لە (کوردستان) و لە پارێزگەکانی (هەولێر، کەرکوك، دهۆك، سلێمانی، هەڵەبجە) بە هەماهەنگی چی پێویستی ئەنجام بدرێت بۆ پێشکەش کردنی هەموو پێداویستییەکانی ژیان و بەرخۆدان لە ڕۆژئاوا لە هەمان کاتدا جەخت لە یەك ڕیزی هێزی سیاسیەکانی کوردستان دەکەینەوە حەتا لەم هاوکێشەی سیاسی و سەربازی کوردستان و ناوچەکە پێکەوە سەرکەوتنە سیاسی و ئیداری و سەربازییەکان بەرەو سەرکەوتنێکی یەك جارکی بەرێوە ببەین لە دوایی کات کوشتن و هاوکات لە گەڵ هەرەشە و کورەشەی سوپای (دیجلە) بۆ سەر حکومەتی هەرێم و برینی موچەی کارمەندان و فەرمانبەرانی (هەرێم) و (کەرکوك) و ناوچەکانی تر لە لایەن مالکییەوە دواتر درێژی پێدانی چارەسەری رێفراندومە بۆ پێك هێنانی دەوڵەتی (کوردی) ئێمە پشتگیری ڕۆژئاوایین بۆ خاك و خەڵك و هێزە سیاسییەکانەوە داوا دەکەین دوور لە لایەن و لە لایەنگیری هێزی لایەنە سیاسییەکان پشتگیری راستەقینەی ڕۆژئاوا بن و حوکمرانی کوردستانیش هەموو هاوکارییە ماددی و مەعنەوییەکان

بۆ پاراستنی رۆژئاوا بەردەوام بکات، بەڕێزان، هۆکارەکانی سەرکەوتنمان لەم خاڵانەی خوارەوە دیار دەکەون : یەك/ یەك رێزی و تەبایی، دوو/ پشتگیری کۆمەڵگای نێودەوڵەتی، سێ، قارەمانیەتی پێشمەرگە، چوار، ئیرادە و خۆڕاگرتنی خەڵکی کوردستان و بەرگە گرتن تەنانەت قەبول کردن و بڕینی قوتی هاوڵاتیان کە لە لایەن حکومەتی عێراقەوە بڕیوە، دەبێ لەم حاڵاتاندا یان لەم دۆخەدا پەرلەمانی کوردستان سوپاسی خۆڕاگری خەڵکی کوردستان بکەت و زیاتر فشار بکەت بۆ دابین کردنی مافەکانی خەڵکی کوردستان رووداوە وەحشی کاریگەرییەکانی ئەم دواییە کە لە سەر خەڵکی کۆبانێ یان رۆژئاوای کوردستان ئەوە بۆمان دەسەلمێنێت کە راستە داعش زەربەی باشی پێکەوتووە، بەڵام هێشتا خەتەرێکی گەورەیە لە سەر ئەو مەنتیقەیە یان لە سەر مەنتیقەی خۆمان، لە کۆتاییدا سلاو بۆ شەهیدانی نەمر سلاو بۆ خۆڕاگری خەڵکی کوردستان و سلاو بۆ ئەو پێشمەرگانەی لە بەرەکانی شەردانە بژیت کورد و کوردستان، فراکسیۆنی زەرد لە پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، خاتوو (ئێڤار) نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، لە بڕگەی سێ باسی گفتوگۆ کردن دەکاتن، ئەگەر وا بێت زۆربەی فراکسیۆنەکان بەیاننامەیان دەرکردووە و ەنابیشت وەکو سەرۆکایەتی پەرلەمان ئیدانەی ئەم قەزییەت کردووە کە قەزیەیێکی رووداوێکی نەخوازراو بووە، یەعنی ئەگەر بەیاننامەیە با بزانین، ئەگەر گفتوگۆیە دەبێ ئێمە موناقشە بکەین، چونکە دوای ئەوەی کە گفتوگۆ دەکرێت دەبێ چەند راسپاردەیەك دەربکرێتن من نازانم لە سەر بەیاننامە ژ راسپاردەیەك دەردەکرێتن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا هیچ راسپاردەیەك حازر نییە.

بەڕێز ئێڤار ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نە مەبەستم ئەوەیە یەك کەس قسە دەکات هەموو بەیاننامەیە، ئەگەر وابێ هەموو فراکسیۆنەکان دەکرێتن لە دەرەوەی پەرلەمان ئەم بەیاننامە دەرکەن، بەڵام ئەگەر ئێمە پەرۆشی ئەم قەزیەیین ئەم قەزیە قەزییەیێکی گرنگە دەکرێت پەرلەمانتاران گفتوگۆی لە سەر بکەن، بۆ نموونە جەنابتان وەفدێکتان نارد بەشداری لە کۆنفرانسی ئاوەدانکردنەوەی (کۆبانێ) کردووە سێ جار وەفدی پەرلەمانی کوردستان، ئێمە دانیشتنێکی تایبەتمان کرد سەبارەت بەوەی هێزی پێشمەرگە بنێرینە رۆژئاوای کوردستان، دووەم، بە فەرمی ناساندنی کانتونەکانی کۆبانێ ئێمە شتی زۆر باشمان کردووە لە باشوری کوردستان، سێیەم، وەفدێکی گەورە و گران لە سەرجەم فراکسیۆنەکان دوو رۆژ بەشداری کۆنفرانسی کردووە لە ئاوەدانکردنەوەی کۆبانێ ئێمە داوامان لە بەڕێزیشتان کرد کە سەر ئاوەدانکرنەوەی کۆبانێ دانتیشتنێك بکەین لە باشوری کوردستان بەداخەوە سەرۆکایەتی پەرلەمان هیچ وەڵامێك نەبوو، بەڵام ئەگەر ئەمرۆ بەیاننامەیە با بزانین، ئەگەر گفتوگۆیە با هەمووومان موناقەشە بکەین چەند راسپاردەیەکی گرنگ دەرکەین.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز خاتوو ئێڤار، ئەمە کۆی بابەتەکانی لە سەر کۆبانێ نییە خۆت ئەزانی ئێستا خۆشت ژماردت چەندین هەوڵ لە پەرلەمانی کوردستان و دانیشتن ئەنجام دراوە بۆ پرسی بەرەنگاربوونەوەی تیرور لە کۆبانێ هەر لە دانیشتنی بە ڕەسمی ناساندنی ئیرادەی گەلی کوردستان لە ڕۆژئاوا کانتونەکانی ڕۆژئاوا و هەم لە ناردنی هێزی پێشمەرگە بۆ کۆبانێ بڕیاردان لەوە و ناردنی وەفد بۆ کۆبانێ، ناردنی وەفد بۆ ئەوەی کە جەنابتباسی کرد بۆ کۆنفرانسی ئاوەدانکردنەوەی کۆبانێ ئەمەش تەنها وەکو دەربڕینی هەڵویستی پەرلەمانی کوردستان فراکسیۆنە جیاوازەکانی پەرلەمانی کوردستان سەبارەت بەو کۆمەڵ کوژییەی لە ماوەی ڕابردوو ئەنجام درا دژ بە کۆبانێ ئێستا ئەمە ڕای پرۆتۆکۆڵی پەرلەمانیشە پەرلەمانی کوردستان لە سەر ئەم پرسە قسە و باسی ئەنجام داوە و فراکسۆنە جیاوازەکان هەڵویستی خۆی لەم ڕوو خستووتە ڕوو، بەڕێز مامۆستا (مەڕوان) فەرموو.

بەڕێز مەڕوان گەڵالی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتارانی بەڕێز، کورد تاکە نەتەوەیەکە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەراست کە خاوەنی دەوڵەتی خۆی نییە و زەرەر و زیانی زۆریشمان کردووە لەو بێ دەوڵەت و بێ کیانەی خۆمان هیواداریین کە هەنگاوەکانمان بۆ بە دەوڵەت بوون بۆ یەکگرتنەوەی هەموو پارچەکانی کوردستان، بۆ ئەوەی کە بتوانین ئێمەش وەکو گەلێك ئەو گەلانەی کە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەراستدا ژیان بە سەر دەبەن ژیانی سەرەتایی خۆمان پێوە ڕەوا بدرێتن، بۆ ئەوەی کە بتوانین بەرگری لە بوون و لە ناسنامەی خۆمان بکەین، ڕژێمێك لە دوایی یەکەکان ئەگەر بە مێژوودا بچینەوە هەموو جۆرەکانی زوڵم و ستەمیان تەجروبە کردووە بە سەر خەڵکی کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستان و بە دەیان و بە سەدان و ئەتوانم بڵێم بە هەزاران شەهیدمان داوە بۆ بەرگری کردن لە ناسنامەی خۆمان و لە وڵاتی خۆمان و هیوادارم بەرهەمی خوێنی ئەو شەهیدانە بەلاش نەڕواتن بە فیرو نەڕواتن بتوانین ئێمە لە ژیانی خۆماندا ئەوەی کە ئەوان لە پێناویاندا قوربانیاندا ئێمە بتوانین بە دامەزراوەی بکەین و بتوانین نەوەکانی دوایی ئێمە سوودمەند بن لێی، شورشی گەلی (سوریا) کاتێك کە ئەو شورشە بەرامبەر بە زوڵم و ستەمی ڕژیمە عەلمانییەکەی سوریا هەڵگیرسا گزێنکێکی هێنایە کایەوە بۆ میلەتی ستەم دیدەمان لە سوریا کە میللەتی کوردە و هەموومان دڵخۆش بووین بۆ ئەوەی کە ئەو میلەتەمان کە حەقی هەموو حەقێکی سەرەتاییان لێ سەندرا بوو، پێشل کرا بوو مافی قسە کردنیان نەبوو بە کوردی و مافی خوێندنیان نەبوو و ناسنامەی کوردیشیان نەبوو کە بۆیان نەبوو وەکو میلەتی کورد بە کچکەترین سەرەتایی ئیعتیراف بە کوردایەتیان بکرێت لێرانەدا بە ڕاستی وەکو فراکسیۆنی کۆمەڵی ئیسلامی بە توندی ئەو هەڵە تیروریستی یە شەرمەزار دەکەین کە کرایە سەر کۆبانێ لە لایەن تیرورستانی داعشەوە هیواداریین کە دوا هەوڵیان بێتن بۆ سەر (کۆبانێ) و خوای پەروەردگار تەبارك و تەعالا عاقیبەت خێری ئەو میلەتەمان بکاتن و سەربەرز و سەرفرازیان بکاتن و لێرەدا ڕێز و ئیحتیرامی خۆمان ئاراستەی پێشمەرگە ماندوونەناسەکان دەکەین کە پارێزگاری سنوورەکانن بۆ ئەوەی جەماوەر بە ئاسوودەیی ژیان بە سەر بەرن، پێویستە پەرلەمان و حکومەت و هێزە سیاسیەکان ئەوەی کە لە

دەستیان بێتن دەریێغی نەکەن بۆ پاڵپشتی گەلی کوردمان لە خۆرئاوای کوردستان ئێمە دڵنیاین بە پشتیوانی خوای گەورە، لە بەر ئەوەی دوزی گەلەکەمان ڕەوایە و دوزی بوون و ناسنامەی خواکردی خۆمانە و دڵنیاین سەرکەوتن هەر بۆ ئیرادەی گەلەکەمانە هەروەها جەخت لە یەك ڕێزی و کۆ دەنگی هێزە سیاسیەکان هەر چوار پارچەی کوردستان لە چوارچێوەی ستراتیجیەکی نەتەوەیی دەکەینەوە بۆ ڕوبەروو بوونەوەی مەترسییەکان لە کۆتاییدا لە خوای گەورە دەپاڕینەوە شەهیدەکان پلە بەرز بکات و شیفای برینندارەکانیش بدات، فراکسیۆنی کۆمەڵی ئیسلامی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ مامۆستا مەڕوان گەڵاڵەیی، بەڕێز کاك محمود فەرمووو.

بەڕێز محمود عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، لە کاتێکدا باشوری کوردستان بارگای بووە بە کۆمەڵێك قەیرانی توندی نەخوازراو لە سەر هەموو ئەو ئەزمە و قەیرانان و شەڕی داسەپاوی داعش کە زیاد لە ساڵێکە گەلەکەمان و کوردستانی تێوە گراوە ڕاستە خەسارەتێکی زۆری گیانی و مالی و ماددی زۆرمان لێ کەوتووە، بەڵام بەدیلەکی تری پشتیوانی و دوڵەتی باش بۆ وڵاتەکەمان بەرجەستە بووە هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە بەرەنگاربوونەوە و تێکشاندنی تیرورستاندا ڕۆلی نەبەردی و موقاوەمەتی بێ وێنەیان بە خوێنی خۆیان نووانـدووە مەترسییەکانی سەر هەرێمەکەمان بە تەواوەتی دوور خستووتەوە سەرباری شەڕی بەرەیی دوور و درێژی زیاد لە هەزار کیلومەتری هێزی پێشمەرگە لە چەند مانگی ڕابردوودا لە کۆتایی ساڵی ڕابردوودا پشتیوانێکی باشی کانتونی کۆبانێ بووە لە ڕۆژئاوا و ئەڵبەتە مەترسییەکانی سەر کۆبانێ و کەوتنی ئەو کانتونەی برا کوردەکانمان لە پارچەی کوردستان وای خواست کە لە سەر داواییەکانی یەکینەی پاراستنی گەل و هێزی پێشمەرگەی کوردستان بە ڕاسپاردەی بەڕێز سەرۆکی هەرێم و بە بڕیاری ئەم پەرلەمانە بنێردرێتە ڕۆژئاوا و مەترسییەکانی سەر کۆبانێ کەم کردەوە بێ گوێدان، بێ گومان ئەوە بە یەك گۆتاری و یەك خیتابی سیاسی کورد بەرجەستە بوو، بەڵام بە داخەوە وەك بینیمان لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا جارێکی تر تیرورستان لە ناکاو لە بەرە بەیانی ڕۆژی (هەینی) ڕابردوودا هێزێکی خۆکوژی لە سنووری باکوری ئەو شارەوە هێرشیان کردووتە سەر خەڵکی سادە و سڤیلی ئەو شارە و لە قەتل و عامێکی هەمەجیانەدا جارێکی تر نیزیکەی چوار سەد (٤٠٠) هاوڵاتی شەهید و برینندار کران و سەدانی تریش ئاوارە بوون و ئاسایشی ئەو شارە لە لایەن چەکدارانی داعشەوە شوێندرا، ئێمە لێرەدا وێرای پرسە و سەرەخۆشی لە شەهیدانی ئەو شارە تەمەنای چاك بوونەوە بۆ بریندارەکانیان دەکەین و پێویستە لێرەدا وەکو پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان بە عەمەلی پشتیوانی خۆمان بۆ ئەو کانتونە ڕابگەینین و ئەو بڕیارانەی کە لە پەرلەمانەوە لە ڕابردوودا دەرچوون جارێکی تر تەفعیل بکرێنەوە، چونکە ئەرکێکی نشتیمانی و نەتەوەیی یە لە هەمان کاتدا ئیدانە کردنی ڕەفتارە دڕندانەکانی تیرورستانی داعش بە زەرور دەزانین دوا وتەم ئەگەر چی دۆخی کۆبانێ لە ئێستادا ئارامە، بەڵام پێویستە لە سەر خەت بین هەر کات بخوازن جارێکی تر هێزی پێشمەرگەی

کوردستان بنێرینەوە ئەو دەڤەرە لە کاتێکدا ئێستا رویشتن بۆ ئەو شوێنە ئاسانترە بژی ئیرادەی گەلی رۆژئاوا شەرمەزار بێ تیرور سڵاو لە کۆبانێ قوتابخانەی فێربوونی بەرگری و خۆراگری سڵاو لە شاسوارانی (یەپەکە) و (یەپەژە) سڵاو لە شێرە ژنانی (یەپەژە) نەفرەت لە تیرور و تیرورستان سەرکەوێ ئیرادەی هێزی کوردان، زۆر سوپاس بۆ ئێوەش.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بۆ بەڕێز (کاك محمود)، خاتوو (بەهار) فەرموو.

بەڕێز بەهار عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، کۆبانێ وەك قەلای بەرگری کوردان دەمێنێتەوە دوایی ئەوەی لە سەر دەستی گەلی قارەمانی خۆرئاوای کوردستان و شەرڤانان و پێشمەرگەی باشوری کوردستان دەوڵەتە فشول و خوێن مژەکەی داعش شکستی خوارد بۆیە جارێکی تر رەقی نەگریسی خۆی بە خەڵکی سڤیلی خۆرئاوا رشتەوە و دوور لە هەموو بەها ئاسمانی و مرۆڤایەتییەکان لەم مانگە پیرۆزەدا خوێنی کردەوە دیارە دەستی بۆ گەلە خۆراگرەکەی خۆرئاوا ئێمە وێرای مەحکوم کردن و رسوا کردنی ئەو دەستە رەشانەی داعش سەرەخۆشی دووبارەی خۆمان بە گەلەکەمان و خانەوادەی شەهیدە سەربەرزەکان دەگەینین و هیوای چاك بوونەوەی بریندارەکان ئەخوازین و ئومێدی بەهەشتی بەرین بۆ شەهیدەکان دەکەین، بەڕێزان، هەوڵەکانی پەرلەمانی کوردستان و پەرلەمانتارە ماندوو نەناسەکان لە رابردوو و ئێستادا کە بەردەوام هاو هەڵوێست و پشتیوانی گەلی خۆرئاوای کوردستان بووە هەر بە دەرکردنی بریاری دانان بە ئیرادەی خەڵکی خۆرئاوای کوردستان لە شێوازی لە خۆ بەرێوە بردن و ناردنی هێزی پێشمەرگە و پشتیوانی ماددی و مەعنەوی و بەشداری لە ئاوەدانکردنەوەی (کۆبانێ) شایانی شانازی ئەم خولەی پەرلەمان و گەلەکەمانە لە باشوری کوردستان ئێمە لە (فراکسیۆنی یەکگرتوو) پێمان وایە کوردستان یەك دڵە و دڵ پارچە پارچە نابێت وەك چۆن پێشمەرگە و شەرڤان لە سەنگەری بەرگری لە کۆبانێ کۆبوونەوە ئاوا بەو جۆرەش پێویستە هێز و لایەنە سیاسییەکان یەك ریز و یەك دەنگ بن بۆ روبەروو بوونەوەی تیروریستانی داعش و دانانی ستراتیجی نەتەوەیی و گۆتاری نەتەوەییمان بۆ ئەم قۆناغە لە پێناوی پاراستن و گەشە پێدانی دەست کەوتە بەدی هێنراوەکان لە (باشور، باکور، خۆرئاوای) کوردستاندا، ئێمە دڵنیاین بە پشتیوانی خوا تا ئێمە خاوەنی پێشمەرگە و شەرڤان بین تا ئێمە گەلێکی تینو بە ئازادی و ئاودەڵ بۆ کەرامەت بین بەردەوام داگیرکەران و تیرورستان دۆراو شکست خواردوو دەبن بۆیە دووپاتی پشتیوانی و پشتگیری خۆمان بۆ گەلی کورد لە خۆرئاوای کوردستان و کانتونەکانی دەکەینەوە و پێویستە پەرلەمانی کوردستان و هێزە سیاسییەکان ئەوەی بۆیان دەکرێ و لە دەستیان دێ وەك پێشوو بکەین بۆ ئەو پارچە ئازیزەی کوردستان، سەربەرزی بۆ شەهیدان روو رەشی بۆ تیرورستان و ئەوانەی پاڵپشتیانن، فراکسیۆنی یەکگرتوو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەست خۆش، زۆر سوپاس، بەڕێز کاك شوان فەرموو.

بەڕێز شوان احمد (شوان قەڵادزەیی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز، هەڵبەتە من پێشتر ئاگام لەوە نەبوو کە بابەتێك لە سەر ئەو بابەتەی ئامادە بکەین.

بسم الله الرحمن الرحیم ...

خـوای گەورە دەفەرموێـت : ((وَمَـا لَكُمْ لَا تُقَـاتِلُونَ فِـي سَـبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْـعَفِين))،، خەبـات و بەرگـری ڕەوا خـوای گەورە دايەتـی بە هەمـوو گەلانـی موسـتەزعەف و بـێ بەشـکراو لە لايەن ستەمکارانی جیهانییەوە لە هەر قارەیەك بن بۆیە ئەو هێرشـەی کە کرایە سـەر کۆبـانێ کە تێـدا ژمـارەیەك لە هـاوڵاتی سـڤیل شـەهید بـوون زۆر بە تونـدی ئیـدانەی کوشـتنی مـرۆڤ و هەر مرۆڤێکی تر دەکەین لە (مەهابـاد) بێـت یـان لە (دیـاربەکر) لە (کۆبـانێ) بێـت یـان لە (خورمـاتو) میلەتـی کـورد یەکـێکە لەو میلەتـانەی کەوا لە ڕۆژهەلاتـی ناوەڕاسـت میلەتـێکە لە ئەنجـامی سیاسەتی زاڵمانەی دوو جەمسەرەی وڵاتان نەبووتە خـاوەن کیـان و قەوارەی سـەربەخۆ لێـرەوە جارێکی تر سڵاو و ڕەحمەتی خـوا لەو خەڵکـانەی لە ئەنجـامی ئەو کـارە تیرۆریسـتی یە شـەهید بوون یا خود بریندار بوون یا خود ئـاوارە بـوون کە لە پێنـاو بەرگرییەکـی ڕەوادا و ئەوان بـوونی سونبول بۆ ڕۆلەکانی ئێستا و نەوەکانی داهاتوو خەباتی کۆبانێ ئەوەی بە ئـێمە وت ژنـی کـورد، پیـاوی کـورد یەکسـانن لە خەباتـدا هـیچ جیاوازێکیـان نیـیە ئەو یەك ڕێـزییەی ئەوان وای کـرد کۆبانێ جـارێکی تـر مەرگەسـاتێکی گەورەی وەکـو مەرگەسـاتی (بەغـدا) لە لايەن (هولاکـۆ)یـش ئەمڕۆوە جارێکی تر دروست نەبێتەوە برینەکانێ قۆڵن ئەکرێ پەرلەمـانی کوردسـتان لە قسـە و شــتی نەزەریــیەوە تەرجــومەی بکــات بە لايەنــی عەمەلــی ئەگەر بە تەبەروعــاتی ئەنــدامانی پەرلەمانیش بێت لەو شارە نەخۆشخانەیەکی مودێرنی زۆر پێشکەوتوو یـا خـود قوتابخـانەیەك دروست بکات ئەوەی کۆبانێ بە ئێمە دەڵێت خەڵك باشور یەك ڕێز و یەك دەنگ بـن ئـێمە مەکەنە مـوزایەدە بـۆ مەرەمـی ئەجینـدەی تـایبەتی خۆتـان، لە بەر ئەوە پێویسـتە بە ڕاسـتی (١) ڕێـزی ئەوانی سەرخست ئەمرۆ ئێمە یەك ڕێز بین پاش یەك سـاڵی تـر دەوڵەتـی کـوردی لە کوردسـتانی باشوردا بە دڵنیاییەوە ڕاگەیندراوە هاوکاری نێـزان پارچەکـانی کوردسـتان هەر لە سـمایل خـانی شـوکاك هەر لە بارزانییەکـان هەر لە هاوکـاری شورشـی نـوێ گەلـی کـورد بـۆ هاوکـاری کـوردانی ڕۆژهەلات شتێکی تەقدیر و ڕێز لێ گیراوە با ئەو نموونانە دووبارە بکەیـنەوە، بـۆیە مـن لێـرەوە داوا دەکەم بە ڕسـمی وەکـو فراکسـیۆنی بـزوتنەوەی ئیسـلامی هەمـوو ئەو پێشـمەرگانەی کە لە کوردستانی باشورەوە چوونە کۆبانێ بە ڕسمی لە لايەن بەڕێز سـەرۆکی هەرێمـی کوردسـتانەوە بە سـیفەتی ئەوەی کە وا سـەرۆکی هێـزە چەکـدارەکانی کوردسـتانە، مەدالیـای شـکومەندی، مەدالیای ڕێزلێنان، مەدالیای مەردایەتی پێیاندا بکرێـت بە بـێ جیـاوازی ئەو خەبـاتەی ئەوانیـان کرد خەڵکی کۆبانێ جارێکی تر لە لايەن هۆلاکەکانی سەردەمەوە قەتل و عام نەکرێن جارێکی تر بە پێویستی دەزانین کە هەموو کوشت و کوشتار و قەتل و عامێك ئیـدانە بکەیـن و ئەوانەی کە دەستیان لە پشتی ئەو هێزەیان هەیە، من لە کۆنفرانسی (مێری) لە شاری (هەولێر) پرسیارم کرد لە بەرپرسێکی باڵای ئەمریکایەکان وتمان ئەڵێن ئێـوە (هیلاریکلان کلینتـون) لە یادداشـتەکانیدا وتـی ئـێمە دەسـتمان لە دروسـت کردنـی ئەو هێـزەدایە لە وڵامەکەیـدا وتـی ئەمریکـا لە ژیـان و خەبـاتی خـۆی لە مێژوویــی خۆیــدا هەڵەی زۆر گەورەی کــردووە ئەوە پێمــان دەڵێــت ئەمە

شـانوگەری زۆر جـار ئەم شـانوگەریانە رۆژێـك (مەخمـور) رۆژێـك لە (خورمـاتو) رۆژێـك لە (حەسـەکە) رۆژێـك لە شـوێنەکانی تـر پێشـکەش دەکرێـت، بەڵام یەك رێـزی و نـاو مـاڵی کـورد ئەساسـە، ئـێمە یەك نەبـین ئەو ئەزمـونەش لە بـڕی ئەوەی کە دوایـی (٢٤) سـاڵ ئـێمە کە باسـی سەربەخۆی کوردستان دەکرێت تەفسیرات و جیاوازی بۆ دەکرێت بە یەك رێزی دەگەینە ئاوات و ئامانجەکانمان ئەو ئـاوات و ئامانجـانەش پێویسـتی بە جهـود و تێکوشـانی هەمـوو لایەك هەیە، دووبـارە زۆر سـوپاس بـۆ جەنابتـان کە ئەو فرسـەتە رەخسـاند ئەمەش بـۆ پەرلەمـان کـارێکی شایستەیە کەوا لەو دۆخەدا رۆلی خۆی بینیوە لە هاوکاری کردنی پارچەکانی تری کوردستان لە گەڵ رێزماندا.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ کاك (شوان قەڵادزەیی)، بەڕێز کاك (عبد الله) فەرموو.

بەڕێز عبد الله محمود :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نـاوی هەر دوو فراکسـیۆنی حیزبـی (سۆشیالیسـت) و (ئاراسـتەی سـێیەم) هەمـوو کـارێکی تیروریستی رەد دەکەینەوە درود بۆ شەهیدانی کۆبانێ و گەلـی کوردسـتان پشـتیوانی پرۆسـەی سیاسی و دیمکراسی گەلـی کوردسـتان دەکەیـن لە هەر لایەك سـڵاو لە پێشـمەرگە قارەمانەکـان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ جەنابتان، بەڕێز کاك (ابو کاروان) فەرموو.

بەڕێز (ابو کاروان) :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، سەرەتا رەخنەی خۆم ئاراستەی دەسـتەی سـەرۆکایەتی پەرلەمـان دەکەم، لە بەر ئەوەی بە پێـی ناونووسـی مامەڵەیـان لە گەڵ ئەو مەسـەلەیان نەکـرد و مـن هەر بەیانی زوو پێش ئەوەی بەرنامەی کار بخوێنرێتەوە ناوی خۆم نووسی کە چی دیسـان گەڕانەوە بۆ ئەم ساندیلی گویەی کە بووتە عـیلەت بـۆ هەمـوو کـورد و کوردسـتان، سـەرەتا سـەری رێـز و نەوازش بۆ قوربانییەکانی کۆمەڵ کوژیەکەی رۆژی (٢٥/٦/ ٢٠١٥) کۆبـانێ دادەنـوێنم کە لە لایەن دەوڵەتی تیرورستی ئیسلامی داعش ئەنجامدرا تیایدا زیاتر لە دوو سەد و سی هـاوڵاتی سـیڤیل شەهید بوون و نێزیکەی چوارسەد هاوڵاتی بریندار، ئەم تاوانەی داعش کە نە یەکەم تـاوانە و نە دوا تاوانیش دەبێت، ئەگەر لە هەر کات و شـوێنێك دەرفەتـی بـۆ برەخسـێ دووبـارەی دەکـاتەوە ئەمەش یەکێکە لە مەترسییە هەرە گەورەکانی دەوڵەتی تیروریستی اسلامی داعش نەك تەنیا بۆ سەر کۆبانێ، بەڵکو بـۆ سـەر کـۆی مرۆڤـایەتی بە گشـتی و نـاوچەی (رۆژهەڵاتـی ناوەراسـت) بە تایبەتی تەرخان کردنی کاتی تایبەت بۆ گفتوگۆ کردنی هێرش و پەلەمـار و ئەنجامـدانی کـۆمەڵ کوژیەکـانی داعـش لە شـاری کۆبـانێ جێگـای خـۆیەتی و پێویسـتە بە گـرنگیەوە وەری بگـرین و جێگای بایەخمان بێت، هەروەها بە بـڕوای ئـێمەش پێویسـتە لەم کۆبـوونەوەیەدا سـەبارەت بەم تاوانە ئەم رێگا و شوێنە بگرینە بەر و کاریان لە سەر بکەین، یەکەم : لێکوڵینەوەی ورد و جدی لە هەموو لایەنەکانی تـاوانەکە بکرێـت، دووەم : لیژنەیەکـی پەرلەمـانی سـەردانی کۆبـانێ بکـات و

پاڵپشت و پشتیوانی پەرلەمانی کوردستانیان بۆ رابگەیەنرێت، سێیەم : پێویستە پاڵپشتی دەسەڵاتی خۆ بەرێوەبەری کۆبانێ بکەین بۆ ئەوەی بە فەرمی سکاڵای یاسایی لە سەر دەوڵەتی تیروریستی ئیسلامی داعش لە دادگای تاوانەکانی نێودەوڵەتی تۆمار بکات، چوارەم : پێویستە پەرلەمانی کوردستان بە فەرمی ئیدانەی تەواوی ئەو لایانەنە بکات کە هۆکار و هاوکار بوون بۆ ئەوەی داعش ئەو تاوانە ئەنجام بدات، پێنجەم : پێویستە پەرلەمانی کوردستان بە پێی توانا هاوکاری خێزانی قوربانیەکان بکات لە رووی ماددی و مەعنەویەوە، بەرێزان، ئەندامانی پەرلەمان، بە پێی ماددەی (دوو) ماددەی (سێ) لە رێکەوتنامەی ساڵی (٤٨) (روما) ئەوەی کە داعش لە کۆبانێ ئەنجامی دا بە هەموو پێوەرێك تاوانی جینۆسایدە، بۆیە گرنگە ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان بە ئەرکی نشتیمانی و نەتەوەی خۆمان هەڵسین و لە کۆر و کۆمەڵی نێو دەوڵەتی ئەم دۆسەیە بجوڵێنین هەر بە فەرمی داوا لە کۆمەڵێ نێودەوڵەتی بکەین کە ئەم تاوانە وەك تاوانی جینۆساید بناسین و رێگەیەك بۆ دووبارە نەبوونەوەی بگرنە بەر لە گەڵ رێزدا، (ابو کاروان) فراکسیۆنی ئازادی، زۆر سوپاس جارێکی تر.

بەرێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەرێز کاك (ابوکاروان)، تەنیا ئەمەوێ یەك سەرنج بدەم بەرێز مامۆستا مەروان بە یارمەتیت، ئێمە لە هەرێمی کوردستان و لە عێراقیش دانمان بەوە نەناوە کە ئەو رێکخراوە تیروریستیە دەوڵەتە بەڵکو وەکو رێکخراوێکی تیروریستی مامەڵەی لە گەڵدا ئەکەین.

بەرێز ابو کاروان :

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو جارێك تۆ تەعقیب لە سەر قسەی من ئەکەی، هەموو جارێك ئەوە لە جێی خۆیدا نییە بە راستی، خۆی ناوی نا من خۆی ئەڵیم دەوڵەتی تیروریستی ئیسلامی داعش.

بەرێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر ئێمە دانمان پێوە نەناوە.

بەرێز ابو کاروان :

منیش دانم نەناوە پێوە.

بەرێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، ئێمە وەکو رێکخراوێکی تیرورستی مامەڵەی لە گەڵدا ئەکەین. فەرموو مامۆستا مروان.

بەرێز حسین إسماعیل حسین (مروان گەڵاڵەیی):

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر مەسەلەی ناوی داعش، تەبعەن ئێمە ئەگەر ناوهێنانی ئەو شێوازە دەوڵەتی ئیسلامی تیرۆریستی داعش، تەبعەن ئەگەر ئیسلامی بەو مانایە بێت کە ئیسلامی وەکو بڵێی تیرۆریست و هەرەشە و سەربرین و ئەوەیە، بەراستی بە هیچ شێوازێك قبوڵی ناکەین، لەبەر ئەوە ئەوەی کە داعش پێی هەڵدەستێت دوورە لە بنەماکانی ئیسلام، هەمووتان چاك دەزانن کێ داعشی دروست کردووە؟ و پێکهاتەی داعش کێن؟ پێکهاتەی داعش هەمان ئەو بەعسیانە بوون کە کاتی خۆی لە ژێر پەردەی ئیسلام و لە ژێر پەردەی دین ئەو هەموو زوڵم و ستەمەیان لە میللەتی عیراق و بە تایبەتی لە کوردیش کرد، هیوادارم برادەران بۆ مەسەلەی بەکارهێنانی ناوی ئیسلام

کە هەمووومان خۆمان بە موسوڵمان دەزانین، میللەتی کورد میللەتێکی موسوڵمانە، هیوادارم ئەو کەلیمەیە بەکارنەهێنن و ڕەوایەتی بەوان نەدەن، چونکە ئەوە ڕەوایەتی دانە بە ئەو هەموو زوڵم و ستەمەی کە دەیکەن، هیوادارم ئەوەی کە خەڵکانێك لە ناو دڵیاندایە کە ساڵەهای ساڵ نەیانتوانیوە بیکەن لە کوردستان، لە پاڵ داعش ئێستا بیکەن، کە پێشیان ناکرێت.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، پێموابێت مەبەستەکە ئەوە نییە، کاك أبو کاروان خۆی ڕوون کردنەوە دەدا دەڵێ (ئەوان خۆیان وا دەڵێن)، باشە، خاتوو وحیدە، فەرموو.

بەڕێز وحیدە یاقو هرمز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناڤێ خودێ مەزن و دلۆڤان.

سلاڤ بۆ هەمیت پێشمەرگێ سەنگەری شەری، ئەم وەکو پێکهاتا کلدان سریان ئاشوری و ئەرمەن ب توندی ئیدانە ئەو کاری تیرۆیستا دژی خەڵکی کۆبانێ هاتە کرن....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك أبوکاروان، تکایە هێمنی بپارێزن، فەرموو وحیدە خان.

بەڕێز وحیدە یاقو هرمز:

هەروەسا داخوازێ ڤ کۆمەڵگا نێودەوڵەتی بە زووترین وەخت هاریکاری خەلکی کۆبانێ بکەن...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بێ دەنگی، مامۆستا هەورامان تکایە بێ دەنگی، کاك أبوکاروان تکایە بێ دەنگی، فەرموو وحیدە خان.

بەڕێز وحیدە یاقو هرمز:

هەروەسا کو ئەوە دەرفەتە بۆ مە داخاز بکەین بۆ ڕزگار کردنا هاووڵاتیێن ئاشووری ل دەڤەرا خابوور، ئەوێن حەتا نووکە ماینە ل دەستێ داعش دا، سلاڤ بۆ کۆبانێ، سلاڤ بۆ خابوور، بۆ حەسەکە، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز مامۆستا ماجد، فەرموو.

بەڕێز ماجد عثمان توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەك فراکسیۆن و لیستە تورکمانییەکان هێرشەکانی ئەو دوایەی ڕێکخراوی تیرۆریستی داعش بۆ کۆبانێ ئیدانە دەکەین، لەم کات و قۆناغە هەستیارەدا کە ناوچەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست تیایدا تێپەڕ دەبێ، بە تایبەتی لە کۆبانێ زیاتر پێویستیمان بە یەك ڕیزی و تەبایی هەیە، هەروەها بە وەلانانەوەی هەموو گرفتی سیاسی و حیزبی و هەوڵدان بۆ ڕزگارکردنی ئەو ناوچانە لە هەر جۆرە هێرشێکی تیرۆریستی کە دەبێتە هۆی ڕوودانی کارەساتی مرۆیی زیاتر، بۆیە پێویستە نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان بەرپرسیارێتی خۆیان نیشان بدەن، دەوڵەتانی دراوسێ زیاتر یارمەتیدەر بن، پاراستنی ژیانی خەڵکی ئەو ناوچانە لە هەموو خەتەرێکی چاوەڕوان نەکراو لەلایەن ئەو گرووپە تیرۆریستیانە، ئێمە هەم لە

کۆبانێ و هەم لە ناوچە کوردستانییەکانی تر پێویستە شانازی بە خەڵکی خۆڕاگری ئەو ناوچانە و پێشمەرگە قارەمانەکان بکەین، شایەنی باسە دەبێ ڕۆڵی وڵاتی تورکیاش بەرز بنرخێنین لە هاوکاری و ئاسانکاری بۆ هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستان و ڕێگە پێدانیان بۆ چوونە ناو سنووری کۆبانێ و بەرگری کردن و دەرکردنی تیرۆریستان، سەربەرزی بۆ پاسەوانانی سنووری کوردستان، خوای گەورە شەهیدەکان بە بە هەشت شاد بکات، شیفای برینندارەکان بدات، سەرشۆڕیش بۆ هەموو دوژمنانی گەلی کوردستان و تیرۆریستان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ بەڕێز مامۆستا ماجد عثمان، بەڕێزان دەچینە سەر بڕگەی چوارەم لە بەرنامەی کار، کە بریتی یە لە دانان و ئالوگۆڕکردنی هەندێك لە ئەندامانی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان، بە پێی ماددەی (٤٤) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو، ئێستا داوا لە بەڕێز سکرتێری پەرلەمان دەکەین کە ناوەکان بخوێنێتەوە.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە مەبەستی زیاتر ڕێکخستنەوەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانی کوردستان، ژمارەیەك لە ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان داوای...

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

نوقتەی نیزامی هەیە، د.ڤاڵا، فەرموو.

بەڕێز د.ڤاڵا فرید ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە داوای لێبووردنەوە لە جەنابتان و هەموو ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، پەرلەمانی کوردستان لە بابەتێك کە پێویستە یاسای بۆ دەربکات، تەوصیاتی بۆ دەردەکات، لە بابەتێك کە پێویستە تەوصیاتی بۆ دەربکات، ئەو وتاری بۆ دەخوێنێتەوە، ڕەجائەن، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، سەرۆکایەتی پەرلەمان، ئەوەی من دەیڵێم تەنها بۆ ڕاست کردنەوەی مەساری کارەکانی پەرلەمانی کوردستانە، ئەو بابەتەی کە یاسای پێ دەکرێ پێویستە کە وەزارەتمان پێ ئیلزام دەکرێ یان یاسای بۆ دەربکەین، ئەو بابەتەی ئەوڕۆ، وتارخوێندنەوە بەڵێ کاری پەرلەمانتارە، کاری پەرلەمانە، بەڵام وتار خوێندنەوە کاری ناو جەلسەی پەرلەمانی نییە، هیچ ماددەیەك لە ناو پەیڕەو ڕێگا نادا وتار لە ناو جەلسەی پەرلەمانی بخوێندرێتەوە، بەڵێ ئەمڕۆ ئێمە دەتوانین ئیدانەی ئەو کارە بکەین، دەتوانین ئیدانەی بکەین، بەڵام خۆ دەمانتوانی وەکو پەرلەمانی کوردستان تەوصیە دەربکەین بڵێین (کۆمەڵگای نێودەوڵەتی ناتوانین بە یاسا ئیلزامتان بکەین، بەڵام تەوصیەتان بۆ دەردەکەین کە نەتەوە یەکگرتووەکان بە پێی میساقی خۆتان ئێوە مولزەمن کە تاکەکان لە ناو نەتەوەکان بپارێزن لە تاوانە نێودەوڵەتییەکانی وەکو جینۆساید و وەکو تاوانەکانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانەکانی جەنگ، بۆیە ڕاتان دەسپێرین کە میساقی خۆتان جێبەجێ بکەن، بە هانای خەڵکی کۆبانێوە بچن، بۆ ئەوەی جارێکی تر خەڵکی سیڤیل تووشی ئەو تاوانانە نەبێ، بۆیە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەوە کۆتا دانیشتنی خوولی بەهارەیە، تەمەنا دەکەم لە خولی دادێ پەرلەمان بە هیچ

شێوەیەك ئەو جارە پێشێلی پەیڕەوی ناوخۆ نەكات، ئەو وتارو وتارخوێندنەوە نەبێتە كاری جەلسات، زۆر سوپاس بۆ هەمووان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە، سوپاس، تەبعەن ئەوەی كە ڕێمان بە جەنابت دا نا پەیڕەوی بوو، چونكە ئەو خاڵە لە بەرنامەی كار تەواو بوو، بەڵام بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان هیچ تەوصیەك لەبەردەستی ئێمە نییە ئێستا پێشكەش كرابێ بە ئەندامانی پەرلەمان بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدەین، پەرلەمانی كوردستان لە ماوەی ڕابردوو ئەركی خۆی جێبەجێ كردووە لەم ڕووەوە، هەم بە ڕەسمی ناساندنی ئەو ئیرادەی خەڵكی كوردستان لەوێ، دەركردنی بڕیار بۆ ناردنی هێز، بەڵام ئەو بابەتە كە هاتۆتە كایەوە، ئەو كۆمەڵكەژییەی كە لە ماوەی ڕابردوودا هاتۆتە كایەوە، ئەوە بووە هۆی ئەوە كە ئەندامانی پەرلەمان داوای ئەو دانیشتنە بكەن، بەڕێز د.شێركۆ، بەڵام تكایە زۆر بە كورتی، چونكە ئەو بابەتە كۆتایی پێ هات.

بەڕێز د.شێركۆ حەمە أمین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن پشتگیری ئەو بەشەی قسەكانی د.ڤاڵا دەكەم، كە ئەوەی پێویستی بە یاسایە، ئەوەی پێویستی بە ڕاسپاردەیە، نایێمەوە سەر ئەوە، من پێشتریش كە ویستم دەست بەرز بكەمەوە و قسە بكەم، من چوار ڕاسپاردەم حازر كردبوو، هەر حەزم كرد بیخەمە بەردەست جەنابتان، بۆ ئەوەی بیخەنە بەردەست ئەندامانی پەرلەمان، بەداخەوە وای لێكرا كە بوو بە شێوەی وتارخوێندنەوە، بۆیە من ئێستا پێشكەشی جەنابتانی دەكەم، ئەگەر كرا خۆتان بینێرن بۆ حكومەت، ئەگەر كرا كەڵكی لێ وەربگرن، سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەتوانی جەنابت پێشكەشی دەستەی سەرۆكایەتی بكەی، بە دڵنیاییەوە باشە پێی وەردەگرین، ئەگەر خولی گرێدانی درێژ نەكرێتەوە، ئەو كاتە ئێمە وەكو دەستەی سەرۆكایەتی خۆمان دەینێرین بۆ حكومەت و لایەنە پەیوەندیدارەكان، كاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێموایە تا ئێستا لەم بابە نەڕۆیشتوونەتە بابێكی تر.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەست پێكرا، خوێندمانەوە و بەڕێز سكرتێری پەرلەمان ناوەكان دەخوێنێتەوە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێموایە ئەوە جەدەل هەڵدەگرێ (والحاصل)، ئەم بابەتەی كە پێشكەش كرا بۆ پرسی كۆبانێ و ڕۆژئاوا پرسێكی گرنگ و هەستیارە، كاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر ئاسایشی نیشتمانی هەرێمی كوردستان هەیە، بۆیە هیوادارم من لەبەر ئەوەی وەكو یەكێك لە واژووەكەرەكانی ئەو بیرۆكەیە، دەرفەتم بدەی من كۆمەڵێك ڕاسپاردەم نووسیبوو، بەڵام لەبەر ئەوەی جەنابتان عەرزتان كردبوو لە هەر فراكسیۆنێك كەسێك بۆی هەیە قسە بكات، برای گەورەمان كاك دلێر لە

جیاتی ئێمە قسەی کرد، ئەگەر دەرفەت هەبێ من کۆمەڵێك ڕاسپاردەم نووسیوە، دەکرێ ئەو ڕاسپاردانەشی کە وەك ڕاسپاردە کاك د.شێرکۆ و د.ڤالا تەرحیان کرد بە بنەما وەرگیرێ، چونکە ئەوە ئەو مەهامە پێك ناهێنی کە لە ڕاستی دا ئێمە بابەتەکەمان بۆ پێشکەش کردبوو.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو ڕاسپاردانە بەڕێزیشت دەتوانی پێشکەشمان بکەیت، ئەو ڕاسپاردانەی بەڕێزیشتان لەگەڵ ڕاسپاردەکانی تر ئاراستەی لایەنە پەیوەندیدارەکان دەکەین، فەرموو بەڕێز سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتار ڤەمان فیصل سلیم داوای دەست لە کارکێشانەوەی لە لیژنەی بازرگانی و پاراستنی مافی بەکاربەر کردووە و پەسند کراوە، داوا دەکات بچێتە لیژنەی وەرزش و لاوان.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەوەیە کە پەرلەمانتار ڤەمان فیصل سلیم بچێتە لیژنەی وەرزش و لاوان، کێ لەگەڵیەتی؟ (٥٤) کەس لەگەڵیەتی، کێ دژیەتی؟ (٢) کەس دژیەتی، کەواتە پەسند کرا.

بەڕێز فخرالدین قادر عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەردوو پەرلەمانتار مدینە أیوب أحمد داوای دەست لە کارکێشانەوەی لە لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری وەبەرهێنان، هەروەها بەهار محمود فتاح لە لیژنەی کاروباری پەرلەمانەوە پەسند کراوە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە، سوپاس بۆ سکرتێری پەرلەمان، خاتوو امنە زکری، فەرموو.

بەڕێز امنە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

داخازێ دکەین داخازا مدینە خانی بێتە سەحب کرن، چونکە ماوە فراکسیۆن هێشتا بڕیاری لەسەر نەدایە، دگەل مدینە خانی ژ مە ئاخافتێ.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوایی دەتوانن وەکو فراکسیۆن داوایەك ئاراستەی بەڕێز سکرتێری پەرلەمان بکەن.

بەڕێز امنە زکری سعید:

ئاخر ئەگەر ژێ....

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەنگی لەسەر نەدراوە، ئەوە لای ئێمەیە، نازانم بڕیاری لەسەر دراوە؟ دوایی دەتوانن بە یاداشتێك ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بکەن، بەڕێزان ئێستا دەچینە سەر بڕگەی پێنجەم لە بەرنامەی کار، کە بریتی یە لە خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەم پرۆژە یاسایانەی خوارەوە بە پێی ماددەی (٧١) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان، ژمارە (١) ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو:

١- پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی کوردستانی عیراق، ژمارە (١٧)ی ساڵی ١٩٩٩.

٢- پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی سندووقی خانەنشینی پارێزەران، ژمارە (١٨) ساڵی ١٩٩٩ی هەموارکراو.
٣- پرۆژە یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی کوردستان.
داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین کە بێنە سەر مینەصە بۆ خوێندنەوەی یەکەم بۆ ئەم پرۆژە یاسایانە، بەڕێز کاك عمر عینایەت نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەقریبەن دوو مانگ دەبێ یاداشتێکم پێشکەشی بەڕێزتان کردووە لە لیژنەی شارەوانی ئیعفا بکرێم، هیچ دەنگی نییە.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەش هەر پێموابێ فراکسیۆنی بەڕێزتان داوای ئەوەی کردووە کە ئەو یاداشتە ڕابگیرێ.

بەڕێز عمر عینایەت حەمە:

سوپاس.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئێوە.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای یەکەم:
بریتی یە لە پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی یاسای سندووقی پارێزەران ژمارە (١٨)ی ساڵی (١٩٩٩)ی هەموارکراو، ئەم پرۆژە یاسایە لە سێ ماددە پێك هاتووە بە بێ هۆکارەکانی دەرچوون، لەلایەن ژمارەی یاسایی لە ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، کە ئەوە ناوەکانیانە:

١- شوان شێخ أحمد.
٢- منى نبى قهوجى.
٣- أنور قادر.
٤- بەهار محمود.
٥- فرست صۆفی.
٦- محمد على ياسين.
٧- شێخ محمد صادق.
٨- ماجد عثمان.
٩- جودت نجار.
١٠- د.سرود سليم.
١١- تەلار لطيف.
١٢- مدينە أيوب.
١٣- هێڤا حاجی.
١٤- گەشە دارا.

داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکەی.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی گشت ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی کاروباری یاسایی پەرلەمان دەکرێت.

بەڕێز د.بەهار محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای دووەم:

بریتی یە لە پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی کوردستانی عیراق ژمارە (١٧)ی ساڵی (١٩٩٩)، ئەم پرۆژە یاسایە لە (١٤) مادده پێك هاتووە بە بێ هۆکارەکانی دەرچوون لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، کە ئەوە ناوەکانیانە:

١- بەهار محمود.
٢- منی نبی.
٣- أنور قادر.
٤- شوان شێخ أحمد.
٥- فرست صۆفی.
٦- محمد علی.
٧- ماجد عثمان.
٨- جودت نجار.
٩- د.سرود سليم.
١٠- د.ڤاڵا فريد.
١١- تەلار لطيف.
١٢- مدينە أيوب.
١٣- هێڤا حاجی.

داواکارین لە بەڕێزتان ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکەن.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسایی و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکرێت، بۆ تێبینی، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، پرۆژە یاسای هەمواری سێیەمی سندووقی خانەنشینی پارێزەران ئاراستەی لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووریش دەکرێت.

بەڕێز شوان شێخ أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە یاسای سێیەم:

پرۆژە یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی کوردستان، کە لە (١٦٣) مادده و لەگەڵ هۆکارە پێویستییەکان دەرچووێندراوە، لەلایەن ئەندامانی بەڕێز:

١- تەلار لطيف.
٢- ئاواز شێخ جەنگی.

٣- صالح فەقێ.
٤- قادر ئۆتمان.
٥- عەباس فتاح.
٦- گەشە دارا.
٧- سالار محمود.
٨- مريم صمد.
٩- دلێر ماوەتی.
١٠- زانا عبدالرحمن.

واژوو کراوە، تکایە ئاراستەی بکەن بۆ لیژنەی پەیوەندیدار.

بەڕێز د. یوسف محمد صادق/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایەش ئاراستەی لیژنەی کاروباری یاسای و گشت ئەندامانی پەرلەمان دەکرێت، زۆر سوپاس بۆ بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی، فەرموون دەتوانن بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆتان، بەڕێزان ئێستا دەڕۆینە سەر تەوەری شەشەم لە بەرنامەی کاری پەرلەمان کە بریتی یە لە ڕاگەیاندنی کۆتایی هاتنی خولی بەهارەی ساڵی دووەم، لە خولی چوارەمی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لەلایەن سەرۆکی پەرلەمان بە پێی برگەی (٢) لە ماددەی (١٧) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەمواركراو:

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

خوشك و برایانی خۆشەویست، پەرلەمانتارانی بەڕێز، ئەمڕۆ کۆتایی دەهێنین بە خولی بەهارە، لە خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمانی کوردستان، کە بە هەوڵ و ماندووبوونی ئێوە و لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان دەکرێت بە خولێکی پڕ لە دەستکەوت و بەرهەم لە قەڵەم بدرێت، چونکە توانرا سەرەڕای ئەو هەل و مەرجە سەخت و دژوارەی کە هەرێمی کوردستان و عیراق و ناوچەکەی پێدا تێپەڕ دەبێ، سەرەڕای ئەو کێشە داراییانەی کە حکومەتی ئێتیحادی بۆ هەرێمی کوردستانی دروست کردووە، پەرلەمانی کوردستان لە بوارەکانی یاسادانان و چاودێری کردنی دەسەڵاتی جێبەجێ کردن تا ڕاددەیەکی زۆر بە ئەرکەکانی خۆی هەستێ، هەر بۆیە بە باشی دەزانم بەم بۆنەیەوە بە شێوەیەکی خێرا تیشك بخەمە سەر ئەو یاسا و بڕیارانەی کە لەم خولەدا لە پەرلەمانەوە دەرکراون، سەرەڕای پرۆسەی چاودێری کردن، کە ئەندامان و لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان ئەنجامیان داوە، پەرلەمانی کوردستان لەم خولەدا (١٩) دانیشتنی ئاسایی ئەنجام داوە، لەگەڵ (٢) دانیشتنی نائاسایی، هەروەها (١٠) یاسای پەسند کردووە، لەگەڵ (٤) بڕیار، لەم خولەدا پەرلەمانتاران (٣١٤) پرسیاریان ئاراستەی حکومەتی هەرێم کردووە و (٢٧٦) لەو پرسیارانە وەڵامەکانیان گەڕاوەتەوە، هەر لەم خولەدا خوێندنەوەی یەکەم بۆ (٢٦) پرۆژە یاسا کراوە، لە بواری بانگ کردنی وەزیرەکانی کابینەی هەشتەمی حکومەتی هەرێمیش دا، (١٩) جار وەزیرەکانی کابینەی هەشتەم لە لیژنەکانی پەرلەمان دا ئامادەبوون، (١٥) جار سەرۆکی دەستەکان لە لیژنەکانی پەرلەمان ئامادە بوون، ئەوە جگە لە ئامادەبوونی بەڕێز جێگری سەرۆکی حکومەت و وەزیرە پەیوەندیدارەکان بە کێشەی زێدەڕۆیی لە دانیشتنێکی پەرلەمانی کوردستان، خاڵێکی گرنگ کە دەکرێت وەك شانازییەك بۆ خولی هەڵبژاردنی چوارەمی پەرلەمان

تەماشا بکرێت مەسەلەی پێکهێنانی لیژنەی نووسینەوەی دەستووره، که به ماندووبوون و مکوڕبوونی هەموو لایەك، سەرەڕای درەنگ کەوتن توانرا به شێوەیەکی سەرکەوتووانه ئەو لیژنەیه دروست بکرێت، خۆشبەختانه دوای پێکهاتنی لیژنەکه دەستی به کاروبارەکانی کردووه و بەردەوامه له ئامادەکردنەوەی پرۆژەی دەستوور، بۆیه سەرەڕای دەستخۆشیمان هیواداریـن لەو ماوەی بۆیان دیاری کراوه ئەو ئەرکەی که لەسەر شانیانه به سەرکەوتوویی تەواو بکەن و دەستوورێك ئاماده بکەن که لەگەڵ پرەنسیپەکانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ و ئاڵوگۆڕی ئاشتیانەی دەسەڵات دا یەکانگیر بێت و هەرێمەکەمان بکاته نموونەیەك له پێکەوه ژیان و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و به دامەزراوەیی کردنی هەموو جومکەکانی دەسەڵات، به هەمان شێوه پەسند کردنی یاسای سندووقی داهاته نەوتی و گازییەکان هەنگاوێکی گرنگ بوو بۆ به دامەزراوەیی و شەفاف کردنی کەرتی نەوت و گازی هەرێم، پەرلەمانتارانی بەڕێز وەك دەزانن زیاتر له ساڵێکه هەرێمی کوردستان له پاڵ قەیرانه داراییەکانی ڕووبەڕووی دڕندەترین پەلاماری تیرۆریستی بۆتەوه، ڕۆژانه پێشمەرگه قارەمانەکانمان له بەرەکانی جەنگ و ڕووبەڕووبوونەوەدا به خوێنی خۆیان بەرگری له دەستکەوتەکانی گەلەکەمان و خاکی کوردستان دەکەن، ئەوەش بەرپرسیارێتی ئێمه زیاتر دەکات، هەم بەرامبەر به ئەوان، هەمیش بەر امبەر بەو پرەنسیپ و ئامانجانەی که ئەوان دەیپارێزن، بۆیه دەبێ به گیانی له خۆبردوویی و هەست کردن به بەرپرسیارێتییەوه ئەرکەکانی خۆمان جێبەجێ بکەین، جیاوازییەکانمان بکەینه هەوێنی پتەوکردنی دیموکراسی و به گیانی یەکرێزی و سازان و له چوارچێوەی پاراستنی بنەماکانی دیموکراسی و حوکمی یاسا ناکۆکییەکانمان بەڕێوه ببەین و نەیانکەینه خاڵی لێکترازان و ململانێی نادروست، یەکێك لەو گرفتانەی که له ئێستادا ڕووبەڕووی پرۆسەی سیاسی هەرێمی کوردستان بۆتەوه، بریتی یه له پرسی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان، ئێمه له سەرەتای ئەو خولەوه به گیانی بەرپرسیارێتی نیشتیمانییەوه و به لەبەرچاوگرتنی ئەو دۆخەی که هەرێمی پێدا تێپەڕ دەبێ، هەوڵی تەواومان داوه به شێوەی سازان و دوور له ململانێ ئەم مەسەلەیه له نێوان هێزه سیاسییەکان دا چارەسەری گونجاوی بۆ بدۆزرێتەوه، بۆیه سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان سەردانی لایەنه سیاسییه بەشدارەکانی حکومەتمان کرد، داوامان لێ کردن لەلای خۆیانەوه بۆچوون و پێشنیارەکانی خۆیانمان بۆ گەڵاڵه بکەن، وەك دەزانن بەشی زۆری لایەنه سیاسییەکان له ڕێگای هێنانی پرۆژه یاساوه بۆچوونەکانی خۆیان خستۆتەڕوو، بەڵام بەشێك له هێزه سیاسییەکانی تری هەرێم و فراکسیۆنەکانی ناو پەرلەمان لەو مەسەلەیەدا ڕای جیاوازیان هەبوو، که ئەوەش له سیستەمی دیموکراسی دا پرسێکی ئاسایی و یاسایی یه، بەڵام هەل و مەرجی هەرێمی کوردستان و ئەو دۆخه نالەبارەی که ناوچەکەی پێدا تێپەڕ دەبێ لەسەرمان دەخوازێ لەو مەسەله گرنگ و هەستیارەدا له چوارچێوەی یاسا و دوور له بەرژەوەندی حیزبی ئەم مەسەلەیەش چارەسەر بکرێت و بەرژەوەندی کوردستان بخرێته سەروو هەموو ئیعتیبارێکەوه، ئەوەش ئەرکی لایەنه سیاسییەکانه و چاوەڕێ دەکرێت له ڕێی له یەك تێگەیشتن و سازان به جۆرێك که هەموو لایەك تێیدا براوه بێت، مەسەلەی سەرۆکایەتی هەرێمیش چارەسەر بکرێت، لەمڕۆوه پەرلەمانی کوردستان سەرباری ئاوەڵاکردنی دەرگا به ڕووی سازان لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێم ڕێچکەی یاسایی چارەسەری ئەم پرسەی دەست پێ کردووه،

ئومێـدەوارین پـاش سـازانی فراکسـیۆن و لایەنە سیاسـییەکان قەیرانـی سـەرۆکایەتی هەرێـم بکرێتە دەرفەتێك بۆ لێك تێگەیشـتنی قـوولتر و واقیعیـانەتر لە نێـوان لایەنە سیاسـییەکان و بە دامەزراوەیی کردنی زیاتری هەرێمی کوردسـتان، برایـان و خوشـکانی بەڕێـز دیزاینـی نەخشـەی ناوچەکە لەبەردەم گۆڕانکاری دایە، ئەم وڵاتان و گەلانـی دەوروبەرمـان کـار دەکەن بـۆ ئەوەی بە زۆرتـرین دەسـتکەوتەوە لێـی دەرچـن، بەشـی زۆری ململانێکـانیش لەسـەر خـاکی کوردسـتان بەڕێوەدەچن، هێزە کۆنەپەرست و شـۆڤێنییەکان کـار دەکەن بـۆ ئەوەی گەلـی کوردسـتان وەکـو جـاری جـاران لە ژێـر دەسـتیان دا بێـت و نیشـتمانەکەی بە پارچەپـارچەیی و داگیرکراوەیـی بمێنێتەوە، بۆیە لەسـەرمانە بە گیـانی یەکڕیـزی و تەبـاییەوە کـاربکەین بـۆ ئەوەی گەلەکەمـان و نیشـــتمانەکەمان ئەم قۆنـــاغە ســـەخت و دژوارە تێپەڕێنێـــت و نەوەی ئاینـــدە لە ســـایەی قوربانییەکانی پێشمەرگە و ڕۆڵە دڵسـۆزەکانی دا بە ئاشـتی و ئـارامی بـژی، بەڕێـزان، ئەنـدامانی پەرلەمـانی کوردسـتان، بە پێویسـتی دەزانـین داواتـان لـێ بکەیـن لە ڕێـگەی فراکسـیۆن و لیژنەکانتانەوە لەو کـاتەدا کە پرۆسـەی یاسـادانان لە پەرلەمـان دەوەسـتێت، ئەرکەکـانی خۆتـان بەرامبەر چین و توێژەکانی کۆمەڵگا درێـژە پـێ بـدەن و نەخشـە و بەرنـامەی گونجـاو بـۆ وەرزی داهاتووی کارتان دابنێن، سەرکەوتوو و سەرفراز بـن، زۆر سـوپاس، ئەم شـێوەیە خـولی گرێـدان کۆتایی پێ دەهێنین، زۆر سوپاس بۆ هەموو لایەکتان.

فخرالدین قادر	جعفر ابراهیم ئێمینکی	د. یوسف محمد صادق
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق	کوردستان – عێراق	کوردستان - عێراق